İslâm Açısından Kâinat ve İmkânları

UZAY VE VARLIK ÂYETLERİ TEFSİRİ

Prof. Dr. Celâl YENİÇERİ

© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak **Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş.**'ne aittir.
İzinsiz, kısmen ya da
tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

UZAY VE VARLIK ÂYETLERİ TEFSİRİ
İSLÂM AÇISINDAN KÂİNÂT VE İMKÂNLARI
Prof. Dr. Celâl Yeniçeri

Kampanya Kitapları Yayın No : 107
Yayın Yönetmeni : Salih Zeki Meriç
Tashih : Samet Öztürk
İç Tasarım : altınolukgrafik / Şaban Muslu
Kapak Tasarım : altınolukgrafik / Halil Ermiş
ISBN No : 978-975-6736-16-6

Yayın ve Matbaa Sertifika No : 19891
Baskı - Cilt : Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş.
İkitelli Organize San. Bölg. Mah.
Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım
No: 60/3 Başakşehir / İstanbul
Tel : (0212) 671 07 00
Faks : (0212) 671 07 48
Baskı Tarihi : İstanbul / 2017

Kampanya Kitapları Bir **Erkam Yayınları** Kuruluşudur.

KAMPANYA
KİTAPLARI

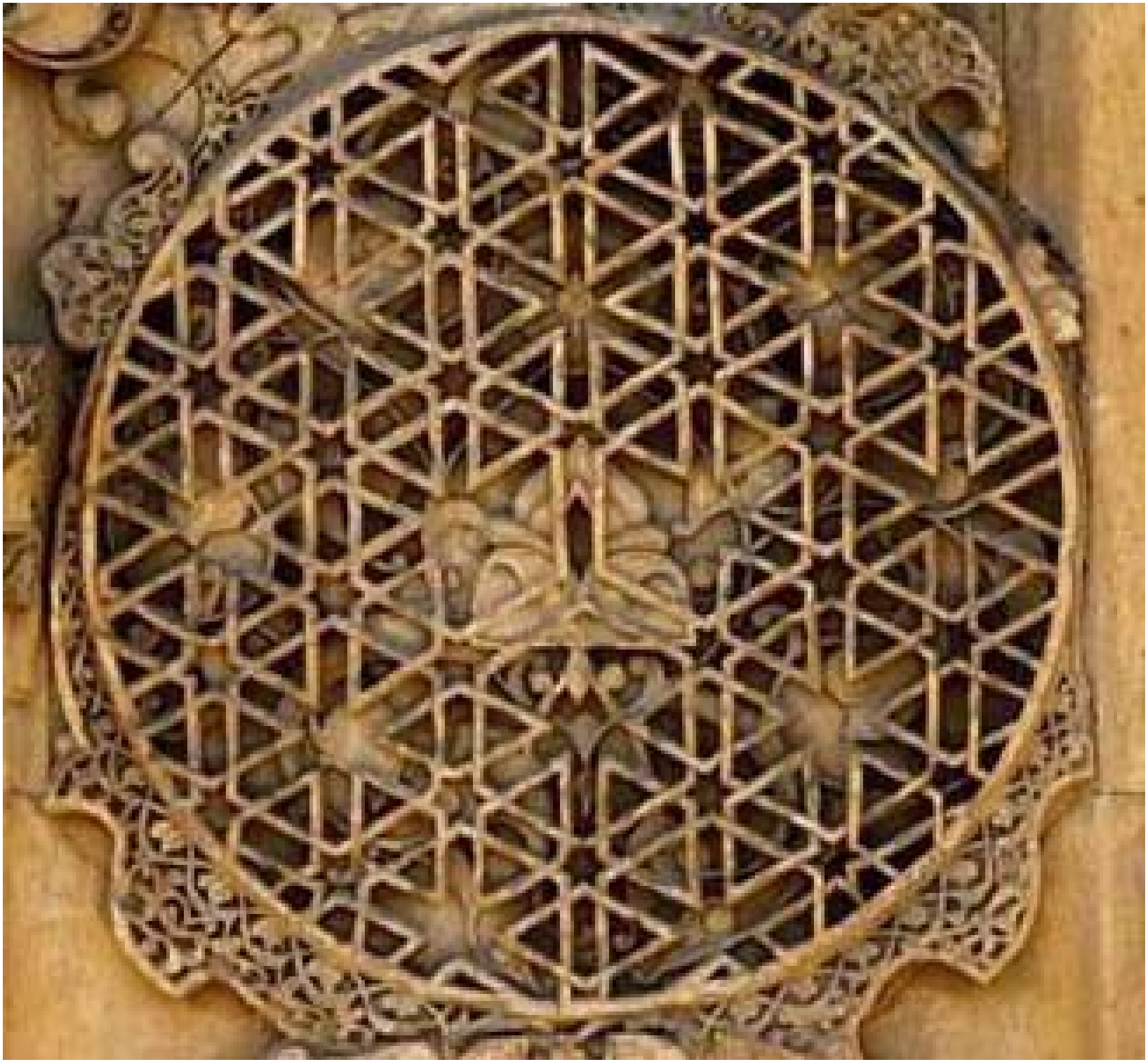
Adres: İkitelli Org. San. Bölgesi Mah. Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım No: 60/3-C
Başakşehir / İstanbul Tel: (0212) 671 07 00 - Faks: (0212) 671 07 48www.kampanyakitaplari.com

UZAY VE VARLIK ÂYETLERİ TEFSİRİ

İslâm Açısından Kâinat ve İmkânları

Prof. Dr. Celâl YENİÇERİ

Telif hakkı olan materyal

Müellifin Özgeçmişi

Celâl Yeniçeri 1943'de, İstanbul - Şile / Orucoğlu köyünde doğdu. İlkokulu köyünde bitirdi. 1963'de İstanbul İmam-Hatip Okulunu ve 1968'de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünü bitirdi. Askerlik vazifesini müteakip 1970 senesinde orta Öğretimde Öğretmenliğe başladı ve 1985'de M.Ü. İlahiyat Fakültesinde öğretim görevlisi oldu. 1973 senesinde hanefî fıkhına âit "el-İhtiyar" adlı eseri türkçeye tercüme ederek maddeleştirdi. 1980 senesinde "İslâm İktisadının Esasları" adı ile te'lif ettiği 500 sayfalık bir eserini daha neşretti ve bununla Millî Kültür Vakfı ödülünü kazandı. 1983'de "İslâmda Devlet Bütçesi Hukuku" konulu çalışması ile doktora unvanını elde etti. Yaklaşık 450 sayfa olan bu çalışması 1984 senesinde basıldı. Müellif 1989 senesinde Doçentlik rütbesini elde etti. Onun 1996'da "İslâm Açısından Tüketim, Tüketicinin Korunması ve Ev İdaresi" adlı bir eseri daha yayınlandı ve o aynı yıl içerisinde profesörlük payesini elde etti. Müellifin "Peygamber, Devlet Başkanı, Aile Reisi Hz. Muhammed'in Hayâtı, Geçimi ve Yaşantısı" adlı yaklaşık 500 sayfalık çalışması da tamamlanmış durumdadır.

1988 - 1989 yıllarında bir yıllık süreyle Halep Üniversitesinde ziyaretçi doktor olarak bulunan müellifin şu aşağıdaki isimlerde yayınlanmış tebliğ ve makaleleri bulunmaktadır: ,.

1- İslâm Hukukunda alış-verişte Kâr Haddi, İstanbul 1978

2- İslâmdaEmek ve Karşılığı, İstanbul 1986

3- Ebû Hanîfe'nin Hayatı, Malî ve İktisadî Görüşleri, istanbul 1986

4- Bâc (Diyanet islâm ansiklopedisi maddesi)

5- Cehbez ("Diyanet islâm ansiklopedisi maddesi)

6- İslâm Hukuku Açısından İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Sorumluluğu ve İlgili Güvence Kurumları, İstanbul 1993

7- Zekât Kurumuna Yeniden Bakış ve İslâm İktisadı Açısından Sermaye Temin Yolları [1]

ÖNSÖZ

Yüce Allah'ın adıyla ve Hz. Peygamber'e selâmla söze başlayıp burada bir tanıtmada bulunacağım. İslâmî ilimler arasında benim alanım İslâm Hukuku ile İslâm İktisadıdır. Ben İslâm İktisadı çerçevesi içinde uzay ve göklerin iktisadî imkânlarım araştırmak için böyle bir çalışmaya başladım. Bir süre sonra anladım ki bizzat yaratılış ve göklerin kendisi ele alınmadan göklerin iktisadî imkânları ortaya konulamaz. Bu sebeple ilk başa dönerek yaratılış ve tüm varlığı İslâm açısından incelemeğe koyuldum. Çalışmamın adından da anlaşılacağı üzere bu eser "İslâm Açısından Kâinat" ile "İslâm Açısından Kâinatın İmkânları" olmak üzere iki ana kısma ayrılmış bulunuyor. Birinci kısım olmadan ikincisi bir temele oturmuş olamıyacağından burada kendi esas alanımın dışına da çıkmak durumunda kaldım. Geçmişte Fârabî, İbn Rüşd ve Gazâlî gibi İslâm filozoflarının temelde bir İslâm Hukuk eğitimi aldıklarını biliyoruz. Bu sebeple benim gibi sahası İslâm Hukuk ve İktisadı olan birisinin toplum biliminden kısmen varlık bilimine yönelmesi yadırganmamalı ve bu arada K u r' a n' ı n her iki alana da yer verdiği ve bir İslâm ilâhiyatçısının daha alt derecelerde sahaları bulunabileceği unutulmamalıdır. Ancak ben bir felsefeci ve bir kelâmcı olmadığım için bu çalışmamı sâdece Kur'an-ı Kerim ve onun tefsirleriyle Peygamber'in konuya âit hadisleri çerçevesinde ele aldım. Bu konuda kelâm ve İslâm Felsefesinin sözünü ve onların kaynaklarını kendi sahalarının uzmanlarına bırakmış bulunuyorum. Diğer yandan başka medeniyetlerden çokça etkilenen felsefeden gerçek İslâm bilgisini öğrenmenin zor olacağını düşünerek saf Kur'an bilgilerini tesbit etmek için konuyu onun çerçevesinde ele almayı uygun gördüm. Şu kadar varki Kur'an-ı Kerîm'in tercüme ve tefsirleri de özellikle varlık ve kâinatla ilgili âyetleri bize her zaman tam gerçeği ile anlatamıyorlar. Elbet müfessirler de kendi çağlarının bilim, felsefe ve medeniyetlerinden etkileniyorlar.

Tefsir kaynaklarındaki yorumları ve âyetlerin tercümelerini her zaman ve her yerde gerçek Kur'an bilgisi olarak değil de onları bazan müfessir ve müter-cimlerin anlayışı şeklinde görmek gerekir. Benim yaptığım tercüme ve yorumlar da elbet aynı durumdadırlar. Bazı alan ve konularda gerçek İlâhî İradenin tesbiti İçin Kur 'an ve varlık âlemi birlikte incelenmelidir. Müslümanlar bir iş bölümü içinde Kur'an ile varlık ve tüm kâinatı birlikte inceleyip birlikte yorumlamak durumundadırlar. Hangi dilden olursa olsunlar Kur'an tercümeleri onun mükemmelliği karşısında bazı alanlarda çok kere yavan kalıyor ve ilgili âyetleri bize gerçek boyutlarıyla anlatamıyorlar. Hatta bunlar arasında sâdece yavan veya eksik değil aynı zamanda hatalı tercümeler de bulunmaktadır. Meselâ yaratılış ve evrendeki oluşumların her bir çeşidi Kur'an'da ayrı bir fiille ifade edildiği halde bunların tek ve genel bir "yaratma" fiiliyle tercüme edilmesi elbet bir eksikliktir ve Kur'an'ın anlattığını bize tam anlatamamaktadır. Ben bu çalışmamda bunlara da dikkat çektim ve ilgili âyetleri, konu edindikleri oluşumlara uygun tercüme etmeğe çalıştım ki bunlar uzay ve tabiat bilimleriyle ilgili âyetlerin tercümesinde bir esas alınabilir kanaatındayım.

Çalışmamın başlangıcında Kur ' an-i Kerim 'in; yaratılış, tabiat ve kâinatla ilgili konulara bu boyutta yer vermiş olabileceğini düşünmemiştim. Kur'an'da yer ve göklerle ilgili malumat çokluğu beni gerçekten şaşırtmış bulunuyor. Kur'an bu yeryüzü insanlığına onun sâdece kendisini, kendi geleceğini ve kendi dünyasını değil aynı zamanda ona Kâinatı da anlatıyor. Bu yönüyle Kur'an bizim karşımıza aynı zamanda bir Kâinat Kitabı olarak çıkmakta ve insanlığı onun içinde ele alıp yüceltmeğe çalışmaktadır. Gerçekten Kur'an, insanlığın kâinat kitabı olma özelliğine sahip olmuştur ki biz yeri geldikçe onun bu durumunu göstermeğe çalıştık.

Kur'an'da; yaratılış, varlık ve evren o kadar geniş boyutta anlatılmıştır ki, bukonudaHz. Muhammed (571-632 m)'e fazla bir iş düşmemiştir. Bununla beraber Peygamber (S)'in anlattıkları da az değildir ki biz on,un konuyla ilgili tüm hadislerini bu çalışma içinde ele almaya çalıştık. Onun bu hadislerinden de

faydalanarak hazırladığım bu eser "Uzay ve Kâinat Âyetleri Tefsiri" niteliğindedir.

Kur'an'ın yanı sıra elbet Hz. Peygamber de bazı açıklamalarda bulunmuş ve bazı bilgiler vermiştir. İnsanlığa O sâdece, gelen vahyi nakledip duyuran ve bunun ötesinde suskun kalan bir elçi olmamıştır. O, Kur'an'm kendisine yüklediği: a) açıklama yapma b) bırakılan bazı boşlukları doldurma gibi görevlerini de yerine getirmiştir. Zamanımızda Peygamber'e açıklama ve konuşma haklan-m tanımayıp bu hakları yalnız kendilerine tanıyanlar ortaya çıkmıştır. Kur'an'm Hadisden önce gelen bir kaynak ve delil olduğunu herkes bilir. Ancak Hadis bizim kendimizden önce gelir. Ondan anlayamadıklarımızı ya anlamaya çalışır veya onları zamana terkederiz. Elbet Hadis Kur'an gibi olmayıp onda bazı sahih olmayan ve Kur'an'da olduğu gibi onda da bazı açık olmayanlar bulunacaktır. Hadis bilimi zaten bunun için doğmuştur ve o halen de işi bitmemiş canlı bir bilim dalı olarak varlığını sürdürmektedir.

İslâm inancına göre Kur'an insanlığa sunulan son kitaptır ve beşeriyete bundan sonra artık bir daha kitap sunulmayacaktır. Bir din kitabı olması dolayı-sıyla Kur'an'da, varlık ve tabiata ilişkin konular dahi dinî bir hedef gözetilerek ve Yüce Bir Rabbi tanıtmak gayesiyle yer almışlardır. Biz de bu konulan Kur'an'daki ortamından koparmadan ve onun hedeflerine uygun olarak ele aldık ve Kur'an âyelleriyle tabiat ve varlık âyetlerini bir bütünlük içinde inceleyip yorumlamaya çalıştık. Biz burada bir müslümanın bilimsellik adına inancını bir tarafa bırakmasına gerek olmadığını da gösterdik. Diğer dinler için doğru olan bu tutumun İslâm için gerekli ve geçerli olmayacağını bu eseri incelİyenler anlayacaklardır. Benim aslında burada yaptığım tabiat ve uzay bilimleri alanında uzman kişilere Kur'anı Kerim'in ve Peygamber (S) 'in bu konulardaki öğretiklerini bir düzen ve mümkün olduğu kadar uygun yorumlar içinde sunmaktan ibarettir. Gerçek değerlendirme ısbatlanmış bilim tarafından yapılacak ve bir gün bu bilim tarafından Kur'an ile varlık ve tüm evren arasındaki uyum ve uygunluk mutlaka ortaya konulacaktır.

Ben burada Kur'an'm belli bir alanda yorumunu yaptım. Bu ne çağdaş bir yorum ve ne de ilgili âyetlerin çağdaş bir tercümesidir. Çağdaşlık dâima eskiyen ve dâima geride kalan bir olgudur. Önemli olan çağa uysa da uymasada Kur'an'm gerçek bilgisini ortaya çıkarmaktır. O zaman gerçek bilimle ters düşmüş olmayız. Ancak çağın bilim seviyesi bizim başarımızda etkili olacak ve bizi olumlu veya olumsuz etkileyecektir. Şu bir gerçektirki ilerliyen bilim dâima Kur'an'm daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Varlık, tabiat ve uzay bilimlerine Kur'an-ı Kerim'de, hiç kimsenin tahmin edemiyeceği derecede önem verilmiş ve bu bilimler Yüce, Bir ve Kadir Allah'ın tanınıp takdir edilmesi için İslâm dininin bir parçası hâline getirilmişlerdir. Bu sebeple ben dinleri ne olursa olsun bütün dünyada bu alanlarda çalışma yapanları takdir ediyor ve onların bu araştırın al arını Kâinat Kitabı olma özelliğine sahip Kur'an'm yorumuna yönelik çalışmalardan sayıyorum.

Benim bu çalışmamın temel kaynağı Kur'an ileHz. Peygamber'in sözlerini toplayan eserlerdir. Geçmişte ve günümüzde Kur'an'm tefsirine yönelik çeşitli eserler yazılmıştır. Ben bu araştırmamda özellikle ilk devirlerin tefsirlerine dayandım ve onlardan da belli özelliği olanları ve belli noktalarda bulunanları esas aldım. İlk müelliflerden biri olması ve aynı zamanda rivayet ve tarih bilimi alanında söz sahibi bulunması dolayısıyla Taberî, felsefe, tabiat ve gök bilimlerinin üstadı Fahruddîn er-Râzî, Endülüsü ve hukuk bilimini temsil ettiği İçin Kurtubî, kelâmci müfessir İranlı Neysabûrî, Şam beldesinden, çeşitli İslâmî bilimlerin üstadı İbn Kesîr ve o ölçüde çeşitli bilimlere sahip Bağdat'tan İbnu'l-Cevzî, Mısır'dan Suyûtî, dil, edebiyat ve çok sayıda müfessirin üstadı Türk Harzem ilinden Zemahşerî ve Kur'an'm garib kelimelerini açıklayan ilk müelliflerden İbn Kuteybe gibiler bu çalışmama kaynaklık yapmışlardır. Hicaz bölgesinden tefsircilerin pîri sayılan Abdullah İbn Abbas (r.) ve onu izleyen neslin ünlü tefsir âlimleri de bu çalışmamızda sık sık görüşlerine

başvurduğumuz kimseler olmuşlardır. Benim için bu konuda ilk devirlerin Kur'an yorumu önemliydi. Bu bakımdan çalışmamda, daha çok taklide dayanan sonraki eserlere yer vermedim. Ancak bir istisna olarak Osmanlıyı temsîlen Ebu's-Suûd'a yer verilmiştir. İslâm medeniyeti; Arap, Türk, İran ve Hind milletlerinin ve diğer alt toplulukların, kısaca İslâm millet ve topluluklarının ortak medeniyetidir. Ben bu çalışmamda, mümkün olduğu kadar geniş tabanlı ortak medeniyetin ürünlerini esas almış bulunuyorum.

Türkçenin batı dilleri etkisi altına sokulup, halkın bilinçsizliğinden faydalanılarak, tam bir yoketme ihanetine uğratıldığı günümüzde ben bu eserimi diğer eserlerimde olduğu gibi batı kaynaklı kelimelerden arındırılmış bir türkçe ile yazmış bulunuyorum. Böylece türkçenin yeterliliğini göstermeğe ve bilim (dilini türkçeleştirmeğe çalıştım. Bu kadar büyük hacimli bir kitapta zorunlu olarak kullandığım batı kaynaklı kelimelerin sayısı üç-beş kadar olabilir. Bozulmamış bir dil yabancı araştırıcılar için de bir kolaylık sağlıyacaktır. Bilimin milli- ^ yeti olmaz veya olmamalıdır. Ancak medeniyetlerin dînî ve millî özellikleri vardır. İslâm milletleri kendi öz dillerini özenle koruyup yaşatmahdırlar ve bilimin evrenselliğine medeniyetlerini ve onun bir parçası olan dillerini feda etmemelidirler. Diğer yandan İslâm medeniyeti bir taassub içine düşürülmemeli ve bu medeniyet diğer medeniyetlerin kendisiyle uyumlu, faydalı ve güzel taraflarına açık tutulmalıdır.

Orta seviyede hemen herkesin anlayabileceği sâde bir anlatımla yazdığım bu eserin görüntülü belgesel bir dizi yapılması önde gelen arzularımdan biridir. Eğer bu yapılırsa bilim dünyasının meraklıları kanaatıma göre önemli bir çeşniyle karşılaşacaklar ve onlar yerküremizi ve lüm evreni Kur'an ve Hz. Muhammed (S)'in öğretileri gözüyle izlemiş olacaklardır. Eser bu gayeyle baştan sona mümkün olduğunca belgesel bir dizi anlatımıyla yazılmıştır. Bu sebeple belli bazı kalıp tekrarların hoşgörüleceğini ümid ederim.

Bu eserde, göklerde başka dünyalar, başka insanlar, canlılar, nimetler ve hayat imkânları olup olmadığı konuları Kur'anveHz. Peygamber'in öğretilerine

dayanılarak ele alınmıştır. Sözkonusu kaynaklarda bu konuda ilginç işaret ve anlatımlara rastlamış bulunuyoruz. Bu eserde Mîrac olayı da Kur'an'da anlatılan zaman ve mekân boyutları ışığında çok farklı biçimde ele alınmıştır.

K u r' a n en başta insanlığın kitabıdır ve o ayrıca fert ve toplum dışında tüm varlık ve kâinatı kendisine konu edinmiştir. Varlıktaki ve Evrendeki oluşum aşamaları ve evrenin düzeni Kur'an-ı Kerim'in kuruluş ve düzenine yansımış bulunuyor. Ben konumuz çerçevesinde bunları tek tek ele alıp göstermeğe çalıştım. Varlık ve tabiatı oluşturup ona şekil ve düzen veren Güç bu düzen ve oluşumları bîr düzen içerisinde Kur'an'da anlatmış bulunuyor. Kur' an 'in düzenlemesi ve iç düzeni gerçekten bir mucize durumundadır. Daha Önce pek çok-larının farkedemedîği Kur'an'ın böylesi nice mucize yönünü keşfedip onları bu-rada kendi konuları içerisinde dile getirmem, eğer başarılı olduysa elbet bundan büyük mutluluk duyarım. Biz burada kelime ve fiillerin anlam ve sayılarından hareket edip hurûfîlik gibi mesnetsiz bir yola sapmadık.

Çağımızda bazı müellifler, konulan İçine aldıkları âyet ve hadislerin açıklamalarında onların mânalarından kopup tamamen ayrı bir anlatım içine düşmüşlerdir. Bu yolla, Kur'an ve hadislerin gerçeğinden uzak ciltlerce eser ya-zanlar olmuştur. Ben açıklamalarımda âyet ve hadislerin anlamlarından kopma-dan o mânaları en sona kadar götürmeğe çalıştım. Her yerde isabet ettim, gibi bir iddiam olmamakla beraber bu hususa çok Özen gösterdiğimi söyleyebilirim. Kur'an ve Sünnet'ten görüş alacağımıza onlara kendi görüşlerimizi yüklemeğe çalışırsak affı mümkün olmayan bir yola sapmış oluruz. Kur'an öyle bir kitapdır ki onda hem Evrenin geçmişi ve hem de geleceği bulunmaktadır. Bu Kitap aynı zamanda beşeriyetin geçmiş ve geleceğini göstermiş ve insanlığın inanç tarihini ele almıştır. Evrenin yaratılışı ne kadar il-ginçse onun yıkılışı da o Ölçüde korkunç olacaktır. Biz her iki olayı da burada insanlığa âdeta belgesel diziler içerisinde seyrettirmeğe çalıştık.

İnsanlık toplumunun ve kâinatın düzen ve dengeleri Kur'an'da İlâhi Düzen olarak genel düzen ve denge içinde birlikte ele alınmış ve her İkisinin varlıklarına ve

arzulanan hayatlarına son verici davranışlara şiddetle karşı çıkılmıştır. Biz bu çalışmamızda bunları da göstermiş bulunuyoruz.

Kur'an, onda derinleştikçe insanın gözünde daha büyüyen bir kitap olmaktadır. Gerçekten ben onun karşısında âdeta tüm varlık ve gökleri karşısına alan bir gözlemcinin şaşkınlığı gibi şaşkına dönmüşümdür. Fakat ne yazıkki tercüme ve tefsirler bazı alanlarda onun bu büyüklüğü karşısında çok yetersiz ve bazan da çok küçük kalıyorlar. Bu çalışma sonunda vardığım sonuçlardan biri de budur. Ancak geçmişte ve günümüzde, ıhlas ve ciddiyetle tercüme ve tefsir çalışması yapmış olanları her zaman rahmet ve saygıyla anmak benim görevim olacaktır. Çünki sonrakiler hep öncekilerle aşama kaydederler. Kur'an gerçekten bilim ve uzay çağını başlatmış ve fakat günümüzde müslümanlar belli bazı alanlarda ona ayak uydurmakta gecikmişlerdir.

Bu çalışma ile Kur'an ve Peygamber (S)'in öğretilerine dayalı İslâm varlık ve gök bilimine önemli bir katkı yapabildiysem kendimi bahtiyar sayarım. Eğer bu çalışma bilimler tarihinde bir boşluğu doldurduysa ve bilim felsefesi yapmak isteyenlere belli bir alan için malzeme verebiliyorsa elbet bu da beni sevindirir, Bu eser belli boyutlarıyla da olsa insanlığa Kur'an-ı Kerim'i tanıtabilmiş ve onu bilim dünyasına açabilmişse benim için bu hepsinden daha sevindirici olacaktır.

Bilindiği gibi yer ve göklerin sayısı yedidir. Bir tesadüf yedi bölümden oluşan bu eserimi çok değerli okuyucu ve araştırıcılara sunarken, onların, benim için çok değerli olacak tenkitlerini de bekler saygılar sunarım.

Prof. Dr. Celâl Yeniçeri İstanbul 1999[2]

---

[1] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları:13.
[2] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları:14-19.

BİRİNCİ KİTAP
İSLÂM AÇISINDAN KÂİNAT

GİRİŞ
KÂİNATI ARAŞTIRIP ÖĞRENME

A- KUR'AN'DA İNSANIN KÂİNATI ARŞTIRIP ÖĞRENMEĞE YÖNELTİLMESİ

Ortak yanları bir tarafa bırakırsak her medeniyet diğerinden ayrı bir özelliğe sahiptir. Hatta birine göre medenîlik olan şey ötekine göre gayri medenîlik olabilir. İslâm bir din olarak kendine has medeniyetinin temellerini ilk gelen on âyetle atmıştır. Kur'an-ı Kerim'in geliş sırasında ilk istek, Yaratan Allah adına okumaktır. Bu ilk âyetlerde, genel olarak yaratmaktan ve sonra insanın yaratılışından söz edildi. İnsanı ve onun dışındaki âlemi yaratan aynı varlıktır. Yüce Allah insana ilk olarak bu gerçeği öğretmiştir. İnsan öğrenimde kalemi kullanan bir varlıktır ki bilginin yazıyla tesbiti düşüncesini de ona Allah vermiştir. Bunlar ilk gelen ve 'Alak süre-" sinde yer alan ilk beş âyetten Öğrendiklerimizdir. Bundan sonra Kur'an'dakıı Müddessir sûresinin şu ilk beş âyeti gelmiştir:

Ey bürünüp sarınan (peygamber)! Kalk, artık (insanlığı) uyar Sâdece Rabbini büyük tanı

Elbiseni tertemiz yap ötü şeylerden tamamiyle uzak dur.

'Alak sûresi ilk âyetlerinde yer alan okuyup öğrenme görevini burada öğretip uyarma (inzâr) vazifesi izledi ve bu iki yönlü görev, öğrenim müesseselerinin kurulmasına ihtiyaç gösterdi. Mekke 'de bir kısım evlerde gizli olarak yürütülen bu faaliyetler daha sonra gene orada açığa çıktı ve Medine'de ilk yıl içerisinde bu hizmetler için belli bir yapı; "suffa" denilen bir mahal tesis edildi ve daha sonra da bu gibi yapı ve mahallerin sayılan gittikçe çoğaldı. Tek Allah'ın yüce bilinmesi ve yüceliğinin dile getirilmesi emri de inananlara O'na ibâdet mükellefiyetini yükledi ve bunun için de mescitler yapıldı.

İslâmın ilk başında elbiselerin tertemiz giyilmesi de istendi. Bu istek zorunlu olarak iki ayrı temizliği beraberinde getirmiştir, bunlar; beden temizliği ile mekân (çevre) temizlikleridir. Çünki giysileri tertemiz olanlar, onları kirli bedenlerine giyemiyecek, pis bir yere oturamıyacak ve kirli bir çevrede dolaşamıyacaklardır. Sıralamada onuncu âyette ise günah ve suç

olan îtikad, zihniyet ve davranışlardan uzak durulması emredil inektedir. Ruhî ve îmanı temizliği öngören bu âyet maddî temizliği emreden âyetin yanı başında yer almıştır. Böylece bu yeni Din daha işin başında insanlardan; Yüce veBir olan Allah 'a ibâdet, Kur' an'dan veKâinat'tan bilgi elde etme, her çeşidiyle temizlik, suç ve günah olan işlerden uzaklaşma olmak üzere dört şey istiyor ve müslümanların kuracakları medeniyeti bu dört ana temele oturtuyordu. İbadet için camiler, ilim tahsili için medrese, temizlik için çamaşırhaneler ve hamamlar yapıldı. Ruhî temizlikten ayrılıp günah ve suç işliyenleri yola getirmek için adliye ile diğer gerekli kurumlar oluşturuldu. Bunlardan birinin çöküşü diğerlerini de çökerteceği gibi birinin diğerine ters düşmesi de istenen seviyelere gelinmesini engeller ve arzulan-mıyan durumlar meydana getirir. İlme sırt çeviren bir din gerçek olmıyacağı gibi ilimsiz bir medeniyet de kurulamaz. Kurulmuş bir medeniyeti de ilimsiz yaşatmak ve geliştirmek mümkün değildir. İlim de araştırma ve okumaya dayamr. Burada ilgi çekici olan bir husus da bu yeni dinin kendi kitabını, okuyup öğrenme ve bilgileri bir araya toplama gibi anlamlara gelen "Kur 'an" adı ile isimlendirmiş olmasıdır. Bu, yeryüzüne ilk indirilen kelime olan " İkra' " dan türemedir.

İslâm düşüncesinde, insandan, okuması ve araştırması istenen iki çeşit âyet vardır. Bunlar Kur'an-ı Kerîrn'deki âyetlerle onun dışındaki varlık âyetleridir. Bunlardan birinciler okuyup düşünme ötekiler de araştırma ile öğrenilip anlaşılırlar. Her iki çeşit âyet de insanı Allah'ın varlık, birlik ve yüceliğine götürürler. Biz varlık ve oluşumların da Kur'an âyetleri dışında birer âyet olduklarım gene bu kitaptan ve onu bize sunan Peygamberimiz

Hz. Muhammed -Sallallahu aleyhi ve sellem- (571-632 m.)' den Öğreniyoruz. Meselâ biz Kur'an'da şöyle bir ifâde buluruz:

"Biz, gökyüzünü korunmuş bir tavan yaptık. Onlar ise göğün âyetlerinden yüzçeviricidirler".[1]

Mufessirlere göre; güneş, ay, yıldızlar ve onların bir hesap içinde yürüyüşleri, dönüşleri ve göklerdeki her türlü şey burada "âyet" olarak sunuldular. [2]Bir diğer sûrede de gene ay ve güneş birer âyet olarak takdim edilmişlerdir.[3] Böylece tüm varlık ile bütünleşen Kur'an bir kâinat kitabı olma özelliğini kazanmıştır. Anlam olarak "âyet" bir şeyin varlığını ve niteliklerini ortaya koyan diğer şey demektir. Kur'an-ı Kerim'de özellikle A11 a h' m varlığını ve O 'nun yüce kudretini ortaya koyan nesneler ve onlara bağlı olaylar bu ismi almışlardır. Bu tür âyetler ele alınıp incelenmeden Yüce Allah gereği gibi bilinemiyeceğinden insan bu

kitapta onları araştırıp öğrenmeğe davet edilmiştir. Kur'an'daki şu âyetler bu açıdan gerçekten ilgi çekicidirler:

- Şüphesiz göklerde ve yerde inananlar için gerçekten âyetler vardır.

- Allah'ın sizi yaratmasında ve yeryüzünde üretip yaymakta olduğu her bir canlıda da sağlam bilgi edinecek bir topluluk için âyetler vardır.

- Gece ile gündüzün peşi sıra değişmesinde, Allah'ın gökten rızık indirip onunla yere, ölümünden sonra, can vermesinde, rüzgârlan evirip çevirmesinde de aklım kullanan topluluklar için gene âyetler (dersler) vardır.

İşte bunlar Allah'ın âyetleridir ki sana onları gerçek olarak) okuyoruz. Artık onlar Allah ve Onun âyetlerinden sonra hangi söze inanırlar"[4]

Görüldüğü gibi burada Kur'an içindeki âyetlerle tabiat ve tüm kâinattaki âyetler birleştirilerek birlikte insan önüne konulmuşlardır. Kur'anda aynı unsurları içeren daha başka âyetler bulmak da mümkündür'.[5] İnsanları

uyaran ve bilgilendiren Kur'an âyetleri ile kâinat âyetleri, beyinlerini ve ruh dünyalarını A11 a h 'a ve gerçeklere açmak istemiyen peşin hükümlü inkarcılara fayda vermezler ki biz bunu da gene Kur'an'dan öğreniyoruz:

" - Deki (Ey Muhammed); göklerde ve yerde neler var, bakıp araştırın. Fakat inanmıyan bir topluma âyetler {deliller) ve uyarılar fayda sağlamaz".[6]

Kur'an âyetlerini tefsir edenlerle varlık ve tabiat âyetlerini inceleyip açıklıyanlar AUah ve yaratılış hakkında sonuçta aynı noktaya gelirler ve İslâm açısından bu iki tefsir ve açıklama hiç bir zaman birbirine zıt düşemez. Ancak her iki alanda çalışanların yanılmalarından söz edilebilir. Müslümamn önüne Kur'an ve tabiat âyetlerinin birlikte konulması, onun, araş turnalarında müsbet bir netice elde edebilmesi için inançlarından sıyrılma gibi bir yola girmesine gerek bırakmamıştır. O, bunun aksine varlık âyetlerinin içine daha büyük bir imanla dalacak, varlığı, ona ilişkin olayları, hayâtı, başlangıcı ve sonu öğrenmek için onları çok yönlü bir araştırmaya tâbi tutacaktır. Araştırmanın başarısı için imansızlığı zarurî görenlerin bu araştırmalarında ve ilimde aldıkları mesafe ölçüsünde karşılarına dâima Bir Allah gerçeği ve buna ilâve gene karşılarına Kur'an'da ortaya konulan gerçekler çıkacaktır. Durum böyle olunca da işe inançsız olarak başlayıp devam etmenin kazandıracağı bir şey yoktur. Müslümana böyle bir şeyi öğütlemek onun dini açısından gerçekten çok gülünç olur. Hiç kimse incelemekte olduğu bir varlık ve bir âlemin içinden Allah'ı çıkarıp atma gücüne sahip değildir. Kabul edilse de edilmese de O, bütün onları

içten kuşatmıştır. Herşey O'nunla incelenmek zorundadır ki ilk vahyedilen ayetteki ilk besmeleyle ortaya konulan gerçek de budur.

İlk âyeti besmele olan Fatiha sûresi gökler sayısı olan 7 âyetten ibarettir. Bu sûre ile sâdece Kur'an'a değil aynı zamanda oradan yedi âlem göklere ve sonuçta da bu âlemlerin tek rabbı Allah'a doğru bir açılım başlar. Bu sebeple burada önce, kendisinden gâib olarak sözedilen Rabb artık mu-hatab olarak görülür. Her çeşit varlık ve âlemleri derinlemesine incelemenin sonucu da böyle olur. Fatiha hem Kur'an ve hem de oradan Allah ve O'nun âlemlerine doğru bir açılımdır ki işte o bu adını böyle bir açılımdan alır. Nüzul sırası itibariyle en son gelen Nasr sûresinde de böyle bir açılımdan söz edilir. Buradaki "feth" de yalnızca beldelere doğru bir açılım olarak görülmemelidir. Bu fetih aynı zamanda âlemlere ve kalplere doğru bir açılımdır. Buradaki Son daha böyük bîr açılımın başlangıcıdır. Mushaf'ın tertibindeki en son Nâss sûresi de Fatiha gibi besmelesiyle 7 âyettir. Burada Allah defalarca kendisinin, insanlığın Rabb ve Meliki olduğunu vurgulayarak O bu rablığını âlemler yerine artık insanlık üzerinde teksif ettirmiştir. İlk başta Fatiha sûresinde mü'min insan doğrudan Rabb'e yönelmişti. İnsan burada bu ilk başta içinde bulunduğu âlemden manevî yolda O'na doğru yükseliş arzusunu dile getiriyor ve insaniyetini geliştirme yolunu arıyordu.

Gerçekten Kur'an, içindeki âyetlerle kendi dışındaki varlık âyetlerini birleştiren bir kitap olarak dikkat çekmektedir. Biz burada onun sâdece bu küreyi değil tüm varlığı anlatan ve kendisini Kâinat Kitabı olma özelliğine sahip kılan âyetlerini açıklamaya devam edeceğiz. Şimdi biz ondan bir bölüm okuyalım:

"- Ölüden diriyi, diriden de ölüyü O çıkarıyor. Yeryüzünü ölümünün ardından O canlandırıyor. İste siz de (kabirlerinizden) böyle çıkarılacaksınız.

- Sizi topraktan yaratmış olması Onun âyetlerinden (varlığım gösteren delillerden) dir. Sonra siz, (her tarafa) yayılan insanlar oldunuz.

- Kaynaşıp huzur bulmanız için size kendi (cinsi) nizden eşler yaratıp da aranızda sevgi ve merhamet peyda etmesi de, O'nun (varlığına delil olan) âyetlerindendir. Doğrusu bunda, iyi düşünen bir topluluk için ibretler vardır.

- O'nun âyetlerinden biri de, gökleri ve yeri yaratması, dillerinizın ve renklerinizin değişik olmasıdır. Şüphesiz bunlarda âlimler için alınacak dersler vardır...

- Göğün ve yerin O'nun buyruğu ile ayakta durması da O'nun " âyetlerindendir. Sonra sizi bir tek çağrı ile çağırdığında hemen yerden çıkacaksınız.

- Göklerde ve yerde olanlar hep O'nundur. Hepsi ona boyun eğmiştir.

- O, ilkten mahluku yaratıp sonra onu geri döndürecek (ve yeni den yaratacak) olandır ki bu, Onun için pek kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfatlar Onundur ve O, tek kadir ve hikmet sahibidir"[7]

Burada ilk âyette, cansız maddelerin canlı nesneleri oluşturması, canlının Ölü hale gelişi veyahutta maddenin parçalanması ve çoğalmasında ve nesnelerin madde alış-verişinde artı (+) ve eksi (-) güçlerin etkileri gibi konular genel bir ifâdeyle dile getirildi. Daha sonra insanın yaratılışı, onun maddî ve ruhî yapısı, insanlarda renk ve dil farklılıklarının ortaya çıkışı gene burada inceleme konusu haline getirilmiştir. Yer ve gökleri ayakta tutan güce ve yaratılışın ilk başlangıç durumuna, ve en sondan ilk baştaki gibi yeni bir varlık ve hayata geçileceği gibi konulara gene bu yukardaki âyetlerde dikkat çekilmiş olmaktadır. Daha doğrusu burada diğer âyetlerde olduğu gibi insana bunları ele alıp inceleme görevi verilmiştir.

Kur'an-ı Kerîm, ayağımızı bastığımız yerküresi hakkında bazı temel bilgiler verip onu yer altı ve yer üstüyle araştırmaya davet ettiği gibi, -bizi kuşatan hava tabakası ve onun içindeki bulutlar hakkında da bilgiler vermiş ve buradan daha ileriye giderek göklerden bahsetmiş ve bu bilgilerden hareketle araştırmalarımızı tüm kâinata yöneltmemizi istemiştir. Biz yukardaki âyetlerin yanı sıra diğer bazı âyetlerde de bu durumları göstermeğe çalışacağız.

Kur'an-ı Kerîm'in geldiği çevreyi düşünelim. Orası dağları olduğu kadar düzlükleri de olan bir yerdir. İnsan orada vasıta olarak genellikle deve üstündedir. Gökyüzü berraktır ve bulutlar her zaman özlenir olmuştur. Kurey asıllı ünlü müfessir-filazof Fahruddîn er-Râzî (544-606 h/1150-1210 m) kitabında bu çevre insanlarının durumunu şöyle anlatır:

"Arap, çoğunlukla devesi üzerinde gezer. Düşünceye daldığı zaman gözüne ilk takılan bindiği devesidir; onu garip bir yaratılışta bulur. Yukarı bakınca da gökten başka bir şey görmez. Sağma soluna bakar, dağları görür, aşağı bakınca da yeri görür. İşte Yüce Allah bütün bunlar üzerinde ona düşünmesini öğütler".[8] Evet Allah, bu ortamda develerinin üstünde yol alan insanlara şöyle seslenir:

" - Deveye bakıp incelemiyorlar mı, o nasıl yaratılmıştır?

- Göğe (bakıp araştırmazlar mı) o nasıl yükseltilmiştir?

- O dağlara (bakmazlar mı) nasıl dikilmiştir onlar?.

- O yere (bakıp incelemezler mi) o nasıl yayılıp döşenmiştir?"[9]

Ayetteki deve diye tercüme ettiğimiz "ibil" kelimesi, İslâm öncesi devirde, eş anlamından dolayı, bulut anlamına da geldiğinden bir kısım müfessir-ler burada onun bu mânasını tercih etmişlerdi.[10] Bu anlayışa göre insan önce bulutu, sonra onun ötesindeki âlemi düşünmeğe davet edilmiş ve yerden önce de onun dağlarına dikkati çekilmiş olmaktadır. Mekke döneminde gelen bu âyetler, varlığı ve yaratılışı anlayıp Allah'a inanıncaya kadar, insanı ne devesinin üstündeyken ve ne de başka bir yerdeyken rahat bırakmamışlardır. İşte gene şu tarzda gelen âyetler:

" - Üstlerindeki göğe bakıp gözlemezler mi? Onu nasıl bina ettik ve nasıl onu donattık. Onda hiç bir gedik yoktur.

- Yere de (bakıp incelemiyorlar mı?) Onu yayıp döşedik, ona sabit dağlar koyduk. Orada gönül ve iç açıcı her türden bitkiler

bitirdik.

- (Biz bütün bunları) bize yönelen her kulun gönül gözünü açmak ve ona ders vermek için yaptık".[11]

Burada son olarak, insanın yer ve göklerdeki mükemmelliği görüp oradan Yüce Yaratıcı 'ya gidebilmesi için onlara inceleme gözüyle bakması istenmektedir.

Yer ve göklerin mükemmelliğine rağmen, insanın üstündeki boşlukta gezip duran, bazan parçalanan, saçılan cisimler onun dünyasına düşebilir veya bizzat dünyasında çöküntüler olabilir. Neden hayatı tümüyle yok eden veya büyük zararlar veren düşüşler, çöküntüler olmuyor! Bunlar da Kur'an-ı Kerimde inceleme ve gözleme konusu yapılarak şöyle deniliyor:

" - Onlar, önlerinde ve arkalarında bulunan göğü ve yeri görmüyorlarmı? Dilersek onları yere batırırız, ya da üzerlerine gökten parçalar düşürürüz. Şüphesiz bunda (Rabbine) yönelen her kul için elbet bir ders vardır" [12]

Büyüklü küçüklü milyarlarca gök taşlarını ve dağılıp parçalanan yıldız artıklarını dünyaya düşürmiyen tedbir nedir veya biz neden yerin dibine batmıyoruz? Burada yalnız hava tabakasının koruyucu durumundan ve cazibe kanunları ile genel dengelerden söz edilmiyor. Aynı zamanda yerin iç yapısına dikkatler çekiliyor. Önceki âyetlerde ise yerin görünen dış yapısı dile getirilmiştir. Sâdece görünenin bilinmesi bir eksikliktir ve ilimde bütünleşme için yeterli olmıyacaktır. Sâdece görüneni bilmedeki eksiklik gene K u r ' an tarafından dile getirildi: "Onlar dünya hayatından sâdece görüneni biliyorlar. Öteki hayat hakkında ise onlar tamamen bilgisizdirler".[13] Görünenlerden

hareketle görünmiyen ve farkedilmiyen şeylerin araştırılması da gene bu kitapta istenmiştir. Meselâ gölge hareketleri; gölgenin uzayıp kısalması, dünyanın kendi mihveri etrafında ve güneşin karşısında dönmesinden kaynaklanıyor. İlmî açıklama budur, fakat burada araştırmadan olayın gerçek sebeplerini göremiyoruz. İşte Kur'an'da bu olaya şöyle değinilir:

" - Rabbinin (işini) görmedinmi, gölgeyi O nasıl uzatmıştır? Eğer O dileseydi onu elbet sakin de yapardı. Sonra Biz güneşi ona bir delil yaptık.

- Sonra onu (uzayan gölgeyi) azar azar kendimize çektik".[14]

Burada büyük incelikler vardır. Gölgenin uzayıp kısaldığını herkes görüyor. Fakat bunun gerçek sebebi konusunda geçmişte hemen herkes aldanmıştır. Burada elbetteki herkese görünen şeyi görmemiz istenmiyor. Biz bu âyetlerdeki bizi hayretlere düşüren incelikleri "dünyanın kendi mihveri etrafındaki dönüşü" başlığı altında ele alacağımızdan burada onlara yer veremiye-ceğiz.

Yukardaki âyetlerin çoğunda "nazar: fiili kullanıldıki bu sâdece bakma olmayıp; düşünme, gözlem, inceleme ve araştırma gibi anlamlar da ifâde eder. Bazı âyetlerde ise "ru 'ye: görme" fiili kullanılmıştır. Görme, araştırma ve incelemeden sonra ulaşılan neticedir ve bilme anlamına da gelmektedir.

Kur'an-ı Kerîm'de bazan topyekün yaratılış ele alınırken bazan yukarda görüldüğü gibi tek tek olaylar dile getirilmiştir. Meselâ şimşeğin çakması ve gölge hareketlerinin yanı sıra kuşların nasıl uçtuklarının gözlenmesi hususunda âyetler vardır.[15]

İnsanlar ve hayvanlarda olduğu gibi bitkilerin ve hatta cansız nesnelerin erkekli-dişili ve birbirinin karşıt zıddı olmak üzere iki çift olduklarını gene biz Kur'an'dan öğrenme imkânına sahip olabiliyoruz:

"Yeryüzüne bir bakmazlarını ki orada biz her güzel çiftten nice bitkiler bitirdik"[16]

Gökteki sağlamlık ve genişleme olayı ve yerin döşenmesindeki güzellik dile getirildikten sonra ise orada şöyle deniliyor:

"Her şeyden de iki çift yarattık. Olurki düşünüp öğüt ve bilgi alırsınız" [17]

Bu âyette yukardakinîn aksine ifâde daha genel görünüyor ve muhtemelen canlı-cansız her şeyin erkek-dişi ve artı-eksi güç yüklü olarak çift yaratıldıkları ifâde ediliyor'.[18] Gözleme-inceleme anlamlarında kullanılan "nazar" ve görme-bilme mânalarına gelen "ru'ye" den farklı olarak bu âyette, düşünüp bilgi ve Öğüt alma anlamlarında "tezekkür" fiili kullanılmıştır. Aslında her gözlem ve araştırma olayı,

düşünüp bilgi ve dersler alma olayını da beraberinde getirir ve Kur'an'da düşünüp bilgi ve dersler alma işine çok önem verilir. Gerekli bilgi ve öğütlere ulaşmak için düşünme gerekir. Düşünme de insanı diğer canlılardan ayıran aklın çalışmasıdır ve Kur'an'da insan bedenî tembelliğinden daha çok, aklını kullanıp düşünmemekten yâni zihnî faaliyetleri ve tefekkür alanında gösterdiği tembelliğinden ötürü uyarılmıştır. Çünki uzuvların faal hâle gelmesi de buraya bağlıdır. Bu yeni dinde şuursuz ve bilgisiz kulluk, makbul bir dindarlık olarak = görülmemiştir. Düşünme, ileri adım atmanın başlangıç noktasıdır ve en sonda da ona ilk baştaki kadar ihtiyaç vardır. İnsan kendini tanıma ve kendi dışındaki âlemi öğrenme hususunda başlangıca göre, kıyaslanamıyacak kadar mesafe katetmiştir. Gerçek din olmadan bu alınan mesafeler, ilmî bütünlüğün meydana gelmesi için yeterli olmaz. Gerçek din ise varlığın ve tüm âlemlerin Yaratan 'la bağlantısını kurar. Bilim yoluyla da bazan bu bağlantı kurulabilir. Fakat kulluk görevinin nasıl yapılacağını ancak din ortaya koyar, İnsan oğlu ilim yoluyla hem kendi bünyesi içindeki ve hem de kendi dışındaki âlemde kendisini hayrete düşürecek âyetleri; varlıkların oluşum ve işleyiş kanunlarını ve yaratılıştaki o mükemmelliği tanıyacaktır. Dört kitabın sonuncusu Kur'an-1 Kerîm'den öğrendiğimize göre "Yüce Bir Allah ve hak din" gerçeği, bunu tanı mıy ani arın karşısına, ilmin çok ileri merhalelerinde bütün açıklığı ile dikilecektir. Ve şimdi şu âyete bakalım:

"Gerek ufuklarda (dış âlemde) ve gerek kendi varlıklarındaki '' âyetlerimizi onlara göstereceğiz de sonuçta O'nun gerçek olduğu apaçık meydana çıkacaktır. Rabbinin her şeye şâhid olması yeterli değilmi?"[19]

Müfessirlerin pek çoğu burada Kur'an'm gerçekliğinin anlaşılacağından ve Allah'ın birliğinin ortaya çıkacağından söz ettiler. Bazıları da; onlara gösterilen nesne ve olayların gerçek yüzünü kavrayacakları, tarzında bir yorum getirdiler.[20] İlmî ilerleme her zaman ve her yerde onu gerçekleştirenleri imana götürmiyebilir ki biz farklı tefsiri bir yana bırakırsak şu âyetlerden böyle bir hüküm çıkarabiliriz:

" - Andederim toplu hâle geldiği zaman aya

- Siz hiç şüphesiz o halden bu hâle bineceksiniz

- Öyleyse onlara ne oluyor ki îman etmiyorlar

- Karşılarında Kur'an okunduğu zaman eğilmiyorlar!"[21]

Ayetteki "o halden bu hâle binme" ifâdesi, büyük bir ihtimalle, katedilecek ilmî merhaleleri ve göklerde alınacak mesafeleri, dile getirmektedir. Bu erişilen

merhalelerde keşfedilenlerle Kur'an'da anlatılanlar arasında bir aynılık bulunması karşısında bile inanmıyanlar burada İlâhî bir tenkide uğramışlardır.

İslâm dininin ana kitabında tesadüfi bir yaratılışın olmadığı ısrarla vurgulandı ve bu hükme varılması için tüm varlığın gerçekçi biçimde ele alınıp incelenmesi istendi:

" Onlar... göklerin ve yerin yaratılışı hakkında inceden inceye düşünürler (ve şöyle derler;) Ey Rabbimiz, sen bunları boş yere yaratmadın".[22]

Ku r ' an 'da böyle düşünenler övülürken böyle olmıyanlar varlığı ve hayatı incelemeğe başlangıç için düşünmeye davet edildiler:

" Kendileri hakkında iyiden iyiye düşünmediler mi? Allah, o gökleri, o yeri ve ikisi arasında bulunan nesneleri ancak hak ve belli bir süre için yaratmıştır.."[23]

Kâinatın hak olarak yaratılması demek; onun ve Yaratıcısının insan düşüncesinde gerçek yerlerini almaları, demektir. Tefsirci İbn Kesîr (ö. 774 h/1372 m)'in yorumuyla onlar; gerek yüksek ve gerek yakın âlemlerde ve ara yerlerde Allah'ın boş yere bir şey yaratmış olmadığı bilgisine erişmek için düşünmelidirler.[24]

Düşünce sâdece düşünce olarak kalmamalıdır. Düşünce, araştırma ve Öğrenmeğe yöneltilmelidir. Varlığın mâhiyeti, maddenin yapısı ve madde Ötesi nesneler araştırılmalıdır. Yokluktan varlığa veya bir varlıktan diğerine ve karmaşık yapılı nesnelere nasıl geçilmiş ve yaratılma nasıl başlamıştır? Bunların çözümü, maddenin ve tüm evrenin hangi durumda olduğunu ve nereye doğru gittiğini de açıkça ortaya koyacaktır. Meseleyi bu şekilde köklü biçimde temelinden ele alma, Kur'an-i Kerîm'de bir buyruk olarak şöyle karşımıza çıkar:

" - Görmediler mi Allah yaratmaya nasıl başlıyor ve sonra onu nasıl geri çeviriyor? Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır.

- Deki; yeryüzünde gezip dolaşın da Allah'ın ilkin yaratmaya nasil başladığına bakıp araştırın. Bundan sonra Allah son yaratılışı (ahireti) de yaratacaktır. Gerçekten Allah'ın her şeye gücü yeter"[25]

Beni fazlasiyle etkiüyen ve sık sık okuma ihtiyacını duyduğum bu iki âyet, ilmî araştırmaların hangi boyutta ele alınacağını göstermektedir ve yaratılmış her şeyi; başlangıcını ve sonunu araştırma konusu yapmaktadırlar. Yaratılma nasıl başlayıp devam ediyor ve neyin hangi merhalesinde yeni bir yaratılış söz konusu olacaktır? İşte bu iki Kur'an âyeti bütün bunları içermekte ve bu çeşit araştırmalar yapan merkezlerin kapılarına yazılmayı ha-ketmiş bir ifâdeye sahip bulunmaktadırlar. Şam beldesinden müfessir İbn Kesîr bu âyetlerin

açıklamalarını şöyle yapar; "Allah gökler ve oralarda yarattığı parlak yıldızlar, yerler ve içlerinde yarattığı; ova, dağ, vadiler, kır ve çöl bölgeler, ağaçlar, meyveler, nehirler ve denizler gibi insanın kendi dışında kalan nesnelerden ibret ve bilgi alması için burada ona yol göstermiştir".[26]

Bütün boyutlarıyla kâinat vt, onun idare kanunları gibi bir anlam ifâde eden "melekût "un gözlenip incelenmesi de gene Kur'an'da karşımıza yukardakilere benzer İlahî bir istek olarak çıkmıştır. Bu istek şöyle bir ifâdeyle dile getirilmiştir:

" Onlar göklerin ve yerin melekûtuna ve Allah'ın yarattığı herhangi bir nesneye ve belkide ecellerinin yaklaşmış olabileceğine bakıp araştırmazlar mı? Artık bundan sonra hangi söze inanacaklar!"[27]

Burada insanların önüne Kur'an sayfaları ile tüm evrenin sahifeleri açılır ve bu ikisine inanmıyanlara artık bir söz olamıyacağı vurgulanır. Ayette geçen "melekût" ifâdesi, aslen Kureyşli olup İran ve Türk illerinde yetişip ilmî faaliyetlerde bulunan şöhretli müfessir filozof Fah-ruddîn er-Râzî (544-606 h/1150-1210 m) tarafından şu tarzda bir açıklamaya tâbi tutulmuştur; "Yer ve göklerin melekûtuna bakıp araştırma, ancak onların kısımlarını (tek tek parçalarını) bildikten sonra mümkün Olur".[28] Bunun için olmalıdır ki bazan Allah, çok küçük ve insanların nefret ve kötü gözle baktıkları şeyleri meselâ Kur'an'm ifadesiyle bir sivrisinek ve onun da ötesinde daha küçük yaratıkları, onların önüne büyük bir şey olarak koyar:

" Gerçek şu ki bir sivrisinek olsun ve onun ötesinde daha küçük şey olsun, her hangi bir şeyi, Allah misâl getirmekten çekinmez"[29]

Bu, en küçük canlıların ve mikropların incelenmeğe alındıklarında, insanın o dünya içinde bile şaşkına döneceğinin ifâdesinden başka bir şey değildir. En küçük yaratıklar dünyası da yer ve göklerin melekûtunun bir parçasıdır.

Mezopotamya ve onun kuzey bölgelerinde hüküm süren Babillilerin yıldızlara tapındıklarını ve onları gözlemek için de çok yüksek kuleler yaptıklarını herkes bilir. Nemrutlar idaresinde Bâbil 'de tevhid mücadelesine girişen Hz. İbrahim (S), daha genç yaştayken yıldızların, yaratıcı olmayıp onların yaratılan nesneler oldukları inancını yaymaya başlayınca çok büyük bir tepki gördü ve neticede ateşte yakılma cezasma çarptırıldı. Yaygın kanaata göre bu ceza Türkiye 'nin Urfa şehrinde infaz edildi ve fakat İlâhi güç sönen bir yıldızda olduğu gibi, hazırlanan o dev ateşin bütün etkilerini aldı. Hz. İbrahîm 'in bu mücâdelesi ve bu olay Kur'an-

ı Kerimde ayrıntılı biçimde anlatılır.[30] Yanlış bir temel üzerine oturtulmuş bir din-deki kanaatları değiştirmek gerçekten zordur. Hele bunlar göklerle ilgiliyse o zaman iş daha da zorlaşır ve gökler hakkında doğruları söyliyenler için ölüm talebiyle mahkemeler kurulur. Hz. İbrahîm Yüce Allah'ın verdiği yüksek görüş ve bilgi sayesinde, kendi toplumunun inanç bakımından tam bir yanlışlık içinde olduğunu gördü ve gene bu sayede o, maddenin, tabiat olaylarının ve tüm evrenin gerçeğini kavradı. Kur'an'da onun bu durumu şöyle ifâde edilir:

" Biz, ibrahim'e kesin ilme erenlerden olması için göklerin ve yerin büyük melekûtunu da öylece gösteriyorduk"'.[31]

Yukarda verdiğimiz benzer bir âyette ise aynı şeyleri bizim de görmemiz is-tenmektedir. Hz. İbrahim'e gösterilen "melekût: ne olduğu ve gözleyip görme olayının hangi boyutta gerçekleştiği hususunda müfessirlei değişik görüşler ortaya koydular. Bazıları bunu mülk olarak anlarken bir kısımları da; arştan tutun da en aşağıdaki yerlere kadar, Allah'ın tüm yer ve gökleri İbrahîm'e açtığını, söylerler ki Ebû Hanîfe'nin hocaları silsilesi içinde yer alan İbrahîm en-Nehâ'î bunlardandır. İslâmî ilk asır müfes-sirlerinden Dahhâk (ö. 105 h/723 m) ise; göklerde yıldızlar ile yeryüzündeki denizler, dağlar ve bitkiler gibi nesnelere âit gerçeklerin ona gösterildiğinden sözeder.[32] Böylece İbrahîm Peygamber'in îmanı, görüp bilmeye de dayanarak iyice şuurlanır ve o edindiği bu gerçek bilgiler sayesinde, özellikle İlm-i nucûmda ileri giden ve fakat yanlışlıklara düşüp kayan kendi toplumunu aşıp onlara mantıkî yollardan karşı çıkar. Hz. İbrahîm bir yandan kendi toplumu ile mücâdele ederken öteyandan o eksiksiz tüm gerçekleri kavrama çabası içine girmiştir. Biz bu noktada onu, ölünün bile nasıl dirileceğinin merakı içerisinde buluruz. Hayatı sona ermiş ve varlığı yok olmuş bir şey, yeniden bir varlığa ve hayata nasıl döndürülecektir! Kur ' an 'da onun bu merakına şöyle temas edilir:

"Hani ibrahîm; Ey Rabbim, ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster, dedi de Allah; yoksa Bana inanmadın mı, demişti. O da; inandım fakat bunu kalbimin (gözümle görerek) tatmin olması için istiyorum, demişti..." .[33]

Burada önemli olan Allah'ın bu merakı hoş karşılaması ve bir deneyle bunu ona göstermiş olmasıdır. Aslında Hz. İbrahîm'in yeniden diriliş konusunda bir şüphesi yoktur. Çünki daha önce geçen konuşmasında o; "Benim Rabbim hem diriltir, hem öldürür"[34] demektedir. Buradan anlaşılıyor ki o, diriltmenin nasıl gerçekleştirileceği hakkında görerek bir bilgi sahibi olmak istiyor. H z. M u h a m m e d (S) de bir konuşmasında bu merakı yerinde bulmuş ve şöyle demiştir: "Bizim İbrahîm den daha çok merak içinde olmaya hakkımız vardır".[35]

Endülüslü müfessİr Kurtubî (ö. 671 h/1272 m)'den öğrendiğimize göre, İslâm bilginleri, îman'in bilgiye dayanmasının gerekli olup ol-mıyacağı konusunda görüş ayrılığına düştüler. İlk iş, varlığa bakıp ondan ibret almak ve edinilen bilgilerden yola çıkarak îmana erişmekmidir, yoksa îman için bilgiye ve delillere ihtiyaç yokmudur? el-Kadî gibiler; ilk farz ve görevin araştırıcı gözle kâinata bakmak ve oradan yola çıkarak Allah'ın varlığına inanmak olduğunu ve bu yapılmadan Allah'ın bir zaruret olarak bi-linemiyeceğini, savunurlar. Ünlü hadisci İmam Buharî (194-256 h/809-899 m) bu yola giderek kitabına; "söz ve işten önce ilim" diye bir başlık koymuştur. el-Kadî; Allah'ı bilmiyenin câhil olduğunu ve câhil olanın da kâfir olacağım sözlerine ekler. Buna karşılık bir kısım âlimler; Allah ve Peygamberine îmanın ilk farz olduğu ve bundan sonra da araştırıcı gözle varlığa bakıp oradan edinilen delillerle Allah'ı bilmenin geleceği görüşündedirler. Onlara göre insanların çoğu bu ikinci şeyi yapamazlar kiKurtubî 'nin kendisi de bu görüşü tercih etmiştir.[36] Aslında her iki görüşte de insanı çevreli-yen âlemin incelenmesi vardır ve aradaki fark öncelik-sonralik meselesidir. Benim kanaatıma göre kalbe gelip ilk yerleşen şey "îman"dır. Burada önemli olan insanın nasıl bir îmana sahip olacağıdır. Yukardaki görüşleri buyana bırakıp İslâm'ın izlediği yola bakarsak görürüzki varlık ve kâinat hakkındaki Kur'an âyetlerinin hemen hepsi Mekke döneminde nazil olmuşlardır. İlk önce insana, inanması için gerekli bilgiler verilmiş ve bu bilgiler verilirken bir yandan da ondan inanması istenmiştir. Bir kısım insanların inanması için az bir bilgi yeterli olmuş, bir kısımları da daha çok malumata ihtiyaç duymuştur. Verilenlerin hiç birisiyle yetinmiyenler ve daha doğrusu bunlara kulaklarını tıkamış olanlar da az değildir. Fakat Kur ' an, ne kadar gerekliyse sâdece o miktarın hepsini vermiştir ve ondan Öteye insandan aklını kullanmasını istemiştir. Eğer akıl ve zekâ gözönünde bulundurulmadan bütün her şey insanın önüne konulup da akla ve zekâya iş birakılma-saydı o zaman, her şeyi hazır bulan hayvanlar gibi, İnsanın akıl ve zekâsı gelişmez veya dumura uğrardı. Bunun için olmalıdır ki yukarda anlattığımız gibi bütün varlıklara ve tüm kâinata K u r ' a n' da birer âyet gözüyle bakılmıştır. İnsanın yapacağı şey her iki âyet çeşidini; Kur'an-ı Kerîmin içindekilerle dışındaki varlık âyetlerini bir araya getirip birlikte mütalaa etmesidir. Bunların arasında hiç bir çelişki çıkmamıştır ve çıkmıyacaktır. Bu, bazı batılı bilim adamlarınca da kabul edilmiş bir durumdur.[37] Nasılki Kur'an içinde çelişki yoksa onun Kâinatla da çelişkisi yoktur. Her ne kadar Kur'an âyetleriyle ilgiliyse de burada şu âyete yer vermenin uygun olacağı kanaatındayını.

" Onlar hâla Kur'an'ı gereği gibi dü§ünmiyecekler mi? Eğer Allah'tan başkası tarafından olsaydı elbet içinde birbirini tu mıyan bir çok şeyler bulurlardı".[38]

Daha henüz Kur'an'la tanışmamış, dünyada milyarlarca insan vaı dır. Kur'an'a aldırış etmiyen bir kısım insanlar da bilim yoluyla bir gün b kitapta anlatılanların ve Hz. Muhammed (S)'in bildirdiklerinin gerçeklj ğini kavnyacaklardir. Hz. Peygamberin öğretileri kıyamete kadar insanlı^ aydınlatmaya devam edecektir ki şu aşağıdaki âyette buna dikkat çekilmiş tir: "(Peygamber) onlardan henüz kendilerine katılıp erişememiş buluna, diğerlerine dahi (hikmeti Öğretir)"[39] Bu âyetin geldiği sırada Peygam ber, orada bulunan iranlı Selmân (r.)'in omuzuna elini koyarak şöyl demiştir: "Eğer îman Süreyya yıldızına asılı olsaydı, bu adamın milletinde) bazı kimseler onu (gidip) oradan alırlardı". Hadisin bir diğer geliş şeklinde îman yerine ilim kelimesi kullanılmıştı.[40] Bunu sâdece İranlılara hasret mek elbetteki doğru değildir, çünki âyetin ifâdesi geneldir ve o anda Hz Peygamber, yanında diğer milletlerden Selmân'i bulduğu için misâ olarak onun milletini vermiştir.

Kur'an'da "îman" bilgi temeline oturtulup onunla şuurlandinldığ gibi hukuk da ahlâk temeline oturtulmuştur. Bu sebeple ahlâkla ilgil âyetler, çoğunlukla hukukla ilgili olanlardan önce germişlerdir. Ahlâk temeline dayanmıyan bir hukuktan fayda sağlanamaz ve ahlâk çökünce hukuku da beraberinde çökertip sonuçta devletin yıkılışına yol açar. Eğeı Kur'an'la tabiat arasında bir çelişki bulunamazsa aynı şekilde onun ahlakî ve hukukî esasları ile de ferdin ve toplumun tabiatı ve menfaatlari arasında bir çelişki bulunamıyacaktır. Eğer ötekiler doğruysa berikiler de doğrudur. Herşey ve herkes kendi tabiatına; mevcûdiyyetinin kuruluş ve oluşum biçimine göre bir seyir takıbeder ve bir iş ve bir hareket ortaya koyar ki Kur'an'da bu durum şöyle ifâde edilir:

"Deki; her biri kendi aslî tabiatına göre hareket eder. O halde kimin daha doğru yolda bulunduğunu Rabbin en iyi bilendir"[41]

Bu âyette, insanın maddî-ruhî yapısı ve onun bu yapısıyla sergileyece-biçimleri ve ortaya koyabileceği işlerden sözedilmektedir ki bu diğer tabiat varlıkları için de geçerlidir. Bizim koyduğumuz kanunlar, yaratılışın kanunlarına uygun olmalıdır. Bu da yaratılış kanunlarını bilmemizi gerektirir.

Madde, ruh ve madde ötesi şeyler, hepsi "kâinat: evren" demlen bir bütünü oluştururlar. Kâinat "âlemler" den meydana gelmiştir ve sayıları hakkında bir şey

söylememiz mümkün değildir. Kur'an, İlahî bir kitap olarak; "Hamd (şükür) âlemlerin Rabbinedir: "cümlesiyle başlar. Bu ifâdede Yüce Allah'ın bir tek olmasına karşılık âlemlerin çokluğundan söz edilmiştir. Aslen soyu Kureyş 'e kadar uzanan, İran ve Türk illerinde doğup yetişen ve gene bu bölgelerde ilmî faaliyetlerde bulunan müfessir-filozof Fahruddîn er-Râzî (544-606 h/1150-1209 m) âlem ısıtılanını açıklarken şöyle yazıyor:

"Şunu bilki bu kelime, sahili olmıyan bir denizdir. Çünki âlem, Allah'tan başka her şeyin ismidir. Allah'tan gayrı olan nesne ya cisim olur veya o cisimdeki bir durum olur. Yahutta o ne bir cisim (madde) veya ne de ondaki bir haldir ki bunlar da ruhlardır. Cisimlere gelince bunlar ya yıldızlara mahsus (felekî) veya unsur (cevher)e âit şeyler olurlar. Felekiyata âit olanların ilki, övgüsü yapılan Arş'tır, ondan sonra da Kürsî gelir.

Akıllı olan kişinin; Arş, Kürsî, bunların nitelikleri ve ahvâlini bilmesi, sonra; Levh-i mahfuz, Kalem, Raf raf, Beytü'l-mâmur, Sidretü'l-münte-hâ'mn ne olduklarım ve onların gerçeğini düşünmesi gerekir. Gene akıllı kişi; göklerin tabakaları, onların genişlemesi, göklerin ecrâmı (:yıldız ve gezegenleri), onların boyut ve uzaklıkları hakkında düşünmelidir. Sonra yine bu kişinin sabit ve gezegen yıldızları iyice düşünmesi gerekir. Gene onun; dört unsur (cevher) âlemini ve mâden, nebat ve canlılar olmak üzere o dört unsurdan meydana gelen üç varlık âlemini düşünmesi gereklidir. Sonra o, sivri sinek ve bit gibi hakîr ve zayıf yaratıkları, Allah'ın hangi hikmetle yaratmış olabileceğini düşünecek ve buradan eşyada meydana gelen olaylar (:a'râd)a ve onların uzak-yakin çeşitlerine intikal edecek ve her bir çeşitten meydana gelecek olan faydalan düşünecektir. Oradan da yüksek ve alçak ruhların mertebelerini bilmeye yönelecektir... Eğer o, bütün bu şeylerin hepsinden gücü ölçüsünde bir şey elde ederse o zaman onun kafasında Âlem 'in ne olduğunu tanıma hususunda zerre kadar bir bilgi oluşacaktır.[42]

Râzî gerçekten tabiat ve gök bilimlerine en fazla yer veren bir mü-fessirdir. Ona göre bizzat Kur'an bu alana önem verdiği için kendisi de bir müfessir olarak onu izlemiştir. Onun uzay ve gökler hakkındaki âyetleri tefsir ederken verdiği bilgilerin toplamı, 32 ciltlik eseri içinde tahminime göre bir ciltlik yekünden az değildir, hatta o, tefsirini gök bilimleriyle doldurduğu gerekçesiyle bazılarından şiddetli tenkitler almıştır ki bunu biz şimdi onun kendisinden dinliydim:

"Câhil ve ahmak adamlardan biri geliyor ve bana; Sen Allah kitabının tefsirini gök ve yıldızlar bilimi (: ilmü'l-hey'e ve en-nucûm) ile doldurdun, bu ise alışılmışlara aykırıdır, diyor. Bu zavallıya şunu söylerim; Sen gereği gibi Allah'ın kitabını düşünseydin, bu tenkidinin pek çok yönlerden yanlış olduğunu anlardın. Şöyleki;

a) Yüce Allah, yer ve göklerin durumları ile ge-ce-gündüzün ardarda durmadan değişmesi, ışık ve karanlık durumlarının keyfiyyeti, güneş, ay ve yıldızların hallerine bağlı hikmetlerle ve gene Kendi ilim ve kudretini gösteren delillerle Kitabını doldurmuştur. Allah, o kitaptaki sûrelerin çoğunda bu durumlardan bahsetti ve defalarca da bunları tekrar etti. Eğer onları araştırmak, onların durumlarını düşünmek caiz olmasaydı Allah, Kur'an-ı Kerimi bunlarla doldurmazdı, b) Allah; üstlerindeki göğe hiç bakıp gözlemiyorlar mı? Onu nasıl bina ettik ve süsledik. Onun hiç bir gediği ve çatlağı da yoktur (Kâf, 6), diyor. Allah burada gökleri nasıl bina ettiğini düşünmeğe teşvik ediyor. Göklerin nasıl yapıldığı ve onlardan her birinin nasıl yaratıldıkları düşünülmeden İlm-i hey'et (:gÖk bilimi) nin bir anlamı olmazdı, c) Allah gene diyor ki; yer ve göklerin yaratılışı, insanların yaratılışından elbet daha büyük bir iştir, fakat insanların çoğu bunu bilmiyorlar (Mü'min, 57). Allah göklerde olan ecrâm (: yıldız ve gezegenler v.s.) deki eşsiz yaratılış ve hilkatlerindeki şaşırtıcıhkların insan vücudunda olanlardan çok daha fazla ve çok daha büyük ve mükemmel olduğunu da bu âyette açıklıyor. Sonra yine O; kendi varlıklarınızda dahi (nice ibretler var) görmü-yormusunuz! (Zâriyat, 21), diyerek bu sefer insan vücudunu düşünmeğe ça-ğırıyor. Bütün bunların durumları ve kendilerine yerleştirilen hayret verici şeyler hakkında bilgi sahibi olmak için düşünmenin farziyyetini ortaya koyan bu delillerden daha büyük delil yoktur, d) Yüce Allah Al-i îmran, 191. âyette, yer ve göklerin yaratılışını düşünce konusu yapanları övmüştür. Bu yasak olsaydı övermiydi...".[43]

F. Râzî'nin de belirttiği gibi Kur'an-ı Kerîm gerçekten İlâhî bir kitap olarak yaratılış, kâinat ve göklerle ilgili olay ve konulara en çok yer veren özelliğe sahip olmuştur. Bu kitapta, eğer doğru tesbit ettiysem gök (:Semâ:) kelimesi 310 yerde, ar d kelimesi de 451 yerde geçmektedir. Kur'andaki toplam sûrelerin yaklaşık 1/6'inin yaratılış, yıldızlar ve uzayla ilgili olay ve konulardan isim almış olması da onun bu yönünü göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Biz bu sûreleri anlamlarıyla beraber şöyle sıralıyabiliriz:

1- Mâide (:gökten indirilen sofra), 2- İsrâ' (Hz. Peygamberin gök yolculuğu için gece seyahati), 3- Ra'd (:gök gürlemesi), 4- Fâtır (yer ve gökleri bölüp yaratan), 5- Duhan (:gökten gelecek duman), 6- Necm : yıldız, 7- Kamer :ay, 8- Me'âric (:yükselip çıkılan yerler), 9- Tekvîr (:güneşin dürülüp söndürülmesi), 10- İnfitâr (:göğün yarılıp bölünmesi), 11- İnşikak (: göğün yarılması), 12- Burûc: burçlar, 13- Tank (:delici yıldız), 14- Fecr, 15- Şems :güneş, 16- Duha (:güneşin yükselip aydınlatması), 17- Zilzâl :zelzele, 18-Felak (ikaranliği yarıp çıkan sabah).

Bütün bunlar, Kur'an-i Kerîm'in geldiği insanlığın; yaratılış, madde ve madde ötesi ile kâinata yönelik araştırma-Öğrenme hamlesi başlatmasının gereğini ortaya koymakta ve aynı zamanda da insanlığın böyle bir çağ ve merhaleye gireceğinin tâ o zamandan mücdesini vermektedirler.

Kur'an ilk gelen âyetinde Din ve Bilimi "besmele" rumuzuyla sonsuz varlık Allah adına başlatıp bütünleştirmiş ve daha sonra gelen bir âyette de Bilimin sonsuzluğa doğru giden aşama ve merhaleleri olduğu kaydedilmiştir.[44]

B- HZ. MUHAMMED'İN TABİAT OLAYLARINA BAKIŞI VE GÖKLER HAKKINDA İNSANLARI AYDINLATMASI

Hz. Muhammed (571-632 m) hiç şüphesiz bir araştırıcı değild ve o diğer peygamberler gibi ancak bir tebliğci ve yol göstericidir. Bunun beraber biz onun, Kur'an-ı Kerimdeki emir ve istekler doğrultusunda dâiir etrafındaki tabiata inceleyici bir gözle baktığını görürüz. Ünlü hadisçi Buhi rî'nin verdiği bilgiye bakılırsa Peygamber (S); "Deveye bakıp araştı) mallar mı o nasıl yaratıldı. Göğe bakıp incelemezler mi o. nasıl yükseltildi Gâşiye, 18-19" âyetleri her okunduğunda başını kaldırıp göklere bakardı.[45] Gene Buhârî ve diğer bir kısım kaynaklardan öğrendiğimize göre H; Peygamber, gecenin üçte ikisi gibi bir zaman geçtikten sonra kalkıp gökler bakar; gökleri araştırırdı. Daha henüz küçük yaşta olan Abdullah İbn Abbas (r.) Peygamberin gece namazını öğrenmek için teyzesi ve Resulü] lahın hanımı Meymûne (r.)'nin odasında geceler. O bundan sonrasını şoy le anlatıyor: "Resûlüllah ev halkı ile bir saat kadar sohbet yaptı ve sonn yatıp uyudu. Gecenin üçte ikisi veya üçte bir kadar bir zaman olunca oturu\ göğe baktı ve; Gerçekten göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzüı ardarda gelip değişime uğramalarında akıl sahipleri için elbet ibret veric deliller vardır (Al-i Imrân, 190) âyetini okudu". Bundan sonra da o kalkrj abdest aldı ve namazını kıldi[46] Biz bu olayda Hz. Peygamberin bir vazîft gibi namazdan Önce kâinatı temaşa ettiğini görüyoruz. Bu yukardaki âyet ilt onu takip eden:

" Onlar (akıl sahipleri) ayakta, otururken ve yanüstü yatarker hep Allah'ı hatırlayıp anarlar ve gökler ile yerin yaratılışı hakkında inceden inceye düşünürler (ve şöyle) derler: ey Rabbimiz! Sen bunları boş yere yaratmadın"

anlamındaki âyetler gelince Peygamber sabaha kadar düşünceye dalmış, sabah olunca hanımı Aişe (r.) ye ve diğer bir habere göre de sabah ezanı için gelen Bilal

(r.)'e yeni gelen bu âyetleri haber vererek; "Bunları okuyup da tefekkür etmiyene yazıklar olsun" demiştir!.[47] Bu son âyet, İfadesi itibariyle göklerin sürekli gözlenmesini Öngörmektedir ki bu da ancak gözlem evleriyle mümkün olabilir. Diğer yandan âyet, ibadetle gözlemi birlikte ele almış ve gözlem yapmayı ibadet çeşitlerinden biri olarak ortaya koymuştur. Gözlemde sürekliliğin esas olması dolayisiyle olmalıdır ki rivayet biliminin pîri sayılan İmam Buhârî (194-256 h/809-869 m), Peygamber'in yukarda bahsettiğimiz gözlemlerine kitabının "edeb" bölümü içerisinde yer verirken öte yandan aynı olayı, Allah'ın birlik ve yüceliğine götüren bir yol ve bir ibâdet olması dolayisiyle de onu ayrıca "tevhîd" bölümüne yazmıştır. Edep; müslümanın sürekli izliyeceği yolu ve kendine ahlâk edindiği davranışıdır.

Müslümanlıkta ibâdet zamanlarının güneş ve ayın hareketlerine göre belirlenmesi ister istemez ilk müslümanlan onların hareketlerini izlemeğe ve bii takvim belirlemeğe yöneltmiştir. İbâdetlerini zamanlarında yerine getirmek istiyen müslüman bu takvimi titizlikle izlemek durumundadır. Bunun için olmalıdır kiHz. Peygamber şöyle demiştir:

"Allah'ın en hayırlı kulları, Onu anmak için güneş, ay, yıldızlar ve gökleri îtina ile izliyenlerdir"[48]

Peygamber (S) gece yarılarında kılman teheccüd namazlarından sonra yaptığı dualarında; "Yer ve gökleri yarıp bölerek yaratan Allah - Fâtır, âyetini okumuş[49] ve gene aynı şekilde o duaları arasına; "Allah, sabahı yarıp çıkarandır. O, geceyi bir sükûnet, güneş ve ayı bir hesap olarak yaratandır - En'âm, 96" anlamındaki âyeti sokuşturmuştu^49). Onun özellikle geceleyin böyle dualar yapması, o vakitlerde gökleri daha iyi gözlemesinden ve bunun yanı sıra daha iyi manevî neticeler almasından ileri gelmiş olabüir.

Hz. Muhammed (S)'e kadar olan zaman süreci içerisinde çoğunlukla insanlık, gök olayları karşısında yanılgıya düşmüş ve onları kehânet ve falcılıkla yorumlama yoluna gitmiş ve hatta yıldızlara tapınmaya kadar işi ileri götürenler olmuştur. Tek Allah inancı ile bağdaşmıyan ve tabiat olaylarını gerçekçi bir yaklaşımla ele almıyan bu eski inanç ve zihniyetlerle İslâm şiddetli bir mücadele içine girmiştir ki biz Kur'an-ı Kerîmin hemen her yerinde ve onun peygamberi Hz. Muhammed (S)'in uyarıları arasında bunları açıkça görürüz. Bu zihniyetler yıkılmadan ve gökleri bastığımız toprak gibi görmeden İslâm'ın, diğer dinlerden farklı tek Allah inancını yerleştirmek mümkün olamazdı. Hatta bu insanların bir kısmı sâdece vahiy değil peygamberin rızkının bile göklerden gelmesi gerektiği inancı ile Hz. Muhammed'in peygamberliğine karşı çıkmışlardır. Kur'an bu olayı:

"Ona (gökten) bir hazîne atılmalı değilmiydi" tarzında vermiştir.[50] İnsanlar müslüman olduktan sonra da eski zihniyet kalıntıları bir süre daha onlarda devam etmiştir. Şüphesiz bu, bilgi eksikliğinden kaynaklanan bir durumdur ve özellikle de dine yeni giren müslümanların ilklere göre aydınlanmaya daha çok ihtiyaçları vardır. Hicretin 9. yılı gibi geç bir zamanda bile biz bahsi geçen zihniyetleri taşıyan müslümanlarla karşılaşıyoruz. Meselâ Hz. Peygamberin Mısırlı Mâriye (r.)'den olma oğlu İbrahim'in defni sırasında bir güneş tutulması olur. Olayın bundan sonrası hadis kaynaklarında şöyle anlatılır: "insanlar; güneş İbrahim'in ölümünden dolayı tutuldu, dediler. Bunun üzerine Resûlüllah; güneş ve ay hiç kimsenin ölümü ve ne de doğumu için tutulmazlar. Onlar, Allah'ın âyetlerinden ibret verici iki delildirler. Onları tutulmuş gördüğünüzde namaz kılın ve düa edin, diye buyurdular" [51]Hz. Muhammed krallık dâvasında bulunmadığı için bu olaydan istifâde yoluna gitmez ve onu sıradan bir tabiat olayı olarak tanımlar. Muhtemelen bu veya bir başka olay münasebetiyle Peygamber, yukardakine benzer uyanlarda bulunup aydınlatıcı bilgiler vermiştir. Güneş ve ay tutulmalarının tabiî olaylardan olduğunu bildiren Peygamber bu gibi durumlarda iki rekâtlık bir namazın yanı sıra Allah'ın anılıp yüceltilmesini istemiş ve ayrıca bu yolla Allah'ın insanları korkutup uyardığını ve onlara, varlığını gösteren ibret verici tabiat olaylarını (:âyetleri) gösterdiğini, sözlerine ilâve etmiştir.[52] Onun nakledilen bir diğer konuşması da şöyledir:

" Bir kısım insanlar, şu güneş ve şu ay tutulmalarının ve şu yıldızların doğuş yerlerinden kayıp gitmelerinin, yeryüzü halkından büyük kimselerin ölümleri sebebiyle olduğunu düşünüyorlar.

Şüphesiz onlar yalan söylüyorlar. Bunlar sâdece, kullarının ibret alacağı, yüce Allah'ın âyetlerinden (ve yaratıklarından) dır"[53]

Hz. Muhammed (S) her fırsatta insanlara doğru düşünceyi yerleştirmeğe çalışıyor ve insanların gök olaylarına tabiî ve gerçekçi gözle bakmaları için gayret ediyordu. Ünlü hadisçi Müslim (ö. 261 h/874 m) bize kitabında şöyle bir olay nakleder:

Peygamberin arkadaşları onunla beraber otururlarken bir yıldız atılmış (kaymış) tıda ortalık aydınlanmıştı. Resûlüllah onlara; cahiliyye devrinde bunun gibi bir yıldız atıldığı zaman sizler ne derdiniz, diye sordu da oradakiler; Allah ve Resulü en iyi bilendir. Bizler ise; bu gece büyük bir kimse doğdu ve büyük bir 35. kimse öldü, diye düşünürdük dediler. Resûlüllah onlara; şüphesizki bu yıldız, hiç kimsenin ölümü ve hayatı için atılmaz (kayıp düşmez) dedi".[54]

K u r ' a n d a insanlar, yaratılışı ve yaratıkları düşünmeğe davet edildiler. Bunu daha Önceki konu İçerisinde gördük. Al-i îmran, âyet 191'de; yer ve göklerin yaratılışını düşünenler ve bütün bunların boş yere yaratılmadığı bilincine varanlar övülmüşlerdir. Fakat insanlar neyi gözleyip düşüneceklerdir? Endülüs 'ten müfessir Kurtubî (ö. 671 h/1272 m)'nin anlattıklarına bakılırsa; Peygamber zamanında bir kısım insanlar Allah hakkında düşünceye dalarlar. Peygamber bu durumda olan bir topluluğun yanına gelerek onları uyarma babında şöyle der; "Yaratılışı; yaratıkları düşünün, Yaratanı düşünmeyin, çünki siz Onu değerlendiremezsiniz"'. [55]Esere bakmadan onun mîmarını düşünmeye kalkışan bu insanların elbetteki bir yere varmaları ve Allah'ın gücünü, Onun sıfatlarım takdir etmeleri mümkün değildir. Bazı kaynaklar Hz. Peygamberin, düşünceyi ibâdet sayan bir sözlerine yer verirler.[56] Bu, İslâm ölçüleri ve anlayışı içinde gözlem, araştırma ve neticede oradan Allah'a varma veya Allah'ı, sahip olduğu sıfatlarla daha iyi tanımaya yönelik bir tefekkür olmalıdır. Nitekim Peygamber; gözliyerek ve görerek inanmanın haber almaya dayanan inanmak gibi olmadığını söylüyor. Meselâ Hz. İbrahîm, kalbinin kesin inanca sahip olması için Allah'tan ölüyü nasıl dirilttiğini kendisine göstermesini istemişti. Bununla ilgili olarak gelen bir âyet üzerine Peygamber (S); "Haber almak, gözle görmek gibi değildir"[57] demiş ve gene bu olayla ilgili bir konuşmasmda da; "Biz merak etmeğe İbrahim'den daha çok hak sahibiyiz" diye söylemiştir.[58]

Tabiata gözlemci bir gözle bakıp düşünceyi doğru bir temele oturtmak lâzım gelir, Hz. Muhammed(S) gök ve tabiat olaylarına kehânet ve falcılıkla yaklaşılmasına şiddetle karşı çıktı. Buna rağmen kehânet düşünce-sinden kurtulamıyanlar onu bile bir kâhin gibi görmekten kendilerini alamadılar.[59] İnsanların görmedikleri veya kendilerine doğru kanallardan bilgi ulaşmadığı âleme Kur'an'da "gayb" denilmiş ve bunu da Allah'dan başka hiç kimsenin bilmediği ısrarla vurgulanmıştır. Böylece insanlık, kendilerini yanlış bilgilendiren ve bilgilendirecek olanlara karşı uyarılmış ve bunun yanı sıra daha önce gördüğümüz gibi doğru bilgiye erişmenin yollan açıkça ortaya konulmuştur. Kendilerine vahiy gelen peygamberlerin dışındakiler bu yolları izlemek durumundadırlar. Bunun içindir kibizHz. Muhammed 'in, hiç bir gerçeğe dayanmıyan ve yıldızlardan kehânetle bilgi vermeğe kalkışan müneccim (arrâf)lere karşı savaş başlattığını ve insanları onlardan uzak tutmaya çalıştığını görüyoruz. O, bu uyarılan çerçevesinde M ü s 1 i m 'in kaydettiği bir sözlerinde şöyle demektedir:

" Kim müneccime gidip (öğrenmek için) ona bir şey sorarsa kırk gece onun namazı kabul olunmaz".[60]

Hz. Peygamber bir başka zamanda da bu gibi kimselerle oturulmamasını istemiştir.[61] Hz. Muhammed, kâhinlerin verdiği haberlerde doğruların da bulunabileceğini fakat onların, doğrulara yüz yalan kattıklarını da sözlerine ilâve etmiştir.[62] Gökler hakkında doğru bilgi edinme ya; Kur'an gibi hak olan vahye veya müşahhas ve maddî alıntılara ve gene böylesi delillere yahut da hesabı sonuçlara dayanır. Kur'an'dan sonra gökten vahiy alma yolu ebediyyen kapanmıştır. Bazı kimseler bu yolla bilgi aldıklarım iddia edebilirler. Bunlar iyi niyetli de olabilirler. Fakat yolları sapıktır ve Kur'an'ı dışlamaya yöneliktir. Bu yolla kitap ve din oluşturmaya kalkışanlar bilip bilmeden şeytan yoluna girmişlerdir.

Hz. Peygamber, göklerde meydana gelen değişim ve hâdiselerin kötüye yorumlanarak insanlık dünyasmın korkutulmasın! yerinde bulmamış ve aksine onları ilim açısından birer nîmet ve fırsat olarak görmek gerektiği inancını aşılamış olmalı ki daha sonra, müfessirlerin pîri sayılan Abdullah b.Abbas (ö. 68 h/687 m) bu tâlimlere zıt tutumları kınama yoluna gitmiştir. O diyorki; "Biz Peygamber zamanında ibret verici hâdiseleri (âyetleri) birer bereket olarak görüyorduk. Sizler ise bugün onları korkutucu şeyler olarak görüyorsunuz".[63] Ashaptan sonraki dönemin ünlü bilginlerinden Katâde (ö. 118 h/736 m) de, "Biz en yakın göğü kandillerle donattık -Fussûet, 12" anlamındaki âyeti açıklarken yıldızlara gayri tabiî yaklaşımları tenkit yoluna gitmiştir.[64] Bir olayı onun gerçek sebebine bağlamak bir ilim işidir. Eğer hâdise, onunla hiç bir ilgisi bulunmıyan bir sebebe bağlanıyorsa orada cehalet veya inkâr vardır. Biz Hz. Peygamber'in şöyle bir uyarısına daha tanık oluruz; "Allah gökten her ne zaman bir bereket indirirse insanlardan bir kısmı şüphesizki o nimete nankörlük etmişlerdir. Allah yağmur indirir de bir kısım kişiler; şu yıldızdan dolayı ve yıldız şöyle şöyle olduğu için yağmur yağmıştır, derler".[65] Burada yağmurun kendi gerçek sebeplerine dayandırılmaması tenkit edilmiştir.

Hz. Muhammed (S) bu konularda sâdece yol göstermek ve uyarılarda bulunmakla kalmadı aynı zamanda o, Allah'ı tanımaya yetecek miktarlarda yaratılış ve kâinatla ilgili bazı bilgiler de verdi. Meselâ Hz. Ömer (r.) onun bir gün ayağa kalkıp, yaratılışın başlaması hakkında kendilerine bazı bilgiler verdiğini, anlatır. Bir keresinde o, kendisinden bu gibi şeyleri Öğrenmek için Yemen 'den gelen bir küme insana bilgi verir ve onlara; başlangıçta sâdece yüce Allah'ın var olduğunu, Arşın su üzerinde bulunduğunu ve sonra da yer ve göklerin yaratıldığını, anlatır.[66] Ebû Zerr (r.) de Resûlüllah'ın bir gün kendilerine; güneşin nereye doğru akıp gittiğini, sorduğunu ve sonra da bu konuda gene kendisinin verdiği bilgileri nakleder.[67] Bazanda sınamak için özellikle yahudiler tarafından ona bazı

sorular sorulur. O da bunlara cevap verirken herkese bilgi vermiş olur. Meselâ biz, yahudilerin; yer ve göklerin yaratılışı hakkındaki sorulan karşısında Peygamberin ayrıntılı bilgi verdiğini göriiyoruz.[68] Ebû Hureyre (r.)'nin anlattığına göre; bir gün Hz. Peygamber onun elinden tutmuş ve yeryüzünün yaratılışı ve hayatın ortaya çıkış süreçleri içerisinde geçirilen altı safhayı ayrıntılarıyla ona anlatınıştır[69] ki biz bunlara ilerde kendi bahisleri içerisinde yer vereceğiz. Peygambere hemen her şey soruluyor, o da bunlara uygun gördüğü cevaplan veriyordu. Meselâ bir soru üzerine Peygamber; insanın şahsiyet ve cinsiyetini, Allah'ın izniyle, erkek ve kadın (dişi) cinsiyet hücrelerinden birinin diğerlerini geride bırakarak atılıp öne geçmesi (:seb-kat) olayına bağlamıştık.[70]

Biz Hz. Peygamberin verdiği bilgileri kendi bahisleri içerisinde ayrıntılı olarak ele alacağımızdan şimdilik bu kadarla yetineceğiz. Diğer yandan varlık biliminin elde edilişinde esas, gözlem ve araştırma olduğu için hem Kur'an ve hem deHz. Muhammed tarafından insanlar bu yola yöneltilmişler ve onlara sâdece başlangıç için ve bir de dinî ihtiyaçlar için gereken ölçüde bilgiler verilmiştir. Fakat bu araştırmamızın tümü içerisinde görüleceği gibi gene de bu bilgiler zannedildiği gibi az bir yekûn teşkil etmezler. [71]

[1] Enbiyâ, 21/32.
[2] Zcmahşerî. Keşşaf, 111/59-60; İbn Kesîr, Tefsir, (1/507; Ebû ei-Fcrec, Zâdiül-Mesîr. V/349.
[3] Isrâ, 17/12.
[4] Câsiye, 45/3-6.
[5] Bakara, 2/164.
[6] Yunus, 10/101.
[7] Rûm, 30/19-22,25-27.
[8] Fahruddîn er-Râzî, et-Tefsîr el-Kebîr(:MefâlîhıTl-Gayb), XXXI/158.
[9] Gâşiye, 88/17-20
[10] Bak. İbn Kuteybe, Garîbu'l-Kur'an. 5: Zemahşerî, VI/229; Faİmıddîn er-Râzî, XXXI/158; Kurlubî, el-Câmi' li-Ahkâm e!-Kıır'an, XX/35.
[11] Kaf, 50/6-8.
[12] Sebe, 34/9.
[13] Rum, 30/7.
[14] Furkan 25/45; Taberi bu gölgenin fecrin doğuşu ile güneşin doğuşu arasında oluşan gölge olduğunu söyler. C. XIX/12.
[15] Nahl, 16/79; Mülk, 67/19; Açıklama için bak. İbn Kesir, Tefsîr, 11/341.
[16] Şu'arâ,26/7.
[17] Zâriyât, 51/47-49.
[18] Benzer bir açıklama için bak. İbn Kuleybe, 422.
[19] Fussilet, 41/53.
[20] Bak. Kuriubî, XV/374-375.
[21] İnşikak, 84/18-21.
[22] Âli İmrân 3/191.
[23] Rûm, 30/8.
[24] İbn Kesir 111/49.
[25] Ankebût, 29/19-20.
[26] İbn Kesîr. Tefsir, HI/32-33.
[27] A'râf, 7/185.
[28] F. er-Râzî, et-Tefsîr el-Kebîr, XV/78.
[29] Bakara, 2/26; Ayeîin İlgili bölümü "onun üstündeki daha büyük şey olsun" (arzında da tercüme edilmiştir.
[30] Bak. En'âm, 6/75-81; Enbiyâ, 21/69.
[31] En'âm, 6/75.
[32] Kurîubî, VI1/23-24.
[33] Bakara, 2/260.
[34] Bakara, 2/258.
[35] İbn Hibban, Sahîh, VIII/30, No. 6175.
[36] Bak. Kurlıubî, VII/33I vd.; Buharî için bak. ilim, 11.
[37] Mauncc Bucaılle, kitabında bu kanaatini açıkça belirtmiştir. Bak. s. 220.
[38] Nisa, 4/82.
[39] Cum'a,62/3.
[40] İbn Hibbân, Sahîh, IX/207, No. 7264-7265.
[41] îsrâ, 17/84.
[42] R Râzî, Mefâtîhu'1-Gayb, XI1/147.
[43] F. Fâzî, XIV/121.
[44] Yûsuf, 12/76.
Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 23-40.
[45] Buhârî, Edeb, 118.
[46] Buhârî, Edeb, 118; Tevhîd, 27.
[47] Bak. Kurtubî, IV/310; Zemahşerî, Keşşaf, 1/220.
[48] Hâkim, Müstecirck, 1/51.
[49] İbn Mâce, İkame, 180.
[50] Furkân, 25/8.
[51] Buhârî, Küsûf, 1; Müslim, Küsûf, 10.
[52] Bak. Buhârî, Küsûf, 6, 13; Bed'iil-halk, 4;'Müslim, küsûf, 1; Nesâî, Küsûf, 10. 12.
[53] Ahmed, Müsned, V/16: IV/269.
[54] Müslim, Selâm, 124.
[55] Kurtubî. IV/314.
[56] Bak. Aclûnî, Keşf el-Hafâ', 11/358, No. 3038; Kurtubî, IV/314.
[57] Beyhakî, el-Esmâ' ve's-Sıfât, 508; Ayet için bak. Bakara 2/260.
[58] İbn Hibbân, Sahîh, VIII/30, No. 6175.
[59] Bak. Tûr, 52/29; el-Hâkka, 69/42.
[60] Müslim, Selâm, 125; Aynca bak. Bagavî, IH/255, No. 3554.
[61] Bak. Ahmed, Müsned, 1/78.
[62] Bagavî, Masabîh es-Sünne, III/255, No. 3553.
[63] İbn Hibban, Sahîh, IV/223, No. 2843.
[64] Bak. Buhârî, Bed'ül-halk, 3.
[65] Müslim, İman, 126.
[66] Buharı, Bed'ül-halk, 1; Tevhîd, 22.
[67] Bak. Müslim, İman, 250.
[68] Hâkim, U/543; Zehebî, 11/543; Taberî, Tcfsîr, XXIV/61.
[69] Taberî, Tefsir, XII/3.
[70] Buhâri, Menâkıbu'l-Ensâr, 51. Ayrıca bak. İbn. Kesir 11/304.
[71] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları:41-46.

MADDENİN VE KÂİNATIN YARATILMASI

A- ALLAH VE VARLIK

Peygamberlerin ilk ve en büyük görevi bize Allah'ı anlatmak olmuştur. Eğer o yüce varlık yanlış bilinirse tüm kâinat yanlış bir temele oturtulmuş olur. Her şeyin ilkinin ve herşeyin tek yaratıcısının Allah olduğunu Kur'an-ı Kerîm açık ve seçik olarak ifade etmiştir. Gene Kur'an'dan öğrendiğimize göre her varlığa bir ömür biçilmiştir ve herşeyin sonunda gene sâdece Allah kalacaktır ve bu son, gene O'nun tarafından yeni bir hayatın başlangıcı yapılacaktır.

" ilk O'dur, son da O'dur. O hem zahir (açık) ve hem de bâtın (içte) dir. O her şeyi bilendir"

Hadîd sûresinin bu üçüncü âyetinden önceki âyetde yer ve göklerdeki her şeyin Allah'ı tesbîh ettiği, kâinatın idare ve hâkimiyyetinin Yaratan'a âit olduğu ifâde edilmiş ve müteakip âyetlerde de ilerde ayrıntısıyla ele alacağımız yaratılışın safhalarından bahsedilmiştir. Yaratan tabiatiyle yarattığını ıdâre ve ona hükmedecektir. Herbir şeyin hem iç ve hem dış yapısı onu yaratanı gösterir ve Yaratıcı'nın kudret eli dâima o şeyin içinde ve dışındadır, O, zahir ve bâtındır. Her şey, kendisinin eşsiz bir Yaratıcı tarafından yaratıldığını, anlatır. Bu, Allah'ı itiraftır ve O'nu yüce nitelikleriyle anma (tesbîh)dır. Bu anma ve itiraf şekli her varlığa göre değişeceğinden biz sözlü ve kendi dilimizde olmıyanları duyamaz veya farkına varamayız. Fakat gözlem, araştırma ve akıl yoluyla yukarda tercümesini verdiğimiz âyette anlatılanları her varlıkta görürüz. Burada "zahir ve bâ11n" ifâdelerine; madde ötesi ve madde altı gibi anlamlar da verilebilir. Maddî ve madde karşıtı Allah düşüncesini ortadan kaldırmak için O, kendisini bu şekilde vasıflandırmış da olabilir.

Yaratma hâdisesi; "yok" olanı "var" yapmak ve gene aynı şekilde var olanlardan, başka varları meydana getirmektir. Bu da ancak Allah'ın işidir. Bunun için de var edilecek nesnelerin önce mâhiyet, biçim ve şekilleriyle takdir ve düzenlenmesi sonra da onların her birinin ihtiyaç duyacakları ön maddelerin yaratılıp önceden takdir ve tasarımı yapılan nesne ve âlemlerin varlık dünyasına getirilmeleri işi birbirini izliyecektir. Benim anlayışıma göre şu âyette bu üç merhaleden bahsedilmektedir:

" O, öyle bir Allah'dır ki yaratacağı her şeyi takdir edendir. Onları var edendir. Varlıklara suret (biçim) verendir. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nu tesbîh eder. O tek galiptir ve tek hikmet sahibi O'dur".[1]

Kur'an-ı Kerîm'de "halk yaratma" fiili sâdece yoktan değil de bir şeyin diğer bir şeyden var edilmesi anlamında da kullanılmıştır. Meselâ Adem'in topraktan, Cânn'in dumansız ateşten yaratıldıkları "halk" fiiliyle ifâde edilmiştir. [2]Görebildiğim kadarıyla müfessirlerin önemli bir kısmı "halik: Yaratan" kelimesini yukarda tercümesini verdiğimiz âyette "takdir eden" tarzında anlamışlardır. Gene bu âyetteki "musavvir" kelimesi ise maddeyi çeşitli tarzlarda biçimlendiren, onun hatlarını çizen ve ter-kib eden anlamındadır.[3] Buna göre O, hem tek tek varlıkları ve hem de âlemleri şekillendirip biçimlendirmiştir.

Yaratmadan önce Allah'ın nerde olduğu merak konusu olmuştur. Ebû Razın (r.) adında birisinin; yer ve gökleri yaratmadan önce Allah'ın nerede olduğu sorusuna Peygamber (S); "O, bir amâ'da idi. Ne altında hava vardı, ne üstünde hava vardı. Orada, Arşı da su üstünde yaratmış değildi" cevabını vermişti. MüfessirFahruddîn er-Râzî'nin zayıf olarak gördüğü bu hadis,[4] küçük farklarla pek çok hadis kitabmda yer almıştır. Burada geçen "'amâ': kelimesi yazılış tarzına göre, ince bulut anlamına ve bir kısımlarının anlayışına göre de belli varlığı olmıyan anlamına gelmektedir.[5] Hadisçi İbn Hibban (ö. 739 h/1338 m)'in kitabındaki bir yoruma göre de adı geçen kelime, bilinmezliği ifâde etmektedir.[6] Kendisini tanıyacak bir yaratık olmadığından O tam bir bilinmezlik içindedir. Hz. Muhammed (S)'in bu sözleri kanaatımca, az sonra ele alacağımız üzere, mad-denin ilk basit parçacıkları olan dumanımsı zerreciklerin ve muhtemelen hidrojenin bile o sırada bulunmadığını ifâde ediyor. [7]

B- İLK MADDELERİN ORTAYA ÇIKIŞI

1- Suyun Yaratılışı (:Hidrojen Ve Oksijenin Ortaya Çıkışı)

Yer ve göklerin oluşumuna temel teşkil eden İlk madde hangisidir? Yüce Allah, evreni hangi maddeden başlıyarak yaratmıştır? Kur'an-ı Kerim'de:

"Biz her canlı şeyi sudan yarattık"[8]

deniliyor. Acaba cansız nesneler de canlılar gibi sudan mı yaratılmışlardır? İlk ortaya çıkan ve diğer maddelere temel oluşturan ilk nesne gerçekten sumudur?

Bu konuda pek çok hadis ve tefsir kitabmda Hz. Muhammed (S)'in Ebû Hureyre (r.) tarafından rivayet edilen bir sözlerine yer verilir. Bu kişinin Hz. Peygamber'e; bana her şeyi haber ver, demesi üzerine o da şöyle söyler:

"Aziz ve yüce Allah her şeyi sudan yaratmıştır".

Bir başka rivayet tarzına göre Ebû Hureyre; yaratıklar neden yaratıldı diye sorar. Hz. Peygamber'in ona cevabı; "Her şey sudan yaratılmıştır" tarzında olur.[9] Burada bütün bilgilerin ilk yaratılışa dayandırıldığı açıktır. Çünki her şeyi bilmek istiyen Ebû Hureyre'ye verilen cevap yukardaki şekilde olmuştur.

Acaba Hz. Peygamber (S) bu yukardaki sözleriyle sâdece canlı olan şeyleri mi kastedmiştir yoksa canlı-cansız ayırımı yapmadan her türlü nesnenin ilk maddesinin su olduğunumu bildirmek istemiştir? Endülüslü mü-fessir Kurtubî (ö. 671 h/1272 m), azınlıkta kaldıkları anlaşılan bir kısım âlimlerin, ateş ve havanın da sudan yaratıldıkları görüşünde olduklarını, kaydeder. Onlara göre; Allah'ın âlemde ilk yarattığı su dur ve sonra da her şey sudan yaratılmıştır.[10] Bu anlayışa göre sonradan ortaya çıkacak olan ateş, ceryan ve bunlara benzer değişik türden güçlerin ilk maddesi de su olacaktır. Burada benim aklıma, ateşin serinliğe dönüştüğü İbrahim Peygamber'in olayı gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de anlatıldığına göre o ateşe atıldığında Allah ateşe: "Ey nar! İbrahim için serinlik ve esenlik ol" demiş[11] ve o da böyle bir ortama dönüşmüştür. Burada acaba ateşte geriye ve ilke doğru dönüş rnii olmuştur? Bunun tersi olarak da soğuk nes-nelerden hararet elde edilmesi düşünülebilir. İran ve Türk illerinde tabiat ve gök bilimleriyle Kur'an tefsiri üzerine dersler veren Eahruddîn er-Râzî (544-606 h/1150-1210 m); ilk olarak bir cevherin yaratıldığı ve bunun önce suya, daha sonra da hava ve nura dönüştürüldüğüne dair bir görüş nakleder ve buna göre yaratılışta ilk mebdenin "su: mâ'" olduğunu, kaydeder.[12] Hadisçi Beyhakî (ö. 458 h/1065 m)'nin yazdığına bakılırsa Hz. Peygamber'in arkadaşlarından bazı kişiler de yukardakine benzer bir görüş ortaya koymuşlardır. Onlar yaratılışı araştıran bir kimseye cevap verirken bu görüşlerini dile getirdiler. Şöyleki:

"Adamın biri Abdullah b. Amr'e gelerek ona; yaratıklar neden yaratıldılar, diye sorar. O da bu soruya; su, nûr, karanlık, hava ve topraktan yaratıldılar, tarzında bir cevap veril'. Sonra adam (çevresine İşaret ederek); bütün bunlar neden yaratıldı, der ve fakat o bilmiyorum, cevabını alır. Adam oradan Abdullah b. Zübeyr'e gider ve ondan da aynı cevapları alır. Bu sefer o Abdullah b Abbas 'a gidip aynı soruyu sorar, o da yukardaki gibi; yaratıkların su, nûr, karanlık, hava ve topraktan yaratıldıklarını, söyler. Sonra adam, çevresindeki nesneleri ve âlemi kastederek; bütün bunların kaynağının ne olduğunu, neden yaratıldıklarını, sorar.

İbn Abbas bu soruya; önce su yaratıldı. S u her hangi bir asıldan yaratılmamış ve daha Önce bulunan bir misal (:örnek)e göre de meydana getirilmemiştir. Su yaratıldıktan sonra A Halı onu, daha sonra yarattığı her şey için bir asıl yapmıştır" tarzında cevap verir.[13] Verilen cevaplara bakılırsa bilgi kaynaklarının aynı olduğu görülür. Şu kadar varki onlar bu görüşlerini Hz. Peygamber'e dayandırmam ıslardır. Bu cevaplarda suyun ilk madde olduğu ifâde edilmekte ve fakat diğer nesnelerin hangi yaratılış safhasında ortaya çıktıklarına dair her hangi bir şey söylenmemektedir. Şu kadar varki bu nesneler, kendilerinden eşya ve âlemin yaratıldığı beş temel unsur olarak ele alınmıştır. Burada dikkat çeken bir nokta da "z u 1 m e t: Karanlık "in bir unsur gibi gösterilmesidir. O ise diğerleri gibi bir madde değildir. Biz ışık ve karanlık konusunu daha sonra ele alacağız.[14]

Irak mektebinin kurucusu ünlü hukukçu Abdullah ibn Mes'ûd (o. 32 h/652 m) da diğer bir kısım sahabe ile beraber; Allah'ın sudan önce başka bir şey yaratmadığı, görüşünü paylaşmakta ve fakat sudan önce "Arş"m mevcudiyetine inanmaktadır[15] ki müfessirlerin pîri olarak kabul edilen Abdullah İbn Abbas (. 68 h/687 m)'ın görüşü de aslında böyledir. Bu görüşler hiç şüphesizki:

" O (Allah) hanginizin daha güzel amel ve işte bulunacağını denemek için, arşı su üstündeyken, gökleri ve yeri yaratandır"[16]

âyetine ve bu ifâdenin geçtiği bir kısım hadislere dayanmaktadır,[17] gu âyette görüldüğü gibi yer ve göklerin yaratılışından önce Arş ve su ikilisinden bahsedilmekte ve arş, göklerden ayrı bir âlem olarak ele alınmaktadır. Sahabe (:Peygamberi gören nesil) den sonra gelip "Tâbiûn" demlen neslin ünlü âlimlerinden Dahhâk (ö. 105 h/723 m), Mücâhid ve Katâde (ö. 118 h/736 m) de Sahabe'den farklı bir görüş ortaya koymadılar.[18] Bunlardan Mücâhid (ö. 100 h/718 m) yaratılışın; arş, su ve hava olarak başladığını, daha sonra da sudan yer yüzünün oluştuğu, görüşünü savunurken[19] türk asıllı ve Hanem beldesinden Zemahşerî (467-538 h/1074-1143 m) yukardaki âyetin; Arş ve suyun, yer ve göklerden önce yaratıldıklarına bir delil olduğunu, yazar.[20] Ebû Müslim el-Isfahânî (ö. 322 h/933 m) ise bahsi geçen âyete; göklerin su üzerine kurulduğu, yorumunu getirir.[21] ki bu yorumda " Arş " yerini göklere bırakmış olmaktadır.

İbn Abbas gibi yaratılış ve göklerle ilgili âyetlerin tefsirine en geniş yer vermiş bulunan müfessir-filozof Fahruddîn er-Râzî, yukardaki âyette söz konusu edilen arş ve su (:mâ') yun birbirlerine bitişik olmadıklarını, yazar. Gene onun yazdığına göre Mutezile mezhebi Arş ve sudan önce ilk yaratık olarak melekleri kabul etmektedir. Onlar fayda ilkesinden hareket ederek bu sonuca varırlar. Onlara göre Allah her şeyi bir menfaat için yaratır. Cansız nesnelerin bir şeyden

faydalanmaları söz konusu olamıyaca-ğına göre arş ve sudan önce bunlardan faydalanacak canlı türünden şeylerin yaratılması gerekir ki bunlar da ancak meleklerdir.[22] Bu yaklaşım tabiiki mantıkî değildir.

Arş'tan ayrı bir kitle oluşturan Su tek başına maddesiz bir boşlukta mı durmaktadır, yoksa boşlukta ve fakat çevresini kuşatan bazı gazlara mı dayanmaktadır? Bu su kütlesinin ne üzerinde durduğu merak konusu yapılmış ve bu sebeple de Abdullah b. Abbas (r.)'in bilgisine müracaat edilmiştir. Pek çok kaynak onun bu soruya: "havanın sırtı (:metnu'r-rîh) üstünde"

tarzında cevap verdiğini yazar[23] ki daha sonra Vehb b. Münebbih (Ö. 114 h) de bu görüşü paylaşanlardan olmuştur.[24]

Bugün suyun 2 Hidrojen + 1 Oksijenin bileşiminden oluştuğu ve bu bileşimin en büyük katkı maddesini de hidrojenin meydana getirdiği bilinmektedir. Acaba yukardaki âyette sudan kasıt onu oluşturan bu iki gazmıdır veya o bildiğimiz su değil de diğer cinsten mâî bir maddemidir. Kur'an-ı Kerîm'in geldiği çağda insanlar bu iki gaz türünden bir şey anlamazlar ve fakat suyu bilmiyen yoktur. Suyun hidrojen ve oksijene dönüşümü dâima mümkün olduğu gibi bu ikisinin kendi şartlan içerisinde suyu oluşturmaları da dâima mümkündür. Suya dönüşemiyen hidrojen ve oksijen ise dönüşen miktardaki su kitlesine destek olacak ve yataklık yapacaktır kiîbn Abbas (r.) 'in bu kütleyi hava kütlesi üstüne oturtması da bundan ileri gelebilir. İbn Abbas aslında, rüzgar gövdesi, tâbirini kullanmıştır. Burada Hz. Peygamberin; Yer ve gökleri yaratmadan önce Allah'ın nerede olduğu sorusuna verdiği cevabı hatırlamak yerinde olacaktır:

" O bir ama da idî. Ne altında hava vardı ne üstünde hava vardı. Orada (o zamanda) arşı da su üstünde yaratılmış değildi''.[25]

Burada sâdece Allah'ın mevcut olup ondan gayri havanın bile bulunmadığının ifâde edilmesi, ilk yaratılan maddelerin de suyu oluşturan gazlar veya gazlardan biri olacağı ihtimalini aklımıza getirmektedir.

Üzerinde durulması gereken diğer bir mesele de su ile ilgili âyette geçen " A r ş " in ne anlama geleceğidir. İlerde ayrı başlık altında ele alacağımız arş[26] acaba yedi yer ve göğün ötesinde yüce Allah'ın ilk ve en büyük, en mükemmel olarak yarattığı bir âlemmidir yoksa ondan maksat Allah'ın hü-kümranlığırmdır? Her ne kadar genel görüş birincisi ise de az sayıda ikinci görüşü savunanlar da vardır. "Arş" kelime olarak çeşitli anlamlara sahiptir ki bunlardan biri hükümdarın tahtı, diğerleri de; melik, mülk, iktidar ve hâkimiyettir[27] ki sonuç olarak aynı anlama

gelirler. Eğer biz "Arş"ı genel görüşten ayrılarak bu ikinci mânasında ele alırsak o takdirde âyette geçen;

"Arşı da su üstündeydi1' ifâdesini, hâkimiyet ve hükümranlığı sâdece bu maddeye veya onu oluşturan nesnelere, gazlara inhisar ediyordu ve başka bir varlık yoktu, tarzında anlamamız gerekecektir. Eğer arş, yer ve gökler için temel madde teşkil eden gazlar ve sudan önce varsa o takdirde arşın bu nesne ve gazların oluşumuna kaynaklık etmiş olması ihtimali ortaya çıkacaktır. Kur'an'da "Arş"in büyük ve kerim gibi sıfatlarla nitelendirilmesi de[28] onun, âlemlerin en yüce ve mükemmeli olduğunu ifâde için olmalıdır. Durum ne olursa olsun içinde dünyamızın da bulunduğu yedi kat yer ve göklerin ilk temel maddesinin su ve dolayisiyle onu oluşturan gazların olduğu açıklık kazanmaktadır. Bu su bizimkinden biraz veya çok farklı felekî ^kozmik) bir mâî olabilir.

Arşın, üzerinde bulunduğu suyun mâhiyeti hakkında çeşitli görüşler ileriye sürülmüştür. Bazıları bunu, ölüleri diriltecek olan hayat suyu olarak görürlerken bir kısımları onu, dört unsurdan biri olan ve bütün canlılara hayat veren ve kaynak olan tabii su olarak görmüşlerdir. Ona gerçek su değil de mecazî bir anlam verenler ve ona mutlak İlâhî hâkimiyyetin temsili olarak bakanlar da vardır.[29] Varlığın ortaya çıkışında su konusunu gelişen ilim verileri ışığı altında elbetteki yeniden ele almak gerekir. Günümüzde bilim adamları kâinatın; önce hidrojen ve kısmen de helyumdan oluşan ve kendi etrafında yavaşça dönen bir kütleye sonra da karbon gazına oradan da oksijene geçtiğini kabul etmektedirler. Bundan sonra da mâdenlere ve madensilere varılmıştır.[30] Hidrojenle oksijen arasında pek çok gaz vardır ve fakat bu en baştaki ile en sonlardaki, suyun katkı maddelerini oluşturmaktadırlar. Kâinat ve varlık bilimi en son ne söyliyecektir, bunu da merakla bekliyeceğiz. [31]

2- İlk Maddeden Bulutsu Kütleye Geçiş Ve Yerküre Çekirdeğinin Oluşumu

Kur'an-i Kerîm'de göklerin, gök olarak yaratılmadan önce duman hâlinde bulundukları yazılıdır. Kanaatimca bu, yer ve göklerin oluşumunda sudan veya onun katkı maddelerinden sonra ikinci aşamayı göstermektedir. Kur'an tefsirine yönelip varlık bilimini ve kâinatın oluşum evrelerini elde etmeğe çalışan İslâmî ilk devir bilginlerini en çok düşündüren şu âyetlerde bu konuda şöyle denilmektedir:

"- Allah orada (yeryüzünde) üstünden ağırlık (dağ)lar yaptı. Orada bereketler yarattı. Onda, dört gün (devir) de, istiyenlere yeter durumda gıdalar var etti.

- Sonra göğe-ki o bir duman halindeydi - doğruldu da ona ve arza; ikinizde ister istemez gelin, buyurdu. Onlar da; istiye istiye geldik, dediler.

- Bu şekilde onları yedi gök olmak üzere iki günde var etti...."[32]

Hidrojen ve oksijen gibi gazların gözle görülmemelerine karşın burada gözle görülen bir dumandan veya duman görünümünde bir gaz kütlesinden bahsedilmektedir. Bu safhada yaratılışta ilk veya ondan sonra gelen bir nesne -ki bu suyun en büyük katkı maddesi hidrojen olabilir- çok çeşitli gazlara ve muhtemelen küçücük madde parçacıklarının oluşmasına yol açmış olabilir. Gelelim yukardaki âyet hakkında Kur'an müfesshierinin ortaya koydukları görüşlere.

Bir ilim ve hikmet adamı olan Hz. A1i (ö. 40 h/661 m) göklerin, su ve dumandan yaratıldıklarına, yemin ederken'[33] bir kısım müfessirler âyette geçen " duhan: duman"a buhar anlamı vermişlerdir. Gene bunlardan bir kısmı duman veya diğer anlayışa göre buharın ilk madde "su" dan oluştuğunu savunurlar. Şüphesiz yer ve göklerden hangisinin önce yaratıldığına dair münakaşalar da bu görüşlerin farklılığında etkili olmuştur ki biz bu konuyu kendi bahsi içerisinde ele alacağız. Meselâ Mücâhid (ö. 100 h/718 m) ve birkısımlarma göre; Allah önce, üst kısmında "Arş" bulunan suyu kurutup onu arz hâline dönüştürürken bundan kalkıp yükselen duman (veya buhar) dan da gökleri yaratanştır.[34] İkinci İslâmî neslin âlimlerinden olan Mü câhid aslında arş'tan sonra ikinci yaratılış sirasında yer alan *'su: mâ'" dan arzların yaratıldığı inancındadır.[35] Şu kadar varki ona göre duman (bulutsu kitle) doğrudan sudan değil arz kütlesinden çıkıp ayrılmıştır. Aynı görüşleri benimsemiş görünen İbn Kesîr (774 h/1372 m)'e göre gökleri oluşturan bu duman su buharından ibarettir.[36] Hz. Ömer zamanında kurulan Basra şehri daha ilk günlerinde bir ilim merkezi hâline gelmeğe başlamıştır. Daha sonra bu şehrin en önde gelen bilginlerinden olan Hasan el-Basrî (ö. 110 h/728 m) de çağdaşı Mucâhid 'den farklı düşünmemektedir. Bir kısım kaynakların verdikleri bilgilere göre onun görüşü şöyledir: "Yüce Allah, Beytü'1-makdis 1in bu- , lunduğu (yere isabet eden bir) yerde, ilâç yapımında kullanılan değirmen taşına benzer bir arz (toprak parçası) yaratmıştır. Bu yerin üstünde ona bitişik duman kütlesi vardır. Sonra Allah bu dumanı yükseltip ondan gökleri yaratmış ve ilâç değirmeni biçimindeki kütleyi de yerinde tutup yer yüzünü sondan yayıp yapmıştır. Yerle göklerin bitişik olduğunu bildiren enbiya sûresi 30. âyetin anlamı işte budur".[37] Görüldüğü gibi Hasan el-Basrî . yerküresi için önce merkez bir çekirdek kabul etmekte ve sonra buradan tayrılan bulutsu bir kütleden de göklerin oluştuğunu düşünmektedir. Büyük v gaz kütlesi belli bir noktada

yoğunluk kazanıp orası katı hâle gelebilir, fakat yerküresinin, gökten önce böyle bir çekirdek üzerinde geliştiğini söylemek zordur.

İslâmî ilimler sahasında çeşitli eserleri bulunan İbnu'l-Cevzî (508-597 h/l 114-1200 m) göğün duman halindeki aşamasından bahseden yukardaki âyeti tefsir ederken ilgili dumanın oluşumu hakkında iki ayrı görüş bulunduğunu yazar: 1) Allah suyu yarattığı zaman onun üzerine rüzgar gönderir. Bu sayede ondan duman çıkıp yükselir. Bunun için ona, yüksek anlamına gelen "semâ': g ö k " ismini verir. 2) Allah arzı yarattığı zaman onu ateşe tâbi tutar ve bu yüzden ondan duman çıkıp yükselir. Bunun için ona semâ' ismini verir.[38]

Beyhakî'nin verdiği bilgilere bakılırsa İbn Abbas (ö. 68 h/687 m); arştan sonra suyun ve daha sonra da "nûn"'un yaratıldığını ve dünyanın da "nûn" üzerine döşenip oluşturulduğunu, söyler. Sonra da oradan çıkıp yükselen su buharından, parçalanıp ayrılma suretiyle gökler yaratılmıştır.[39] "Nûn" arap dilinde harf adlarından biri olduğu gibi, mürekkep okkası, kılıç ağzı ve nihayet balık gibi anlamlara gelmektedir.

Beyhakî'nin verdiği bu haberde arzın çekirdek olarak ilk oluşumunu "nûn" teşkil etmekte ve dünya onun üzerine yayılıp döşenmektedir. Bu haberin İbn Abbas'a isnadı eğer doğruysa onun "nûn"'dan kastı pek çoğunun anladığı gibi gerçekten balıkmıdır yoksa arzın ilk merkez çekirdeğimidir? "Nûn: " harfinin arapça yazılışına veya mürekkep okkası şekline bakarsak İbn Abbas (r.)'ın onu bir çekirdek olarak gördüğü düşüncesine varabiliriz. Beyhakî'nin kitabında ona ait şu ifâdeye bakalım; "Nûn debelendi de yer sarsıntılar geçirdi. Bunun üzerine yeryüzü dağlarla sâbitleştirildi". Bundan benim anladığım İbn Abbas'ın "nûn"'u arzın merkezi olarak gördüğü ve buradaki hareketlerin yüzeyde yol açtıkları sarsıntıları gidermek için de dağların yaratılmış olduğudur ki biz "dağların oluşumu" başlığı altında bu konuya temas eden âyetleri ilerde ele alacağız. Beyhakî'nin İbn Abbas'ın yanı sıra îbn Mesûd ve diğer bir kısım sahabe (r.a)'ye mâlettiği bir başka rivayetinde ise, üzerine dünyanın döşendiği "nûn"dan sonra bir balıktan bahsedilmektedir ki bizim bunu kabulümüz veya gerçeğini anlamamız mümkün değildir.[40] Biz Abdullah İbn Abbas ve İbn Mesûd'a âit bu görüşlere başka kaynaklarda da rastlamaktayız ve hepsinde de, göklerin kendisinden oluştuğu "duman: duhan" bizim dünyamızın ve diğer dünyaların yaratılmalarından önce yaratılmıştır. Bu konudaki görüşleri sıralıyan Endülüslü Kurtubî, neticede bu iki sahabenin görüşlerine tutunan Katâde (ö. 118 h/736 m)'nin vardığı kanaati tercih etmiştir ki o da şöyledir; Göklerin yaratıldıkları

duman kütlesi, dünyamızdan önce yaratılmıştır.[41] Hz. Ali veîbn Abbas (r.a)'dan gelen bir görüşte ise ilk olarak kalem ve sonra da ona âit "nûn" denilen mürekkep okkasının yaratıldığı söylenir. İbn Abbas gene burada arzın "nûn" üzerine döşendiğini, söyler.[42] İlk Önce kalemin yaratılması ancak mecazî bir anlam ifâde edebilir. Bu, yaratılışın bir ön takdir ve düzenlemeğe göre başladığının bir anlatımı olabilir. Buna göre de kâinatın ilk çekirdeği oluşturulmuş olacaktır. İlk tefsir ve tarih müelliflerinden biri sayılan Taberî (224-310 h/838-922 m)'den öğrendiğimize göre, Küfe mektebinin kurucusu İbn Mesûd (ö. 32 h/652 m) ile gene orada yaşamış olup uzay meselelerine ilgi duyduğu anlaşılan es-Süddî (ö. 127 h/744 m); göklerin yaratıldığı duman kütlesinin, suyun havalandırılması (:teneffüs) ile oluştuğu kanaatına sahiptirler.[43]

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerde hâkim olan görüş; sudan yeryüzü çekirdeğinin veya döşenip yayılması tamamlanmamış ona ait bir kütlenin oluşması ve ondan çıkıp yükselen duman yahut buhar kütlesinden de patlayıp ayrılma (: fatk jzi) sonucu göklerin yaratılmasıdır. Gene bu ana görüş çerçevesi içine dahil edilebilecek olan yaklaşımlar ise-ki bunların İbn Ab-bas ve İbn Mesûd'dan kaynakladığım söyleyebiliriz- Türk asıllı Hanem beldesinden Zemahşerî (456-538 h/1074-1143 m) ile Kanunî devrinin ünlü Şeyhülislâmı Ebu's-Suûd'un naklettikleri görüşlerdir. Zemahşe-rî'nin zayıf bir ihtimal olarak gördüğü ve aslı îbn Mesûdve bazı sahabeye ait bulunan görüş şöyledir.

" Allah'ın arşı yer ve gökler yaratılmadan önce su üstündeydi. Allah, sudan duman çıkardı da bu duman su üzerinde yükseldi ve yükseklere çıktı. Allah suyu kurutup önce ondan tek bir arz, daha sonra da onu patlatıp parçalamak (:fatk) yoluyla diğer arzları yarattı ve sonra yukarı çıkan dumandan da gökleri meydana getirdi"[44]

Bu anlayış tarzında yerler kurutulan sudan yaratılırken gökler onun duman veya buharından yaratılmaktadır, fakat duman yer ve gök her ikisinin de yaratılışından önce mevcuttur. Ebu's-Suûd 'un biraz daha farklı biçimde ele aldığı görüşte ise şöyle denilir:

" Yer ve gökler yaratılmadan önce arş su üstündeydi. Sonra yüce Allah suda çalkantılar ve o sayede de köpük meydana getirdi. Duman (veya buhar) sudan ayrılıp yükseldi ve köpük tabakası su üstünde kaldı. Allah bu köpüğü kurutup önce ondan tek bir arz sonra da onu patlatıp bölmek suretiyle arzlar meydana getirdi. Dumana gelince o kalkıp yükseklere çıktı ve yüce Allah ondan da gökleri yarattı".[45]

Burada Zemahşerî'nin kitabında olduğu gibi yer ve gökler yaratılmadan önce sudan duman hâline geçilmekte ve aynı anda oluşan köpük tabakasının yoğunlaşmasından da yerküreler meydana getirilmektedir. Daha önce gördüğümüz bir nevi merkezî çekirdek diyebileceğimiz yoğunluğun yerini burada köpükleşme ve daha sonra da onun kuruyup katılaşması almaktadır. Burada bazı imamların camilerde sabah namazından sonra yaptıkları ve Ebû Hanîfe (ö. 150 h/767 m)'ye mâledilen tesbîh duasının bir bölümünü hatırlamamak mümkün değil. Bu duada; "yeri donmuş su üzerine yayıp döşeyen Allah a hamd olsun" denilir.

Ebu's-Suûd Efendi; "sonra, duman hâlinde iken göğe yöneldi -Fussılet, 11" âyetini tefsir ederken bu kütleye duman denilmesini; maddesinin karanlık olmasına yahut onun çok küçük parçacıklardan oluşmasına veya sudan yükselen bir duman olması sebebine bağlar.[46] Bu bulutsu kütlenin böyle bir safhada ışık saçmıyacağını ve ayrıca onun çok çeşitli gazlardan ve küçük parçacıklardan oluşmuş olacağını söyliyebiliriz ki bu yaklaşım gerçeğe daha uygun düşmektedir.

İkinci ana görüş; göklerin yeryüzüyle aynı anda veya göklerin daha önce yaratıldığı, biçimindedir. Bu görüşte sudan Önce duman veya buhar oluşmakta ve bu bulutsu yahut buhanmsı kütlenin çatlayıp ayrılması sonucunda da yer ve gökler meydana gelmektedir. Göğün ilk durumundan bahsedilen ve Rab? b. Enes'ten gelen bir görüşte; "Göğün ilk hâli dışarı taşmıyan iç dalgalanmadır" deniliyor ve bundan sonra da her göğü oluşturan mâdenlerden bahsediliyor.[47] Burada bulutsu veya buhanmsı kütlenin sakin olmayıp iç dalgalanmalara mâruz bulunduğu ifâde edilir. Biz burada Vehb b. Münebbih (114 h/732 m)'in görüşüne yer verirken yeryuvarla-ğını oluşturan kütledeki ilk yoğunlaşma noktası hakkındaki görüşleri de ele alacağız. İbn Münebbih'e göre; Allah suyun saf kısmından alıp hâsıl ettiği dumandan gökleri ve suyun tînet dediği, saf olmayıp karışık yaratılışta olan kısmından da alıp onunla da yeri yaratmıştır. Bunu ilk defa, şu anda üzerinde Beytullah'ın bulunduğu mekâna yerleştirmiş ve dünyayı o noktadan döşeyip tanzim etmiştir.[48] Hasan el-Basrî (ö. 110 h/728 m)'nin toprağa dönüşen ilk yoğunluğu Kudüs'deki Beytulmakdis'den başlatmasına karşılık müfessirlerin pîrî İbn Abbas (r.) dan başlıyarak 'Ata' (ö. 115 h/733 m), Katâde (ö. 118 h/736 m) ve Taberî (ö. 310 h/922 m) gibi çoğunluk bu oluşumu Mekke'deki Beytullah'ın yerinden başlatmışlardır. Katâde ile Buhara hanlığına bağlı Nesef den İmam Nesefî (ö. 710 h/1310 m) şekilsiz ve tanzimsiz yaratılan yer kütlesinin göklerin yaratılışından sonra Mekke yerinden başlıyarak bir düzenlemeğe tâbi tutulduğu, görüşünü savunurlar.[49]

Bütün bu görüşler Hz. Peygamber (S)'e mâledilmeden ortaya konulmuştur. Kur'an müfessirleri İslâm öncesi bazı kanaatlara saplanmış olabilirler. Bununla beraber onlarm hepsini burada ilk başta kaydettiğimiz ilgili âyetlerin, kâinatın oluşumu hakkında bir düşünce ve yoruma sevkettiği de açıktır. Biz bu konuyu "Yer ve göklerin yaratılışı" başlığı altında yeniden ele alacağımızdan şimdilik bu kadarla yetineceğiz.[50]

3- Maddelerin Ve Bazı Canlı, Cansız Nesnelerin Yaratılması Maddelerde Bölünme Ve Çoğalıp Çeşitlenme

Kâinatı oluşturan maddelerden her biri diğerine bağlı olmadan tek başlarına mı yaratıldılar. Yoksa yaratılma, ilk maddenin bölünmesi ve sonra belli bir süreye kadar zincirleme bölünme ve başkalaşım geçirme ile mi devam etti. Hem bölünüp başkalaşım geçirme ve hem de bunun dışında bazı maddelerin ilk yaratılış olarak ortaya çıkmaları şeklinde üçüncü bir yolun olması da mümkündür. Şüphesiz yüce Allah'ın gücünün yetmediği bir şey yoktur.

Kur'an-1 Kerîm'de yaratılış ve oluşumlarla ilgili olarak çok değişik fiiller kullanılmıştır. Bu fiiller yaratılışın bütün safhalarını ortaya koyacak durumdadırlar ve bizi gerçekten hayrete düşüren bazı sonuçlara götürmüşlerdir. Bu kitapta yaratma ile ilgili olarak Allah'ın değişik sıfat ve fiillerine yer verilmekte ve bunlardan bazıları ilk yaratma (:bed') ve , (ibda)yı ifâde ederken[51] bazıları da bir şeyden diğer bir şeyi yaratma anlamını ifâde ederler. Meselâ "ha1k: " ve"ber'"[52] fiilleri böyle bir anlam taşırlar. Gene bu anlamda "inşâ': " fiili de kullanılmıştır. İlk insanın topraktan ve daha sonrakilerin ilk insan Adem 'den yaratılışları ve yeryüzündeki çeşitli bitkilerin oranın şartları içerisinde oluşturulmasından bahsedilirken diğerlerinin yanı sıra bu fiilin de kullanıldığı göze çarpar.[53] Allah'ın bir kısım sıfat ve filleri de varlıklara, kendilerine özgü şekil verme (:tasvîr),[54] iç ve dışa ait düzenleme yapma (:terkîb, v tesviye) yi ifâde ederler.[55] Meselâ insanın iç ve dış uzuvlarına âit düzer lemeler için "terkîb" ve "tesviye"den söz edilirken yeryüzünün küt] olarak ortaya çıktıktan sonra yapılan düzenlemesi için "dahv: gene aynı şekilde "tahv: " fiilleri kullanılmıştır.[56] İnsan bedenini düzenlenmesinde olduğu gibi göklerin düzenlenmesi için gene biz "t e s v i ye" fiilinin kullanıldığını görüyoruz.[57] Bu yolla hem insan denen o küçü âlem ve hem de gökler âlemi kendi hedeflerini gerçekleştirecek bir hareke ve seyir içine sokulmuş olmaktadırlar. Buna ilâve insanın yaratılışında tesvi yeden sonra bir de "adi:" işleminden bahsedilmiştir.[58] Bu, denge] ve muvazeneli yapmak

anlamını ifâde ediyor. Denge olabilmesi için uzuvlardaki yapı taşları olan molekül sayısının belli miktarlarda olması çift uzuvlarda da gene eşit sayıda olmaları gerekir. Aksi halde bedende den ge ve adalet olmaz. Terazinin iki kefesini ve yük hayvanının iki yanında asıl yük çuvallarım dengeleme anlamında da bu fiil kullanılır. Böylece tek olsun çift olsun insandaki her bir uzvun varlık kefesi, içine konulan belli sayıdak yapı taşlarıyla dengelenmiş olmaktadır.

Yukardakilerden "halk: "fiili ve Allah'ın "hâlık" sıfatı duru ma göre yukardaki bütün fiillerin ve ilgili diğer sıfatların yerinde kullanıl mistir. İnsanın başlangıçta topraktan yaratılması ve daha sonra onun men (tohum) den yaratılması için bu halk fiili kullanıldığı gibi yer ve göklerir yaratılması ve genel anlamda yaratma için de bu fiil kullanılmıştır. Gerek in san ve gerek yerler, gökler daha önce yaratılan maddelerden yaratılmışlardı! ki bu durum Kur'an'da açıkça ifâde edilmiştir. Suyun katkı maddelerinden ve diğer gazlar (duman) dan yer ve göklerin yaratılmış olduğunu yukarda görmüştük. Bazan bir tek varlıktan meselâ insanlığın bir tek kişiden yaratılıp sonra üreyip çoğalışı için de "halk" fiili kullanılmıştır.[59] Bu fiil, bii şeyi yaratılmadan önce takdir etme yâni bir nevi ilâhî tasan diyebileceğim bir anlamda olarak da tefsîr edilmiştir. Buna bir varlığı belli bir durumundan alıp başka bir duruma getirme anlamı da verilmiştir ki bu, sonuç itibariyle bir şeyden diğer şeyi yaratmak demektir.[60]

"Halk" gibi geniş anlamlara sahip fiillerden biri de "cavl: " dır

ve Kur'an'da konumuz açısından en çok kullanılan fiillerden biridir. Bu fiil genellikle, yaratılan her hangi bir nesneye belli bir nitelik ve özellik kazandırma işlemleri için kullanılmıştır. Bu sebeple bir nesnenin ilk yaratılışından sonraki safhalarında eriştiği merhaleler ve kazanılan sıfat ve özellikler bu fiille İfade edilmiştir. Meselâ insanın yaratılışından bahsedilirken onun topraktan ilk yaratılışı ve gene Âdem'den neslinin meydana getirilişi "halk" fiili ile anlatılmış ve ondan sonraki, meniden yaratılışlar, insanların erkekli-dişili yapılması ve insan vücudunun kulak, göz ve kalplere kavuşturulması "cavl" fiili ile anlatılmıştır.[61] Göklere burçların, güneş ve ayın yerleştirilmesi yâni onların yaratılışından bahsedilirken biz gene bu fiili görüyoruz.[62] Çünki gökte belli bir aşamada bunlar ortaya çıkmışlardır.

"Ca1: " bir şeyden diğer şeyi yaratmak ve doğrudan bir nesneyi yaratmak gibi anlamlara da geliyor. Meselâ her canlı şeyin sudan yaratılışı, insanlar için hayvanların ve çeşitli geçimliklerin yaratılışı bu fiille ifâde edilmiştir.[63] Geniş anlamlara sahip bu fiil, başkalaşım geçirme ve bir kısım insanların maymun ve domuzlar hâline dönüştürülmesi olayının anlatımında da kullanılmıştır.[64]

Kur'an'daki "bina': fib " fiiline gelince bu, sâdece göğün yaratılışı ve ayrıca da bir kısım ev ve kulelerin yapılışından bahsedilirken kullanılmıştır. Yerkürenin yaratılışı ile ilgili anlatımlarda bu kullanılmamıştır. Bunun böyle olması kanaatımca göğün ve bütün göklerin bir bina gibi değişik katlara, müştemilât ve bölümlere sahip olmasından dolayıdır. Burada ilgi çekici olan diğer husus da bu fiilin gökler sayısınca yâni yedi ayrı yerde geçmiş olmasıdır.[65]

Kur'an-ı Kerîm'de iki ayrı yerde, Allah'ın yer ve gökleri, daha önce mevcut olan benzerlerine göre değil, tanıamiyle, eş ve benzerleri olmadan, yoktan yarattığı ifâde edilmiştir. İlgili âyetin anlamı şöyledir:

" O (Allah), gökleri ve yeri benzersiz yaratandır. O bir şeyi diledimi (bir şeye karar verince) ona sâdece; ol, der, o da hemen oluverir"[66]

Ayetlerdeki, Alah'ın bedf sıfatına temel oluşturan "ibdav: bir şeyi herhangi birşeyden değil de yoktan var etmektir. Bunun bir diğer anlamı da Kurtubî (ö. 671 h/1272 m)'nin dediği gibi; bir şeyi bir örneğe göre değil de hiç eşi ve benzeri olmadan yaratmaktı.[67] Yer ve göklerin yoktan yaratılışlarına ilişkin ifâdeler, onları oluşturan unsur ve maddeler (:mevâlîd)in yoktan var edildiklerini anlatmak için olmalıdır. Çünki yer ve göklerin kendileri bir kısım ön maddelerden ve onların bölünerek çeşitlenme siyle ortaya çıkan nesnelerden yaratılıra şiardır. Alemler olarak yer ve göklerin eşsiz ve benzersiz yaratılışlarına gelince bu, onlardan önce bu tür gök ve yerlerin olmadığını ifâde içindir.

Kur'an'da yaratma ile ilgili olarak Allah için kullanılan sıfatlardan bir başkası da "fâtır: dır ve sûrelerden biri de bu ismi almıştır. Bazı müfessirler "fâtır" sıfatına; bir şeyi ilk yapan ve ilk yaratan anlamını verirlerken[68] Endülüslü Kurtubî'nin kitabında; yaratan anlamındaki bu sıfatın bir şeyi yarma mânasındaki "fatr: " fiilinden geldiği yazılmaktadır.[69] Bu anlayıştan hareket edersek ilgili âyetleri; "Yer ve gökleri yaratan Allah" yerine "yarıp bölerek yaratan Allah" tarzında tercüme etmemiz gerekecektir ki kanaatımca doğrusu da budur. Nitekim bu ifade yedi ayrı sûrede geçmektedir ki[70] bu da bu şekilde bölünme ile 7 yer ve göğün oluştuğuna bir işaret sayılmalıdır. Aynı "fatr" fiili insanın yaratılışından söz edilirken de kullanılmıştır. Onun bu sefer altı yerde kullanıldığını görüyoruz.[71] Kanaatımca bu da ana rahminde hücre bölünmesi suretiyle meydana gelen yaratılış safhalarını gösteriyor. Nitekim biz Mu'minûn sûresi 13 ve 14. âyetlere bakarsak orada altı safhanın anlatıldığını görürüz. Yukarda gökler için bulutsu kütleyi temel kabul edip bölünme için ondan sonraki safhaları ele aldığımız gibi buradada insanın adı geçen sürenin 12. âyetinde yer alan ilk çamurdan yaratılışını temel almamız gerekecektir. Döllenen bir yumurtadan, hücre

bölünmesi yoluyla hücre çoğalması olmakta ve bunlar insan yaratılı-şındaki çeşitli şamaların özelliklerine uygun yapı taşlan olmaktadırlar. Gökler için kullanılan aynı fiili ise madde bölünmesi olarak görmemiz kaçınılmazdır. Burada gene bölünmeyi kanaatımca sâdece kütle hâlindeki bölünüp ayrılma olarak görmemeliyiz. Bu tür bölünme, diğer bir âyette geçtiği gibi "fatr: " olayı değil "f at k: hadisesidir [72]ki onu yer ve göklerin yaratılışı başlığı altında inceleyeceğiz. Ana kütle tek bir bölünme veya atlamaya maruz kalmış olmalıdır ki ondan Kur'an'da bir kere söz edilmiştir. Kur'an âyetlerinde geçen bu "Fatr" olayı hücre ve molekül (:eczâ") leri bölüp çeşitlendirmek ve çoğaltmak ve bu yolla bir şeyden diğer şeyi yaratma olarak düşünülmelidir. Bu yolla bir varlık vücut bulmakta ve bir yapılanma olmaktadır. Bunun tersi, maddenin ve gök kütlesinin çözülüp dağılışını ifâde için gene Kur'an'da bu kökten gelen "infitar: "ve"tafattur: "[73] fiilleri kullanılmış ve "Fâtır" sûresine karşılık olarak da "infitar" ismiyle bir sûre gelmiştir. "İnfitar"; bir kütleyi oluşturan maddelerin tersine bir işlemle ondan çözülüp ayrılmasıdır. Bu da yıkım ve o kütlenin veya yapının özelliğini kaybetmesi yahut yok olmasıdır. Durum böyle olunca "fatr" onun aksine maddenin kendi içindeki üretkenliği ve diğer nesnelerle birleşme kabiliyeti sonucu ortaya çıkan bir olaydır. Biri yapılanma öteki çözülmeden ibaret olan kâinatın bu iki ana işleminin Kur'an-ı Ke-rîm'de ayrı ayrı sûrelere isim olması bizi şaşırtmaktadır.

Yaratma ve yaratılışın bir başka şekli de Kur'an'da şöyle dile getirilmiştir:

" - Şüphesiz Allah (yaratmak için) taneleri ve çekirdekleri çatlatıp yarandır. Ölüden diriyi o çıkartıyor. Diriden ölüyü çıkaran da O'dur. İşte Allah budur. O halde nasıl olup da îmandan döndürülüyorsunuz.

— O, sabahı da (karanlıkları) yarıp çıkarandır. O, geceyi bir sükûnet, güneşi, ayı bir hesap olarak yaratandır''[74]

Yüce Allah "f alık: yarıp yaratan" sıfatını "f alk: " fiilinden almıştır ki o da kelime olarak yarma anlamına gelmektedir. Burada yarıp yaratma söz konusu olduğundan İbn Abbas veDahhak (ö. 105 h/723 m) ona doğrudan "yaratıcı" anlamını verirlerken Mücâhid gibi bir kısım âlimler de ondaki yarma anlamını ihmal etmemişlerdir. Müfessirler buradaki yarıp yaratma olayını hububat nevinde olduğu gibi taneli bitkilerle, çekirdekleri vasıtasiyle üreyen diğer bitkilerdeki oluşum ve yaratılışlara tahsis etmişlerdir. Buradaki tane (:habb) ve çekirdekler (:nevâ) bu değişik türden bitkilerin tane ve çekirdekleridir. İlgili âyetin bundan sonraki; "ölüden dirinin, diriden de ölünün çıkartılması''na ilişkin ifâdesini ise aynı müfessirler, bitki tohum ve çekirdeklerindeki oluşumun yanı sıra

insan ve hayvan yumurta ve tohumlarının yarılma suretiyle yeni bir canlı meydana getirmesi olarak görmüşlerdir. Yumurtanın tavuktan, tavuğun yumurtadan, insanın meni (tohum) den, meninin insandan, kuru buğday tanesinin yeşil olan bitkiden ve onun bu yeşil bitkisinin kuru tanesinden, zeytin ve elma ağaçlarının çekirdeklerden v.s çıkartılıp yaratılmaları hep bu âyetlerin tefsirine misal olmuşlardır.[75] Karanlıkların yarılıp içinden sabahın çıkarılış olayında ise canlı bir unsur bulunmamaktadır. Aslında âyette karanlıktan hiç söz edilmemekte, doğrudan aydınlık diyebileceğimiz sabahın yarılıp meydana çıkarılışından söz edilmektedir, Bu da yerküresi üzerinde gündüzün oluşmasının yanı sıra kâinatta ışık denilen nesnenin meydana çıkışını ifade edebilir. Belkide bu ifâde sâdece o ışık denilen hârika şeyin açığa çıkışını anlatıyor. Çünkü burada, tane ve çekirdeklerin yarılması yoluyla gerçekleştirilen oluşumlar gibi bir oluşumdan bahsedilmektedir ki bu, atomların yarılıp patlaması ile ışığın ortaya çıkışını aklımıza getirmektedir. Kur'an-ı Kerîm'deki "Falak" sûresi de yukardaki âyetlerde geçen "faik: çatlatıp yarma" fiilinden isim almış ve bu sûrede Allah'ın "Rabbu'l-falak" olduğu dile getirilmiştir. Kâinat ve yaratılış bakımından bu çok önemli bir olay olmalıdır ki Allah bu olayın Rabbi olarak tanıtılmıştır. Bu âyet de diğerleri gibi ve ondan biraz daha geniş bir tefsire tâbi tutulmuştur.[76] Bu sûrede ilk baştan; "- Faîakın Rabbine sığınırım-Yarattıklarının kötülüklerinden" denilmesi, bunun yalnızca bitki ve diğer canlılara veya sabaha yorumlanmasına engel teşkil etmektedir.

Kur'an'ın bazı âyetlerinde biz "faik: yarıp yaratma" olayı ile benzerliği veya yakın ilişkisi bulunan "ihrâc: çıkarma" fiilinin kullanıldığını görürüz ki biz az sonra bunu yeniden ele alacağız.

" ölüden diriyi, diriden ölüyü O çıkartıyor. Yeryüzünü Ölümünün ardından O canlandırıyor"[77]

Bu âyette özellikle ilk baharda bitkilerin tane ve çekirdeklerinden çıkıp üremelerine değinilmektedir. Fakat şu âyette bunu açık olarak söyleyemeyiz:

" (Ey Allahım sen) geceyi gündüzün içine koyarsın, gündüzü de geceye sokarsın. Ölüden diri çıkarırsın, diriden de ölü çıkarırsın. Sen dilediğine sayısız rızık verirsin"[78]

Burada rızık meselesini sâdece bitki ve hayvanlardan sağladığımız faydalar olarak görürsek, ölü ile diri arasındaki bağlantının yol açtığı üreme ve çoğalmayı da yalnızca onlar için düşünürüz. Ölü ve diriyi yukarda bahsettiğimiz anlayışın yanı sıra zerreler (atomlar)in ve enerji gücünün artı ve eksi yüklerine yorumlamamız

da mümkündür. Çünkü bunlar arasında da alıp verme vardır ve bu ilişkiler, yeni maddelerin ve güçlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadırlar. Yukarda kaydettiğimiz bir âyette geçen tane (:habb) ve çekirdek (:nü ve)lerin çatlayıp yarılmasını da aynı şekilde, yukardaki tefsir ve anlayışları da koruyarak çok geniş bir anlayışa tâbi tutmak mümkündür. Böylece "faik" cansız maddeleri ve onlara âit zerre (atom) ve mole-kül'leri yarıp bölme anlamına da gelecektir. Bu işlemden yeni madde ve varlıkların teşekkülüne yol açacak olan parçacıklar ve enerji gücü ortaya çıkacaktır. Bunlar da birleşme ve yeni bir varlığı oluşturabilmeleri için artı ve eksi yükler taşımaktadırlar. Onun için olmalıdır ki âyette, çatlatıp yarmadan hemen sonra ölü-diri (:eksi-artı) yer almıştır. Şimdi bu açıklamaya göre ilgili âyeti bir daha görelim: "Şüphesiz Allah (yaratmak için) tane ve çekirdekleri çatlatıp yarandır. Ölüden diriyi O çıkartıyor. Diriden de ölüyü çıkaran O'dur. İşte Allah budur". Burada her şeyden çift yaratıldığına ilişkin âyetleri hatırlamak da faydalı olacaktır.[79] Bitki ve hayvanlarda olduğu gibi patlatıp yarma yoluyla insanlar da pek çok nîmet ve faydalar elde etme imkânlarına sahip olmalılar ki Al-i İmran sûresi 27. âyette bu işlem rızık ile sonuçlandırılmıştır. Buna karşılık Falak sûresinde bunun tehlikelerinden insanın Allah'a sığınması İstenmiştir. Gerek "fatr: " ve gerek "faik: her iki işlem ile de hücrelerin, atom, molekül, çekirdek ve tanelerin yarılıp bölünme ve patlayıp ayrılmaları yoluyla yeni madde ve varlıklar ve yeni şekiller ortaya çıkmıştır. Nitekim insanın az önce bahsettiğimiz, ana rahmindeki altı yaratılış safhasından son aşama için; "sonra onu diğer bir yaratılış olarak vücuda getirdik" [80]denilmektedir. Kanaatimca bu iki işlem ister molekül gibi küçük olsun ister yer ile gökleri, yıldız ve gezegenleri oluşturan dev bulutsu kütle olsun onların yapı taşlan nesnelerin iç bünyelerinde meydana gelen değişim, ayrılma, bileşim ve madde çeşitlenmelerini ifâde ediyorlar. Daha sonra göreceğimiz dev kütlenin kütlesel olarak patlayıp bölünmesi ise Kur'an-ı Kerîm'de "f atk: " fiiliyle anlatılmıştır.

Daha önce bir nebze bahsettiğimiz "ihrâc: çıkarma" fiiline gelince bu; bir şeyden diğer şeyin yaratılışını ve çeşitli nesneler içinden belli özelliği olan nesneleri çekip onlardan gene belli özelliği olan varlıkları vücuda getirme anlamını ifâde ediyor. Çoğunlukla yeryüzünün şartları içerisinde orada yaratılan bazı şeylerden söz edildiğinde bu fiil kullanılır. Yerin bitirip çıkardığı bitkiler bunlardandır.[81] Yeryüzünde oluşup insanların zînet, süs ve güzelleşmek için kullandıkları her çeşit nesne ile yedikleri temiz ve hoş rızıkların yaratılışı anlatılırken biz bu fiili görürüz. Meselâ bir âyette şöyle denilir:

" Deki; Allah' in kullan için çıkardığı zîneti, temiz ve hoş rızıklan haram eden kim?".[82]

Gökyüzü içinde aydınlatıcı yıldız-güneşlerin yaratılışı gene bir âyette bu "ihrâc" fiiliyle anlatılmıştır. Bu sefer gökyüzünün şartlan içerisinde oradaki temel unsurların kullanımı ile ve karanlık derinliklerin içinden aydınlatıcı güneşler ortaya çıkanlmiş olmaktadır. Ayetin ifadesi şöyledir:

" (O Allah) göğün gecesini kararttı. Aydınlığını (güneşini) ortaya Çıkardı".[83]

İhraç işlemi öyle anlaşılıyor ki aşağıdan yukarıya doğru yaratılışları gösteriyor. Az önce bahsi geçen her çeşit süs bitki ve zînet mâdenleriyle diğer bitkilerin alttan yukarıya çıkışları gibi. Güneş ışığı da onun yapısındaki maddelerde bulunan enerji gücünün içerden dışarı ve alttan yukarı çıkmasıyla oluşuyor.

Bazı âyet ve hadislerde yaratma anlamında kullanıldığını gördüğümüz bir diğer fiil de "inzal: " dir. Kelime anlamı; indirmek, olan bu fiil muhtemelen bazı yerlerde "ihrâc"m zıddı olarak yukarıdan aşağıya doğru olan yaratılış ve oluşumları ifâde ediyor. İnzal bir şeyin yaratılması hakkındaki yüce A11ah 'm takdir ve kararının, onun vücuda geleceği yere ulaştırılması anlamına da gelebilir. Eğer yeryüzündeki her hangi bir maddenin veya canlının ilk oluşum safhası göklerde başlamış ve sonra oradan yeryüzüne indirilip buranın şartlarına göre bir oluşum ve gelişime tâbi tutulmuşsa "inzal" ile böylesi yaratılışlar anlatılmış olabilir. Kur'an-ı Kerîm'de, etleri yenilen erkekli-dişili sekiz çeşit ehil hayvanın inzalinden söz edilmektedir.[84] Bu, bir kısım müfessirlerin anladığı şekilde doğrudan yaratma anlamına geleceği gibi gene bir kısımlarının dediği gibi bunların yaratılması ile ilgili İlâhî kararın mahalline inmesi olarak da anlaşılabilir. Bazı müfessirler de Hz. Adem misâlinde olduğu gibi bu hayvanları yeryüzüne cennetten indirmiş-lerdir.[85] Çeşitli türde giysiliklerin indirildiğine dâir âyet [86]de gene aynı tarz yorumlara konu olmuştur.[87] Bugün kendilerinden giysiler yaptığımız pamuk ve keten gibi bitkiler ise yeryüzü şartlan içerisinde yaratılmışlardır ki bunun için Avrâf, 32. âyette inzalin zıddı ihraç fiilinin kullanıldığını az önce görmüştük.

Kur'an-i Kerîm'de demir anlamındaki Hadîd sûresinde demir mâdeninin yaratılışından söz edilirken de yukarda olduğu gibi "inzal" fiili kullanılmıştır. Konunun geçtiği âyet şöyledir:

" Andolsunki Biz elçilerimizi açık, seçik delillerle gönderdik ve insanların adaleti ayakta tutmaları için beraberlerinde kitap ve mizanı (ölçüyü) indirdik. Bir de kendisinde hem büyük bir güç hem insanlar için faydalar bulunan demiri indirdik"[88]

Bir kısım müfessirler yukarda olduğu gibi "inzâT'e sâdece yaratma anlamını vererek demirin göklerden inen bir madde olduğu fikrine katılmazlarken bazıları

bu mâdenin veya ondan yapılan bazı eşyaların gökten indirildiği görüşünü benimsemişlerdir. Bunlar demir ve tuz gibi mâdenlerin gökten indirildiğine ilişkin Hz. Peygamber (S) den bir söz de nakletmektedirler.[89] Bir sözlerinde Peygamberimiz; "Allah ilâcını indirmediği hiç bir hastalık yaratmamıştır"[90] derler ki O burada "inzal" fiilini gerçekten yaratma anlamında kullanmıştır. Kur'an-ı Kerîm'de; kutsal kitapların Levh-ı mahfuz'daki yerlerinden alınıp dünyaya indirilişleri ile demir mâdeninin indirilişinin aynı âyette ve aynı fiille anlatımı ister istemez insanı bir düşünceye sevkedecektir. Acaba bununla demir cevherinin, dünyamızın ayrılmadan önce bitişik olduğu gök kütlesinden mi geldiği anlatılmak isteniyor? Eğer böyleyse dünya bu cevheri ya ayrılma sırasında beraberinde alıp getirdi veya bu cevher daha sonra bir toz halinde dünya üzerine yağıp orada belli aşamalara mâruz kalarak bugünki hâlini aldı. Demirin indirilişi onun çökel-tilmesi anlamında da olabilir. Demir mâdeni yerküremizin yaratılışı sırasında cevher olarak yüzeyde veya yüzeye yakın yerlerde bulunup merkeze doğru çökme yapmış ve basıncın etkisiyle de iyice yoğunlaşmış ve böylece de sertlik ve çok büyük bir güç kazanmış olabilir. Âyette demirin şiddet ve çetinlik gibi özelliklerine yer verilişi onun dibe doğru inerken kazandığı güçlü yoğunluğu ifâde için olabilir ve burada "inzal" demirin gerek bulutsu ana kütleden parçacıklar olarak yeryüzüne inişini ve gerek onun yerküredeki dibe doğru çökelmesini yâni her iki durumunu da anlatmak için kullanılmış olabilir. Bir kısım, haberlerde çeşitli tür mâdenlerin değişik göklerde yaratıldıkları ve daha doğrusu her göğün ayrı bir mâdenden oluştuğu görüşüne yer verilmiştir. Meselâ RabV b. Enes'ten gelen bir görüşte şöyle denilmektedir: "Göğün ilki olan en yakın gök, dışarı taşmıyan iç dalgalanmadan ibarettir.

İkinci gök kaya, üçüncüsü demir, dördüncüsü bakır, beşincisi gümüş, altıncı sı altun ve yedincisi ise yakuttandır"[91] Birinci derecede sahih hadis kay naklannda yer almayan bu haber Hz. Peygambere bağlanmadan rivayet edil mistir. Bazı hadisçiler bunu yalan bir söz kabul ederlerken bir kısımları di onu zayıf görmüşlerdir. Bu haberin sağlam olduğu görüşünden hareket edersek yeryüzü mâdenlerinin ilk temel cevherlerinin ayrı ayrı göklerde olduğunu ve bölünme parçalanma (:fatk) neticesinde veya daha sonra dünyanın belli ölçüde kendine düşen payı aldığını söyleyebiliriz. İlgili âyette Allah'ın indirdiği kutsal kitaplarla sağlanan adalet ve içtimaî dengenin yanı sıra demirin de indirilişinden söz edilmesi onun yerkürenin yapısında ve hareketlerinde bir dengeleme unsuru olmasından kaynaklanmış olabilir. Burada ilginç olan diğer bir husus demir anlamındaki "Hadîd" sûresinin resmî Hz. Osman Mushafı'ndaki tertipde 57. sırada yer alması olmuştur. Bilindiği gibi demirin dört izotop atomundan biri 57

sayısını almıştır. kelimesi arapçada 4 harflidir. Bana göre bunlardan daha şaşırtıcı olan Hadîd sûresinin Kur'an'daki 114 sûrenin ortasında yer almasıdır. İlgili ayette ifade edilen "mîzan" burada da kendini göstermiş olmaktadır.

Madde çoğalmasına veya çeşitlenmesine yol açan patlama veya yarılıp bölünmeden söz ederken kendi üzerinde bu işlemlerin gerçekleşebileceği en küçük nesneden söz etmemiz gerekecektir. Gerek Kur ' an 'da ve gerek Hz. Muhammed (S)'in sözlerinde en küçük şey için daima "zerre: "kelimesi kullanılmıştır. Zerre kanaatimca ve Kur'an'dan anladığıma göre bölünebilen en küçük varlıktır ve ondan da küçük bolünemiyen varlıklar vardır. Bu varlıklar o bölünebilen nesnenin içinde ve onun yapı taşlan durumunda olabilecekleri gibi dişarda tek başlarına da bulunabilirler. Bugün arapçada atom ve molekül için Kur'an'daki bu "zerre" kelimesi kullanılmaktadır. Bilindiği gibi önceden atom (:zerre) un bölünmezliği kabul ediliyordu ve bolünemiyen nesneye de "cüz' lâ-yetecezza'" deniliyordu. Kur'an ise zerre denilen atomdan daha küçük varlıklara dikkat çekti. Meselâ şu âyetlerde bunu açıkça görmemiz mümkündür:

" ... Ne göklerde ne de yerde zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak ve gizli kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü de hâriç olmamak üzere hepsi hiç şüphesiz apaçık bir kitaptadır".[92]

Sebe' sûresinde yer olan bu âyetin üst tarafındaki âyette ise şöyle denilmektedir:

" Yere ne giriyor ve oradan ne çıkıyorsa, gökten ne iniyor ve oraya ne yükselip çıkıyorsa O (Allah) bilir".

Yukardaki âyette görüldüğü gibi bu âyetten hemen sonra zerre (atom) ağırlığına sahip küçük nesnelerden bahsedilmesi, yerle gök arasında gözle görü-lemiyen bir madde ve enerji alış-verişi olduğu ihtimalini ortaya koymaktadır. Gene Sebe' sûresi 22. âyette; Yüce Allah'a koşulan ortakların ne yerde ne de göklerde zerre ağırlığınca bir nesneye bile sahip olmadıkları ve böyle bir şeye dahi güçlerinin yetmiyeceği dile getirilmektedir. Atoma hükmetmek gerçekten zor bir iştir ve yerle gökleri oluşturan atomlar ancak tek Allah'ın hâkimiyeti altında bulunurlar.

Yukarda sözünü ettiğimiz bazı âyetlerde zerrenin yanı sıra; "zerreden daha küçük" [93]ifadesine yer verilişi, zerre: (atom)'nin de daha küçük nesnelerden meydana geldiğini ve onun da ötesinde daha küçük madde ve nesnelerin bulunduğunu gösterir. Küçüklük artık belli bir noktada enerji ve hararetle birleşip özdeşleşir.

Kur'an'da zerre ile ilgili dört ayrı sûrede 6 âyet gelmiştir ki bu, yer ve göklerin altı oluşum safhasına eşittir. Kâinat bu safhalara şüphesiz zerresel faaliyet ve değişimler sonucu ulaşmıştır.

Dikkati çeken ve insanın şaşa kaldığı diğer husus da Kur'an'da her "zerre" kelimesinin geçtiği yerde onun ağırlığına (:miskale) da değinilmiş olmasıdır. Böylece her atomun bir ağırlığı olduğu ve dolayisiyle buna bağlı olarak onu diğerlerinden ayıran bir yoğunluk ve şeklinin bulunduğu ortaya konulmuş olmaktadır.[94] Gene bu İlâhî Kitapta; sevap ve günah olan işlerin çok hassas bir ölçümle değerlendirilecekleri anlatılırken, zerre (:atom) ağırlığı bir haksızlık yapilmıyacağı vurgulanır.[95] Kâinatın toplamını bütün yönleriyle ölçebilen İlâhî Terazi menfi olsun müsbet olsun insanın ortaya koyduğu hiç bir değeri kaçırmadan ölçüp tartacaktır.

Biz burada İran ve Türk illerinde yetişip gene bu bölgelerde ilmî faaliyetlerde bulunan müfessir-fılozof Fahruddîn er-Râzî (544-606 h/1150-1209 m)'nİn konumuzla ilgili görüşlerine yer vermeden edemiyeceğiz. Râzî'ye göre; parçaîanamiyan en küçük madde (:cüz lâ-yetecez-za'), bölünemiyen en küçük zaman birimi içinde bir defada yaratılmış olması lâzımdır. Böyle olmazsa bölünemiyen parçacıkda bölünme kabul etmek gerekir ki bu imkânsızdır. Allah âlemin tümünü tek bir defada yaratmaya kadirdir ve fakat O buna karşılık âlemi tedricî bir şekilde yaratmaya da kadirdir.[96] Râzî burada zamanla madde arasında birbirinden ayrılmı-yan bir bağ kurmaktadır. Ona göre, bölünemiyen en küçük madde gene bölünemiyen en küçük zaman (an) birimi içerisinde ve bir defada yaratılmış olmaktadır. En küçük nesne eğer bir defada değilde peyder pey yaratılmış olsaydı onda bölünme de tabii olacak ve her gelişme ve ilâveyi ilk parçacıktan ayırmak mümkün olacaktır. Eğer en küçük zaman birimi olan "an " bölünemiyorsa ondan ortaya çıkan madde de bölünemiyecektir. Kanaatımca bu noktada madde ile zaman aynı şey olmakta, madde tam zamana eşit bulun-maktadır. Ben buraya bir ilâve yapmak istiyorum; Madde daha yaratılışta bir zaman birimi içerisinde ortaya çıkmıştır. Bir madde yukarda söylendiği gibi en küçük zaman birimine eşit olsa da veya bir zaman birimi, değişik madde ve nesnelerin yaratılışına uygun olsa da madde ve ona bağlı hareketler hiç bir yerde zamanı aşıp onun dışına çıkamazlar. Eğer bu mümkün olsaydı o takdirde madde zamandan münezzeh olurduki bu ancak Allah'ın sıfatıdır ve zamanın dışında ancak Allah vardır.

Biz bu açıklamamızdan sonra tekrar Râzî'ye dönelim. Râzî, yıldızların ve madde unsurlarının çok küçük cüzlerden oluştuğunu açıklarken de şöyle diyor:

"Yıldızların ve feleklerin ve unsurların kütleleri küçük cüz (atom) lerden meydana gelmişlerdir. Bu küçük cüzlerin bazıları kütlelerin iç kısımlarında, bazıları da yüzeylerinde oluşmuştur".[97] Fahruddîn er-Râzî burada yıldızların derinliklerinde ve yüzey kısımlarındaki zerrî (atomik) faaliyetlerden söz etmekte ve "anâsır:" denilen temel maddelerin de gene daha küçük cüzlerden oluştuğunu anlatmaktadır. Râzî, asılda cisimlerin birbirlerinin benzeri olduklarını ancak niteliklerindeki farklılık dolayisiyle onların kendilerine uygun varlıkları oluşturduklarını anlatırken de şöyle söylüyor:

"Cisimler birbirlerinin benzeridirler. Bazılarının kendilerine özel nitelikleri vardır ki bunlar gökler ve yıldızlar olarak ortaya çıkmışlardır. Diğer bir kısmının da gene kendilerine özel nitelikleri olduğu için bunlar da arz (toprak), su, hava ve ateş olarak ortaya çıktılar".[98]

Bugün maddeden enerjiye geçildiğini biliyoruz. Acaba ilk baştan da bu böyle mi olmuştur yoksa yokluktan, önce enerjiye ve sonra da maddeye yahut cisim dediğimiz nesnelere mi geçilmiştir? Buna ilgili bilim dalınca elbet bir cevap verilecektir. Küçük ve büyük bütün cisimler ve yıldızları oluşturan dev kütleler zerre (atom)'lerden daha küçük nesnelerin birbirleriyle izdivacından oluştular.

Canlı olsun cansız olsun bir nesnenin diğer nesneyle birleşip başka bir yaratık meydana getirebilmeleri için onların canlılarda erkeklidi sili olmaları, cansızlarda da artı-eksi enerji yüklere sahip bulunmaları gerekir. Kur'an-ı Kerîm1 de her şeyin erkek ve dişi olarak çift yaratıldığı bidiril-mektedir. Bu durum bazan bitki ve insan gibi canlılar için söz konusu edilirken bazan bu iki şeyin dışındaki varlıklar için de erkekli- dişili veya artılı-eksili yahut biri diğerinin karşıtı olan çiftli yaratılıştan bahsedilmektedir. Meselâ şu âyette bu açıkça görülür:

" Yerin bitirmekte olduğu şeylerden, insanların kendilerinden ve onların (henüz mâhiyetini) bilmedikleri diğer şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah münezzeh (ve yüce sıfatlara sahip")tir".[99]

Bu âyette geçen "ezvâc: çiftler" kelimesi bir cins ve neviye âit muhtelif çeşitleri ifade edebileceği gibi gene aynı şekilde onlardaki erkek ve dişi çeşitleri de ifâde eder. Burada ayrıca Kur ' an 'm geldiği çağda insanların henüz bilmedikleri nesneler arasındaki erkek-dişi yahut artı-eksi güçlere dikkat çekilmiş bulunmaktadır. Diğer bir âyette ise ifâde çok daha genel görünüyor:

" - Biz göğü, gücümüzle bina ettik ve Biz onu gerçekten genişleticiyiz.

- Yeryüzünü de Biz yayıp döşedik. (Bakın) Biz ne güze do şey içiyiz.

- Her şeyden de iki çift yarattık, olur ki inceden inceye düşünür-

sünüz"[100]

Burada göğün genişletilmesi ve yerkürenin döşenmesinden sonra her şeyden iki çift yaratıldığının dile getirilmesi bu ikiliğin genel olduğunu göstermektedir. Bu ikilik; çoğalma, çeşitlenme ve büyüyüp genişlemenin ana esası gibi görünüyor.

Kur 'an'da bir diğer yaratılış şekli de "zer': " fiiliyle ifâde edilmiştir. Özellikle bu fiil bitki türünde olsun hayvan, insan ve hatta cin türünde olsun canlıların yaratılması ile ilgilidir. Bu, döllendirip üretme ve çoğaltma gibi anlamlara geldiği için nesli bu yolla üremiyen melekler için kullanılmamıştır. Arapçada ilk ekin için "ez-Zeri': ^^ jjı " denildiği gibi ilgili fiil, araziye tohum serpme anlamını da taşıyor. Bir türe âit neslin tümünü ifâde eden "zürriyyet" kelimesi de aynı kökten gelmektedir.

Döllenip üreme tarzında bir yaratılış söz konusu olunca orada bir türün erkek ve dişi iki cinsine ihtiyaç vardır. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de sözünü ettiğimiz fiilin kullanıldığı bir âyette şöyle denilmektedir:

" O, gökleri ve yeri yarıp bölerek yaratandır. O, size kendi cinsinizden eşler yaptı. (Etleri yenilen) ehil hayvanlardan da onlara kendi cinslerinde eşler yaptı. O sizi bu şekilde üretip çoğaltıyor. O'na benzeyen hiç bir şey yoktur...".[101]

Diğer bir âyette ise bir türün erkek ve dişi iki karşıtına temas edilmeden şöyle denilir: "O, sizi yeryüzünde yaratıp türetendir" [102].Şüphesiz bu yaratılışta canlılardaki üreme kanunları geçerli olacaktır, "zer"' fiili Kur'an'da üreyerek çoğalan tüm canlılar için altı yerde kullanılmıştır ki bu aynı zamanda bir âyette anlatılan ana rahmindeki gelişim safhaları sayısına eşit bulunmaktadır.[103] Bir başka âyette ise hayvanlarla beraber ekinlerdeki üremeye temas edilmiştir[104] ve nihayet bu konuda son bir âyette ifâde çok daha geneldir ve bu yolla üreme ve çeşitlenmeden söz edilmektedir.

" Allah, yeryüzünde çeşitli renklerde yaratıp ürettiklerinin hepsini de sizin istifâdenize sunmuştur ve bunda düşünen bir toplum için gerçek bir ibret vardır".[105]

Ayetteki "elvan" kelimesi esas itibariyle renkler anlamına geliyorsa da burada onun yanı sıra cins ve türler olarak da anlaşılabilir.[106] Anladığım kadarıyla "zer': üretip çoğaltma" olayında bir türün ilkinden aynı türü çoğaltma ve çeşitlendirme işi vardır. Bunun için de ilk merhalede aynı türün erkek ve dişi olarak ikilenmesi gerekecektir. Yaratılışta bunlardan hangisi öncedir veya her ikisi aynı zaman süreci içinde mi yaratılmışlardır? Biz insan misâlinde erkeğin önce olduğunu,

Havva'nın Adem'den yaratıldığını görüyoruz: "O, sizi bir tek kişiden yaratan, bundan da gönlü kendisine ısınıp huzur bulsun diye eşini yaratan O'dur.." [107]âyetinde bu durum açıkça ifade edilmektedir. Diğer canlıların ve bitkilerin durumları hakkında ise bir şey söylemem mümkün değildir.

Kur'an'da yaratılış ve onun ardından çoğalıp yayılma olayını anlatan fiil ise "bess" dir. Az önce gördüğümüz "zer"' fiilinde, anladığım kadarıyla bitki ve diğer canlıların, genellikle bulundukarı mahalde üreyip çoğalmaları söz konusudur. Üreyip çoğalma elbetteki bir türü bulunduğu bölgenin dışına taşıracaktır. Bu taşma canlılarda yürüyerek, sıçrıyarak ve uçarak olduğu halde bitkilerde köklerin, dalların uzantıları ve tohumların çeşitli etkilerle uzağa savrulmaları ve götürülmeleri yoluyla olur. "Bess " fiilinde sâdece üretip çoğaltma anlamı yoktur. Bununla beraber ve özellikle yayma anlamı vardır ve Kur'an-ı Kerîm'de sâdece üreyip yürüyen ve yayılıp dağılan insan ve hayvan türünden canlılar için bu fiil kullanılmış, bitkiler için ise kullanılmamıştır. Bunun sebebi nedir? Acaba insan ve hayvanlardan her türün ilki önce bir tek yerde ortaya çıkıp daha sonra oradan mı yayılmışlardır da bu fiil onlara tahsis edilmiştir? Bitkiler türlerine göre, aralarında zaman farkı olmakla beraber, yeryüzünün uygun olan her yerinde yaygın olarak mı ortaya çıktılar? Biz Hz. Adem misâlinde bir tek yerden üreyip yayılmayı görüyoruz.

"Bess: fiili Kur'an'ın bazı yerlerinde; saçma, dağıtma ve toz kaldırma anlamlarında kullanılmış ve ilgili âyetlerde; saçaklı halıların yayılıp serilmesi, çekirgelerin dalgalar hâlinde yayılması ve toz hâlinde dağılma gibi ifâdeler yer almıştır.[108] Bu fiilde bir türden ötekine geçiş gibi bir anlam bulunmamaktadır. Yukarda söylediğimiz gibi bu fiil canlılarla kullanıldığında özellikle sıçrayarak ve yürüyerek yer değiştiren türden olanlar (:devâbb) için kullanılmış ve hatta kuşların buna dahil edilip edilemiyeceği müfessirler arasında münakaşa konusu olmuştuk'.[109] "Debb: " Arapçada sıçrama ve yürüme demektir. Bunda uçma anlamı yoktur. Ancak âyetlerde geçen bu fiil genelleştirme yoluyla dolaylı olarak uçma işini de içine alabilir ki müfessirlerin ihtilafı da bu noktada olmuştur. Canlıların ilk olarak üreyip yeryüzüne dağıldıkları sırada muhtemelen kuşlar daha henüz uçma tekâmülüne erişememişlerdi ve onlar da sıçrayarak ve yürüyerek hareket ediyorlardı. Kur ' an 'da; yayılmanın, deprenerek ve sıçrayarak veya yürü-yerek yer değiştiren hayvanlar olan "devâbb " için sözkonusu edilişi, böyle bir gerçeği dile getirme gayesine yönelik olabilir.

biliriz:

Biz yukarda verdiğimiz bilgilerden sonra şimdi ilgili âyetlere göz atabiliriz.

" .. Deprenerek yürüyen her hayvanı orada (yeryüzünde) üretip yaymasında .. akıl erdiren bir topluluk için nice ders alıcı ibretler vardır"[110]

Diğer âyetler biraz farklı ifâdeye sahip olmakla beraber gene buna benzerler:

" Allah'ın sizi yaratmasında ve yeryüzüne üretip yaymakta olduğu her (adımlıyarak yürüyen) canlıda sağlam bilgi edinecek bir toplum için deliller (dersler) vardır".[111]

Bu yukardaki âyetlerde genel olarak hayvanlar ele alındığı halde şu âyette sâdece insan neslinin bir tek kişiden çoğalıp yeryüzüne yayılmasından söz edilmektedir:

" Ey insanlar! sizi bir tek kişiden yaratan ve ondan da yine onun eşini vareden ve ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar türetip yayan Rabbinize karşı gelmekden sakının...[112]

Buna göre insanlık yeryüzüne bir tek noktadan ve bir tek kişiden çoğalıp yayılmış olmaktadır. Bu konuda ele alacağımız son âyette ise hayvan ve insan türünde canlıların yerkürenin yanı sıra göklerde de üretilip yayıldığı söylenmektedir ki biz bu konuyu farklı anlayışlarla birlikte "Göklerde hayat" başlığı altında ele alacağız. Şimdi şu âyetteki ifâdeye bakalım:

" Göklerin ve yerin ve bunlar içinde üretip yaydığı (adımları ile yürüyen) canlıların yaratılışı, O'nun âyetlerindendir. O, dilediği zaman bütün onların hepsini bir araya getirmeğe de güç yetirir.[113]

Hayvan ve insan canlı türlerinin yaratılıp yayılması anlamında kullanilan "bess" fiilinin Kur'an'da beş kere tekrarlanmasının diğer bazı sayıolduğu gibi bir hikmeti olsa gerek. Bu sayı hâlen insanların üzerinde kıtaların sayısına eşittir ve insanlar bir noktadan bütün buralara bulunmaktadırlar.

Varlık âlemine çıkış, yaratılma ve varlığı düzenleme ile ilgili daha pek çok âyet vardır ve bunlar kendi konulan içerisinde ele aimacaktır. Meselâ bunlardan biri de "inbât: ^Ul " fiilidir. Bu fiil esas itimle yerden bitkilerin bitirilişini ifâde eder.[114] Bununla beraber biz aynı insanın yaratılışında ve hatta onun terbiye ve yetiştirilmesi hakkında da Anıldığını görürüz. Mesela bir âyette; "Allah sizi yerden ot gibi bitir denilmektedir. [115]Bu, kanaatımca bir bitki gibi ve bitkilerin hayat bulduğu şartlar içerisinde ilk insan Adem'in de topraktan hayat bulduğunu, alıyor. Kur'an 'da aynı inbât fiili Hz. Meryem' in bir bitki zerâfetiy-. sîl ve tam bir insanî şahsiyete erdirilişi için de kullanılmıştır. Ayetin ilgidesi şöyledir; "Rabbi onu güzel bir nebat gibi yetiştirdi".[116] Bana geliyor ki "inbât" bitki olsun insan olsun vücut bulması, hayatı ve *igî için ona maddî ve mânevi gereken şeyleri vermek

anlamlarına geliyor Hz. Meryem için âyette geçen bu yukardaki ifadenin bize anlatmak iste mucizevî bir şey olmalıdır. Bu ifade bize oğlunu babasız dünyaya getirdi. Meryem'in pek çok bitkide olduğu gibi kendi dalları arasında kendi dişi yanında kendi erkek çiçeğini de bulduğunu bize anlatıyor olabilir.

Hz İsa 'yi yaratan yaratıcı îlâhî Nefha iç bünyede bu çiçekleri tozu olanı döllendirme hâdisesini anlatıyor. Biz ileride göreceğimiz Hz. Bern'e gelen meyvelerin bu oluşuma bir katkısı olup olmadığını da elbet fileyiz. Burada sözü geçmişken, konunun da bütünlüğü açısından, bu üfleme" üzerinde biraz durmamız yerinde olacaktır. Bu konuda sûresi 91 ve Tahrim sûresi 12. âyetler olmak üzere iki âyet gelmiştir.

Her iki âyette de "nefha" cenin hâlindeki î s a 'ya ruh üflemesi olarak değil Hz Meryem'e, yapılan bir üfleme olarak geçer. Enbiyâ süresindeki âyette Meryem'i temsil eden müennes (dişi) zamir (: hâ) üzerinde ceryan sûresinde bu nefha gene Meryem'de, olmak üzere müzekker erkek) zamir üzerinde ceryan etmiş olmaktadır. Nefha sayısının burada iki bu yönden dikkat çekicidir. Bunlardan biri erkek tomurcuğu hareketlendirirken öteki dişi tomurcuğa yönelmiş görünüyor. Geçmiş âlimler sözleririnin sonunda, kendilerinin bir edebi olarak "en doğrusunu Allah bilir"

Biz de burada elbet bu açıklamamızın sonunda onların bu edebinitakınmak durumundayız. Bizim Yüce Gücü bildiğimiz kanunlara bağlamaya çalışmamız elbet çok yanlış olur.

Yaratılış ilk maddenin ortaya çıkışından itibaren Allah bilir belki de sonsuza kadar sürüp gidecektir. Yüce Rabb'in yaratma güc ve sıfatı hiç bir an O'ndan ayrılmaz ve bu güc ve bu sıfat her an tezahür halindedir. Buseyi yok etmek bile ters yönde bir yaratma olmalı ki Kur'an'da, insanın ölümü için bile bu yaratma fiili kullanılarak; "O (Allah) hanginizin daha güzel iş ve davranışta bulunacağını denemek için ölümü ve hayatı yaratmıştır"[117] denilmekdedir. Bir canlı ters yönde bir yaratma işlemi olmadan yok olmaz. Canlıların vücutları bir sürü yaratma işlemleri sonucu yokluğa doğru yönelmekte ve eğer bu canlı insan ise ebedî hayatta yerini almak için burada çürüyüp gitmektedir. Bir bitki tanesinin toprakta ölmesi aslmda bir yaratmanın neticesidir ve bu ölüm, yeni bir bitkinin vücut bulması tarzında bir yaratma işidir. Ölüm için yaratma (:halk) fiilinin kullanılışı bu sebeplerle olmalıdır.

Buraya kadar anlattığımız ve kâinat kitabı olma özelliğine sahip Kur ' an 'da dile getirilen biçimlerde yaratma, yeni madde ve âlemlerin oluşumu hiç bir an durmadan devam etmektedir. Suya atılan bir taşın etrafında meydana getirdiği

halkalar gibi her an varlık âlemine yeni halkalar eklenmektedir. Biz Kur'an'dan öğrendiğimize göre gökler belli süre de olsa genişlemeğe mâruz bırakılmışlardır ki bu durumda mesafeler bakımından halkaların çapları büyüyecektir. Daha önce kaydettiğimiz ve ilerde "Kâinatın Genişlemesi" başlığı altında inceleyeceğimiz; "Biz göğü gücümüzle bina ettik ve Biz onu gerçekten genişleticiyiz"[118] âyeti böyle brr genişlemeği anlatmış olmalıdır. Fakat bu genişleme gene Kur'an'dan öğrendiğimize göre ancak geriye dönüş ve böylece de halka ve mesafelerin daralıp kısalmaya başlıyacağı bir zamana kadar sürecektir.[119] Biz burada esas itibariyle bu genişleme olayını değil bizzat varlıkta ve evrenin kendisindeki artış ve çeşitlenmeyi ele almış bulunuyoruz. Biz yaratmadaki sürekliliği Kur'an'dan öğreniyoruz. Bu kitabın âyetlerinden biri şöyledir:

" O (Allah) her gün (an) yeni bir iştedir"[120]

Bu âyete göre her an hiç durmadan yeni yaratılışlar olmaktadır. Sürekli yaratılış basitten başlıyarak gittikçe daha karmaşık ve yüksek varlık ve âlemlerin oluşmasına yol açmalıdır. Ancak arş ve melekler gibi âlem ve yaratıklar için bunu söyleyemeyiz. Sürekli yaratılış varlıkta derecelenmelere ve yukarıya doğru çıkışlara sebep olmalıdır. Her varlık, geldiği yerde ve eriştiği merhalede bir derece oluşturur. Maddî alanda olduğu gibi manevî alanda da katedilen mesafeler ve erişilen dereceler, yükselişler vardır. Kur'an-ı Kerîm'de yükselip çıkma yer ve dereceleri için bir sûreye de ismini veren "mevâric" kelimesi kullanılmıştır ve göklerde yükseklere doğru gidildikçe de zamanın küçüleceği açıkça ifâde edilmiştir.[121] İnkarcılara verilecek cezadan söz edilirken bu gerçek şöyle dile getiriliyor:

" - O (azap) çıkıp yükselme yerlerinin sahibi olan Allah'tandır.

- Melekler de Ruh da oraya bir günde yükselip çıkarlar ki mesafesi elli bin yıldır"[122]

Müfessirlerden Mücâhid (ö. 100 h/718 m) diğerlerinden ayrı olarak buradaki çıkıp yükselme yerleri (: mevâric)ni göklerdeki derecelenmeler olarak görmüştür.[123] Diğer bir Kur'an âyetinde de; Allah'ın, derecelerin en üstünde bulunduğu veya âyete verilen diğer bir anlama göre O'nun varlıkta ve göklerde birbirinden üstün dereceler oluşturduğu, dile getirilmektedir,[124] Tefsirinde kelam ve felsefe konularına yer veren müfessir Neysa-bûrî (ö. 728 h/1328 m) burada diğer ihtimaller yanında, basit ve karmaşık yaratılışlı varlıkların derecelendirilmeleri ihtimali üzerinde durmuştur.[125] Bir atomdan ve bir

molekülden başlıyarak en mükemmel canlılara, göklere ve A r ş a doğru giden bir derecelenme.

Yer ve gökleri yarıp bölerek yaratan ve meleklere değişik sayıda kanatlar takan yüce Allah, yaratılıştaki bu bölünüp çoğalmayı ve melekler misâlinde bu farklılıkları dile getirdikten sonra yarattıklarına ilâvelerde bulunmakta olduğundan söz etmiştir. Bunun; yarıp bölerek yer ve göklerin oluşturulduğunu anlatan bir âyette dile getirilişi ilgi çekicidir. Ayetin ifâdesi aynen şöyledir:

Yarıp bölerek yer ve gökleri yaratan, melekleri ikişer, üçer ve dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamdolsun. O, yarattıklarına dilediği ilâveyi yapıp onları artırır"[126]

Bu duruma göre maddî âlemler olsun madde ötesi olsun yaratılışın donduğunu ve durduğunu söylemek mümkün değildir.

Burada birazda olma anlamındaki "kevn: fiili üzerinde durmak istiyorum, bu fiil, bizim esas konumuzu teşkil eden "kâinat" sözcüğünün de kökünü oluşturmaktadır. Tüm varlık ve kâinatı yokluktan varlığa geçirirken yüce Allah, türkçede anlamına gelen "kün emrini vermiştir. Bu emir, evrenin yaratılışıyla ilgili olarak Kur'an'da yedi ayrı sûrede yedi kere tekrarlanmıştır ki[127] bu da tüm evreni oluşturan yedi gök sayışma eşit bulunmaktadır. Bu fiil yaratılışla ilgili kullanıldığında îlâhî İrâdenin bir varlık ve oluşum olarak tecellisini ifâde eder. Yedi göğüyle birlikte tüm evren bu emirle ortaya çıkmıştır. Bundan sonra en yüce İrâde, insanı yaratmaya yönelmiştir ki Kur'an'da bu konuda bir tek kün" emri bulunmaktadır.[128] Çünki yeryüzü insanlığı bir tektir ve o da bu emirle ortaya çıkmıştır. İlâhî irâde bu emirle evrenin en değerli varlığını meydana getirmiş ve bu varlıktan kendi değerine uygun bir ins anlık istemiştir. Kur'an bu insanlığın anlatıldığı bir kitap olmuştur. Biz ortaya çıkan varlık ve âlemleri bundan sonra teker teker ele alıp incelemeğe çalışacağız. [129]

---

[1] Hasr, 59/24.
[2] Rahman, 55/14-15.
[3] Bak. Kurtubî, XVIII/48; İbn Kcsîr, Tefsir, IH/479; Nesefî, Tefsir, IV/245; Zemahşerî, Keşşaf, 11/449 {Kahire 1308 h).
[4] F. er-Râzî, XVII/l87-188.
[5] ibn Mâce, Mukaddime, 13 tercümeye esas alındı. Diğer kaynaklarda ifâde "sonra Arşını su üzerinde yarattı" şeklindedir. Bak. Trrmizî, Tefsir, 11; Beyhakî, el-Esmâ', 376-377; Taberânî, XIX/207.
[6] İbn Hıbbân, Sahîh, VIII/4, No. 6108.
[7] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları:47-49.
[8] Enbiyâ, 21/30.
[9] Tirmizî, Cennet, 2; Ahmed, Müsncd, 11/323; Beyhakî, el-Esmâ, 380; Kurtubî, 1/257; Ibn Kesîr, Tcfsîr, U/506.
[10] Kurtubî, XII/291.
[11] Enbiyâ, 21/69.
[12] F. Râzî, XXIV/16.
[13] Beyhakî, el-Esmâ' ve's-Sıfat, 388-389.
[14] Üçüncü bölüm, Işık ve Karanlık Olayı başlığına bak.
[15] Tabcrî, Tefsir, 1/152; Kurtubî, 1/256-257; Suyîlî, el-Hey'e, v 6/b.

[16] Hûd, 11/7.
[17] Bak. Buhârî, Tevhîd, 19, 22; Tefsir, 11.
[18] Tabcrî, XII/4; Kalâde için ayrıca bak. Ebu'l-Ferec İbn el-Cevzî, Zâdii'l-Mesîr, IV/79.
[19] Taberî, VIII/146; Beyhakî, 378.
[20] Zemahşerî, Keşşaf, 111/30.
[21] F. er-Râzî, XVII/187.
[22] F. Râzt,XVII/187.
[23] Bak. Hâkim, Müstedrek, 11/341; Beyhakî, el-Esmâ', 378; Suyûlî, el-Hey'e, v. l/b; Taberî, XII/4; İbn Kesîr, 11/212; Kurtubî, IX/S; Îbnii'l-Cevzî, IV/79.
[24] Suyûtî, el-Hey'e, v. l/b.
[25] Bak. Allah ve Varlık, başlığı.
[26] Bak. 1. bölüm "Arş" başlığı.
[27] Kurtubî, VII/220-221; İbn Kesîr, 1/231; İbnu'I-Cevzî, kitabında İbn Abbas'm "arş"ı Allah'ın kürsüsü olarak tefsir ettiğini yazar ki bu da hükümranlık demektir. C. IV/79.
[28] Tevbe, 9/129; Mü'minûn, 23/86, 116; Nemi, 27/26.
[29] Bak. Y. Şevki Yavuz, "arş" md. D.İ.A, İstanbul 1991.
[30] Bak. Maurnce Bucaille, Kilab-i Mukaddes ve Kur'an, 215.
[31] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları:50-54.
[32] Fussılei, 41/10-12.
[33] Suyûtî, cl-Hey'e, v. 8/a; el-Hindî, VI/İ5235.
[34] Kurtıbî, 1/255-256; İbn Kcsîr, 1/48; Ayrıca bak. Taberî, 1/150-153
[35] Bak. Beyhakî, 378.
[36] İbn kesîr, IH/257.
[37] Zemahşerî, 1/61; EbuSuûd, VIII/6.
[38] İbnu'l-Cevzî, Zâdü'l-Mesîr, VII/245.
[39] Beyhakî, 378.
[40] Bak. Beyhakî, 379; Ayrıca bak. Suyûlî, el-Hey'e, v. 6/b.
[41] Kurtubî, 1/256-257.
[42] Hindî, Kenzu'l-'Ummâl, VI/15220-15224 (fihrist N. Maraşlı).
[43] Taberî, Tefsir, XXIV/64.
[44] Zemahşerî, V/194; İbn mcsûd ve bazı ashabın bu görüşü için bak. Suyûtî, el-Hey'e, v. 6/b.
[45] Ebu's-Suûd. Tefsir, VIII/6.
[46] Ebu's-Suûd, VIII/5.
[47] İbn Haccr, el-Matâlib el-^Aliyye, III/265, No. 3444; el-Heyscmî, Mecmaıı'z-Zevâid, VI-11/132; Taberî, Tefsîr, XXV!II/99.
[48] Bak. Taberî, XII/5.
[49] Bu görüşler için bak. Taberî, XIV/11; XXX/29; el-Hindî, XİI/347I0; F. Râzî, XIX/2-3; Kurtubî, IX/280; Nesefi, Tefsîr, İV/331.
[50] Burada batılı bilim adamı Maumce Bucaılle'İn konumuzla ilgili âyete dayanarak yaptığı açıklamaya yer vermek faydalı olacaktır: Yeri meydana getirmek için iki safhanın geçmesi gerekiyordu... Güneş İle onun ürünü olan yeri ele alırsak gelişim süreci başlangıçtaki bulutsu kütlenin yoğunlaşması ve bölünmesi şeklinde gerçekleşmiştir. İşte Kur'an'ın tam açıklikJa bildirdiği süreç de budur. Gök dumanından başlıyarak önce bir bitişiklik sonra da bir bölünme.

Kâinatın oluşumundaki esas süreç, başlangıçtaki bulutsu maddenin yoğunlaşıp daha sonra onun gökada (galaksi) kütleleri temelini teşkil etmek üzere parçalara bölünmesinde bulunmaktadır. Sıra kendilerine gelince gökadalar da yıldızlar hâlinde parçalara ayrılarak bunlardan da bu imalâtın yan ürünleri olarak gezegenler meydana geldi. (M. Bucaılle, Kitab-ı Mukaddes, Kur'an ve Bilim, s. 218-219, tere. Suat Yıldırım, İzmir 1981.
Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları:55-60.
[51] Bak. Enbiyâ, 21/104; Yunus, 10/4, 34; Nemi, 27/64; Rûm, 30/11, 27.
[52] Ber1 ve Bari' için bak. Bakara, 2/54; Haşr, 59/24.
[53] En'âm, 6/98; 141; Hûd, 11/61; Necin, 53/32 Mu'minûn, 23/19-20. "İnşâ" fiilinin değişik anlamlan İçin bak Fîrûzübâdî, V/52.
[54] Tasvîr ve Musavvir için bak. Haşr, 59/24; A ' râf, 7/11; Tegâbun 64/3.
[55] Kıyâme, 75/38; A'lâ, 87/2; İnfitar, 82/7-8.
[56] Nâzıât, 79/30; Şems, 91/6.
[57] Nâziât, 79/28; Bakara, 2/29.
[58] İnfitar, 82/7.
[59] Nisa 4/1; Zümcr39/6; Halk fiilinin anlamı için bak. Fîruzâbâdî, 11/566.
[60] Bak. Kurtubî, 1/402-403; XVlll/48; Allah'ın yaratmakla ilgili üç sıfatı için bak. H. Basri Çantay, 1/200, Dip. No. 46.
[61] Secde, 32/7-9; Fâtır, 35/11; Zümer, 39/6.
[62] Furkan, 25/61.
[63] Enbiyâ, 21/30; Hicr, 15/20: Gâfır, 40/79.
[64] Mâide, 5/60.
[65] Bakara 2/22; Gâfir, 40/64; Nâziat, 79/27; Şems, 91/5; Ncbe', 78/12; Kaf, 50/6; Zâriyat, 51/47.
[66] Bakara, 2/117; Aynca bak. En'âm, 6/101.
[67] Kurtubî, 11/86; aynca bak. H. Basrı Çantay, 1/200, Dip. No. 46.
[68] İbn Kesîr, III/138: İbnu'I-Ccvzî, VI/472; Zemahşerî, V/75.
[69] Kurtubî, XIV/319.
[70] Fâttr, 35/1; En'âm, 6/14, 79; Yûsuf, 12/101; ibrahim, 14/10; Enbiyâ, 21/56; Zümer, 39/46; Şûra, 42/11.
[71] Rûm, 30/30; îsrâ', 17/51; Yasin, 36/22; Tâha, 20/72; Hûd, 11/51; Zuhrûf, 43/27.
[72] Enbiyâ, 21/30.
[73] Meryem, 19/90. Şûra, 42/5.
[74] Enâm, 6/95-96.
[75] Bak. E Razı. XIH/90-92; Kurtubî, VII/44; ibn Kesîr, 1/601.
[76] Bak. Kurtubî, XX/254-255.
[77] Rûm, 30/19.
[78] Âl-i İmrân, 3/27.
[79] Zâriyat, 51/49; Zuhrûf, 43/12.

[80] Mu'mınûn, 23/14.
[81] Bakara, 2/267.
[82] A "râf, 7/32.
[83] Nâziât, 79/29.
[84] Zümcr, 39/6.
[85] Bu görüşler için bak. Zemahşerî, V/155; E Râzî, XXVI/245; Kurtubî, XV/235.
[86] Arâf, 7/26.
[87] Bak. Kurtubî, VTI/184; F. Râzî, XIV/51; İbnu'l-Cevzî, m/181.
[88] Hadîd, 57/25.
[89] Bak. Zemahşerî, VI/86; F. Râzî. XXIX/241-242; Kurtıbî, X/15; XV/235; XVII/260-261; İbnüI-Cevzî, VIİI/174
[90] İbn Hibban, Sahih, 11/621, No. 6030.
[91] ibn Hacer, el-MalâlÎb el-'Aliyye, III/265, No. 3444; el-Heysemî, Mecmau'z-Zevâİd, VI-11/132; Taberî, XXVIII/99; Rivâyel zinciri içerisinde bulunan Ebû Ca'fer er-Râzî'yi bazıları güvenilir bulurlarken Nesâî gibi bir kısımları da onu zayıf bir râvi olarak görmüşlerdir.
[92] Yunus, 10/61; Scbe', 34/3.
[93] Yunus, 61; Sebe", 3.
[94] Bu konu ile ilgili bir açıkiama için bak. Ibn Haiîfe, Scb' ûn Burhan İlmiyyen, II/l 39.
[95] Bak. Zilzâl, 99/7-8; Nîsâ, 4/40; Dört ayrı sûrede "zerre" ile ilgili altı âyet geldiki bu belli türlerin sayısı olabilir.
[96] F.Râzî, XVII/11.
[97] F.Râzî, XIV/97.
[98] Râzî, XIV/98.
[99] Yasin, 36/36; Bitkilerdeki erkeklik ve dişilik için bak. Şuarâ, 26/7-8; Biz "canlı varlıkların ortaya çıkışı" bahsinde bu konuya tekrar yer vereceğiz.
[100] Zâriyât, 51/47-49.
[101] Şûra, 42/11: "Zer'" fiilinin bazı anlamları için bak. Fîrıızâbâdî, III/7.
[102] Mu'minûn, 23/79; Mülk, 67/24.
[103] Bak. Mu'minûn, 12-14.
[104] En'âm, 6/136.
[105] Nahl, 16/13.
[106] Elvan kelimesinin şekil ve görünüş anlamlan için bak. Kurtubî, X/85; İbn Kesîr, H/325.
[107] A"raf, 7/189; Bir kişiden çoğalma için bak. Nisa, 4/1; Enam, 6/98; Zümer. 39/6.
[108] Bak. Vâkı'a, 56/6; Gâşiye. 88/16, Karia, 101/4.
[109] Bak. Kurtubî, 11/196.
[110] Bakara, 2/164.
[111] Câsiye, 45/4; Ayrıca bak. Lukman, 31/10.
[112] Nîsâ, 4/1.
[113] Şûra, 42/29.
[114] Bazı misaller İçin bak. Hacc, 22/5; Hıcr, 15/19; Şuârâ, 26/7; Kaf, 50/7; Yâsîn, 36/36.
[115] Nûh, 71/17.
[116] Âl-İmrân, 3/37.
[117] Mülk,67/2.
[118] Zâriyât, 51/47.
[119] Enbiyâ, 21/104; Geniş bilgi için "Göklerde daralma başlığı ile, âlemin Sonu" bölümüne bak.
[120] Rahman, 55/29.
[121] Geniş bilgi için "Kâinaita Mesafe ve Zaman" başlığına bak
[122] Me'âric, 70/3-4.
[123] Taberî, XXVIII/44; Kurtubî, XVIII/281.
[124] Âyet için bak. Gâfir, 40/15.
[125] Neysabûrî, Garîbu'l-Kur'an, XXIV/33.
[126] Fâtır.35/1.
[127] Bakara, 2/117; ÂI-İ îmran, 3/47; En'âm, 6/73; NahI, 16/40; Meryem, 19/35; Yasin, 36/82; Gâfir, 40/68.
[128] Âl-i tmran, 3/59.
[129] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 60-79.

C- YER VE GÖKLERİN YARATILIŞI

1- Yaratılış Safhaları

a- Yer Ve Göklerin Tek Kütle Hâli Ve Kütlenin Bölünmesi

Yukardaki başlık altında maddenin bölünmesini ve çoğalıp çeşitlenmesini incelerken ele aldığımız yaratılışla ilgili fiillerden özellikle,yanp bölerek yaratma anlamındaki "f atr: " fili, bu konu içinde de bizi ilgilendirmeğe devam edecektir. Orada belirttiğim gibi kanaatımca "fatr", maddenin kendi içinde bölünerek üreyip çoğalması veya çeşitlenmesi işlemidir. Bunda da esas olan; zerre (:atom), molekül ve hücrelerin bu söylediğimiz işleme tâbi tutulmalarıdır. Bunun sonunda çeşitli madde zerrelerine kavuşan ve büyüyen dev bulutsu kütle patlayıp bölünecektir. Bu kütle ilk baştan çok küçük bir nokta durumunda olabilir. Tabiatiyle bütün yaratma olaylarının faili İslâm îmanında tek Allah'dır ki bunu her zaman söylemeğe gerek yoktur. Biz yukarda "fatr" fiilinin geçtiği âyetlere; "yarıp bölerek yer ve gökleri yaratan Allah" tarzında anlam vermiştik. Nitekim orada da kaydettiğimiz gibi bu şekildeki âyetler 7 ayrı sûrede geçmektedir ki bu da zerre (atom) lerin bölünüp maddelerin çoğalması ve çeşitlenmesi yoluyla 7 göğün oluştuğuna bir işaret sayılmalıdır.[1] Burada ise biz bahsettiğimiz işlem sonucu büyüyen dev kütlenin patlayıp bölünmesinden söz edeceğiz.

Kur'an'da 41. sırada bulunan Fussılet sûresi 11. âyette; yer ve göklerin, yaratılmadan önce duman (:duhan) hâlinde oldukları açıkça ifâde edilmiştir.[2] Burada, yer ve gök her ikisinin de aynı maddeleri ihtiva eden tek bir kütleden yaratıldıklarına dair açık bir ifade bulunmamakta ancak dolaylı olarak böyle bir anlam çıkarmak mümkün olmaktadır. Buna karşılık Enbiyâ sûresi 30. ayette bu durum çok açık olarak tesbit edilmiş bulunmaktadır. Ayetin ifâdesi ise aynen şöyledir:

" Gökler ile yer bitişik bir halde iken Bizim onları yarıp bir birinden ayırdığımızı ve her canlı şeyi de sudan yarattığımızı o inkarcılar görmedilermi? Hâlâ inanmıyacaklar mı onlar!".

Müfessirler bu âyette anlatılmak istenenler hakkında çeşitli görüşler ileri sürdüler. Burada ihtilâflar bitişik olma (:ratk:) ile ayırma (:fatk:) üzerinde yoğunlaştı. Çeşitli İslâmî ilimler sahasında eser yazmış olan hicrî 3. asır bilginlerinden Taberî (224-310 h/838-922 m)'den tutun da onu takibeden bütün müfessirlerin eserlerinde bu görüşlere rastlamak mümkündür. Genel olarak dört ayrı görüş ortaya konulmuştur:

1- Yer ve gökler her ikisi bitişik tek kütle iken yüce Allah bunları birbirinden ayırdı. Ka^bu'l - Ahbâr (ö. 32 h/652 m), Dahfiâk (ö. 105 h./723 m.), Hasan el-Basrî (ö. 110 h/728 m), Sald b. Cubeyr (695 - 714 m.), Ata' (ö. 115 h/733 m) ve bir görüşünde İbn Abbas (ö. 68 h/687 m) gibi İslâmî ilk devrin önde gelen bilginleri bu görüşün temsilcileri olmuşlardır.

2- Gökler birbirine bitişik tek kütle idiler. Allah bu kütleyi bölüp onu 7 gök hâline getirdi. Yerler de tek kütle ve tek bir tabaka iken Allah aynı şekilde onu da bölüp 7 yer hâline getirdi. Bu da Mücâhid (ö, 100 h/718 m) ve e s - S ü d d î (ö. 127 h/744 m) gibilerin görüşüdür.

3- Gökler birbirine bitişik olup katılıktan yağmur yağdırarmyorlardı. Yerler de birbirlerine bitişik olup katılık ve sertlikten nebat bitiremiyordu. Allah göğü yağmurla yeri de nebatlarla yardı. Başta İkrime (115 h/733 m) olmak üzere pek çok müfessir de böyle bir görüşe sahip olmuşlardır. İbn Abbas (r.) dan gelen ikinci bir rivayete göre de o böyle bir görüşü savunmuştur.

4- Ayırma (:fatk); varlık âlemine getirmek ve ortaya çıkarmak, demektir. Bu, "yer ve gökleri yarıp bölerek yaratan Allah-3511, 21/56" anlamındaki âyetler gibidir. Varlık âlemine getirilmeden önceki durum ise "ratk: bitişik ve kaynaşmış" kelimesiyle ifâde edilmiştir. Bu görüşün tek temsilcisi Ebû Müslim eî-Isfahânt (322 h/934 m) olmuştur.

Tefsirinde tabiat ve gök bilimlerine çok geniş yer veren Fahru' d-dîn er-Râzî (544-606 h/1150-1210 m) bütün bu görüşlerden birincisine daha çok gerçeklik payı vermektedir. Birinci görüşü savunanlar, bölünüp ayrılmanın hava gücüyle olduğu kanaatındadırlar. Onlara göre bu hava, kütlenin ortalarında yer alıp onun gökler ve yer olarak bölünmesine yol açmıştır. Bazıları da hava yerine rüzgâr kelimesini kullanırlar ki bu da duruma göre aynı anlama gelebilmektedir.[3] Müfessir İbn Kesîr(ö. 774 h/1372 m) ilgili âyeti tefsir ederken; "hepsi birbirine bitişik ve birbiri üstüne yığılmış durumdaydı. Allah onları birbirinden ayırıp gökleri 7, yerleri de 7 olarak yarattı. En yakın gökle yer arasını da hava ile birbirinden ayırmıştır[4] diyerek biraz daha farklı bir açıklamada bulunmuş. O, görüldüğü gibi yerle gök arasını kaplıyan bir hava tabakasından bahsetmekte ve muhtemelen o, bütün boşlukların hava ile doldurulduğu düşüncesine sahip bulunmaktadır. Diğerlerinin bahsettiği dev kütleyi bölen hava gücü bu kütle içinde ortaya çıkmıştır. Yahudi olup İslâmı seçerek bu dinin de eğitiminden geçmiş bulunan Kâ'bu'l-Ahbar'ın bölücü güç olarak rüzgârdan bahsetmesi bir dış etkiyi aklımaza getirmektedir. Fakat söylediğim gibi bu anlamdaki "rîh" kelimesi doğrudan hava anlamı da içerebilmektedir. Kütlenin, ortasındaki faal hava gücüyle patlayıp bölündüğü fikri, bize içerdeki gaz hareketleri üzerinde düşünme imkânı

verecektir. İkinci görüşü savunanlar ise görüldüğü gibi, yerler ile gökleri tek bir kütle yerine iki ayrı kütleden oluşturmuşlardır.

İbn Abbas (r.) bir görüşünde; patlayıp ayrılma (:f atk) dan sonra, göklerin yükseldiğini, yerlerin de alçaldıklarını, söylerken, ona mâledilen öteki görüşte ise yeryüzünün olduğu yerde tutulduğundan bahsedilir. Onun birinci görüşü Taberî gibi çok eski bir kaynakta yer aldığından rivayet açısından daha sağlıklı olmalıdır.[5] Eğer "fatk" olayını, dev kütlenin patlayıp bölünmesi ve her parçanın uzaklara doğru savrulması olarak anlarsak o takdirde parçalardan birinin patlama noktasında kaldığını söylememiz uygun düşmez. Şüphesiz kâinatın bu en büyük patlayıp bölünmesinden sonra savrulan dev parçalar da ayrıca çeşitli patlayıp bölünmelere mâruz kalmışlardır. Bunun sonucu olarak da yerler, gökler, gökadalar ve bunların içindeki yıldız, gezegen ve uydular ortaya çıktılar ki biz az sonra bu konuyu ele alacağız.

İncelemesini yaptığımız âyette geçen "fatk:" fiili, esas itibariyle; yarma, ayırma ve yarıp bölme gibi anlamlara geliyor. Bu yarılıp bölünme ne şekilde olmuştur? Bu yavaş bir bölünme olabilir. Büyük bir patlama sonucu da olabilir. Birbirlerine kaynaşmış nesnelerin ayrılması ve kopan dev parçaların korkunç mesâfelerdeki uzaklara gidebilmeleri için "fatk" fiilini, patlatıp bölme, tarzında anlamak daha uygun görünüyor. Bizim buna patlama yerine "Büyük Bölünme" dememiz belkide en doğrusu olacaktır. Çünkü "fatk" da doğrudan bir patlama anlamı yoktur. Bulutsu kütle parçalarının patlama sırasında, çok fazla dağılmayıp hedeflenen yerküreler ile gökleri oluşturabilmeleri için belli bir yoğunlukta olmaları gerekir. Aksi halde bir göğü veya bir yıldızı yahut bir gezegeni oluşturacak olan bölünmüş kütle zerre (atom) ve parçacıkları birbirlerine tutunamazlar ve her hangi bir kütleyi oluşturamıyacak biçimde kâinatın sonsuz boşluğuna dağılıp giderler. İncelemesini yaptığımız âyette bitişik diye tercüme ettiğimiz "ratk: " kelimesine, Kur'an'in garip kelimeleri üzerine eser yazmış' olan bazı müellifler "bir birine kaynamış" anlamını verdiler[6] ki bu da belli bir yoğunluk olmadan mümkün değildir.[7]

B- Yer Ve Göklerin Oluşumu Ve Oluşum Devreleri

b1- Yer Ve Göklerin Oluşumu

Yer ve göklerin tek kütleden yaratıldıklarını söyliyen âyetin hemen ardından, yeryüzünün ve ona âit göğün düzenlenişinden; güneşin ayın yaratılışından, gece

ve gündüzün oluşturulmasından bahseden âyetler gelmektedir.[8] Bulutsu bir kütleden bahseden âyet ise yedi adet göğe bu kütlenin kaynaklık ettiğini açıkça ifâde etmektedir ki biz bunu yukarda gördük. Gerek bu ve gerek onu takip eden ayetlerde yer ve göklerin yaratılışı şöylece anlatılmaktadır:

" - Sonra (Allahın irâdesi) duman halinde bulunan göğe yöneldi de ona ve arza; ister istemez ikiniz de (varlık âlemine) gelin, buyurdu, onlar da; isteye isteye geldik dediler.

— Bu şekilde onları yedi gök olmak üzere iki gün (devir) de vücuda getirdi ve her gökte ona âit emri (ikamın ve görevi) bildirdi. Biz en yakın göğü de kandillerle donattık ve onu (düzensizliğe uğramaktan) koruduk, iste bütün bunlar, O, mutlak kadir, O, her şeyi bilen Allah'ın takdiridir".[9]

Burada ilk âyetten anlaşıldığına göre Allah; bulutsu kütle hâlinde olan göğe ve henüz onun içinde mündemiç bulunan yeryuvarlağına, varlık dünyasında yerlerini almaları için "k ü n: ol" emrini vermiştir. Veyahutta bu emir, patlayıp bölünmeden sonra ortaya çıkan çok sayıdaki bulutsu kütleye aynı anda verilmiştir. "Göklere ve yeryüzüne; ikinizde ister istemez (varlık dünyasına) gelin, buyurdu. Onlar da; isteye isteye geldik, dediler". Âyetin bu ifadesinden öyle anlaşılıyor ki patlayıp ayrılma (: fatk) dan önce, varlık maddesi, yer ve gökleri oluşturmak üzere kurulup yönlendirilmiştir. Bu sebeple olmalıdır ki onlar "isteyerek geldik" demişlerdir. Çünkü yer ve göklere temel teşkil eden maa'de böyle hedeflendirilmiştir. Nitekim burada yedi göğün yaratılışı için "kada: fiili kullanıldı ki bu, aslında; Önceden takdir edilen bir şeyin zamanı gelince o takdir ve tasarıya uygun biçimde yaratılışını, ifâde eder. Şu halde gerek bu bölünme ve gerek ayrılan kütlelerin birbirlerinden uzaklaşmaları gelişi güzel olmayıp İlâhî hedefler ve İlâhî düzenleme doğrultusunda olmuştur. Bu âyetlerden önceki iki âyette yeryüzünün yaratılışının konu edilmesi ilk önce dünyamızın yaratıldığı kanaatim veriyorsa da daha sonra göklerle beraber onun da "o1" emrine muhatap olması, yer ve gökler her ikisinin de varlık âlemine beraber çıktıklarını gösterir. Ancak her ikisindeki gelişmeler, özelliklerine göre değişik bir seyir takip etmiş olabilir.

Yukardaki âyette yer ve göklere "gelin" diye verilen emir değişik yorumlara yol açmıştır. Bazıları bunu; "Allah bir şeyin olmasını istediğinde ona; ol, der, o da hemen oluverir" anlamındaki âyet yönünde anlamışlardır. Bu emir verildiğinde yerler ve gökler henüz varlık âleminde şekillenmediklerinden, emir onların kendilerine değil sâdece var olmaları için verilmiştir. Harzem ülkesinden Zemahşerî (467-538 h/1074-1143 m) ile Fah-ruddîn er-Râzî (544-606 h/1150-1210 m)nin ve daha pek çoklarının görüşleri, bu yöndedir.[10] Tefsircilerin pîri sayılan ve küçük yaşında Hz. Peygamber (S) e talebelik yapıp gene bu yaşlarda onu kaybeden Abdullah İbn Abbas (r.) ise daha değişik olarak şöyle bir yorumda

bulunmuştur; "Allah bu emri ile göğe; güneşini, ayını ve yıldızlarını ortaya çıkar, yere de; yarıp nehirlerini aç ve bitkilerini meyvelerini ortaya koy" demiştir.[11] Biz İbn Abbas'in bu açıklamasının Peygamber'den kaynaklanıp kaynaklanmadığını bilemiyoruz. Bu anlayışa göre, büyük kütlenin patlayıp bölünmesinden sonra yüce Allah, her bir parçayı hedeflenen yapısına ve özelliğine kavuşması için yönlendirmiştir. Buna göre ana karnındaki bir ceninde uzuvların belirip teşekkül etmesi gibi gökler âleminde güneşler, gezegen ve diğer uydular ortaya çıkmış ve bu arada yerküre de kendi güneş ailesi içindeki yerini almıştır. Endülüslü müfessir Kurtubî (ö. 671 h/1272 m)nin yorumu da biraz değişik olmakla beraber İbn Abbas'ınkine yakındır. Ona göre âyet; "sizde yaratılmasını takdir ettiğim yararlı ve uygun şeyleri getirin ve onları yaratıkların faydasına olarak ortaya çıkarın" anlamım taşımaktadır![12]Bu da elbetteki büyük bölünmeden sonraki safhalarda tedricen gerçekleşecek olan şeydir.

Bulutsu kütlenin bölünmesinden sonra 7 göğün tasarlanıp hedeflenen biçimde yaratıldığını ifade için "kada" fiilinin kullanılmasına karşılık bir başka âyette göklerin 7 gök olarak düzenlenişinden balısedilmiştir.

" Yerde ne varsa hepsini sizin (faydalanmanız) için yaratan ve sonra göğe yönelip de onları yedi gök hâlinde düzenleyip dengeleyen (tesviye yapan) O'dur ve O, herşeyi gereği gibi bilendir"[13]

Bu âyette kütlelerin, gökler olarak düzenlenmesi ve aralarında dengenin kurulması Öne çıkmıştır. Çünki tek kütleden çok kütleye ve sayısız denebilecek parçalara geçiş, bir düzenleme ve dengelemeğe ihtiyaç göstermiştir. Her iki yerde de biz yerküresine öncelik verildiğini görüyoruz. Bu, en fazla bizi kendi dünyamızın ilgilendirmesinden kaynaklanabileceği gibi burasının canlı hayata kavuşturulması için diğerlerinden daha erken bir gelişmeye tâbi tutulduğunu da anlatabilir. Türk asıllı ünlü dil ustası Zemahşerî âyette geçen "tesviye" fiiline; dengeleme, her çeşit eğrilik ve denge boşluklarını gidermek ve yaratılışı tamamlamak, gibi anlamlar vermiştir.[14] Şüphesiz ondan çok daha önce ünlü bilgin Taberî (224-310 h/838-922 m; bu âyete benzer anlamlar vermiştir. O, kitabında "tesviye" fiilinin; yaratıp hazırlama, tedbirler ortaya koyma, düzeltme, ıslah edip eğriliğini giderme, gibi anlamları olduğunu yazar. Buna göre Allah, gökleri varlık âlemine çıkarmasının ardından onları düzenleyip dengelemiş olmaktadır. Gene Taberî 'nin yazdığına göre İbn Is hak, göklerin duman hâlinde olarak 7 adet oldukları ve Allah'ın onları bu durumdayken düzenlediği, görüşüne sahiptir.[15] Tesviyenin bu anlamlarından hareketle, denge için özellikle ilk zamanlarda parçalar arası madde alış-verişini ve buna ilâve yeni bölünmeleri kabul etmemiz gerekecektir. Bu işlem, terazi kefelerinin dengelenmesi için gerekli olabilir.

Göğe yükseklik boyutunun kazandırılmasını konu alan âyetlerde aynı şekilde biz gene tesviye işlemi ile karşılaşıyoruz:

- Sizi yaratmak m (sizce) daha güç yoksa göğü yaratmak mı ki onu Allah bina etmiştir,

- Onun boyutlu O yükseltip ona bir düzen ve denge vermiş (tesviye yapmış) dır.

- Onun gecesini O kararttı, gündüzünü O (aydınlığa) çıkardı.

- Bundan sonra da O, yeryüzünü yayıp döşedi".[16]

Muhtemelen buradaki âyetler, ilk bölünme ile birbirlerinden çok uzaklaşan parçaların genel denge için uygun mesafelerine konulup yerleştirilmelerini ve bu arada her gök ve yerde yapılan iç düzenlemeleri bize anlatmak istiyorIar.[17]

b2- Yer Ve Göklerin Oluşum Devreleri

Burada yer ve göklerin kaç merhale içerisinde oluştuklarını inceleyeceğiz. Yerküresi de dahil olmak üzere tüm gökler hiç şüphesiz varlık âlemine bir kısım merhalelerden geçerek çıktılar. Tekâmül kanunlarına tâbi tutulan âlemler, geçtikleri her merhalede uzun devirler kaldılar. Kur'an-ı Kerîm'de, her bir devir ve merhale "gün: ^ " kelimesiyle ifâde edilmekte ve yer ile göklerin altı gün (:devir) de yaratıldıkları bildirilmektedir. Bu hususta birbirinden az farklı olan 7 âyet vardır ki bu, yedi yer ve gök sayısına da uygun düşmektedir. Fussılet sûresi 9 ilâ 12. âyetlerde ise toplam olarak değil de, yer ve göklere ve bunlar içinde yer alan varlıklara ait ayrı ayrı yaratılış devreleri verilmektedir ve buradaki âyetler kümesi ile yani ikisi bir düşünüldüğünde sayı sekize ulaşmaktadır. Bütün bu âyetler sekiz ayn sûrede yer almakta ve bu da arş ile yer ve göklerin sayısına eşit bulunmaktadır. Aslında, yeryüzünde hayatın başlamasıyla ilgili Fussılet 9. âyet istisna edilebilir. Çünkü bunun ana kütlenin oluşumuyla ilgisi yoktur. Onunla birlikte toplam âyet sayısı dokuz olmakta ve bununla da sayı; yer, gökler, Arş ve arşın altındaki su âleminin sayısına denk bulunmaktadır. Bu âyetlerden altısında arşa ve üçünde de yerle gökler arasında yer alan ara madde ve nesnelere de temas edilmiştir. Bu açıklamadan sonra biz şimdi ilgili âyetlerin açıklamasına geçebiliriz. Onlardan biri şöyledir:

"Şüphesiz Rabbiniz gökleri ve yeri altı gün (devir) de yaratan, sonra idare ve hükümranlığı arşı kaplamış bulunan o Allah'dır. Kendisini hiç ara vermeden kovalıyan gündüze, geceyi O bürü-yüp örter. Güneşi, ayı ve yıldızlan idare ve

emrine boyun eğer durumda yaratan O'dur. Bilesinizki yaratmak da, emir ve idare de O'na aittir. Alemlerin Rabbi Allah ne yücedir!".[18]

Diğer bir âyette ise altı zaman bölümü içinde yaratılan yer ve gökler öncesinde, Allah'ın hükümranlığını veya O'nun ilk ve en mükemmel âlemini ifâde eden "Arş"in su üstünde olduğu, yani yer ve gökler öncesinin maddî varlık âleminde, sâdece suyun bulunduğu dile getirilmektedir ki biz daha önce bu suyun ne anlamlara gelebileceğini açıklamaya çalışmıştık.[19] Şimdi de bu âyeti görelim:

" O (Allah), hanginizin daha güzel amel ve işte bulunacağını denemek için, arşı su üstündeyken, gökleri ve yeri altı günde yaratandır".[20]

Yer ve göklerin yaratılışına bir temel veya bir basamak teşkil eden bu su âleminin evrenin yaratılışından sonra ortadan kalktığını elbetteki iddia edemeyiz. Bununla beraber eğer bu su âlemi bütünüyle yer ve göklere dönüş-tüyse o takdirde artık onun müstakil bir varlığından sözetmemiz de mümkün olamaz.

Yukarda da değindiğimiz gibi altı oluşum ve tekâmül devresi içerisine, hiç bir yıldız, gezegen ve yerküreye katılamamış, boşluklardaki ara kalıntılar da dahil edilmiş bulunmaktadır. Biz ilgili âyetlerden bu kalıntıların, çok büyük kütleler oluşturan ecram (yıldız, gezegen ve her çeşit uydu) ile temelde ve ilk basit halde aynı yaşta olduklarına hükmedebiliriz. Bu ara maddeler ecramdan hiç birine dahil olamadıklarına göre büyük bir ihtimalle onlar hiç bir değişikliğe uğramadan ilk halleri gibi duruyorlar. Şu kadar varki bunları daha sonra yıldız ve gezegenlerden kopan maddelerden ayırmak gerekir. Bu ara nesnelere temas eden Kur'an âyetlerinden birinde; Yahudilerin, Allah'ın kâinatı yaratırken altıncı gün sonunda yorulup yedinci gün dinlendiğine dair inançları, şiddetle reddedilmekte ve şöyle denilmektedir:

" Andolsun ki Biz gökler ile yeri ve ikisi arasında olan şeyleri altı günde yaratmışız ve Bize hiç bir yorgunluk da gelmemiştir".[21]

F. Râzî 'nin de belirttiği gibi "gün" güneşin doğuş ve batışıyla ortaya çıkan bir durum olduğundan güneşten önce gün olayının meydana gelmesi düşünülemez. Gökler yaratılmadan önce ise ne gün ve ne de gece vardır. Bundan dolayı ilgili âyetlerdeki "gün: "den kasıt mutlak zamandır.[22] Ebu's-Suûd (982 h/1574 m) da günü nöbet (:belli zaman devresi) olarak tefsir etmiş ve güneşin yaratılmasından ve göklerdeki hareketlerin belli bir düzene tâbi tutulmasından önce, gerçek günden bahsedilemiyeceğini, ifâde etmiştik.[23] Biz bir günün ne kadarlik bir zaman devresine karşılık olabileceğini ilerde "zaman ve mesafe" başlığı altında inceliyeceğiz. F. Râzî yukar-daki açıklamasına ilâve altı günün; yer, gökler ve ara nesneler olmak üzere üç ayrı varlığın esas maddelerine ve bir de onların sıfatlarına yönelik ikişerden toplam altı durum gösterdiği, yorumunda da bulunur. Ona göre

altı gün (zaman) âlemin yaratılmasında geçen sürelerdir. Yedinci gün ise, yer ve gök âlemlerinin toplamını ifade eden "m ele küt "un gelişme ve tamamlanmasına ayrılan süredir.[24]

Yukardaki âyetlerde olduğu gibi Yunus sûresi 3. âyette gene yer ve göklerin altı günde yaratılışı dile getirilir ve bunun ardından da; "soma (O'nun) idare ve hükümranlığı arşı kapladı. O, her işi düzenleyip idare edendir" denilir. F. Râzî'nin yazdığına bakılırsa Ebû Müslim el-Is-fahânî (ö. 322 h/934 m) bu âyette geçen "arş" hakkında çoğunluğun görüşünden ayrıldı. Ona göre; Allah'ın yer ve gökleri altı günde yarattığına, ilişkin ifâdeler, sırf bunlara yönelik bir yaratma olayını anlatırken, "Allah'ın arş üzerindeki idare ve hükümranlığı" O'nun göklere tavan yapması ve onları düzenleyip uygun biçimlerde şekillendirmesi anlamına gelir. Ona göre Allah; "Sizi yaratmak mı (sizce) daha güç, yoksa göğü yaratmakmı güç ki onu Allah bina etmiştir -Onun boyunu O yükseltti ve (sonra) onu düzenleyip dengeledi (tesviye etti)" [25]derken bunları anlatmak istemiştir. Allah önce göğü bina etmiş sonra da onun boyunu yükseltmiş; ona yükseklik boyutu (:semk) vermiş ve onu düzenleyip dengelemiştir.[26] el-Is-fahânî, özellikle bu âyette geçen "arş"ı, bir şeyin en üstünde yer alıp onu koruyan tavan olarak anlamış, yer ve göklerin yaratılışından sonra da sıranın tavan düzenlemesine geldiği kanaatma varmıştır ki F. Râzî'nin 7. devreyi, tamamlanma süreci olarak görmesi ile bunun arasında asılda bir fark bulunmamaktadır. Râzî (544-606 h) ye göre, âlem bir defada değil de peyderpey yaratılmıştır ki altı gün ifâdesi bunu gösterir.[27] Biz şunu söyleyebiliriz ki yaratılıştan önce bir karar ve yaratılan İlk maddeyi kurup hedefleme ve yönlendirme vardır. Her şey buna göre devreler hâlinde dalga dalga ortaya çıkacaktır. Nitekim biz Kur'an-ı Kerîm'de genel bir ifâde şeklinde şu âyetleri görürüz:

" - Şüphesiz Biz, herşeyi bir takdir ile yarattık.

- Ve Bizim emrimiz bir tekdir, bir göz kırpması (ânı kadar) gibidir"[28]

Altı aşamadan geçerek bugünki varlık âleminde yerlerini alan yer ve göklerin acaba ilk devresi ne zaman başlamıştır? Daha önce açıkladığımız gibi doğrudan suyun veya onun en büyük katkı maddesi hidrojenin ve ardından oksijenin yaratılması altı safhadan ilki olarak kabul edilebilir mi? Bunlardan önce mevcut olan İlâhî Takdir, bu safhalar içinde yer alabilirmi? Benim kanaatıma göre bu devrelerin başlangıcı, yerle göklerin bitişik hâli olan bulutsu kütlenin bölünmesi hadisesidir. Az yukarda kaydettiğimiz ve; yer ve göklerin Arşın su üstündeyken yaratıldığını bildiren ayet ile Allah'ın; duman hâlindeki bir kütleye yönelip ondan yedi gök çıkarmasına ilişkin aşağıda kaydedeceğimiz âyet bizi bu kanaata vardırmıştır. Burada yüce Allah'ın arşı-ki bu Arş ister kendi başına en mükemmel bir âlem olsun ister o, Allah'ın tüm âlemler üzerindeki hükümranlığını ifade etsin

- su veya onun katkı maddeleri üzerindeyken bundan sonra altı devrede yer ve gökler meydana getirilmiştir.

Buraya kadar gördüğümüz âyetlerde yer ve göklerin toplam oluşum devreleri ele alınırken diğer bazı âyetlerde, her ikisinin içlerinde barındırdıkları varlıklarla beraber ayrı ayrı yaratılış devreleri ele alınmıştır. Meselâ biz şu âyetlerde bunu açıkça görmekteyiz.:

"- Deki; gerçekten siz mi O, yeryüzünü iki günde yaratanı inkâr ediyor, Ona ortaklar koşuyorsunuz. O, âlemlerin Rabbidir.

-Allah orada üstten, ağırlık sabit dağlar yerleştirdi. Orada bereketler yarattı. Onda isteyip arıyanlara yeter, dört günde, onun gıdalarını tamamladı.

-Sonra (Allah'ın iradesi) duman halinde bulunan göğe yöneldi

de ona ve yeryüzüne; ister istemez ikiniz de (varlık âlemine) gelin, buyurdu. Onlar da isteye isteye geldik dediler.

- Bu şekilde onları yedi gök olmak üzere iki gün (devir) de vücuda getirdi ve her gökte ona ait emri (ıkanun ve görevi) bildirdi. Biz en yakın göğü de kandillerle donattık ve onu (düzensizliğe ve dengesizliğe uğramaktan) koruduk. İşte bütün bunlar, O, mutlak kadir, O, her şeyi bilen Allah'ın takdirleridir"[29]

Bu âyetlerde yerkürenin iki devirde, göklerin de iki devirde yaratıldıkları ve yeryüzünde insan ve öteki canlıların ihtiyaç duydukları gıda ve diğer şeylerin de dört merhalede ortaya çıktıkları, bildirilmektedir. Ayetlerde toplam sekiz gün (:de vir) in bulunması ve diğer yandan, yerin yaratılışına öncelik verilmesi; hem yaratılış devre sayıları ve hem de yer ve gök her ikisinin ortaya çıkış zamanlan bakımından müfessirler arasında bir ihtilafa yol açmıştır. Daha önce kaydettiğimiz âyetlere bakacak olursak elbetteki toplam süre altı devirden fazla olmamalıdır. F. Râzî (1150-1210 m); her iki âyet kümesinde yer verilen 6 ve 8 günlük sürelerin birbiriyle çeliştiğini fakat âlimlerin, gıdaların yaratılışına ilişkin dört günlük süreyi; "ilk iki günle beraber dört gün" şeklinde yorumlıyarak bu çelişkiyi giderdiklerini, yazar.[30] Ondan çok daha Önce Taberî (224-310 h/838-922 m), bir kısım Basra dil bilginlerinin bu âyete; "Önceki iki günle beraber dört" anlamını verdiklerini, kaydeder[31] ki genellikle mü fecirlerin anlayışları da bu şekilde olmuştur.[32] Bunda pek ihtilâf yoktur. Bu duruma göre yerküresi, üzerinde canlı hayatın ortaya çıkışma kadar dört devir geçirmiş olmaktadır.

Yerle göklerin aynı zamanlarda mı yoksa birbirlerinden farklı devrelerde mi yaratıldıkları üzerinde farklı görüşler ortaya atılmışıtır. Bu farklılık Kur'an-1 Kerîm'in anlatım tarzından kaynaklanmış olmakla beraber aslında orada bir çelişki yoktur ve âyetler incelendiği takdirde, yerle göklerin iç içe girmiş safhalar

içinde ve fakat aynı zaman dilimi içerisinde yaratılmış oldukları görülür. Her ikisinin farklı özellikleri dolayisiyle ayrı düzenlemelere tâbi tutulmaları bizi şaşırtmamalıdır. Müfessirlerin bu konudaki ihtilâflarının üç âyet kümesi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Yukarda kaydettiğimiz Fussılet sûresi 9 ilâ 12. âyetlerde önce yerküresi ile onun yüzey şekillerinden ve sonra da orada canlı hayatın yaratılışından bahsedilmekte ve ardından da göklerin yaratılışı konu edilmektedir. Burada anlatım sırası göklere gelince konuya "sonra" edatiyle başlanmış ve o sırada göğün duman halinde olduğu ve iki gün (devir) içerisinde bu kütleden 7 göğün meydana getirildiği bildirilmiştir. Aynı şekilde Bakara sûresi 29. âyet bu anlatım tarz ve sırasına uygun düşmekte ve daha kısa yoldan aynı hükmü ortaya koymaktadır. Orada şöyle denilir:

" Yerde ne varsa hepsini sizin için yaratan, sonra göğe yönelip de onu yedi gök hâlinde tesviye eden (.-düzenleyip dengeliyen) O'dur ve O, her şeyi bilendir."

Nâziat sûresi 27-30. âyetlerde ise yukardaki anlatımlara ters gibi görünen bir anlatım vardır ve burada yukardakinin aksine önce göklerin yaratılışı ve sonra da yerin yayılıp döşenmesinden söz edilmektedir. Şöyle ki:

" - Sizi yaratmak mı (sizce) daha güç yoksa göğü yaratmakmı ki onu Allah bina etmiştir;

- Onun boyunu O yükseltti ve (bu arada) ona bir düzen verdi.

- Onun gecesini O kararttı ve gündüzünü (aydınlığa) O çıkardı. Bundan sonra da yeri yayıp döşedi;

- Ondan suyunu, otlağını çıkardı, -Dağlarını oturtup (sapasağlam) dikti."

Fussılet sûresinde yerin yaratılışından sözedilmesinin ardından yer ve gök her ikisine birden varlık âlemine gelmeleri çağrısının yapılması, oluşumun beraberce başlayıp sürdüğünü gösteren diğer bir delildir. Şu kadar var ki dünyanın ve öteki âlemlerin farklı özellikleri dolayisiyle iç düzenleme ve oluşumlar zaman farkına ihtiyaç gösterecektir. Yerkürenin orada canlıların yaratılışına uygun hâle getirilmesi ve burasının onların ihtiyaç duyacakları gıdalar (:kut)a kavuşturulması elbet göklerdeki oluşumlardan ayrı bir seyir izleyecektir. Onun içindir ki Fussılet sûresi 10. âyette bu durum ele alınmıştır.

İslâm bilginleri yer ve göklerin yaratılış zamanlan konusunda üç görüşe ayrıldılar; a) Yer kütle olarak göklerden önce yaratıldı, fakat yayılıp döşenmesi ve hayat için gerekli gıdaların yaratılışı göklerin yaratılışından sonra olmuştur, b) Yerle gökler aynı zaman süreci içinde yaratıldılar, c) Gök yeryüzünden önce yaratıldı. Kaynakların verdiği bilgilerden öyle anlaşılıyor ki bunlardan birinci görüşün

önderliğini tefsircilerin pîri kabul edilen İbn Abbas (ö. 68 h/687 m) yapmaktadır.[33]

Biz burada konumuzla ilgili âyetlerin anlattıklarını müfessirlerin yorumlarına dayanarak daha iyi anlamaya çalışacağız. Fahruddîn er-Râzî, yukardaki âyetler kümesi arasında; yer ve göklerin yaratıhşlarındaki öncelik-sonralık çelişkisine dikkat çekerek buna verilen yaygın cevabın: "Allah önce iki günde yeri, sonra da göğü yarattı. Bundan sonra O tekrar dönüp yeryüzünü yayıp döşedi" tarzında olduğunu, kendisince ise bunu kabulün zorluğunu, dile getirir.[34] Nitekim hadisçi Taberânî (260-360 h/874-971 m); bu çelişkiye dikkati çeken birisine İbn Ab bas (r.)'İn verdiği şu cevabı kaydeder: "Allah gökleri yaratmadan önce ilk iş olarak iki gün içerisinde yeri yaratır. Sonra O, göğe yönelip diğer iki gün içinde onları yedi gök olarak yaratıp düzenler. Daha sonra da O, yere gelip orayı yayıp döşer. O'nun arzı yayıp döşemesi (:dahv) demek; geriye kalan iki günde orada su ve meralar çıkarması, nehirler, yollar açması, dağları, kumlukları ve ikisi arasında yer alan şeyleri yaratması demektir".[35] Nâziat süresindeki; "Göğün gecesini kararttı, gün-düzünü (aydınlığa) çıkardı. Bundan sonra da yeri yayıp döşedi" âyeti ihtilâfın merkezini oluşturmuştur. Gerekli iç düzenlemeleri yapma ve her çeşit canlı için gerekli ortamı yaratma gibi geniş anlamlara gelen ve bizim yayıp döşeme diye tercüme ettiğimiz âyetteki "dahv: "fiili İbn Abbas tarafından Taberanî'nin kaydettiği biçimde tarif edilmiştir. Aslında bunun ne olduğu ilgili âyette anlatılmıştır. İbn Abbas bir açıklamasında da nebat ve gıdaların ancak gece ve gündüz sayesinde oluşacaklarını anlatır.[36] Bunun böyle olabilmesi için yerin şekillenip orada hayatm başlamasından önce gece ve gündüz olayını sağlıyacak bir ortamın yâni güneş ve ay ile beraber öteki unsurların yaratılmaları gerekecektir. İbn Kes îr (ö. 774 h/1372 m) âyette geçen "dahv " olayını, müteakip âyetlerin açıklamasına dayanarak; arza yerleştirilmiş bulunan kuvvet hâlindeki imkânların kuvveden fiile çıkması olarak yorumlamaktadır. Ona göre, bu yolla yeryüzü yaratık ve varlıklarının şekil ve biçimleri kemâle erecek ve gök de aynı işlemle içindeki yi Hızlarıyla, dönen yörüngelere kavuş acaktır.[37] Biz "dahv" olayım, dünyanm yapısı ile yeryüzünde hayatın başlaması başlıkları altında genişçe ele alacağız. Şam beldesinin ünlü bilgini İbn Kesîr bu konuda İbn Abbas (r.)'in görüşü yönünde bir anlayışa sahip olmuştur. O, az yukarda kaydettiğimiz Bakara sûresi 29. âyeti açıklarken bunu, yeryüzünün gökten önce yaratıldığına bir delil sayarak şöyle bir mantık yürütür; "Bu bir binanın durumuna benzer, önce alt kısımlarından işe başlanır, sonra da onun üst kısımları yapılır".[38] Başlangıçta sunduğumuz Fussılet sûresi âyetleri de gene onun tarafından aynı mantıkla yorumlanır; "Önce yer yaratıldı, çünki yer temel gibidir. Asıl olan temelden işe başlamaktır. Sonra da tavan gelir". Bu görüşüne rağmen o da İbn Abbas gibi, yerin döşenip hazırlanmasını göklerin yaratılışından sonraya bırakmaktadır.[39] Bu

görüş, ondan iki buçuk asır kadar Önce yaşamış olan türk Harzem beldesinden Zemahşerî (467-538 h/1074-1143 m)'nin yorumuna uygun düşmektedir. Onun açıklamasına göre; arz önce kütle (:cirm) olarak şekilsiz ve biçimsiz yaratıldı. Göklerin yaratılışından sonra da bu kütle yayılıp döşenerek gerekli düzenlemeğe tâbi tutuldu.[40]

Yerle göklerin aynı zaman süreci içinde yaratıldığını savunanlar, Nâ-ziat süresindeki; "sonra yeri yayıp döşedi" anlamındaki 29. âyete; "gökle birlikte" anlamını vermişler ve buradaki "sonra" edatını "birlikte" şeklinde mânalandırmışiardır. Sahabeden sonraki dönemin bilginlerinden Mücâhid (100 h/718 m) ve es-Süddî (ö. 127 h/744 m) gibilerinin anlayışları bu yöndedir.[41] Onlar anlatım tarzı içinde buradaki "sonra" edatına "ve" anlamını verdiler. Meselâ sen aptalsın ve sonra kötü ahlâklısın, sözünde Öncelik-sonralık kastedilmez.[42] Buna göre Allah burada zaman farkını kasdetmeden sadece olayları sıralamaktadır. Bu anlayış esas alındığında, göğün düzenlenmesi; orada aydınlık ve karanlık zamanların oluşturulması, diğer bir ifâde ile; güneş, ay, yıldız ve gezegenlerin kendilerine özel nitelikler ve hareketler kazanmaları ile yeryüzü kütlesinin düzenlenmesi ve donanımı (:dahv) aym süreç içerisinde beraberce olmuştur.

Göklerin yeryüzünden önce yaratıldığı görüşü ise Katâde (ö. 118 h/736 m)'nindir[43] ve diğer iki görüş yanında revaç bulmamıştır. Biz bundan sonra, bölünme ile ortaya çıkan âlemlerin sayısı ve bölünme öncesi mevcut olan "Arş" ve su alemi üzerinde duracağız. [44]

2- Alemler, Arş, Yer Ve Göklerin Sayısı

a- Alemler Ve Melekût

a1- Alemler

Kur'an-ı Kerîm kitap olarak, besmeleden sonra; "Hamd, âlemlerin Rabbinedir" âyetiyle başlar. "Âlemler" ile "âlemlerin Rabbi" ifâdeleri Kur'an'da 73 yerde geçer. Bazı âyetlerde bütün insanlık için "âlemler" tâbirinin kullanıldığı görülür.[45] Bir âyette de Hz. Meryem 'in zamanının kadınları karşısındaki üstün kişiliği anlatılırken; "Allah, seni âlemlerin kadınlarına üstün kıldı" [46]denilir. Burada kadınların, erkek cinsinden ayrı bir âlem oluşturdukları görülür.

Âlemler'den kasdın ne olduğunu kesin olarak bilemiyoruz. Rur'an-ı Kerîm'in; âlemlerin Rabbine şükür ile başlatılması, bunun tüm kâinatı ifâde ettiğini ve kelimenin çoğul olarak gelmesi de aynı cins ve nev'i içinde yer alabilen varlıkların tek bir âlem teşkil ettikleri kanaatini vermektedir. İnsanlık tek başına bir âlem, hayvan ve bitkiler ayrı birer âlemdirler. Yerler gökler ve arş ayrı ayrı birer âlem oluştururlar. Ayrıca her bir cins kendi içinde daha küçük âlemler meydana getirir. Bu duruma göre Kur'an'in besmeleden sonraki ilk âyetinde; her âlemin kendine özgü şükür ve ibadetini, hepsinin ortak Rabbi olan bir Allah'a yaptığı veya yapması gerektiği, vurgulanmaktadı r.

Âlemler hakkındaki görüşlere gelince Katâde, bu kelimenin; yüce Allah'tan başka bütün varlığı ifâde ettiğini, söylemektedir. Ayrıca ona göre, yaratıklardan her sınıf diğerinden ayrı bir âlemdir. Taberî, her cinsi ayrı bir âlem olarak görürken Ferrâ veEbû Ubeyde gibi dil üzerine yönelmiş bazıları, âlemi sâdece akıllı varlıklardan ibaret görürler ve hayvanlar için bu ıstılahın kullanılmayacağını savunurlar.[47] Alemleri, kâinat denilen bütünün parçaları olarak görmemize aslında hiç bir engel bulunmaz.

Âlemlerin sayısına gelince Kur'an'da yer ve göklerin sayısı verildiği halde âlemler için bir sayı söylenmez. Buna karşılık bazı İslâm bilginleri belli bazı sayılardan sözederler. Bunlardan yahudi asıllı Vehb b. Mü-nebbih 18 bin âlemden sözedip dünyanın bir âlem olduğunu söylerken gene dünyayı bir tek âlem kabul eden Ebû Saîd el-Hudrî bu sayıyı 40 bin olarak vermektedir. Âlemleri sâdece dünyaya hasreden Mukati1 ise 80 bin âlem olduğunu ve bunun yarısının karalarda, yarısının da denizlerde bulunduğunu söyler.[48] Şüphesiz bütün bu rakamları gerçek sayı değerinde ele almamız mümkün değildir ve onları biz ancak çokluktan kinaye olarak kabul ederiz. Gerçek sayı ise bu verilenlerle kıyas edilemiyecek kadar fazladır ve bunun da tesbiti kanaatımca mümkün değildir. [49]

a2 - Melekût

Kur'an-ı Kerîm'de, âlemler gibi yer ve gökleri içine alan diğer bir tâbir de "melekût" dur. Yıldızlara tapınan ve gök biliminde ilerleme kaydeden Bâbil halkına peygamber olan İbrahim (S)'e Kur'an'ın ifadesiyle; "yer ve göklerin melekûtü" gösterilirken[50] bir başka âyette, Hz. Muhammed (S)'in getirdiği esaslara inanmıyanlar, yanıldıklarım görsünler diye, yer ve göklerin melekütunu incelemeğe davet edilirler.[51] Bunlara karşılık iki âyette; "her şeyin melekûtunun Allah'ın elinde olduğu" bildirilir.[52]

Melekût kelimesinin ifâde ettiği anlama gelince Dahhâk (ö. 105 h/723 m) ve sonra Endülüslü Kurtubî (ö. 671 h/1272 m) ve diğer pek çokları ona, aslı olan "mülk" anlamını verirler. Kurtubî'ye göre, bütün gökler ve gökler üstü olan şeyler ile bütün yerler ve yerler altı olan şeyler ve Allah'tan başka hiç kimsenin bilemiyeceği diğer her şey "melekût" mefhumu içerisine girer. Mü c âh id (ö. 100 h/718 m) ve diğer bazıları ise ona, yer ve göklerin hazineleri veya anahtarları gibi daha dar bir anlam verirler.[53] Melekûtun aslı olan "mülk", esas anlamı itibariyle; hâkimiyet, idare ve hükümranlık anlamlarına gelir. Şüphesiz bu hükümranlık varlık üzerine kurulan bir hükümranlıktır ve tüm âlemleri kaplayan bir idaredir.[54] Yaratılan her şeyin Yaratana mülk ve O'nun hâkimiyeti altında olacağı esasından hareket edecek olursak melekût ile âlemlerin sonuçta aynı şeyleri ifâde edecekleri açıktır. Şu kadar var ki "melekût" fazla olarak ve hatta daha çok bu âlemlerin idare ve düzenini ifâde etmektedir. Buna göre melekûtun gözlenmesi; tüm kâinata ait idarenin, düzen ve denge kanunlarının gözlenip incelenmesi demek olacaktır. [55]

a3- Sahra, Sera Ve Su Âlemi

aa- Sahra

Sahra, arapçada kaya anlamına gelmektedir. Bu kelimenin geçtiği âyet Hz. Lokman'in oğluna yaptığı nasihati anlatır; "Yavrucuğum! Yapılan iş bir hardal tanesi kadar olsa bile ve o bir kaya içinde, ya da göklerde veya yerde (gizlenmiş) olsa bile Allah onu hiç şüphesiz ortaya çıkarır" [56]Bu âyette geçen "sahra: " herhangi bir âlem adımıdır yoksa bununla yeryüzü kayaları mı kastedilmiştir? Bu, müfessirler arasında münakaşa konusu olmuştur. Bazıları bunun dünya kayaları olduğunu ve hiç bir şeyin yüce Allah'tan gizli kalamiyacağmın kesinkes bilinmesini anlatmak için söylendiğini, savunurlarken bir kısımları onun, yerlerin veya göklerin ötelerinde bir âlem olduğunu düşünmüşlerdir. İbn Abbas (r.) onu, yedi arzın ötesinde veya yedi kat yerin altında ve dünyanın üzerine kurulduğu bir kaya olarak düşünmüştür. Buna karşılık aslen Isfahanlı olup ömrünü Küfe 'de geçiren es-Süddî (ö. 127 h/745 m) bir kısım sahabenin görüşlerine dayanarak bunu, yer ve göklerin hâricinde ve yedi arzın ötesinde bir sahra olarak görmüştür. Tabiat ilimleriyle de uğraşan bu müfessire göre; bunun âyette yer ve göklerden ayrı olarak zikredilişi onun hâriçte bir varlığı olduğunu gösterir.[57] İmam Suyûtî, sıhhat yönünden lehinde ve aleyhindeki tenkitlerle beraber, aralarında 500'er yıllık mesafe olan dünyalardan bahseden bir hadis kaydeder. Şu kadar varki bu

hadisin son kısmı diğer benzerlerinden farklı olarak şöyle biter; "Yerlerden en yükseği, iki tarafı gökle birleşen bir balığın sırtı üstündedir. Bu balık da sahra (kaya) üzerindedir".[58] Hadisi doğrulayanlar haklı iseler buradaki balığı, malum canlı olarak değil de ancak bir burç adı olarak anlamak mümkündür, çünki balığın sahra üstünde olması düşünülemez. Buna göre sahra da ayrı bir âlem olarak karşımıza çıkar. [59]

ab - Sera

Kur'an müfessirlerinin ihtilâf ettikleri diğer bir varlık da Tahâ sûresi 6. âyette yer alan ve kelime anlamı toprak olan "sera: " mefhumudur. Bu âyette şöyle denilir; "Göklerde, yerde, bu ikisi arasında ve toprak altında ne varsa O'nundur". Burada sera, yer, gök ve bu ikisi arasında yer alan maddelerden ayrı tutulmuştur. Bu da tabiatiyle ihtilâflara yol açmıştır. Yukarda adından söz ettiğimiz es-Süddî ve ondan sonra Endülüslü Kurtubî, bunu, az önce konu ettiğimiz "sahra" olarak anlamışlardır ki Süddî'ye göre burası yer ve göklerin ötesinde bir yerdir. Hicrî 1. asrın son yarısında yaşıyan ve döneminde Medîne medresesinde önemli yeri bulunan Muhammed b. Ka'b (ö. 118 h/736 m) ve ondan sonra Buhara hanlığına bağlı Nesef'den türk asıllı İmam Nesefî (ö. 710 h/ 1310 m) ve daha bazıları "sera "yi yedinici arz veya onun ötesinde bir yer olarak düşündüler.[60] Fakat bunların 7. arz ile ne kasdettikleri pek açık değildir. Çünki çokları bunu, dünyanın en son yer tabakası olarak düşünmektedirler.

Serâ'ya ünlü hadisçi Buharı'nin kaydettiği bir hadiste de temas edilmiştir. Yerkürelerin sayısını anlatırken ele alacağımız gibi yahudi âlimlerinden biri Peygamber (S)'e gelerek ona, kıyamet günü yer ve göklerin durumunu anlatır. Bunları Kur'an'a uygun bulan Peygamber, hoşnutluğundan kendini gülmekten alamaz ve sonunda ona; "Allah'a ortak koşanlar O'nu gereği gibi takdir edemediler-Zümer, 39/67" anlamındaki âyeti okur. Bu haberde, Allah'ın, kıyamet günü, yerleri, gökleri, suyu ve "serâ"yı kudret elinde tutacağı anlatılır.[61] Burada, toprak anlamını verdiğimiz "sera" ve gene onun yanı sıra "s u " yerlerden ayrı olarak zikredilmişlerdir. Bu, yeryüzündeki varlıkların, ayrı ayn ele almışım ifâde edebileceği gibi su ve seranın başka âlemleri göstermesi de mümkündür. Biz şimdi ele alacağımız su hakkında bunu kesin olarak sÖyliyebilirsek de sahra ve sera için kesin bir şey söyliyemeyiz ve onları öncelikle dünyamız içinde düşünürüz. Eğer onlar burada değilse birinin sırf kaya, ötekinin sırf toprak olması gibi çok farklı özellikleri sebebiyle göklerden ayrı zikredilmiş olmalıdırlar. Eğer böyleyse onları gökler ötesinde değil ancak göklerin bir parçası olarak düşünürüz. [62]

ac - Su Âlemi

Gerek Kur'an'daki ifâdelerden ve gerek Hz. Peygamber'in anlatımlarından, âlemlerin kademelenmesinde "arş" dan sonra ildnci kademe olarak bir "su: " âleminin bulunduğu hükmü çıkarılabilir. Anlatımlardan bu su âleminin, yer ve göklerin oluşmuna kaynaklık etmiş olabileceği hükmü de çıkarılabilir. Eğer böyleyse bu âlem çok büyük olmalıdır. Biz "Suyun Yaratılışı" başlığı altında bu konuya genişçe yer verdiğimizden burada onları tekrarlamak durumunda olmıyacağız. Yalnız şunu söyliyeyim ki pek çok kaynak Peygamber (S)'in bir soru üzerine; "Her şey sudan yaratılmıştır" tarzında bir cevap verdiğini, yazar.[63] Biz, sözü edilen başlık altında bunun ne anlama gelebileceğini açıklamıştık. Biz burada şu âyeti de yeniden kaydetmek durumundayız:

" O (Allah) hanginizin daha güzel amel ve davranışta bulunacağını denemek için, arşı su üstündeyken, gökleri ve yeri yaratandır".[64]

Daha gökler yaratılmadan önce mevcut olan bu su âlemi hâlen de varlığını sürdürüyorsa buna şaşmamak lâzımdır. Çünki Kur' an !da bunun varlığından açıkça söz edilmesine karşın, onun göklerin yaratılmasiyle birlikte ortadan kalktığına ilişkin bir şey söylenmemiştir. Hz. Peygamber bazı açıklamalarında, 7. gökten sonra, iki gök arası kadar derinlik: boyutu olan çok büyük bir su âleminden, tâbir caizse bir su göğünden bahsetmiş [65]ve başta Hz. Ali olmak üzere bir kısım İslâm bilginleri, Tur suresi 6. âyete dayanarak arştan önce yânı arş altında böyle bir deniz dünyasının bulunduğunu savunmuşlardır .[66] Bu su âleminde ve bu su göğünde muhtemelen yerküreler gibi süküreler vardır ve yıldızlarla gezegenler arasında olduğu gibi, dengeler bu süküreler arasında kurulmuştur. Bu âlem bir bütün de olabilir. Fakat tek kütleden ibaret bir gök olmadığına göre bu da tek kütle olmamalıdır. Biz bu sıvı âlemi oluşturan suyun mâhiyetini bilemiyoruz. Bu su âleminin canlı bir hayata sahip olup olmadığı konusunda da şimdilik: elbet bir şey söylememiz mümkün değildir. Gökler hep ateş, gaz ve toz değildir. Bu su âleminden ayrı olarak göklerde sırf sudan ibaret yıldız ve gezegen misali sukütleler bulunabilir. Su âlemi kendi dışında böyle kütlelere yol açmış olabilir. [67]

b- Arş Ve Kürsî

bı- Arş

Arş, Kur'an'da dâima tekil olarak gelmekte ve yer ile göklerin zıddına tek bir âlemi ve müfessirlerin çoğunun kanaatma göre de en büyük varlık âlemini ifâde etmektedir. Kur'an'da "arş " kelimesi 21 yerde geçmektedir ki bu, yedi yer ve göğün üç katı demektir.[68] Bu onun büyüklük ölçüsünü de verebilir. Ayrıca, yer ve göklerin sayısına eşit olan yedi ayrı âyette, kâinatın yaratılışı ve bu yaratılışa âit safhalar anlatılırken, Allah'ın arşı istiva etmesinden söz edilmiştir,[69] "istiva" mn burada ne anlama geldiğini tam olarak bilemiyoruz. Kelime olarak bu; yükselme, üste çıkma, yönelme ve istikrar kazanma gibi anlamlara geliyor.[70] Fahruddîn Râzî bunu; Allah'ın, gücünün, mülkü düzenleyip kanunlar koymadaki etkinliği ve bu etkinliğin belirgin hâle gelmesi, şeklinde anlamıştır. Ona göre, burada Allah'ın arşa çıkması ve orada tahtına çekilmesi gibi bir anlayışa yer yoktur.[71] Kelime olarak "arş"; melik, hükümdarın tahtı, mülk ve iktidar ve evin tavanı, gibi anlamlara gelir.[72]

Arş, yaratılış sırası itibariyle yer ve göklerden önce gelir ki yukarda su âleminden bahsederken kaydettiğimiz âyette bu açıkça görülür. Bu âyete dayanarak şunu söyliyebiliriz ki; önce arş, sonra su veya suyun katkı maddeleri ve en sonunda da yer ve gökler yaratılmışlardı.[73] İslâm bilginlerinin çoğu arşı, Allah'ın yarattığı ilk varlık olarak kabul etmişlerdir. Buna karşılık onu ezelden beri var olan bir nesne olarak kabul edenler de çıkmıştır.[74]

Kur'an'da "arş " için ulu ve kerîm gibi sıfatlar kullanılmıştır ki bunlar yer ve gökler için kullanılmamıştır.[75] Kanaatıma göre "ulu: azîm" sıfatı onun, bütün âlemlerin en büyüğü olduğunu, "kerîm" sıfatı da bu âlemin, sırf iyilikler ve güzellikler âlemi olduğunu gösteriyor. Endülüslü müfessir Kurtubî (ö. 671 h/1272 m), âyette geçen ulu sıfatına dayanarak onun yaratılanların en büyüğü olduğunu, söylerken[76] ilk tefsir müelliflerinden biri olan Taberî (224-310 h) buna, kuşatıcı (:muhıt) anlamını vermiştir.[77] Buna göre o her yönden bütün gökleri çevreliyen bir âlem olmalıdır. Eğer böyleyse hiç bir kelime onun büyüklüğünü anlatamaz. Bazıları ilgili âyetlerde geçen sıfatların arş için değil de Allah için olduğunu savunmuşlardır. Cehmiyye ve Mu'tezile mezhepleri arşı bütün âlemler olarak görürlerken Selefiyye'ye mensup bilginler onu ayrı bir varlık olarak görmüşlerdir.[78]

Kur'an-ı Kerîm'de arş, yedi gökten ayrı bir âlem olarak ele alınmıştır. Meselâ şu âyette bu açıkça görülür:

"(Ey Peygamber) deki; yedi göğün ve büyük arşın Rabbi kimdir" [79]Yer ve göklerden Önce Arşın su üstünde olduğunu bildiren âyetten de gene onun, göklerden ayrı bir varlığı olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Muhammed (571-632 m)'in

sözlerinde arş, dâima âlemlerin en üstünde bir yere konulmuştur. Kâinat arş ile son bulmakta ve yüce Allah, mekândan münezzeh olarak onun da ötesinde ve üstünde ve aslında her yerde bulunmaktadır. Peygamber (S) arşın yeri hakkında şöyle söylüyor:

" Yüce Allah, arşının üstündedir. Arşı da göklerinin üstündedir".[80]

Burada üst, öte anlamında kullanılmıştır. Hz. Peygamber bir konuşmasında arşın cennetlerin de ötesinde olduğunu şöyle anlatmıştır:

" Cennet yüz derecedir... Onların en yüksek olanı Firdevstir. Oradan dört nehir çıkar. Arş onun da üstünde (ötesinde) dir.[81]

Peygamber (S) bir keresinde de arşın; yedinci gökten sonra iki gök arası mesafe olan 500 yıllık bir mesafede olduğunu, söyler[82] ki biz bu sayıların çokluktan kinaye olarak kullanılmış olacağını ilerde anlatacağız. Bizi burada ilgilendiren, arşın göklerden sonraki bir âlemi ifâde etmiş olması ve ilk hadiste görüldüğü gibi burasının İlâhî bir karargâh niteliği taşimamasıdır. Buna rağmen orasının Allah katında çok özel bir yeri olsa gerek. Ne Kur ' an ve ne de Pey gamber, yüce Allah'ı özel bir yere oturtmamışlardır.

Tefsircilerin pîri sayılan İbn Abbas (ö. 68 h/687 m)'ın, yukardaki hadislere ters düşen ve arşı, en üstteki göğe - ki bu yedinci göktür - dâhil eden bir açıklaması bulunmaktadır. O diyorki; "Göklerin en önde geleni, kendisinde arş olandır. Yerlerin en önde geleni de bizim üzerinde olduğumuz, arzdır".[83] Eğer onun kastı, yakınlık ve komşuluk ise Hz. Peygamberin sözleriyle, onun açıklaması arasında bir çelişki olmaz ve fakat o böyle değil de arşı 7. göğün içinde görüyorsa bu durumda bir çelişkiden söz edilir. Ebû Müslim el-Isfahanî (ö. 322 h/934 m) ise Yunus sûresi 3. âyette geçen arşa, gök tavanı anlamını vermiştir ki ona göre bu kısım, düzenlenip tamamlanan göğün en üst kısmını oluşturur.[84] F.Râzî, arşı, ayrı bir varlık yerine mülk ve kâinatın tümü olarak görmekte ve bu kanaatini da Kaffal'dan almış bulunmaktadır.[85] Mu'tezile veCehmiyye mezheplerinin aynı görüşte olduklarını yukarda kaydetmiştik. Arşı, belli bir varlık âlemi olarak değil de sâdece İlâhî iktidar ve hükümranlık olarak görmek bu konuda gelen âyet ve hadislere ters düşmektedir. Şu kadar varki bazı yerlerde bu anlamda kullanılmış olabilir.[86]

Arş, kıyamet olayına mâruz kalmıyacak kadar kusursuz bir âlem olmalıdır. Fakat Allah'a göre kusursuzluk sözkonusu olmaz. Hakka sûresi 17. âyetten; Sekiz güc (melek?) ün ayakta tuttuğu Arşın kıyamete mâruz kalmayacağı anlaşılmaktadır. Kur'an'da, mükemmel âlemler olan cennetlerden ve onlardaki hayattan genişçe bahsedildiği halde arş hayatından bahsedilmemiştir. Bu da orasının insanlara âit

bir yer olamıyacağını gösterir. Allah katında yükselenler ise Arşa yakın ve cennetlerin en mükemmeli F i r d e v s 'e çıkabilirler. [87]

b2- Kürsî

Alemlerin en büyüğü olan "arş"in yanı sıra gene bütün âlemleri kaplayan "Kürsî" vardır ki Kur'an'da, bunun sahip olduğu genişlik; "O'nun kürsüsü, gökleri ve yeri kaplamıştır" [88]şeklinde dile getirilmiştir. "Kürsî "nin âlemlerden birinin adı olup olmadığım bilemiyoruz. İbn Abbas (r.) ona, Allah'ın ilmi, anlamını verirken bir kısımları da onu, Allah'ın kudreti, idare ve iktidarı, olarak anlamışlardır. Günümüzde "kürsü" çeşitli dillerde, ilim ve iktidar anlamını ifâde etmektedir. Yer ve göklerin "kürsî"ye göre çok küçük şeyler olduğuna ve "kürsî"nin de arşa nisbetle çok küçük olduğuna dair haberler çoktur. Tabiat ve gök konularına ilgi duyan müfessir es-Süddî (ö. 127 h/745 m) kürsîye arşın altında bir yer verirken Hasan el-Basrî (110 h/728 m) onu arş olarak görmüştür ki gelen haberler bu anlayışla bağdaşmamaktadır.[89] Buna göre "kürsî" Allah'ın idare ve hükümranlığım temsil eden bir şey olmalıdır. Tüm evrende hiç bir zerre ve hiç bir âlemin İlâhî iktidar, İlâhî idare ve hükümranlığın dışında olması düşünülemez. O'nun kürsüsü yer ve gökleri kaplamıştır. [90]

c- Göklerin Sayısı Ve Yeni Oluşumlar

Kur'an-ı Kerîm'de ve Hz. Muhammed (S)'in sözlerinde, göklerin sayısı dâima yedi olarak verilmekte ve bunda bir ihtilâf bulunmamaktadır. Kur'an'da, gök sayısının 7 olduğunu açıkça bildiren âyet sayısı yedi[91] ve gök ismi geçmeden 7 göğe işaret eden âyet sayısı da ikidir[92] ve böylece toplam dokuz âyet, göklerin sayısını vermektedir. Bu sayı göklerle beraber, arş ve su âlemi sayısına eşittir.

Âyetlerde ve Hz. Peygamberin sözlerinde geçen göklerle ilgili yedi sayısının gerçek rakam değerindemi yoksa çokluktan kinaye olarak mı kullanıldıklarını, bilemiyoruz. Eğer bu sayı gerçek değeri dışında çokluğu ifâde ediyorsa o takdirde sayısız denecek kadar çok gökten bahsetmek mümkün olabilir. Diğer yandan bir göğün nerede başlayıp nerede sona erdiğim de bilmiyoruz. Milyarlarca yıldız ve gezegene sahip her hangi bir gökadası (rgalaksi) ayrı bir gökmüdür yoksa insan aklına durgunluk verecek kadar büyük bir gök adası, bir göğün küçük bir parçasımıdır? Bugüne kadar keşfedilen ve daha da keşfedilecek olan gökadaların hepsi, bir tek göğe ve sâdece bizim dünyamızın içinde bulunduğu göğe âit iseler

o zaman yedi rakamını gerçek değerinde ele almak gerekebilir. Kur'an'da gök, bazan tekil bazan da "s e mâ v ât" tarzında çoğul olarak geçer. Buna karşılık, arz dâima tekil gelmiştir. Bu duruma dikkat çeken Endülüs'lü Kurtubî, bundan her göğün diğerinden ayrı bir cins olduğu, yerin ise toprak olarak tek bir cins oluş-turduğu hükmünü çikar.[93]

Gerek "arş" ve gerek muhtemelen göklerin oluşumuna kaynaklık yapmış olan su âlemi, önceki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı gibi 7 göğün dışında kaldıklarından, kâinatı sâdece bu 7 gökten ibaret görmemiz mümkün değildir. Hz. Pepygamber, bazı açıklamalarında yedinci gökten sonra, kendi ifadesiyle; "üst kısmı ile dip kısım arasında iki gök arası mesafe (derinlik) olan bir deniz" den ve ondan sonrada, arş ile bu deniz âlemi arasında 8 dağ tekesi (:e v ' âl) den bahsetmektedir ki bunlar hadisçi Hâkim ve Zehebî'nin kitaplarında melek olarak tanımlanmışlardı.[94] Bunlar en son gökten arşa doğru uzanan bir âlemde yer alan ve hayvan isimlerini taşıyan önemli burçlar veya varlık toplulukları olabileceği gibi gerçekten evrenin önemli noktalarını tutmuş ve bizim genelde inceleme alanımızın dışında bıraktığımız melekler de olabilirler. Arşa geçiş yerlerinde çok büyük dengeler kurulmuş olmalıdır. Melekleri hesaba katmadan kâinatın dengelerini kavramamız mümkün olmıyabilir. Yüce Bir Allah gözardı edilince ise kâinatı ve onun ruh ve mânasını kavrıyamayız. Hakka sûresi 17. âyette; göklerin çöküşünün dile getirilmesinin ardından; "Melekler göğün etrafın-dadır. O gün Rabbinin arşını bunların da üstünde Sekiz yüklenir" denilmiştir. Ayette çok açık olmamakla beraber bu Sekiz de meleklere yorumlanmıştır.

Kâinatın mevcutlardan ibaret kalıp yeni oluşumların meydana gelmiyeceğini, yeni yıldız ve âlemlerin yaratılmıyacağını, yaratılışın nihaî olarak durup donduğunu söylememiz herhalde mümkün değildir. Kur ' an 'dan ve Hz. Muhammed (S)'in öğrettiklerinden böyle bir hüküm çıkarmak mümkün olmamakta ve buna karşın tam tersi bir hükme varmak mümkün olmaktadır. Bu konuya ışık tutacak âyetlerden birinde şöyle denilir:

" Göklerde ve yerde kim (ve ne) varsa hepsi O'ndan ister. O, her gün (an) yeni bir iştedir".[95]

Burada yaratılıştaki sürekliliğe dikkat çekilmiş ve ayrıca da yer ve gökler içinde yeni oluşumlar dile getirilmiş gibidir. Sürekli yaratılış, basitten başlıyarak gittikçe daha karmaşık ve daha yüksek varlık ve âlemlerin oluşmasına yol açar. Böylece yaratılış, bir zerre (:atom) dan başlıyarak yeni yıldızlara, yeni gökada ve göklere doğru gelişme gösterebilir. Bir başka âyette Allah'ın yer ve gökleri yarıp bölerek yarattığı ve O'nun meleklere değişik sayıda kanatlar taktığı anlatıldıktan sonra şöyle denilir:

" O, yaratıklarına dilediği ilâveyi yapıp onları artırır".[96]

Bu âyetlere bakılırsa yaratılışın donup durduğunu söylemek mümkün olmaz. Şu kadar varki bu yeni oluşumlar her gökada (galaksi) ve her göğün kendi içinde de olabilirler. Öte yandan;

"Biz göğü gücümüzle bina ettik ve Biz onu gerçekten genişleticiyiz"[97]

anlamındaki âyet eğer mesafeler bakımından bir genişlemeyi değil de sayı olarak bir genişlemeyi ifâde ediyorsa bu takdirde yeni gökadaların ve hatta belkide yeni göklerin oluştuğunu söylemek mümkün olur. Bir göğün hudutlarını ve hatta gök kavramını şimdilik tam olarak bilemediğimizden, en azından, oluşmakta olan bir gökada ile karşılaşmamız bu âyetler doğrultusunda bizi şaşırtmaz.

Hz. Peygamber 'in de, varlığı yalnız yer ve göklerden ibaret görmediği anlaşılıyor. O, namazında rukûdan kalkınca bazan şöyle bir şükürde bulunurdu; "Rabbimiz, sana yer ve gökler dolusu ve bunlardan sonra dilediğin şeyler dolusu, hamdolsun"[98] O bu duasında muhtemel âlemlere de yer verme ihtiyacını hissetmiştir.

Daha sonra geniş açıklamalarıyla ele alacağımız gibi Mülk sûresinde; "Allah, birbiriyle uyumlu yedi gök yaratmış olandır" denilmekte ve ayrıca bu ayette, gökler arasında bir düzensizliğin olmadığı ve bir zaaf ve boşluk bulunmadığı, anlatılmaktadır. Burada bizim; uyumlu, diye tercüme ettiğimiz "tıbak: " kelimesine müfessirler; üst üste, kat kat veya birbirlerine müvâzi, gibi anlamlar verdiler. Burada aslında kastedilen nedir? Aynı yerde biri diğerine engel olmıyan, biri latîf öteki kesif iki ayrı gökmü vardır? Bu âyette acaba, her göğün, uzayın aynı yerini paylaşan bir başka gökle iç içe olduğu ve bunlar arasında bir uyum bulunduğumu anlatılıyor? Eğer her iki göğü de, birbirine yer veren, birbirine engel olmıyan diğer bir değişle aynı yeri paylaşabilen değişik tür nesneler oluşturmuşsa o takdirde biri diğerinin tam dengi (müvâzi ve değirmi) iki ayrı gökten bahsetmek mümkün olur. Bu da kâinat içinde başka bir kâinat var demektir. Belli miktar bir toprak, kendisinden daha az kesif olan belli miktar suyu ve bu su da aynı şekilde belli bir enerjiyi yüklenebilir. Böylece aynı yeri, mâhiyetleri farklı üç ayrı nesne işgal etmiş olmakta ve bu üç ayrı varlık katları arasında hiç bir boşluk (futûr:) ve hiç bir uyumsuzluk (:tefâvüt) bulunmamaktadır. Bu esasa göre, birbiri içinde ve birbirine müvâzi âlemlerin oluşmuş olması mümkündür ve muhtemelen ilgi çekici ifâde ve tâbirlere sahip olan Kur'an'ın bu âyetinde böyle bir durumdan söz edilmektedir. Eğer bilim kesin olarak böylesi göklerin varlığını ortaya koyarsa söz konusu âyet üzerinde çok düşünmemiz gerekecektir. Diğer yandan neden burada insandan; gökleri iki inceleme yapması, istenmektedir? Bu sayı da her gökte, iç içe ve biri diğerine müvâzi, denk ve değirmi bir başka gök olduğuna bir işaret olabilir.[99] Buna göre âlemlerin türlerine göre sayılması gerekecektir. Biz burada Hz. Musa'nın bir ışık karşısında aniden kendini ayakkabılarla girilemiyecek

mukaddes bir vadide bulması olaymı da düşünmek zorundayız.[100] Bizim gibi sıradan insanlar İçin her bir göğün ve her bir zerre (:atom)nin iç âlemi nalınlarımızı çıkarmamız gereken mukaddes vadi gibidir. Zahirde yüce Allah'a yakın olamayanlar bâtın (iç boyutlar) da kendilerini O'nun karşısında bulabilirler. Araştırmalarında besmeleyle başlangıç yapmaya yanaşmayanlar gök ve zerrelerin boyutları içinde kaybolduklarında her bir şeyin iç içe Allah'a doğru açılıp gittiğini farkederlerse O yüce yaratıcının adını mırıldanmaktan kendilerini alamazlar. Onlar artık Besmele çekilmesi gereken ilk başa dönmüş olurlar. İşte İnananla inanmayanın farkı budur. Kur'an'ın ilk nazil olan âyetlerinden birincisinde yâni ilk nazil olan âyette "yaratma" fiilinin başına Allah adı konulmuş ve böylece kâinattaki tüm yaratılış ve oluşumlar o yüce ismin mührüyle mühürlenmişlerdir. Evrende her şey o mührü taşımaktadır. Burada ikinci âyette de insanın ana kamında yaratılışa ilk geçiş merhalesi olan '" alak" olayına yer verilmiş ve bu oluşum da burada gene ilk baştaki o yüce mühürle damgalan-mıştır. İlk nazil olan süre işte insanoğlunun bu ilk oluşum merhalesinden isim almıştır. Allah vahye, insana çok büyük bir değer vererek ve ona yüksek bir mâna ve bir kudsiyet yükleyerek başlamış olmaktadır. Zerreden en büyüğüne kadar her bir âlemin Allah'a doğru açılıp gittiği şuuruna eremeyenlere gelince sonuçta bir zerre âlemi bile onları kuşatan bir cehennem hâline dönüşür. Şüphesiz sayı kadar genişlik ve büyüklüğün önemi vardır. Keyfiyyet ise hepsinden daha önemlidir. Göklerin sayısı âyet ve hadislerde açıkça belli edildiğinden biz daha çok yerkürelerin sayısı üzerinde duracağız. [101]

d- Yerlerin Sayısı

Kâinat denilen uçsuz bucaksız âlemde sâdece tek bir dünya, bizim dünyamız mı vardır. Yoksa evren, üzerinde hayat olan başka dünyalara da sahipmidir? Biz temel dinî kaynaklarda bunun cevabını bulmaya çalışacağız. Kur'an-ı Kerim'de, yerküresi anlamındaki "ard" kelimesi dâima tekil olarak gelmiştir. Bu sebeple, ilgili âyetler; "yer ve gökler" diye tercüme edilmiş, "yerler ve gökler" şeklinde tercüme edilmemiştir. Bununla beraber "yedi gök" ifâdesi kadar açık olmasa bile Kur ' an 'da yerlerin de göklerin sayısınca olduğunu bildiren bir tek ayet bulunmaktadır ve gene bir kısım âyetlerden bazı müfessirler, yerlerin çokluğu hükmünü çıkarmışlardır. Yerlerin, gökler sayısınca olduğuna en açık temas eden âyet ise şöyledir:

" Yedi göğü ve onlar gibi (onlar kadar) da yeri yaratan Allah'dır. Gücünün her şeye yettiğini ve bilgisinin her şeyi kuşattığını bilmeniz için O'nun emri bütün bunların arasında durmadan iner durur"[102]

Durmadan inip duran İlâhî emri, gerçek emir yanında, yeni oluşumlarla ilgili ilâhî takdirler olarak da yorumlamak kanaatımca daha uygun olur. Bazı müfessirler yedi arz bulunduğunu gösteren tek âyetin bu olduğunu söylerler.[103] Ünlü bilgin Bağdatlı İbnul-Cevzî (510-597 h/1116-1200 m.) sözünü ettiğimiz âyete; "Allah, gökler sayısınca yerleri yarattı" anlamını verirken'[104] Endülüslü Kurtubî (ö. 671 h/1272 m) âyetin anlamı üzerinde ihtilâflar bulunduğunu, yazar. Bazıları, yerle göklerin, nitelik bakımından birbirlerinin aynı olmadığı gerekçesiyle ilgili ayete "gökler sayısınca yerleri yarattı" anlamını vermişler ki Kurtubî doğrusunun da bu olduğunu, söyler. Bir kısım müfessirler de, sayıyı yedi kabul etmekle beraber onu birbirlerine bitişik yer katları olarak düşünmektedirler.[105] Yerin tabakaları şeklinde "yedi kat yer" düşüncesi İslâm öncesi devirlerden gelmekte ve bu düşünce çoğunluğa hâkim bulunmaktadır. Şu kadar varki bu, az sonra göreceğimiz, Hz. Peygamberi'n bazı açıklamaları ile bağdaşmamaktadır.

Bir kısım müfessirler nedense yerlerin çokluğu hükmünü, yukardaki kadar açık olmayan başka âyetlerde görmeğe çalıştılar. Bu âyetlerden birinde şöyle denilir.

" Onlar Allah' ı gereği gibi değerlendiremediler. Halbuki kıyamet günü arz hepsi toptan O'nun kudret avucunda olacaktır. Gökler de O'nun sağ eliyle (üstün gücüyle) toplanıp dürüleceklerdir"[106]

Bu âyetten yerlerin çokluğu hükmünü çıkaranlar, Peygamber (S)'in bir açıklamasına turundular ki biz bunu birazdan göreceğiz. Türk ili Harzem 'den ünlü müfessir Zemahşerî (467-538 h/1074-1143 m) sözkonusu âyetin ilgili bölümüne; bütün arzların hepsi, anlamını verirken[107] Kureyş asıllı olup Iran ve Türk illerinde yetişen ve bu bölgelerde ilmî çalışmalarına devam etmiş olan müfessir-filozof Fahruddîn er-Râzî (1150-1210 m) âyetteki; toptan hepsi, anlamına gelen "cemf" kelimesinden hareketle bunun yedi arzı ifâde ettiğini, söyler.[108] İslâmî ilimlerin pek çoğunda eser yazıp eserleri bize kadar gelen hicrî 3. asrın şöhretli bilgini Taberî ise söz konusu âyeti Hz. Peygamber'in şu anlamdaki sözleriyle tefsir etmiştir:

"Allah, gökleri ve yedi yeri alıp avucuna koyar ve sonra çocuğun topuyla konuştuğu gibi onlarla konuşarak şöyle der; Ben bir Allah'im, Ben tek galip olan Allah'ım"[109] Taberî'nin âyeti böyle bir hadisle açıklamaya kalkışması, onun yerleri, gökler gibi yedi olarak kabul ettiğini gösterir. Nitekim o, eserinin bir başka yerinde; "Allah yedi göğü ve yedi yeri altı gün (merhale) de yaratmıştır"[110] diyerek bu görüşünü açıkça ortaya koşmuştur.

Taberî'nin de dahil olduğu bir kısım bilginleri yedi yer düşüncesine götüren âyetlerden bir diğeri de şöyledir:

"Nerdeyse gökler, üstlerinden çatlayıp parçalanacaklar".[111] Bu müfessirler göklerin üst taraflarını onların yerlere dönük yüzleri olarak anlamışlardır.[112] Bu duruma göre her göğün, yönelik olduğu bir arzı olacaktır. Nitekim Şam diyarından müfessir İbn Kesîr (ö. 774 h/1372 m) en aşağıda yer alan 7. bir arzdan bahsetmiştir ki[113] biz yerkürelerin çokluğuna ilişkin görüşlerin tefsircilerin pîri sayılan İbn Abbas (r.)'a ve ondan da Peygamber (S)'e dayandığını biliyoruz. İbn Abbas (ö. 68 h/687 m) yedinci arzı, göklerin en üst noktasına nisbetle en aşağı noktada yer alan bir bölgeye oturtmuştur.[114] Konumuzla ilgili âyetler ve onlar üzerindeki yorumlar işte böyledir. Acaba H z. Muhammed (S)'den bu konuda neler gelmiştir?

Kur'an-ı Kerîm'in aksine Peygamber (S)'in hadislerinde, yerler, gökler gibi genellikle 7 adet olarak geçerler. Hz. Peygamber, çeşitli münâsebetlerle yaptığı konuşmalarda yerlerin ve göklerin çokluğundan veya 7 adet olduklarından bahsetmiştir. O, az önce bahsettiğimiz Zümer sûresi 67. âyete dayanarak kıyamet günü hakkında bilgi verirken; yerlerin ve göklerin dürülüp toplanacaklarım dile getirir ve bu konuşmasında o, yerleri çoğul olarak söyler, onun Mescid-i Nebî'nin minberinden yaptığı konuşma şöyledir:

" Yüce ve aziz Allah, kıyamet günü, gökleri dürüp sonra onları sağ eline (gücü ve hükümranlığı altına) alarak şöyle diyecektir; Melik benim. O cebbar olanlar (bugün) nerede? O mütekebbir olanlar nerededir? Allah, yerleri de sol eliyle dürüp toplar ve gene şöyle seslenir; Melik benim, (bugün) o cebbar olanlar nerededir? o mütekebbirler nerededir.[115]

Kendilerini ilâhlar gibi görüp yerler ve gökler halklarına zulmeden mütekebbir idareciler, ellerindeki imkânları baskı ve zorbalıkta kullanan cebbarlar içlerindeki dünyalarla beraber Allah'ın eline düşecekler ve gerçek ilâhın gerçek mülk ve iktidar sahibinin kim olduğunu göreceklerdir. Peygamber bu durumu anlatırken bütün yerküreleri ve gökleri, içlerindeki cebbar ve mütekebbirleriyle beraber avuçları içine alır gibi yaparak olayı tasvire çalışır. O kadar ki üzerinde bulunduğu minber nerdeyse yıkılacak bir hal alır.[116] Gene Hz. Peygamber, bir başka sefer, bir yahudi bilginin Zümer sûresi 67. âyette anlatılan yer ve göklerin durumlarıyla İlgili ikrar edici bir açıklamasını doğrularken gökler gibi yerlerden de çoğul olarak bahseder ve o, bâtıl inançlardan kurtulmamış insanlar için sözkonusu âyeti okur. Yahudi bilginin bu âyete uygun düşen ve muhtemelen o günki Tevrat 'a dayanarak yaptığı açıklama, Peygamber'in,azı dişleri görünecek kadar hoşnutluğunu ifâde eden bir gülüşüne yol açar.[117] Peygamber'in yerlerden çoğul olarak bahsettiği bir konuşması da şöyledir:

" Şüphesiz Allah, melekler, gökler ve yerler halkı, hatta yuvasında karınca ve sudaki balık insanlara hayri (faydalı ilim ve davranışı) öğretene düa ederler"[118]

Buraya kadar gördüğümüz hadislerde, yerler ve gökler, herhangi bir sayı verilmeden sâdece çoğul olarak gelmişken, Peygamber'in bir kısım sözlerinde, Kur ' an 'da olduğu gibi gökler çoğul, yerler ise tekil olarak gel-miştir.[119] Bunlara karşılık Peygamber bazı sözlerinde açıkça 7 yerden bahsetmiştir. Meselâ bir hadiste anlatıldığına göre; Allah ruhlara; Rablerinin kendisi olduğuna dair yedi yeri ve yedi de göğü şahit tutmuştur.[120] Buna göre her yer halkının şuurunda bir Allah düşünce ve îmanı olacaktır. Yerlerin gökler sayısınca olduğu çok eskiden beri bazılarınca bilinen bir şey olmalıdır. Meselâ Hz. Peygamber'in anlattığına göre; Nuh Peygamber, oğluna tevhid ifâdesi olan; "Allah'tan başka ilâh yoktur" sözünün, sevap terazisinde yedi yer ve yedi gökten daha ağır olacağı, nasihatında burunur.[121] Hz. Peygamber, her ne zaman bir beldeye, bir köye girmek isterse; "Yedi göğün ve onların gölgeledikleri nesnelerin, yedi yerin ve onların içlerinde taşıdıkları şeylerin Rabbi olan Allahımız" diyerek bir duada bulunurdun.[122]

Acaba Peygamber (S) bütün bu sözlerinde, göklere uygun olsun, diye mi yerlerden çoğul olarak veya yedi yerden sözetmiştir. Yahut o bununla bizim dünyamızın katlarınımı kasdetmiştir? Kanaatımca o, gökler alemindeki yerleri kastediyor. Onun, Tirmizî veAhmed b. Hanbel gibi sahih hadis kaynaklarında ve diğer bazı eserlerde geçen ve gökler ile yerler arası mesafeleri anlatan şu konuşması bizim bu kanatımızi doğrulamaktadır, Hadis aynen şöyledir:

"Peygamber (S) arkadaşları ile oturduğu bir sırada bir bulut geldi... Resûlüllah (göğe işaret ederek) iistünüzdeki nedir, biliyormusunuz? Dedi. Onlar; Allah ve Resulü bizden daha iyi bilir, diye cevap verdiler. Peygamber dediki; o, korunmuş bir tavan ve taşmaktan alıkonulup tutulan bir dalga olan dünya göğüdür. Sonra onlara; Sizinle o gök arasındaki mesafenin ne kadar olduğunu biliyormusunuz, diye sordu. Onlar; Allah ve Resulü bilir, dediler. O da buyurduki; Sizinle onun arasında 500 yıllık mesafe vardır. Sonra Peygamber; O göğün ötesinde ne var, biliyormusunuz, dedi. Arkadaşları gene; Allah ve Resulü bilir dediler. Dediki; Onun ötesinde aralan 500 yıl olan iki gök daha vardır. Bu şekilde Peygamber, yerle gök arasında olduğu gibi her iki gök arasında aynı mesafeler bulunduğunu, söyliyerek yedi gök saydı.

Sonra Peygamber; Yedinci göğün ötesinde ne olduğunu, biliyormusunuz, diye sordu. Onlar aynı şekilde; Allah ve Resulü bilir, dediler. Dediki; onun da üstünde iki gök arası mesafe uzaklığmca bir mesafede olan Arş vardır.

Peygamber, daha sonra; Altmızdaki nedir, diye sordu? Etrafındakiler; Allah ve O'nun elçisi bizden daha iyi bilir, dediler. O da; bu arzdır, dedi ve bu arzm altında (bundan sonra) ne olduğunu, sordu. Onlar aynı şekilde; Allah ve Resulü bilir, dediler. Peygamber, bu dünyanın altında her iki arz arasında 500 yıllık mesafe bulunan başka bir arz olduğunu, bildirdi ve böylece o,'her iki arz arasında 500

yıllık mesafe olan yedi arzı saydı ve en sonunda da şöyle konuştu; Muhammed'in kendisi elinde olan Allah'a yemin ederim ki eğer sizler bir iple en aşağıdaki arza bir insan sarkıtsanız hiç şüphesiz o gene (orada da) Allah'a inip gider".[123]

Su âlemini anlatırken kaydettiğimiz gibi Hz. Muhammed (S) buna benzer bir açıklamasında 7. gökten sonra ayrıca bir su âleminden bahsetmiştir. Muhtemelen bu su göğünde yerküreler gibi sırf suküreler vardır. Biz bu su âlemini oluşturan suyun mâhiyetini bilemediğimiz gibi onun canlı bir hayata sahip olup olmadığını da elbet şimdilik bilemiyoruz.

Peygamberin az önce verdiğimiz uzun konuşmasına gelince gerek Ta b e r î ve gerek K u r t u b î onun buradaki son cümlesiyle ilgili olarak; "O (Allah) hem ilktir, hem sondur, hem zahirdir (açıkta) hem bâtın (gizlide) dır. o, her şeyi tam olarak bilendir"[124] âyetini okuduklarını yazarlar. Onun konuşmasının; "Eğer sizler bir iple en a§ağıdaki arza bir insan sarkıtsanız hiç şüphesiz o gene (orada da) Allah'a inip gider" şeklindeki son cümlesi; İnsan orada gene Allah'ın bilgisi altındadır ve gene orada da O'nun yüce gücüyle karşılaşır, biçiminde yorumlanrmştir[125]. Dünyaları değiştirsek de elbet Allah'ı değiştirenleyiz.

Hadiste geçen mesâfe-zamanların, dünyamızın zaman Ölçümüne göre olmayacağı açıktır. Burada mesâfe-zamanlar dâima eşit olarak verilmiştir. Eğer bu, gerçek sayı değeri yerine, aradaki mesafelerin çok büyük olduklarını anlatmak için kinaye olarak söylenmişse o takdirde hem gökler ve hem de yerler arası farklı mesafeler düşünülebilir. Nitekim Peygamber bir başka sözlerinde mesafeleri farklı ve ihtimalli olarak vermiştir.[126] Bu da sayıların çokluktan kinaye olduklarını gösterir. Burada dikkati çeken diğer şey de gökler ile yerlerin ayrı ayrı ele alınması ve fakat mesafelerin eşit uzaklıkta verilmesidir. Bundan her gökte bir arzın bulunduğu sonucu çıkmaktadır. Bu kadar büyük mesafeler, yerlerin veya yedi yerin bizim dünyamızın tabakaları olduğu şeklindeki düşünceyle de bağdaşmamaktadır. Çünki yerin tabakaları arasında bu kadar büyük mesafeler yoktur.

Hz. Peygamber'in anlatımlarında gökler yukarı yönde gösterilirken yerler aksine aşağı yönde gösterilmiştir. Uzayda ise aşağılık - yukanlık sözkonusu değildir. Şu kadar varki biz neyin üzerinde bulunuyorsak o bize göre aşağıyı ifâde eder. Peygamber'in sözüne dünyamızdan başlaması, kanaatımca onu bu tarzda bir anlatıma yöneltmiştir. Peygamber, dünyaları sayarken sonuncu arz için; "en aşağı arz: " tâbirini kullanmıştır. Bu, bizim yerküremiz için kullanılan, en yakın arz anlamındaki "dünya" kelimesinin zıddıdır ve bize göre, en uzağı ifâde eder. Dünyamızın zıddı olan "süflâ"yı, en aşağıdaki veyuhatta değer ve hayat seviyesi bakımından en düşük, şeklinde anlamak elbetteki doğru olmaz. Dünyamızı en yüksekte ve diğerlerini hep aşağılarda düşünen bazıları, dünyamız için, en yüksek

anlamında; "vu1yâ: " sıfatını da kullanmışlardır.[127] Oysa dünya kelime olarak en yakın anlamına geldiği gibi mecazen en düşük anlamına da gelir. Diğer yandan böyle düşünenler, dünyamızı en yüksekte olarak düşünülen yedinci gök içerisine değil"en yakın gök içerisine yerleştirmişlerdir.

Eğer az önce söylediğimiz gibi "yedi gök" sayısı çokluktan kinaye olarak söylenmişse aynı şey yerküreler için de sözkonusu olacaktır. Bu durumda binlerce ve milyonlarca yerkürenin varlığından söz edilebilir. Arzlardan kasıt gezegenlermidir, yoksa dünyamız gibi içlerinde hayat olan yerkü-relermidir? Eğer içi boş gezegenler ise onlann çok sayıda oldukları ve hatta güneş ailesine tâbi 9 gezegenin bulunduğu öteden beriye bilinen şeydir. Biz sağlamlık açısından ikinci derecedeki bazı hadis kaynaklarında Peygamber'in bir duasında Allah'a; "Ey medhuvvâtı döşeyip düzenliyen ve yükseklik boyutu olan (: mesmûk) gökleri yaratan Allah'ım" diye seslendiğini, görürüz.[128] O, çoğul olarak söylediği "medhuvvât" ile kâinatta dünyamız gibi düzenlenen tüm yerküreleri kasdetmiş olmalıdır. Kur'an'da bu kelimenin kökü olan "dahv " fiili, dünyamızın döşenip düzenlenerek hayat ortamına kavuşturulması için kullanılmış ve başka bir şey için kullanılmamıştır.[129] Bu da, içleri hayat dolu dünyalar düşüncesini, güçlen-dirmektedir. Diğer yandan Kur'an'da genel anlamda gezegenler için özellikle "kevkeb " kelimesi kullanılmıştır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki Kur'an-ı Kerîm'den ve Hz. Peygamber'in sözlerinden, çok sayıda yerküresi olduğu anlaşılmaktadır. Biz bunlarda canlı varlıkların olup olmadığını ise ilerde "göklerde hayat" başlığı altında ele alacağız. [130]

e- Evren Boşluğundaki Ara Maddeler Ve Nesneler

Evrenin uzay dediğimiz boşluğu tamamiyle yokluk âlemimidir yoksa feza, görmediğimiz cisimlerle, küçücük madde ve zerre (atom) lerle ve hatta zerreden de küçük varlıklarla mı kaplıdır? Kâinat kitabı olma özelliğine sa-hipKur'an-ı Kerîm'de; yerle gök arası ve gene "el-ecrâmü's-semâviy-ye" denilen yıldız, gezegen ve diğer uydular arası boşluklar ve bir göğe tâbi olan gökada (galaksi) ler arası uçsuz-bucaksız boşluklar ve nihayet iki gök arası mesafeler, tamamiyle varlıktan arınmış yokluklar âlemi olarak görülmezler. Kur'an'da yirmibir ayrı âyette yerle gökler arası varlıklara değinilir ki bu, yedi göğün üç katı bir sayıdır.[131]

Ara ve artık madde ve nesnelerin yaşlarına gelince üç ayrı âyette, bunların, yer ve göklerle beraber altı merhale (gün) de yaratıldıkları söylenir.[132] ki bundan

onların yer ve göklerle aynı yaşta oldukları anlaşılır. Şüphesiz ilk basit hallerinde kalan nesneler, tekâmüle uğramamış olsalar da diğerleriyle aynı yaşta olacaklardır. Şu halde onları toplayıp incelediğimizde, onlardan âit oldukları göğün veya ana kütlenin yaş ve ilk iptidaî özellliğini Öğrenmemiz mümkündür. Eğer onlar ilk büyük bölünme (:fatk) den beri hiç bir kütleye ve hiç bir göğe âit olamamışlarsa bu takdirde onlar evrenin oluşumunu çözmede ilkellikleri bakımından önem taşırlar.

Kur'an müfessirleri, yer ve gökler hakkında pek çok açıklamalarda bulundukları halde Kur'an'ın; "Bu ikisi arasındakiler " ifadesi hakkında, gördüğüm kadarıyla bir açıklamada bulunmadılar. Uçsuz bucaksız gökleri oluşturan madde kalıntılarının çok büyük bir yekûn tutması gerekir. Kur'an'da,ara varlık ve nesnelerin de yer ve gökler gibi; bir ve yüce Allah gerçeğinin ortaya çıkması için yaratıldıkları,[133] faydasız yere yaratılmadıkları[134] ve bir oyun olarak hafife alınmaması gerektiği[135] özellikle vurgulanmıştır. Bu kitapta çok sayıda âyetin ara varlıklardan bahsetmesi, onların varlık içinde önemli bir basamak teşkil ettiklerini gösterir.

Ara nesneler, bulutsu kütleden yer ve gökler yaratılırken herhangi bir ana kütleye dahil olamayan artık gazlar, artık enerji ve maddeler olabilirler. Bunlara ilâve onlar, bir ana kütlenin dışarı fırlattığı ve ondan kopan cisimler ve maddeler de olabilirler. Bunlar toz ve gaz halinde dağılmış yıldızlar ve yeni oluşumlara yol açacak olan maddeler de olabilir. Günümüzde küçük gezegen (:asteroid)ler diye bilinen ve şimdiye kadar keşfedilen en büyüğü 1000 km. çapında olan cisimler de bu ara nesnelerden sayılabilirler.[136] Yıldız-güneşlerden çıkıp boşluklarda dolaşan çeşitli ışınlar, enerji yüklü parçacıklar ve bütün bunların hepsi şüphesiz yer ve gökler arası varlıklara dahildirler. Okyanus gibi görülen boşluk: (halâ': Hz. Muhammed (S)'in anlatışına göre bir dalga âlemidir. Peygamber, etrafındaki insanlara fezayı anlatırken onu; "Gök, sarkıp aşmaktan engellenip tutulan bir dalgadır şeklinde nitelendirmiştir.[137] Bu sözleriyle şüphesiz o; fezanın, okyanustaki su gibi, çeşitli ışın, gaz ve tozların dalgalanıp hareket halinde bulundukları bir yer olduğunu, anlatmak istiyordu. O âdeta şöyle demek istiyordu; Nasılki okyanusun suyu, bütün akıntı, hareket ve dalgalanmasına rağmen kendi dünyasının dışına çıkmıyorsa boşluklardaki dalgalar da öyledir. Peygamber (S) Kur'an-ı Kerîm'e dayanarak olmalı ki, boşlukların bazı nesnelerle yüklü veya diğer bir deyişle, dolu olduğunu ifâde etmiştir. Onun yaptığı dualardan biri şöyledir:

" Gökte yarattığı şeyler sayısınca Allah'ı tesbîh (bir ve en yüce sıfatlara sahip olduğunu beyan) ederim. Onu yerde yarattığı şeyler sayısınca da teşbih ederim. Ve gene Allah'ı bu ikisi arasında yarattığı şeyler sayısınca teşbih ederim".[138]

Yedinci gök ile ondan sonra gelen arş ve cennet gibi maddî ve fizikî özellikleri farklı iki ayrı âlem arasındaki bir yerde, bir geçiş yerinde; "Sid-retü ' I-müntehâ" unvanını taşıyan bir son ağaçtan Kur'an'da bahsedildiğini biliyoruz.[139] Gene Kur'an'da, mâhiyeti açıklanmamakla birlikte bu ağacı bürüyen bir nesneden söz edilir.[140] Biz bu nesnenin bir sis ve bulut olduğunu, Peygamberden öğreniyoruz. O, mîrac sırasında bu noktaya geldiğinde kendisini bir sis ve bulut kapladığından söz etmektedir.[141] Benim anlayışıma göre "S i dr e, aralarında pek çok farklar olmakla beraber gene de benzer fizikî ve maddî özellikler taşıyan yedi gök âleminin bitiş noktasını işaretlemektedir ve bundan sonra çok daha değişik özellikleri olan âlemler başlamaktadır. Burada "sidre" yi ve Peygamber'i kaplayan ve onları Örten sis ve bulut, bu iki farklı âlemler arasını dolduran ilk basit maddeler olabilir. Daha açık ifâdeyle bu sis ve bulut âlemi, göklerin ilk duman halinden kalma ve herhangi bir değişikliğe uğramamış veya çok az bir değişikliğe uğramış bir kalıntı tabakası olabilir. Muhtemelen bu ilk basit nesneler, bir bulut gibi, göklerin daha başka pek çok yerinde ve belkide her gökte varlıklarını sürdürüyorlar.

Çeşitli ışınlar, güç (enerji) ve gazlardan ve daha bilmediğimiz nice maddelerden ibaret ara maddelerin evrende elbet varoluş sebepleri vardır. Küçük gezegen türünde olan nesneler, insanlığın gökleri fethinde yardımcı olabilirler. Onlar belli yerlere sıçrama basamağı yapılabilirler. Ara varlıklara temas eden âyetlerden birinde, göklere çıkma imkânlarının bulunmasından söz edilmesi[142] bunun için bir işaret sayılabilir. İnsan orada, gökleri olduğu gibi bu ara nesneleri de Allah'ın idare edip yönettiğini görecektir. Ara nesnelerin yeni oluşumlara bir katkısı olup olmadığını veya ne ölçüde olduğunu tesbit elbetteki ilgili bilim dalma düşecektir. [143]

3- Kâinatın Genişlemesi - Yaratılışta Süreklilik Ve Göklerin Çapında Daralma

Gökler ve dolayisiyle kâinat hep aynı genişlik, uzunluk ve aynı çapta-mi kalmaktadırlar yoksa çap ve boyutlarında değişmeler varmıdır? Hatta aynı soru gökadalar, burçlar ve belli bir güneş ailesi ve bir yıldız için de sorulabilir. Yaratılış sürekli devam ediyorsa, genişlemeği ve bazan da bunun tersi yoğunlaşıp daralma ve büzüşmeyi düşünebiliriz.

Allah, varlığı yokken takdir etmiş ve onu kendi tasarısındaki zamanda ve biçimde yaratmıştır ve yaratmaya da devam etmektedir. Kur'an-ı Kerîm 'den anladığımız kadarıyla varlığın yaratılışı tek bir takdir (tasarım) ve bir tek emirle başlatılmıştır.

Her şeyin bir tek ilk takdiri vardır. Zaman, şekil, biçim ve özellikler buna göre ister istemez kendiliğinden devreye girmişlerdir. Allah, yer ve gökleri yokluktan varlık âlemine çağırırken ve daha doğrusu kendi şekil ve düzenlerini almaları emrini verirken âyette belirtildiği şekilde şöyle bir duyuru yapar:

" O, göğe ve arza; ikiniz de ister istemez gelin (.varlık âleminde yerlerinizi alın) buyurdu. Onlar da isteye isteye geldik dediler"[144]

Fakat Kur'an'da belirtildiği gibi takdir ve ilâhî tasarım bir tekdir ve her şey ona göre yürür.

" - Gerçekten Biz herseyi bir takdir ile yarattık

- Ve Bizim emrimiz bir tekdir, bir göz kırpması (zamanı kadar) gibidir"[145]

Kur'an-1 Kerîm'de dile getirilen biçimlerde yaratılış, yeni madde ve âlemlerin oluşumu hiç bir an durmadan devam etmektedir. Suya atılan bir taşın, etrafında oluşturduğu halkalar gibi, her an varlığa yeni halkalar eklenmektedir.[146] Kur'an'daki anlatım ile;

" O (Allah) her gün yeni bir istedir".[147]

Ayette geçen "gün", en küçük zaman birimi "an" anlamına gelebilir. Bu takdirde yaratma, her an devam ediyor demektir. Eğer biz buradaki günü yer ve göklerin ortaya çıkışları için geçen uzun devir anlamındaki "gün" olarak ele alırsak bu takdirde de dâima yeni yıldızların, yeni gökadalar ve âlemlerin oluşmakta olduğuna hükmedebiliriz. Böyle anlasak bile gene de her an yaratma devam etmiş olacaktır. Bu da sonuç itibariyle evrende genişlemelere yol açacaktır. Bir başka âyette ise; Allah'ın yer ve gökleri yarıp bölerek yaratan bir sıfata sahip olduğu ve O'nun meleklere değişik sayıda kanatlar taktığı anlatıldıktan sonra daha genel bir ifâdeyle şöyle denilir; "O, yarattıklarına dilediği ilâveyi yapıp onları artırır"[148] Bu âyetlere göre, yaratılışın donup durduğunu, söylemek mümkün olmaz. Şu kadar varki bu yeni oluşumlar gezegenlerde, her gökada ve her göğün kendi içinde de olabilir.[149]

Daha önce "yer ve göklerin yaratılış safhaları" konusu içerisinde ele aldığımız bulutsu kütleden[150] parçalanma veya patlama (:fatk: sonucu ayrılan[151] dev parçaların, sürekli birbirlerinden uzaklaşmaları da genişleme olayını meydana getirir. Yeni yaratılış ve oluşumlar her zaman genişlemeğe yol açmazlar. Eğer bir kütlede yoğunlaşma varsa bu durumda genişlemenin aksine büzülme ve küçülmeden bahsederiz. Böyle bir olayda yeni oluşum ve yaratılışlar vardır ve fakat genişleme yoktur. Bunun aksine çok yoğunluk kazanmış bir yıldız, ilk hali gibi yeniden toz-duman durumuna gelebilir. Bu da bir genişlemedir. Sonuç

itibariyle genişleme; yıldız kümeleri, gökadalar ve gökler arası düşünülebileceği gibi bir yıldızın kendi bünyesi içerisinde de düşünülebilir.

Kur'an-ı Kerîm'de genişleme hakkında diğerlerinden daha açık

bir tek âyet bulunmaktadır. Bu âyet eski devirlerde farklı bir anlayışa konu olmuş ve pek çoklarınca bizim tercih ettiğimiz anlayışa uymayan bir anlamda ele alınmıştır. Tercihimize göre yaptığımız çevirisiyle âyet şöyledir:

- Biz göğü kuvvetle bina ettik. Biz, hiç şüpheye yer yokturki genişleticiyiz.

" - Yeri de Biz yayıp döşedik. Biz ne güzel döşeyicileriz".[152]

Bizim, genişleten anlamını verdiğimiz âyetteki "mûsı" " kelimesine, İbn Abbas (r.) ve Hasan el-Basrî gibi önemli kişiler buna "güç yetiren ve kadir", bir başka görüşlerinde de "bol rızık veren" anlamını vermişlerdir.[153] Kur'an'ın garip kelimeleri üzerine eser yazan İbn Ku-teybe (276 h/889 m) ve ondan sonra Zemahşerî (467 - 537 h/1074-1143 m) de bunu Allah'ın güç sahibi olması şeklinde açıklamışlardır.[154] Bunlara karşılık, tâbiûn nesli[155] âlimlerinden İbn Zeyd, farklı bir yaklaşımda bulunarak âyete, bizim tercümeye esas aldığımız gibi "Biz göğü genişleticiyiz" şeklinde bir anlam vermiştir.[156] Daha sonra, müfessir-filozof Fahruddîn er-Râzî (1150-1210 m) diğer bahsettiğimiz anlayışlara da yer vermekle beraber âyete î b n Zeyd gibi genişletme anlamını da vermiştir.[157] Dilci-müfessir ez-Zeccâc (ö. 311 h/653 m)'in anlayışı da İbn Zeyd gibidir. Şu kadar var ki o, bunu yerle gök arası nesnenin genişletilmesi olarak anlamıştır[158] ki onun bundan, aradaki mesafelerin genişlemesini kasdettiği açıktır. Nitekim bazı kaynaklarda isim verilmeden böyle bir görüş nakledilir.[159] Bütün bu anlayışlara temas eden Ebû's-Suûd Efendi (ö. 951 h/1544 m) hepsinin de doğruluk payı olabileceğini, yazar.[160] Şam diyarından ünlü tarihçi-müfessir İbn Kesîr (ö. 774 h/1372 m) göklerde genişleme olayını kabul edenlerdendir. O, sözkonusu âyeti; "Biz gerçekten, göklerin her tarafım (çapını) genişlettik" şeklinde açıklamıştır. Şu kadar varki o, başlangıçtaki genişlemenin hâlen devam edip etmediğini, söylememekte ve onun daha çok ilk genişlemeden söz ettiği anlaşılmaktadır. Bu müfessir; "Gerçekten, göklerin ve yerin yaratılışında... akıl sahipleri için (yol gösterici) deliller vardır" [161]anlamındaki âyeti açıklarken, bu delillerin; göklerin yükselip genişlemesinde ve yeryüzünün de alçalıp yoğunluk kazanmasında olduğunu, yazar.[162] Genişleme ile ilgili âyetin baş tarafında, Önce, İlâhî güc tarafından göklerin inşa edilip kurulmasından söz edildiğine göre âyetin son kısmının bu yapıyla ilgili olması daha uygundur.

Kur ' an 'da yıldız, gezegen ve uyduların seyirleri için düz bir hareket ifâdesi olan "cereyan: fiilinin kullanılışı ve öteyandan bunların kapalı dönüşlerinin, yüzüp gitme anlamındaki "sebh: fiili ile anlatılışı, onların seyir ve dönüşlerinde evrenin

hep aynı mekânını kullanmadıklarını gösterir. Eğer yörüngelerdeki dönüşler evrenin değişmez sabit mekânIannda olsaydı o zaman bu, "devr" fiiliyle ifâde edilirdi. Bu da en azından içinde bulunduğumuz güneş ailesinin, yerinde durmayıp bir tarafa doğru akıp gittiğini, mihveri ve yörüngesel hareketlerin de bu akış (:cereyan) hareketi içinde gerçekleştiğini gösterir. Elbet aynı şey tüm gökada (galaksi) için de söz konusu olabilir. Bu akışa uygun olarak dönüş hareketleri için yüzme fiili kullanılmıştır. Çünkü yüzme bir akış içinde gerçekleşir. Sonuç itibariyle bu hareketler de genişlemeğe yol açabilirler.[163]

Burada önemli olan diğer bir husus göklerdeki genişlemenin halen sürüp sürmediğidir. Sözkonusu âyetten genişlemenin belli bir zaman sonra durduğuna âit bir anlam çıkarmamız mümkün değildir. Eğer genişlemeden, sürekli yaratılış ve yeni oluşumlarla kâinatın büyümesi kastediliyorsa bu her zaman olan şeydir.

Belli bir yıldız ailesi içinde, gökadalarda ve hatta tüm bir gökte genişlemenin bir gün durması tabiidir. Sonsuza dek bir büyüme ve genişleme düşünülemez. Bu duruştan sonra her şeyin aynı yerde ve ayni mesafe ve boyutları muhafaza ederek kalması, eğer Allah dilemişse mümkündür- Fakat gökler, eriştikleri son genişleme noktasında, olduğu gibi donup kalacaklarmıdır? Göklerin, genişlemenin son bitiş noktasından, tekrar ilk başlangıç noktasına dönüşleri de mümkündür ve Kur'an'dan öğrendiğimiz, olayın bu yönde gerçekleşeceğidir. Biz genişlemenin zıddına geriye dönüş hâdisesini, "Alemin Sonu" konusu içerisinde ayrıntılı olarak ele alacağız.

Kur 'an, bulutsu kütleden ayrılıp gökleri ve yerleri oluşturan dev parçacıkların, yeniden aynı yere geleceklerinden bahseder. Bizi hayran bırakan bu yüce kitapta aynen şöyle denilir:

" O gün Biz göğü, kitapların sayfalarını dürüp büker gibi düreceğiz. ilk yaratmaya başladığımızda olduğu gibi onu (yeni bir yaratılışla) iade edeceğiz. Bu, üstümüze bir vaaddir. Biz (irade ve vaadimizi) mutlaka yapıcılarız"[164]

Bu âyet de bulutsu kütlenin patlayıp bölünerek parçalanması (fatk:)ndan sonra açılıp gökleri oluşturan kütlelerin, zamanı geldiğinde yeniden, bir kitap sayfalarının dürülüp dip kısmına döndürülüşü gibi, ilk çıkış noktasına döndürüleceklerini anlatıyor. Bu dürüp geriye katlama işlemine sözü edilen âyette "tayy:" denilmektedir. Tayy, açıp yayma anlamındaki "neşr"in zıddı bir anlama sahiptir.[165] Bu, genel işlemin bir parçası olmalıdır ki gene Kur'an-i Kerîm 'de, güneş ve ayın bir araya getirileceklerinden söz edilir. Kıyamet günü ne zaman sorusuna Kur'an'da; "güneşle ay bir araya getirildiği zaman"[166] şeklinde bir cevap verilmiştir. Ay dünyanın bir uydusu olduğuna göre, onun güneşle bütünleşmesi dünyanın da bütünleşmesini ifâde eder. Yerkürelerin sayısı başlığı altında biz, yerlerin ve göklerin bir araya getirileceklerine dâir Zümer sûresi 67. âyet üzerinde

açıklamalarda bulunmuştuk. Kur ' an 'in yanı sıra, yerlerin ve göklerin "tayy " edilip yâni dürülüp katlanarak bir araya getirilecekleri konusunda Peygamber (S)'den pek çok açıklama gelmiştir.[167] Bu açıklamalar, âlemin, önce açılıp genişlediğini, gösterir. Aksi halde onun yeniden bir yere toplanmasından söz edilemez. Canlı varlıklar olsun, cansız âlemler olsun hepsinin bir yere toplanma zamamna Kur'an'da, toplanma günü anlamında; "yev-mu'1cem'" tâbir edilmiştir.[168]

Kur'an'ın pek çok âyetinde, canlı bir hayat geçirmiş olsun, cansız âlemler olsun, genel olarak her şeyin geriye ve öteki hayata, diğer değişle, yeni bir hayata dönüşünden söz edilir. Bunun için "iade: sözcüğü kuLlamlmıştır.[169] Bu işlem yeni âlemleri kurmak içindir. Yüce Allah, âdeta eskimiş âlemlerin malzemelerini bir araya getirip onlardan yeni başka âlemler inşa edecektir. Bundan sonra cennet ve cehennem gibi biri çok mükemmel öteki çok korkunç iki ayrı âlem işlevlerini sürdüreceklerdir. Yer ve göklerin kalıntılarından ne gibi âlemlerin ortaya çıkacağını biz bilemiyoruz. Akıllı canlı varlıklar için geriye dönüş ve yeniden yaratılış, cennet veya cehennem birinde yer almak içindir. Göklerin katlanarak geriye dönüşü, yeni bir hayat ve yeni âlemlerin kurulmasına başlangıç olması içindir. Bir âlemin sonu, bir başka hayat ve bir başka âlem için başlangıç olacaktır. Kur'an'da bu şöyle anlatılır:

" -Allah'ın, yarattıklarını, ilkten nasıl yarattığını ve sonra onları nasıl tekrar (yeni yaratılışla) var edeceğini düşünmezlerini?

- Deki; yeryüzünde gezip dolaşın da, Allah'ın yaratmaya nasıl başladığım araştırıp gözleyin. Bundan sonra Allah (aynı şekilde) ahıret hayatını inşâ edecektir"[170]

Biz, yüce Allah'tan, bu âlem içinde şanslı bir yere koyduğu dünyamızı, orada da cennet gibi daha iyi bir âlem içine koymasını, dileriz. [171]

4 - Daralma Ve Ecrâm-I Semâviyyede Büzüşme

Biz burada, bir önceki konuda bahsettiğimiz, açılan göklerde geriye dönüş olayına yer vermekle beraber daha çok, dünyamızda, ve diğer gezegenler ile yıldızlardaki bünyesel daralma ve büzüşmelerden sözedeceğiz. Göklerde, dürülüp katlanmadan ibaret olan "tayy: olayı, açılan ve genişleyen âlemlerde, tersine bir işlemin başlıyacağını ve ilk başlangıca dönüşü, ifâde eder. Gene Kur'an'da geçen "iade: " olayı ise, yeni bir âleme ve yeni bir hayata geçişi ve gene aynı şekilde yeni bir bünye kazanmayı ve yeni yapılanmayı anlatır ki az önce bunları gördük. İade, bu anlamlarına ek olarak, katlanıp dürülme "tayy " de olduğu gibi ilk yaratılış noktasına dönüş anlamına da gelebilir. Topraktan yaratılan insanın yeniden oraya dönüşü, Kur'an'da bazan bu iade fiiliyle ifâde edilmiştir.[172] İnsanın iadesi hâriç

tutulursa altı ayrı sûrede, genel olarak varlığın iadesinden sözedilmiştir[173] ki bu sayı, yer ve göklerin yaratılış safhaları sayışma eşit bulunmaktadır. Biz buna dayanarak, geriye dönüşün, tersine olarak bu safhaları izleyeceğini ve her bir safhanın bir öncekine döneceğini, düşünebiliriz. Biz gene bundan hareketle yeniden yapılanma ve yeni bir hayat için benzer safhaların yürürlüğe gireceğini düşünebiliriz. Şu kadar varki bu yeniden varoluş ve yeni hayat hiç eskisine benzemeyecektir. Muhtemelen evrenin bu yeni oluşum safhalarına ilişkin süreler çok hızlandırılmış olacaklar. Bir kütleyi oluşturan maddelerin tersine bir işlemle ondan çözülüp ayrılmasına Kur'an-i Kerîm'de "infıtar:" tâbir edilmiştir ki gökler böyle bir olaya mâruz kalacaklardır.[174] Bu da madde çerçevesinde bir geriye dönüş olayıdır.

Katlanıp geriye dönüş olayı tabiatiyle mesafelerde küçülmeğe ve boyutlarda daralmalara yol açacaktır. Göklerde veya herhangi bir gökada ve yıldız ailesinde genişleme ve daralma olacağı gibi bir yıldız ve bir gezegenin kendi bünyesinde de bu olay meydana gelebilir. Doğrudan göklerin genişlemesine temas eden bir âyetin yanı sıra, değişik anlayışlara hedef olmalarına rağmen bünyevî büzüşme ve hacim noksanlaşması ile ilgili görülebilecek iki ayrı âyet bulunmakta ve her ikisi de dünyamıza ilişkin bir durumu ele almaktadırlar. Bu âyetlerden birinde şöyle denilir:

" Onlar görmüyorlar mı ki Biz arza geliyor ve onun etrafından eksiltip duruyoruz. Allah hükmeder. Onun hükmü ardına düşüp de onu geri çevirecek yoktur. O, hesabı pek çabuk görendir.[175]

Buna benziyen diğer bir âyet ise şöyledir:

" Biz onları (müşrikleri)de, atalarını da ömürleri boyunca yaşatıp geçindirdik. Onlar şimdi görmüyorlarmı ki Biz arza gelip etrafından eksiltip duruyoruz. O halde galip olanlar onlarmıdır.[176]

Görebildiğim kadarıyla hiç bir müfessir, bu iki âyete, benim yukarda açıkladığım biçimde bir anlam vermemiştir. İbn Abbas (r.) eksilme olayını, peşi sıra arazilerin Hz. Muhammed (S)'in fethine açılması şeklinde tefsir ederken, Hasan el-Basrî, Dahhak ve Katâde gibi sahabeden sonraki neslin müfessirleri bu ifâdeyi; müslümanların müşriklere galebesi olarak anlamışlardır ki sonuç itibariyle verilen anlam aynıdır.[177] Bir kısım müfessirler de; arazilerin harap edilip halklarının ve bereketin azaltılması yahut ülkelerden faydalı, seçkin kişilerin ve ilimde derinleşmiş kimselerin, fakihlerin yok olup gitmesi gibi anlamlara yönelmişlerdir ki İbn Abbas da bazan bu kesim içerisinde gösterilir.[178] Bu tür anlayışların, daha sonraları ortaya çıkan bazı şikâyetlerden kaynaklandığı açıktır. İkrime (ö. 115 h/733 m) ise, yeryüzü çevresinde maddî ve fizikî bir noksanlaşma olamıyacağı düşüncesinden hareketle "eğer böyle olsa oturacak bir yer bulunmaz" der.[179]

Müşrikler, İslâmı etrafa yayılmadan Mekke içinde durdurup boğmak ve bunda da başarılı olamayınca onu Medine noktasında yok etmek istediler. İslâm ise bütün kuşatmaları kırdı ve bazan devletler çapında ve fakat her zaman fertler çapındaki yayılışım, küfrü aralıyarak, günümüze kadar sürdürdü. Yukarda sözünü ettiğimiz her iki ayet de ilk bakışta bu durumu dile getirmektedirler. Fakat Allah, dünyanın çevre ve çapındaki daralma yâni jeolojik bir olay ile, İslamm, bir noktadan başlıyarak inkâr dünyasını daraltması arasında bir bağlantı kurup tek bir ifâdeyle bize iki ayrı gerçeği anlatmış olabilir.

Eğer yeryüzü kütlesinin, içe doğru yoğunlaşması devam ediyorsa bu, büzüşme ve dolayisiyle de dış yüzeyde bir daralmaya yol açacaktır. Sözünü ettiğimiz âyetler bizi böyle bir olaya yöneltmektedirler. Dünya için böyle bir büzüşme ve çap küçülmesi varsa aynı şey diğer yoğunlaşan gezegen ve yıldızlar için de elbetteki sözkonusu olur.

Konumuz açısından dikkati çeken bir diğer şey de Kur'an'da, göklerin dürülüp bir araya getirilmesi işlemi için ayy:" kelimesi kullanıldığı halde yeryüzü için "kabd: " sözcüğünün kullanılmış olmasıdır.[180] Buna karşılık Hz. Peygamber'in sözlerinde, çoğul olarak geçtiğinde, gökler için olduğu gibi, yerler için de, dürüp katlama anlamındaki "tayy" fiili kullanılmıştır. [181]Biz bundan, tek küre sözkonusu olduğunda "kabd", buna karşılık, birden fazla küreler, yıldız aileleri ve daha büyük âlemler sözkonusu olduğunda da "tayy" fiilinin kullanıldığını anlıyoruz. Bir önceki konuda kaydettiğimiz:

" O gün Biz, göğü, kitapların sayfalarını dürüp büker gibi düreceğiz"[182]

anlamındaki âyete bakacak olursak, göklerde her yıldız ailesi ve her bir âlem, temelde merkezî bir yere bağlı birer sayfa gibi kabul edilmişlerdir ve açılma devri bittikten sonra her biri merkeze doğru belli bir açı yaparak dürülüp katlanmaya geçecektir. Buna karşılık "kabd", bir küre üzerinde meydana gelen bir olgudur ve arapçada bu sözcük; bir nesneyi avuç içine almak, bir şeyi sıkıp daraltmak ve kuşun açtıktan sonra kanatlarını yumması gibi anlamlara gelmektedir. Bu sözcük tayy gibi, dürüp bir yere toplama anlamına da geliyor. Bu anlamlan ile bir kütle üzerindeki kabd olayının, onda büzüşme, çevre ve çapında daralıp eksilme anlamına geleceği açıktır. Şüphesiz bu büzüşme her kütlenin kabul edebileceği bir noktaya kadar sürebilir. Milâdi 12. asrın ünlü müfessir-filozofu Fahruddîn er-Râzî, eserinde; dünyanın kütlesel hacminin belli bir ölçüde olduğunu, bununla beraber onun, şu anda olduğundan daha da büyümesinin veya küçülmesinin imkân dahilinde bulunduğunu, yazar.[183] Fakat o, gerçekte bir küçülmeden bahsetmez. Yerküresinin ve diğer gezegen ve yıldız kürelerinin hep aynı kalması elbet düşünülemez. Bir kütlenin son büzüşme sınırından sonra yeniden genişleme veya

patlayıp dağılma gibi bir gelişmeye mâruz karması da tabiidir. Evrende hiç bir şey olduğu gibi kalacağa benzemiyor. [184]

---

[1] Âyetier için s. 63, 64 rakamlı dip nola bak.
[2] Geniş bilgi için "'İlk Maddeden Buiul.su Kütleye Geçiş" baslığına bak.
[3] Bütün bu görüşler için bak. Taberî, Teftir, XVII/14-15; F. Râzî, XXH/163; Kuriubî, XI/284; İbnu'i-Cevzî, V/348, Bu eserde Dahhak farklı bir görüş içinde gösterilir; Ebu's-Suûd, Tefsir, VI/64; Aynca bak. Zcmahşerî, IH/59.
[4] İbn Kesir 11/506.
[5] Taberî, XII/14-15; Diğer görüş için bak. Ebus Suûd, VI/64.
[6] Bak. İbn kuteybe, Tefsir Garîbu'I-Kur'an, 285-286; Râgıb el-Isbahânî, 273; Fîruzâbadî, 111/35.
[7] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 80-83.
[8] Enbiyâ, 21/31-33.
[9] Fussılet, 41/11-12.
[10] Zemahşerî, V/194; F. Râzî, XXVII/lO8; Kurtubî, XV/344.
[11] Hâkim, Müsledrck, 1/27; Suyûtî, ed-Diirrü'I-Mensûr, V/361.
[12] Kurlubî, XV/343.
[13] Bakara, 2/29.
[14] Zemahşerî, Keşşaf, 1/61.
[15] Bak. Taberî, r/151-152.
[16] Nâziat, 79/27-30.
[17] Kâinatla denge için bak. geniş bilgi, İkinci Bölüm "Kâinatta düzen ve dengenin kurulması" Yeryüzünün oluşumu için bak. Üçüncü bölüm "Yerkürenin tabakaları ve yapısı".
Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 83-86.
[18] A'râf,7/54.
[19] Geniş bilgi için bak. Birinci bölüm "Suyun yaratılışı".
[20] Hûd, 11/7.
[21] Kaf, 50/38; Yer ve göklerin yaratılış devreleri ile ilgili diğer âyetler için bak. Yunus, 10/3;
Furkan, 25/59; Secde, 32/4; Hadîd, 57/4.
[22] F. Râzî, XIV/9S-99; XXV/168; XXVIII/184.
[23] Ebu's-Suûd, Tefsir, VIII/4-5.
[24] F. Râzi,XIV/100; XXV/168.
[25] Nâzial, 79/27-28.
[26] Bak. F. Râzî, XVII/13-14.
[27] F. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, XIV/98-99.
[28] Kamer, 54/49-50.
[29] Fussilct, 41/9-12.
[30] F. Râzî, XXVII/103.
[31] Taberî, Tefsir, XXIV/63.
[32] Bak. Kurtubî, XV/345-346; Zemar^en, V/194-195; İbnu'I-Cevzî, VII/243-244; îbn Kesîr, IH/257.
[33] İbn Abbas ve onun görüşünde olanlar için bak. Kurtubî, XV/345-346.
[34] F.Razî, XXVII/104-105.
[35] Taberânî, el-Mu'cem el-Kebîr, X/3O1-3O2, No. 10594.
[36] Ondan gelen diğer bir görüş gıdaların göklerden önce yaratıldığı yönündedir. Fakal bu onun yaygın görüşüne zıttır. Bak. Taberî, XXX/29.
[37] İbn Kesîr, Tefsîr, 1/48.
[38] İbn Kesîr, 1/48.
[39] Bak. İbn Kesîr, III/257.
[40] Zemahşerî, Keşşaf, 1/61; V/194-195.
[41] Bak. Taberî, XXX/29; Diğer görüş sahipleri için bak. Kıırtubî, XIX/204-205; İbn Kesîr, 1/48.
[42] Bak. Kıırtubî, X1X/205.
[43] İbn Kesîr, 1/48; Kurtubî, 1/255.
[44] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları:86-93.
[45] Bakara, 2/122; Âİ-i İmrân, 3/108; Mâidc, 5/20.
[46] Al-İmrân, 2/42.
[47] Bu görüşler için bak. Teberî, 1/48-49; Kurtubî, 1/138; İbn Kesîr, 1/21.
[48] Kurtubî, 1/138; Ebû el-Âliye de âlemleri 18 bin olarak kabul eder. Bak. Taberî, 1/48-49.
[49] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 93-94.
[50] En'âm, 6/75.
[51] Arâf, 7/185.
[52] Mü'mıuûn, 23/88; Yâsîn, 36/83.
[53] Bak. Kurtubî, VII/23-24; XII/145; îbn Kesîr, 11/573; 111/36; Nesefî, IV/I5; Kadî, H/319.
[54] Bak. Fîruzâbâdî, V/523.
[55] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları:94-95.
[56] Lukmân, 31/16.
[57] Kurtubî, XIV/68; Taberî,' XXI/46; Ayrıca bak. İbn Kesîr HI/66.
[58] Suyûtî, ed-Durr el-Mensûr, V/238, Suyûlî'nin kaydına göre, Hâkim hadisi sahih kabul ederken, Zehebî kabul etmemiştir. Hadis İçin ayrıca bak. Kurtubî, XI/169.

[59] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 95-96.
[60] Bu görüşler için bak. Kuriubî, XI/169; Zemahşerî, IH/26; Nesefî, 111/48; İbn Kesîr, H/470; Suyûiî, Tefsir, 11/42.
[61] Buhârî, Tevhid, 36; Farklı anlatım için bak. Tefsîr, 39.
[62] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 96-97.
[63] Kaynaklar için bak. "Suyun Yaratılışı" başlığı Dip No. 8.
[64] Hûd, 11/7.
[65] İbn Mâce, Mukaddime. 13; Ebû Dâvud, Siinnel, 18; Hâkim, 11/328; Bagavî, ÎV/29; Suyûlî, el-Hey'e. v.
[66] Kurtubî, XVM/6I-62; Suyûlî, cl-Hcy'e, v. 2/a; Taberî, XXVII/I2.
[67] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 97-98.
[68] Bak. M. Fuad Abdiilbaki, cl-Mıı'cem e]-Müfehres li-Elfaz el-Kur'an, "arş" md.
[69] A 'raf, 7/54; Yunus, 10/3; Ra'd, B/2; Furkan, 25/59; Secde, 32/4, Hadîd, 57/4; Tahâ, 20/5.
[70] Kurtubî, VII/120.
[71] F. Râzi, XIV/I15-117.
[72] Kurtıubî, VII/220-221, XIX/264; Arşın mülk ve en büyük cisim anlamı için bak. F. Râzî,XVII/I3-14.
[73] Bak. Kurîubî, XIX/8; H. Basn Çantay, 1/327, Dip No. 6.
[74] D.İ.A, "arş" md. (Y. Şevki Yavuz).
[75] Tevbe, 9/29; Mü'nıinûn, 23/86, 116.
[76] Kurtubî, VII/219, VIII/302.
[77] Taberî, XVIII/36.
[78] D.İ.A, "arş" md.
[79] Mu'minûn, 23/86.
[80] Ebû Dâvud, Sünnet, 18.
[81] Ahmed, V/316.
[82] Tirmizî, Tefsir, 58; Taberî, Tefsir, XXVII/124.
[83] Suyûtî, ed-Dürr el-Mensûr, VI/239.
[84] F.Râzî, XVII/13-14.
[85] F.Râzî, XIV/114-117.
[86] Arş hakkında ayrıca "Suyun Yaratılışı" başlığına bak.
[87] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 98-101.
[88] Bakara, 2/255.
[89] Kürsî için bak. Taberî. III/7; Kurtubî, 111/276-277; İbn Kesîr, 1/231.
[90] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 101.
[91] Bakara, 2/29; İsrâ, 17/44; Mu'minûn, 23/86; Fussılel, 41/12; Talak, 65/12; Mülk, 67/3; Nuh, 71/15.
[92] Mu'minûn, 23/17; Nebe\ 78/12.
[93] Kurtubî, 11/192.
[94] Hadis için bak. Ebû Dâvıid, Sünnet, 18; İbn Mâce, Mukaddime, 13; Bagavî, IV/29; Hâkim, 11/378; Zehebî, 11/378; Taberî, XXVIII/99; Suyûtî, el-Hcy'e.v.5/b; Ebu's-Suûd,Tefsir.VIH/32.
[95] Rahman, 55/29.
[96] Fâtır, 35/1.
[97] Zâriyat, 51/47.
[98] İbn Hibban, Sahîh, 111/188, No. 1902.
[99] Mülk, 67/3-4; Müfessirler için "Kâinatın düzen ve dengelerine genel bakış" başlığı. Dip No. 50'ye bak. Günümüzde bilim adanılan müvâzi (parclcl) evrenlerden söz etmeğe başladılar. Bak. Taşkın Tuna, 311; Bu konuda ayrıca "Hz. Muhammed'in göklere seyahati" başlığına bak.
[100] Tâhâ, 20/12.
[101] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 101-105.
[102] Talak, 65/12.
[103] Zemahşerî, VI/127.
[104] İbnu'l-Cevzî, VIII/299.
[105] Kurtubî, 1/258-259.
[106] Zümer, 39/67.
[107] Zemahşerî, Keşşaf, V/170.
[108] F Râzî, XXVII/16.
[109] Taberî, Tefsir, XXIV/17.
[110] Taberî, XI/60.
[111] Şurâ, 42/4-5.
[112] Taberî, XXV/6; İbnü'l-Cevzî, VH/272; Kurtubî, XVI/4.
[113] îbn Kesîr, 111/73.
[114] Bak. îbn Kesîr. 111/547.
[115] Birbirinden az farklarla beraber hadisler için bak. Müslim, Miinâftkıın, 24; Ebû Davûd, Sünnet, 19; İbn Mâce, Mukaddime, 13 (Bu son kaynakta ard tekil olarak geçer).
[116] Müslim, Münafıktın, 25.
[117] Bak. Müsim, Sıfatü'l-kıyâmc, 18-22; Tirmizî, Tefsir, 41; Ahmed, Müsned, 1/457; Farklı anlatını için bak. Buharı, Tevhîd, 26, 36, Tcfsîr, 39.
[118] Tirmizî, İlim, 19.
[119] Bak. Müslim, İman, 231; İbn Mâce, Mukaddime, 13.
[120] Ahmed, Hüsned,V/135.
[121] Ahmed, 11/170; Hz. Musa için de buna benzer bir söz nakledilir, Bak. Kuitubî, 1/259.
[122] İbn Hibbuan, Sahîh, IV/l 70, No. 2698; Taberanî, el-Muvcem el-Kebîr, VII1/39, No. 2799.
[123] Tirmizî, Tefsir, 57,1; Ayrıca bak. Ahmed, Müsned, 11/370; Hâkim, 11/378; Zehebî, 11/378; SuyûEî, ed-Durr ed-Mensûr, VI/238.
[124] Hadîd, 57/3.
[125] Taberî, Tefsir. XXVII/I24; Hadisin son kısmının yorumu için aynca bak. Kurtubî, 1/259; Tirmİzî, Tefsir, 57,1.
[126] Bak. Ebû Davûd, Sünnet, 18; İbn Mâce Mukaddime, 13; Bagavî, IV/29, No. 4454.
[127] Bak. Kurlubî, XV1I/174-175; Kurtubî, İbn Abbas'tan naklen, Peygamber'in, dünya için "el-"ulyâ" tabirini kullandığı bir sözüne yer verir ise de biz bunu hadis kitaplarında bulamadık. Bak. Kurtubî, XIX/228.
[128] el-Heysemî, X/l 63; el-Hindî, Kenzu'I-'Ummal, f 1/270; F. Râzî, XXXI/47.

[129] Nâziât, 79/30.
[130] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 105-111.
[131] Âyetler için bak, M. Fuad Abdüİbaki, d-Mu"cem el-Müfehres İi-Elfazf 1-Kurân, "beynehuma:" md.
[132] Furican, 25/59; Secde, 32/4; Kaf, 50/38.
[133] Hicr, 15/85; Rûm, 30/8; Ahkaf, 46/3.
[134] Sad, 38/27.
[135] Enbiyâ, 21/16; Duhân, 44/38.
[136] Bu cisimler için bak. Salih Karaah, Genel astronomi I, s. 148.
[137] Tirmizî, Tefsîr, 57,1 ibaresinin yer aldığı ve Peygambere bağlanmadan cr-Rabî" b. Encs'in rivayet ettiği bir hadis için bak. İbn Hacer, el-Matâlib, 111/265, No. 3440; el-Haysemî, Mccirufu ez-Zevâid, VIII/132.
[138] Ebû Davûd, Vitr, 24; Tİrmizî, Tefsir, 114.
[139] Geniş bilgi için, aynı ismi taşıyan başlığa bak.
[140] Necm, 53/13-16.
[141] Nesaî, Salat, 1.
[142] Sâd, 38/10.
[143] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 111-113.
[144] Fussilet,41/ll.
[145] Kamer, 54/49-50.
[146] Geniş biigi için bak. Bölüm I, "Maddelerin Yaratılması" başlığı.
[147] Rahman, 55/29.
[148] Fâtır.35/1.
[149] Yeni oluşumlar için ayrıca bak. "Göklerin sayısı" başlığı.
[150] Fussılei, 41/11.
[151] Enbiyâ, 21/30.
[152] Zâriyât, 51/47-48.
[153] Kurtubî, XVII/52; Hasan cl-Basrî ve îtin Kuieybe için ayrıca bak. İbnü'I-Ccvzî, VIII/41; Zemahşerî, VI/38.
[154] İbn Kuteybe, s. 422; Zemahşerî, VI/38.
[155] Peygamberi görenlere, Ashap veya sahabe, Peygamberden sonra sahabe iie görüşen veya onların çağında yaşıyanlara Tâbiûn denilir.
[156] Taberî, XXVII/6; ıbnü'I-Cevzî, VIII/41.
[157] F. Râzî, XXVIII/227.
[158] İbnü'l-Cevzî, VIII/41.
[159] Bak. Kurtubî, XVII/52; Zemahşerî, VI/38; Neysabûrî, XXVII/16.
[160] Ebu's-Suûd, Tefsir, VH/143.
[161] Âl-İİmrân, 3/190.
[162] İbn Kesîr, 1/346,111/386.
[163] İlgili âyetler ve geniş bilgi için bak. İkinci Bölüm "Kâinatla Harekeller" başlığı.
[164] Enbiya, 21/104.
[165] Bak. Kurtubî, XI/347-348.
[166] Kıyâme,75/9.
[167] Bak. Buhârî, Tevhîd, 6, 19, Rikak, 44, Tefsir, 39; Müslim, Munâfıkun, 19-23, İbn Mâce, Mukaddime, 13.
[168] Şûra, 42/7;Tegabun, 64/9; Bu konularda geniş bilgi için bak. Beşinci bolüm.
[169] Bak. Yûnus, 10/4, 34; Enbiyâ, 21/104; Rûm, 30/11, 27; Ankebûl, 29/19; Burûc, 85/13; Nemi, 27/64.
[170] Ankebûl, 29/19-20.
[171] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 114-119.
[172] Bak. Tahâ, 20/21; Nuh, 27/18: Rûm, 30/11.
[173] Bu sûreler için bak. No. 145.
[174] İnfîtar, 82/1; ayrıca bak. Meryem, 19/90; İnfitar hakkında geniş bilgi iç İn bak. Birinci Bölüm, "Maddelerin yaraLılması" başlığı.
[175] Ra'd, 13/41.
[176] Enbiyâ, 21/44.
[177] Tabcrî, XIII/116-117; İbn Kesîr, 11/287; Kurtubî, IX/333, XI/292.
[178] Taberî, XIII/I16-117; Kurtubî, IX/333-334; F. Râzî, XIX/67; İbnu'l-Cevzî, IV/340.
[179] Taberî, XIII/117.
[180] Enbiyâ, 21/104; Zümer, 39/67.
[181] Bak. Müslim, Münâfıkun, 24-26; Ebû Dâvud, Sünnet, 19.
[182] Enbiyâ, 21/104.
[183] F. Râzî, XIX/2-3, 170.
[184] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 119-121.

D - GÖKADA (GALAKSİ)LAR - BURÇLAR - AK VE KARA NOKTALAR, YILDIZ, GEZEGEN VE UYDULAR

1- Gökadalar Ve Burçlar

Kur'an-ı Kerîm'in, burçlardan ayrı varlığı olan gökadalar âlemine açıkça bir temasta bulunup bulunmadığım, bilemiyoruz. Her gök, şüphesizki çok sayıda gökadalardan meydana gelmiştir ve her gökada içinde de çok sayıda burç vardır. Dünyamızın içinde bulunduğu gökadaya "s a m an yolu" denilmektedir. Bir gökadanın ise gezegen ve uydular hâriç yüz milyar yıldızdan oluştuğu tahmin edilmektedir ve kâinatta bu şekilde 200 milyar gökada olduğu sanılmaktadır.[1] Tabiatiyle bu sayılar her zaman değişikliğe uğramaya mahkûmdur. Her yıldızın bizim güneşimiz gibi çok sayıda gezegen ve kuyruklu yıldıza sahip olduğu ve gezegenlerin de ay gibi uydulara mâlik bulunduğu düşünülürse bir gökada içindeki ecrâmın sayısını yüzlerce kere çoğaltmak gerekir. Bunlara küçük gezegenler, dev kayalar ve çeşitli ara nesneler de eklenirse bir gökada, insanı çıldırtacak bir büyüklüğe erişmiş olur. Oysa bir gökada, tek bir göğün sâdece küçük bir parçası gibidir. Bazan bir tek yıldız bile insanı şaşkına çevirecek büyüklüktedir. Bir gökadanın ve hele bir göğün büyüklüğü karşısında insan kendisi hakkında ne düşünür bilemem. Fakat bunun cevabını şu âyette bulmak mümkündür. Göklerin defalarca gözlenmesi istenilen âyette:

" Sonuçta o göz yorgun olarak hor ve âciz bir şekilde sana dönüp gelecektir"[2]

denilerek, insanın o büyüklük, o denge ve o ihtişam karşısında kendine yönelirken hissedecekleri şey dile getirilir.

Biz yedi gökten herbirinin nerede başlayıp nerede bittiğini ve bugüne kadar keşfedilen gökadaların hepsinin tek bir göğe mi âit olduklarını bilemiyoruz. Gökadalar, uzay boşluğunda bir ada veya bir kıta gibi durmaktadırlar ve onlar âit oldukları göğün bir nevi kıtalarını oluşturmaktadırlar. Bir gökada içerisinde muayyen yıldızlardan oluşan kümeler de burçları meydana getiriyorlar ki bunlara Kur'an'da temas edilmiştir. Bir göğün kıtası durumundaki gökadalar, tüm göğe nisbetle onun burçları gibidirler. Bu sebeple Kur'an'da "burûc" kelimesi, bizim bugün anladığımız burçların yanı sıra gökadaları da ifâde için kullanılmış olabilir. Çünki her ikisi de yıldız topluluklarından oluşuyorlar. Şu kadar varki biz, çıplak gözle ancak kendi gökadamız olan saman yolunun bir kısmını görebiliyoruz.

Burç kelimesi, Kur'an'da dört ayrı yerde ve hepsinde de "burûc" şeklinde çoğul olarak geçmektedir. Bunlardan üçünde açıkça göklerdeki burçlardan sözedildiği halde "Nerede olursanız olun, hatta yükseltilmiş burçlarda bile olsanız ölüm gelip

sizi yakalar" [3]anlamındaki âyette, burçlar ile yüksek kalelerin mi yoksa göklerdeki burçların mı kastedildiği açık değildir. Fakat burûc kelimesi diğer âyetlerde dâima göklerdeki burçlar olarak geçtiği için bu âyette de aynı burçların kastedilmiş olma ihtimali çok yüksektir.[4] Bu ihtimale göre insan güneş ailesinin çok ötelerinde olan burçlar âlemine gidip yerleşmiş olsa bile orada da ölüm olayından kendini kurtarıp ebedîleşemeyecektir. Sözkonusu âyette burçların bir yapı gibi yükseltilmiş (:müşeyyed) oldukları dile getirilmiştir. Burada burçlar yüksek yapı topluluklarına benzetilmiş olabilirler.

Kur'an'da "burûc" ismini alan sûrenin ilk âyetinde; "Andolsun burçları olan göğe" denilerek belli yıldız kümelenmelerine dikkat çekilmiştir. Diğer bir âyette de; gökte burçların ve orada yanan bir çerağ (:gü-neş)m ve aydınlatan ayın bulunduğu, anlatılmıştır.[5] Bu âyette; güneş ve ayın göktemi yoksa burçlar içerisinde mi oldukları açıklık kazanmamakta-dır. Eğer bizim güneşi belli devrelerde bir burç içindeymiş gibi görmemize itibar edilmişse o takdirde güneş ve ayın görünüşten başka burçlarla bir ilgisi olmıyacaktır. Kur'an-ı Kerîm'de bizim güneşimizin burçlarla fizikî bir bağlantısı olduğundan hiç söz edilmemiştir. Burçlarla ilgili bir başka âyette ise; temasa edenler için onların süslendikleri ve şeytanlara karşı da korundukları dile getirilmiştir.[6] Bundan burçlar düzeninin korunduğu ve tahkim edildiği anlaşılmaktadır. Bütün gökler düzeninin korunduğunu ifâde eden âyetlerin yanı sıra burada mevziî bir korumadan bahsedilmesi, burçların tahkim edilmiş yeryüzü kalelerine benzetilmiş olmalarından kaynaklanabilir.

Burçlardan müfessirlerin ne anladıklarına gelince onların çoğu; ölüme karşı koruyucu olamıyan burçları, yeryüzünün kaleleri olarak görmüşlerdir. Diğer âyetlerde sözü edilen burçları ise bir kısım müfessirler doğrudan yıldız ve gezegenler olarak tefsir ederlerken, bazıları özellikle büyük ve parlak yıldızların bu adla anıldığım savunmuşlardır. Ünlü dil ve kıraat âlimlerinden Hamza (ö. 156 h/773 m) ve Kisâî (ö. 189 h/805 m) Furkan sûresi 61. âyette geçen ve çerağ anlamı ile güneşi ifâde eden "serâc: kelimesini çoğul olarak "sürüc" şeklinde okuyup bunları yanıp parlıyan büyük yıldızlar olarak mânalandırmişlardır[7] Bu anlayışa göre burçlar içerisinde pek çok büyük güneşlerin varlığından sözedilebilecektir. îkrime (ö. 115 h/733 m) gibi bazıları da burçları gökyüzü sarayları olarak düşünmüşlerdir.[8] İlk müfessirlerden Ebûv Ubeyde (ö. 210 h/825 m) Yahya b. Selâm (ö. 200h/815 m) ve Taberî gibi bazıları burçları; yıldızlardan oluşup da ay ve güneşin seyir esnasında uğradıkları menzilleri, olarak açıkladılar. Gezegen yörüngelerini de bu şekilde açıklayanlar olmuştur. Bunlar çok eskiden beri bilinen 12 burç ismi verirler[9] ki güneş bunlardan her birinde birer ay kalırken, ay herbirinde 2. 1/3 gün olarak 28 menzilde kalır ve iki gece de örtülü duruma geçer[10] Ebû's-Suûd, burçların; gezegenlerin uğrak yerleri olmaları dolayisiyle

saraylara benzetildiklerini ve buralarda yıldızlar in da bulunduğunu yazar. Ayrıca o, buraların musibet ve felâketlerin çıktığı gök kapıları olduğuna ilişkin bir görüşe de yer verir.[11]

Burçlar aslında bize nisbetle var görünen şeylerdir ve gökte toplu olarak gördüğümüz her hangi bir yıldız kümesini ifâde ederler. Gerçekte ise toplu gibi görünen yıldızlar arasında çok büyük mesafeler vardır. Öteden beriye bu şekilde dünyamızdan görünen 12 burç tesbit edilmiştir ki Uzayın derinliklerine doğru gidildikçe değişen açılara göre, bu tür görünüşlerin sayısının da artması ve bazı noktalarda da azalması tabiidir. Bazıları, burçları, diğerlerinden farklı olarak, sâdece göğün güzelliği olarak yorumladılar.[12] Bu anlayışa göre uzayda gördüğümüz burçlar, güzel bir görüntüden başka bir şey olmıyacaktır. Muhtemelen "Andolsun Biz gökte burçlar yapmış ve seyredenler için onları süslemişizdir" anlamındaki ayet[13] bu anlayışa kaynaklık yapmıştır.

Gerçekte varlık basitten mürekkebe ve mükemmelliğe doğru derece-lenmiştir. Bir gezegen ve yıldızdan onun dahil olduğu bir topluluğa ve oradan da daha üst kümelere; burçlara, gökadalara ve nihayet göklere doğru varlık, tüm kâinatı kaplıyacak biçimde derecelenir gider. Bir dereceden diğer bir dereceye yükseliş veya inişler istisnalar dışında mümkün olmalıdır. Her bir derece diğeri için bir basamak teşkil eder. Kur'an-ı Kerîm'de, bir sûreye de ismini veren "mev âric: kelimesi çıkıp yükselme yerleri anlamına gelir ve bu sûrede, göklerin derinliklerine doğru gidildikçe zamanın da küçüleceği açıkça ifâde edilir. İnkarcıların Allah tarafından mutlaka cezalandırılacakları bildirilen ilgili âyetlerde ayrıca şunlar anlatılır:

" - O (azap), çıkıp yükselme yerlerinin sahibi olan Allah'tandır.

- Melekler de Ruh da oraya bir günde çıkıp yükselirler ki mesafesi elli bin yıldır.[14]

Burç ve gökadaların bu derecelenme (me'âric) içerisinde yer alacakları şüphesizdir. Çeşitli yorumlar içerisinde özellikle Mücâhid (ö. 100 h/718 m)'in "mev âric" i, gökyüzündeki dereceler olarak görmesi, konumuz açısından önem taşır.[15] Varlıklar arasında derecelenmeleri gösteren bir başka âyette ise; Allah'ın, derecelerin en üstünde bulunduğu veya âyete verilen diğer bir anlama göre ise O'nun, varlıklar arasında ve göklerde birbirinden üstün dereceler oluşturduğu dile getirilmekte ve bunun için şu tarzda bir ifâ-, de kullanılmaktadır:

" Dereceleri yükselten (yahut derecelerin en yücesi) ve arşın da sahibi olan (Allah)"[16]

Aslen İran'ın Kum şehrinden olup zamanının riyaziye ve gök bilimlerine de vâkıf bulunan müfessir Ney s abûrî (ö. 728 h/1328 m) bu âyetin; maddî varlığa sahip

basit ve karmaşık yaratilışh varlıklara ilişkin derecelenmeleri ifâde edebileceği ihtimali üzerinde, durmaktadır.[17] Bu, şühesiz bir zerre (:atom) den ve hatta Kur'an-ı Kerîm'in değişiyle ondan da küçük nesnelerden[18] başhyarak içinde burçların ve gökadaların da bulunduğu âlemlere doğru giden bir derecelenmedir.

Burçların insan kaderi ve tabiatı üzerindeki etkilerine gelince Kur'an'da böyle bir durumdan söz edilmez. Yıldızlardan ve burçlardan falcılık yoluyla hükümler çıkarmak ise Hz. Muhammed (S) tarafından şiddetle reddedilmiştir.[19] Eğer güneş ailesindeki gezegen ve uyduların, bir kısım yıldız ve burçların insan tabiatı üzerinde bir takım etkileri varsa bunlar, falcılık usulleriyle değil ancak ilmî yollarla inceleme konusu yapılabilir. Kaderin ise ecrâm-ı semâviyye (:yıldız, gezegen ve diğer uydular) ye bağlı hiç bir yanı yoktur. Şüphesiz insan kendini kuşatan şartların ve içinde bulunduğu ortamın etkisi altındadır. Güneş ve ayın dünyamız üzerinde etkileri olduğu gibi güneş ailesinin diğer üyelerinin de kısmen etkileri bulunabilir. Güneş ailesi üzerinde bu aileye yakın yıldız ve burçların bir etkisinin olup olmadığını ve eğer varsa bunların nelerden ibaret olduğunu tesbit ancak ilgili bilim dalına düşen bir iştir ve İslâmın reddettiği gayri ilmî yollardan olan falcılığın bu gibi, yüksek bilim ve fen gerektiren alanlarda hükümler koyması, bilimi saf dışı yapmak olur.

Hz. Peygamber'in yasaklamasından sonra Hz. Ömer de halifeliği sırasında, karada ve denizde yol bulma dışında yıldızlardan kehânet yoluyla hükümler çıkarıp geleceğe âit şeylerden söz edilmesini yasaklamıştır. Ömer (r.) bu yasağına gerekçe olarak; halkın çoğunun bu kehânetlerin etkisi altında kalarak onlardan zarar göreceğini bu kehanetlerin ilmî bir tarafı bulunmadığını ve kader konusunda da onlardan bir fayda sağlanamıyacağı-m, ileri sürüyordu.

Ünlü türk fakıhlerinden Ferganalı Burhanuddin el-Merginânî (ö. 593 h/1196 m), ilm-i nucûmun dinde kötülenmeyip güzel bir ilim olduğunu ve bu bilimle çeşitli yolların kullanılarak hükümler çıkarılabileceğini, yazar. Ona göre bu yollardan biri; "Ay ve güneş hesab ile hareket ederler-Rah-man, 5" âyetiyle ortaya konulmuşturki bu da hesabı olarak sonuç elde etme yoludur. Meselâ namaz vakitleri ve kıble yönü bile bu yolla bulunur. Diğer bir yol da yıldızların hareketlerinden faydalanarak bir sonuca varma yoludur. Bu, bir hekimin, nabzına bakıp hastasının sağlıklı olup olmadığını anlamasına benzer. Dinde bu yolla bir sonuca varmak ve bir bilgi elde etmek meşru görülmüştür. Şu kadar varki kişi bu yolla elde ettiklerini gaybı bilme olarak görmemeli ve olayların, Allah'ın takdirine göre oluşup ortaya çıktıklarını da inkâr edici olmamalıdır. İbn Şebbe (ö. 262 h.)'nin yazdığına göre Hz. Ömer göklerin; gece ve gündüz zamanlan ile ayın menzillerinin tesbiti ve yıldızlardan yol bulma gibi amelî faydalara yönelik olarak öğrenilmesini istemektedir.[20]

Burçlara Kur'an'da dört ayrı âyette yer verilişinin, mevsimlerin sayısıyla bağlantılı olma gibi bir hikmeti olabilir. Güneş, mevsimlere göre, belli burçların içindeymiş gibi görünür. Mevsim ve iklimlerin de insan üzerinde bir etkisinin olduğu açıktır. Bundan, burçların insan üzerinde etkileri olduğu hükmünü çıkarmak yanlış olur. Çünkü güneşin bir burçta görünmesi, aslında bir görüntü aldanmasından başka bir şey değildir. Her yıldız kümesi görüntüde bir burç oluşturur. Eğer biz, güneş ailesinin bütün üyelerini, uzak bir noktadan, bir arada görebilsek onları da bir burç gibi görürüz. Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz kî burçlar ne bizim ruhumuz ne kaderimiz ve ne de bize hükmeden ilâhımızdır. [21]

2- Gökadalar-Aknoktalar Ve Karanoktalar

Zamanımızda ortaya çıkarılan Ak ve Kara Noktalara Kur'an-ı Ke-rîm'de ve Hz. Muhammed (571-632 m)'in sözlerinde açık bir şekilde değinilip değinilmediğini bilemiyoruz. Fakat bir kısım âyet ve hadislerin içerdikleri anlamların bir nebze de olsa bu konuda anlatılanlara uygun düştüğünü söyliyebiliriz. Yahut Kur'an ve Peygamber (S)'den gelen bazı hadisler ak ve kara noktalara açıkça değiniyorlar da biz bilgi eksikliğimizden bu açıklığı göremiyoruz. Bu ancak uzay bilginlerinin açıklığa kavuşturacağı bir iştir. Biz sâdece onlara yardımcı olacağız. Nitekim onlar da, bizim varlık ve gökler hakkındaki Kur'an âyetlerini ve Peygamberin ilgili sözlerini doğru ! bir şekilde anlamamıza yardımcı oluyorlar.

Günümüzde bilginlerin söylediklerine göre, gökada (galaksi)lann veya göklerin derinliklerinde bir ayak topu kadar yahut daha küçük, siyah ve bunun gibi de beyaz ve fakat akıl almaz güçlere erişmiş nokta cisimler ve diğer adlarıyla ak ve kara delikler vardır. Bunlar, dünyamızdan yüzbinlerce daha büyük bir gezegeni ve milyonlarca kere daha büyük yıldızları yutup yok edebilmekte ve yok olanı da yeniden varlık hayatına döndürebilmektedirler. Bunlardan yıldızlan yok edenlere Karanokta veya Kar a delik, yok olanı yeni bir varlık hayatına döndürenlere de Aknokta denilmektedir. Veya-hutta aynı nokta her iki tarafıyla iki ayrı işlemi yapabilmektedir. Eğer verilen bilgiler doğruysa bu kadar küçük bir nokta cisim, sayısız denecek kadar çok yıldızı kendi deliğinden geçirip onları imha ve yok etme gücüne sahip olabilmektedir. Buna göre, dünyanın, bir iğne deliğinden geçirilişine inanmak gerekecektir. Biz şimdi bazı âyetlerin ve sonra da bazı hadislerin bu anlatılan hususa muhtemel temaslarına yer vereceğiz. Şimdi şu âyetlere bakalım:

- And ederim o geri dönen (yıidız)lara

- Akıp akıp yuvalarına giden (yıldiz)lara

- Kararmaya yüz tuttuğunda geceye

- Nefeşlendiği zaman sabaha"[22]

Bir kısım müfessirler, bu âyetlerde, isimleri belli bazı büyük ve parlak "yıldızlardan söz edildiği görüşündedirler.[23] Başta Hz. Ali (r.) olmak üzere diğer bir kısımları da burada tüm yıldızların sözkonusu olduğunu, savunur-'Iar. İlk âyette geçen "el-Hunnes: genellikle, gündüz gözden kaybolup gece ortaya çıkan yıldızlar, anlamı verilirken ikinci âyetteki

"künnes kelimesine de; yuvalarında gizlenen yıldızlar anlamı verilmiştir. Aynı kökten gelip vahşi hayvanların ve özellikle de ceylanların yuvaları anlamına gelen "kinâs" İçinde bu hayvanların saklanmaları ile yıldızların bu durumları arasında bir benzerlik kurulmuş gibidir, "el-hunnes" belli yıldızlardan ibaret görenler, onların yeniden kendi seyir yerlerine dönmeleri sebebiyle bu isimle anıldıklarını, söylerler. Çünki bu kelimenin geriye dönme gibi bir anlamı da vardır. Bu mey anda İbn Kuteybe (ö. 276 h/889 m) gibi eski bir müellif, yıldızların da güneş ve ay gibi, burç ve menzillerde dolaşıp en sondan da gene geriye döndüklerinden sözeder. "hunnes " gecikme anlamını da taşır. Bunun için ona; şaşkın bir şekilde dolaştıktan sonra dönüp yolunu doğrultan ve bu yüzden geciken yıldızlar, anlamını verenler de çıkmıştır ki İslâmî ilk asır bilginlerinden İbn Zeyd bunlardandır. Bu şaşkınlık dolayisiyle yıldızın doğuşunda her yıl gecikmeler olur. İkinci âyette geçen ve akıp gidenler anlamında ki "el-cevârî: kelimesinden hareketle dilci müfessir Zemahşerî (467-538 h/1074-1143 m) bu yıldızların sabit değilde gezegen oldukları hükmüne varmıştır.[24]

Sözkonusu olan yıldızlara âyetlerde özel bir yer verilişinin elbet bir sebebi olmalıdır. Burada onların İbret verici durumlarına dikkatimizin çekildiği açıktır. Yıldızlar bu isimlerim kendi durumlarından veya sıfatlarından almışlardır. Yıldızların gündüz görünmez olup gece ortaya çıkmaları biçimindeki yoruma gelince, bu durum her yıldız için sözkonusu olduğundan böyle bir anlayış bana göre bir anlam taşımaz. Yıldızların da bir güneş gibi battığına ilişkin görüşe gelince bu, konumuz açısından olmasa da onların da gezegenlere sahip bulunmaları bakımından önem taşır. Çünki bir güneş kendi gezegenleri üzerinden batar. Müfessirlerin pirî sayılan îbn Abbas (ö. 68 h/687 m) ise bir görüşünde bu yıldızların gökada (:mecerras) yi katetmelerinden ötürü böyle anıldıklarını söyler[25] ki bu onların çok büyük bir gökada yörüngesini dolaşmaları açısından önem taşır.

Yıldızların açıklandığı biçimde bir duruma gelişlerinden sonra gece ve gündüzden, diğer bir ifâdeyle karanlık ve aydınlıktan bahsedilmesi, bunların yeryüzü gecesi ve sabahı olup olmıyacağı konusunda bir şüphe uyandırmaktadır. Ayette, nefes alıp veren bir sabahtan sözedilişi, üzerinde sabah ceryan eden

kürenin âdeta bir rahatlığa kavuştuğunu anlatmaktadır. Nitekim Neysabûrî (ö. 728 h/1328 m) bunu, sıkışıp darda kalan bir kişinin daha sonra rahatlamasına benzetmiştir.[26] Karanlığa gömülme tarzında tercüme ettiğimiz fiili ve türevlerinin ise; bir şeyin dolum hâline gelmesi ve gece avlanması gibi anlamlan da vardır".[27] Bu âyetlerin bulunduğu sürenin baş tarafında:

" - Güneş dürülüp söndürüldüğü zaman

- Yıldızlar kararıp düştüğü zaman...

- Gök yerinden soyulup koparîdığı zaman"[28]

ifadeleriyle gelen âyetler yer almaktadır. Bu tür olaylar, Hunnes veKün-nes durumundaki yıldızlarla ilgili olabilir. Burada güneş ve yıldızlar ışıklarını kaybedip kararmakta ve gökteki her şey yerinden koparılıp alınmaktadır. Bunun için de ne kadar büyük güçlere ihtiyaç olacağını söylemeğe gerek yoktur.

Konumuz açısmdan önem taşıyan âyetlerden biri de Vakıa sûresinde geçmektedir:

" - Hayır (gerçekler, inkarcıların dedikleri gibi değildir.) İşte Ben yıldızların düştüğü yerlere yemin ediyorum.

- Bilseniz bu, gerçekten büyük bir yemindir"[29]

Yıldızların düştükleri yerlere yemin edilmesi, oraların Allah 'm varlığını belgeleyen çok düşündürücü yerler olmasından kaynaklanmıştır. Nitekim ondan sonra gelen âyette bu yeminin büyüklüğüne dikkat çekilmiş ve bunun da ancak bilenlerce anlaşılabileceği vurgulanmıştır. Yıldızın düştüğü yer uzayın boşlukları oltnıyabilir. Fakat bu, bir yıldızın, doğrudan dağılıp parçalanması ve böyle bir dağılma ânı mânasına da gelebilir ki bu takdirde bir boşluktan sözedebiliriz. Meselâ ünlü bilginlerden Hasan el-Basrî (ö. 110 h/728 m) bu âyeti, kıyamet sırasında yıldızların kararıp dağılmasıyla ilgili görmüştür.[30] Diğer müfessirler ise genellikle; yıldızların düştüğü, yahut battığı veya düşüp doğduğu yerler, şeklinde bir anlayışa yönelirlerken bazıları da bunu, seyir sırasında yıldızların izledikleri menzilleriyle açıklamışlardır.[31] Sözkonusu âyet, yıldızların dağılması anlamını ifâde edebileceği gibi bunun tersi, oluşmakta olan yıldızların oluşum yerlerini de ifâde edebilir. Yıldızlar bu yerlerde, bir canlının ana rahmine düştüğü gibi varlık dünyasına düşmüş olabilirler. Bir yıldız dağılıp yerinden gitmişse biz onun son ışığının bize gelmesine kadar geçen sürede onu hâla yerindeymiş gibi görürüz ki burada böyle bir durum da anlatılmış olabilir.

Her yere bir giriş ve geçiş yeri olduğu gibi göklerde de kapılardan bahsedilmesi onların da böylesi geçiş yerlerine sahip oldukları anlamına gelir. Fakat buralardan ne tür geçişler olacağım bütünüyle bilemiyoruz. İçinde bulunduğumuz âlemin çöküşü anlamına gelen kıyamet koptuğunda gezegenimizin gelmiş geçmiş bütün

insanları ve muhtemelen diğer bazı canlıları yeni bir âlemde yerlerini almak için göklerin kapılarından geçiş yapacaklardır. Kur ' an 'da insanlığın bu yeni âleme geçişi şöyle anlatılır:

" - O gün sûra üfürülecek de hepiniz bölük bölük geleceksiniz.

- (O gün) gök açılacak da bir çok kapılar oluşacaktır'.[32]

Gökte neden kapılar oluşacaktır? Bu oradaki yeni bir hayata yapılacak sev-kiyatı ifade eden bir kinaye olabileceği gibi maddî ve fizikî geçiş yerlerini de ifâde edebilir. Bu olayı açıklamaya çalışan müfessirlerden kimi bunu, göğün parçalanmasına yorumlarlarken, kimi de bu kapılardan maksadın göğün yollan olduğunu söylerler. Bir kısımları da bundan; göğün çözülüp dağılacağı ve oralarda bir kısım kapıların oluşacağı, anlamını çıkardılar. Kimileri de bu konuyu; kişinin yaptığı ibâdet ve iyi işlerin, gökte kabul görüp görmeyececeği yâni kapıdan geçiş izni alıp almayacağı durumuyla açıkladılar.[33] Özellikle bu son görüşün dayandığı bir başka âyet vardır ki bu âyette olay şöyle anlatılır:

" Bizim âyetlerimizi yalan sayıp da onlara karşı büyüklük taslı-yanlar (yokmu?) onlar için gök kapıları açılmıyacak ve onlar, deve iğne deliğinden geçinceye kadar cennete giremiyeceklerdir. Biz günahkârları böyle cezalandırırız"[34]

Bu âyette geçen gök kapılarını, cennete açılan kapılar olarak anlıyanlar olduğu gibi, hak dinde olmıyanların yaptıkları ibâdet ve duaların, iyi ve faydalı işlerin gök kapılarında kabul görmiyeceği, şeklinde anlıyanlar da vardır.[35] Meseleyi, kötü insanların göklerdeki kapılardan geri çevrilmesi olarak görenler de olmuştur ki sonuçta hepsi aynı noktaya varmaktadır.[36] Bu yaklaşımlara uygun olarak Peygamber (S) bir öğle namazını kıldıktan sonra şöyle demiştir; "Şüphesiz gök kapıları, güneş tepe noktasından batıya yönelince açılır"[37] Bu, bize o vakitten önce kılınacak.namazın kabul görmiyeceğini anlatır. Bu anlayışlar doğrultusunda gök kapılarını, sırf iyilikler ve güzellikler âlemine açılan manevî kabul yerleri olarak düşündüğümüzde buraların pek çoklarına geçit vermiyeceği açıktır. Devenin, bu dünyada, iğne deliğinden geçmesi mümkün olmadığı gibi, onlar da yükseklere geçemeyip aşağılara itileceklerdir. Gök kapılarını maddî çerçevede ele aldığımızda buraları, sonu gelen dünyalar, yıldız ve âlemler için başkalaşım geçirme yerleri olarak düşünebiliriz. Ak ve Kara Noktalar hakkında anlatılanlar doğruysa o takdirde deve, içindeki dünya ile beraber iğnede1iği kadar küçük bir nokta delikten bir başka âleme geçip gidecektir. Ayetteki, devenin iğne deliğinden geçmesi, ibaresi gerçekte bu olayın imkânsızlığını mı ortaya koyuyor, yoksa "deve iğne deliğinden geçecek ve fakat onlar gene de cennete giremiyecekler" gibi birinci şık itibariyle olumlu bir anlama mı geliyor? Âyetin bu şekilde tercümesi için arapça bakımından bir engel bulunmamaktadır.

Konumuz açısından üzerinde duracağımız bir diğer husus da Peygamber (S)'e atfedilen bazı açıklamalarda ve sabaheden gelen bazı sözlerde yer alan ve arap sözlüklerinde gökada (:galaksi) ve saman yolu anlamında gösterilen "mecerra: sözcüğüdür. Gerçekte bu kelime, sâdece dünyamızın da dahil bulunduğu gökadayı veya onun belirgin parlaklıktaki saman yolunu mu ifâde ediyor, yoksa bununla ayrıca, gökadada veya gökte bulunduğu söylenen Ak ve Kara Noktalar da kastediliyor mu? Bana kalırsa bu çok kere gökada ve özelliklede Samanyolu anlamında kullanılsa bile bazan da Ak ve Kara Noktalar anlamında kullanılmıştır. Hadisler-deki garip kelimeleri açıklıyan ünlü bilgin îbnü'1-Esîr (544-606 h/l 144-1209 m) bunu saman yolu olarak açıklamıştır.[38]

Hz. Peygamber'den,gelen hadislere gelince, sağlamlık bakımından ilcinci derecedeki bir kısım hadis kaynaklarında, onun, mecerralar (:el-Me-cerrât)ı, gök kapıları olarak, tanımladığı bildirilmektedir.[39] En çok hadis toplamış olan Taberânî (260-360 h/874-971 m)'nin anlattıklarına göre, Bizans genel valisi Herakhu s; mecerre, kavs ve güneşin bir saat vurduğu kara parçası hakkında Hz. Muhammed 'den gelen bir haber olup olmadığını, bir yazıyla Muaviye'ye sorar. O da mektubu, cevaplandırması için, İbn Abbas (r.)'a gönderir. İbn A bb a s, bu soruya, Peygamberin adım anmadan ve fakat yukardaki isteğe bakılırsa ondan öğrenmiş olması gereken, şu cevabı verir:

" Kavs; yeryüzü halkının batıp boğulmaya karşı bir güvencesidir. Mecerra; gök kapısıdır ki gök buradan yarılacaktır. Güneşin tek bir saat vurduğu kara parçasına gelince, burası israil Oğullan için açılan denizdir".[40]

Kavs bir eğrilik ifâde eder. Fakat burda ondan maksat dünyanın egikliğ imidir, yoksa ayın, yeryüzü etrafındaki yörünge eğriliğimidir veya başka bir şeymidir? Bunu bilemiyorum. Fakat bunun, ayın durumu ile ilgili olması, akla daha yakındır. Çünki onun, yeryüzüne yaklaşması, karaları istilâ edecek biçimde denizlere etki edecektir. Hadislerde geçen ve İbnü'l-Esîr'in saman yolu olaraktanıttığı "mecerra: " anlam olarak ; çekmek, sürükleme ve çekme yeri gibi anlamlara geliyor. O bu anlamı ile Kara ve ak Noktaların (yahut deliklerin) anlatılan durumlarına çok uygun düşmektedir. Bu noktalar, gökadaların içinde veya merkezlerindedir. Bu bakımdan "mecerra" kelimesi, hem gökadayı ve hem de Karadelik-Akdelik nokta ve geçişlerini ifâde edebilir. Eğer Peygambere atfedilen hadislerde sözü edilen "mecerra" dan doğrudan Ak ve Kara Noktalar kastedilmişse bunların bir gökada veya daha üst düzeydeki göğün en üst noktasında yahut merkezde olmaları düşünülür. Hz. Peygamberin devletinde çok yönlü hizmetlerde bulunan Mu az b. Cebel (r.)'den nakledilen ve aslı Taberâ-nî 'nin eserinde bulunan ve daha sonra bazı kaynaklarda da yer alan bir sözlerinde Peygamber şöyle der:

" Gökte bulunan mecerra, arsın altındaki yılanın teridir".

Hadisin başka bir geliş şekli biraz değişiktir. Bu hadiste anlatıldığına göre Peygamber (S)Mıiaz'ı Yemen'e (genel vali) olarak gönderdiği zaman ona; "Seni inat bir topluluğa gönderiyorum. Eğer gökteki mecerradan sorulursa, o; arşın altındaki yılanın salyasıdır, diye cevaplandır" demiştir. Bu iki sözün Peygamber (S)e âidiyyeti bazı hadis bilginlerince zayıf ve hatta bazılarınca da uydurma olarak görülmüştür.[41] Bu iki hadiste, mecerra ile ilgili diğer hadislerde olduğu gibi gök kapılarından bahsedilmez. Gerek vali veya halîfe bulunduğu sırada Muaviye'ye yapılan muracât ve gerek Yemenlilerin muhtemel sorularına karşı verilecek cevabın hazırlanışı o günlerde gökada veya saman yolu bulutsu kısmının bir merak ve hatta bu yeni dini imtihan etme konusu olduğunu gösterir. Biz hadisleri sahih kabul edenler yanında yer alsak bile gene de bunlarda geçen yılandan ve onun ter ve salyasından ne kastedildiğini bilemeyiz. Ancak bildiğimiz bir şey varsa o da öteden beriye bir kısım yıldız topluluklarının bazı hayvan isimleriyle anılmış olduğudur. Mecerra burada yılan başına veya onun küçük başıyla büyük bir avım tümüyle içine çekip yutması olayına benzetilmiş olabilir. Peygamber'den geldiği söylenen bu cevabda kasdın saman yolu ötesinde bir şey olduğu açıktır.

İlk hadis müelliflerinden biri sayılan San'anî (126-211 h/744-826 m)'nin kaydettiği bir hadis Ak ve Kara Noktalar açısından ilginç görünmektedir. Burada Hz. Peygamber şöyle diyor:

"Bana günler sunuldu. Cuma gününü gördüm, onun güzelliği ve nuru hoşuma gitti. Orada siyah nokta şeklinde bir şey gördüm. Bu nedir, diye sordum. Kıyamet onun içinde kopacaktır, denildi".

Hadisin diğer bir geliş şeklinde; "Cuma günü, bir aynada bana gösterildi" (denilmektedir[42]). Peygamber (S) gökleri ve onların geleceğini, uzaya tutulmuş bir aynada görmüş gibidir. Hz. Peygamberin bu sözlerinde geçen ve bi-, zim tercümeye "siyah nokta" diye aldığımız "nükte"kelimesine . gelince bu, arap dilinde; beyazlık ortasında siyah nokta, veya siyahlık ortasında beyaz nokta, gibi iki ayrı anlama gelmektedir. Bu anlamlarıyla o, be-. yaz nokta anlamına da gelebilmektedir. Şu kadar varki hadiste bunun özellikle siyah olduğu ifâde edilmiştir. Ancak ne varki onun çevresi nurlu bir ortamdır. Bundan şu anlaşılıyorki içinde bulunduğumuz âlemin yıkılışı bu nokta içerisinde olacaktır. Kıyamet sırasında göğün yarılacağım, ifâde eden âyetin tefsirinde Hz. Ali (r.)'nin; göğün, "Mecerra"dan çatlayıp yarıla-cağı, bildiriminde bulunması da konumuz açısından ayrıca önem taşımakta-dır.[43] Bundan sonra ele alacağımız yakıp delen yıldızlar (:en-necmü 's-sâkıb) bu konu ile bir ilgilerinin olup olmadığını da biz bilemiyoruz.

Muhtemelen her gökadanın içine, milyarlarca yıldız ve gezegeniyle onu imha edip daha sonra, başka bir yaratılışla yeniden varlık hayatına döndürecek olan akıl

almaz güçlü noktalar yerleştirilmiştir. Bunların ne kadar büyük güçlerle ve ne gibi kabiliyetlerle donatıldığını kavramak kolay bir iş değildir. Ancak onları donatan ve onlara güç veren tek İlâhî Güc onlara hükmeder ve onları yönlendirir. İlimde ilerleyip kesin neticeler alındıktan sonra Kur'an âyetlerini kimin daha doğru açıkladığı ortaya çıkacaktır. Bu arada bilimsel araştırma yapanlar, taassubu bırakarak Kur'an'dan da bilgi alma yoluna gitmelidirler. [44]

3 - Yıldızlar Ve Gezegenler

A - Yıldız Ve Gezegenlere Genel Bakış

Kendinden ışık neşreden ve aslında birer güneş olan ecrâma yıldız denilir. Böyle olmayıp da herhangi bir yıldızdan yâni güneşten ışık alıp ona tâbi olan kütlelere de gezegen denir. Güneşimize tâbi gezegenler bize yakın oldukları için onların hareketlerini kolaylıkla izleyebilmekteyiz. Bu yüzden onlara gezegenler (:seyyârât) denilirken Kurtubî'nin de belirttiği gibi aslında gene bir hareket içerisinde olan ve fakat uzaklıkları sebebiyle hareketsiz gibi görünen yıldızlara da yerinde duranlar anlamında "sevâbit: " denilmiştir.[45] Halk ise yıldız denildiğinde bir ayırım yapmadan her ikisini de kasteder.

Kur'an-ı Kerîm'de genellikle yıldız için "necm", gezegen türünde olanlar için de "kevkeb" denildiği anlaşılmaktadır. Bir iki âyette bu iki ısıtılahın birbirleri yerine kullanılmış olması da muhtemeldir. Necm (:yıldız) kelimesinin Kur'an'da 14 yerde geçmesine karşılık "kevkeb" kelimesi sâdece beş yerde geçmektedir.[46] Bunlara karşılık iki yerde, yıldızların belli nevilerini göstermesi muhtemel olan ve kandiller anlamına gelen "masâbîh: kelimesi kullanılmış ve gene ayrıca özel yıldızları veya belli çeşitten bazı gök cisimlerini ifâde eden "şihâb: "lardan söz edilmiştir ki bunlara değinen âyetlerin sayısı da döttür.

Bizim yıldız diye tercüme ettiğimiz "necm" denilen kütlelerin ışık kaynaklarının gene kendileri olduklarını biz Kur'an'daki anlatımdan anlıyoruz. Meselâ:

"Yıldızların (ışığı) söndürüldüğü zaman"[47] ifadesiyle gelen âyette bu durumu görebildiğimiz gibi,

" - Güneş dürülüp söndürüldüğü zaman

- Yıldızlar kararıp döküldüğü zaman"[48]

âyetlerinde de gene bunu görmekteyiz. Kendisi de bir yıldız olan güneş de diğerleri gibi söndürülecektir. Müfessirler bu âyetleri tefsir ederlerken, güneş ve yıldız ışıklarının söndürüleceğinden söz etmelerine karşın onlar bu ışıkların kaynaklarından söz etmemişlerdir.[49] Işığın söndürülüşü; elbetteki yıldızlar içindeki maddelerin, gaz ve zerre (:atom)lerin patlayıp yanma faaliyetlerine son verilişi anlamına gelecektir. Bir sonraki konuda açıklıya-cağımız gibi, kendine özel bir niteliğe sahip olan "târik" yıldızından ve benzer yıldızlardan söz edilirken:

" O (ışığıyla) delen yıldızdır" [50]denilmiştir. Bunun diğerlerinden farklı bir ışık neşrettiği anlaşılmaktadır.

Yıldızlar olarak anladığımız "nucûm"un az önce bahsettiğimiz özelliklerine karşılık "kevkeb" veya çoğul olarak "kevâkib" kelimelerinin geçtikleri yerlerde, her hangi bir ışığa veya söndürülme işlemine değinilmemişim Ancak Nûr sûresi 35. âyette Allah'ın nuru anlatılırken, mâhiyetini bilemediğimiz ve içinde bir lamba barındıran bir kristalden bahsedilir ve onun inci gibi parıldayan bir kevkeb gibi olduğu ifâde edilir. Bu âyet geçmişte pek çok kimseyi düşündürüp meşgul etmiş, hakkında risaleler yazılmış ve hâlen de meşgul etmeğe devam etmektedir.[51] Uzayda, bir gün, bu anlatılan ve tasviri yapılan manzara ile kanşlaşmak mümkündür. "Kevâkib" kelimesinin geçtiği âyetlerden birinde:

" - Gök yarıldığı zaman

- Kevâkib (gezegenler) dağılıp döküldüğü zaman"[52]

denilerek onların "nucûm: yıldizlar"un aksine sâdece parçalanıp dağılmalarından söz edilmiştir. Bunlar sönmüş gezegen kütleleri olduğuna göre elbetteki onların yalnızca parçalanıp dağılmaları sözkonusu olur. Nucûmda ise sâdece dağılmaktan değil aynı zamanda ışık sönmesinden söz edilmiştir. Gene "kevâkib"den söz edilen bir âyette en yakın göğün onlarla süslendiği vurgulanmıştır.[53] Öteyandan, belli özelliğe sahip olmaları gereken ve âyetlerde kendilerinden "masabîh: kandiller" diye söz edilen yıldızlarla da bu en yakın göğün süslendiği ifade edilmiştir.[54] Neden bunlara kandiller denilmiştir? Acaba onlar bizim dünyamız için mi kandil durumundadırlar, yoksa onlar bizim güneşimiz gibi kendi gezegenlerini aydınlattıkları için mi bu adla anıldılar? Bize en yakın gök, şüphesiz ki güneş ailesinin oluşturduğu gökten baş-lıyarak bizim gökadamızın teşkil ettiği göktür. Durum böyle olunca en yakın gök olan saman yolunun sâdece yıldızlara değil aynı zamanda gezegenlere de sahip olduğunu söyliyebiliriz. Çıplak gözle temaşa edenler için ise, göğün süslü görünmesi açısından yıldızla gezegen arasında bîr fark bulunmaz.

insanların yıldızlar (ınucûm) dan faydalanarak denizlerde ve karalarda yol bulduklarına değinen âyetler,[55] gezegenler (:kev âkib) için aynı şeyden s

özetmemiş lerdir. Bu da yıldızların, gezegenlere nisbetle, dünyaya daha sabit açılar vermesinden kaynaklanmış olabilir. Şimdi biz yıldızların ayrı özellik taşıyan bazı çeşitlerinden söz edeceğiz. [56]

b - Delici Ve Kovahyicı Yıldızlar (:Koruma Görevli Yıldızlar)

Kâinatta her varlık bir sebepten ve bir gayeye yönelik olarak ortaya çıkmıştır. İster bir zerre (:atom) kadar küçük olsun ister dünyamızdan milyonlarca kere daha büyük olsun her varlık bir düzen ortamına ihtiyaç duyar. Şu kadar varki bir varlığın ihtiyaç duyduğu ortam diğerininkinden farklı olabilir. Kâinatın her kesiminin kendi ihtiyaç duyacağı bir düzene kavuşturulması ve onu bozmaya yönelik çıkışlara da izin verilmemesi gerekir. Bazı basit şeyler vardır ki onlar yüksek gayelere hizmet edebilirler. Her yerde oranın düzenine ters şeyler ortaya çıkabilir. Eğer bir varlığın ve bir düzenin korunması gerekiyorsa o korunmalıdır. Cin soyundan olup da şeytan dediğimiz varlıklar sâdece insanların ve dolayisiyle onların kurduğu toplumların düzenini bozmazlar. Kur'an-ı Kerîm 'den anlaşılan şudur ki şeytanlar, göklerdeki düzeni de bozma çabası içerisindedirler. Veyahutta bizi yoldan çıkarmaya çalışan şeytanlar ile göklerin düzenini bozmaya uğraşan şeytanlar birbirlerinden farklıdırlar. Mâhiyetleri farklı da olsa, Allah'ın insan için çizdiği yol ve düzeni değiştirip bozanlar ile gökler için koyduğu düzeni bozanlar veya bunun için gayret gösterenler, şeytandırlar. Yeryüzü insanlığı peygamberler vasıtasiyle düzene sokulmuş ve insan aklı ile de bu desteklenmiştir. Gökyüzünde de "ş ih âb " ve diğer bir takım sıfatlarla anılan yıldızlar, oraların düzenini korumakla görevlendirilmişlerdir. Bunların görevleri arasında, Peygamberlere ulaşan vahiy yollarını korumak ve onlara haberlerin sağlıklı gelmesini sağlamak da vardır. İşte şimdi biz bu yıldızlardan bahsedeceğiz. Bu arada konumuz dışında da kalsalar elbet melekleri de unutmamak gerekir.

Göklerin düzenini şeytanlara karşı koruyan ve onlar için atış taşlan durmunda olan güçlerle ilgili Kur'an'da 7 âyet vardır[57] ki bu sayı hem göklerin ve hemde müslümanların hac esnasında şeytanlara attıkları taşların sayısına eşit bulunmaktadır. Böylece müslüman kendi düzenim bozacak olan şeytanları, aynı gayeyle taşlayarak temsilî de olsa kendi hayatını genel İlâhî düzen ve denge içerisine yerleştirmiş olmakta ve hayatında şeytanlara yer olmayacağını ifâde etmiş bulunmakta ve düzensizliğe tepki göstermektedir. İnsanlık hayvaniyetten ayrı bir âlemdir ve onun hudutlarının göklerdeki denge misâli korunması Kur'an'ın çok sıkı talimatları arasında yer alır. Bu insaniyet âleminin olmazsa olmaz rükünlerinden olduğu için; aklın, hayatın, namus ve soy bağlarının, mülkiyet haklarının korunması ve îmandan sonra onun yerinin imansızlığa terkedilmemesi

için burada "rucûm lişşeyâtîn" misâli cezalar sertliğe bürünmüştür. Ancak bu dinde tam ceza için getirilen şartların çok ağırlaştırılması bu cezaların uygulamadan çok, tehdid özelliği taşıdığı söylenebilir. Burada hedef; hayvanlık âlemine inmenin kendi dünyasının yıkılışı olacağım insana düşündürmek olabilir. Özellikle insanın insana karşı işlediği suçların cezası ağır olmuştur. Allah kendisi için fazla bir şey istemiyor. Bunların ötesindeki suç ve kabahatlara gelince orada hoşgörü ve affa geniş yer olmuştur. Evrenin genel dengeleri adına ise orada af yoktur.

En yakın göğün gezegen veya yıldızlarla süslendiğini anlatan âyetten sonra bu göğün, itaattan çıkmış isyancı şeytanlardan korunduğu ifâde edilmiştir. Bu arada, yüksek melekler meclisi anlamına gelen "mele-ia'1â "yi dinlemeğe çalışan ve bir yolunu bulup kulak hırsızlığı ile oradan bir haber çalma durumuna gelen şeytanın kovalanarak saf dışı yapıldığı anlatılır ve şöyle denilir:

" Ancak (şeytanlardan) bir çalıp çarpan olur. Fakat onu da, delip geçen bir parlak alev takip eder"[58]

Burada, "delip geçen parlak bir alev" diye tercüme ettiğimiz "şihâb sâkıb:" ifâdesi, bir kısım eski müelliflerce; "ışıy an yıldız" diye tanımlanmıştır,[59] "şihâb "kelimesi bir başka âyette; parlak ateş koru, anlamında kullanılmıştır.[60] Dört ayrı ayette geçen bu kelime esas itibariyle; bir ateşten çıkıp yayılan alev (:şûle) anlamındadır ve bu tür yıldızlar, göz alıcı parlaklıkları sebebiyle böyle bir isimle anılmışlardır.[61] Müfessirler daha çok, bu tür cisim veya yıldızların niteliği olan ve bizim, vurup delen yahut delip geçen, diye tercüme edebileceğimiz "sâkıb" kelimesinin anlamı üzerinde durmuşlardır ki bir başka âyette bunun yerine, apaçık anlamına gelen "mubîn" kelimesi kulanılmıştır. Göğün ve onun içindeki burçların şeytanlardan korunduğu ve onlardan kulak hırsızlığı yapmaya kalkışanların ardına da şihablarm takıldığı anlatılırken; "Onun da ardına apaçık bir alev parçası düşmekledir" [62]denilmektedir ki bu ateş veya ışık demetinin, apaçık, diye nitelendirilişi, onun çok parlak olduğunu, göstermektedir. Bu uzay şeytanları'nın yeryüzü şeytanları gibi ateşten yaratılmış olmaları dolayisiyle onları etkisiz duruma getirecek olan silâhların da alelade bir ateş enerjisi olmayıp onun üstünde güce sahip bir silâh olması gerekir. Bu yüzden olmalıdır ki burada artık tabii ateş olan "nâr" değil onun yerine "şi-hâb mubîn" ve"şihâb sâkıb" gibi daha yüksek enerji güçleri devreye sokulmuştur. Dünyada ise insan şeytanlara karşı îman gücünü kullanır. Bu güçtür ki insanı, cehennem denilen çok daha üst seviyelerdeki ateşten de koruyacak ve onun semtinden insanı uzaklaştıracaktır.

Biz "sâkıb "kelimesi üzerinde biraz daha duracağız. Müfessir-lerin çoğu ona "ışıyan" anlamını verirlerken bir kısmı "yakan" ve bazıları da "karanlığı delen" anlamını tercih ettiler.[63] Sahabeden sonraki neslin bilginlerinden olup uzaya

ilişkin konularla ilgilenen es-Süddî (ö. 127 h/744 m) ve daha sonra kelamcı müfessir Ney sabûrî (ö. 728 h/1328 m) bu ışığın, vurduğunda yaktığım söylerler ki esasen bu görüşün Öncülüğünü îbn Abbas (r.) yapmaktadır. Ona göre şihab yıldızları, vurdukları şeytanları, öldürmeden ve vücutlarında bir noksanlığa yol açmadan, sâdece yakıp yaralar ve felç ederler. Hasan el-Basrîve diğer bir kısımlarına göre de; bu yıldızlar tarafından vurulan şeytan ölür. [64]Bazıları da bu "sâkıb" kelimesine, yanıp tutuşan ve tutuşturan anlamını verdiler ki hicrî ilk asır neslinden Mucâhid ve İbn Zeyd bu görüştedirler.[65] Aslında bütün bu anlayışlar arasında fazla bir fark bulunmaz.[66]

"Sâkıb" kelimesinin geçtiği başka bir ayet de Târik sûresinde bulunur. Müfessirlerce buna da gene benzer anlamlar verilmiştir. Bu sûre "târik" adındaki yıldızdan veya yıldız çeşitlerinden isim almıştır ki bunun ilk âyetleri şöyledir;

" - Andolsun o göğe ve tanka

- Târik nedir, biliyormusun?

- O (ışığıyla) vurup delen yıldızdır".[67]

Muhtemelen bu yıldıza târik ismi, onun vurucu olması ve kendiliğinden hedef yoluna girmesi sebebiyle verilmiştir. Görüldüğü gibi âyette bunun özelliği anlatılmıştır, burada, gördüğümüz diğer âyetlerin aksine "şihâb" yerine "n e c m: yıldız" kelimesi kullanılmış ve onun niteliği de gene "sâkıb" sıfatı ile anlatılmıştır. Yâni "târik" âyette bizzat "en-necmü 's-sâkıb: vurup delen yıldız" diye tanımlanmıştır. Biz bundan şunu anlıyoruz ki, şi-haplar yıldız cinsinden cisimlerdir. Kur'an'da bunların güçleri ve yaptıkları iş hakkında bilgi verildiği halde onların büyüklükleri hakkında birşey söylenmemiştir. Müfessir-filozof Fahruddîn er-Râzî (544-606 h/1150-1210 m) târik yıldızının çeşitli özelliklerinden dolayı "sâkıb" sıfatı ile nitelendirildiğini yazar ki ona göre; bunlardan biri, onun ışığıyla karanlıkları delici olması, öteki de, vurduğu her hangi bir şeyin içine işleyerek onu yakması olabilir.[68] Aynı yorumlar daha önce türk Har zem ilinden Zemahşe-rî (467-538 h/1074-1143 m) tarafından da yapılmıştır.[69] Karanlığın ışık tarafından delinmesi herkesçe bilinen bir şey olduğundan burada esas anlatılmak istenen özellik bu olmamalıdır. Dolayisiyle âyetin "ışığıyla karanlığı delen7' diye tercüme edilmesi kanaatımca isabetli değildir.

Az önce değindiğimiz üzere, iki ayrı âyette göğün kandiller (:masa-bîh) ile süslendiği ifâde edilmiş ve bunlardan birinde, göğün mutlak yâni genel olarak felâketlere karşı korunduğu bildirilirken [70]ötekinde, şeytanlara karşı bir korumadan söz edilmiş ve bu, şöyle bir ifadeyle dile getirilmiştir: "Biz bu yıldızları şeytanlara karşı atış taneleri yaptık".[71] Bu âyetten bazı dev yıldızların,

atış tanesi veya diğer bir diğer ifâdeyle atış taşı olabilecek kadar küçüldüğü anlaşılmaktadır ki bunlar önceki âyetlerde geçen ışınlayıcı, delici ve yakıcı "şihâb sâkıb" veya "en-necmu's-sâkıb" türünde yıldızlardan başka bir şey değildirler. Maddelerin yaratılması, başlığı altında ele aldığımız gibi Kur'an'da "cav1" fiili, mevcut bir şeye herhangi bir Özellik veya yeni bir bünye, yeni bir kimlik kazandırmada kullanılır. Yıldızların atış taneleri hâline getirilişi de aynı fiille ifâde edilmiştir.

Koruma görevli yıldızların veya cisimlerin sayısına gelince bunlar âyetlerde bazan tekil "şihâb" şeklinde, bazan da "şühüb: "veya"ru-cûm: atış taneleri" tarzında çoğul olarak gelmiştir. "Târik" yıldızına gelince, Kur'an'da bu her ne kadar tekil olarak geçiyorsa da, Zemahşe-rî'nin de belirttiği gibi bu, tek bir yıldızı değil, yıldızlardan bir türü veya-hutta şilıab yıldızlarının belli bir nev'ini ifâde etmektedir.[72] Nitekim müfessirlerin pîri İbn Abbas (ö. 68 h/687 m) bu tank yıldızını, çoğul olarak, "ışıyan yıldızlar" diye tefsir etmiş[73] ve gene bazı müfessirler de bunu şihab yıldızlarıyla aynı görmüşlerdir.[74] Bütün bunlar, bu tür yıldızların çokluğunu göstermektedir. Ancak aralarında nitelik farkları olabilir.

Koruma görevli yıldızlar bu görevlerini nasıl yapıyorlar? Her yıldız, her gezegen ve uzayın her bir parçası, oradaki düzenin bir parçasıdır ve bulunduğu yer itibariyle tekmil düzene katkıda bulunur. Düzeni bozulmıyacak olan ancak Allah 'dır ve onun dışında her varlık, diğerinin yanlışından veya düşmanca tutumundan etkilenir. Şeytanlar düşmanca tutum içerisindedirler. Bu arada istemeden yoldan çıkan ve başkalarının düzenini tehdit eder hâle gelen cisimler ve kütleler de vardır. Bütün bunlara karşı tabiatta ve kâinatta koruma cihazları oluşturmak zarurî olur. İncelemesini yaptığımız yıldız türleri, kanaatımca düzeni korumak için çok yönlü hizmetler yürütmektedirler.

Acaba koruma görevli yıldız, görevini bizzat kendi kütlesiylemi yapıyor yoksa gönderdiği ışık veya diğer çeşitten dalgalar yahut oluşturduğu manyetik güç sayesinde mi bu tesirleri icra ediyor? Bir kısım Kur'an müfes-sirleri bu hususu da açıklamaya çalıştılar. Onların açıklamaları özellikle yıldızlar (:masabîh)ın şeytanlara karşı atış taneleri yapıldığını, ifâde eden âyet üzerinde yoğunlaştı. Acaba şeytanları kovalıyan yıldızlar veya diğer bir değişle atıştaneleri, görevleri sonunda bir mermi gibi düşüp heder mi olmaktadırlar? Endülüslü müfessir Kurtubî (ö. 671 h/1272 m) kitabında; "yıldızın kendisi düşmez ancak yıldızdan çıkan bir şey bu taşlamayı yapar. Bundan dolayı da yıldızın şekil ve ışığında bir eksilme olmaz" der. Ayrıca o eserinde, ateş alevi anlamına gelen şihab ile dünyadaki ateşi karşılaştıran görüşlere yer verir. Bunlara göre, dünyamızdaki ateş alevi bir şeyi yaktığında geri dönmediği halde şihablar yerlerine dönerler.[75] Şam beldesinden tarihçi ve müfessir İbn Kesîr (ö. 774 h/1372 m) ise eserinde;

"şeytanlar gökteki yıldızlarla değil onlardan daha aşağılarda yer alan şihab (alev topu veya ışın) larla vurulurlar ki bunlar bazan yıldızlardan kaynaklanabilir" [76]der. H arz em ilinden Zemahşerî, atış taneleri ile ilgili görüşlere yer verir ve bu arada onların, yıldızların ateşinden ayrılıp gelen şihablar olduklarını ve şeytanların bizzat yıldızlarla vurulmadıklarını, çünki onların kendi yörüngeleri içinde kaldıklarını yazar. Bu olay, kendisinden kor alman bir ateşe benzetilir. Bu alıntıya rağmen ateş, yerinde eksiksiz olarak durmaktadır.[77] Bu konuda Fahruddîn Râzî'nin yazdıkları da diğerlerinden farksızdır. Ona göre de şeytanlar, yıldızların kütleleriyle değil, onlardan çıkıp ayrılan alev parçalarıyla vurulurlar ki bunlar da şihablardan ibarettir.[78] Hakîm'den bazı nakiller yapan Neysabûrî'de kitabında benzer görüşlere yer verir. Ona göre; koruyan yıldızlardan kasıt, bizzat yörüngelerine kapatılmış yıldızlar değildir. Eğer böyle olsaydı onların sayısında bir azalma gözlenirdi. Bundan kasıt, yıldızdan yükselen buharın oluşturduğu ateş topu (:küretü'n-nâr') ile ortaya çıkan alev parçalan (:şühüb) dır.[79] Burada ateş topunu oluşturan gazlar, buhar diye isimlendirilmiştir.

Pek çok ilim ehlini meşgul etmeğe devam eden Nûr âyetinde; "İnci parlaklığına sahip bir yıldız gibi olan kristal içindeki kandil" den söz edildiğini daha önce söylemiştik. Burada kendisine benzetme yapılan ve inci gibi parlak anlamında olan "dürriyy "kelimesini bazı kıraat ve dil bilginleri, çoğunluğun aksine "dürr " tarzında hemzeli olarak okuyup ona "itici" anlamım vermişlerdir. Ünlü dil bilimci Sîbeveyh (ö. 180 h/796 m), parıldayan ışıkların birbirlerini ittiklerini söyler.[80] Bu kıraata göre, ışık gücüyle itici özelliği olan yıldızlardan söz etmek mümkün olur.

Bizim bu anlayışlar çerçevesi içinde, yerküremizin hava tabakasına girip kayarak yanmaya başlıyan ve halk arasında yıldız kayması veya düşmesi diye nitelendirilen olaya yol açan gök cisim ve taşlarım, şihab yıldızları yahut atış taneleri olarak görmemiz doğru olmaz. Bunlar ancak yıldız ve gezegenlerden, her hangi bir sebeple kopup uzaya dağılmış çeşitli mâden ve taş parçacıklan olabilirler ki kanaatımca şu âyet bu tür cisimlerden söz etmektedir:

" Eğer Biz dilersek onları yere geçiririz yahut üstlerine gökten parçalar düşürürüz".[81]

Âyette geçen ve parçalar anlamını taşıyan "kisef: "kelimesi bu tür cisimleri ifâde etmektedir. Eğer bir kısım haberlerde bu kayan ve düşen cisimlere "şihâb" yahut atış taşları (:rucûm) denilmişse bu bir benzetme veya vaktiyle onların bir parçası olmaları dolayisiyle olabilir. Elbet bu olayın açıklamasında yanılmış olanlar da vardır. Endülüslü Kurtubî'nin yazdığına bakılırsa, bir kısım bilginler, bu olaya, bir yıldızın dağılıp düşmesi olarak bakarlarken, bazıları da, düşen bir ateşten çıkan alevin, bize yıldız kayması gibi göründüğünü ve yıldızın aslında kaymadığını, söylerler. Bunlar ayrıca; uzaklıkları nedeniyle yıldız hareketlerinin görünmediğini

oysa bize yakın oldukları için atış tanelerinin bu hareketlerinin izlenebildiği, mantığını da yürütürler.[82]

Küçük ve fakat korkunç güçleri olduğu anlaşılan şihab yıldızlarının ve atış tanelerinin bir yörüngeleri olup olmadığını bilemiyoruz. Şu kadar varki bir yörüngeye bağlı kalmak faaliyet alanını daraltır. Çünki bunların, vurup etkiliyecekleri cisim veya gök şeytan ve cinlerini, serbest hareketleriyle izlemeleri gerekir. Alev veya ışınlaması ile vurup delen bir yıldız olan "târik" yıldızını Hz. Ali (r.) gibi bazıları yedinci göğün yıldızı olarak görürler ve yerini almak istiyen başka gök yıldızlarım engellemek için bu yıldızın iniş ve çıkışlar yaptığını ve bu hareketi yüzünden ona târik denildiğini söylerler.[83] Bir kısımları da bu yıldızın "sâkıb" sıfatını, bütün yıldızların üstüne yükselmesinden dolayı aldığını ve bir kuşun da çok irtifa kaydettiğinde aynı sıfatla nitelendiğini iddia ederler.[84] Bu açıklamaların doğru olduğunu kabul ettiğimizde, yıldızın yörünge dışı hareketlerini de kabul etmemiz gerekecektir. Cin sûresi 8 ilâ 9. âyetlerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber (S)'e vahiy geleceği sırada gök yüzü, vahyin salimen inişini temin için çok fazla miktarda, vurup delen şihablarla ve diğer sert bekçilerle doldurulmuştur. Vahiy öncesi zamanlarda göklere çıkıp oralarda oturan, gezen ve haberler toplamaya çalışan cinler bu sefer böyle bîr şeye imkân bulamazlar. Bu sûrede cinler adına konuşturulan bir cin, bunları anlattıktan sonra, devamla şöyle der; "Fakat şimdi kim haber dinlemeğe kal-kışsa kendisini gözetip duran bir şihab (ışın ve alev parçası) ile karşılaşıyor". Burada gözetlemede olan şihâb (:şihâb rasad) dan sözedilmiştir. Cin ve şeytanların göklerden haber derlemeleri vahiy sürecinin başlamasıyla birlikte şuaları yeryüzünden de görünen bu atış taşlarıyla engellendi. Yıldız kayması biçimindeki bu görüntüler Mekke ve Tâif bölgelerinde kıyamet korkusuna yol açtı. O kadar ki mal ve kölelerine aldırış etmeyen halk görülmemiş şekilde ilâhlarına kurbanlar kesmeye başladılar. Çoğunun bu yolla mallarının önemli bir kısmı heder olup gider.[85]

Bu gözetleme faaliyetleri, şüphesiz, bu tür cisimlerin hareket serbestliğini, zarurî kılar. Bu tür yıldızların görevleri arasında, yörüngelerinde sapma olan yıldız ve gezegenleri, yörüngelerine oturtma görevinin de bulunup bulunmadığım bilemiyoruz. Bu sûrede koruma görevli yıldızlara "güçlü bekçiler" tâbir edilmiş ve bu arada gene, açıklamasını yaptığımız şihab-lardan sözedilmiştir.[86]

Konumuza, olağanüstü enerji gücü yüklü koruma görevli yıldız ve cisimlerin gene ateş (enerji) den yaratılmış cin ve şeytanlara nasıl etki ettikleri tartışması İle son vereceğiz. Kur' an 'dan öğrendiğimize göre cinler ve onların soyundan olan şeytanlar nardan yaratılmışlar[87] ve insanlar gibi de akılla donatılmışlardır. Şüphesiz Kur'an'ın nar (:ateş) dediği şey, çeşitli enerji türlerinin genel bir adı olmalıdır. Biz cin ve şeytanların bu türlerin hangisinden yaratıldıklarını

bilemiyoruz. Ateşten olan, ateşten olana nasıl etki ediyor? Aynı soru, incelemesini yaptığımız bu yıldızların gene enerji yüklü diğer yıldızlara olan etkisi için de söz konusudur. İran ve Türk illerinde büyüyüp yetişen ve gene bu bölgelerde ilmî faaliyetlerde bulunan Ku-reyş asıllı müfessir-filozof Fahruddîn er-Râzf (544-606 h/1150-1210 m)'ye göre; şeytanlar şihab yıldızlarının ateşinden daha zayıf bir ateşten yaratıldıkları için bu yıldızlar onları yakma gücüne sahiptirler.[88] Râzî'den etkilenen kelâma müfessir Neysabûrî (ö. 728 h/l328 m) de kitabında; ateş ve ışıklı nesnelerin birbirlerinden farklı güçte olduklarını, şeytanların ise sırf ateş olmayıp sâdece yaratılışlarında ateşin ağırlıklı olduğunu ve dolayisiyle de şi-hablann onlara etkisinin tabii olduğunu, yazar. O kitabının bir başka yerinde de; ateş ateşi nasıl yakar sorusuna; "aynı cinsten de olsa güçlü zayıfı ortadan kaldırır" diye cevap verir.[89] Herhalde enerji türleri değişik olursa güçlü zayıfı, başka bir şeye dönüştürür yahut imha eder veya kovar, fakat aynı türden iseler o takdirde güçlünün zayıfı kendine katması tabii olabilir. Her neyse bu benim uzmanlık alanımın dışında bir konudur.

Buraya kadar edindiğimiz bilgilerden, incelemesini yaptığımız bu tür yıldızların, günümüzde, gök bilimcilerinin bulup ortaya çıkardıkları notron yıldızlar ile benzer özellikler taşıdıkları anlaşılıyor. Söylendiğine göre dünyamızdan yüzbinlerce ve güneşimizden çok daha büyük ve ağır bir yıldız 10 km. çapına ininceye kadar ve aynı ağırlığını koruyarak küçülebiliyor. Bunlar inanılmaz bir hızla dönebiliyor ve bu yüzden de görülmemiş ve korkunç bir mıknatıs alan oluşturabiliyorlar!.[90] Gene de karar vermek elbet bu sallanın bilim adamlarına düşecektir. Gökler hârika ve müthiş şeylerle dolu! [91]

4 - Güneş Ailesine Bağlı Gezegenlerin Sayısı

Her yıldız bir güneştir ve her güneşin de kendine tâbi gezegenlerinin olması tabiidir. Biz burada kısa olarak yerküremizin de içlerinde bulunduğu güneş ailesine bağlı gezegenlerin sayısından bahsedeceğiz. Eğer biz H z. Yûsuf (S)'un, rüyasında gördüğü 11 "kevkeb güneşimizin gezegenlerine yorumlarsak o takdirde bunların gerçek sayıları hakkında ciddî bir araştırma yapmamız gerekecektir. Bu rüya Kur'an'da şöyle dile getirilir:

"Hani Yûsuf babasına söyle demişti; Babacığım ben rüyada, gerçekten onbir yıldızla, güneş ve ayı gördüm; onları bana secde ederlerken gördüm".[92]

Onbir yıldız, bazı müfessirlerce Hz. Yûsuf 'un sonradan kendisine muhtaç ve teslim olan kardeşlerine yorumlanırken güneş ve ay da onun ana babasına yorumlanmıştır. Bu arada müfessirler, onbir yıldız adının geçtiği bir hadîse de yer

verdiler ki bu hadis, yıldız isimlerindeki bazı küçük farklarla birlikte hadisçi Hâkim 'in kitabında da bulunmaktadır. Birinci derecedeki sahih hadis kaynaklarında bulunmayan bu hadiste anlatıldığına göre, ehl-i kitaptan biri Peygamber (S)'e gelerek bu onbir yıldızın ne olduklarını sormuş, o da"hadsân, târik, zebbal, kabis, vûdân, falık, nush, kurûh, zü'l-kenfân, zü'İ-ferv, vessab"[93] isimlerini veya biraz farklı isimler vermiştir.[94] Müfessir Neysabûrî, isimleri verilen bu yıldız veya gezegenlerin çoğunun, gök ilmiyle uğraşanlarca meşhur olmadıklarını, yazar.[95] Hâkim'in kitabına aldığı hadiste bu onbir kevkebin, göğün yan taraflanyla kuşatılmış oldukları kaydı da vardır. Bu da onların gökada içinde merkezde değil de kenarlarda bir yerde olduklarını, ifâde edebilir.

Âyette, yıldızların ay ve güneşle beraber söylenişi ve onların "necm" yerine "kevkeb" kelimesiyle dile getirilişi bunların gezegen olma ihtimallerini güçlendirmektedir. Çünki Kur'an'da kevkeb kelimesi daha önce gördüğümüz gibi genellikle gezegen anlamında kullanılmıştır. Eğer biz ay ve güneşi 11 sayısından çıkarırsak geriye 9 kalır. Fakat âyetin ifadesinde böyle bir çıkarma işlemini gerektirecek bir durum bulunmamaktadır. Az önce kaydettiğimiz hadiste geçen yıldızlara gelince bu hadisin birinci derecedeki sahih kaynaklarda bulunmayışı elbet ona şüpheyle bakılmasına yol açacaktır. Biz âyetteki "kevkeb" kelimesini genelde olduğu gibi gezegen anlamında ele alır ve bunu da Y û s u f 'un kardeşlerinin yanı sıra doğrudan gezegenlere yorumlarsak o takdirde Yûsuf ailesi gibi güneş ailesinin 11 gezegene sahip olduğuna hükmedebiliriz.

Güneş ailesinin elbet gezegenlerden başka çok sayıda kuyruklu yıldızları, gezegenlere ait ayları, ve bir çok küçük gezegenler (:asteroidler) i vardır ve bu aile sanıldığı kadar küçük değildir. Kimbilir belki bir gün Yûsuf'un rüyası gibi bu 11 gezegen sayısı da gerçekleşir ve "n u h felek " yerini bu sayıya terkeder. [96]

5 - Ay Ve Güneşlerin Sayısı

a - Ayların Sayısı

Dünyamız güneşe tâbi bir gezegendir ve kendisinin de ay adını verdiğimiz bir tek uydusu vardır. Diğer gezegenlerden de bunun gibi uyduları olanlar vardır. Allah'ın varlığını belgeleyen âyetlerden olup da karşımızda bütün parlaklıklarıyla en çok duran ve dünya üzerindeki hayat kendilerine bağlı bulunan ay ve güneş, Kur'an-ı Kerim'in en çok üzerinde durduğu gök varlıkları olmuşlardır. Bizi en çok kendi ay ve güneşimiz ilgilendirdiği için Kur'an onları bizim karşımıza daha fazla çıkarmıştır. Diğer yandan öğrenmenin yakından uzağa doğru gitmesi de bir esastır. Kur'an'ın bu tutumu başka ayların bulunmadığı anlamına gelmez.

Kur'an'da ve Peygamber (S)'in sözlerinde açık olarak birden fazla aya temas edilmemekle beraber Kur'an'daki bazı genel ifâdelerden böyle bir çokluğa hükmetmek mümkün olabilir. Biz şimdi bu tür âyetler ve onların tefsiri üzerinde duracağız, işte onlardan birinde şöyle denilir:

"- Görmedinizmi, Allah, yedi göğü birbiriyle ahenkli (uyum içinde) olarak nasıl yaratmıştır?

- Onların içinde ayı bir nûr yapmış, güneşi de bir kandil hâline getirmiştir"[97]

Bu âyetlerde yedi göğün durumu anlatılırken onların içinde yâni bütün bu göklerin hepsinde parlak aydan da söz edilmiştir. Buradaki kamer (:ay) kelimesinin kendi türündeki bütün ecrâmı ifâde etmesi mümkün iken müfes-sirler bunu sâdece dünyamızm kamerine yormuş Iardır[98] Buna benzer başka bir âyet daha vardır ve bunda ay ve güneş ile ilgili zamir ikil değil de çoğul olarak gelmiştir. Bu âyetin ifâdesi de şöyledir:

" Gece ve gündüz, güneş ve ay hep O'nun âyetler indendir. Siz ne güneşe ne aya secde etmeyin. Onları yaratan Allah'a secde edin. Eğer ibadet edecekseniz Allah'a ibadet edin".[99]

Müfessirlerin bir kısmı âyette geçen çoğul "onlar" zamirini, gece, gündüz, ay ve güneşe yorumlarlarken bir kısmı da arapçada ikilden sonra gelen zamirlerin çoğul olabileceği kaidesinden hareket ettiler.[100] Bu anlayışlara göre her ne kadar zamir çoğul olarak gelsede ay ve güneşin tekliği ve daha doğrusu burada bizim ay ve güneşimiz sözkonusudur. Arapçada çoğul ise esas itibariyle üç ve daha yukarı sayıları gösterir. Fussılet sûresinde, yer ve (göklerin yaratılış ve oluşum devreleri anlatılırken bu anlatım içerisinde; y'Her gökte de (Allah), ona âit emri vahyetti"[101] denilmektedir. Sahabe (r.a)'den sonra gelen neslin müfessirlerinden Katâde (ö. 118 h/736 m) ve gökle ilgili konulara ilgi duyan es-Süddî (ö. 127 h/744 m) bu âyeti diğerlerinden farklı anlıyarak buradaki vahyetme olayına, yaratma anlamını verip her gökte; ay, güneş ve yıldızların yaratıldığı sonucuna varmışlardır.[102] Fakat onlar, bir gök ve bir güneş ailesi içerisinde mevcut aylar hakkında bir şey söylememişlerdir.

İki türk müfessiri olan Harzem ilinden Zemahşerî (467-538 h/1074-1143 m) ile daha sonra Buhara hanlığından Nesefî (ö. 710 h/1310 m) Yasin sûresi 40. âyete dayanarak ay ve güneşlerin çokluğu hükmüne varmışlardır. Bu âyette şöyle denilir:

" Ne güneşin aya erişip onu yakalaması ve ne de gecenin gündüzü geçmiş olması uygun (ve mümkün) değildir. (Ecramdan) hepsi de (kendine özel) bir felekde (mihver etrafında ve yörüngede) yüzüp dönerler".

Bu iki müfessir, âyette geçen hepsi anlamındaki "küll: kelimesinin çokluk ifâde edişine dayanarak aylar (:akmâr) ve güneşler (:şumûs) in çokluğu sonucuna varmışlardır.[103] Gerçekten, araştırma ve gözlemler güneş ailesine bağlı bazı gezegenlerin dünyamız gibi aylara ve hem de bazılarının iki aya birden sahip olduklarını göstermiştir. Biz burada güneşi aydan ayırdedemediğimiz için bir nebze ondan da sözetmek zorunda kaldık. Şimdi güneşi daha ayrıntılı olarak ayrı bir başlık altında ele alacağız. [104]

b - Güneşlerin Sayısı

Aslında her yıldız bir güneş olduğundan milyarlarca güneş vardır. Dünyamızın güneşi gibi her güneş, değişik sayıda da olsa bir takım gezegen ve diğer uydulara sahip olmalıdır. Yalnız bizim güneşimizin uydu ve gezegenlere sahip olduğunu düşünmek elbetteki yanlış olur. Kur'an-ı Kerîm'de, herbiri birer güneş olan yıldızlar (nucûm)dan sözedilmiş ve hatta bunların bir gün sönüp kararacakları bildirilmiştir ki[105] bu da onların birer güneş olduklarını gösterir. Diğer yandan, belli bir yıldız türünü ifâde eden ve bize "kandiller: masabîh" diye takdim edilen kütlelerin de, aldıkları bu isimden dolayı birer güneş oldukları anlaşılmaktadır.[106]

Güneş, şüphesiz, insanoğlunun en çok dikkatini çeken bir gök cismi olmuştur ve dünyamız, ailenin diğer fertleri olan gezegenlerle onu paylaşmaktadır. Fakat ondan en güzel biçimde nasibini alan dünyamız olmuştur veya diğer bir ifâdeyle o, en güzel şeylerini dünyamıza vermiş ve vermeğe de devam etmektedir.

Az önce sözünü ettiğimiz âyetlerden farklı ve ayrı olarak, dolaylı yoldan, güneşlerin çokluğuna hükmedebileceğimiz başka âyetler daha vardır. Bunlardan birinde; "O (Allah) hem iki doğunun Rabbidir ve hem iki batının Rabbidir"[107] denilirken ötekinde; "Doğuların ve batıların Rabbine andederim" denilir.[108] Bu âyette doğu ve batı çoğul olarak gelmiştir. Bu konuda gelen üçüncü bir âyette ise sâdece doğulardan bahsedilerek şöyle denilir.

" O, göklerin ve yerin ve bunların arasında ne varsa hepsinin Rabbidir. O, doğuların da Rabbidir"[109]

Müfessirler bu âyetleri; güneşin mevsimlere göre kuzey ve güney yarımkürelerde ulaştığı en son noktalar arasında her gün, doğuş ve batış yerlerinin değişmesi, tarzında anlamışlardır. Görebildiğim kadariyle Kurtubî hâriç diğerleri bir yıl içinde 360 doğuş ve batış yerinden sözederken o, doğuş ve batış noktalarının sayısını 365 olarak vermiştir. Âyetlerden birinde geçen "iki doğu ve iki batı" ifâdesine gelince bu da müfessirlerce; yaz ve kış, kuzey ve güney yarımkürelerde güneşin ulaştığı en son noktalar, olarak yorumlanmıştır. Kaydettiğimiz son âyette ise mağriblere değinilmeden sâdece doğulardan sözedilmiştir. Bu da; karşılığmda aynı sayıda batıların bulunacağı tabii olduğundan, söylemeğe gerek

duyulmamıştır, tarzında bir yoruma uğramıştır. Fahruddîn er-Râzî, diğerlerinden farklı olarak bu âyetlerde; bir ihtimal, başka gezegenlere âit maşrık ve mağriblerin kastedilmiş olacağını, görüşlerine ilâve etmiştir.[110] Neysabûrî ise; burada güneş ve gezegenlerin ve diğer yıldızların orta bölge (:mintıkatü'l-muvaddel) ye yaklaşıp uzaklaşmalarından kaynaklanan ve her gün değişikliğe uğrayan doğu ve batılardan sözeder.[111]

Müfessirler şüphesizki mânaları açık olmayan âyetleri açıklarlarken kendi zamanlarında aldıkları eğitime ve o günki bilgi seviyesine göre bir açıklamada bulundular ve bu arada elbet bazı tahminler de yürüttüler. Önceki medeniyetler tabiiki onları etkilemiştir ve onların buralardan aldıkları bilgiler ve yürüttükleri tahminler doğru olabileceği gibi yanlış da olabilir. Hele konu uzay meselesi ise yanlışlar elbet bütün bütüne çoğalacaktır. Bizim de yanlış öğrendiğimiz çok şey vardır ve tahminlerimizden yanlış çıkanlar çok olmuş Şu kadar varki biz onlardan çok şanslıyız.

Bir yerin doğu ve batısına sahip olmak orasının tamamına sahip olmak gibi bir anlama da gelir. Nitekim Kur'an'da yüce Allah'ın, yeryüzünün hem doğusuna ve hem batısına sahip olduğu bildirilir ki bu, dünyamızın tüm mülkiyet ve idâresinin O'na âit olduğunu anlatmak için söylenmiştir.[112] Az önce kaydettiğimiz âyetlerde ise yeryüzü sözkonusu yapılmadan sâdece doğular ve batılar dile getirilmiştir. Bu da ister istemez bizi, başka âlemlerdeki başka gezegenlere doğru götürmektedir. Oralarda da elbet güneşler vardır. Maşrık ve magribden sözedilirken önce, doğan ve batan bir güneş ve bu güneşin, üzerinde doğup battığı bir dünya veya bir gezegen aklımıza gelir. Acaba birden fazla doğu ve batı, müfessirlerin açıkladığı şekilde dünyamızla mı ilgilidir, yoksa bu ifâdeler, tüm kâinatta bunun gibi nice doğular ve nice batılar olduğunu mu anlatıyor? Veyahutta peşi sıra, üzerinde birden fazla güneşin doğup battığı dünyalar ve gezegenler mi vardır? Sâdece doğulardan söz eden âyet acaba bizlere, güneşleri hiç batmıyan dünyalar ve gezegenler olduğunu mu anlatmak istiyor? Bütün bunlar bizim kendimizi, düşünmekten alıkoyamadığımız sorulardır.

Göklerde elbet başka güneşler de vardır ve hatta belkide bu güneşlerden faydalanan başka canlılar'da vardır. En son olarak kaydedeceğimiz şu âyet böyle bir ihtimali güçlendirmektedir:

" Göklerde ve yerde olanlar da, onların gölgeleri de sabah akşam, ister istemez Allah'a secde ederler"[113]

Bu âyette göklerdeki sabah ve akşamlardan ve bu arada gölge bırakan varlıkların ibâdetinden bahsedilmektedir. Melek ve cin1er ise bu tür varlıklar değillerdir. [114]

[1] Bu tesbit benim kulaktan dolma bilgime dayanmaktadır.
[2] Mülk, 67/4.
[3] Nisa, 4/78.
[4] Ayetin açıklaması hakkında ayrıca uzayın fethi konusuna bak.
[5] Furkan, 25/61.
[6] Hıcr, 15/16-18.
[7] Hamza ve Kisâî için bak. Kurtubî, XIII/65.
[8] Kurtubî, XIX/283.
[9] Burç adları; hamel (koç), sevr (öküz), cevzâ' (koyun), Seretan (yengeç), esed (arslan), sünbiile (başak), mîzan (terazi), Akreb, kavs (yay), cedy (oğlak), delv (kova), hût (balık), bak. Kurtubî, XIX/283.
[10] Taberî, XIV/10-ll; İbn Kesîr, III/622; Kurtubî, XIX/283; Gezegen yörüngeleri için bak. Fİruzûbâdî, 11/234.
[11] EbusSuûd Efendi, Tefsir, IX/I35.
[12] Fîruzâbâdî, 11/234; Kurtubî, XIX/283.
[13] Hıcr, 15/16.
[14] Meâric, 70/3-4.
[15] Taberî, XXVIII/44; Kurtubî, XVIII/281.
[16] Gâfir, 40/15.
[17] Neysabûrî, XXIV/33.
[18] Yunus, 10/61; Sebe', 34/3; Zerre altı küçük nesneler için bak. "Maddelerin Yaratalışı" başlığı.
[19] Geniş bilgi ve kaynakar için "Hz. Muhammedin Tabiat olaylarına bakışı" başlığına bak.
[20] Hz. Ömer ve el-Merginânî için bak. en-Nahlâvî, el-Diirerel-Mubâha, 287; İbn Şebbe, IIJ/798.
[21] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 122-126.
[22] Tekvîr, 81/15-18.
[23] Bunlar; zühal, müşierî, mirrîh, zuhre ve ütârid'dir.
[24] Bütün bu görüşler için bak. İbn Kuteybe, 517; Taberî, XXX/47-48; Zemahşerî, Vl/213; Kurtubî, XIX/236-237; İbnu'l-Cevzi, IX/42; Neysabûrî, XXX/35; Nesefî, IV/336.
[25] Kurtubî, XlX/236.
[26] Neysabûrî, XXX/36.
[27] Kurtubî, XIX/239.
[28] Tckvîr, 81/1-2, 11.
[29] Vakıa, 56/75.
[30] Taberî, XXVII/117; Kurtubî, XVII/222; İbnu'l-Cevzî, VIII/151.
[31] Dip No. 182'deki kaynaklara bak.
[32] Nebe', 78/18-19.
[33] Bak. Kurtubî, XIX/176.
[34] Â'raf, 7/40.
[35] Kurtubî, VI1/206; ibnü'l-Cevzî, II/97.
[36] İbnKesîr, 11/18-19.
[37] İbn Mâce, ikamet, 105.
[38] İbnü'l-Esîr, 1/259.
[39] Îbnü'l-Esîr, 1/259.
[40] Taberânî, el-Mu'cem el-Kebîr, X/299, No. 10591; İbn Abbas'ın "mecerra gök kapısıdır ki gök oradan (veya ondan dolayı çatlar)" sözü için ayrıca bak. Suyûtî, el-Hey'e, v. 21/a.
[41] Zehebî ve İbnu'l-Cevzî, ravîlerden birine dayanarak, farklı rivayeti bulunan bu hadisi uydurma olarak görürler. el-Heysemî'nin eserinde ise hadisler sadece zayıf olarak nitelendirilir. Bak. Taberânî, el-Mu'cem el-Kebîr. XX/67. No. 123; Suyûtî, el-Hey'e es-Seniyye, v. 20/b; el-Heysemî, VIII/135; el-Hindî, Kenzu'l-'Ummâl, VI/1519I, 15248.
[42] San"anî, Musannef, IH/256, No. 5559, 5560.
[43] Kadi Beydavî, H/592; Âyet İçin bak. İnşikak, 84/1 –2.
[44] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 127-133.
[45] Kurtubi, XV/67.
[46] Rahman sûresi 6. âyette geçen "necrrTe bazıları, yere yayılıp büyüyen bitkiler, anlamını vermişlerdir. Beş âyetten iki yerde "kevkeb" bir benzetmede kullanılmıştır. Nûr sûresi 35. âyette, Allah'ın nuru anlatılırken, inci gibi parlıyan bir kevkebe benzetilen bir kandilden bahsedilir. Diğeri ise Yûsuf (S)'un rüyasında gördüğü 11 kevkebdir ki bu onun kardeşlerine yorumlanır. İbn Kesîr, "'kevkeb"!, hem gezegen, hem de sabit yıldızlar olarak tefsir etmiştir, C. 111/175.
[47] Murselâl, 77/8.
[48] Tekvîr, 81/1-2.
[49] Bak. Taberî, XXIX/143; Kurtubî, XIX/157, 227-228; İbn Kesîr, III/604; Neysabûrî, XXIX/32, 134.
[50] Tank, 86/2-3.
[51] Gazali ve İmam Süheylî bu âyet hakkında müştakı! eserler yazmışlardır. Bak. H. Basri Çantay, C. 11/635.
[52] İnfıtar, 82/1-2.
[53] Saffât,37/6.
[54] Fussılet, 41/12; Mülk, 67/5.
[55] Enam, 6/97; NahI, 16/16.
[56] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 134-136.
[57] Hicr, 15/18; Saffât, 37/10; Fussilet, 41/12; Mülk, 67/5; Cin, 72/8-9; Tank, 86/3.
[58] Saffat, 37/6-10.
[59] İbn Kuleybe, 236, 369, 489; M. Fuad Abdülbald, Mu'ccmu Garîbi'I-Kur'an, 23.
[60] Nemi, 27/7.
[61] Râgıb el-Isbahânî, 392; Neysabûrî, XIV/11; Kurhıbî, X/1I Hicr, 15/18.
[62] Hıcr, 15/18.
[63] Taberî, X1V/11, XXIIl/27-28; Neysabûrî, XXIII/47; Hasan Basrî ve diğerleri için bak. Kurtubî.

[64] Taberî, X1V/11, XXIIl/27-28; Neysabûrî, XXIII/47; Hasan Basrî ve diğerleri için bak. Kurtubî.
[65] Taberî, XXIII/27-28, XXX/91; Kurtubî, XX/3.
[66] Râgib ei-Isbahânî, "şihâb"ın siyahla karışık beyazlık anlamına geldiğini ve dumanla karışık olduğu için bu ad verildiğini, yazar, a.g.m. s. 392.
[67] Tank, 86/1,3.
[68] F. Râzî, XXX/126-127.
[69] Zemahşerî, VI/224.
[70] Fussılel, 41/12.
[71] Mülk, 67/5.
[72] Zemahşerî, VI/224.
[73] Taberî,XXX/90-91.
[74] ERâzî,XXXI/l26-127.
[75] Kurtubî, XV/210-211,X/ll.
[76] İbn Kesîr, m/527.
[77] Zemahşerî,VI/135.
[78] F. Râzî, XXX/59.
[79] Neysabûrî, XXIII/45-46.
[80] Kurtubî, XII/261.
[81] Sebe', 34/9.
[82] Kurtubî, X/12, XV/67-68.
[83] Kurtubî, XX/1.
[84] Taberî,XXX/9I.
[85] İbn el-Ccvzî, el Vefa, 1/173.
[86] Peygamber (S)İn bazı sözlerinden anlaşıldığına göre, melekler meclisinden, kulak hırsızlığı ile haber alıp şihâb yıldızlarından kurtulmayı başaran bazı cinler olabilir. Gene bunların içinden bazılarının, çaldıkları haberleri yeryüzünde kâhinlere eriştirmeleri de mümkündür. Bu kâhinler o haberi yüz yalanla beraber söyledikleri gerekçesiyle onlara inanılmaması konusunda Hz. Peygamber sert uyanlarda bulunmuştur. Bak. Buhârî, Tefsir, 15; İbn Mâce, Mukaddime, 13; Ahmed, 1/274; İbn Hibban, Sahîh, 1/122, No. 35. Yalanla doğrunun ayırd edilemediği sağlıksız bilgi alma usulleri Peygamberce yasaklanmıştır. Eğer kâhinler devreden çıkarılarak geliştirilmiş dinleme cihazlarıyla, cinlerin kendilerine özel konuşmaları tesbit cdilebilse, verdikleri işaretler çözülebilse gökler hakkında bazı şeyler öğrenmek mümkün olabilir. Fakat Kur'an'dan anlaşılan şudur ki bu yolla melekler meclisini dinlemek mümkün değildir ve cinlerin oradan almayı başardıkları bir bilgi kırıntısına da insan ümit bağlamamalıdır. Diğer yandan cinler de kâhinler gibi aldatıcı olabilirler. Ayrıca cinler soyundan olan şeytanların da bu işlerin peşinde olduklarını düşünürsek gerçeklik payının ne kadar azalacağını, anlarız. Buna rağmen dinleme cihazları ile bazı konuşmalar tesbit edebilirsek bunu büyük bir basan saymalıyız ve değerlendirmeliyiz. Bu arada hiç kimse bu yol!a edinilenleri din yerine koyma gibi bir gaflet İçinde olmamalıdır. Hiç bir güç ne vahyin kaynağına İnebilir ve ne de vahyin kanallanna nüfuz etmeyi başarabilir. Kur'an'da bunun mümkün olmadığı dile getirilmiştir. Bak. Şuarâ, 26/212; Hacc, 22/15; Kurtubî, X/I0; Bu konuda bir olay için bak. Buharî, Ezan, 105, Tefsir, 72.
[87] Bak. Arâf, 7/12; Hıcr, 15/27; Sad, 38/76; Rahman, 55/15.
[88] F. Râzî, XXVI/122.
[89] Neysabûrî, XXIII/45-46, XIV/11; Neysabûrî her ne kadar Râzî'nin bu görüşte olmadığını yazıyorsa da biz onun kitabında da aynı yaklaşımı görüyoruz.
[90] Bu alandaki bulgu ve sonuçların, araştırmaların ilerlemesiyle birlikte sürekli değişebileceğini unutmamak gerekir.
[91] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 136-144.
[92] Yûsuf, 12/4.
[93] Hâkim, Müstedrek, IV/396.
[94] Kurtubî ve diğer tefsirlerde verilen isimler farklılık!arıyla beraber şöyledir, Harsan (cer-yân, cerbân), tank, zeyyâl, kâbis, mısbâh, darûh (sarûh), zü'l-ketİfeyn (zü'1-kenfât), zü'l-kar' {zü'1-farg), falık, vessâb, -amûdân. Bak. Taberî, XH/90-91; Kurtubî, IX/121-122; Nc-sefî, 11/211.
[95] Neysabûrî, XII/100.
[96] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 144-145.
[97] Nûh. 71/15-16.
[98] Bak. Tabcrî, XXIX/60; Kurtubî, XVII/163.
[99] Fussılet, 41/37.
[100] Bak. Taberî, XXl77; Kurtubî, XV/364; Nesefî, IV/95.
[101] Fussılet, 41/12.
[102] Taberî, XXIV/64; Kurtubî, XV/345.
[103] Zemahşerî, Keşşaf, V/97; Nesefî, IV/9.
[104] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 145-147.
[105] Mürselât, 77/8; Tekvîr, 81/2.
[106] Fussılet, 41/12; Mülk, 67/5.
[107] Rahman, 55/17.
[108] Me'âric, 70/40.
[109] Saffât.37/5.
[110] Hepsi için bak. Taberî, XXIII/23-24; Zemahşerî, V/107; F. Râzî, XXVI/118, XXX/132; Kurtubî, XV/63-64; İbn Kesîr, III/174; EbıTs-Sıûd, VII/184; M. Abdülbaki, Mu'cem Ga-rîbu'l-Kur'an, 103.
[111] Neysabûrî, XX111/44.
[112] Şuârâ, 26/28; Muzzemmil, 73/9; ayrıca bak, A'râf, 7/137.
[113] Ra'd, 13/15.
[114] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 147-149.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÂİNAT İLE GÜNEŞ - AY VE DÜNYANIN ŞEKİL VE YAPILARI

A- KÂİNATIN VE GÖĞÜN ŞEKLİ

Buraya kadar ele aldığımız âyetlerden, gök içerisinde yer alan tüm ecrâm-ı semâviyye (: yıldız, gezegen ve uydular)nin ve hatta tüm bir gökada ve göğün bir dönüş hareketi içerisinde olduklarını anladık. Bir mihver yâni kendi çevresi etrafında dönen bir cismin en tabii şekli elbet onun yuvarlak olmasıdır. Yıldız ve gezegenlerin yuvarlak olmaları ile onlardan oluşan bir gökada veya bir göğün yahut çeşitli göklerden oluşan tüm bir kâinatın yuvarlak olmaları ayrı ayrı şeylerdir. Yıldız ve gezegenlerin yuvarlak olması, burçların ve diğer üst birimler olan gökada ve göklerin de yuvarlak ve küre biçiminde olmalarını gerektirmez.

Burçlar ve daha üst seviyedeki gökadalar veya herhangi bir gök, şekil olarak küre biçimi meydana getirmeseler de neticede tüm kâinatın hepsi yuvarlak bir şekil oluşturmuş olabilirler. Hz. Muhammed (571-632 m)'in, Arş'm gökler üstünde bir kubbe gibi olduğunu, beyan etmesine bakılırsa[1] sonuçta göklerin böyle bir şekil oluşturdukları hükmüne varılabilir. Öteden beriye pek çokları gökyüzünü, yerküresinin kubbesi olarak düşünmüşlerdi.[2] Gökyüzüne bakıldığında onu bir kubbe gibi görmek insanları aldatmış olabilir. Gerçekler her zaman göründüğü gibi olmazlar.

Cisimlerin renk ve nitelikleriyle ilgilenen ve bunların sebeplerini ortaya koymaya çalışan Fahruddîn er-Râzî (544-606 h/1150-1210 m) tefsirinde onların şekilleriyle de ilgilenmiştir. Ona göre, aynı etki altında kalan maddeler, aynı şekil ve renk alırlar. O ayrıca, tabiatta en basit şeklin küre olduğu görüşünü benimsemiş bulunmaktadır.[3] O, eserinde; "Âlem küre biçimindedir" diyerek[4] toplam kâinatı yuvarlak şekilde kabul etmiştir. Râzî şu aşağıdaki âyeti de bu anlayışına göre yorumlamaktadır veyahutta onun âlemin şekli hakkındaki görüşü bu âyetten kaynaklanmaktadır: Peşi sıra göklerin anlatıldığı bu âyetlerde şöyle denilir:

" - Sizi yaratmak mı daha güç yoksa göğü yaratmak mı ki onu Allah bina etmiştir.

- Onun boyunu O yükseltti ve (sonra) onu tesviye edip düzene koydu.

- Onun gecesini kararttı, gündüzünü de aydınlığa çıkardı" .[5]

Burada ortadaki âyette, göğe yükseklik boyutu verildikten sonra onun tesviyesinden bahsedilmektedir. Bulutsu dev kütle bölünüp parçalandıktan sonra her gök, kendine âit bir yerde belli bir yükseklik boyutuna kavuşturulmuş ve bu arada bir de tesviye (:düzenleyip dengeleme) işlemine tâbi tutulmuştur[6]. F. Râzî, bu tesviye işlemine dayanarak ve önceki bazı müfessirlerin de görüşünü benimsiyerek bunun âlemin küre biçiminde olduğunu gösterdiğini ve küreden başka bir şekil alan bir gökte gerçek bir tesviye yapılmış olamıyacağım, anlatır.[7] Ondan sonra müfessir Neysabûrî (Ö.728 h/1328 m), Tslâmda gök bilimiyle uğraşanların ilgili âyetteki "tesviyemden âlemin yuvarlaklığı hükmünü çıkardıklarım yazar ki[8] Râzî'nin onların başında yer alacağı şüphesizdir. Çeşitli İslâmî ilimler alanında eser yazan ilk müelliflerden Taberî (224-310 h/838-922 m) ise buradaki tesviye işlemini, gökte her şeyin eşit yükseklikte yapılıp birinin diğerinden daha alçak veya daha yüksek olmadığı, biçiminde yorumlamıştır.[9] Her cismin kendi yapisına has bir derinlik ve yükseklik boyutu olacağından bu görüşü kabul etmemiz mümkün değildir. Uzayda her nesnenin hacmi ve dolayisiyle yükseklik ve derinliği diğerinden farklıdır. Ancak uzayda nesneler, altta ve üstte oluş açısından birbirlerine eşittirler. Çünki boşluklarda yüzen cisimlerin alt veya üstleri yoktur ve uzay boşluğu, kendi içinde yüzen cisimlerin bu tür bir yönlenmesine imkân vermez.

Daha önce Yaratılış ve Göklerin oluşumu konuları içerisinde gördüğümüz gibi, dev bulutsu kütlenin[10] patlayıp bölünmesi (: fatk) ile [11]kopan parçalar bu ilk ve müteakip bölünmeleri meydana getiren güçlerin etkisiyle ve her bir parçanın da büyüklüğü nisbetinde değişik ve gelişigüzel mesafelere dağıldılar. Kur'an'ın bu kaydettiğimiz ilgili âyetlerinden, sözkonusu patlayıp dağılma neticesinde, göklerin, yükseklik ve derinlik boyutu (: semk) na kavuştukları ve sonra gelişi güzel dağılıştaki dengesizliklerin ve pürüzlerin giderilip tesviye işleminin gerçekleştiği ve mesafelerin ayarlanıp dengelerin kurulduğu, anlaşılmaktadır. Gök bu işlemlere uğrarken F. Râzî'nin de dediği gibi tam küre biçimi olmasa bile dış görünüşü itibariyle fazla eğri büğrü olmıyan bir şekle kavuşmuş olabilir.

Bir göğün dışardan iç görünüşüne gelince burada yıldızlar ve burçlar düzgün hatlar oluşturmayıp aksine kıvrım kıvrım hat ve çizgilerden oluşan bir görünüş sergilerler. Göğün bu iç görünüş şekli hakkında Kur'an'ı Kerîm 'de şöyle denilir:

" - Andolsun o hareli yollara sahip olan göğe

- Ki siz (inkarcılar) çelişkili görüşler içindesiniz".[12]

Göğün kıvrım kıvrım yâni hareli görünen şekline âyette "hubuk:" denilmiş ve inkarcıların tutarsızlık ve çelişkileri düzgün olmayan böylesi hatla-'ra benzetilmiştir. İlk müelliflerden Ferrâ' (ö. 207 h/822 m) ve gene ilk müelliflerden olup Kur'an'ın garip kelimeleri üzerine eser yazan İbn Ku-teybe (ö. 276 h/889 m) ve bunları takibeden Taberî'den başlamak üzere müfessirlerin bir kısmı bu "hubuk" kelimesine böyle bir anlam verdiler. Ayetin ilk bu şekilde yorumlanması ise hicrî 1. asrın ünlü âlimlerinden Dahhâk (ö. 105 h/723 m)'a dayanmaktadır. O ve onu izliyenler; kumluk bir araziye veya durgun suya, şiddetli olmıyan bir rüzgar vurduğunda onların üzerinde oluşan kıvrım kıvrım yol ve çizgilere "hubuk" denildiğini ve göğün de bu şekle sahip bulunduğunu, söyleyip yazarlar. Hatta onlardan bazıları bunu, rüzgarda birbirine dolanıp dalgalanan ekine ve kıvırcık saçlara da benzetirler. Diğer müfessirler ise sözkonusu kelimeye; zînetli ve güzel, yahut sağlam bünyeli gibi daha değişik anlamlar vermişler ve bu güzelliğin de yıldızlardan kaynaklandığını söylemişlerdir.[13] Aslında göğün hareli şekli yıldız ve gezegenlerin sıralanış biçiminden ortaya çıkmıştır ki buna işaret eden F. Râzı, bir ihtimalde olsa, bununla yıldızların hareketlerinde izledikleri yolların kastedilmiş olabileceğini, yazar.[14] Şu kadar varki burada önemli olan yörüngeler değil, onları izleyen yıldız ve gezegenlerin toplam görüntüleridir. Taberî hâriç tutulursa Dahhak'tan başlıyarak birinci görüşü benim siy enler, tefsirde dile ağırlık veren müfessirlerdir ki garip kelime ve ifâdeler sözkonusu olduğunda onların anlayışları önem taşır. Bu âyetten anlaşılan şudurki, göğün iç kesitini uzaktan gözliyen bir kimse onu, rüzgardan iç içe kıvrım kıvrım hatlar oluşturan bir su yüzeyi veya böyle bir şekil almış kumlu bir arazi yüzeyi yahut dalgalanan bir ekin gibi göreceklerdir. Âlemde gelişi güzel bir şekillenme hiç bir zaman sözkonusu olamaz. Daha önce kaydettiğimiz Nâziat sûseri âyetlerinden anlaşıldığı gibi gerek bir gökada ve göğün toplam dış şekli ve gerek bunların iç düzenlemeden doğan iç kesitlerine ilişkin şekilleri, onu yapan Yüce Gücün verdiği boyutlar (semk) ve bunlarda yaptığı iç düzenleme (: tesviye) lere göre ortaya çıkmıştır.

Ancak burada "hubuk" ifadesi göklerdeki bu müşahhas görüntünün yânı sıra evrendeki çeşitli türden dalga ve ışınların ve dalga boylarının düz gitmediğini anlatıyor da olabilir. Bu ihtimale göre eğer biz onların seyr ve akışlarım görebilseydik onları söz konusu bu tâbir ile anlatıp nitelenen bir durumda görmüş olacaktık. Kur'an-ı Kerim'de bazan bir tek ifade ile birden çok gerçeklerin dile getirildiği görülür ki burada da böyle bir ihtimale hiç bir engel olmasa gerek. [15]

B - GÜNEŞ-AY VE DÜNYANIN ŞEKİL VE YAPILARI

1- Güneşin Şekli, Yapısı, Işık Ve Karanlık Olayı

a - Güneşin Şekli Ve Yapısı

Bizim burada şekilden kasdımız dış görünüş ve yapıdan kasdımız da onun kütlesine âit oluşum ile bu kütlenin sahip olduğu maddeler ve onların özellikleridir. Bilindiği gibi güneş, kendi ailesinin reisidir ve o, aile fertlerinden olan dünyamızdan yaklaşık 105 bin kat daha büyüktür ve yaşı da 4.6 milyar yıl kadardır.[16] Bu kadar büyük olan güneşimizin diğer dev yıldız ve güneşlerin yanında gene de küçük kaldığı bildirilmektedir.[17] Kur'an'daki yer ve göklerin altı safha içerisinde yaratılıp ortaya çıkmalarıyla ilgili âyetlere bakılacak olursa[18] güneşle dünyanın aynı anda yaratılmaya başladıkları ve sonra her ikisinin ayrı yönlerde gelişme gösterdikleri hükmüne varılır. Yâni her İkisinin de doğum tarihleri ve yaşlan aynıdır. Güneş aile içerisinde dünyamızın reisi olmakla beraber o, dünya için vardır ve hatta ailenin diğer tüm fertleri, reisin değil bu yerkürenin hizme-tindedirler. Çünki burada âlemin kendisi için yaratıldığı insan bulunmaktadır.

Güneşin şekline gelince o, gördüğümüz gibi yuvarlaktır ve onun bu şekli müslümanlar arasında herhangi bir münâkaşa konusu olmamıştır.

Kur'an-ı Kerîm'de ifâde edildiği gibi başlangıçta dünya, güneş ve diğer gezegenler ve daha doğrusu yer ve gökler bitişik (:ratk)[19] ve bulutsu (:duhan)[20] tek kütle olduklarına göre ilk safhada dünya ile güneşin aynı tür maddeler ihtiva ettikleri şüphesizdir. Bölünme (fatk) den sonra ise hepsi kendi ortamında bir değişime uğradığından içerdikleri maddeler itibariyle farklılaşmalar olmuştur. Bugün yerkürenin ve hatta güneşin ne gibi maddeler ihtiva ettikleri ve bu maddelerin hangi şartlarda bir birlerine dönüştükleri ve dönüşmekte oldukları kısmen bilinmektedir. Bu konu tabiatiyle sürekli yeni araştırmalara muhtaçtır.

Dünya, gaz kütlesi olma hâlini milyarlarca yıl Önce geride bıraktığı halde güneş bu durumundan kurtulamamış ve onun üzerinde çok büyük bir hızla hiç durmaksızın hidrojen zerrelerini helyum gazına dönüştüren bir düzen kurulmuştur. Güneş, diğer yıldızlar gibi bir yıldızdır ve ısısını kendi merkezindeki nükleer ocaktan alıp yanmaya devam eden dev bir gaz kütlesidir. Işık ve ısımızı, yer yüzü yakıt hazînelerimizi ve çeşitli şekillerde oksijen yenilenmesini bu

kütledeki zerresel patlama ve yanmalara borçluyuz.[21] Güneşsiz bir hayat düşünülemez ise de o bizim ilâhımız değildir. O, hayata giden zincirin en büyük halkalarından birini teşkil ediyor, fakat tüm halkaları yaratantek yüce güç Allah'dır. [22]

b - Işık Ve Karanlık Olayı

Yeryüzünde, çeşitli yöntemlerle yaktığımızda veya patlattığımızda ışık veren maddeler ve gene ışık ve hararet veren enerji yüklü güçlere sahip nesneler vardır. Odun, kömür, petrol, uranyum mâdeni gibi nesneler, su ve rüzgâr güçleri bunlardandır. Bu ışık ve hararet veren maddelerin çoğunun varlıklarını güneşe borçlu oldukları ve bir kısmının da ilk oluşumlarında güneş etkisinin bulunduğu uzmanlarca söylenmektedir. Biz burada esas ışık ve hararet kaynağı olan güneşin ve onun gibi güneşlerin bu özelliklerinden ve bu arada ışık yokluğu karanlıktan sözedeceğiz.

Bugün güneşteki hararet ve ışığın ondaki gaz zerrelerinin patlamalarından yâni hidrojenin helyuma dönüşmesi olayından kaynaklandığı bilinmektedir. Biz Peygamber (S)'in şu sözünü bu bilgi ışığında değerlendirmekten kendimizi alamıyoruz. O şöyle diyorlar:

" Nar (ateş) Rabbine; benim bir kısmım diğer kısmım} yiyor, diye şikâyette bulundu. Yüce Allah da onun, biri yazın öteki kışın olmak üzere iki nefes almasına izin verdi. Mâruz kaldığınız en çok sıcak ile sizi en çok üşüten zemheri işte budur"[23]

Benim anlayışıma göre burada Peygamber, cehennemde olup bitenler ile güneşte olup bitenler arasında bir ilişki kurdu. Aslında cehennem için yaz ve kış mevsimleri düşünülemiyeceği gibi güneş için de böyle bir şey düşünülemez. Şu kadar varki güneşin her yeri aynı sıcaklık derecesinde değildir ve lekeli yerler ile diğer kısımlar arasında büyük derece farkları vardır.[24] Ateşin yaz ve kış iki nefes alması ile Hz. Peygamber (S)'in ne anlatmak istediğini tam olarak bilemiyoruz. Hadiste bu olay maddelerden birinin diğeri tarafından yenilmesi ile ilgili görülüyor. İnsan nefes aldığında hava onun ciğerlerine ve oradan da hücrelerine kadar gider. Bunun gibi acaba güneş, kendisinde açılan bir takım dev delikler vasitasiyle içerisine gaz rüzgârları çekip alıyor da sonra dışarıya başka türden gaz ve enerjiler mi püskürtüyor? Hz. Peygamber bu yukardaki hadisin farklı rivayetlerinden birinde; sıcağın şiddetinin cehennemin kaynamasından

olduğunu, söylemiş ve bu sebeple öğle namazlarının daha serin olan vakitlere geciktirilmesini istemiştir[25] ki burada onun cehennemle doğrudan güneşi kasdettiği açıktır. Bu durumda o yukardaki konuşmasiyle, güneş içerisindeki nefes alma ve kaynama olaylarını anlatmış olmaktadır ki bunların mâhiyetini elbet ilgili bilim adamları bilirler. Peygamberin bu sözünde ilginç olan bir ifâdede; ateşin bir kısmının diğer kısmınca yenilmesidir. Bu da bugün bildiğimiz güneşteki hidrojen zerrelerinin helyum gazına dönüşmesi olayına uygun düşmektedir. Hidrojen sürekli yenilerek varlığını kaybetmekte ve böylece güneşin bir kısmı öteki kısmını yemiş olmaktadır. Bu işlem devam ederken güneş, sürekli ışık ve enerji kaynağı olmaya devam etmektedir. Bu işlem el-bet ilelebed devam etmiyecek ve uzmanlarm da belirttikleri gibi bir gün gelecek onda soğuma başlıyacaktır. Acaba Hz. Peygamber nar (:ateş) da oluşan İki nefes ile güneşin bu iki safhasını mı anlatmak istediler. Nar içinde en şiddetli zemheri soğuğu nasıl oluşacaktır? Rivayet biliminin pîri sayılan ve hadisleri kendi anlayışına göre başlıklar altına yazan Buharalı ünlü bilgin İmam Buhârî (194-256 h/818-870 m) ünlü hadisçi Müslim'in aksine, Peygamber'in sözkonusu sözlerini; "Yaratılışın başlangıcı: Bed'u l-halk" diye bir başlık altına kaydetmiştir ki onun bu olay ile yaratılış arasında bir bağlantı kurduğu açıktır. Gerçekten güneşte, anlatılan türden bir işlem olmasa, enerji, ışık ve belkide onun yeterli cazibe gücü olmıyacak ve böylece pek çok şey varlık alanına gelemiyecek ve yeryüzünde hayat başhyamıyacaktır.

Peygamber (S) bir başka konuşmasında cehennem ateşi ile dünya ateşini karşılaştırmış ve şöyle demiştir:

" Siz âdemoğullaruun yakmakta olduğu şu ateş, cehennem ateşinin yetmişde bir parçasıdır. Oradakiler dediki; Ey Allah'ın elçisi! Allah'a yemin olsun ki bu ateş (inkarcılara azap için) şüphesizki yeter? Bunun üzerine Peygamber şöyle konuştu: Cehennem ateşi sizin ateşinizden altmış dokuz derece daha fazla ya-pılmıştır. Dünya ateşinin hepsi onun bir tek derecesinin harareti gibidir".[26]

Hz. Peygamber'in benzer bir sözlerine yer veren hadisçi İbn Hibbân Resûlüllah'ın bu konuşmasının sonunda; "Dünya ateşi deniz suyu ile karıştırılmıştır. Eğer böyle olmasaydı Allah bu ateşte hiç kimseye bir fayda yaratmamış olurdu" dediğini kaydeder.[27]

Eğer Peygamber (S) yukarda, öyle namazının çok sıcak saatlardan serin bir zamana geciktirilmesiyle ilgili sözlerinde olduğu gibi burada da mecaz olarak cehennem sıcağı ile güneşi kastediyorsa bundan, güneşte ortaya çıkan enerji ve hararetin dünya üzerinde bizim kullandığımız tabii ateşten çok daha yüksek

derecede olduğu sonucu ortaya çıkar. Onun İbn Hıb-ban 'm kaydettiği sözlerinden anlaşıldığına göre; dünya ateşi de başlangıçta bu derece bir hararete sahip iken sonradan onun su ile derecesi düşürülmüş ve o, insanlar tarafından rahatlıkla kullanılır hâle getirilmiştir. Burada Peygamber, dünyanın soğutulmasından bahsediyor ve bu işlem olmadan ateş içinde menfaat bulmanın imkânsızlığına dikkat çekiyor. Hz. Peygamber; ateşin derecesinin düşürülmesi için su ile karıştırıldığını söylerken bununla o, suyun katkı maddeleri hidojen ve oksijen arasında bir dengenin kurulduğunu ve bu sayede dünyanın güneş gibi olma özelliğini kaybettiğini anlatmak istemiş de olabilir.

Güneş içerisindeki sürekli patlamalarla buna mâruz kalan zerre (:atom) lerdeki hararet ve çeşitli güçlerin açığa çıktığı ve buradan hâsıl olan ışığın tüm güneş ailesi fertlerini aydınlattığı bir gerçektir. Bu ışığın temelinde zerrelerin yarılıp parçalanması yatmaktadır. Milyarlarca güneş üzerinde meydana gelen bu işlem tüm kâinatta ışığın kaynağı olmakta ve evrende, karanlıkların yarılıp yerlerini sabah ve aydınlıklara terketmelerinin ardında, bitmek tükenmek bilmiyen bu sürekli patlamalar ve bir maddeden ötekine sürekli geçişler bulunmaktadır. Burada Kur'an'in şu âyetlerini hâtıra getirmemek mümkün değildir.

" - Şühesiz Allah taneleri ve çekirdekleri yarıp yaratandır. Ölüden diriyi o çıkartıyor. Diriden de ölüyü çıkaran O'dur. işte Allah budur. O halde nasıl oluyor da imandan döndürülüyorsunuz.

- O (Karanlıkları) yarıp sabahlan da çıkarandır. O, geceyi bir sükûnet (dinlenme), güneş ve ayı bir hesap ölçüsü olarak yaratandır. İşte bütün bunlar eşsiz gâlib ve her şeyi bilen Allah'ın takdiridir.

- Kara ve deniz karanlıklarında yolunuzu bulaşınız diye sizin için yıldızlar yaratan O'dur. Gerçekten Biz, öğrenecek bir topluma delillerimizi tek tek açıkladık"[28]

Biz daha önceden de açıkladığımız gibi[29] bu âyetlerde söz konusu edilen tane (:habb) ve çekirdekler (:nevâ) müfessirlerce, bitki ve meyvelerin tane ve çekirdekleri olarak anlaşılmıştır ki bizim de aklımıza ilk gelen budur. Ölüden dirinin ve diriden de ölünün çıkarılıp yaratılmasına gelince bunu bazı müfessirler; bitkiler ve onların tohumları arasında sürekli birbirini meydana getirme olayının yanı sıra, insan ve hayvan yumurta ve tohumlarının yarılma suretiyle yeni bir canlı meydana getirmeleri şeklinde yorumlamışlardı.[30] Karanlıkların yarılıp ondan sabahların çıkarılması olayında ise canlı bir unsur bulunmamaktadır. Şu âyet de bunun gibidir:

" (Ey Rabbim) Sen geceyi gündüzün içine koyarsın, gündüzü de geceye sokarsın. Ölüden diri çıkarırsın, diriden de ölü çıkarırsın. Sen kime dilersen ona sayısız rızık verirsin".[31]

Bu âyette de az önce kaydettiğimiz âyetlerden ikincisinde olduğu gibi karanlık ve aydınlık olayına değinilmektedir. Özellikle bu yukardaki ilk âyetlerde yüce Allah, yarılıp patlama ile ortaya çıkan canlı olsun cansız olsun her çeşit yeni oluşumlara dikkat çekiyorki kanaatımca zerre (atom) lerin patlaması ve onların yeni nesneler oluşturması ve bu arada enerji ve ışık olayının meydana gelişi de buna dahildir. Allah'ın, bir şeyi yarıp yaratan anlamındaki "fâlık" sıfatı, diğerleri gibi bu olayı da gerçekleştirmekte ve böylece tüm kâinatta, âyette belirtilen yarıp bölme yoluyla aydınlıklar (: ısbâh) oluşmaktadır.

Ölü ve dirinin birbirinden çıkarılması olayına gelince, müfessirlerin az önce bahsettiğimiz anlayışlarının yanı sıra bizim ölü ve diriyi, fizik dünyasında madde zerrelerinin ve enerji gücünün artı (+) ve eksi (-) yüklerine yorumlamamız da mümkündür. Böylece "faik" canlı nesneleri olduğu gibi cansız maddelere ait zerre ve molekülleri yarıp bölme anlamına da gelecek ve bu işlem ile muazzam bir enerji gücü ortaya çıkacaktır. Nitekim güneşte her an bunlar olmaktadır. Bu yeryüzündeki benzeri oluşumlar bizler için sayısız nimetlere yol açtıklarından ilgili âyetin sonunda bu durum da ihmal edilmeyip dile getirilmiş bulunmaktadır.

Kur'an-i Kerîm'de ışık ve aydınlıkla ilgili olarak; "Yarıp aydınlığı çıkaran: Fâlıku'l-ısbâh" ifadesi gibi kullanılan fiillerden biri de "ihrâc" fiilidir ve o bu anlamı İle şöyle bir âyette gelmiştir:

" Allah, göğün gecesini kararttı ve onun aydınlığını ortaya çıkardı"[32]

Benim anlayışıma göre "ihrâc" fiili Kur'an'da, aşağıdan yukarıya doğru olan yaratılışları gösteriyor.[33] Güneş ışığı da, onun yapısındaki maddelerde bulunan enerji ve hararet gücünün içerden dışarı, alttan yukarı çıkmasıyla oluşuyor. Bu âyet hiç şüphesiz sâdece güneşteki bu oluşumu anlatmıyor. O esas itibariyle bizzat ışık ve hararet kaynağı güneş kütlelerinin yaratılmasını ve evrende onların ışıklarını alıp alamıyan bölgeler ile yeryüzünde oluşan gece ve gündüz olaylarını anlatıyor. Burada yalnız yeryüzü sabah ve gecesini düşünmek ve ışık denilen nesnenin oluşumunu düşünmemek elbet dar bir anlayış olur.

Şüphesizki Kur'an-ı Kerîm 'de kendisinden "duhan"[34] diye bahsedilen dev bulutsu kütle ışık neşreder durumda olamazdı. İlk basit maddelerin ışık neşreder durumda olduklarını söyliyemeyiz. Fakat bulutsu bir kütle ve bir cisim belli bir yoğunluğa erişince içerisindeki enerjiyi açığa çıkaracak ve onu ışığa dönüştürecek

şartlar oluşmuşsa artık o ışık verir hâle gelir. Evrene önce karanlıkların hâkim olduğunu ve sonra da ateş ve ışığın ortaya çıktığını söyliyebiliriz. Kur'an'da yaratılışla ilgili bir âyette karanlıkların aydınlıklardan önce getirilişi sebebsiz olmamalıdır. Bu âyette şöyle denilir:

" Hamd, o gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'adır. (Bu delillere rağmen) yine de o inkarcılar başkalarını Rablerine denk tutuyorlar".[35]

Hz. Peygamber, yaratıkların karanlıklar içinden doğru yola çıkışlarını anlatırken onların ışığa sonradan kavuşturulduklarını söyleyerek hem madde hem mâna alanındaki gerçekleri birlikte dile getirmişlerdir.[36] İbn Abbas (ö. 68 h/687 m) yer ve göklerin bitişik tek kütle hâlinde oldukları[37] sırada sâdece karanlığın bulunduğunu söyler.[38] Fahruddîn er-Râzî'nin de belirttiği gibi aslında karanlık (zulmet), ışığın karşıtı olan bir varlık değil o bir cisim üzerinde ışığın yokluk durumudur.[39] Ona göre, güneşten ayrılıp gelen şualar da aslında bir cisim olmayıp bir arazdır [40]Şüphesizki ışık ve aydınlık bir kısım zerreciklerin böyle bir şey neşretmeğe baş temalarıyla ortaya çıkmıştır. Bu da mevcut bir cismin daha sonra ışık verir bir duruma getirilmesiyle olur. Bunun içindirki az önce sunduğumuz âyette müfessir Zemahşerî (1074-1143 m) ile F. Râzî'nin de belirttikleri gibi karanlık ve ışığın yoktan yaratılmalarından bahsedilmemiştir. Burada yoktan yaratma anlamındaki "halk:" fiili yerine, bir şeyden diğer şeyi yaratma ve bir nesneyi başka bir nesne hâline getirme anlamında olan "cavl:" fiili kullanılmıştır.[41] Gerçekten bu fiil Kur'an'da; daha Önce mevcut olan bir maddeye belli bir nitelik ve özellik kazandırmak veya onu bir işlem ile başka bir nesne hâline dönüştürme anlamlan için kullanılmıştır.[42] Bu da kâinatta ışık veren cisimlerin bu duruma sonradan geldiklerini gösterir. Sözkonusu âyette aydınlık (:nûr) tekil, karanlık ise çoğul gelmiştir. Türk Harzem ilinden Zemahşerî bunu; karanlığın, her bir kütlenin kendi gölgesinden kaynaklandığı, ışığın ise bir tek cins olduğu görüşüyle açıklar.[43] Böyle bir durum ise ancak güneş gibi ışık veren kütleler yaratıldıktan sonra ortaya çıkar. En son Kur'an'la oıtaya konulan hak yol daima bir tek olduğu İçin, bu manevî boyutuyla da Nâr Kur'an'da hep tekil gelmiştir.

Biz karanlık ile mutlak ışıksızlığı yâni ilgili âyette geçen "nûr: aydınlık" un karşıtı olan "zulümâfı kastediyoruz. Biz bununla geceyi veya gölgeyi kasdetmiyoruz. Bu konuda F. Râzî bize ışık tutmaktadır. Az önce söylediğim gibi bu ünlü müfessir, karanlığı, ışığın mutlak yokluk durumu olarak görürken o, gö1geye daha başka bir gözle bakmaktadır. Hatta o, gölgenin mutlak ışıksızlık olduğu görüşüne de karşı çıkarak gölge hakkında şunları yazar: "Gölge mutlak yokluk değildir. Tam tersi o

karanlıkla karışık olan ışıktır. Gerçek şudurki gölge, ikinci ışıktan ibarettir ve bu ikinci ışık da varlığı olan bir nesnedir".[44] Burada Râzî'nin ikinci ışıktan ne kasdettiğini tam olarak bilemiyorum, Fakat burada önemli olan tefsirinde tabiat ve gök bilimlerine yönelen bu müfessİrin, Her çeşit gök içerisinde güneşten kopup gelen ve yansıyan bir ışık türünün varlığını kabul etmiş olmasıdır. F. Râzî (544-606 h/1150-1210 m) ve çeşitli alanlarda onu izliyen kelamci müfessir Neysabûrî (ö. 728 h/1328 m) geceye de bir gölge gözüyle bakarlar. Bunlara göre; "Gece, dünyanın gölgesinden ibarettir" [45]Gece bir gölge olunca biz elbet onun içerisinde de bazı ışık türlerinin varlığını düşünürüz. Fakat kâinatta hiç ışığın olmadığı mutlak karanlık (zulmet) döneminde elbet ne zayıf ve yansıyarak gelen ışıklardan ve ne de gölgeden bahsetmek mümkün olur.

Aydınlık gerçekten Allah 'm en büyük bir.eseridir ve kâinatın ruhu olarak o dâima bizleri büyüleyici ve bizlere hayat veren bir özelliğe sahip olmuştur. Aydınlık, her yaratılan nesne gibi yoklukta iken yüce Allah'ın gücü altındadır. Her şeyin bîr ilk olarak elbet başlangıç ve kaynağı Yüce Allah'a dayanır ve tüm evrenin ışık ve aydınlık pınarı O'nun yüce güç ve sıfatlarıdır. Nûr âyeti diye isim yapan bir Kur'an âyetinde:

" Allah, yer ve göklerin nurudur..."[46]

denilirken sâdece bu aydınlığın, bu ışığın kaynağma dikkat çekilmiş olunmuyor aynı zamanda bu nurun tüm evren ve hayat için ne demek olduğu çok güzel bir anlatımla ortaya konulmuş oluyor. Hem madde hem mâna, hem canlı ve hem cansız kendi varlığını kendi aydınlığını ve yolunu bu Nûr içinde ve onunla bulmaktadır. Karanlığa gömülenler ise bu nuru, bu aydınlığı rehber kabul etmiyenlerdir. Hulâsa aydınlık her zaman onu ilk gören insanın heyecan ve duygularıyla karşılanmaya değer bir şeydir. Söz konusu âyetin tamamı ise şöyledir: "Allah yer ve göklerin nurudur. O'nun nurunun sıfatı, içinde bir çerağ bulunan bir kandillik (ve bir hücre) benzeridir. O çe-rağ billur bir fanus (kandil) içindedir. O kandil de sanki bir inciye benzer (parlayan) bir yıldızdır ki o, doğuya da batıya da aidiyyeti olmayan mübarek bir ağaçtan yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulup yakılır. Onun yağı, nerdeyse kendisine ateş değmese dahi ışık verir. Bu, nûr üstüne nurdur. Allah dilediği kimseyi nuruna kavuşturur. Allah insanlara işte böyle temsiller getirir. O her şeyi bilir". .Burada teşbihler yapıldığı açıktır. Araştırma ve keşiflerle bu görünümden ve konunun mahiyetiyle bilfiil karşılaşılmadan bu anlatımları gerçek boyutuyla kavramak mümkün olmasa gerek. Fakat şimdilik gene de insanın söyleyeceği bazı şeyler olacaktır. Burada

şark ve garba aidiyyeti olmayan zeytin ağacından bahsedilmiştir ki aslında "şarkta ve garpta" tâbiri dünyanın tamamını ifade eden bir tâbirdir. Bu takdirde sözkonusu ağaç gerçekte bu yerküresinde olmayan bir benzetmedir. Fakat bize anlatılmak istenenin gerçeği vardır ve onu bizim araştırıp bulmamız gerekiyor.

Yukarda verdiğimiz Nûr Sûresi 35. âyette geçen Allah'ın Nûr sıfatı ile 35. sûre olan Fâtır arasında bir ilişki olmalıdır Her ikisinin de sıralamada aynı rakam sırasına konulmuş olmaları bu ilişkiden kaynaklanmış olabilir. Nûr süresindeki bu âyette Allah'ın nurunun yer ve göklerin aydınlık kaynağı olduğu anlatılmak istenmektedir. Fâtır sûresine adını veren yüce Rabbin "fâtır" sıfatı ise O'nun, varlığı ilk baştan yaratırken onu bölüp çeşitlendirerek bu yolla insan ve âlemler oluşturması güç ve fiilini ifâde etmektedir. Nûr bütün bu oluşumların iç aydınlığını hareket gücünü ve istikametini ifade ediyor olmalıdır. Enerji denilen şey nurun bizzat kendisi değil olsa olsa onun belli bir boyutu veya bir tecellisi olabilir. Meleklerle cinler arasındaki fark da bu farklılıktan kaynaklanmalıdır.

Sözkonusu âyetin son ifadelerinden anlaşıldığı üzere insanın Allah'a ait nurun aydınlığını kendi içinde görüp kavraması onun aydınlığı olur. Bu gerçek aydınlıktır. Allah'ın hidayeti, kişinin O'nun nuru ile iç dünyasını aydınlatmayı başarması olarak düşünülebilir. Aslında bu Nûr her nesnede olduğu gibi kişinin kendi iç dünyasında da vardır. Fakat tüm mânevi güçlerin temerküzünü ifade eden "kalp " kişi tarafından bu aydınlığa kapalı tutulmuş olabilir. [47]

c - Ay İle Güneş Arasındaki Işık Farkı

Ayın, ışığını güneşten aldığını ve onun sâdece bir yansıtıcı olduğunu bugün herkes bilir. Geçmişte ay hakkında çeşitli şeyler söylenmiş olabilir. Kur'an-ı Kerîm 'de ayın söndürülmüş olduğuna ve güneşin de gösterici yapıldığına dâir bir âyet bulunmaktadır.[48] Bu da esas ışık kaynağının güneş olduğunun bir ifadesidir Kur'an âyetlerinde her zaman; ayın nurlu yapıldığı veya nurlandırıcı özelliği dile getirildiği halde güneş için, az önce sözünü ettiğimiz âyette geçtiği gibi ya gösterici (: mubsıra) veya diğer âyetlerde olduğu üzere "zıya" yahut yanıp parlıyan bir lamba (:sirâc) nitelikleri kullanılnıştir.[49] Ayın nurlu özelliğini onun, az önce değindiğimiz söndürülmüş durumuyla uyuşacak biçimde açıklamamız gerekir. Âyetlerde ay için kullanılan nurlu sıfatı tabİatiyle onun parlaklığını ifâde ediyor. Biz, nurlu insan, derken böyle bir

parlaklığı dile getirmiş oluruz. Güneş için ise Kur'an'da tek değil değişik sıfatlar kullanılmıştır. Meselâ onun bir ziya olduğu dile getirilmiştir. Gerek dilci müfessİr Zemahşerî ve gerek F.Râzî, ziyanın nurdan daha güçlü olduğunu yazarlar.[50] Ay için "nûr" onun parlaklığını anlatıyor. Ziya ise doğrudan ışığın kendisidir. Güneşin Kur'an'da; yanıp parlıyan bir lamba (: sirâc vehhâc) olarak nitelendirilişine gelince bu, onun yakıtını kendi içinden alıp dış yüzeyde onu yaktığını ifâde içindir. Çünki bir lamba ve bir çerağ yakıtını kendi içinde bulur. [51]

2 - Ayın Yapısı Ve İki Parçaya Bölünmesi Olayı

a - Ayın Yapısı Ve Söndürülüşü

Bir önceki konuda gördüğümüz gibi Kur'an-ı Kerîm'de ayın sâdece parlaklığı dile getirilmiş ve onun lamba misâli güneş gibi çevresini bizzat kendi ışığı ile aydınlatıcı bir durumundan söz edilmemiştir. Ay ışık üreten bir kütle değildir. Şu kadar varki onun başlangıçta böyle olmadığını gene biz Kur'an'dan öğreniyoruz. Orada ay ve güneş hakkında şöyle deniliyor:

" Biz gece ile gündüzü iki âyet (varlığımızın iki belgesi) yaptık da gece âyeti (ayı) silip söndürdük, gündüz âyeti (güneşi) ise gösterici yaptık. Bunu Rabbinizden bir rızık ve ihsan aramanız, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için böyle yaptık. İşte Biz böylece her şeyi gereği gibi anlattık".[52]

Burada gece ve gündüz âyetleri olarak ifâde edilenler, ay ve güneştir. Bu âyette ayın ışığının söndürülüşünden ve buna karşılık güneşin ışık verici duruma getirildiğinden bahsediliyor. Bu da ayın başlangıçta bir ateş kütlesi olduğunu ve daha sonra söndüğünü gösteriyor. Bazı müfessirler, ayın silinip söndürülüşünü onun üzerinde kara lekelere yorumlamışlardır ki bu çok dar bir anlayıştır. Tefsircilerin piri kabul edilen sahabeden Abdullah îbn Abbas (ö. 68 h/687 m) ise bugünki ilmî bulgulara da uygun düşen bir yorumda bulunmuştur. Ona göre bu âyet, başlangıçta ayın güneş gibi ışık vermekte olduğunu anlatıyor. [53]Harzem ilinden Zemahşerî 'nin yaklaşımı ise daha değişiktir. O bu âyetten; ayın, güneşin tersine, ışıklı ve şualı hiç yaratılmadığı sonucunu çıkarmıştır.[54] Bazı tefsir ve benzeri eserlerde Peygamber (S)'in îbn Abbas tarafından nakledilen ve fakat hadis kaynaklarında bulamadığımız bir sözüne yer verilir. Bu haberde; ay ve güneş her ikisinin de başlangıçta güneş oldukları ve daha sonra gece ile gündüzü belirlemek için

Cebrail in kanatlarıyla kameri üç kere silip onun ışığını aldığı, anlatılır.[55] Bu Peygamber'e âit bir söz olmasa bile ayın söndürülmüş bir uydu olduğu gerçektir ve bu konuda âyetin ifâdesi de gayet açıktır. [56]

b - Peygamber Devrinde Ayın İki Parçaya Bölünmesi Olayı

Ayın bölünme olayı Kur'an-ı Kerîm'de şöyle anlatılır:

" - Saat yaklaştı ve ay yarılıp ikiye ayrıldı.

- Onlar bir mucize görseler ondan yüz çevirirler ve; bu, eskiden beri devam edegelen bir büyüdür, derler.

- Yalanladılar ve kendi heveslerine uydular. Halbuki her iş bir hedefe yönelip varır".[57]

Sahih hadis kaynaklarında bildirildiğine göre hicret öncesi bir dönemde, Mekke müşrikleri Hz. Muhammed (S)'den peygamberliğini isbatlıyacak bir mucize isterler. O da ayı iki parçaya ayrılmış olarak onlara gösterir. Bu mucize Mekke'nin Mina mevkiinde gerçekleşir ve ayın bir parçası Hıra dağının üstünde görünürken öteki parçası dağın berisinde veya öteki tarafında görülür. Bazı hadis kaynaklarında da bu olayın iki kere tekrarlandığı ifâde edilir.[58]

Sözkonusu âyetlerde görüldüğü gibi bunun bir büyü olduğu düşüncesi reddedilmektedir. Büyü düşüncesine kapılan müşriklerden bazıları, bu olayı yolculardan soruşturma yoluna gittiler. Fakat yoldan gelen kervanların verdikleri cevap umdukları gibi çıkmadı.[59] O sırada Mekke'ye doğru gelmekte olan kervanların da bu olayı izlemeleri ve buna karşılık dünyada böyle bir olayın yankıya yol açmaması, bunun ay tutulması ile karıştırılmasından kaynaklanmış olabilir.

Hadis kaynakları ile müfessirlerin büyük çoğunluğu kamerin ikiye bölünmesi olayının peygamber (S) devrinde olduğunu söylerlerken bazı müfessirler de bu olayın kıyamet sırasında olacağını savunurlar.[60] Ay üzerinde yapılacak derin araştırmalar, bir gün bu olayı doğrularsa ona şaşmamak gerekir. [61]

3 - Dünyanın Şekli Ve Yapısı

a - Dünyanın Şekli

Dünya yuvarlakmıdır, yoksa düzmüdür? Bu soru öteden beriye insanların kafasını meşgul etmiş ve dünyanın düz olduğu kanaati uzun devirler insan düşüncesine hükmetmiştir. Bugün artık herkes yuvarlak bir dünya üzerinde yaşadığını bilmektedir.

Kur'an-ı Kerîm'de, dünyanın yuvarlak olduğu açık biçimde söylen-memekte ve fakat onun üzerinde cereyan eden gece - gündüz olayı anlatılırken sonuçta insanı, onun yuvarlaklığı düşüncesine götüren ifâdeler kullanılmaktadır. Daha önce de belirttiğim gibi Kur ' an, insan zihnini geliştirici ve bir İlâhî kitap olarak kendini düşündürücü bir yol izlediğinden bazı gerçekleri onun önüne, ancak düşünerek ve araştırarak bulabileceği bir biçimde koymuştur. Kur'an'da dünyanın yuvarlaklığına dolaylı olarak işaret eden bazı âyetler vardır. Bunların en başında şu âyet gelir:

" Allah, gökleri ve yeri hak (kendi gerçeği ortaya çıksın) diye yarattı. Geceyi gündüzün üstüne O dolayıp örtüyor ve O, gündüzü de gecenin üstüne getirip doluyor. Güneş ve ayı da kendi kanunlarına boyun eğdiren O'dur. Onlardan her biri belli bir süre için akıp gidiyorlar. Şunu bilinki tek galip O'dur ve O çok ba-ğışlıyandır"[62]

Dünyanın hareketlerine de konu olan bu âyet hakkındaki yorumlara biz ilgili başlık altında yer verdiğimizden burada âyetin sâdece yuvarlaklığını gösteren tarafını ele alacağız. Bizim tercümede; dolayıp örtme, anlamını verdiğimiz, âyetteki "tekvîr:" fiili küre ile aynı anlamı taşıyan bir kökten gelmektedir. Müfessirlerin de belirttikleri gibi bu fiil; bir şeyi diğer şeye dolayıp sarma, anlamına geliyor. Başa sarık dolama ve elbiseyi vücuda sarma işlemleri için de bu fiil kullan ılmaktadı.[63] Bu da bir sarık bezinin insan başına sarıldığı gibi gece ve gündüzün küre biçimindeki bir dünya üzerinde birbirlerine dolanıp örtüldüklerini bize gösterir. Burada hem gece ve gündüz birbirlerini örterek yer değiştirmekte ve hem de âyetin son kısmından anlaşıldığı gibi dünyanın kendisi bir hareket içinde bulunmaktadır. Yâni şekil olarak dünya insan başı biçiminde olsa bile, sarık dolama olayında başın hareketsiz olmasına karşın burada dünyaya hareket verilmiştir.

Dünyanın yuvarlaklığına işaret olan âyetlerden biri de şöyledir:

" Gece de onlar için bir delildir. Biz ondan gündüzü sıyırıp çıkarırz.[64]

Bu âyette de az önce sunduğumuz âyette olduğu gibi gece ve gündüzün oluşumu anlatılırken, birinin diğerinden sıyrılıp çıkarılmasından sözedilmekte ve bu oîay için, hayvan derisini yüzme anlamındaki " se1h: " fiili kul-

lanılmaktadır.[65] Gece-gündüz olayı, büyük baş bir hayvanın bir taraftan karın derisinin yüzülüp öteki taraftan aynı miktar derinin ona Örtülmesi misâli gibi olmaktadır ki bu da yuvarlağımsı bir nesneye işaret etmektedir.

Kur'an'da yerin düz olduğu söylenmemekle beraber, yeryüzeyinin yayılıp döşenmesi ve bir kısım yerlerinin düzlenmesiyle ilgili âyetler, müfessirlerin hemen hepsini, yerin düz olduğu düşüncesine götürmüştür. İnsan kendi karşısında duran bütün semavî kütleleri yuvarlak olarak gördüğü halde nedense o, yeryüzünü uzun devirler bundan istisna etme yoluna gitmiştir.

Kur'an-ı Kerîm'de; göğe yükseklik boyutu verilişinin ardından onun tesviye işlemine tâbi tutulduğu ve bu arada gökte gece ve gündüz olayını gerçekleştirecek oluşum ve düzenlemelerin yapıldığı anlatılır ve sonra yeryüzeyinin şekil ve yapısal durumuna değinilerek şöyle denilir:

" Bundan sonra da Allah yeri yayıp döşedi"[66]

Müfessirlerce aynı anlamda görülen benzer bir âyet de Şems sûresinde bulunmaktadır. Bu sûrede de önce aydınlık ve karanlık olayları, göğün bina edilişi anlatılmakta ve sonra; "Andolsun yere ve onu yayıp, döşeyene" denilmektedir.[67] Bu âyetlerde geçen "dahv "ve"tahv:"fiillerine bütün eski müfessirlerce yayıp döşeme anlamı verilirken yerin yuvarlaklığına Kur'an'dan bir delil ariyan çağımız müelliflerinden bazıları bu konuda sözkonusu âyetlerden ilkine yâni içinde "dahv" fiilinin geçtiği âyete tutunmaya başlamışlardır.[68] Endülüs'ten ünlü müfessir Kurtubî (ö. 671/1272 m) bu ve diğer benzeri âyetlere dayanarak yerin yuvarlaklığı düşüncesini reddederken doğuda İran ve Türk illerinde doğup yetişen ve bu bölgelerde ilmî faaliyetlerde bulunup bir ara Sultan Sancar 'in himayelerine mazhar olan Kureyş asıllı Fahruddîn er-Râzî (1150-1210 m) yukardaki sözkonusu âyetlere diğer müfessirler gibi bir anlam vermekle beraber o bunları yerin yuvarlaklığına aykırı görmemiş ve eserinin pek çok yerinde ısrarla yerin yuvarlak olduğunu savunmuştur.[69] Kurtubî 'nin yazdığına göre, deve kuşu yuvasına, yere yaygın yapılışından dolayı âyette geçen "dahv" filinden türeme "udhıyy: "adı verilmiştir.[70] Fakat onun kendisi bundan yerin yuvarlaklığı gibi bir anlam çıkarmamıştır. Az önce söylediğimiz gibi asrımız müelliflerinden bazıları gene bu fiilden türiyen ve deve kuşu yuvası yahut onun yumurtalarını bıraktığı yer anlamına gelen "medhâ"dan hareketle arzın deve kuşu yumurtası şeklinde olduğu sonucuna varmışlardır. Tabiiki, konumuzun ilk başında kaydettiğimiz âyetler varken bu âyetten böyle bir sonuca gitmeğe çalışmak bir zorlama olmaktadır.

Felsefe sahasında e1-Kindî (ö. 863 m) 'den başhyarak İslâm filozofları, dünyanın yuvarlak olduğunu söylüyorlardı. Bir ara Nizamiye Medreselerinde de hocalık yapan İmam Gazzâlî (ö. 505 h/1111 m) kendisinden Öncekiler gibi kitabında; "Yeryüzü küre biçimindedir ve gök onu her yanından çevrelemiştir" diyerek bunu açıkça belirtir.[71]

İlk İslâm filozofu el-Kindî'den 350 yıl kadar sonra ve günümüzden S asır önce vefat edip hayatında, dünyanın yuvarlaklığı üzerinde ısrarla duran F.er-Râzî; Kur'an'da anlatılan yeryüzünün yayılıp döşenmesi olayım, onun küre biçiminde kalmasına aykırı bir işlem olarak görmemektedir ki bana göre de doğrusu budur. Râzî'ye göre arz kütlesi ilk yaratıldığında küre biçimindeyken sonradan nebatatın yetişebilmesi için onun yüzeyi uygun bir hâle getirilmiştir ki Kur'an'da anlatılan yayıp döşeme işte budur.[72] Râzî, arzın yuvarlaklığını söylemekle kalmaz o aynı zamanda bunu ısbata da çalışır ve şöyle der; "Yerin gölgesi dâire şeklindedir, bu, arzın da daire şeklinde olmasını gerekli kılar. Şüphesiz ki ay tutulması, dünyanın onun üzerindeki gölgesinden ibarettir. Ay, onunla güneş arasına dünya girdiğinde tutulur. Biz ayın tutulan kısmından bu gölgenin daire biçiminde olduğunu anlıyoruz. Bu sabit bir gerçek olunca yeryüzünün de dâire biçiminde olduğu gerekli olur... Ay tutulması dâima yuvarlak biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu da yeryüzünün her taraftan dâire şeklinde olduğunu gösterir.

İkinci delil şudur ki, yeryüzü yörüngeden uzaklaşmak istemektedir. Arzın bütün kısımları böyle bir istek içinde olduğuna göre bu onun yuvarlak olduğunu gösterir... Diğer yandan yeryüzeyinin engebeleri onu küre biçiminde olmaktan çıkaramazlar". Râzî bunları anlattıktan sonra çapı yarım metre kadar ahşap bir top yapar ve bunun bazı yerlerine arpa taneleri yerleştirir ve bazı yerlerini de bu arpa taneleri boyunda çukurlaştınr. O bunların onun küre şeklini bozmadıklarım gösterip dağlarla çukur alanların dünyaya nisbetle bu küçük kürenin engebelerinden daha küçük durumda olduklarını anlatır.[73]

Bundan sonra F. Râzî dünyanın yayılıp döşenmesi[74] ve uzatılıp yayılması[75] ile İlgili âyetleri açıklarken bunları delil olarak ileriye sürüp yerin yuvarlak olmadığı düşüncesine kapılanlara karşı çıkar ve şöyle der:

"Arzın yuvarlak olduğu delillerle sabit olmuştur. Bu konuda inatlaşmak nasıl mümkün olur! Onlar; Allah yeri uzatıp yaydı, anlamındaki âyete dünyanın küre biçiminde olmasını aykırı görüyorlar ve dünya küre biçiminde olursa yayma işlemi nasıl gerçekleşir, diyorlar. Biz bu görüşü kabul edemeyiz. Yeryüzü büyük bir cisimdir, Eğer bir küre çok büyük olursa onun her bir parçası düz gibi

görünür".[76] Gene eserinin bir başka yerinde dünyanm çok büyük bir küre olduğunu dile getiren Râzî, yeryüzünün uzatılıp yayılması ile ilgili âyetin, ona üç boyut verilmesi anlamında olabileceğini, söyler.[77] Bundan sonra Râzî, dünyanın yuvarlaklığına hendese açısından yaklaşır ve; "Hendesî deliller yerin küre biçiminde olduğunu göstermiştir"[78] der. Râzî bu sebeple yeryüzüne diğerleri gibi her zaman "arz" demeyip bazan onun için yeryuvarlağı anlamında "küretüı'l-ard" tâbirini kullanır.[79] .

Sâdece dünyaya değil bütün âleme küre şeklinin hâkim olduğunu savunan ve; "âlem küre şeklindedir" diyen F. Râzî, yerküresi üzerinde iki ayrı uzak noktada bulunan iki insanın birbirlerine karşı durumlarını onun küre biçiminde oluşundan hareketle şöyle anlatır; "Biri doğu diğeri batı noktasında duran iki insan düşünelim. Bunların ayak tabanları birbirine karşıt gelir. Bunlardan diğerine nisbetle üstte olan, ikinci kişi açısından bakıldığında altta olur". F. Râzî bunlarla da kalmaz, o ayrıca; akşamm ilk saatlerinde batı ülkelerinde oluşan bir ay tutulmasının, doğu ülkelerinde günün ilk saatlerinde izleneceğini ve gene kuzeye doğru yol alındığında kuzey kutbunun gittikçe yükseldiğini ve buna karşılık güney kutbunun o ölçüde alçaldığını ileri sürerek dünyanın doğu-batı ve güney-kuzey her yönden yuvarlak bir kütle olduğunu isbata çalışır.[80] Şüphesiz hiç bir müfessir görüş ve yorumlarım Râzî gibi bir isbat yoluna gitmemiştir.

Bir kısım müfessirlerin; yeryüzünün uzatılıp yayılmasıyle ilgili âyetlerden onun düz olduğu sonucunu çıkarmalarında yanıldıkları açıktır. Bu kanaata varanlar sözkonusu âyetleri eğer Râzî gibi tabiata ve göklere bakarak açıklasalardı yanılmaları şüphesizki az olurdu. Elbetteki eski düşüncelere kapılıp güneşi dünyanın etrafında döndüren Râzî'nin de bazan büyük yanılmaları olmuştur.

Yeryüzünün yayılıp veya uzatılıp döşendiği bildirilen âyetlerde elbetteki dünyanın dümdüz bir şekle konulduğu söylenmiş olamaz. Eğer böyle olsaydı, kıyamet sırasmda yeryüzünün düzleneceğine dâir olan;

" Yer uzatılıp yayıldığı ve içinde olanları dışarı atıp bomboş kaldığı zaman"[81]

anlamındaki âyete bir mâna veremezdik. Yer yuvarlak olmalıdırki onun kıyamet sırasında dümdüz hâle getirilmesi mümkün olabilsin. Yaratıldıktan sonra dünyanın kütle düzenlenmesini anlatan ve yayıp döşeme anlamında olan ilgili âyetlerdeki "medd: fiili, üç boyutlu ve müşahhas nesneleri ifâde eden "madde" kelimesinin türediği köktür ve dünya bu üç boyutu ile yuvarlak bir biçime dönüştürülmüştür.

Ayetler ve onların yorumlarından sonra biz bu konuyu Taberî' (224-310 h/838-922 m)'nin naklettiği Peygamber (S)'in bir sözüyle bitireceğiz:

" Allah (Kıyamet günü) gökleri ve yedi yeri alıp avucuna koyar ve sonra onlarla, çocuğun topuyla konuştuğu gibi konuşup şöyle der: Tek Allah benim, Ben tek galip olan Allahım"[82]

Kanaatımca bu sözleriyle Hz. Peygamber, göklerdeki bütün dünyaların ve yıldızların top şeklinde olduğuna işaret ediyorlar. Eğer böyle olmasaydı o bunları çocuğun elindeki topun değil başka bir oyuncağın yerine koyardı. Şüphesiz dünya tam bir küre biçiminde olmayıp kutuplan biraz basık orta bölgesi biraz şişkin bir durumdadır. Bunun hep böyle kalıp kalmıyacağım bilemiyorum. Elbet ilgili bilim dalı bu ayrıntılarla uğraşacaktır. Biz bugün yuvarlak dünyamızın bir top gibi hor kullanılmamasını diliyoruz. [83]

b - Yerkürenin Tabakaları ve Yapısı

Yerküre şüphesizki tek bir yoğunlukta ve tek bir maddeden meydana gelmemiştir. Kâinatta yaratılış önce bir tek madde ile başlamış olsa bile daha sonra bu, çeşitlenerek bugünki kâinatın yapısındaki değişik türden maddeleri meydana getirmiştir,[84] Yerkürenin harareti de değişik tabakalara göre değişik nisbetlerdedir. Basıncın etkisiyle bunun, bazı yerlerin daha katı ve bazı yerlerin daha yumuşak ve hatta akışkan olmasına yol açması tabiidir. Dünyanın değişik mâdenlere, değişik hararet ve yoğunluklara sahip olması onun kütlesinde tabakalaşmalara yol açmıştır.

Öteden beriye müslümanlarda, yerin yedi kat olduğu kanaati vardır ve muhtemelen bu kanaat onlara geçmiş dinlerden gelmekte ve Hz. Peygamber 'in bazı sözleriyle de doğrulanmaktadır. Peygamber (S)'in bazı hadislerinde geçen yedi arz, evrende mevcut yerküreleri ifâde ettiği halde[85] bazı hadislerde ise bu, yerküremizin katlarını ifâde etmektedir. Meselâ Hz. Peygamber; haksız olarak birisinin yerini alanın, kıyamet günü, yedi yere kadar toprağa batırılacağını, söylerken ve gene böyle bir kimsenin boynuna yedi yerin halka yapılacağını bildirirken o[86] yerin katlarına da değinmiş olmaktadır. Pek çokları bütün bu hadislerde geçen yedi arzı, sâdece dünyanın katları olarak anlamışlar ve bundan başka dünyalara ihtimal vermemişlerdir. Oysa burada ikisi arasında bir ayırım yapmak ve tek önceki kanaata takılı kalmamak gerekirdi. Öte yandan yedi rakamı bazan çokluktan kinaye olarak da kullanılan bir sayı olduğu için yerkürenin yedi tabaka olduğunu kesinkes söyleyemeyiz. Bu gerçekten yedi

olabileceği gibi ondan az ve çok da olabilir. Burada önemli olan, yerin çeşitli tabakalardan oluşmuş bir kütle olduğunu ortaya koymaktır. Bunların ne olduklarım ve sayısını tesbit yerbilimcilere düşecektir.

Biz yerkürenin ayağımızı bastığımız toprak ile su kaplı olan en üst tabakasını görüyor ve bir de onun hava tabakasının bir kısmı içinde yaşıyoruz. Biz, yanardağların patlaması sonucu yüzeye çıkan ateş ve akıcı maddelerden de iç kısımların yüzey gibi olmadığını anlıyoruz. Hz. Peygamber (S);

" Şüphesiz denizin altında ateş ve ateşin altında da deniz vardır"[87]

derlerken hem hâlen yanmakta olan tabakaya ve hem de deniz gibi akışkan bir tabakaya dikat çekmiş oluyorlar. Kur'anı Kerîm 'de ise yer ve göklerdeki yanan tabaka ve kütleler ile gaz ve akışkan mâdenlere şöylece temas edilmektedir:

" - Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çevresinden asıp gitmeğe gücünüz yetiyorsa haydi geçin. Fakat büyük bir güç vasıtasiyle olmadıkça asla aşıp geçemezsiniz.

- Üstünüze yalın bir ateş ile bir duman salıverilir de birbirinizle yardımlaşıp kurtuluş çaresi bulamazsınız"[88]

Burada son âyette sözü edilen yalın ateş veya ateş seli ile gaz bulutundan ibaret dumanın yerküre içinde değil de göklerdeki yıldiz-güneşler ile henüz tam soğumamış gezegenlere âit olması öncelik kazanmaktadır. Fakat yerin çevresinden göklere olduğu gibi onun derinliklerine doğru nüfuz etmek düşünüldüğünde orada da aynı şeylerle karşılaşılması mümkündür ve zannederim âyette bunlar her iki gidiş sahası için de sözkonusu edilmişlerdir. Bir önceki âyette insan ve cinlere; yer ve göklerin çevresinden derinliklere doğru gitmeleri, söylendikten sonra ikinci âyette onların üzerlerine boşalan yalın ateş kıvılcımları ile gaz bulutu dumandan veya diğer bir anlayışa göre erimiş bakır selinden sözedi!inektedir. Bu da dünyanın ilk durumu ve bugün mevcut bazı tabakaları hakkında bir fikir vermektedir. Ateşten yaratılan cinler de bundan etkilendiklerine göre gerek yıldız-güneşlerin ve gerek yerkürenin yanan tabakasının çok yüksek bir hararete sahip oldukları anlaşılıyor. Sözkonusu âyette geçen "şuvâz: "kelimesi, İbn Abbas (r.)'dan başlı-yarak müfessirlerin hemen hepsince; ateş alevi veya içinde hiç bir duman yâni gaz unsuru bulunmıyan yalın ateş kıvılcım ve parçalan olarak anlaşılırken Dahhak (ö. 105/723 m) bunu ateş seli olarak anlamıştır. Âyetteki diğer kelime "nuhâs: " a gelince İbn Abbas'dan itibaren gene müfessirlerin çoğunca bu; içinde ateş unsuru bulunmıyan bir duman

olarak mânalandınhrken Dahhak ona; kaynıyan bir yağ tortusu benzeri bir madde, dilci Kisâî (ö. 189 h/805 m) de, şiddetli rüzgar içeren bir ateş anlamını vermişlerdir. Bu kelimeye tunç anlamı verenler de vardır ki arap dilinde bakır mâdeni için de sözkonusu kelime kullanılır.[89] "Nuhâs", adı geçen mâdenler anlamıyla ele alındığında onun akışkanlığını kabul etmemiz gerekecektir. Aksi halde onun âyette anlatıldığı biçimde insan üzerine doğru hücum edip gelmesinden sözedilemez. Bu âyetten öyle anlaşılıyorki evren her tarafa tehlike saçan cehennemlerle dolu bir âlemdir ve bu âlemde insanı dünyamız gibi bir yere veya bundan güzeli cennetlere ancak Yüce Allah yerleştirir ve insan sâdece ve sâdece O'nun izniyle böyle yerlere adım atabilir. Allah'tan kaçış ariyan insan kâinatın her yerinde kendini İlâhi güçlerle kuşatılmış bulur. Rabbine yönelen insan ise evrenin cehennemlerine karşı korunmakla kalmaz, o eşsiz güzellikler içine yerleştirilir. Sözkonusu cehennemler ise bizzat üzerinde yaşadığımız şu yerkürenin iç katlarmda da bulunmaktadır ve yüce Allah âdeta cehennem üzerinde insan oğluna cennet gibi bir dünya bahsetmiştir. Buna göre Evrende cehennemlerin varlıklarına inanmak kolaydır ve fakat cennete inanmak o ölçüde kolay değildir.

Biz daha Önce değişik yorumlarına yer verdiğimiz demirin indiririşi[90] ile ilgili bir âyetten bahsetmişti.[91] Hatırlanacağı gibi bir kısım müfessirler sözkonusu âyette geçen "inzal: indirme" olayım, göklerden getirilme tarzında yorumlarlarken, bazıları da buna sâdece yaratma anlamını vermişlerdir. Kanaatımca burada "indirme" fiiline, çökertme anlamını vermek de mümkündür. Demir yerküremizin yaratılışı sırasında, cevher olarak tamamiyle yüzeyde veya yüzeye yakın derinliklerde bulunup daha sonra merkeze doğru çökme yapmış ve basıncın da etkisiyle İyice yoğunlaşmış ve sonuçta sertlik ve büyük bir güç kazanmış olabilir. İlgili âyette demirin sahibolduğu büyük güç ve çetinlikten sözedilişi, onun indiği noktada bu özelliğine eriştiğini anlatabilir. Bu inzal fiiliyle bize, hem demir cevherinin serpinti olarak uzaydan geldiği ve hem de onun bundan sonra arzın merkezine doğru çökeldiği anlatılmış olabilir. Bu da yerkürede bir tabaka oluşturacaktır.

Akışkan maddeler veya basınç altında tutulan çeşitli gaz yığınlarından başka, müslümanlarda yerleşen kanaata göre, başlangıçta sıvı haldeyken sonradan donmuş hâle gelen bir tabaka daha bulunmaktadır. Müslümanlar, özellikle sabah namazından sonra Allah'a yapılan şükür duasında bazan câmide bu kanaatlarını; "Yeri, donmuş su üzerine yayıp döşeyen Allah'a şükrederiz" diyerek ortaya koyarlar. Bu kanaatin nerden kaynaklandığını bilemiyorum. Genellikle müfessirler, yeryüzeyinîn döşenip şekillendirilmesiyle il-gilİ âyetlerin

tefsirinde bu tabaka veya tabakaların su üzerine döşendiği yorumunda bulunurlar. Fakat gördüğüm kadariyle onlar, sabah duasında olduğu gibi donmuş ve taşlaşmış bir sudan bahsetmezler. Şüphesizki Hz. Peygamber 'in bahsettiği; yerin altındaki deniz, böyle bir sıvı tabaka kabulünü gerektirmektedir. Yer altında katı ve taş tabakaların olduğunu düşünmek olağan bir şey iken sıvı ve akışkan bir tabakayı düşünmek böyle değildir. Bugün taşlaşmış olan bazı tabakaların geçmişte akışkan olduklarını düşünmek ise ondan daha zordur ve bu aynı zamanda dünyanın oluşumu hakkında bir fikir verecektir. Biz bundan sonra dünyanın güneşten koptuktan sonraki dik evresini ve daha sonra da onun yüzey yapısını ele alacağız.[92]

b1 - Dünyanın Ateş-Gaz Dönemi

Bütün gökler ve bütün her şeyde olduğu gibi dünyamız da çeşitli saf-halardan geçerek bugünki yapısına kavuşmuştur. Dünyanın gökle beraber önce dev bulutsu bir kütle (: duhan) içinde yer aldığını[93] ve daha sonraki bir aşamada bu kütlenin bölünüp parçalandığını biz Kur'an-1 Kerîm'den öğreniyoruz. Hatırlanacağı gibi biz bunları, yer ve göklerin oluşumlarını anlatırken genişçe ele almıştık. Yekpare dev kütlenin bölünüp parçalanması olayı yâni Kur'an'ın deyimiyle "fatk:" hâdisesinden sonra[94] şüphesizki kopan çok büyük parçalar sâdece birbirlerinden uzaklaşmakla kalmadılar onlar ayrıca yeniden bölünmelere mâruz kaldılar. Bu bölünmeler sonucu bugünki gökleri oluşturan milyarlarca gökada, yıldız, gezegen ve diğer nesneler ortaya çıkmıştır. Biz faal halde olan bü evrende yeni oluşumların olmıyacağını söyliyemeyiz. Bölünüp parçalanma, bir nesnenin ölümü ve fakat diğer nesnelerin doğumudur. İşte dünyamızda bu şekilde doğmuştur ki Kur ' an 'da onun, bitişik olduğu gök kütlesinden bölünüp ayrıldığı açıkça bildirilmiştir. Bu bölünme sırasında başlangıçta bulutsu bir yoğunluk ve yapıda olan kütlenin, hangi yoğunluk derecesinde olduğunu bilemiyoruz. Fakat böyle bir olayın gerçekleşebilmesi için bu kütlenin bölünüp parçalanmaya veya patlayıp bölünmeğe elverişli bir yoğunluğa erişmesi gerekmektedir. Gittikçe artan sıkışma ve yoğunluğun bir ısınmaya ve neticede hararet ve ateşin ortaya çıkmasına yol açacağı aşikârdır. Dünya kendi ana kütlesinden böyle bir aşamada bölünüp ayrılmış olabilir.

Dünyanın, henüz toprak dediğimiz o sihirli nesneye sahip olma aşamasına gelmeden onun ateş-gaz kütlesi hâlinde olduğu uzmanlarca belirtilmektedir. Bugün dünyanın bir kısım tabakalarının hâlen bu ateş hâlini sürdürdüğünü biliyoruz ki yanar dağlar bu ateşi püskürtmekte ve tabii sıcak sular da bu kızgın

tabaka tarafından kaynatılmaktadır. Biz aslında kendimize çok yakın olan bir cehennem üzerinde ve fakat cennet gibi bir yüzeyde yaşıyoruz. Hz. Muhammed (571-632 m); denizin ateş üzerinde olduğunu ve ateşin altında da deniz bulunduğunu, söylerlerken yerin ateş ve sıvı tabakalarım anlatmış oluyorlar.[95]

Dünya ateş kütlesi durumundayken ona yakıt olan çeşitli gazlara sahîp olmalıdır. Bugünde kâinatta hâlen yanmaya devam edip zerresel patlamalarla enerji açığa çıkaran ve çeşitli gazlar püskürten sayısız yıldız-güneş-ler ve onlardan kopan sönmemiş veya yan sönmüş gezegenler vardır. Dünyamızın ilk hâli de bunlar gibi olmalıdır ki biz evrenin ateş-gaz veya bakır eriyikleriyle dolu tehlikelerine karşı dikkat çeken ve Allah 'a hesap vermemek için kendine evrenin başka bucaklarında yer aramaya kalkışan insanın, kendisini bu tehlikeler içinde bulacağı uyarısında bulunan âyeti bir önceki konuda görmüştük. Bu âyetten dünyanın iç kısımlarının da aynı tehlikelerle dolu olduğu anlaşılmaktadır ki hayat için gerekli ortam oluşmadan önce dünya yüzeyinin ve hava tabakasının da çok yüksek hararet ve öldürücü gazlara sahip bulunduğu bilinmektedir. Bu ortamdan hayata nasıl geçilmiştir? Bu soru evreni öğrenmek için gereken milyarlarca sorudan biridir ve bunun cevabı elbet insanı secdeye kapandıran bir dindarlığa götürecektir. Dünyanın üst tabakası soğutularak söndürülmüş ve böylece toprağın oluşmasına imkân hazırlanmış ve bu arada üstte kullanılacak olan ateşin hararet derecesi düşürülmüştür ki biz Hz. Peygamber (S)'in bu konudaki sözlerine, gerekli açıklamalarıyla beraber "Işık ve karanlık olayı" başlığı altında yer vermiştik[96] Bu hadislere göre bizim kullanmakta olduğumuz ateş, cehennem veya güneş ateşiyle kıyaslandığında 70 tam üzerinden 69 derece daha düşüktür. Bu sayı ise bazan gerçek değeri değil, kinaye olarak çokluğu ifâde etmektedir. Hz. Peygamber, dünyanın yüksek hararetli ateşinin su ile soğutulduğunu anlatırken de şöyle diyorlar:

" Dünya ateşi su ile karıştırılmıştır. Eğer böyle olmasaydı, Allah bu ateşte hiç kimseye bir fayda yaratmazdı" [97]

Bu sözleriyle Peygamber (S) dünyanın soğumasını ve bunun sonucu ateş içinde oluşan hayat ortamını ve ateşin zararlı enerji neşrinden ve muhtemelen radyasyon yaymaktan kurtarılıp faydalı hâle getirilişini anlatıyorlar. Eğer böyle olmasaydı yüzeyde kullandığımız her ateş parçası, hayat için atom bombası gibi tehlikeli olurdu. Hz. Muhammed bu sözleriyle; suyun katkı maddeleri hidrojen ile oksijen arasında bir denge kuruluşunu ve bu sayede dünyanın güneş gibi veya tam soğumamış gezegenler gibi olma özelliğini kaybedişini de anlatmak istemiş olabilir.

Yüce Allah, daha henüz insanın yaratılacağı toprak ve ona uygun hayat ortamı oluşmadan önce dünyanın bu ateş-gaz döneminde Âdem misâli cinlerin babası olan "Cârin"i yaratmıştır. Kur ' an 'da onun yaratıldığı ateşin İki Özelliği dile getirilmektedir. Ayetlerden birinde onun yaratıldığı ateşin "mâric:" olduğu ifâde edilmiştir ki[98] müfessirlerin bir kısmı bunu; yeşil, kırmızı ve sarı renk karışımı bir ateş alevi veya böyle bir renkte ateş olarak tanımlarlarken diğer bir kısım da tam tersi onu; yalın, katıksız ve güzel bir ateş diye tanımladılar.[99] Gerçekte "mâric" dil bakımından; karışık demektirki dilci Ebû Ubeydeve ondan önce ünlü bilgin Hasan el-Basrî gibiler buna; ateş karışımı, anlamım vermişlerdir.[100] Bu anlayışa göre yüzey ateşi bir karışım özelliğine sahiptir ve ilk cin de bu ortamda yaratılmıştır. Cin harareti çok yüksek bir ateşten yaratılsaydı yerin ve uzayın derinliklerindeki yüksek hararetli ateş kıvılcımları (:şuvâz) dan etkilenmezdi. Bu dönemde yer yüzeyinde artık bir kül tabakasının oluşmaya başladığını düşünebiliriz. Fakat o çok kızgındır ve her taraftan zehirleyici gazlar fışkırtmaktadır. İşte cinler karışık renklerde ateş ve gazların bulunduğu böyle bir ortamda yaratılmış olmalıdırlar. Zannederim şu âyet cinlerin yaratıldığı böyle bir ortamı anlatıyor:

" Biz daha önce de cânnı, çok zehirleyici ateşten yarattık"[101]

Burada Adem 'in yaratılışından önce ilk cinin yaratılışı anlatılmakta ve ateşin yakıcılığı değil zehirleyici özelliği dile getirilmektedir. Bu sırada dünya yüzeyinin zehirleyici kızgın kül ve gazlarla kaplı olduğu anlaşılıyor. Tercümede zehirleyici anlamını verdiğimiz "s emûm:" kelimesi İbn Abbas ve İbn Mes ' ûd (r.a)'dan başlıyarak bir kısım müfessirlerce dumansız ateş olarak mânalandınlmıştır ki bu kelime, öldüren veyahutta insan derisinin gözeneklerinden içeri giren kızgın hava anlamına da gelmektedir.[102]

Harzemli Zemahşerî (1074-1143 m) ise bu maddenin doğrudan derinin gözeneklerinden giren çok kızgın bir ateş olduğunu yazar.[103] Bütün bunlar, dünyanın belli bir yoğunluk kazandığı ateş-gaz ve ilk soğumaya başladığı dönemler hakkında bir fikir vermektedir. Bizim burada kastımız cinlerin yaratılışını anlatmak değil, onların yaratıldıkları ateş ve sıcak gazların özelliklerinden faydalanarak dünyanın bu dönemi hakkında bir fikir vermektir. [104]

b2 - Yerkabuğunun Oluşumuna Genel Bakış

Dünyamızı oluşturan kütle, gökleri oluşturan ana kütleden veya güneşten ayrıldığı sırada[105] Kur'an'da belirtildiği şekilde ya çok yoğun bulutsu bir gaz

kütlesi[106] veya çok sıcak akışkan bir kütle ya da bir ateş kütlesi durumunda olmalıdır. Bundan sonradır ki yerin yoğunluğu bütün bütüne artmış ve yüzey kısmı yavaş yavaş soğuyup o toprak denen, kâinatın en değerli ve sihirli maddesi oluşmaya başlamşıtır. Toprak tabakanın oluşumu kütlenin her tarafından aynı zamanda başlamış olabileceği gibi oluşum önce bazı noktalardan başlamış da olabilir. Bir kısım Kur'an müfessirleri Hz. Peygamber'in adını vermeden, ilk toprak oluşumunun Mekke'nin bulunduğu yerden başladığını savunurlar ki bunların en başında tefsircilerin pîri sayılan İbn Abbas (ö. 684/687 m) gelmektedir.[107] Hatta ona göre, yeryüzünde ilk oluşan dağ gene bu şehirde, Kur'an'ın ifadesiyle insanlığın ilk mabedi Beytüllah'm dibine kurulduğu Ebû Kubeys tepesidir.[108] Peygamber (S)'den sonraki ilk asrın bilginlerinden Katâde (ö. 118 h/736 m) kendisine ulaşan haberlere dayanarak, yeryüzü toprak tabakası düzenlemesinin, Kur'an'da "ümmü" 1-kurâ" olarak nitelendirilen[109] ve diğer bölgelerle şehirlerin anası ve aslı anlamına gelen Mekke bölgesinden başladığım savunurki[110] biz bu görüşü Buhara Hanlığından İmam Nesefi (ö. 710 h/1310 m) 'de de görmekteyiz.[111] Bir haberde de; dünyadan hiç bir şey yaratılmadan önce Mekke toprağının yaratıldığı, ifade edilmekte[112] fakat bu da aynı konudaki diğer görüşlerde olduğu gibi Hz. Peygamber'e bağlanmadan rivayet edilmektedir. Bu görüşlere karşılık Basra şehrinden Hasan el-Basrî (ö. 110 h/728 m) dünyadaki ilk yoğunlaşan çekirdeği Beytülmakdis (Kudüs) ten başlatmaktadır.[113] Şu kadar varki o bu görüşünde tek kalmış gibi görünüyor. Her iki görüşe de yer veren müfessir-filozof Fahruddîn er-Râzî (1150-1210 m); Bir noktada oluşup biriken toprağın, yeryüzeyine o tek noktadan döşendiği görüşünü, yerin yuvarlaklığına ters düşeceği gerekçesiyle kabul etmemektedir.[114] İbn İshak'tan verilen bir habere göre, İslâm öncesi dönemde Kabe tamir edilirken orada süryanice bir yazı bulunur. Bu yazı da; kendisini Mekke'nin sahibi olarak tanıtan Allah burasını yer ve göklerin yaratıldığı gün yarattığını, söyler.[115] Eğer birincilerin görüşü doğ-ruysa, yeryüzünün en yaşlı toprak ve kayaları Mekke bölgesinde olacaktır. Bunu tesbit elbetteki uzmanlara düşecektir. Burada, toprağın yüzeyde bir noktadan teşekküle başlayıp sonra diğer yerlerde de aynı oluşumun gerçekleştiği görüşü ile toprağın yalnız bir yerde teşekkül edip yığılarak oradan dünyaya yayıldığı görüşünü birbirinden ayırmak gerekir. Bu ikinci anlayış F. Râzî'nin de belirttiği gibi mantıkî değildir ve müfessirlerin de yayıp döşeme olayını bu şekilde anladıklarını söyleyemeyiz.

Şüphesiz İslâm bilginlerinin arzın yüzey yapısının oluşumuna ilişkin yorum ve görüşlerinin dayanak noktası ilgili Kur'an âyetleridir. Bağrında yaşadığımız bu üst

yapının oluşumu hakkında Kur'an'da gerçekten pek çok âyet bulunmaktadır. Meselâ göğün yaratılıp ona yükseklik ve derinlik boyutu (:senik) verilişini anlatan âyetlerden sonra şöyle denilir:

" - Allah göğün gecesini kararttı, gün aydınlığını ortaya çıkardı.

- Bundan sonra da O yeryüzünü yayıp döşedi;

- Ondan suyunu, otlağını, çıkardı,

- Dağları derinliklere oturtup sağlamlaştırdı.[116]

Yerin yayılıp döşenmesi anlamında olarak burada "dahv" fiili kullanılmışken, benzer konuların dile getirildiği bir başka sûrede bu sefer "tahv:" fiili kullanılmıştır*"). Yukarda tercümesini verdiğimiz âyette, yayıp döşeme ameliyesi olan (: dahv) ondan sonraki âyetlerle kısmen açıklığa kavuşturulmuştur. Bu açıklama; üst tabakanın kendi içinde su tutup onu belli yerlerden yüzeye çıkarması, her çeşit bitkinin orada tutunup beslenmesi ve dağların derinliklerden başlıyarak yukarıya doğru dikilmeleri biçiminde yapıldı. Yüzey tabaka öylesine şekillendirildik! hem onun belli yerlerinde denizler, göller ve ovalar ve bunlara karşın dağlar oluştu ve hemde bu engebeli tabaka kendi içerisinde su tutan ve onu kısmen dışarı veren bir hazine özelliğine kavuşturuldu. Arazi kesimlerinde yüzeye çıkan suların veya yukardan yağan yağmurların düz bir satıhta dağılmalarını engellemek ve onları nehirlerde akıtıp belli faydalara yöneltmek gayesiyle yüzey tabaka bu işe uygun biçimde döşendi ki bütün bunlar Kur'an-ı Kerîm'de anlatılan hususlar olmuştur. îbn Abbas (r.) yüzey tabaka düzenlemesi (:dahv) olayını; yüzeyin nehirlere, dağlara, geçit ve ovalara kavuşturulması olarak açıklamıştır ki[117] biz zaten Kur'an'da da bu çeşit düzenlemelerden bahsedildiğini görmekteyiz.

Yer kütlesi elbet çok çeşitli imkân ve güçlerle donatılmış bulunmaktadır. Yüzey tabakanın yayılıp döşenmesi ameliyesi Şam'dan müfessir İbn Kesîr (ö. 774 h/1372 m)'in de belirttiği gibi bu imkân ve güçlerin kuvveden fiile çıkarılması olayıdır.[118] Üzerinde dolaştığımız ve her türlü ihtiyacımızı temin ettiğimiz bu yüzey tabakasına belli şekiller verilebilmesi için şüphesiz onun bu şekilleri kabul edebilecek bir yoğunluğa erişmiş olması gerekir. Bu bakımdan döşeyip düzenleme hâdisesi aynı zamanda belli yoğunluk ve kalınlıkta toprak ve kayaların oluşumunu da içine alan bir süreçtir.

İbn Abbas (r.), İbn Kuteybe (ö. 276 h/889 m) ve Taberî (224 - 310 h/838 - 922 m) gibi ilk müelliflerden itibaren müfessirlerin hemen hepsi "dahv ve tahv" fillerini aynı anlamda; yerin yayılıp döşenmesi ve düzlenmesi olarak açıkladılar ve bu

arada bazıları bu ameliyenin, Kur'an-ı Kerîm'de anlatıldığı biçimde tamamlayıcı unsurlarına ve gayesine yer verdiler.[119] Hatırlanacağı gibi buda yüzey tabakanın dağ, ova ve geçitlerle gerekli suya ve nihayet bitki Örtüsüne kavuşturulması ameliyesidir. Bu arada söz konusu fiiller, bu yakardaki anlamlarına ek olarak gene aynı müfessirlerin bir kısmınca biraz farklı bir açıklamaya da tâbi tutulmuşlardır. Meaelâ İbn Abbas bir açıklamasında "tahv: fiiline, taksim anlamını verirki[120] bu, toprağın bölüştürülüp dengelenmesini ifâde eder. "dahv:" fiiline de; bir nesneyi yerinden öteye itip sürme, anlamını verenler olmuş-tur.[121] Bunlar düzenleme olayında toprak ve kaya karışımı kütlenin hareketlerini ifâde ederler. Gerek F. Râzî ve gerek Endülüslü Kurtubî, deve kuşunun, kendine yuva yapması gayesiyle yeri düzlemesi ve orasını yuvaya uygun hâle getirmesi için yaptığı işleme arapçada "dahv" denildiğini ve bu yuvanın, yere yaygın olmasından ötürü ona aynı fiilden türeme "ud-hıyy " adının verildiğini yazarlar.[122]

Kur'an'dan anlaşıldığına göre ki doğuda Türk illerinden Zemahşerî (1074-1143 m) ile en batıda Endülüslü Kurtubî gibi bazı müfessirler de buna dikkat çekmişlerdir, yeryüzünün yüzeyi önce, kendisinden beklenen faydalar açısından düzensiz ve biçimsiz (: gayri medhuv) durumdaydı ve o sonra gerekli bir düzenlemeğe tâbi tutuldu.[123] Bu arada, gene Kur'an'da anlatıldığına göre, gökler de kendi içinde tesviye ve düzenlemeğe tâbi tutulmuşlardır.[124] Kur'an müfessirlerinin bir kısmı bu iki düzenleme ve geliştirme işleminin aynı süreç içinde başladığını savunurlarken, diğer bir kısmı ise, öncelik ve sonralıktan söz etmişlerdir ki biz "Yer ve göklerin oluşumu ve oluşum devreleri" başlığı altında incelediğimiz bu konuyu burada tekrarlamıyacağız. Şunu söyliyebilirim ki her iki küme de Kur'an âyetlerinden yola çıkmaktadırlar.

Toprağın teşekkülü ve yerkütlesi üzerinde hayatın başlıyabilmesi İçin onun dengeli döşenip düzenlenmesi, evrenin en önemli oluşum ve ameliyelerinden biri olarak görünüyor. Bunun için olmalıdır ki bu durum Hz. Muhammed (S)'in bir duasına konu olmuş ve o, bu duasında Allah'ı özellikle böyle bir yaratıcılığı ile anmıştır. Bu duasında Peygamber, Rabbi-ne; "Ey madhıyyâtı döşeyip düzenliyen" diye seslenmekte ve o "madhıy-yât: " ile de kâinatta dünyamız gibi düzenlenen tüm yer küreleri kasdetmektedir.[125]

Yerin yüzey tabakasının tanzimi ile ilgili olarak Kur'an'da geçen fiillerden biri de "medd:dır. Tercüme ve tefsirlerde bu fiile, yukarda açıklamasını yaptığımız fiillerden farklı bir anlam verilmemiş ve buna bazan onlarla aynı anlama gelebilecek "uzatıp döşeme" mânası verilmiştir. Benim anlayışıma göre "medd"

olayı ötekilerinin genelliği karşısında biraz daha özel oluşumları ifâde ediyor ve bu tercüme onun anlamını dile getirmekten uzak kalıyor. Kur'an-ı Kerîm'de bu fiil, yerkürenin düzenlenmesiyle ilgili üç âyette geçmekte ve ondan hemen sonra dağların oluşumuna yer verilmektedir. Bu da her iki olay arasında bir bağlantı olduğunu gösterir. İlgili âyet sayısının üç olmasının da ayrıca bir anlamı olmalıdır. Bu, oluşumun üç boyut üzerinde ceryan ettiğini anlatmak için olabilir. Kur'an'daki sürelerin sıralamşı açısından diğerlerine göre önceliğe sâhib olan âyet meselâ Hasan Basrı Çantay tarafından şöyle tercüme edilmiştir:

" Allah, yeri enine boyuna uzatıp döşeyen, onda oturaklı oturaklı dağlar ve ırmaklar meydana getirendir ve O, meyvelerin hepsinden, yine kendilerinin içinde (erkekli-dişili) ikişer çift yaratmıştır. Geceyi de gündüze O bürüyüp örtüyor ki bütün bunlarda iyi düşünenler için elbet ibretler vardır"[126]

İlgili diğer âyetlerde ise "medd" fiiline, bütün eski tefsirlerde olduğu gibi sâdece yayıp döşeme anlamı verilmiştir ki onlardan birinin tercümesi şöyledir:

" Biz yeri de yayıp döşedik ve oraya sabit dağlar yaratıp koyduk. Oralarda, ölçülüp dengelenmiş, her çeşitten nebatlar bitirdik.[127]

Ve nihayet sûre sıralamasına göre bu konudaki son âyetin tercümesi de şöyle yapılmıştır;

" Onlar yere de bakmıyorlarmı, onu nasıl serip döşedik. Ona nasıl sabit dağlar atıp yerleştirdik ve onda (her sınıftan) içe ferah verici çiftler bitirdik"[128]

"Medd" arap dilinde yayma anlamından çok, uzatma ve bazan da yukarıya doğru çekerek yükseltme anlamlarına gelir. Meselâ nehir ve denizin su ile kabarması anlamında bu fiil kullanılmıştır. Ayın denizleri kabartmasına "medd" denildiğini de biliyoruz. Bu anlamlan göz Önünde bulundurduğumuzda "medd"in, ihraç veya inbât (:nebat bitirme) olaylarında olduğu gibi aşağıdan ve içerden yukarıya doğru olan oluşumları ifâde ettiğini söyliyebili-riz. Bu ise "inza1: indirme" fiiliyle ifâde edilen ve meselâ demirin yaratılışı için kullanılan yukardan aşağıya olan oluşumların zıddıdır. "Medd" kanaatima göre yerin altında sıkışmış güçlerin yer kabuğunu belli yerlerden yukarıya doğru itip şişirmesi olayıdır. Bu bazan yüzeye fışkırma tarzında da olabilir ki biz bunu yanardağların püskürmesi olayında da görüyoruz. Medd olayı ile ilgili âyetlerden anlaşıldığına göre, yerküre bu şekildeki oluşumlarla engebeli bir duruma getirilmiştir. Arazi yer yer içerden yukarıya doğru itilip çekilirken dağların ve onların yanı sıra da nehirlerin oluşumuna imkân verilmiştir ki konuyla ilgili âyetlerin ilkinde bunlar sırayla dile getirilmiştir. Gene

bu âyetlerde "medd" yerküresi yüzeyinin engebeli düzenlenişini ifâde ettiği halde dördüncü bir âyette bu fiil aşağıdan yukarıya ve fakat bu sefer yüzey şeklin düzlenip bozulması anlamında kullanılmıştır. Orada şöyle denilir:

" - Yer çekilip düzlendiği

- Ve içinde ne varsa dışa atıp boşaldığı,

- Bu konuda Rabbini dinleyip boyun eğdiği zaman-ki zâten yer için bu vazgeçilmez bir görev olmuştur (herkes yaptığına kavuşacaktır)".[129]

Bu âyetten anlaşıldığı gibi yerküre, kıyamet sırasında içerden dışa doğru fış-kırmalarla dümdüz edilecek yâni dağ, ova ve denizler ortadan kalkacak ve yeryüzünün iç kısmı dışa boşalacaktır. Bu da yer kabuğundaki "medd" olayının içten dışa bir hareket olduğunu daha açık göstermektedir. Eğer "Medd" ilk başta, arzın düzlenmesi olayı olsaydı sonradan yâni kıyamet sırasmda böyle bir düzlemeye ihtiyaç kalmazdı. Eğer yer bazılarının zannettiği gibi yuvarlak değil de düz olsaydı o takdirde böyle bir işleme gene ihtiyaç kalmazdı.

İlk oluşum ve düzenleme safhalarında yerkabuğunun bazı kısımları aşağıdan yukarıya itişle yükselirken onun bazı kısımları da tabiatiyle çukurlaştılar. Bu yerler sonradan genellikle denizleri ve bazı bölümler de ovalan oluşturdular. Büyük denizler de kıtaları belirlediler. Bunun için olmahdırki yukarda "medd" olayı ile ilgili kaydettiğimiz ilk âyettin hemen ardından dünyadaki kıtalara ve onların toprak, iklim ve bunlara bağlı bitki örtüsü özelliklerine işaret edilerek şöyle denilmiştir:

" Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar vardır. Üzüm bağlan, ekinler, çatallı ve çatalsız hurmalıklar vardır ki hepsi bir su ile sulanıyorlar. Böyleyken Biz yemişlerinde onlardan birkısmını di-ğererinden üstün yapıyoruz. İşte bunlarda da aklını kullanan topluluklar için elbet (var olduğumuzu gösteren) deliller vardır"

Üzerindeki engebelere oranla yerküresi çok büyük olduğu için "yayıp döşe-me[130] ifâdesinde buna bir aykırılık görülmemiştir. Hatta bir âyette bu anlamdaki " dahv " yerine tam bir düzlük ifâde eden " sath:" fiili kullanılarak şöyle denilir:

" - Onlar bakıp gözlemezler mi...

- O dağlan, nasıl dikilmiştir onlar.

- O yeri (gözlemezler mi), nasıl yayılıp döşenmiştir o"[131]

Burada dağlar bir pürüz teşkil etmekle beraber genelde yerkürenin düzlüğünden bahsedilmiştir. Ayrıca_dağlar hâriç dünyanın geri kalan ova kısımlarının nasıl bu kadar düz olduklarına ve düz kaldıklarına dikkat çekilmiştir.

Hemen bütün müfessirler " medd " fiiline yayıp döşeme anlamını verirlerken gene onların büyük biriasmffcu döşeme işleminin su üzerine yapıldığına dâir İbn Abbas (ö. 68 h/687 m)'in bir görüşüne yer verirler.[132] Bu görüş, toprağın su veya akışkan bir tabaka üzerinde teşekkül ettiğini fâde edebileceği gibi toprak tabakasmın hâlen mâî bir tabaka üstünde olduğunu da ifâde edebilir.

Üzerinde gezindiğimiz, köy" ve şehirler kurduğumuz, hayvanları yayıp ekinler ektiğimiz dünyanın bu üst tabakası, insanların bütün bu faaliyetlerini sürdürmelerine uygun bir yapıda olduğu için Allah onu, bazı âyetlerde döşek (:firâş)[133] ve bazılarındab-eşik ("mehd:)[134] haline getirdiğini anlatırken bir âyette de onu bir yaygı (bisât:) gibi yaptığından söz etmektedir.[135] Bütün bunlar bize yeryüzeyinin muayyen oluşum ve şekillenme safhalarını anlatıyor olabilirler. İnsan bu yeryüzeyinin hemen hemen her tarafında kendisine beşikteki bir bebek yahut döşekte yatan veya bir yaygıya uzanmış bir adam rahatlığı ile dolaşıp çalışabileceği, yerleşip oturabileceği yerler bulabilir. Dünya gene Kur'an'm anlatımına göre bu niteliklerinden dolayı insanların yerleşip kalabilecekleri bir istikrar yeri hâline getirilmiştir.[136] Burası uzay denizi içinde gerçekten bir istikrar ve hayat adaşıdır. Fahruddin er-Râzî'nin Zâriyat sûresi 47-48. âyetlerden anladığı şudur ki; önce yer ve göklerin kabası inşâ edilmiş ve daha sonra da göklerin tesviyesine ve yeryüzünün de tefrişine geçilmiştir.[137]

Şüphesizki dünya hayata elverişli bir duruma gelinceye dek buraya kadar anlatılanlarda görüldüğü gibi çeşitli yapılanmalara mâruz bırakıldı. Hayat için bu yapılanmanın tek başına yeterli olamiyacağı, bunun için dünyanın ayrıca güneş ailesi içerisinde uygun bir yörüngeye yerleştirilmesinin gerekliliği açıktır. Hatta benim düşünceme göre onun güneşe göre olan konumu, yapılanması üzerinde de etkili olacaktır. Rahman sûresinde, göğün yükseltilip gerekli her türlü dengeler (:mîzan)in kurulduğu anlatıldıktan sonra yeryüzünün de canlılar (: enam) için güneş ailesi arasında mevcut dengeler içerisinde uygun bir yere konulduğundan bahsedilmektedir.[138] Burada ilgili âyetteki "vad":" fiilini, müfessirlerin çoğu arzın alçaltılıp döşenmesi olarak anlarlarken[139] Şam beldesinden İbn Kesîr (ö. 774 h/1372 m) ve Mısır'dan es-Suyûtî (ö. 911 h/1506 m) gibiler ona; arzın sağlamlaştırıhp sallamışız duruma getirilmesi anlamını verdiler.[140] Tefsirinde F. Râzî'yi izliyerek uzay bilimiyle ilgilenen Ney sabûrî (ö. 1328 m) ise bu âyeti açıklarken, dünyanın âlemin merkezine konulup orada

döşenmesinden sözetmiştir.[141] O, dünyayı âlemin merkezine koymakla hata etmiş olabilir. Fakat onun " vadv " fiiline hem dünyanın âlemde belli bir yere konulması ve hem de döşenip düzenlenmesi gibi bir anlam vermesi diğer tefsirler yanında önem taşımaktadır. Vadv arap dilinde alçaltma anlamına geldiği gibi bir nesneyi belli bir yere koyma anlamına da gelir. Yerküre güneşe nisbetle belli bir yerde belli bir konuma getirildiği gibi onun yüzeyi de alçak ve yüksek kısımlardan oluşan bir yapıya kavuşturulmuş ve her iki durum da orada hayatın başlamasına ve çeşitlenmesine yol açmıştır. Nitekim bu âyetten hemen sonra çeşitli türden bitkilerin ve sonra da insanın yaratılış konusu dile getirilmiştir. Burada benim aklıma, başlangıçta şişkin olan yer kütlesinin daha sonra yoğunlaşıp büzüşme sonucu alçalıp küçülmesi gibi bir olay da geliyor ve bu vadv fiili diğerleri yanında böyle bir oluşumu da ifâde etmiş olabilir. Gerçekten akla durgunluk verecek derecede çok çeşitlenmiş canlılar burada yaratılmış ve burası sözkonusu âyette ifâde edildiği gibi onlar için her bakımdan elverişli bir konuma getirilmiştir. Vadv fiili burada bana göre daha çok, yerkürenin güneş ailesi içerisinde en uygun bir yere konulusunu ifâde ediyor. Ben bu anlayışıma dayanarak ilgili âyeti şu şekilde tercüme etmekteyim:

" Yeryüzüne gelince onu da Allah canlılar olsun diye (uygun) bilyeye koymuştur"

Eğer burada bir ihtimal yeryüzeyinin yapılanışı da ifâde ediliyorsa o takdirde ben her iki anlamı da göz önünde bulundurarak âyetin şu şekilde tercümesini de uygun bulmaktayım:

" Yeryüzüne gelince onu da Allah canlılar olsun diye (uygun) bir konuma getirmiştir"

Türkçe tercümelerde sözkonusu "vacy " fiiline ya sâdece yaratma veya alçalttı, döşedi gibi anlamlar verilmiştir. Genelde Kur'an'da her oluşum değişik bir fiille ifâde edildiğinden buna yaratma anlamını vermek kolay yoldan işi geçiştirmek olur. Göğün yükseltilişine karşın ona alçaltma mânası vermek ise hiç uygun olmaz. Çünki dünya göğün ve güneş ailesinin bir üyesi olarak onların içinde bulunmaktadır ve onlardan ayrı düşmüş değildir. Yer-yüzeyinin döşenip serilmesi anlayışına gelince Kur'an'da bunu ifâde eden çok sayıda başka fiiler vardır ve bu fiil onlardan ayrı bir oluşum ve düzenlemenin ifadesi olmalıdır. Yerküresi, güneş ailesi içindeki değişmez yerine bir kere konulduğundan bu olayı anlatan " vadv " fiili de Kur'an' da bir kere kullanılmıştır.

Biz bundan soma yeryüzeyinin diğer yapılanmalarını; onların en heybetlisi dağlar ile insanı uzay boşluğu gibi içine çekmekte olan denizleri ve sonra da hava tabakasını ele alacağız. [142]

b3 - Dağların Oluşumu

Kur'an-ı Kerîm'de dağlar hakkında çok sayıda âyet bulunmaktadır. Dağlar düz ve ova kısımlara nisbetle insanda daha çok "yüce bir Allah" düşüncesi meydana getirmektedirler. Diğer yandan dağlar yerkürenin oluşumu hakkında bize daha çok malumat verirler. Bir önceki konudan hatırlanacağı gibi üç ayrı âyette, yerin uzatılması veya aşağıdan yukarıya itilip çekilmesi olayı olan "medd" işleminin ardından hemen dağların oluşumuna geçilmişti.

Dağlar anlamında Kur'an'ın bazı âyetlerinde "cibâl" yerine revâ-sî: " kelimesi kullanılmıştır ki bu; derine saplanmış ve yerinde sağlam duran, anlamını ifâde eder. Geminin demir atması anlamında olarak arapçada gene aynı kökten "irsâ" fiili kullanılır. Biz Nâziat sûresinde, yeryüzüyenin düzenlenmesi ile ilgili işler arasında dağların derinlere saplanıp dikilmesinden de sözedildiğini görürüz ki orada bunun için meselâ "irsâ" fiili kullanılmıştır.[143] Buna göre dağlar bir gemiyi yerinde tutmak için demir atmada olduğu gibi derinliklerde bir zemine oturtularak yerlerinde sağlamlaştırılmış olmaktadırlar. Dağlar için böyle bir isim ve fiilin seçilmiş olması, insan aklına onların akışkan bir tabakaya saplanmış durumda oldukları düşüncesini meydana getireceği gibi gene onların hiç olmazsa bazılarının vaktiyle deniz olan bir yerden yükseldikleri düşüncesini de getirir. Dağ oluşumlarının bazı âyetlerde böyle bir fiille dile getirilişi ve onların bundan türeme bir isim alması kanaatımca bu gerçeği anlatmak içindir. Buna göre nekadar büyük olursa olsunlar bazı dağ silsilelerinin deniz dibinden yukarıya doğru dikildiklerini ve sonuçta denizi doldurup kapladıklarım düşünebiliriz. Derinden yukarıya dikme anlamındaki "irsâ" ya karşın bir kısım âyetlerde, atıp yerine koyma anlamındaki "ilka" fiili kullanılmıştır.[144] Bu, "irsâ""da olduğu gibi dipten yukarıya değil yukardan dibe doğru bir oluşumu ifâdeye uygun düşmektedir. Buna göre biz bazı dağların üstten dibe doğru ve bazılarının da dipten yukarıya doğru teşekkül ettiğini söyliyebili-riz.

Bazı Kur'an âyetlerinin ifâdelerine bakılırsa, yüzey tabakanın sarsılıp da üzerindeki canlıları rahatsız etmemesi için bu tabaka dağlarla sabitleştirilmiştir. Bunun için dağlar uygun bir yapıda teşekkül etmiş ve uygun yerlerine konulmuş olmalıdır. Bu, yüzeyin; nehir, ova ve geçit unsurlarına yer veren bir düzenleme olmalıdır. Kuran 'da bunlara şöyle dikkat çekilir:

" Allah, sizi sallayıp çalkalamasın diye, yeryüzü derinliklerine saplanıp dikilmiş sağlam dağlar koydu ve ayrıca da düz yolda gidip gayenize ermeniz için orada ırmaklar ve yollar yarattı.[145]

Bir başka âyette de dağları oluşturan kütlelerin yerin derinliklerine saplanmış olduğu ve bunların desteği ile düz alanların sallantısız ve rahat hâle getirildikleri de şöyle anlatılır.

" Biz, yeri bir beşik, dağları da kazıklar yapmadık mı".[146]

Burada dağlar bir beşiğin ayaklarına benzetilmişlerdir. Düz ve çukur alanlar bu ayaklara tutunmuş ve orada insan bir beşikteki bebek misâlidir. Bu ayaklardaki hareket elbet düz satihlarda kendisini hissetirecektir. Ayakların derine batması veya yukarıya kayması düz alanlarda sallantılara ve kırılmalara yol açacaktır. Yer ve göklerin muhtelif oluşum safhalarının anlatıldığı Fussılet suresinde gene "ilka" işleminde olduğu gibi dağların üstten dibe doğru yapılanışı veyahutta dağların üstten dibe yaptıkları baskılar dile getirilirken şöyle denildi:

" Allah orada üstten, ağırlık sabit dağlar yerleştirdi. Orada bolluk ve bereketler yarattı ve onda, isteyip anyonlara yeter, dört gün (devir) de, onun gıdalarını yaratıp tamamladı" .[147]

Burada üstten dibe doğru bir oluşum mu anlatılıyor yoksa sâdece dağların üstten derinliklere yaptıkları ağırlık ve baskılar mı dile getiriliyor, bu pek açık değildir. Bildiğimiz bir şey varsa burada, canlı hayatın başlamasından önceki dağ oluşumları dile getirilmektedir. Daha sonraki oluşumlar bundan farklı olabilir.

Elbetteki dağlar kütle ağırlıklarıyla derinliklere doğru baskı yaparak yüzey tabakadaki dengeleri ayakta tutmaktadırlar. Bizzat dağın kendisinin bile kökten itibaren yukarıya doğru dengeli bir konumda dikilmiş olması gerekir. Rastgele bir dikiliş şüphesizki denge bozukluklarına ve çeşitli çöküntü ve kaymalara yol açar. Bu bakımdan Kur'an-i Kerîm 'de, göklerin eriştiği yükseklik boyutuna dikkat çekildiği sırada dağların temelden dikilişlerine de dikkat çekilerek şöyle denilmiştir:

" Hiç dağlara bakıp gözlemezlermi? Nasıl dikilmiştir onlar".[148]

Biz verdiğimiz bu bilgilerden sonra şimdi müfessirlerin ilgili âyetler hakkındaki bazı görüş ve yorumlarına geçeceğiz. Peygamber hâriç tutulursa ilk müfessir sayılan îbn Abbas (ö. 68 h/687 m)'a göre; Allah önce arzın yüzeyini su üzerine döşedi ve fakat yerler bir gemi gibi sallanıp bir tarafa yatıyordu. Bunun üzerine yüce Allah ağır dağlarla yeri sağlamlaştırdı. Pek çok

müfessir bazan İbn Abbas'ın ismini vererek bazan da kendi bilgileri olarak eserlerinde bu görüşü dile getirirler.[149] Hatta İbn Kesîr bu sebeple dağların 3/4'ünün suya gömülü olduğunu yazar.[150] Fahruddîn er-Râzî'nin bildirdiğine bakılırsa tefsircilerin çoğunluğu bu olayı geminin ilk suya indirilişine benzetirler. Tik suya indirildiğinde gemi sallanıp durur. Ona ağırlıklar konulduğunda sallantısı geçer ve o düzgün durmaya başlar. Yeryüzeyi de su üstüne döşeli olarak yaratıldığında böyle olmuş ve Allah onu ağır dağlarla sallanüsız duruma getirmiştir. Bu arada F. Râzî, yüzey tabakanın dağlarla aynı süreç içinde yaratılmış olabileceği ihtimali üzerinde de durur.[151] Bunlara karşılık ilk müelliflerden ünlü bilgin Taberî (ö. 224-310/838-922 m) herhangi bir sıvı kütleden bahsetmeden, âyette anlatıldığı şekilde, yeryüzeyinin dağlarla sâkinleştirildiği görüşlerine yer verir.[152]

Dünya sâdece bir ova olsaydı ondan elbet bugünki kadar faydalanamazdık. Koca dağlar yalnız iklim değişikliği ile bitki örtüsü ve canlıların çeşitlenmesine yol açmadılar. Onlar, Kur'an'da belirtildiği gibi yeryüzeyinin en önemli denge unsuru oldular. Biz burada sözümüzü Peygamber (S)'in; Uhud dağı bizi seviyor, biz de onu seviyoruz,[153] sözleriyle bitireceğiz. [154]

b4 - Yeryüzü Su Kaynakları

Bilindiği gibi yeryüzeyinin büyük bir kısmını tuzlu su alanları olan denizler oluşturmakta ve tatlı su akıtan nehirler de bunlara boşalmaktadır. Nehirler denizleri besler gibi görünüyorsa da aslında daha çok denizler onları beslemektedirler. Denizlerden kalkan buhar, yağmur olarak, nehirler aracılığı ile yeniden denizlere gelmekte ve bu döngünün en büyük haznesini denizler oluşturmaktadır. Su kaynakları elbetteki sâdece deniz, göl ve nehirlerden ibaret değildir ve toprağın derinlikleri de özellikle tatlı su haznelerine sahiptir. Yağan yağmurların bir kısmı denizler yerine bu hazinelere inmekte ve yüzey tabakadaki yapılamşa göre oradan da bir miktar gene yüzeye çıkmaktadı.[155] Böylece su, denizler ve karalar olmak üzere her iki yerde de de depolanmaktadır. Ayrıca hava içerisinde buhar hâlinde küçümsenmiyecek miktarda su bulunmaktadır ve hepsi dâhil olmak üzere yerkürenin belli miktar bir su hacmi vardır. Buharlaşma ve yağmura dönüşüm ise gelişi güzel olmayıp belli bir ölçü içerisinde gerçekleşmektedir ki Kur'an'da buna şöyle değinilir:

" Biz (belli) bir ölçü içinde gökten su indirdik de onu yeryüzünde yerleştirdik. Hiç şüphesiz Bizim onu alıp götürmeğe de gücümüz yeter" [156]

Basamak basamak göklerin yaratılışım ele alan âyetten hemen sonra gelen bu âyet, kanaatımca sâdece bugünki yağmur olayını değil belki ondan daha çok yeryüzünde ilk yağmurlaşma olayını ve onun oluşturduğu birikimleri dile getirmektedir.

Kuran, karaların olduğu gibi denizlerin özellikleri hakkında da bazı bilgiler veriyor. Bir âyette, inkarcıların tutumları ile denizin karanlıkları arasında bir benzetme yapılırken denizlerde yekpare dalga ve bulutlarla birbirinden ayrılan farklı karanlık tabakalardan bahsedilmiştir. Bunlardan öylesi vardır ki oraya elini sokan, çıkardığında onu tanıyamaz hâle gelir.[157] Bazı âyetlerde ise, denizlerde tuzlu sulara karışmıyan ve bulunduğu noktada denizi ikiye bölen tatlı sulardan bahsedilir. Veya iki ayrı denizin bağlantı yerlerinde tatlı sularla oluşturulan engelleyici perdelerden sözedilir. îşte o âyetlerde şöyle denilir:

" Allah iki denizi birbirine salıp katandır. Şu, tatlı ve susuzluğu gidericidir, bu ise tuzlu ve acıdır. Allah aralarına bir perde ve aşılmaz bir sınır koymuştur".[158]

Buna benziyen diğer bir âyet de şöyledir:

" - O, iki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir,

- Fakat aralarında birbirine geçişe engel bir perde vardır"[159]

Kur'an'da, suları acı denizlere karşılık suyu tatlı olan denizden de bahsedilmektedir.[160] Bu, buzullaşmış müstakil bir deniz olabileceği gibi az önceki âyetlerde anlatılan, denizlerin belli yer ve derinliklerindeki tatlı su kütleleri de olabilir.

Kur'an'da sayı olarak sekiz denizden[161] ve bu arada birbirine komşu kıtalardan bahsedilmektedir.[162] Bu sekiz denize, Allah'ın bitmez tükenmez ilmini yazmaya, denizlerin mürekkep olarak yetmiyeceği anlatılırken temas edilir. Biz burada dünyanın büyük denizleri sayısının verildiğini kesin olarak söyliyemiyoruz. Bu arada denizlerdeki menfaatlara dikkat çeken, Kur'an'da çok sayıda âyet olduğunu burada hatırlatmak isteriz. Denizler yeryüzündeki hayatı besüyen en büyük kaynaklardır ve yeryüzeyinin 3/4'ü onlarla kaplanmış durumdadır. Bu nisbet dış yüzey hararetinin, hayata elverişli ölçüde sönmesine ancak yetmiştir. însan vücudundaki su nisbeti de bu kadardır ve hayat oradada bu nisbete bağlıdır. Hücrelerden su çekilince vücut yanıp ölüme gider. Yerküre suyunu kaybederse onun da yeniden kor hâline gelmemesi için bir sebep yoktur. Kanaatima göre, insan dünya yüzey tabakasının hulâsasından yaratıldığından onun vücudundaki su nisbeti ile bu tabakayı kaplıyan su nisbeti biririne eşit olmuştur.

ölçümlere göre bu yerkürede her saniye 17 milyon ton su buharlaşıp havaya karışıyor ve her saniye aynı miktar su yeryüzüne iniyor.[163] Bu, günde 24,5 milyar ton yapar. Dünyanın yanık bağrı her gün bu miktar su ile sulanarak ondaki hayat idâme ettirilmektedir. Bunun da en büyük kaynağını denizler ve daha sonra göl, nehir ve ormanlar oluşturmaktadırlar. O halde hiç kimse yerküremizin denizlerini nisbet olarak fazla bulmamalıdır. Burada ilk başlarda kaydettiğimiz âyette ifâde edildiği gibi, su belli bir ölçüye göre buharlaşıp yağmakta ve gene o, yeryüzünde İlâhî bir ölçüyle haznelenmiş bulunmaktadır. Su kaynakları yeryüzünün en kıymetli hazineleridir. Suyumuz oradan, nefesimiz oradan geliyor. Şimdi biz kendisini teneffüs ettiğimiz esrarengiz bir tabakayı, hava tabakasını ele alacağız. [164]

b5 - Hava Tabakası, Bulutlar Ve Faaliyetleri

Biz insanlar ve hatta canlıların çoğu, yeryüzü üzerinde ve fakat hava tabakası İçerisinde yaşıyoruz. Tabiiki suda yaşıyan canlıları burada bir istisna olarak söylemeliyiz. Fakat su da sonuç itibariyle hava tabakasındaki belli gazlardan oluşmuştur. Bu tabaka su gibi, hayatın ilk baştan doğuşunda ve sonra da devamında en önemli görevler üstlenmiştir. Dünyanın neresinde olursa olsun hava tabakasına verilen en küçük bir zarar tüm insanlık için bir tehdit sayılmalıdır. Yerküre hava tabakasının kalınlığı yaklaşık 1000 km. olmakla beraber bunun 80 km. si esas kısmı teşkil eder. Bu tabakanın belli nisbetlerde gazlardan ve su buhanndan oluştuğu bugün bilinen bir gerçektir. Yeryüzündeki tüm bitki ve canlıların hayatı bu nisbetlerin korunmasına bağlıdır ve bunlardaki değişme ve buradaki bozulma kendisini derhal hayat üzerinde hissetirecektir. Gerekli ve içinde yaşanılabilir hava tabakası sınırlı olup uzayın boşluklarında sonsuza doğru uzayıp gitmez. Biz belki bazı gezegen ve uydulardan dünyamıza toprak getirebiliriz ve fakat bozulan havamızı yenilemek için oralardan hava getiremeyiz. Veya böyle bir şeyi şimdilik imkânsız görüyoruz. Hava tabakasının belli kalınlıkta olup sonsuza kadar gitmediğinin ne zaman keşfedildiğini bilemiyorum. Bildiğim bir şey varsa o da Kur ' an 'm bazı âyetlerinde; bu gök boşluğunun belli bir hava tabakası olduğuna ve ondan sonra havasız bir ortamın başladığına işaret edildiğidir. Meselâ bir âyette kuşların, göğün havası (:cevvu's-semâ) İçerisinde hareket ettikleri anlatılarak şöyle denilir:

Göğün havası içinde (Allah) kanunlarına uyarak uçan kuşları görmediler mi? Bunları orada Allah'dan başkası tutmuyor. Bunda inanan bir toplum için, (Allah'ın varlığına) nice deliller bulunmaktadır".[165]

Bazıları benim burada "göğün havası içinde" diye tercüme ettiğim âyetin ilgili kısmını, yerle gök arasında veya boşlukta, diye tercüme ederler. Kanaatımca bu uygun bir tercüme değildir ve gerçeği tam yansıtmamaktadır ve hatta "havada" demek bile gerçeği yansıtamaz, çünki bu kelime türkçede boşluk anlamında da kullanılır. Daha ilk devirlerde, ünlü bilgin Taberî (ö. 310 h/922 m)[166] ve gene ondan sonra bazı müfessirler, bu âyetin ilgili bölümünü benim tercümeye aldığım gibi mânalandırdılar.[167] En eskilerden Ka-tâde (ö. 118 h/736 m) ise âyetin ilgili kısmını; "göğün ciğerleri içinde" diye tercüme etmiştir.[168] Bu gerçekten ilgi çekici bir mânalandırmadir. Ayetin bu ifâdesinden yukarıda hava olmıyan bir uzay boşluğunun başladığı anlaşılmaktadır.

Yukarıya doğru çıktıkça teneffüs ettiğimiz oksijen azalıp nihayet yok olmakta, buna karşılık bu üst kısımları belli Ölçülerde diğer gazlar doldurmaktadır. Oksijen azaldıkça insan boğulacak bir duruma gelecek ve bir noktadan sonra ölecektir. Kur'an-ı Kerîm, yukarıya doğru çıkacak olan bir insanın bu durumunu, inananla inanmıyan arasında bir mukayese yaparken verir:

" Allah kimi doğru yola götürmek dilerse onun göğsünü Islama açar. O, kimide sapıklıkta bırakmak isterse onun da gösünü son derece daraltır ve sıkar. Öyleki bu kişi göğe zorla çıkıyormuş gibi olur. Allah, îman etmiyeceklerin üstüne işte böyle murdarlık çökertir" .[169]

Bu âyete göre, kalbini İslama açmiyan kimse, göğe doğru çıkarken göğsü daralan kişi gibi daralır.

Suyun dibe doğru yaptığı basınç gibi havanın da kendine göre yeryü-zeyine bir basınç yapması tabiidir. Canlıların ve kan dolaşım düzeninin ölçülü bir basınca ihtiyacı vardır. Fazlalık ve azlık hayatı tehdit eder. Su buharının havaya bir ağırlık verdiği açıktır ki Kur'an'da da yağmur yüklü bulutların ağırlığına temas edilmiştir. Biz yeri gelmişken burada Kur'an'ın bulutlar hakkında söylediklerini ele alacağız. Yağmur yüklü ağır bulutlardan bahseden âyetlerden birinde şöyle denilir:

" Size korku ve ümit salmak üzere şimşeği gösteren ve ağır (yağmur yüklü) bulutlar oluşturan O'dur"[170]

Bu konudaki diğer bir âyetin ifâdesi de şöyledir:

" Allah, rahmetinin önünden (bir öncü olarak) rüzgârları mücde-leyici gönderendir. Neticede bunlar ağırlaşmış bulutları yüklenip kaldırırlar da Biz onları ölmüş bir bölgeye sevkeder ve hemen ona yağmur indiririz. Bunun ardından orada her türlüsünden ürünler çakarırız. işte ölüleri de böyle dirilteceğiz. Belki bu olaydan düşünüp ibret alırsınız.[171]

Başka bir âyette ise bulutlar, "yüklenip taşıyıcılar" olarak nitelendirilmekte ve fakat ne yüklü oldukları söylenmemektedir.[172] Bunlara karşın bir âyette, birbiri üstüne yığılmış bulutlar bir hayâl konusu yapılmış![173] ve öteki bir âyettede bulutların sıkma gücü dile getirilerek şöyle denilmiştir:

"Biz sıkıcı mengenelerden de şarıl şarıl su indirdik".[174]

Burada bulutlardaki su buharının belli bir basınçla sıkıştırılması suretiyle yağmurun oluştuğu ifâde edilmektedir. Eğer belli yoğunluk ve basınç olmazsa bulutlar mengene görevi göremezler. Bir önceki konudan hatırlanacağı gibi eğer söylenen tesbitler doğruysa bulutlar tüm yeryüzünde, günde 24.5 milyar ton buhar kaldırıp gene oraya aynı miktar su vermektedirler. Bundan anlaşılıyorki onların yükleri zannedildiği gibi hafif değildir ve bu mengeneler bizim fabrikalarımızdaki tezgâhlardan belki de daha çok çalışıyorlar. Ne için? Elbet bizim hayatımızın devamı için. İnsan, yokluğunda bir bardak suyun kölesi olmaya hazırdır. Fakat su ve hava karşısında insan gereği gibi bir kul olamıyor ve onların karşılıksız ve bedava şeyler olduklarını sanıyor. Bulutlar âdeta yeryüzü bitki örtüsüne ayarlanmış gibidirler. Onlar bu örtüyü bulamadıkları yerleri ya sulamazlar veya gereksiz buldukları için oradan toprağı alıp götürürler. Onların görevleri İlâhi bilgisayarlara yüklenmiş gibidir.

Kur'an'da dağlara olduğu gibi bulutlara da çokça temas edilmiştir. Dağların incelenmesi, yüzey tabaka, bulutların incelenmesi de hava tabakası hakkında insana fikir verirler ve insan varlık hakkında edindiği bu ilk bilgilerden hareketle daha ötelere doğru adım atar. Hava tabakası içinde bulutlar, yüzey tabakanın çıkıntıları olan dağlar misâlidirler. Kur'an'da bulutların serilmesi ve yapılanmalarına da değinilmiştir. Meselâ onların dağılım biçimini konu edinen bir âyette; rüzgârlarca kaldırılan bu bulutların, Allah'ın dileğine göre serildikleri ve gene onun dileğine göre parçalanıp dağıldıkları anlatılır.[175] Buna ilişkin bir başka âyette de rüzgâr ve bulut hareketlerinin tâbi oldukları kanunların incelenmesi istenilir.[176] Bulutu oluşturan zerreciklerin birbirleriyle birleşip kaynaşarak bir yığın hâline gelişleri ile havada oluşan doludan dağlar olayı gene Kur'an'da konu yapılmışlardır. Bu konulara ilgimizi çeken âyette işte şöyle denilir:

Görmüyormusun (şu gerçeği) ki Allah bulutları kaldırıp sürüyor ve sonra aralarında bir imtizaç meydana getiriyor, sonra da onları üst üste bir yığın hâline getiriyor. İşte gördüğün gibi yağmur onların arasından çıkıyor. Allah gökten içinde dolu bulunan bazı dağlar indiriyor da dilediğine onunla musibet veriyor ve dilediğinden de onu uzak tutuyor. Onun şimşeğinin parıltısı da nerdeyse gözleri alıp kamaştıracaktır",[177]

Bu âyette bulutu oluşturacak parçacıkların bir yerde toplanarak birbirlerine meze olup kenetlenmeleri ve sonra onların üst üste yığılmaları hâdiselerine dikkat çekiliyor. Bazan bu kenetlenme dağlar gibi dolu yığınlarını bile tutup götürecek kadar güçlü olabiliyor.

Kur'an'da bulutlara genellikle onları kaldırıp götüren rüzgârlarla beraber değinilir. Rüzgârların bu görevine ilâve, bir âyette onların bitki çiçeklerini döllendirme görevine de değinilmekte ve şöyle denilmekdedir:

" Biz aşılayıcı rüzgârlar gönderdik. Gökten de su indirip onunla sizleri sıvardık. Bunun hazinedarları da sizler değilsiniz".[178]

Kur ' an 'm pek çok âyetinde rızık ve nîmet getiren bir nesne olarak tanımlanan rüzgârlar gene bu kitapta, geçmişte bazı azgın toplulukların imhasında kullanılan bir silâh olarak karşımıza çıkarlar ki biz onun bu kötü yanından Allah'a sığınırız. Dünyamızın hava tabakası görünmezliğine rağmen gerçekten sırlarla doludur ve onun bize verdiği hayat ve sunduğu faydalar yanında bazan verdiği zararlar da olur. Fakat en kötüsü bizim ona verdiğimiz zararlardır.

Hava tabakası göklerden çeşitli tür ışın ve dalgalar aldığı gibi yerden de su buharı ve muhtelif gazlar alır. O, yerden aldıklarıyla gökten aldıklarının bir kısmını yere iade eder. Yerdeki su kaynaklarından ayrışma sonucu oluşan buhar yeniden yeryüzeyine döner ki bu bir nevi kısır döngü gibidir. Güneş ve yıldızlardan gelen zararlı ışın ve dalgaları kendinde tutan ve bunların bir kısmını geri iten hava tabakası böylece iki yönlü bir iade işlemi yapmış olur. Kur'an'da hava tabakasının muhtemelen bu iki işlevine temas eden bir âyet bulunmaktadır. Ancak müfessirler bunu sâdece yerden kalkan buharın yeniden yere iade edilişi olarak anlarlar. Âyet, bahsettiğimiz her iki işleve birden değinmiş olabilir. Bu âyet değişik yorum ve anlayışlara uygun olduğundan onu; göklerin, dağılıp açılmadan önceki ilk patlama noktasına dönüşümü, olarak anlamamız da mümkündür. Çok kısa olan bu âyet şöyle tercüme edilebilir:

" - Andolsun o dönüşlü olan göğe

- O yarılan yere".[179]

Bu âyette görüldüğü gibi Kur'an çok kısa ifâdelerle haklarında ciltler dolusu kitaplar yazılacak konulara değinir. Eğer burada göklerin ilk oluşum noktasına dönüşleri kastedilmiyorsa o takdirde bizim buradaki göğü hava tabakası olarak anlamamız gerekecek ve onun da çok yönlü iade işlevleri üzerinde durmamız sözkonusu olacaktır. Âyetteki geriye dönme anlamı taşıyan " racv: fiili aynı sûrenin bir başka âyetinde "irca": yâni geriye döndürme anlamında

kullanılmıştır.[180] Buna göre sözkonusu âyet "Andolsun geriye döndürme (imkânına) sahip göğe" tarzında tercüme edilebilir. Kur'an'ın garip kelimeleri üzerine eser yazan 6. hicri asır müelliflerinden Râgıb el-Isbahânî, aldığı su buharını geri döndürmesinden ötürü havanın bu şekilde nitelendirildiğini yazar.[181] Aynı asır müelliflerinden Har-zemli Zemahşerî ve daha sonra Fahrudîn er-Râzî; denizlerden kalkan buharın tekrar oraya döndüğüne ilişkin araplarda mevcut kanaatin bu âyette ifâdesini bulduğunu yazarlar. Söylediğimiz gibi müfessirlerin hemen hepsi bu âyeti yağmur olayı ile açıklamaktadırlar.[182] Daha ilk zamanlardan itibaren sözkonusu âyeti, güneş, ay ve yıldızların batıp yeniden doğuşları olayi ile açıklıyanlar da olmuştuk.[183] Bunlardan herbiri kendi kanunlarına uygun olarak her battıklarında yeniden doğarlar, tâki nihâî sonları gelinceye kadar.

Kendilerine müracaat ettiğimiz müfessirler burada ikinci âyette sözü edilen, yerin yarılması olayım da; yeşeren bitki çekirdek ve tohumlarmca toprağın yarılıp çatlatılması, biçiminde yorumlamışlardır. Bu yarılma ve ayrışma toprak ve suyun fizikî ve kimyevî ayrışması olarak da düşünülebilir. Şüphesiz burada bir üst âyetteki konu ile de bir bağlantı vardır. Nitekim müfessir-filozof F. er-Râzî (544-606 h/1150-1210 m) ; nebatların yaratılışı için göğü, bir baba gibi verici güc, yeri de bir ana gibi alıcı güc olarak nitelendirerek her iki âyet arasındaki bağlantıyı ortaya koymaya çalışmıştır.[184]

Yerle gök arasında ister bir takım ışın ve diğer türden dalgalar olsun, ister mücessem maddeler türünden nesneler olsun bir alış-verişin olduğu açıktır. Hatta madde ötesi ve manevî şeyler dahi bu karşılıklı iletişim ve alışveriş çerçevesi içine girerler. Biz Kur ' an-ı Kerîm'de bu konuyu içeren iki âyet görmekteyiz. Bu âyetlerden birinde aynen şöyle denilir:

" O Allah, gökleri ve yeri altı gün (merhale) de yaratan, sonra hükümranlığı arşı kaplıyandır. Yere ne giriyor, oradan ne çıkıyor ve gökten ne iniyor, oraya ne yükselip çıkıyorsa Allah onları bilir. Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir ve O, bütün yaptıklarınızı görendir".[185]

Hava tabakası hiç şüphesiz yerküre için bir tavandır ve bu tavan, yumuşaklığına ve seyyâliyetine rağmen bizim binalarımızın tavanlarından çok daha güçlüdür. Ona düşecek olan kocaman bir taş çok kere bize ulaşıncaya kadar toz duman olur. Oysa o taş, değil bizim tavanlarımızı en sağlam yapılarımızı bile yerle bir eder. Hava tabakası sâdece dünyamıza düşmekte olan cisimleri değil yukardan gelen zararlı ışm ve dalgaları da engeller. Bunun yanısıra bu tabaka gökten gelip veya yerden çıkıp da burada kalması gereken ışın olsun, buhar ve çeşitli gazlar olsun

ne varsa onları burada veya kendisinde bizim için tutar. Bu tavan bizim için yağmur gibi çok faydalı şeyler de üretir. Bin bir çeşit mahareti olan bu tavan için Kur ' an 'da;

" Biz göğü korunmuş bir tavan yaptık. Onlar ise gökyüzünün (Allah'ın varlığını gösteren) delil (ve kanunlarını) görmezlikten gelirler" .[186] denilir ki biz bu âyeti daha önce, hava tabakası açısından ve diğer yönlerden geniş bir incelemeğe tâbi tutmuştuk.[187] Biz Hz. Peygamber (S)'in de bu tabaka hakkında Kur'anda'ki gibi çok özlü bir bilgi verdiğini görürüz. O, kendilerine doğru gelmekte olan bir buluta dikkat çekip dünya göğü hakkında bilgi verdiği sırada bu gök için

" O, korunmuş bir tavan ve sarkıp aşmaktan engellenip tutulan bir dalgadır"

ifâdesini kullanmıştı.[188] İbn Abbas (r.) kendisinden gökyüzünün ne olduğunu soran bir meraklıya aynen Hz. Peygamber'in bu sözlerini yazıp göndermiştir.[189] Kur'an'daki bu özlü anlatım ve Peygamber'in bu açıklaması bize, içinde çeşitli ışın ve gaz dalgalarının bulunduğu bu hava tabakasının, kendi iç dalgalanmalarına rağmen yerinde tutulduğunu ve onun uzayın derinliklerine doğru çekilip gitmediğini gösterir. Böylece onun hem kendisi yerinde korunmakta ve hem de o kendi içinde, çok çeşitli özellikleri olan nesneleri barındırıp onları korumaktadır. Bu özelliği ona bizi de koruma niteliği kazandırmıştır. Gök tavanı hemen üstümüzden başlar. Eğer o daha üst taraftan korunmuş olmasaydı felâketler tepemize inme imkânı bulurlardı. Bu bakımdan felâket ve her türlü zararlılara karşı önce bu tavan korunmuş ve daha sonra da bu tavan kendine düşecek koruyuculuk görevini üstlenebilecek özelliklere sahip kılınmıştır. Önce, dünyamızın içinde bulunduğu göğe verilen düzen çerçevesinde dünyamıza büyük gök cisimlerinin düşüp çarpması engellenmiş ve gene bu çerçevede, güneş ve diğer yıldızların dünyadaki hayatı mahvedecek ölçüde buraya zararlı serpinti göndermelerine imkân verilmemiştir. Evin tavanı korunmadan elbet ev korunamaz. Dünya da elbet onun tavanı korunmadan korunmuş olamaz. Peygamber (S)'in hava tabakası hakkında yaptığı açıklamasında buradaki ve muhtemelen onun da ötesindeki dalga hareketlerine değinmiş olması ayrıca önem taşımaktadır.

Yerkürenin göğü veya tavanı mesabesinde olan hava tabakasının bir diğer niteliği Kur ' an-ı Kerîm'de;

" Andolsun yükseltilmiş tavana" [190]

anlamında bir âyetle dile getirilmiştir. Bu ifâdeden hava kütlesinin yukardan indirilmeyip aksine onun yerden yükseltildiği anlaşılmaktadır.[191] Buna göre

çeşitli gazlar yanında hayatın kaynağı oksijen de yerden çıkmış olmaktadır. Bu âyetten hemen sonra, müfessirlerin anlam vermede ikiye ayrıldıkları bir âyet bulunmaktadır. Bu âyete ya; "Andoîsun dolup taşan denize" anlamı verilmiş veya; "Andoîsun tutuşup yanan denize' anlamı verilmiştir".[192] Burada her iki anlayışın da gerçeklik payına sahip olması ve her birinin gerçeğin bir kısmını dile getirmiş olması mümkündür. Buna göre biz âyeti;

" Andoîsun ısı neticesi yükselip taşan denize"

tarzında tercüme edebiliriz sanırım. Göğü, yükseltilmiş bir tavan olarak nitelendiren âyetle bu âyetin aynı sûrede alt alta gelmiş olmaları, kanaatımca birbirine bağlı oluşumları ele almaları sebebine bağlıdır. Burada aklımıza gelen, denizlerin dolmasıyla veya ısı neticesi kabarıp tasmasıyla beraber ortaya çıkan oksijen ve diğer gazların yukarıya çıkıp bir hava tabakası oluşturmuş olabilecekleridir. Bu, denizlerin oksijene doyup dolmaları ve fazlalığı dışarı atmaları gibi bir anlama da gelebilir. Deniz bitkileri buraya fazlasiyle oksijen vermiş olabilir. Hava tabakası içerisinde bulunması gerekli gazların kaynağı eğer dünyamızın kendisi ise burada o kaynakları kurutmaktan veya dengelerini bozmaktan şiddetle kaçınmamız gerekir. Bu arada dünya, kopup ayrıldığı gökten de bazı gazlar getirmiş olabilir.

İşte her gün kendisi hakkında haberler dinlediğimiz hava tabakasının Kur'an-1 Kerîm'de ele alınış biçimi böyledir. Biz bazan Kur'an'ı yanlış anlamış olsak bile onun gerçeği değişmiyecektir. Ne bozulan havamızı ve ne de bozulan, kirlenen sularımızı evrenden temizleriyle değiştirmek mümkündür. Bu gerçek karşısında onlar için en üst seviyede duyarlı olmak tüm insanlık için bir görevdir. Bu görev dindar bir insanın ibâdet şuuruyla Rab-bin bir emri olarak yerine getirilmelidir.[193]

---

[1] Ebû Dâvud, Sünnet, 18; Hatiabî, Me'âlimulSünen, IV/328.
[2] Misâl olarak bak. Taberî, XIII/62.
[3] F. Râzî, XXXI/46 vd. (Kaynağın cilt veya sayfa rakamı hatali).
[4] F. Râzî, XIV/109vd.
[5] Nâzîât, 79/27-29.
[6] Geniş bilgi için Yer ve göklerin Oluşumu ve Yaratılış Bahislerine bak.
[7] F. Râzî, XXXI/46-47.
[8] Neysabûrî, XXX/21.
[9] Taberî, XXX/28.
[10] Fussılet, 41/11.
[11] Enbiya, 21/30.
[12] Zâriyat,51/7.
[13] Bu görüşler için bak. İbn Kııteybe, 420; Taberî, XXVI/117-18 Zemahşerî, VI/33-34; Ib-nu'1-Cevzî, VIII/29; İbn Kesîr, 111/382; Kurtubî, XVII/31.
[14] F.Râzî, XXV7I/197.
[15] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 232-235.
[16] Muance Bucaille, 246; Güneşin dünyadan 100 bin kat büyük olduğu da söylenir, Bak. Salih Karaali, 304.
[17] Onların büyüklükleri de tesbit edilebilir.
[18] A'raf, 7/54; Yûnus, 10/3: Hûd, 11/7; Furkan, 25/59; Secde, 32/4; Fussılet, 41/10; Kaf, 50/38; Hadid, 57/4.

[19] Enbiya, 21/30.
[20] Fussılet, 41/11; Göklerin bulutsu ve tek kütle durumu hakkında geniş bilgi için Yer ve Göklerin oluşumu ve İlk Maddeden Bululsu Kütleye Geçiş konularına bak.
[21] Güneşin bu özellikleri için bak. Salih Karaaıı, 302 vd.; Maunce Bucaille, 246 vd.
[22] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 236-237.
[23] Buhârî, Bed'uİ-halk, 10; Müslim, Mesâcid, 185; İbn Hibban, Sahîh, IX/277, No. 7423; Bagavî, IV/5,No. 4392.
[24] Bak. Salih Karaali, 302.
[25] Müslim, Mesâcid, 180 vd. Müslim, Mesâcid, 180 vd.
[26] Buhârî, Bed'ul-halk, 10; Müslim, Cennei, 30; Bagavî, Masâbîh, IV/5, No. 4391; Ayrıca bak. San'anî, Xl/423, No. 20897.
[27] İbn Hıbbân, TX/276, No. 7420.
[28] Enâm, 6/95-97.
[29] Bu konuda geniş bilgi ve iigili âyetlerin açıklaması için "Maddelerin yaratı İması-Maddelerde bölünme ve çoğalıp çeşitlenme" başlığına bak.
[30] F. Râzî, XIII/90-92; Kurtubî, VII/44, İV/56; îbn Kesîr, 1/601.
[31] Al-i İmran, 3/27.
[32] Nâziat, 79/29.
[33] İhraç fiili hakkında geniş bilgi için "Maddelerin yaratılması-Maddelerde bölünme" başlığına bak.
[34] Fussılet, 41/11.
[35] Enâm, 6/1.
[36] Ahmed, Müsned, 1I/176; Hâkim, Miistedrek, 1/30; F. Râzî, karanlığın Önceliğine dâir bir hadisi delil getirir. C. XN/15I.
[37] Enbiya, 21/30.
[38] îbn Kesir, 11/506.
[39] F. Râzî,XII/151.
[40] F. Râzî, XVII/35.
[41] Zemahşerî 11/57; F. Râzî, XII/151.
[42] Bu fiil hakkında geniş açıklama için "Maddelerin yaratılması-Maddelerde Bölünme" başlığına bak.
[43] Zemahşerî, M/57; Ayrıca bak. Neysabûrî, VII/66.
[44] F. Râzî, XXIV/89.
[45] F. Râzî, XXX/140; Neysabûrî, XXIX:/52.
[46] Nûr, 24/35.
[47] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 237-244.
[48] İsrâ, 17/13.
[49] Ay ve güneş için bak. Yûnus, 10/5; Fıırkan, 25/61; Nûfı, 71/16 Nebe\ 78/13.
[50] Zemahşerî, VI/161; F. Râzî, XXX/140.
[51] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 244-245.
[52] İsrâ, 17/12.
[53] Taberî, XV/38; îbn Kesîr, 11/367.
[54] Zemahşerî, III/172; Ayrıca bak. Neysabûrî, XV/13.
[55] Kurtubî, X/228; Karamanı, v. 12/a; Benzer rivayet için bak. F. Râzî, XX/164.
[56] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 245-246.
[57] Kamer, 54/1-3.
[58] Buhârî, Tefsir, 54; Menâkıb, 27; Müslim, Münâfıkun, 43-48; Tirmizî, Tefsir, 55, Fiten, 20; Ahmcd, 1/377, 447, IH/165.
[59] İbn Kesîr, III/408.
[60] Tabcrî, XXVII/50-51 Kurtubî, XVII/125-I26.
[61] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 246-247.
[62] Zümcr, 39/5.
[63] Bak. İbn Kutcybe, 382; fbnıı'l-Cevzî, VI/163; Kâdî Beydavî, 11/353; Ebu's-Suûd Efendi, V H/242.
[64] Yasin, 36/37.
[65] Kadî Beydavî, H/311; Ebus Suûd, VII/167.
[66] Nâziat, 79/30 Nâziat, 79/30.
[67] Şems, 91/6.
[68] Hasan Basri Çantay'dan bağlıyarak yeni bazı müellifler yerin yuvarlaklığını bu âyette aramaya çalıştılar. Çantay, müfessir Kadî Beydavî'nin böyle bir yorumda bulunduğunu yazıyorsa da biz Kadî'nin kitabında böyle bir açıklamaya rasliıyamadık. Bak. Çaniay, IH/1143, Dip No. 42; Kâdî için bak. H/583.
[69] Kurtubî, X/12-13.
[70] Kurtubî, XIX/204-205.
[71] Gazzâlî, Tehâfutü'l-felâsife, 4.
[72] F. Râzî, XXXI/48; Râzî'nin ve ondan öncekilerin görüşleri için ayrıca bak.Karamanî, v. 10/a.
[73] Râzî, IV/192-I93.
[74] Gâşiye, 88/21.
[75] Hıcr, 15/19; Razi, 13/3.
[76] F. Râzî, XIX/3; Ayrıca bak. C. XXXI/158.
[77] Râzî, XIX/170.
[78] Râzî, XXVII/105.
[79] F. Râzî, XIH/95.
[80] F.Râzî,XlV/109.
[81] İnşikâk, 84/3.
[82] Taberî. XXIV/17.
[83] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 247-252.
[84] Geniş bilgi için birinci bölümde ilk maddelerin ortaya çıkışı ve müteakip başlıklara bak.
[85] Geniş bilgi için yerlerin sayısı başlığına bak.
[86] Buharı, Bed'ü'1-halk, 2.
[87] Dâvıid, Cihıid, 9; Hâkim, Müslcdrek, IV/596.
[88] Rahman, 55/33,35.
[89] Taberî, XXVII/8U82; Taberânî, el-MıTcemu'l-kebîr, X/305, No. 10597; İbn Kulcybc, 438; Râgıb el-Isbahânî, el-Müfredât, 397; E Râzî, XXIX/114; Kurtubî, XVTI/171-172; İbn Kesir, III/419; İbnu'l-Cevzî, VIII/1İ6-117; M. Fuad Abdülbakî, MıTcemu Garîbu'I-Kur'an, 201.

[90] Geniş bilgi İçin "Maddelerin Yaratı iması-Maddelerde Bölünme" başlığına bak.
[91] Hadîd, 57/25.
[92] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları:252-255.
[93] Fussılet, 41/11.
[94] Enbiya, 21/30.
[95] Dâvud, Cihad, 9; Hâkim, Müstedrek, IV/569.
[96] Hadisler için adı geçen başlığın 23-24. Dip rakamlarına bak.
[97] İbn Hıbhan, Sahîh, IX/276, No. 7420.
[98] Rahman, 55/15.
[99] Taberî, XXVII/74.
[100] İbn Kıiteybe, 437-438; Kurtıibî, XVII/161.
[101] Hıcr, 15/27.
[102] Taberî, XVI/21; F. Râzî, XIX/180; Kurtubî, X/23: İbnül-Cevzî, IV/400.
[103] Zemahşerî, III/131.
[104] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları:255-258.
[105] Enbiya, 21/30.
[106] Fussılet, 41/11.
[107] Tabcrî, XXX/29.
[108] Kurlubî, IX/28O; Müfessir'Atâ' da bu görüştedir. Bak. Aynıyer.
[109] En'âm, 6/92; Şûra. 42/7.
[110] Taberî,XIV/ll.
[111] Nesefî, Tefsîr, IV/331.
[112] el-Hindî, KenzülUmmâl, H/34710.
[113] Zemahşerî, 1/61; Ebu's-Suûd, VIII/6.
[114] F. Râzî, XIX/2-3, ilk oluşan toprağın yayılıp düzlenmesi için ayrıca bak. s. 42-46 97/b. îbn Kesir, el-Sîra el-Nebevİyye 1/279.
[115] Nâziat, 79/29-32.
[116] Şems, 91/6.
[117] Taberânî, cl-Mu cem el-Kebîr, X/30I-302, No. 10594; İbn Kesîr, III/597.
[118] İbn Kesir, 1/48, III/597.
[119] Bak, Taberî, XXX/29-30, 134; İbn Kuteybe, 513, 529; E Râzî, XXXI/47-48, 191; Kurtubî, XIX/204-205, XV/345-46, XX/74-75; İbn Kesîr, 1/48, III/257, 597, 644; Îbmı'l-Cevzî, IX/139; NeysabÛrî, XXX/100.
[120] Kurlubî, XX/74-75.
[121] Râgıb el-Isbahânî, Müfredat, 239.
[122] F. Râzî, XXX/47-48; Kurtubî, X1X/2O4-2O5.
[123] Zcmahşerî, V/l94-195: Kurtubî, XV/345-346; M, Fuad Abdiil-Bâkı, 54.
[124] Bakam, 2/29; Fussılet, 41/9-12; Nâziat. 79/27-32; Şems 91/1-2.
[125] cl-Hcyscmî, X/163; el-Hindî, Kenzu'i-'Ummâl, 11/270; F. Râzî, XXXl/47.
[126] Ra'd, 13/3.
[127] Hıcr, 15/19.
[128] Kaf, 50/7.
[129] İnşıkak, 84/3-5.
[130] Rad, 13/4.
[131] Gâşiye, 88/17-20.
[132] Taberî, XIII/63, XXVI/95; F. Râzî, XIX/170-171, XX/8, XXII/164; Kurtubî, X/12-13, XVII/53; İbnu'l-Cevzî, İV/302, 390; Neysabûrî, XIII/63; Ebu's-Suûd, VIII/178.
[133] Bakara, 2/22; Zâriyat, 51/48.
[134] Tâha, 20/53; Zulıruf, 43/10, Nebe\ 78/6.
[135] Nuh, 71/19
[136] Gâfır. 40/64.
[137] F. Râzî,XXVIII/227.
[138] Rahman, 55/10.
[139] Taberî, XXVlI/70; Kadî Beydâvî, 11/4X4; Nesefi. IV/208; Ebu's-Suûd, VIII/178.
[140] İbn Kesîr, III/416: es-Suyutî, 11/474.
[141] Neysabûrî, XXVII/84-85.
[142] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları:258-266.
[143] Nâzial, 79/32.
[144] Hıcr. 15/19; Nahl. 16/15; Lokman, 31/10; Kaf, 50/7.
[145] Nahl, 16/15; Ayrıca bak. Enbiya, 21/31; Lokman, 31/10.
[146] Nebe', 78/6-7.
[147] Fussılet, 41/10.
[148] Gâşiye, 88/19; Hicrî ilk asır âlimlerinden İbn Zeyd, dağların yaratılışını konu edinen bir âye-iin sonunda gelen; "Orada ölçülüp dengelenmiş her şeyden bilirdik" ifâdesini, nebatlara değil de dağlan oluşturan değişik türden madde ve mâdenlere yormuştur. Bak. Taberî, XIV/12.
[149] R Râzî. XIX/Î 70-171, XXII/164; Kurtubî. XV/342, IX/280.
[150] İbn Kesîr, 11/507; Ayrıca bak. C. 11/326.
[151] F. Râzî, XX/8, XIX/170-171.
[152] Taberî, XXI/42.
[153] Buhâri, I'tısam, 16, Zekât, 54; Müslim, Hac, 462.
[154] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları:266-269.
[155] Bak. Zümer, 39/21
[156] Mü'minûn, 23/18; Ayrıca bak. Zuhruf, 43/11.
[157] Bak. Nûr, 24/40.
[158] Furkan, 25/53.
[159] Rahman, 55/19-20; Ayncabak. Nemi, 27/61.
[160] Fâtır, 35/12.
[161] Lokman, 31/27.

[162] Ra'd, 13/4.
[163] Taşkın Tuna, 373.
[164] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 269-271.
[165] Nahl, 16/79.
[166] Taberî. XIV/102-103.
[167] Bak. F. Râzî, XX/90; Neysabûrî, XIV/I01.
[168] Taberî, XIV/!02-103.
[169] En'âm, 6/125.
[170] Ra'd, 13/12.
[171] A'râf, 7/57; Tefsir için hak. İbn Kesîr, 11/27.
[172] Zâriyal.51/2.
[173] Tûr, 52/44.
[174] Nebc', 78/14.
[175] Rûm, 30/48.
[176] Bakara, 2/164; ayrıca bak. CâsİYe, 45/27.
[177] Nûr, 24/43.
[178] Hicr, 15/22.
[179] Tank, 86/11-12.
[180] Târik, 8
[181] el-Isbahânî, Müfredat, 276.
[182] Zemahşcrî, VI/225; R Râzî, XXXII/132; Kurtubi, XX/10; İbnu'l-Cevzî, IX/84.
[183] Bak. Taberî, XXX/94-95; F. Râzî, XXXII/13.
[184] F.Râzî,XXXII/132.
[185] Hadîd, 57/4; Diğer âyet için bak. Scbe', 34/2.
[186] Enbiya, 21/32.
[187] Bak. "Kâinatın düzen ve dengelerine genel bakış" başlığı.
[188] Tirmizî, Tefsir, 58; Ahmed, Müsned, 11/370; Sıyûtî, el-Hey'e v. 7/b; Diğer kaynaklar için bak. ikinci Bölüm, Dip no. 45.
[189] Suyûtî.el-Hey'e.v. 7/b.
[190] Tür, 52/5.
[191] Ayrıca bak. "Kâinatiaki düzen ve dengeye genel bakış" başlığı..
[192] Tûr, 52/6; Tefsir için hak. Zemahşerî, VI/40; Ibn Kesir. III/389.
[193] Hava tabakasının görev ve işlevleri hakkında geniş bilgi için bak. Taşkın Tuna, Uzayın Sırlan, s. 46, 76 vd., 373 vd.
Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 271-278.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÂİNATTA CANLI VARLIKLARIN ORTAYA ÇIKIŞI VE YERKÜRESİNDEKİ HAYATIN KORUNMASI

A - MELEKLER VE CİNLER

İster akıllı ve zeki olsunlar, ister iç güdüleriyle hareket eden canlılardan olsunlar ve ister bitki türünden olsunlar, hayat sahibi olmak evrende en büyük, en esrarlı ve en güzel bir olaydır. Akıl ve zekâya sahib olmanın ise mükemmellikteki derecesini ortaya koyamayız. Maddeden hayata geçiş ne kadar büyük bir olay ise bir akıl ve zekâya sahib olmak da o kadar ve belki ondan daha da büyük bir olaydır. Akıl denilen nesne toplam kâinatın en üstünde bir değere sahiptir. Çünki kâinat onunla bilinir. Akıl okadar büyüktür ki çok kere o bile kendi kendine akıl erdiremez. İnsanlığın melek ve cinler gibi böyle bir yetenekle donatılmış olması onu da Yüce Allah'a karşı sorumlu hâle getirmiştir. İmana gelince o akıldan sonraki bir aşamadır ve iman insandaki en yüce değer olarak akıldan da büyük bir olgudur. Çünki Allah onunla bilinir. Akıldan gerçek Allah îmanına gidemiyenler, evreni veya kendi daracık dünyalarını aşamıyan ve onların maddî boyutları içinde sıkışıp kalanlardır. Hatta bunlar sahip oldukları kendi manevî insanlık kişiliklerini keşfedemeyip onun maddî ve hayvanı hudutlarını öteye geçemiyen ve hayatı bu çerçevede yaşıyan kişilerdir. îman için gerekli olduğundan sözünü ettiğimiz canlılar akılla donatıldılar.

Benim düşünceme göre bu akıllı yaratıklardan meleklerde en yüksek derecede îman ile en yüksek derecede akıl eşitlenmiş ve onlardan cinsiyetin kaldırıldığı gibi bu ikilik de kaldırılmıştır. Bunun için olmalıdırki onlar her an, en yüksek derecedeki bir imanın gereğini yerine getirirler. Melekler, nardan kaynaklanan ışıktan çok daha süratli olması gereken nurdan yaratıldıklarından onların bazılarına evren çapında görevler verilmiştir. Meselâ Cebrail onlardan biridir. Nûr ayrıca hiç bir enerji türünün sahip olamıya-cağı bir güce sahip olmalıki melekler evrenin korkunç güçlerini aşabilmekte ve kendilerine verilen görev çerçevesinde onlara hâkim olabilmektedirler. Onlar cehennemde bile görev alabilmektedirler. Meleklerin bu durumlarına rağmen, insanlığın Allah katında çok özel bir yeri olmalıdırki onun yücelmesi için görevlendirilen melekler olmuştur. İnsanlığın kendi maddî kalıplarını, şeytan ve nefis engelini aşıp doğru olarak Rabb'e yönelmelerini sağlamak için seçilen peygamberlere çok kere bir melek yardımcı

olmuş ve elçi olarak hep en büyük melek gönderilmiştir. Bu da yalnız davetin büyüklüğünü göstermekle kalmaz aynı zamanda insanlığa verilen değeri gösterir.

BizKur'an-ı Kerîm'den ve Peygamber (S)'in sözlerinden; melekler, cinler ve İnsanlar olmak üzere üç tür akıllı yaratık oluğunu anlıyoruz. Bunlardan melekler "nûr"dan, cinler "nâr"dan, insanlar ise topraktan yaratılmışlardır.[1] Melekler akıllarını dâima doğru kullanan ve kâinatta büyük görevler üstlenen varlıklar olmuşlardır. Cinler ise insanlar gibi her zaman akü ve zekâlarını doğru kullanamıyabilirler. Cinlerden bir tür olan şeytan ise aklı yanlış kullanan ve A11a h' a itaattan çıkan bir yaratığı temsil etmektedir. Kur'an'da insanlık, onun gibi olmaması için sürekli uyarılmıştır. Çoğunun zannettiği gibi şeytan isyankâr bir melek değil o itattan çıkan bir cindir ki bu durum Kur'an-ı Kerîm'de açık olarak bildirilmişti.[2] Burada sözkonusu âyete: "O, cinlerden oldu" yerine; "O, cinlerdendi" anlamı verilmelidir. Melekler üreyen canlılar değildir. Oysa pek çok âyette şeytanlardan çoğul olarak bahsedilir. Bu da İblisin ürediğini gösterir. Diğer yandan şeytan nardan yaratıldığı halde melekler aksine nurdan yaratıldılar. Âdem'i yarattığı için meleklerle beraber, kendi türünü temsîlen olacak, İblisin de Allah'a secde ve bu yeni akıllı yaratığa saygıda bulunması istenmiş ve fakat o kendisinin daha üstün bir esastan yaratıldığım ileriye sürerek bu saygıyı reddetmiştir.[3] Böylece Şeytan ateşi toprağa üstün tutmuş olmaktadır. Oysa evrende toprağa, ateşten sonraki bir aşamada geçilmiş ve toprak, tekâmül merhaleleri içerisinde, bildiğimiz en son merhalede yer almıştır. İnsanlardan da kendi yüce değerini anlama-yıp bizzat kendi varlığını bir hayvan türü olarak görerek ona göre yaşıyan-ların sayısı hiç bir zaman az olmamıştır. Bunlar kendi varlıklarına şeytanî bir gözle bakmış olmakta ve en büyük saygı ifâdesi olan secdeyi reddetmektedirler.

Allah bütün yaratıkları ve bütün kâinatı birtek takdir ile [4]ve fakat değişik devrelerde varlık dünyasına getirmiştir. Biz Kur'an'dan şeytanın ve dolayisiyle cinlerin ateşten, insanın da topraktan yaratıldığını öğrenmemize karşın meleklerin neden yaratıldıklarını öğrenemiyoruz. Onların nurdan yaratıldıkları ancak hadislerde ve bazı tefsir kitaplarında söylenmektedir. Biz toprağın, ateş ve bazı enerji türlerinin ne oldukarmı biliyoruz. Fakat "nûr" denilen ve çok güzel olarak tahayyül ettiğimiz o nesne hakkında hiç bir şey bilmiyoruz. Nûr bütün enerji türlerinin ve tüm madde ve madde ötesi varlıkların öz ve sesası olmalıdır. Tüm varlık bu öz ve hulâsa temeline dayanmalıdır ki Kur'an-i Kerîm'de: "Allah yer ve göklerin nurudur" denilmiştir.[5] İşte melekler, Allah'ın, varlıklarına cevher oluşturduğu bu parlak ve aydınlık özden yaratılmış ilk akıllı canlılardır. Bu nûr cevherinden yaratılan meleklere erkeklik ve dişilik yerine teklik hâkim olmuş ve

onların varlıklarının devamı da bizim gibi yeme ve içmeğe bağlanmamıştır. Bu da onlarda üreme ve büyüyüp gelişmenin sözkonusu olmadığını gösterir. Onlar olgun olarak yaratılan varlıklardır. Biz meleklerin madde ve evrenin hangi aşamasında yaratıldıklarını bilemiyoruz. Melekler ilk akıllı yaratıklar iken insanlar cinlerin ardından son halkayı teşkil ederler. Mâhiyetlerini bilemediğimiz melekler ve cinler hakkında Kur'an'da pek çok âyet bulunmaktadır.

Daha önce ayrıntılı şekilde ele aldığımız üzerek[6] Yüce Allah, henüz insanın yaratılacağı toprak oluşmadan önce dünyanın ateş ve gaz döneminde cinlerin babası olan "cânn"ı yaratmıştır. Kur'an onun yaratıldığı ateşin iki ayrı özelliğini vermiştir ki biz daha önce "Dünyanın ateş-gaz Dönemi" başlığı altında ele aldığımız bu konunun burada ayrıntısına girmiyeceğiz. Şunu söyliyebilirimki değişik anlayışları bir tarafa bırakırsak bu ateş; zehirleyici ve vücudun gözeneklerine işleyici bir ateştir ve ayrıca o bir karışımdan ibarettir veya diğer bir anlayışa göre tam tersi, o yalın bir ateşti.[7] Cinler bu niteliklere sahip tüm gezegenlerde ortaya çıkmış olmalıdırlar.

Kur'an-ı Kerîm'de "nâr" denilen nesne çeşitli enerji türlerinin genel bir adı olmalıdır. Biz cin ve onların soyundan olan şeytanların bu türlerin hangisinden yaratıldıklarını bilemiyoruz.[8] Cinlerin bizim dünyamızın ilk ortamı içerisinde yaratılmalarına karşılık melekler bu arz küresinin maddesinden yaratılmamışlardır. Bildiğimiz bir şey varsa o da cinlerin bizimle dünyanın gıdalarını paylaşmadıkları ve bu yönde herhangi bir zarar ve ziyanlarının görülmediğidir. Şeytana gelince herhalde o insanların günâhıy-la besleniyor veya insanların günâh ve hataları onun en büyük zevk ve eğlencesi oluyor. Cinler kaybettikleri enerjiyi yaratılışlarına uygun maddelerden alıyor olmalılar.

Cinlerin insanlarla olan ilişkilerine gelince genelde onların insanlara zararları yoktur. Cinler dünyanın imkânlarını insanlarla paylaşmadıklarından onlarla insanlar arasında geçmişte bir kavga sözkonusu olmadığı gibi gelecekte de böyle bir şey söz konusu olamaz. Bununla beraber Kur'an-ı Kerîm'de, onlardan gelebilecek kötü düşünce ve zararlı hayallere karşı insanların dikkati çekilerek bundan Allah'a sığınılması istenmiştir. Fakat orada insana bizzat kendi cinsi insandan gelebilecek kötü düşüncelere ve vesveselere de dikkat çekilmiştir.[9] Buna karşılık gene Kur'an'da anlatıldığına göre Hz. Süleyman önemli işlerin yapılmasında ve bir kısım îmalat işlerinde cinleri istihdam etmeği başarmış; onlara kaleler ve çok büyük kazan ve leğenler ile dilediği diğer şeyler yaptırmış ve hatta o, aynı soydan gelen şeytanları bile istihdam edebilecek bir bilgi ve güce sahip kılınmıştır. Bu konuda gelen âyetlerde aynen şöyle denilir:

" - (Büyük bir iktidar ve hâkimiyet istemesi üzerine) Biz de rüzgârları onun emri altına soktuk da bu rüzgârlar onun dilediği yere yumuşacık akar giderdi.

- Biz, bina yapan, dalgıçlık yapan şeytanları

- Ve gene zincirlere vurulmuş diğerlerini de onun emri altına soktuk"[10]

Bu âyetlerden şöyle bir hüküm çıkarılabilir ki; şeytanın insan üzerinde hâkimiyet kurup ona dilediğini yaptırması yerine insan şeytan üzerinde hâkimiyet kurup ona dilediğini yaptırabilir. Bu ise herhalde, peygamberlerde olduğu gibi, Allah'a yüksek seviyede bir itaatla mümkün olabilir. Doğru yolda yürüyen insanlar ise en azından şeytanları etkisiz hâle getirirler. İnsan, şeytan ve cinlerden değil o kendi kötülüğünden korkmalıdır. Hele yüce Allah insan için hiç bir zaman korkulacak bir varlık değildir. O, sevilen en büyük dosttur. Kur'an'da insan Allah'tan korkutulmamış, o aslında yaptığı veya yapacağı kötülükten korkutulmuştur.

Cinler hiç ağırlığı olmıyan nesneler olmayıp onlar belli bir ağırlığa da sahiptirler ki Kur'an'da buna da işaret edilmiştir.[11] Elbet bir zerre (:atom) nin bile bir ağırlığı vardır. Ateşten yaratılmalarına rağmen onların yıldız-güneşlerde ve arzın derinliklerindeki yüksek derece hararetlere dayanıklı olmadıklarını gene biz Kur'an'dan öğreniyoruz.[12] Buna göre cinler insanlar gibi her ortamda bulunamazlar. Bu da cinlerin yaratıldığı ateşin yüksek derecede olmadığını ve bunların yaratıldığı sırada dünya hararetinin nis-beten düşük derecede bulunduğunu gösterir. Hatta Hz. Süleyman tarafından istihdam edilen işçi cinlerden emre uymıyanlar, Allah tarafından şiddetli bir ateş çeşidiyle cezalandırılmışlardır.[13] Onlara insanlara tatbik edilen cezaların etkili olmıyacağı açıktır. Ateşten olan nasıl ateşten etkileniyor? Bu sorunun cevabını müfessir-filozof Fahru d dîn er-Râzî (544-606 h/1150-1210 m) ve ondan etkilenen Neysabûrî (ö. 728 h/1328 m) verdiler; Aynı cinsten de olsalar güçlü zayıfı etkileme ve onu yok etme gücüne sahiptir.[14] Kur'an'dan öğrendiğimize göre insanlar gibi gaybı bilemiyen cinler[15] gene onlar gibi çeşitli dinlere mensupturlar ve meselâ Cin ismini taşıyan bir sûrede; Allah'a ortak koşan bir bölük müşrik cinin Kur'an-ı dinledikten sonra tevhid dini İslâm'a girişleri anlatılır".[16] Bu da cinlerin, kendilerine gerçekler anlatılmayınca doğruyu bulamıyacaklarını ve tevhid konusunda, gerektiğinde onların bizim kitaplarımızdan yararlandıklarını gösterir. Cinler elbet insanlarla mukayese edilemiyecek bazı yeteneklere sahip olmalıdırlar. Be İki s'm tahtının bir an içerisinde Yemen'den Filistin'e veya Ş a m 'a getirilmesi olayında olduğu gibi[17] bir cin herhangi bir eşyayı, yaratıldığı enerji hızıyla hareket ettirebilir. Onun bunu nasıl yapabileceğini bilemiyoruz. O bir eşyayı enerjiye

dönüştürüp onu yeniden eski hâline getirme yeteneğine sahip midir? Bunu da bilemiyoruz.[18]

Kur'an'dan anlaşıldığına göre uzayın tehlikesiz bölgelerinde dolaşıp oturabilen[19] fakat aslında bizim dünyamızın sessiz ve zararsız sakinleri olan cinler hakkında fazla bir şey söylemek imkânına sahip değiliz. Biz cinlerle ve hatta bazı meleklerle bir arada yaşıyoruz. Biri latîf, öbürü kesif ve aralarında yaratılış farkları bulunan varlık ve âlemler aynı yerde iç içe yaşıyabiliyorlar. [20]

B - DÜNYADA CANLI VARLIKLARIN ORTAYA ÇIKIŞI

1 - Bitki Ve Hayvanların Ortaya Çıkışı Ve Yayılıp Çeşitlenmeleri

Dünyada hayatın doğuşu olayını ele alırken önce, tüm tabiat ve kâinatı araştırma kurumlarının kapılarına yazılması gereken şu âyetle konuya başlamak istiyorum:

" (Ey Muhammed) deki; yeryüzünde gezip dolaşında, Allah'ın ilk yaratmaya nasıl başladığını gözleyip araştırın. Bundan sonra Allah, son oluşumu (âhiret hayatım) da (bunun gibi) meydana getirecektir".[21]

Bizim dünyamızdan çok daha büyük olan gezegenler vardır. Fakat şu ana kadar bildiğimiz kadarıyla bir tek bizim gezegenimiz en büyük olaya yâni hayat olayına sahne olmuştur. Öyle bir hayatki içinde biz insanlar da olmak üzere onun milyonlarca türü vardır. Diğer pek çok gezegene göre küçücük olan bu yerküresi için "dünya en büyük" diye haykırmak yanlış bir davranış olmasa gerek.

Yeryüzünün tahmin edilen 4,6 milyar yıllık yaşı içerisinde bitkiler ve hayvanlar olarak hayata geçiş elbetteki çok uzun süreleri kaplamış olmalıdır. Milyonlarca yıl ötelerden gelen canlıların hayat sahnesine çıkışları aynı süreç içerisinde olmamıştır. En son ortaya çıkan insan ne yazık ki bugün her canlının kaderini elinde bulundurmaya başlamıştır. Bu noktada insan kendi medeniyet ve yaşantısını gözden geçirmelidir. Kur'an-ı Kerîm'den ve Hz. Muhammed (571-632 m)'in bazı sözlerinden anlaşıldığına göre, yeryüzü canlı hayatı pek çok tekâmül devrelerinden geçerek çeşitlenmiştir. Hz. Ali (ö. 40 h/661 m) den gelen ve Peygamber (S)'e aidiyeti bilinmiyen bir sözde şöyle denilir:

" Allah, dünyayı yedi zaman üzere yaratmıştır. Bunlardan her devir, miktarını Allah'dan başka hiç kimsenin bilemiyeceği uzun bir süreçtir. İnsanın yaratılışından önce dünya üzerinden altı devir geçmiştir. Adem'in yaratılışından kıyamete kadar olan süre ise bir tek devirdir"[22]

Şüphesiz dünya ayrı ayrı özellikleri olan çeşitli merhalelerden geçmiş ve her merhale ayrı canlı türlerin yaratılışına sahne olmuştur. Bir merhaleden diğerine geçişle birlikte elbet türler de çeşitlenip çoğalmıştır. Her bir canlı, yaşı-yabileceği bir ortamda ortaya çıkmış ve milyonlarca yıl içerisinde her bir tür zincirleme diğerine bağımlı hâle gelmiştir. Şüphesizki hayata geçişte ilk büyük ve temel aşama, dünyanın güneş ailesi içinde uygun bir yere konulmasından sonra, gaz ve ateş olan kütle yüzeyinin su ve toprağa dönüşmüş olmasıdır. Güneşten sonra su ve toprak hayatın iki kaynağıdırlar. Toprak hayat bakımından o kadar sihirli bir yapıya sâhib olmuşturki ona cansız demek bile pek mümkün değildir. Nitekim 3 gram toprağın milyonlarca küçük (mikrobik) canlıya sahip olduğu anlaşılmıştır.[23] Bunlar da hayatın temel taşlarıdır. Toprak en büyük bir kimyadır ve hayatın sırlarının büyük bir kısmı onda gizlidir. O bir hayat iksiridir ve daha doğrusu o bin bir hayatın iksiridir. Evrende ilk maddelerden, gâz ve ateş dönemlerinden toprağa geçiş en büyük tekâmül merhalelerinden biri olmuştur. Bundan sonra daha büyük bir merhale elbet hayata geçiştir. Hayattan akla yâni insana geçiş ise elbet çok daha büyük bir olaydır. Şu kadar varki insan için tekâmül ve evrim bu noktada durdurulmamıştır. Bundan sonra îman gelir. Akıldan îmana geçiş, îslâmda daha ileri yâni en son merhale olarak gösterilmiş ve bu merhaleye yükselenlere uygun yerler olarak da âlemlerin en mütekâmili olan cennetler hazırlanmıştır. Tabiî bu son iki merhale akıl ve imanın kendine göre so-rumlulukları vardır. Hz. Mu h amme d (S) bir konuşmasında, dünyada canlı ve cansız çeşitli türlerin hayat ve varlık sahnesine çıkış süreçlerini şöyle anlatmıştır:

" Yüce Allah toprağı cumartesi günü, ondaki dağları da pazar günü yaratmışta: Ot ve ağaçlan ise pazartesi günü yarattı. Mekruhu (sevilmiyen şeyleri) salı günü, nuru ise çarşamba günü yarattı. Hayvanları yeryüzüne perşembe günü yayıp dağıttı. Adem'i de bütün yaratıkların ardından, cuma günü ikindiden sonra - cuma günü saatlerinden bir saatin sonunda- ikindi ile akşam arasındaki bir zaman içinde yarattı"[24]

Hz. Ali (r.)'den gelen yukardaki haber Peygamber (S)'in bu açıklamasının bir Özeti gibi görünüyor. Her ikisinde de yedi ayrı aşama bulunmaktadır. Biz yaratılış süreçleriyle ilgili bazı Kuran âyetlerinde geçen "gün" kelimesinin uzunca bir devri ifâde ettiğini daha önce açıklamıştık.[25] Hz. Muhammed 'in bu açıklamasından anlaşılan şudur ki; 1. zamanı temsil eden cumartesi günü toprak yaratılmış, 2. zaman olan pazar günü yerin yüzey kısmı şekillenip dağlar ortaya çıkmış, 3. zamanda bitkiler, 6. zamanda İse hayvanlar yaratılmıştır. İnsan ise 7. zamanın son çeyreğinde ortaya çıkmıştır. Peygam-ber'e isnadı daha zayıf olan bir başka sözlerinde ise O, 1. zamanı pazardan başlatmakta ve toprağın ilk iki zamanda

oluştuğunu, söylemektedir. Bu açıklamada; yeryüzünün düzenlenmesiyle beraber bitkilerin ve ardından hayvanların ortaya çıkışı 3. ve 4. zamanlara rastlamaktadır. Yaratılışın son halkası gene cuma günü fakat bu sefer 6. zaman dilimi içerisinde tamamlanmaktadır. Bu konuşmada ayrıca göklerdeki düzenlemelere de değinilmiştir.[26] Her iki hadise göre de, bitkiler (: şecer) hayvanlardan önce yaratılmışlardır. Hayvanlar da insandan bir devir önce ortaya çıkmıştır. Müslümanların, topluca ibadetleriyle bir bayram havası içinde insanla birlikte ilk kulluk sorumluluğunun da ortaya çıktığı Cuma gününe büyük önem verdikleri açıktır.

Hz. Peygamber 'in, bitkilerle hayvanlar arası merhalede yaratıldığını söylediği mekruh (:istenmiyen ve hoşlanılmıyan şey) ile "nûr" dan neyi kasdettiğini bilemiyoruz. O dönemde sâdece bitkiler bulunduğuna ve hayvanlar henüz yaratılış süreci içerisinde olduklarına göre bunlar doğrudan bitkilerle ilgili ve fakat hayvanların yaratılıp gelişmelerini tamamlayıcı bir şey olmalıdırlar. Bu dönemde bitkiler ve çeştili hayvanları meydana getirecek elementler ile bakteri türünde canlılar bulunduğuna göre artık onlar açısından iyilik-kötülük, fayda-zarar ortaya çıkmış olmalıdır. Muhtemelen Hz. Peygamber, nûr ve mekruh ile böyle bir durumu kastediyor veya o bunlarla güneş ailesi içinde yapılan düzenleme sonucu ortaya çıkan ışık ve karanlık olayını ve bunların faydalı ve zararlı yönlerini kastediyor.

Daha önce yer ve göklerin oluşum safhalarını anlatırken ele aldığımız gibi Kur'an-ı Kerîm, tüm yer ve göklerin yaratılış ve oluşum devrelerini altı ana merhale olarak vermektedir. Her bir âlemin kendi özelliğine göre ayrıca dahilî oluşumlara sahne olması da tabiidir. İç düzenlemeler elbet zaman farkına ihtiyaç gösterirler. Yeryüzeyinin orada yaşıyacak canlılar için uygun hâle getirilmesi ve öncelikle ilk canlılarm ihtiyaç duyacakları gıdalar akvât) a kavuşturulması elbetteki göklerdeki oluşumlardan ayrı bir seyir izliyecektir. Kur'an'da biz böyle bir durumdan sözedildiğini görürüz. Fussilet sûresinde anlatıldığına göre, yer ve gök her ikisi varlık âlemine birlikte getirilirlerken, yeryüzünde gıdalar dört ayrı süreç içerisinde yaratılmışlardır. Burada ilgili âyette şöyle denilir;

"Allah orada üstten, ağırlık sabit dağlar yerleştirdi. Orada bolluk ve bereketler yarattı ve onda, isteyip anyanlara yeter, dört gün (devir) de, onun gıdalarım yaratıp tamamladı".[27]

Bu sûrede peşi sıra ve bazan İç içe pek çok merhaleden sözedilmiştir. Bu âyete göre ya hemen bütün müfessirlerin dedikleri gibi ondan bir önceki âyette belirtilen, dünyanın ilk yaratılış safhası da dahil olmak üzere toplam dört

merhalenin son ikisinde bu gıdalar yaratıldılar veyahutta tek başına gıdaların yaratılışı dört merhalelik bir süreci kapladı. Diğer yandan gıdalar diye tercüme ettiğimiz "akvât:" kelimesi üzerinde birbirine yakın ve fakat gene de değişik görüşler ortaya çıkmıştır. Hasan el-Basrî (ö. 110 h/728 m) gibileri buna; rızık ve geçimlikler, diye esas kelime anlamını verirlerken bir kısımları da onu, genel anlamda, dünya menfaatma uygun şeyler, olarak yorumladılar. Katâde (ö. 118 h/736 m) akvâta; dağ, nehir ve denizler ile bitki ve hayvan türünden canlılar anlamını verirken gene aynı devrin yâni hicrî birinci asır âlimlerinden Mücâhid (Ö. 100 h/718 m) ona sâdece yağmur anlamını vermiştir. Bunlara ilâve çeşitli mâdenleri "akvât" olarak görenler vardır. Böylece hayat için gerekli her şey "kut: azık" mefhumu içine dâhil edilmiş olmak tadır .[28] Hayat sözkonusu olunca her şey basitten mürekkebe, aşağıdan yukarıya doğru biri diğerinin azığı olmaktadır. Su elbetteki bütün bunların başında gelir ve fakat o canlı değildir. Mâdenler bitkilere, bitkiler hayvanlara ve sonra hepsi insanlara gıda olabilmektedirler. Böylece üçüncü ve dördüncü zamanda ortaya çıkan bitki ve hayvanlar ihtiyaçları olan gıdaları varlık dünyasına gelişlerinde hazır buldular ve sonra onlar buna ek olarak birbirlerinin gıdası oldular. Bu bakımdan "akvât: azıklar" içerisine sonradan bitki ve hayvan türleri de dahil olmuşlardır. Onlardan önce ise dünya, bitki ve hayvanları ortaya çıkarabilecek ve onları yaşatabilecek, toprak, mâdenler, su ve nihayet hava ortamına kavuşturulmuştur. Nitekim sözkonusu âyette temel gıdalar anlamındaki "akvât"dan önce dünyada yaratılan bereketlere değinilmiştirki bunlar hayata kaynak oluşturan nesneler olmalıdır. Meselâ Şam beldesinden İbn Kesîr (ö. 774 h/1372 m) bunu; dünyanın tohum ve fide ekimini kabule uygun ve faydalanılır bir duruma getirilmesi olarak yorumlamıştır.[29]

Kur'an-1 Kerîm'de, bitki ve hayvanların ortaya çıkış merhaleleri ile ilgili başka âyetler de bulunmaktadır. Göklere yükseklik ve derinlik boyutu (: semk) nun kazandırıldığını anlatan âyetlerden hemen sonra yerkürenin durumuna değinen âyetlerde şöyle denilir:

" - Allah göğün gecesini kararttı, gün aydınlığını ortaya çıkardı.

- Bundan sonra da O, yeri yayıp döşedi; Ondan suyunu, otlağını çıkardı,
- Dağlarını derinliklere oturtup sağlamlaştırdı
- Allah (bütün bunları) size ve hayvanlarınıza fayda olması için yapmıştır"[30]

Görüldüğü gibi burada önce, gece ve gündüz olayına kavuşması için dünyanın güneş ailesi içinde uygun bir yere yerleştirilmesinden söz edilmekte ve sonra da yeryüzeyinin döşenmesi anlatılmaktadır. Tanzim edilen yüzeyde bundan sonra su

ve ardından da otlaklar ortaya çıkmış ve böylece hayvan ve insanlara gıdalar hazırlanmıştır. Hayvanlar içinden "eiTâm: " denilip bir sûreye de ismini veren ve insanlar için son derece faydalı; koyun, keçi, deve ve sığırdan ibaret erkekli-di sili sekiz çift hayvan yaratılıp ortaya çıkarılmıştır.[31] Bu hayvanlar genel hayvan varlığı içerisinde, insanlara faydalı olmak bakımından en gelişmiş türleri temsil ederler ve bunlara gelmeden önce tek hücreli canlılardan tutun da bunlardan daha mürekkeb ve gelişmiş olanlarına kadar niceleri ortaya çıkmışlardır. En gelişmiş ve insanlığa et ve sütleriyle en faydalı türler olan "eiTâm" İslâm dininde, Allah'a kurban edilebilir hayvanlar olmuşlar ve diğerleri bu seviyenin altında kal-mışlardır. Tabiatta her hayvanın ayrı bir yeri olmakla beraber bu hayvanlar için ve bu hayvanlarla insanlığın Allah'a özel bir şükürde bulunması istenmiştir.

Az önce sunduğumuz âyetlerde geçen ve yer yüzeyinin döşenip düzlenmesi anlamındaki "dahv:", aslında sâdece yeryüzeyinin şekillen-dirilmesi hâdisesi değildir. Bu ameliyye içerisinde, yüzeyin çeşitli su kaynaklarına sahip kılınması ve bundan sonra meralardan başlanarak onun çeşitli bitki örtüsü ve hayvanlara kavuşturulması işlemleri de vardır.[32] Bu, yeryüzünde hayatı başlatmak için onu düzenleyip dengeleme olayıdır ki genel anlamda bunun içine canlı türlerin yaratılış ve dağılımı da girmektedir.

Yukardaki sözkonusu âyetlerde, hayatın başlamasından önce, dünyanın gök İçerisinde gece ve gündüze imkân veren bir konuma getirilmesinden söz edilmiştir. Rahman süresindeki bir âyette İse dünyanın yeri ve konumu ile hayat arasındaki bağlantı çok daha düşündürücü bir anlatımla ortaya konulmuştur ki bu âyet şöyledir:

" Yeryüzüne gelince onu da Allah canlılar olsun diye (uygun) bir yere koymuştur"[33]

Bu âyet hayatın başlıyabilmesi için dünyanın önce güneş ailesi içerisinde uygun bîr yere konulusunu ve sonra da yüzeyin hayat için elverişli bir konuma getirilişini ifâde ediyor ki bunların her ikisi de hayata geçiş ve hayatın çeşitlenmesi için bir ön şart olarak karşımıza çıkarlar. Nitekim aynı sûrede bu âyetten sonra çeşitli türden bitkilerin ve sonra da insanın yaratılış olayı ele alınmış bulunmaktadır.

Canlıların hangi şeyden yaratıldıkları sorusuna gelince Kur'an-ı Kerîm buna; cinler için ateş, insanlar için toprak ve genel bir esas olarak da "su" dan cevabını vermiştir. Yer ve göğün bitişik olup bunların sonra birbirlerinden ayrıldıklarını anlatan âyet, sonunda, yerkürede her canlı şeyin sudan yaratıldığını, bildirmiştir.

Göklerin yaratılış ve oluşumu ile hayata geçiş hakkındaki bu ilgi çekici âyette aynen şöyle denilir:

" Göklerle yer biti§ik bir bütünken Bizim onları yarıp birbirinden ayırdığımızı ve her canlı şeyi de sudan yarattığımızı o inkarcılar görmüyorlar mı? Hâla inanmıyacaklar mı onlar!"[34]

Bu âyet, melekler, cin ve insanlar da dâhil olmak üzere diğer bütün hayvan ve bitkilerin temelde sudan yaratıldıklarını ifâde eden bir genelliğe sahiptir. Acaba nurdan yaratılan melekleri, ateşten yaratılan cinleri ve nihayet topraktan olan insanı bu âyetin genel hükmünden çıkarmak mümkünmü-dür veya bunlardan hangisi bu genel hükmün dışında kalmaktadır? Eğer bunların hepsi sudan yaratıldılarsa o takdirde burada tüm kâinatı oluşturan ilk temel maddeye doğru gitmek gerekecektir. Daha önce kendisinden söz ettiğimiz su âlemi, göklerin oluşmuna kaynaklık etmiş olabilir veya suyun en büyük katkı maddesi hidrojen göklerin ilk temel maddesi olabilir. Burada sudan kasıt doğrudan yeryüzündeki bildiğimiz su da olabilir. Suyu meydana getiren hidrojen ve oksijen gazları ateşe doğru giden yolda ilk temel maddeleri meydana getiriyorlarsa o takdirde ateşten yaratılan bir şeyin esasta su ile aynı maddelere dayandıklarını söylemek mümkün olur. Hatta bu durumda bizzat ateşin kendisi bile su ile aynı temele dayanırlar. Nitekim kelâmcı müfessir Neysabûrî (ö. 728 h/1328 m)'nin yazdığına göre, es-Sekkâkî adındaki âlim; ayrı ayrı maddelerden yaratılmış olsalar bile melek, cin ve insanların yaratıldıkları bu maddelerin hepsinin ilk esas olarak su unsuruna dayandıkları, görüşünü savunur.[35] "İlk Maddelerin Ortaya Çıkışı" ana başlığı altında genişçe ele aldığımız gibi Hz. Peygamber (S)'den gelen bazı hadislerde; her şeyin sudan yaratıldığı, ifâde edilmekte ve pek çok İslâm bilgini de kâinatı oluşturan ilk temel maddenin "su:" olduğunu kabul etmektedirler,[36] Acaba Hz. Peygamber bu sözleriyle sâdece canlı olan varlıkları mı kasdetmiştir ve diğer yandan cin ve melekleri bu genel hükümden hâriç mi tutmuştur? Bunu bilemiyoruz. Her canlı şeyin sudan yaratıldığını söyleyen âyet sâdece canlı nesnelerden sözetmiştir ki müfessirlerin bir kısmı buna yanlız hayvanları dâhil ederlerken diğer bir kısım müfessir, bitkileri de aynı esasa dayandırmışlardır. Bu olayı, canlının yaşaması için suya olan ihtiyacı açısından ele alanlar olduğu gibi bunu neslin devamı için su gibi olan menî olarak yorumlıyanlar da vardır.[37] Burada hiç kimse, hayatın önce denizlerde başlamış olacağı ihtimali üzerinde durmamıştır. Bir başka âyette insanlar da dahil olmak Üzere özellikle hayvanlar (:dâbbe)ın sudan yaratıldıkları ifâde edilmiştir. Sözkonusu âyetlerde hayatın önce deniz ve göllerde başladığı açıkça ifâde edilmemiştir.

Kur'an-ı Kerîm 'de insanların bir tek kişiden yaratılıp çoğaldıkları söylenmesine karşın bu kitapta hayvan ve bitkilerin bir tekten çoğalıp çeşitlendikleri söylenmemektedir. Kur'an'da; bitki türünden olsun, hayvan ve insan türünden olsun canlıların döllenip üreme ve çoğalmaları olayı için "zer':" fiili kullanılmıştır ki[38] biz daha önce genişçe ele aldığımız bu konulan burada özetlemekle yetineceğiz.[39] Arapçada ilk ekin için "ez-Zeri':" denildiği gibi bu fiil araziye tohum serpme anlamını da taşıyor. Döllenip üreme tarzında bir yaratılış sözkonusu olunca orada bir türün erkek ve dişi iki cinsine ihtiyaç vardır. Bu sebeple üretip çoğaltma anlamındaki "zer"' olayında bir türün ilkinden o türü çoğaltma işi vardır. Durum böyle olunca ilk merhalede aynı türün erkek ve dişisini yaratmak gerekecektir. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de adı geçen fiilin kullanıldığı bir âyette şöyle denilir:

" Allah yarıp bölerek gökleri ve yeri yaratandır. O size kendi nev inilden eşler yaptığı gibi hayvanlara da kendi cinslerinden esler yaptı. O, sizi bu şekilde döllendirip üretiyor. Hiç bir şey Allah benzeri değildir. O her şeyi işiten ve görendir"[40]

Canlı olsun cansız olsun bir nesnenin diğeriyle birleşip başka bir yaratık meydana getirebilmesi için onların erkekli - dişili olmaları veya artı-eksi enerji yüklere sahip bulunmaları gerekir. Kur'an'da; her şeyin, erkek ve dişi olarak çift yaratıldığı bildirilmektedir. Bu durum hem bitki, hayvan ve insan gibi canlılar için ve hem de bunların dışındaki cansız nesneler için sözkonusu edilmiştir. Bu kitapda erkekli-dişili veya artılı-eksilî yahut biri diğerinin karşıtı olan çiftli yaratılışlara dikkat çekilmiştir. Meselâ şu âyette bunu açıkça görmek mümkündür:

" Yerin bitirmekte olduğu şeylerden, insanların kendilerinden ve onların (henüz mâhiyetlerini) bilmedikleri diğer şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah münezzeh (yüce nitelikler sahibi) dir[41]

Bilim çağı Öncesinde Kuran 'm, varlığa ve hayata ilişkin temel kanunları ortaya koyması ve bu cümleden olarak o dönemde hayvanların yanı sıra bitkilerde de erkeklik ve dişiliğe değinmesi ve bunu artı ve eksi güçler olarak cansız nesnelere de teşmil etmesi elbet ilgi çekicidir. Ve meselâ özellikle bitkilerdeki bu iki çeşit cinsiyete değinen bir âyette de şöyle denilir:

" - Yeryüzüne bakmıyorlarmı ki Biz orada her değerli çiftten nice nebatlar bitirdik.

- Şüphesizki bunlarda (Allah'ın gücüne) deliller vardır. Fakat onların çoğu inanıcı olmadılar"[42]

Burada, değerli diye tercüme ettiğimiz "kerîm" sıfatı aslında; iyilikte bulunan, karşı tarafa iyi ve değeri olan şeyler veren anlamındadır. Bitkilerde eş çiçekler birbirlerine iyilikte bulunuyor. Bu yolla hem onların nesilleri devam ediyor ve hem de bitkiler tüm insanlığa ve hayvanlara iyilikte bulunuyorlar. Bitkiler gerçekten bütün aile ve türleriyle bu kerîm sıfatına lâyık olmuşlardır. Bilindiği gibi bu sıfat yüce Allah'ın sıfatlarından biridir ve O, karşılıksız nice nimetler bahşedendir. Allah'ın kendi sıfatını bitkilere vermesinin herhalde bize anlatmak istediği çok yüksek bir anlamı olmalıdır. Diğer bazı âyetlerde ise onlara âit çiftler (: ezv âc) doğrudan güzel ve iç açıcı anlamında "behîc" sıfatıyla nitelendirildiler. Burada onların hem çeşit çeşit güzellikleriyle göze hitap etmeleri ve hem de nefes alıp vermemize yaptıkları katkı bu sıfatın anlam boyutları içinde düşünülebilir. Bu "behîc" sıfatının Kur'an'da iki kere geçmesi bitkilerin bu iki yönlü işlev ve katkısına bir işaret olabilir ki biz çevre ve hayat dengeleriyle ilgili başlıkta bu konuya tekrar döneceğiz. Önce topraktan ve sonra da insan suyundan yaratılıp üremeye devam eden insanlığın bu durumlarını anlatan âyet, sonunda şu cümlelerle biter:

" Sen yeryüzünü kupkuru ve ölü bir halde görürsün. Fakat Biz onun üstüne su indirdiğimiz zaman o hareketlenir, kaharır ve her güzel; iç açıcı çiftten (ve türden) nebatlar bitirir".[43]

Güzel ve iç açıcı çiftlerden sözeden bir diğer âyetin ifâdesi de şöyledir:

" Onlar yeryüzüne bakmıyorlarmı, Onu nasıl serip döşedik. Ona nasıl sabit dağlar atıp yerleştirdik ve orada her güzel; iç açıcı çiftten nebatlar bitirdik".[44]

Biz Kur'an'da, bitkilerdeki cinsiyete, değişik tür ve ailelere değinen daha başka âyetler de görmekteyiz. Onlardan birinde şöyle denilir:

" O Allah ki yeryüzünü size bir döşek yapmış, orada sizin için yollar açıp gökten de su indirmiştir. İşte Biz onunla çeşitli bitkilerden çiftler (ve türler) bitirmişizdir".[45]

Canlıların değişik cins ve türlerde ve çift çift yaratıldıklarını anlatan Kur'an[46] nihayet bu hususta ilk sunduğumuz âyette görüldüğü gibi çok daha genel bir anlatım içinde konuyu bir kere daha şöyle takdim eder:

" - Biz göğü kuvvetle bina ettik ve Biz gerçekten ve cidden (onu) genişleticiyiz.

- Yeryüzünü de Biz yayıp döşedik. (Bakın) Biz ne güzel döşeyicileriz.

- Biz her şeyden de iki çift yarattık, olurki düşünüp ibret alırsınız".[47]

Burada göklerin genişletilmesi ve yeryüzeyinin döşenip tanziminden sonra her şeyden de iki çift yaratıldığının dile getirilişi bu ikiliğin genel olduğunu göstermektedir. Yeryüzündeki canlıların üreyip çoğalması ve çeşitlenmesine bu ikilik sebep olduğu gibi muhtemelen göklerdeki genişlemeğe de maddelerdeki bu İki zıtlıktan kaynaklanan çoğalma ve çeşitlenme yol açmaktadır. Sözkonusu âyetlerde geçen "zevc-ezvâc" kelimlerine, erkek ve dişiden ibaret çiftler yahut cansız nesneler sözkonusu olduğunda artı ve eksi güç yüklü çiftler anlamını vermek mümkün olduğu gibi bunları sınıf, aile ve türler olarak mânalandırmak da mümkündür. Fakat birinciler olmadan ikincilere nasıl erişilecektir? Bütün meyvelerde iki çift bulunduğu ifâde edilen bir âyette onların çiçeklerinde ortaya çıkan ikiliğe dikkat çekilmiş gibidir. Yeryüzünün tanzimini de konu edinen bu âyetin meyvelerle ilgili bölümünde şöyle denilir:

" Allah, meyvelerin hepsinden, yine kendilerinin içinde (erkekli-disili) ikişer çift yaratmıştır"

İlk yaratılışta erkek ve dişiden hangisi öncedir veya her ikisi berabermidir? Biz insan misâlinde erkeğin önce olduğunu, Havva'nın Adem'den yaratıldığını görüyoruz. Diğer canlıların ve bitkilerin durumları hakkında ise kesin bir şey söylemek durumunda değiliz.

Kur'an-1 Kerîm'de yaratılışla ilgili fiillerden bir diğeri de "bess: " fiilidir. Bunda sâdece üretip çoğaltma anlamı yoktur. Bununla beraber ve özellikle de onun yayma anlamı vardır ve Kur'anda, yanlızca üreyip yürüyen ve yayılıp dağılan insani ve hayvan türünden canlılar İçin bu fiil kullanılmış, bitkiler için ise kullanılmamıştır. Bunun sebebi nedir? Acaba insan ve hayvanlardan her türün ilki önce bir tek yerde ortaya çıkıp sonra bunlar dünyaya oradan mı yayıldılar? Bu fiilin yanlız onlara tahsisi böyle bir durumu anlatmak için olabilir. Bitkilere gelince onlar, türlerine göre, aralarında zaman farkı olmakla beraber, yeryüzünün uygun olan her yerinde yaygın olarak mı ortaya çıktılar? Bunu bilemiyoruz. Biz Hz. Adem (S) misâlinde ise insanlığın açıkça bir tek kişiden ve bir tek yerden üreyip yayıldığını görüyoruz. "Bess" fiili Kur'an'in bazı âyetlerinde; saçma, dağıtma ve toz kaldırma gibi anlamlarda kullanılmıştır. Fakat bitkilerin yayılışi Kur'an'da böyle bir anlatıma konu olmamıştır.

"Bess: fiili canlılar hakkında kullanıldığında özellikle sıçrayarak ve yürüyerek yer değiştiren türden olan İnsan ile hayvan türleri "devâbb:" için kullanılmış [48]ve hatta kuşların bunlara dahil olup olmıyacağı mü-fessirlerce tartışma konusu yapılmıştır. Biz yere indiklerinde kuşların Öncelikle bu sınıfa dâhil olacaklarını söyliyebiliriz. Çünki onlar yerde debelenip giderler, "debb:" arap dilinde, sıçrama

ve yürüme anlamlarına gelir. Bunda uçma anlamı yoktur. Ancak Kur'an âyetlerinde bu fiil, genelleştirme yoluyla uçma eylemini de içine alabilmektedir.[49] Canlıların yeryüzüne ilk dağıldıkları sırada muhtemelen kuşlar henüz uçma tekâmülüne erişememişlerdi ve onlar da sıçrayarak ve yürüyerek hareket ediyorlardı. Kur'an-1 Kerîm'de, yayılma hareketlerinin; deprencrek ve sıçrayarak veya düzgün yürüyerek yer değiştiren canlılar olan "devâbb" için sözkonusu edilişi, böyle bir gerçeği anlatma gayesine yönelik olabilir.

İnsan topraktan yaratıldığına göre daha basit yaratıklar olan bitki ve hayvanlar da elbet topraktan yaratıldılar. Acaba ilk yaratılışta ve ilk hamurun mayalanmasında göklerden alınan bir şey olmuşmudur? Kur'an-1 Kerîm 'de, demirin yaratılışı anlatılırken yukardan aşağıya ve gökten yere indirme anlamında olan "inzal" fiili kullanıldığı gibi[50] özellikle etleri yenilen, sütleri içilen; deve, sığır, koyun-keçi ve bunların erkek ve dişileri olmak üzere sekiz çift hayvan (:erTânı)ın yaratılışlarından söz edilirken de aynı fiil kullanılmıştır.[51] Acaba "inzal" ilk oluşumun göklerde başlayıp sonra dünya şartlan içerisinde tamamlanan bir yaratma dayımıdır? Demir mâdeninin Kur'an'da anlatıldığı biçimde bir evrim geçirdiği bugün konunun uzmanlarınca ifâde edilmektedir. Kur'an-ı Kerîm'de neden; her yönden bir nîmet olarak insana sunulan sözkonusu bu gelişmiş hayvanların yaratılışları da aynı fiille ifâde edilmiştir? Bu fiil, bir kısım müfessirle-rin anladığı şekilde doğrudan yaratma anlamına gelebileceği gibi gene onlardan bir kısımlarının dedikleri gibi bu fiil, sözkonusu hayvanların oluşumu ile İlgili ilâhi irade ve kararın yaratılış mahalline indirilmesi olarak da yorumlanabilir. Bu arada bazı müfessirler de, H z. Âdem misâlinde olduğu gibi bu hayvanları da yeryüzüne cennetten indirmişlerdir.[52] Çeşitli türde giysiliklerin indirildiğine dair olan âyet de gene aynı tarz yorumlara konu olmuştur.[53] Bugün kendilerinden elbise yaptığımız keten ve pamuk gibi bitkiler yeryüzü ortamı içerisinde yaratılmışlardır ki biz bunun için Araf sûresi 32. âyette "inzal" in zıddı olarak "ihraç: " fiilinin kullanıldığını görürüz. Oysa az önce söylediğimiz gibi aynı sûrenin 26. âyetinde giysiliklerin yaratılışı "inzal" fiiliyle ifâde edilmiştir. Bunlar bitkilerden değil de hayvanların tüy ve derilerinden elde edilen giysilikler olmalıdır. Biz buradan, bitkiler "ihraç" biçiminde, hayvanlar ise inzal biçiminde bir yaratılış ve oluşuma tâbi tutulmuşlardır, diyebiliriz. Fakat bîz bu oluşumların mâhiyetlerini bilimsel araştırmalara bırakmak durumundayız. Eğer yeryüzünde demirin oluşumuna göklerin maddî katkıları varsa yaratılışları aynı fiille anlatılan sözkonusu hayvanların oluşumlarında da bazı gezegen ve yıldızların katkıları var demektir? Bunlar insanlar nezdinde gözde hayvanlar oldukları için onlar insan önüne bir misâl olarak konulmuş olabilirler. Belkide tüm hayvanlar aynı yolla yaratıldılar

veya muayyen bir devrede göklerden inen bazı madde ve elementlerle bu gelişmiş hayvanlar aşamasına geçilmiştir. Öyle görülüyorki hayvanların yaratılışına yardımcı bazı madde ve elementler göklerde hazırlanıp buraya indirildiler. Demir de aynı şekilde insan Önüne diğer mâdenleri de temsilen bir misal olarak konulmuş olabilir.

Bütün bu anlattıklarımız tesadüfi oluşumlar olmayıp her biri İlâhı kudret ve irâdeyle meydana gelmişlerdir. İlk oluşumlarda İlâhî irâde bulunduğu gibi ondan sonraki gelişimlerin hepsinde ve her bir türün ortaya çıktığı aşamalarda gene İlâhî irâde ve O'nun etkin gücü vardır. Kur'an'm ilgili âyetleri bu durumu özellikle vurgulamaktadırlar. Hayat bütün çeşitleriyle Yüce Allah 'm takdirine göre ve O'nun elinden meydana gelmiştir. Kim bilir dünya, bitkilerden olsun diğer canlılardan olsun her bir varlığı ve her bir türü ne kadar uzun devirler içinde ortaya çıkarmıştır. Biz dünyamızın bundan sonra da başka türlere gebe kalıp kalmıyacağını bilmiyoruz. Bildiğimiz bir şey varsa o da bu kürenin, üzerindeki bitki ve hayvanlardan pek çok canlı türünü kaybettiği ve artık onun mevcut canlıları bile barındıramaz bir hâle getirildiğidir. İnsan denilen o hârika varlığın atası Âdem'in yaratılış ve gökten indirilişine gelince biz bundan sonra bu konuyu ele alacağız. Şu kadarını söyliyelimki Âdem'in cennetten indiriliri için "inzal" fiili değil daha değişik anlamlara gelebilecek "hubût" fiili kullanılmışım Yüce Allah, bitki ve hayvanlarıyla tüm canlı hayatı işte şimdi göreceğimiz bu varlığa bahsetmiştir. Ancak bu bir emânettir, ilk insandan son insana aynen götürülüp teslim edilmesi gereken bir emânet. İnsan bu hayat içinde büyüktür. Onu daralttıkça kendisi de küçülür. [54]

2 - Yeryüzünde İnsanın Ortaya Çıkışı Ve İnsanın Ana Karnındaki Yaratılış Safhaları

İnsan dünyaya bitki ve hayvanlar yaratıldıktan sonra davet edildi. H z. Peygamber (S) bir önceki konuda kaydettiğimiz sözlerinde görüldüğü gibi, dünya Ömrünü yedi devreye ayırmışlardır. İnsan bu devrelerin sonuncusunda ve bu dönemin de sonlarına doğru yaratılmıştır. Peygamber (S)'in anlatımına göre;

" Yüce Allah, Adem'i bütün canlı yaratıkların ardından, cuma günü, ikindiden sonra- cuma (günü) saatlerinden bir saatin sonunda- ikindi ile akşam arasındaki bir zaman içinde yarattı" .[55]

Bu açıklamadan, insanlık tarihinin diğer canlılannkine göre çok yeni olduğu anlaşılır. Peygamber'in bu açıklamasına dayanarak bugün 4,6 milyar yaşında

talimin edilen dünyanın bu ömrüne göre bir hesap yapacak olursak, ilk insanın yaklaşık bir hesapla son 55 milyon yıl içerisindeki her hangi bir zamanda ortaya çıktığı sonucuna varabiliriz. Önceki konuda tamamını yazdığımız Peygamber'in bu açıklamasında dünyanın ömrü yedi zaman dilimine ayrılmış ve bunun en son diliminin en son saati içerisinde ilk insan yaratılmıştır. Hadiste bu saat gündüz saati içerisinde verilmiştir. Gündüzü ortalama 12 saat kabul eder ve dünyanın tahminî ömrünü önce 7'ye, daha sonra da 12'ye bölersek yaklaşık 55 milyon yıllık bir süre buluruz. Bu hese-ba göre insanlığın ilk atası bu dilim içerisindeki bir zamanda ortaya çıkmış olacaktır. Sağlamlık yönünden ikinci derecede sayılan bazı hadis kaynaklarında ise dünya'nin yaşı altı devre olarak verilirki[56] buna göre bir hesap yapıldığında ilk insanın ortaya çıktığı son zaman dilimi yaklaşık 64 milyon yıl öncesinden başlıyacak ve dünyanın yaşı büyütüldüğünde de bu son dilim daha da büyüyecektir. Gerçekten bugün insanlığın tahmin edilen yaşı, Peygamber 'iıı bu açıklamasından hareketle yaptığımız hesaplarla ortaya çıkan süreçlere uygun düşmektedir. Buna göre insan son 55 veya 65 milyon yıllık bir süreç içinde ve bu sürecin herhangi bir diliminde ortaya çıkmıştır.

Tüm bitki ve hayvanların kendisi için yaratıldığı bu insan denen canlı onlara karşı büyük bir üstünlüğe sahip olarak ortaya çıkmıştır. Yüce Allah bu yaratığı ile diğer akıllı türleri oluşturan melek ve cinlerin karşısına âdeta övünerek çıkmış ve onlardan bu mükemmel yeni eserinin karşısında saygıyla eğilmelerini istemiştir. Melekler, İlâhî istek doğrultusunda bu hârika yaratığın önünde ve fakat aslında onu yarattığı için yüce Allah 'a gereken saygılarını secdeleriyle ortaya koydular. Cinlerin temsilcisi İblis ise bu yeni canlıyı saygıya değer bulmadı. O kendisinin ateşten yaratıldığını İleriye sürerek topraktan olana saygı gösteremiyeceği itirazında bulundu. Oysa melekler, ateşten daha üstün bir niteliğe sahip olan nurdan yaratıldıkları halde onu saygıya değer bulmuşlardı. Aslında melekler için önemli olan Allah'ın irâde ve emridir ve O'nun bir şeye önem verilmesini istemesidir. Kur'an-ı Kerîm'de insana bu saygı olayını anlatan pek çok âyet bulunmaktadır.[57] Yüce Allah, ateş (:nar)in topraktan üstün olduğu iddiasını onun sahibi ile beraber reddetti. Gerçekten kâinatta ateşten sonraki bir evrim ve aşama olan "toprak" bin bir çeşit hayatın kaynağıdır ve her canlı türün sırrı onun içinde bulunmaktadır. İnsanın da temel maddesini işte bu toprak, bu sihirli madde teşkil etmiş ve mâhiyeti bilinemiyen "ruh" insanı diğer canlılardan farklı bir konuma getirmiştir.

Kur'an-ı Kerîm'de, melekleri ve cinler temsilcisini insana saygı anlamında secdeye davet eden yedi ayrı emir âyeti bulunmakta, bunlardan beşinde emir doğrudan secde fiiliyle[58] ve diğer ikisinde de yere kapanma anlamında bir başka fiil ile

gelmiştir.[59] Bizzat bu beş secde emri daha sonra İslâm dininde beş vakit namaz biçiminde farz bir ibâdet olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Daha düşük derecede vitir ve bayram namazları türünden sec-deli diğer namazlar ile bu sayı sözkonusu âyetlerde olduğu gibi toplam yediye ulaşmış olmaktadır. Cuma namazı ise haftada bir öğle namazının yerini alan bir ibâdet olmuştur. Öte yandan kuşluk ve teheccüd (gece) namazlarının Peygamber için farz olmasına bakılırsa onun bakımından farzların yediye tamamlandığı görülür. Bu da Kur'an'm evrendekine eş bir düzen temeline oturduğunu gösteren delillerden biridir. İlk insana saygı gösterilmesi için verilen secde emirleri bu dinde artık, insanın kendi kendine saygısı ve yüce R a b b i n e kulluk ve teşekkürü için bizzat onun kendisinden istenir olmuştur. Bu noktada hiç kimsenin İblis gibi bir yanılgıya düşmesi de arzulanmamış tır.

Görüldüğü gibi insan türüne saygı secdesiyle ilgili toplam âyet sayısı, göklerin sayısına eşittir. Böylece Kur'an, insana gökler çapında bir mâna kazandırmıştır ve ona tüm göklerin Allah'a itaatma eş değerde bir ibadet görevini bir hediye gibi yüklemiştir. Müslüman için her bir namaz ibadeti meleklerin Ademe secdesi kadar ve hatta ondan daha fazla önemli olmuştur. Çünkü müslümanm secdesi Adem yerine doğrudan Yüce Allah'a yönelik bulunmaktadır. Bundan geri duran insan Yüce Yaratıcıyı dinlememe yanında o kendi insanlığına da saygı göstermiyor ve o kendi kendisi karşısında şeytan durumuna düşüyor demektir. Her insan insanlığın eşit bir üyesi olduğundan dinde kim olursa olsun insanın insana secde, rukûu ve bu ölçülere varan saygısı yasaklanmıştır. Namazın tarihi bu ilk secde olayına kadar uzanmalı ki şeytan en çok bu İbadetin ihmali için uğraş verir görünüyor.

Buraya kadar ele aldığımız konularda görüldüğü gibi Kur'an-ı Kerîm; tüm yer, gökler ve bunların içindeki canlı-cansiz bütün her şeyin yaratılışta kendine göre bir tekâmül devresinden geçtiğini açıkça ortaya koymaktadır? Kur'an'daki anlatımlara bakılırsa hiç bir şey bir anda oluşmamış ve her-şey ve her âlem bulunduğu son noktaya kendisine ait evrim kanunlarına uyarak gelmiştir. Şu kadar varki yaratılış için verilen emir bir tekdir[60] ve bundan sonra her şey kendi sırasında ve kendi tekâmül ve evrim kanunlarına uyarak oluşumunu ve gelişmesini tamamlamıştır. Evrende elbet bölünebilen en küçük zaman birimi içerisinde yaratılan ve oluşan şeyler de vardır. Evrenin ilk temel maddesi şüphesizki bir anda ortaya çıkmış olmalıdır. Bazı şeyler de bir anlık zaman içinde yaratılırlar. Fakat evren bir bütün olarak belli aşamalardan geçer ve belli zaman süreçleri içerisinde akıp şekillenir. İşte insan denilen bu canlının ilk atası ve ilk anası da aynı tekâmül devrelerinden geçmişlerdir. Fakat ilk insan Âdem daha ilk

anda insan olmak üzere ayarlanıp yaratılmıştır. İnsanın ham maddesi olan toprak bütün çeşitleriyle İlâhî El tarafından toplanmış ve onun hamurunu sâdece ve sâdece bu El yoğunıp şekillendirmiştir. Âdem ile ilgili bütün Kur'an âyetlerinde o, bağımsız bir canlı türün ilk atası olarak gösterilmekte ve her şeyde olduğu gibi onun da yaratılışı tesadüflere değil yüce İlâhî irâdeye bağlanmış bulunmaktadır. Bu irâde cinler hâriç tutulursa yeryüzünün tüm canlıları arasından bir tek insan oğlunu mükellef tutmuş ve yalnız ona sorumluluklar yüklemiştir.

Kur'an-ı Kerîm'de insanın ayrı ayrı yaratılış ve oluşum safhalarından söz edilmektedir. O daha henüz insan denilen bir yaratık hüviyetini kazanmadan önce uzun bir merhale geçirmiştir. Kur'an onun bu safhasını şöyle anlatır;

" İnsan üzerinden, henüz kendisinin anılmaya değer bir şey olmadığı uzun devirden bir süre geçmiştir"[61]

Kur'an müfessirlerinin çoğu bu uzun süreyi, Âdem'in geçirdiği safhalar şeklinde anlarlarken bazıları da bunu insanın ana rahminde geçirdiği dönemler olarak düşünürler.[62] Her iki oluşum ve yaratılışın Kur'an 'da anlatılan belli safhaları vardır ve insanın yeryüzünde ilk yaratıldığı maddeyi toprak oluşturmaktadır ve bu toprak insan şeklinde bir varlığa dönüşünceye kadar gene belli aşamalardan geçmiştir. İbn Abbas (ö. 68 H/687 m), Fahrud-dîn er-Râzî (1150-1210 m) ve Endülüslü Kurtubî (ö. 671 h/1272 m)'nin de dahil bulundukları çoğu müfessirin yaptıkları sıralamaya göre, topraktan başlıyan bu aşamaların ikincisi çamur (:tîn) hâli, üçüncüsü insan biçiminde şekillenmiş kara balçık (hamev mesnûn hâli, dördüncüsü de pişmiş kuru çömlek gibi olan balçık (salsâl) dönemidir.[63] Bazı kaynaklarda İse 3. ve 4. safhalar İbn Abbas (r.)'ın sıralamasında yer değiştirmiştir.[64]

Tik insanın topraktan yaratıldığına dâir Kur'an'da altı âyet[65] ve onun niteliksiz sâdece çamur safhası hakkında gene altı âyet vardır.[66] Bu çamurun değişik nitelik ve safhalarım veren âyetler sayısı da gene altıdır.[67] Elbet bu sayılar tesadüfi bir anlatımla ortaya çıkmış olamaz. Bunlar bize belli süreçleri ve belli oluşum ve gelişmeleri anlatıyor olmalıdırlar. Kur'an ifâde ve düzenleme olarak evren gibi bir düzen ve denge temeline oturduğu için bu durumun elbet bize anlatmak istediği şeyler vardır. Nitekim insanın, ana karnında, hücre bölünmesi ve molekül sıralanması yoluyla oluşup gelişmesini ifâde eden "fatr: " fiili ve Allah'ın buna ilişkin yaratıcılığı Kur' an 'da altı yerde dile getirilmiş ve nihayet, az sonra ele alacağımız bir âyette bebeğin, doğuncaya kadar ana karnında geçirdiği altı safhaya dikkat çekilmiştir.[68] Buradan anlaşılan şudurki ilk insan da ana rahmi dışında tabiatta benzer safhalar geçirmiş veyahutta onun tabiattaki bu oluşum

ve gelişim safhalarına benzer merhalelerin yerini bu sefer ana karnındaki bu safhalar almıştır. Bütün bunlar, ayrıca göklerin altı oluşum safhasıyla eşleşmiş bulunmaktadır. Hatta hamilelik ve çocuğun sütten kesilmesine ilişkin sûreleri veren iki ayrı âyetin ortaya koyduğu rakamlar [69]birbirinden çıkarıldığında asgari hamilelik süresi tam 6 ay olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da fıkıh usûlü biliminde 7. aya ayak basmış olma demektir. İşte burada da bir bebeğin yaşayabilme şansı ceninin asgarî 6 ayını bitirmiş olmasına bağlanmış bulunmaktadır. Burada ilgi çekici olan, ayrı sûrelerde olmalarına rağmen bu âyetlerden biri 14, toplam daha uzun süreyi veren öteki de buna uygun olarak 15. rakam sırasında yer almış olmasıdır. Varlığın derinliğinden gelen bu safhalar 0-6, 12, 18 yaşları olarak oyun hayâtının önemli dönemlerini de oluşturuyor gibidirler. Biz burada şu noktaya da yer vermekten geçemiyoruz. İnsanın yaratılması için atılıp koşan meni Kur'an-ı Kerim'de atılgan su anlamında :mâ'un d âfık" tabiriyle ifade edilmiştir.

Topraktan insana geçişin tamamlanmasından sonra üreyip çoğalmanın ana karnındaki aşamalarına gelince bu hâdise meni denilen erlik suyu İle başlatılmıştır. Yeni bir insanın oluşması için bu suyun duraklamadan sür'atle yerine ve hedefine ulaşması gerekmiştir. Onun canlılık güç ve atılganlığım muhafaza etmesi şarttır. İşte bu hassas noktaya değinen Kur'an-ı Kerîm ilgili ayette buradaki fışkırma ve atılganlık (:dıfk) olayına dikkat çekmiştir. Târik sûresinde yer alan bu âyet orada, insanın oluşum safhaları sayısı olan 6. âyet şuasına konulmuş bulunmaktadır. Bu bir tesadüf olmamalıdır. Patlayıp yahut bölünüp ayrışma (:fatk) suretiyle felekî (:kozmik) bir çekirdekten 6 safhada göklerin ortaya çıkışı ile buradaki "dıfk" hâdisesi arasında benzerlikler vardır. Her iki hâdise hakkında da birer âyet gelmiştir ve her ikisinde de biri insana öteki evrene ait olmak üzere ilk çekirdekler 6'şar safhadan geçerek Yüce İradenin hedeflediği varlıkları oluşturmuşlardır. Her ikisinin kendi iç safhalarındaki yapılanmaları da daha önce belirttiğimiz gibi aynı "fatr" fiiliyle sözkonusu edilmiştir. Her büyük başlangıç kendi çapında büyük bir hareket ve canlılıkla başlamaktadır. Âyette belirtilen "mâ'un dâfık" ile adı geçen Târik sûresine adını veren ve çok yüksek gücüyle delip geçme özelliğine sahip bulunan yıldız "necin sâkıb" arasında da her iki hâdisenin akışı bakımından bir benzerlik kurulduğu söylenebilir. Kur'an'da hayatî (: biyolojik) oluşumlar ile felekî (: kozmik) oluşumların yer yer bir bütünlük içinde birlikte ele alındığı bir vakıadır. Biz bu noktadan sonra şunu da belirtelim ki dişi yumurtanın ilk döllenme aşaması Kur'an'da '" alak:" veya "a 1 a k a " tabiriyle ifade edilmiştir. Bu arap dilinde tutunma ve asılma anlamına gelir. Biri diğerine tutunmuş veya öteki bunu alıp tutmuştur. İşte ana karnında yaradılış bu noktada başlar. İlk nazil olan âyetlerin

yer aldığı 'Alak sûresi adını işte bu olaydan almıştır. Yüce Allah yeryüzüne Hz. Muham-med (S)'e ikinci olarak indirdiği âyette kendi yaratma güç ve sıfatını ilk defa bu nokta için dile getirmiştir. Artık tüm insanlığa İlâhî Hitap başlamıştır ve insanın da varlığı işte buradan başlamaktadır. İlk âyette ise "Yaratan Rabbin adı ile" ifadesi yer almakta ve Yüce Rabb insan denen bu eserini âdeta kendi isim ve mührüyle yaratmış olmaktadır. Sanatkârların eserleri kendi mühürlerini taşır. Ancak burada Yüce Allah kendisinden sonra insana gene kendisini yani insanı anlatmaya başlamıştır. İlk başa ise "Besmele" yerleştirilmiştir. Allah her zaman bu eseriyle övünmek istemiş, melek ve iblisin karşısına da onu, övünerek çıkarmıştır. Allah insandan da hep Övgüye lâyık amel, iş ve davranışlar beklemiştir.

İnsan denilen canlıyı oluşturacak olan toprak hamurunun yâni çamurun Kur 'an 'da dört ayrı özelliğinden ve daha doğrusu dört ayrı aşamasından söz edilir. Bunlardan biri ve daha doğrusu ilk aşama için şöyle denilir:

" Andolsun biz İnsanı çamurdan (süzülmüş) bir hulâsadan yarattık"[70]

Bu âyete göre süzülen bir çamurun özü (:sülâle min tîn) insanın ilk temel hamurunu teşkil ederken[71] diğer bir âyette bu çamurun yapışkan (:tîn lâzib) özelliği ve daha doğrusu böyle bir aşaması dile getirilmiştir. Bu âyette de şöyle denilir:

" Şimdi (Ey Muhammed) onlara sor: onları yaratmak mı daha güçtür, yoksa yarattığımız diğer şeyleri yaratmakmı? Gerçek şu ki Biz kendilerini yapışkan bir çamurdan yaratmışızdır"[72]

Burada, yapışkan çamur olarak geçen ifâde İbn Abbas (r.) dan başlıyarak İslâmî ilk devir müfessirlerince; "içinde kum olmıyan, güzel, temiz ve yapışıp uzayan bir çamur" diye mânalandırılmıştır.[73] Gene aynı dönem müfes-sirlerindenMücâhid (ö. 100 h/718 m) veDahhak (ö. 105 h/723 m) gibiler ek olarak ona "kokuşmuş çamur" anlamını da vermişlerdir.[74] Bu çamurun yapışkan olmasına karşılık, süzülmüş çamurun da akışkan olması sözkonusu olabilir. Bir kimsenin sülâlesi onun kendisinden akıp gelen özüdür. Bunun gibi ilk insan da çeşitli toprak numunelerinden yoğrulan bir çamur özünden vücut bulmuştur.

İnsanın ilk maddesi olan toprağın bu çamur merhalesinde elbetteki Su, toprak kadar önemli bir unsur olacaktır. Çünki çamur, su ve topraktan ibaret bir karışımdır. İran ve Türk illerinde ilmî faaliyetlerde bulunan müfessir-filozof Fahruddîn er-Râzî; insan ve hayvanların gıdasını bitkilerin teşkil ettiğini, bitkilerin de toprak ile suyun karışımı olan ve âyette belirtilen nitelikteki çamurdan

doğduklarını kaydettikten sonra, insana gıda olup onda hayat bulan madde terkibinin böyle bir çamurda da hayata dönüşebileceğini anlatır.[75] Yapışkan ve kokuşmuş bu çamurda bazı hayati faaliyetlerin harekete geçtiği açıktır. Diğer yandan çamur hâlinin uzun süre devam edebilmesi için bu nesnenin sulak bir ortamda bulunmasının zarureti de ortadadır. İnsana doğru giden böyle bir nesne kendi içindeki hayatiyet gücünü sudaki hayatiyet ile birleştirip besliyerek canlılığa doğru bir gelişme göstermiş olmalıdır.

" Her canlı şeyi sudan yarattık" [76]anlamındaki âyet böyle bir oluşumu da kapsamı içine alacak genişliktedir.

İnsana doğru giden oluşumun dördüncü aşaması-ki bu İbn Abbas 'dan gelen bir sıralamaya göre üçüncü aşamadır- çömlek gibi kuru balçık dönemidir. Biz daha önce bu merhaleyi de çamur aşaması içinde göstermiştik. Tabiiki bu çamur döneminin kendi içinde, âyetlerde görüldüğü gibi, pek çok aşamalardan geçtiği söz konusudur. Yapışkan çamurdan çömlek gibi kum balçık merhalesine geçiş ile ilgili âyetlerden birinde şöyle denilir:

" Andolsun Biz insanı, kuru bir çamurdan, kokusu değişmiş ve şekillenmiş kara bir balçıktan yarattık"[77]

Burada belli bir değişim geçiren çamurun kaba taslak insan biçiminde şekillendiği ve onun belli bir katılık ve kıvama geldiği anlatılır.[78] Şu kadar varki bu kaba taslağın düzenlenmeğe ve bünyesinde dengelerin kurulmasına ihtiyacı vardır. İşte bu durum hemen bir sonraki âyette şöyle dile getirilir:

" Ben onun son düzenlemesini yaptığım ve ruhumdan ona üflediğim zaman siz (melekler ve iblis) hemen onun için secdeye kapanın[79]

Ana hatlariyle ortaya çıkan şekille ilgili bu son düzenleme işlemi için sözkonusu âyetlerde "tesviye" kelimesi kullanılır. Böylece daha ilk başta hedeflenen yapı ortaya çıkınca ona insan kişiliğini verecek olan İlâhî ruh üflenir. Artık meleklerin ardından, evrende, saygıya değer bir varlık daha ortaya çıkmıştır.

İnsan için en güzeli onun yerkürenin aslî maddeleri olan toprak ve sudan yaratılmış olmasıdır. İnsanın bunların karışımı çamurdan yaratılmış olması ne Allah için bir eksikliktir ve ne de bu, insana bir eksiklik getirir. Biz Kur'an-i Kerîm'de bunu şöyle bir ifâdeyle anlatılmış buluruz:

" O Allah, yarattığı her şeyi güzel yapan ve insam yaratmaya da çamurdan başlıyandir".[80]

Burada, dünya şartları içerisinde, insan için en güzelinin onun topraktan yaratılmış olması, gösterilir. Çünki insan toprak ve suyun nimetleriyle beslenecek ve yeryüzü imkânlarını kullanacaktır. İnsanın bu durumu ona, eğer varsa, dünyamız gibi başka gezegenlerden faydalanma imkânı da bahşedecektir.

Kur'an'ın bir diğer ayetinde insan heykelini oluşturan balçığın bir çömlek kuruluğundaki durumuna değinilire[81] ki bu, daha önce söylediğimiz gibi müfessirlerin büyük çoğunluğunca, kendisine ruh verilmeden önce, Âdem'in toprak döneminin en son merhalesi olarak kabul edilir. Endülüs ülkesinden şöhretli müfessir Kurtubî (ö. 671 h/1272 m) bu konuda Kur'an müfessirlerinden büyük çoğunluğun görüşünü anlatırken şunları yazar:

" Âdem önce dağınık durumda bir topraktı. Sonra bu toprak ıslanıp çamur oldu ve beklemeğe terkedildi. Bu dönemde o çürüdü ve değişken kara bir balçık hâlini aldı. Ondan sonra da kuru balçık hâline geldi"[82]

Bu son evresinde taslak vücudun, önceki dönemlerine göre daha da katılaştığı ve nerdeyse bir çömlek sertliğine yaklaştığı anlaşılmaktadır. Fakat o, bazı müfessirlerin de dedikleri gibi genede kokuşmuş bir çamur özelliği taşıyor olabilir.[83] İnsan denilen bu canlıya dönüşecek bir bedeni elbetteki pişmiş bir çömlek sertliğinde düşünmek doğru olmaz. Bu onun önceki durumuna kıyasla bir benzetmeden ibaret olmalıdır. Nitekim ilgili âyette de benzetme edatı kullanılmıştır. Ayrıca bizim, kuru balçık olarak tercüme ettiğimiz sözkonusu âyetlerdeki "salsal: kelimesi eski arapçada; et kokuşması, anlamına da geliyor.[84] Bu da onda hayatî faaliyetlerin son aşamaya doğru geldiğini gösterir. Bütün bunlardan sonra az önce kaydettiğimiz âyetlerden birinde anlatıldığı üzere eksiklerini tamamlama ve uzuvlarını dengeleme devresine sokulmuş ve bunun sonunda da ona insanî kişiliğini kazandıran o muamma ruh üflenmiş ve artık o, saygıya değer bir varlık hâline gelmiştir. Âyetler göz önünde bulundurulduğunda insanın oluşum ve gelişmesini altı ana devrede tamamladığı görülür. Bunlar; toprak, çamur, süzülmüş çamur, yapışkan çamur, değişken ve şekil tutan kara balçık ve nihâyet çömlek benzeri sertleşmiş balçık devreleridir. Bu en son safhadan sonra toprak ve çamura ait bütün safhalar bitmiş ve insan heykeli artık bütün bu merhaleleri geride bırakarak kanlı canlı etten ibaret bir bünye özelliğini kazanmıştır. Bu dönemin başında ona doldrulan İlâhî ruh ve beşerî duygular şüphesiz bir anda onu donukluktan kurtarıp en sevimli bir yaratık hâline getirmiş ve bundan sonra o artık yeni bir safhaya girmiştir. Dil bakımından "âdem" kelimesi ise; yer yüzeyinin görünen kabuk kısmı yahut esmer veya öncü olmak gibi anlamı olan bir fiil kökünden gelmektedir.[85]

Biz Adem'in ilk safhaları üzerinde biraz daha duracağız. Sağlamlık yönünden ikinci derecedeki bir kısım hadis kaynaklarında Hz. Muhammet (S) 'in, Âdem 'in yaratılışı ile ilgili şöyle bir sözüne yer verilir:

" Yüce Allah, Âdem'i, yeryüzünün tümünden aldığı bir Hitam topraktan yaratmıştır. Âdem'in çocukları insanlar da yeryüzeyi toprağının çeşidi miktannea çeşitlenip geldiler. Onlardan kimi ova gibi (uyumlu ve yumuşak), kimi yeryüzünün yüksek ve katı kısmı gibidirler. Kimi pis, kimi de temiz ve hoş olur. Bazıları da ikisi arası bir durumdadır" .[86]

İnsanlardaki ruhî ve bedenî farklılıkların kaynağını temelde yeryüzeyi toprağındaki çeşitliliğe bağlıyan Peygamber, ilk insanın yaratılışına esas olan cevherin tüm yeryüzeyinin ve yerkabuğunun bir hulâsası olduğunu söyler. Bu açıklaması, daha Önce kaydettiğimiz; "Andolsun Biz insanı çamurdan (süzülmüş) bir hulâsadan yarattık" âyetiyle de uyum içindedir. Bu, bir ihtimal, yüzey topraklarının denizlere sürüklenip orada birbirine karışan nü-mûıie bir çamur özü olabilir. Bu öz, denizle bağlantısı bulunan sulak bir yerde uzun devirler sürecek bir işleme tâbi tutulmuş olabilir. Bu yerin daha sonra yavaş yavaş su ile bağlantısı kesilmiş olmalı ki insan adayı çamur nesne sertleşmeye yüz tutsun. Böylece o, belli şekilleri kabul eder bir hâle gelecektir. Elbet denizler tüm yer kabuğundan örnekler toplıyan bir hazîne durumundadırlar. Eğer insan her çeşit toprak örneklerinin bir özünden oluşmuşsa araya deniz aracılığının girmesi mantıkî olacaktır. Â d e m ' in hamuru çok yağmur alan ve nemli bir yerde sürekli sulanıp nemlendirilmiş de olabilir. Kur'an'da ilk insan hakkında verilen bunca temel bilgiye rağmen gene de onun yaratılışı ve hayatı sırlarla doludur. Ve biz burada Kur'an ve hadisler doğrutusunda sâdece bazı tahminler yürütüyoruz.

Âdem'in hayatındaki sırlardan bir diğeri onun önce cennete konulmuş olması ve sonra oradan yere indirilmiş bulunmasıdır. Nasıl oluyor da ilgili âyet ve hadislerde görüldüğü gibi, yeryüzü toprağından ve onun tabiat ve şartları içerisinde yaratılan Âdem eşi Havva ile beraber önce cennete yerleştiriliyor! Bu cennet insanların öteki hayatlarında içinde olmak istedikleri cehennem karşıtı olan bir cennetmidir yoksa orası, yeryüzünün cennet gibi ve fakat yüksek bir arazi kesimimidir? Bu konuda İslâm kesiminde iki ayrı görüş ortaya çıkmıştır. Hz. Âdem'in cennetten indirilişi ile ilgili âyetlerde yukarıdan ve özellikle gökten yere inme anlamındaki "nüzul" yerine sâdece yukardan aşağıdaki bir yere inme veya bir yerden diğerine intikal anlamındaki "hubût: fiili kullanılmıştır. Peygamber (S) de Âdem'in cennetten yere indirilişiyle ilgili anlatımlarında hep aynı fiili kullanmış bulunmaktadır. Kur'an'da bu fiil Hz. Nuh'un gemisinden karaya inmesi[87] Hz.

Musa'nın bir şehre inip yerleşmesi[88] ve bir kayanın yukardan aşağı düşme[89] olaylarının anlatımında kullanılmıştır. Cennette iskân edilen Âdem ile Havva'nın oradan çıkarılış olayı Kur'an-ı Kerîm'de şöyle anlatılır:

" - Hani meleklere; Âdem için secde edin, demiştik de İblisten başka hepsi secde etmişlerdi. O ise dayatmıştı.

- Biz de demiştik ki; Ey Adem, bu hem senin hem de eşinin düşmanıdır. Sakın o sizi cennetten çıkarmasın; sonra mutsuzluğa

uğrarsın.

- (Ve gene demiştik ki;) Senin için burada aç kalmak ve çıplak kalmak da yoktur,

- Ve sen gerçekten burada susamıyacaksın, güneş sıcağında da kalmıyacaksın.

- Sonunda şeytan onu kötü düşünceye saptırdı. Ona; Ey Adem! Sana sonsuzluk ağacını ve son bulmıyacak bir devleti göstereyim mi, dedi.

- Bunun üzerine ikisi de o bitkiden yediler de hemen çirkin yerleri açılıp kendilerine görülüverdi. Onlar üstlerini cennet yaprakla-rıyla örtmeğe başladılar. Böylece Âdem Rabbine karşı gelmiş ve yoldan şaşmıştı.

- En sonunda yine Rabbi onu seçti de tevbesini kabul etti ve onu doğru yola iletti.

- Ve onlara söyle buyurdu; ikiniz oradan, hep birden, birbirlerini-zin düşmanları olarak inin. (Bundan sonra) artık ne zaman Benden size doğru yol (göstericisi) gelir de kim Benim bu doğru yoluma uyarsa o sapmaz ve mutsuz da olmaz"[90]

Kur'an-ı Kerîm'in bu anlatımından Âdem ile Havva'nın başlangıçta sindirim olayına yol açrnıyan gıdalar aldıkları ve sonra yasaklanan ağaç veya bitkiden yeyince böyle bir olayla karşılaştıkları anlaşılır. İlk başta onların henüz sindirim cihazları faaliyet hâlinde değildir ve muhtemelen o tam teşekkül etmemiştir. Ne kadar zaman sonra olduğu bilinmez, onlar sin-dirimsiz hazmı mümkün olmayan ağaçtan yediklerinde dışarı çıkma olayı gerçekleşir. Bunun üzerine onlar, daha Önce farkına varamadıkları mahrem yerlerini tanırlar ki bu sindirim olayı onlardaki bedenî gelişmenin cennette de sürdüğünü ve orada dünya hayatına tam hazırlığın yapıldığını gösterir.

Âdem ile Havva sindirim posalarını dışarı attıkları anda, bir tînet olarak ilk defa kendilerinde beşerî bir utanma duygusu belirir ve onlar açık kalmasını istemedikleri yerlerini cennet ağaçlarının çok geniş yapraklarından edindikleri örtülerle örterler. Böylece fıtrat insanda bir haya ve terbiye olgusuna yol açar. Bu ilk İkİ insan birbirlerinden utanır olmuşlardır. Muhtemelen orada bu cennete

uygun başka hayvanlar da vardır. Fakat onlardan utanılacak bir durum olmamalıdır. Âdem ile Havva'nın cennette edindikleri bu ilk giysiler gidecekleri yerde bir işe yaramıyacağından onlara yeni yerlerinde giysiler edinecek imkânlar hazırlanmıştır. Âyette görüldüğü gibi ilk iki insan sıcak ve soğuğa karşı değil birbirlerine karşı giyindiler. Henüz bu safhada kendilerine Allah tarafından verilmiş bir giyinme emri yoktu. Fakat İlâhî irâde onları böyle duygularla ve tabiî bir terbiye ile donatmış bulunuyordu. İşte daha sonra İlâhî din bu duygular ve bu fıtrat üzerine kurulacaktır. Nitekim sonradan insanlar, şeytanın böyle fıtrî bir duygu ve terbiyeyi ortadan kaldırmaya çalışacağı ve bunun yol açacağı kötülüklere karşı uyarıldılar. Bunlar Kur'an'da ilgili konu içerisinde şöyle dile getirilir:

" - Ey âdem oğullan! size çirkin yerlerinizi Örtecek giysiler ve bir de süsleneceğiniz zînet ve süsler indirdik. Takva giysisi ise daha hayırlıdır. (Bu giysi ve zînetlerin indirilişi) Allah'ın delillerin-dendir. Olaki onlar iyice düşünüp öğüt alırlar.

- Ey Âdem oğullan! Şeytan ana ve bahanızı, çirkin yerlerini birbirlerine göstermek için, giysilerini soyup nasıl cennetten çıkarmayı sağladıysa sakın sizi de aldatıp kötülüklere düşürmesin. O ve taraftarları, sizin onları görmediğiniz yerden sizi görürler. Biz §eytanları inanmıyanların dostları yapmışızdır".[91]

Bu yukardaki âyete göre Âdem ile Havva cennetten, orada edindikleri yaprak giysilerden soyunmuş olarak çıkarıldılar veya bu giysiler yolculuğun ilk başlarında yırtılıp gittiler. Bu da söz konusu giysilerin âyette belirtildiği gibi çok basit şeyler olduğunu gösterir. Böylece bu iki insan gidecekleri yerde başka örtüler ve daha sağlam giysiler buluncaya kadar çıplak kaldılar ki bu da, dünyada kendilerinden başka insan olmamasına rağmen gene de onlar için bir utanç vesilesi olmuştur. Hayvanlarda bulunmıyan böyle duygular onların insanlıklarından kaynaklanmaktadır. Günümüzde âdem (erkek) giyinme konusunda fıtrata ya da ilâhî uyarıya dikkat ettiği halde çoğu havva (kadın) kendisini şeytanî İsteklere kaptırarak ebedî huzur ve hürriyeti kendi açılıp saçılmasında arama yoluna girmiş ve onlar çoğu erkek tarafından da sâdece kendi erkeklik hesaplarına desteklenmişlerdir. Fakat bu durum çok geçmeden âdemin havvaya karşı duygularını zayıflatarak ve bazan da tamamen ortadan kaldırarak cinsel duygu bozukluklarına yol açmıştır. Bu yola giren toplumlarda, Öldürücü sârî hastalıklar gibi eşcinsellik ve diğer cinsel duygu bozuklukları ileri boyutlara ulaşmıştır. Dünyamız çevre kirliliği gibicinsel duygu kirliliğine mâruz kalmakta ve bu yönde kurtarılmayı beklemektedir. Ademin dikkatini çekmek için olabildiğince açılan

havva sonuçta bu dünya cennetinde âdemsiz yaşama tehlikesine mâruz kalacaktır. Nitekim daha şimdiden yerküremizin pek çok kadım ve pek çok ülkede milyonlara varan ileri yaşlardaki kızları kendilerine eş bulamamanın sıkıntıları içine düşmüşlerdir. Kadın zamanla, açıldığı noktaya kadar cazibesini kaybeder. Ondan sonra o itilen bir varlık olmakta gecikmez. Bu durum onda da pek çok ruhî ve duygusal bozukluklara yol açar. Elbet toplumda erkeklerle kadınların birbirleriyle her türlü kayıttan uzak bir şekilde haşir-neşir olmaları da zamanla duygusal kayıp ve tahriplere yol açacak olan en büyük etkenlerden biridir. Sonuçta en büyük zararı âdemin mi yoksa havvanın mı göreceği ise bir araştırma konusudur. Kur'an, kadınları bir tarafa iten Lut kavminin yaşadığı durumun yaşanmaması için insanlığı uyarmıştır. Toplum ve ruh bilimciler bilimsel olmak için dini karşılarına almaktan vazgeçip bu konuları gerçekçi bir yaklaşımla araştırıp siyasetçilere yol gösterici olmalıdırlar. Biz her âdem ve havvanın duygusal kirlilik ve tahrip ortamından kurtularak onların erkek ve kadın kalmalarını ve her birinin îlâhî irâde doğrultusunda huzur bulacakları bir yuva kurmalarını dileyerek esas konumuza dönüyoruz. Şu da bir gerçektir ki dünyanın çoğu havvasi da ilk yaratıldığı fıtratmdaki o nezih ruh ve duygusunu olanca şeytanlara karşı bütün sâfiye-tiyle koruyarak tam bir kadınlık ve hanımlık kişiliğini sergilemiş ve sergilemektedirler.

Âdem ve Havva'yı cennetten çıkartan iblis şüphesizki onları takibe almıştır. İlk başta karşı çıktığı bu yeni yaratıkların yücelmesi onu son derece rahatsız ediyor. Fakat o doğrudan insana bir zarar veremez. İnsan kendisine gene kendi yaptığıyla zarar verir. Bunun için K u r ' a n ' d a; insana özellikle kendi yaptıklarından korkması, sâdece ve sâdece Allah'tan çekinmesi uyarısı yapılır. Allah'tan af dileyen Âdem yeniden Onun nezdinde makbul bir yere sahip olurken[92] İblis hâla üstünlük iddiasını sürdürmekte ve kendini yüceltme yolunu seçme yerine, insanı küçük düşürerek ona kıyasla kendisini üstün gösterme çabalarına devam eder. Birini alçaltarak ve yıkarak kendini üstün gösterme yolu gerçek dinde sâdece şeytan yolu olmuştur.

Âdem cennet denilen ortamdan daha henüz iyi ile kötüyü ayırabilme yeteneğini kazanamamış tır. Şeytan tecrübesinden sonra ancak onun kendisinde böyle bîr temyiz yeteneği belirmiş olmalıdır. Şüphesiz onun Allah'tan af dilemesinde böyle bir yetenek etkili olmuştur ki bu onun ili: defa bir yanlışın farkına varması ve ilk af dilemesidir. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de, cennetten çıkarıldıktan sonra ona doğru yolun gösterildiği söylenir.[93] Bu ise iyi ile kötüyü, doğru ile yanlışı bilmek demektir.

Adem, ölüm ötesi hayat hâriç burası yâni dünya için ve burada îlâhî istek doğrultusunda bir zaman geçirmek için yaratıldı. Bu, Kur'an'da açıkça ifâde edilmektedir.[94] Durum böyle olunca onun cennet veya cennet gibi bir yere geçici bir süre için konulduğu açıktır. Öyle anlaşılıyorki o ve Havva böyle bir yerde bedenî ve ruhî bazı eksiklerini tamamladılar. İblisin isyan edip melekler diyarından kovulduktan sonra[95] Âdem'in cennetinde bulunması bu yerin gerçek cennet olduğu konusunda bir şüphe uyandırmaktadır. Nitekim bu cennetin mâhiyeti İslâm bilginlerince tartışılmıştır. Fahruddîn er-Râzî ve onun ardından aynı şeyleri yazan kelamcı - müfessir Neysa-bûrî (Ö. 728 h/1328 m) bu tartışmaların; bahsi geçen cennetin gökyüzündemi yoksa yeryüzündemi olduğu noktasında yoğunlaştığını yazarlar. Onu gökyüzünde kabul edenler de bu cennetin, bilinen ebedî cennet olup olamıyacağı hususunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Ebu'l-Kâsim el-Belhî ile Ebû Müslim el-Is-fahânî(ö. 322 h/ 934 m) ve Kurtubî'nin yazdığına bakılırsa gene mutezile mezhebinden bazı kişiler ki Ebû Müslim de bunlardandır, sozkonusu cennetin yeryüzünde olduğuna inanırlar. Bunlara karşılık, mutezile mezhebinin önemli sımalarından olan el-Cubbâî bu cennetin gökyüzünde bulunduğunu ve fakat onun bilinen ebedî cennet olmadığını savunurken sünnî mezheplerin teşkil ettiği büyük çoğunluk onun bilinen ebedîlik cenneti olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Bu konuda her bir zümre kendine göre bazı deliller ileriye sürmüşler ve bazıları da susmayı tercih etmişlerdir. Adem'in cennetim göklerde kabul edenler daha önce sozkonusu ettiğimiz ilgili âyet ve hadislerde geçen "hubût: " fiiline gökten ve yukardan aşağı inme anlamını verirlerken ötekiler buna, dünyada bir yerden diğer yere geçiş anlamını verirler.[96] Bu görüş ayrılıklarına karşılık, Adem'in dünya toprağından yaratıldığı hususunda herkes görüş birliği içinde olmuştur.

Kur'an ve sahih hadislerde Adem ile Havva'nın cennetten dünyaya indirildikleri yer ve bu yeni yerlerindeki yaşantıları hakkında bir bilgi bulunmaz. Onların gökyüzündeki cennetten dünyada indikleri yer hakkında söylenenler sağlıklı rivayetlere dayanmaz. Bunların bir kısmı Adem'i Hindistan'a Havva anamızı da Cedde (:Cidde) şehrinin bulunduğu yere indirmişlerdir. Hâkim, Zehebî ve Ibn Sa^d gibi hadisçilerin kaydettiklerine göre Hz. Ali ve Ibn Abbas (r.a.); Âdem'in Hindistan'a indiğini söylemişlerdir.[97] Ayrıca İbn Abbas. Havva'nın Cedde mevkiine indiğini söylemektedir. Gene ondan gelen görüşe göre bunlar cennette dünya senesiyle 500 yıl kalmışlardır.[98] Cedde arapçada nine anlamına gelirken "Cidde" bu dilde sahil şehri anlamına gelir. Acaba Mekke'nin liman şehri bu adını hangisinden almıştır? Bunu bilemiyorum. Bir kısım islâm tarihçilerinin Kur'an ve hadise dayanmadan naklettiklerine göre; Âdem Hindistan veya Seylân

(:Serendîb) adasına, Havva da Cidde şehrine inmiş ve sonra onlar birbirlerini Mekke'nin Arafat mevkiinde bulmuşlardır.[99] Gene halk arasında dolaşan rivayetlere göre, bu ikisi Arafat'tan sonra hemen onun yanı başındaki Müzdelife mevkiinde karı-koca olarak insanlığın ilk ailesini kurmuşlardır. Müzdelife kelime olarak "yakınlaşma" anlamını taşır. Müslümanlar Arafat ovasında âdeta bu ilk buluşmayı ve Müzdelife'de de ilk insanlık âi-lesİnİn bu ilk gecelemesini temsîlen hac mevsiminde bu yerlerde buluşurlar. Bundan sonra onlar artık bu dünyadaki hayatlarında şeytana yer oJmıyacağım ifâde için Mina vadisinde şeytanları taşlarlar. Arafat buluşması ayrıca İnsanlığın, öteki hayatta yeni yerleri olan cennet veya cehenneme intikal etmeden önce hesap meydanında toplanmalarının bir temsili olmuştur.

Önceden de söylendiği gibi Peygamber (S)'den gelen hadislerde Âdem ve Havva'nın indikleri yerler hakkında bir bilgi verilmez. Onun sözlerinde sâdece Âdem'in cuma günü yere indirildiğinden söz edilirki bu gün aynı zamanda Âdem'in yaratıldığı ve gene bu gün onun cennetten çıkarıldığı gündür.[100] Öte yandan Cuma, Peygamber (S)'in sözlerinde, dünya ömrünün devirleri arasında en sonuncusunu temsil eden bir zaman dilimidir. Âdem ile Havva'nın, biri Hindistan, öteki Cidde gibi birbirinden çok uzak yerlere indirildiğine ilişkin görüşlere gelince bunun akla sığar tarafı pek yoktur. Onlar aynı yere veya birbirine çok yakın yerlere indirilmiş olmalıdırlar. Âdem'in topraktan şekillenip hayata geçişi ve daha genel bir ifâdeyle toprak ve sudan bütün çeşitleriyle hayatın fışkırması nasıl hâla bizi düşündürmeğe devam ediyorsa bu ilk iki insanın önce cennete konulmaları olayı da aynı şekilde bizi düşündürmeğe devam ediyor. Ortak kanı şudurki Âdem ve Havva bir cennete konuldular. Kur'an'da yer alan bu hükme herhangi bir itiraz yoktur. Fakat bu cennetin yeri ve mâhiyeti üzerinde düşünceler ve yorumlar farklı olmuştur. Bu cennetin çok lezzetli meyve ve yiyecekleri olmalıdır ki ünlü ha-disçilerden Ahmed b. HanbeV'm kitabında yer alan bir habere göre, Hz. Âdem ölüm hastalığmdayken buranın meyvelerini özlemiş ve oğullarından bu meyveleri bulup getirmelerini istemiştir.[101]

İnsanlığın bir tek insandan çoğalıp çeşitlenmesine gelince Kur'anı Kerîm 'de bu durum açıkça ortaya konulmuştur. Bu konuda gelen ve birbirine benzer dört âyetten birinin ifâdesi aynen şöyledir:

" Ey insanlar! Sizi bir tek kişiden yaratan ve ondan da esini vare-den ve ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rab-binizden sakının..."[102]

Bu âyetlerde insanlığın anası Havva'nın Âdem'den yaratıldığı ve bütün insanlığın bu ikisinden türediği açık bir dille bildirilirken bir başka âyette; kabile, boy ve

milletlerin bu iki çekirdek insandan meydana geldikleri anlatılır. İnsan haklarının temel nas ve ifâdesi olan ve Birleşmiş Milletler teşkilât binalarının kapılarına yazılması gereken bu âyette şöyle denilir:

" Ey insanlar! Gerçekten Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Birbirinizi tanıyasımz diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Gerçek şuki; Allah yanında en değerli ve üstün olanınız takvaca en önde olanınız (:O'nun kanunlarını ve yaratıklarının haklarını en çok gözeteniniz) dır. Şüphesiz Allah her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olandır"[103]

Burada, kök ve asılları bir olan insan ve milletlerin kendilerini diğerlerinden üstün görmemeleri ve üstünlüğün; Allah'ın belirlediği yolda yürüyenlere; Allah'ın kanunlarını ve insanlığın hukukunu en üst düzeyde gözetenlere âit olacağı, anlatılır. Bundan sonra gene Kur'an'da, insanlardaki dil ve renk farklılığına değinen ve bu farklılıkları Allah'ın varlığının delil ve belgelerinden sayan âyetler vardır.[104] Gene Kur'an'da; meyveler olsun, hayvan ve insanlar olsun bütün bu türlerin kendi içlerindeki renk farklılıklarını dile getiren ve bu münâsebetle iklim ve tabii çevreye değinen âyetler bulunmaktadır'[105]. Böylece iklim ve tabii çevrenin renkler üzerindeki etkilerine işaret edilmiş olmaktadır. Yüce Allah'ın, kendi varbğına ilişkin belge (:âyet)lerden olan bu farklılıkların ortadan kaldırılmasını islemediği açıktır. Bitki ve hayvanlarda renk farklılıkları bir güzellik oluyorda bu farklılıklar neden insanlarda bil" güzellik, kabul edilmiyorlar! Neden kuşların farklı farklı ötüşleri bir güzellik ve tabiat zenginliği oluyorda milletlerin ayrı ayrı dillerden konuşup ayrı ayrı türküler söylemeleri bir zenginlik sayılmıyor! Bir tek aileden bu farklılıklar bu zenginlikler nasıl ortaya çıkmıştır! Elbet bütün bunlar Allah 'm yüce güç ve sanatının eseridirler.

Havva'nın bîr erkek olan Adem'den nasıl yaratıldığına gelince Kur'an sâdece bu olayı haber vermekle yetiniyor. Elbet bu bir doğum olayı değildir. Bu sırada, karşıt cinsiyet olmadığından Âdem'in tam adamlığı tartışılabilir. Çünkü herşey tam anlamını zıddıyla kazanır. Hz. Muhammed (S)'in sözlerinden anlaşıldığına göre, Âdem'den alınan bir parça Hz. Havva'nın vücuduna esas olan ilk nüveyi teşkil etmiştir. Burada hücre bölünmesi misâli bir bölünme sözkonusu olabilir ki anlatımlar esas alındığında elbet ana unsur Âdem olarak gelişmiş olacaktır. Havva ise ondan bir fer' ve fakat müstakil bir şahsiyet olarak kemale erecektir.

Bütün Kur'an mü fes s Merinin esas aldıkları bir sözlerinde Peygamber şöyle söylemektedirler:

" Gerçek şuki kadın (erkeğin) kaburga kemiğinden yaratılmıştır. O senin memnun olacağın şekilde dosdoğru olamaz. Eğer ondan istifâde etmek istersen bu eğrilik ondayken istifâde edersin. Onu (arzuna göre) tam düzeltmeğe kalkışırsan kırarsın. Onun kırılması da boşanıp ayrılması demektir".[106]

Genellikle müfessirler Havva'nın, sol kaburga kemiğinden yaratıldığını ve hatta bu kemik kendisinden alınacağı sırada Âdem'in uyku devresine girdiğini yazarlar.[107] Görüldüğü gibi kadının, ruhî ve duygusal yapısını ve erkeğinin ona karşı olması gereken tutumunu anlatırken Hz. Muhammed, Havva'nın yaratıldığı ilk asla dikkat çekmektedir.

Şüphesizki Âdem, Havva olmadan kendisinin erkek olduğu bilincine varamazdı. O kendi varlığındaki dişi unsuru dışan attıktan ve onun gelişip karşısına geçmesinden sonra ancak her ikisi de farklı kişilik ve duyguları olan insanlar olduklarım anlamış olmalıdırlar. Bundan sonra Âdem'in erkeklik duyguları karşı cins olan Havva'ya yönelmiş ve onda bir sükûnet ve huzur aramış, sonuçta da Havva dünyanın ilk bebeğine veya ilk bebeklerine hâmile kalmıştır. Bu olay Kur'an-ı Kerîm'in anlatımında şöyledir:

" O, sizi bir tek kişiden yaratan ve kendisinde huzur bulsun diye ondan da eşini yaratmış olandır. O, eşine kapanınca eşi hafif bir yük yüklendi de onu bir süre (karnında) taşıdı. Hamileliği ağırlaşınca ikisi de Rableri Allah'a; Eğer bize düzgün bir çocuk verirsen andolsunki şükredenlerden olacağız, diye düa ettiler.[108]

İşte böyle insanlığın ilk doğum olayı gerçekleşmiş ve bundan böyle bilinen üreme yolu devreye sokulmuştur. Âdemden Havva'nın vücud bulmasında olduğu gibi şimdi de bu sefer erlik suyundaki kromozomlar kadın olsun erkek olsun cinsiyetleri belirleyici olmaktadırlar. Böylece şimdiki âdem (adam) gene havyaların ilk kaynağı olmaktadırlar. Kadın ise bebek erkek olsun dişi olsun kendi bünyesinde onu örüp vücudlandıran durumdadır. Adem ve Havva cennetten iki kişi olarak çıkarıldıklarına göre bu doğum olayı elbet cennet denilen yerin dışında gerçekleşmiştir. İlk gerçekleşen doğumdan sonra diğerleri de hep aynı yolun merhalelerini izliyerek gelirler. Ana karnındaki safhalar, Kur 'an'da, o günki tıbbın bilmesi mümkün ol-mıyan bir gerçeklikle şöyle anlatılır:

" - Andolsun Biz insanı çamurdan süzülüp çıkarılmış bir özden yarattık.

- (Adem yaratıldıktan) sonra insan Özünü sağlam bir karargâhta meni (tohum) hâline getirdik.

- Sonra meniyi 'alaka (:aşılanmış yumurta) yaptık ve daha sonra da bu "alakayı bir parçacık et hâline çevirdik. Bu et parçacığını da kemiklere (iskelete) döndürdük.

Ardından da bu kemikleri et giydirip kapladık. En sonunda onu başka bir yaratılışla inşâ edip ortaya çıkardık. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir"[109]

Kur'an'ın pek çok âyetinde insana, toprak ve daha sonra meni (tohum) olan aslıhatırlatılır.[110] Böylece yüce Rabb'm gücü ona gösterilerek bir yanlışlık yapmaması için o sürekli uyarılır. Aksi halde yaratıldığı ilk temel maddeler gibi önemsizlik onun yakasını bırakmıyacaktır.

Görüldüğü gibi insanlık bir tek kişiden ve bir tek numuneden çoğaltılmıştır. İlk insanı meydana getiren toprak neden birden fazla âdem meydana getirememiştir. Nasıl olmuştur da bir tek örnek ortaya konulmuştur. Eğer biz bu noktada işi tabiata havale edersek bunun içinden çıkamayız. Daha önce de söylediğimiz gibi şüphesiz bunda îlâhî irâdenin ve bir tek O'nun eli vardır. Yüce Rab hem bu durumu anlatmak ve hem de insana verdiği deeeri göstermek için Kur'an'da, insanı bizzat kendi elleriyle yaptığını söyleyerek şeytana şöyle seslenir:

" Ey iblis! iki elimle yarattığıma secde etmenden seni alakoyan nedir?"[111]

İnsan soyunun bir evrim sonucu maymunlardan veya herhangi bir hayvandan geldiği düşüncesi genel ifâde olarak bu ve önceden verdiğimiz âyetlere ters düşmektedir. Bütün bu âyetlerde görüldüğü gibi insan daha işin başında ve hatta yaratılmadan önce bizzat insan kimliği ile takdir edilip ona göre yaratılmıştır. Allah 'in; "Onu bizzat kendi ellerimle yaptım' tarzındaki ifâdesi bunu gösterdiği gibi O'nun meleklere; yeryüzünde hâkim (halîfe)

bir insan yaratacağını, haber vermesi de bunu gösterir.[112] Diğer yandan Âdem'e, içinde bulunduğu dünyaya âit ve muhtemelen birazda göklere ait nesnelere ilişkin adların öğretilmesi onun varlık âlemine akıl, zekâ, temyiz ve bilim kabiliyetleriyle donatılmış olarak geldiğinin Kur'an'daki bir başka kanıtıdır. Burada ad ve isimler, şüphesizki nesnelere ilişkin özellikler ve kavramlar anlamında kullanılmış olmalıdır. Hatta Kur'an'daki anlatıma göre Âdem bunları kendi sahası içerisinde meleklerden daha iyi bilir durumdadır ve bu da meleklerin hayretine mûcib olmuştur.[113] Âdem ve Havva'nın bazı eksiklerini tamamlamaları için bir orman yerine ilkten cennet gibi bir yere konulmaları da onlara işin başında hayvan değil bir insan muamelesi yapıldığını gösterir. Kur'an'dan öğrendiğimize göre bu insan, hatasına karşılık Allah'tan af dilemeği bilen ve din denilen İlâhî yola girmiş bulunan bir var-lıktır.[114] Bunlar ise insana âit özelliklerdir. Cennette yeme yasağı olmamalıdır. Belli bir meyveye yaklaşma yasağının konulması Âdem ve Havva'yı dinî buyruklara uyma eğitimine tâbi tutma hikmetlerine yönelik olabilir.

Onların önüne artık ilâhî bir düzen konulmaktadır. Daha işin başında insana karşı tavır alan şeytan da bu düzenin baş düşmanı olarak tanıtılır.

İnsanlığın babası Âdem'in peygamber olup olmadığına ilişkin münakaşalar bir yana o, ilk insan olarak Allah tarafından eğitilmiştir; Ona eşya isim ve özelliklerinin öğretilmesi bunu gösterdiği gibi cennetten indirildiğinde ona, Allah buyrukları karşısında hataya düşmemesi için doğru yolun gösterilmiş olması da"[115] bunu gösterir. Âdem'in, Rabbi ile konuşup Ondan kullukla ilgili bazı bilgiler almış olması[116] onun peygamberliğinin Kur'an'daki bir delili kabul edilebilir. Allah tarafından eğitilen ve buna göre yol bulup kendi soyuna yol gösteren bu insana peygamber demekten başka ne söyliyebiliriz. Şüphesiz onun peygamberliği bu halkanın sonunda gelen Hz. Muhammed (571-632 m)'in peygamberliği gibi en mükemmeli getirip ortaya koyan bir peygamberlik olmıyacaktır. Fakat o, kendi soyu insanlığa ilk Allah'ı anlatan ve ilk yolunu gösteren kişidir. O bunubir baba olarak değil bir Peygamber olarak yapmış olmalıdır. Bütün bunlar Adem'in doğrudan bir insan olarak yaratılıp ona göre eğitildiğini gösterir.

Biz Kur'an-ı Kerîm'de, insanın hayvandan geldiği iddiaları bir yana, tam tersi, bazı İlâhî hudutları aşan insanların maymun ve domuzlara çevrildiğine dair âyetler buluruz.[117] Eğer bu ifâdelerde hakaret kastedilmiyor ve gerçek bir olaydan sözediliyorsa bu şekilde yapı değiştirip insanlıktan çıkma elbetteki çok düşündürücü bir olay olacaktır. îlâhî güç elbettekî tartışılamaz. Acaba onların molekül yapı ve düzenlemeleri değiştirilip onlar sözkonusu hayvanlardaki molekül yapısıylamı yapılandılar. Yoksa bu yalnızca bir haka-rettenmi ibarettir? Bunlar zamanla aydınlığa kavuşabilir. Pek sağlıklı olmı-yan bazı kaynaklarda, insanlardan çevrilen pek çok hayvan adı verilmektedir.[118] Kur'an'ın anlatımında, insanın geriye dönüşü gibi bir şey söz konusu değildir. Orada sâdece insandan hayvana bir başkalaşımdan sözedilmiştir.[119]

Bazıları bugünki insanlığın babası Hz. Âdem'den önce milyonlarca âdemlerin gelip geçtiği inancındadırlar. Fahruddîn er-Râzî Şia mezhebi kitaplarında Muhammed b. Ali el-Bâkır'aait böyle bir görüşe yer verildiğini yazar. Fakat Râzî, teselsül yoluyla, sonuçta ilk olanın insanlığın babası sayılacağını ileri sürerek bu görüşü reddeder.[120] Kur'an ve Hz. Peygamber (S)'in açıklamalarına dayanmıyan bu görüş İslâm öncesi devirlerden beri bazılarınca savunula gelmiştir.[121]

İnsanlık yeryüzüne bir tek kişiden çoğalıp bir tek yerden yayılmıştır. Kur'an-ı Kerîm'de; "bess: fiiliyle ifâde edilen bu bir tek noktadan yayılış şöyle ifâde edilmektedir:

" O ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar yaratıp onları (yeryüzüne) yayan Rabinizden sakının"[122]

Cinleri hâriç tutarsak insanoğlu bu yerküresinde tek akıl sahibi varlıktır. Maddeden hayata geçiş evrende ne kadar büyük bir olay ise hayattan akla geçiş ve akıllı bir varlığın ortaya çıkışı ondan daha da büyük bir olaydır. Bu olay işte insanda gerçekleşmiştir. Akıl toplam kâinatın üstünde bir değere sahiptir. Çünkü tüm bu kâinat ve insanın insan olduğu ve hepsinden de öte Yüce Bir Yaratıcı ancak bu akıl yardımıyla bilinip tanınır. Akıl Allah'ın o kadar büyük bir eseri olmuşturki o çok kere kendi kendine bile akıl erdiremez. Biz burada daha çok insanın maddî varlığının ortaya çıkışı üzerinde durduk. İnsan ise bu yapı ve bu varlığıyla değil akıl, ruh, kendine özgü duygular ve akim da ötesinde bir aşama olan îmanıyla bir insandır. İnsan aklıyla tüm evrenle bütünleşir. Ruh ve duygularıyla o kendi cinsleriyle, diğer tüm canlılarla ve hatta cansız nesnelerle bütünleşir. İnsan, akıldan daha sonraki bir aşama olan "îman" la ise Yüce Rabb ile bütünleşir. Böylece "İman" insandaki en yüce değer olarak akıldan da ilerdeki bir merhaledir. Çünkü insan bu merhalede Allah ile buluşur. Bu da topraktan vücut bulan insanın en yüksek bir yere çıkması demektir. Akıl İmana giden yoldaki en büyük yetenektir. O olmadan îmana erişilemez ve fakat iman onun zarurî sonucu değildir. Akıldan Yüce, Bir Allah imanına gidemiyenler evreni veya kendi daracık dünyalarını ve daha doğrusu akıllarını aşamıyan ve bunların maddî ve bir ölçüde dar boyutları içinde sıkışıp kalanlardır. Bunlar sahip oldukları kendi manevî ve yüksek İnsanlık kişiliklerini keşfedemeyip onun maddî ve hayvanı hudutlarını öteye geçemiyen ve hayatı bu çerçevede yaşı-yan kişiler olarak kalmışlardır. İnsan îman için gerekli olduğu için akılla donatılmıştır.

Kur'an-ı Kerîm 'de, insanın maddî varlık ve yapısıyla ortaya çıkışını konu edinen âyetlerin yanı sıra onun ruh ve duygu dünyasını ele alan çok sayıda âyet vardır. Ancak biz burada onun bu yönlerini ana konumuzu ilgilendirdiği ölçüde ele alabildik.

Kur'an 'da insana aklını ve diğer manevî yeteneklerini kullanıp Yüce ve Bir Yaratıcıya îman merhalesine ulaşması emir ve görevi verilmiştir. Fakat Kur'an'da insana Allah'ı sevme emri verilmemiştir. Allah bu kitapta tek yaratıcı olarak kendini tanıtmış, insana kendi eseri olduğunu bildirmiş ve ona sayısız nimetler verdiğini, onun dünyasını ve göğünü sayısız imkânlarla donattığım ona anlatmıştır. Bu kitapta Allah insana görev ve sorumluluklar yüklemiş ve ona insanlık çizgisinden ayrılmaması talimatını vermiş ve fakat ona Rabbini sevme emrini vermemiştir. Bu neden böyledir? Çünki sevmek emirle olacak bir şey

değildir. Eğer insan bütün bu anlatılanlardan sonra kendi Yüce Yaratıcısını hâlâ sevmiyorsa veya sevemiyorsa o artık kendisini gözden geçirmek durumundadır. Bu sebeple "sevme" Kur'an'da bir emir konusu olmamıştır. Buna karşın orada görevlerin yerine getirilmemesi, yasakların çiğnenmesi ve insanlık çizgisinden ayrılma konusunda Allah kullarını uyarmıştır. Bu noktada insan Allah'tan sakınma ve korkma emrine muhatap olmuştur. Görevlerini ihmal eden ve yoldan çıkanlar için elbet üst makam yaptırımlar ortaya koyacaktır. Eğer insan Rabbine karşı görevlerinden başlıyarak diğer tüm hak ve görevleri severek yerine getiriyorsa işte bu takvadır. Gerçekte Kur'an'da sakınma ve korkma uyarıları Allah'ın kendine değil insanın kendi davranış ve tutumuna yönelik bulunmaktadır. Hayvanlar ise böyle uyarılara muhatap olmamıştır. Bu, Allah'ın insanı yüceltme arzu ve iradesinden kaynaklanmaktadır. Allah safha safha yaratılışını anlattığı insanın çok yükseklere çıkmasını istemektedir. Buna karşın da çok korkunç bir aşağılık vardır. Bütün bu safhalardan sonra artık insan iman ve davranışlarıyla kendini Rabbine sevdirtmeğe çalışacaktır.

Çamurdan hamuru İlâhî ruhla yoğrulan insan, artık kâinat çapında ve hatta onun da üstünde bir mâna kazanmış olmakta ve O, bu yüksekliğine uygun olarak da Rabbine karşı, imana dayanan, iradî ve şuurla yerine getireceği görevler üstlenmiş bulunmaktadır. Kur'an'dan anlaşıldığına göre, yerküreyi temsilen onun yüksek dağları ve tüm gökleri [123]ise bu niteliklerde bir görev üstlenememişlerdir. Artık insan kendini bilmeli ve kendisine saygı göstererek kendi yüksek değerine ulaşma gayreti içinde olmalıdır.

Bir gün belki de göklere bile yayılacak olan insanlığın ortaya çıkış hikâyesi, müfessirlerin açıklamaları ve benim yaptığım yorumlarla birlikte Kur ' an 'da ve Hz. Muhammed (S)'in anlatımlarında işte böyledir. Biz üyesi olduğumuz bu insanlığın karşısında şeytan gibi olmayıp Yüce Allah'ın bir emri olarak melekler gibi saygıyla eğiliyor ve onun her iki âlemde de saygın yerini korumasını diliyoruz. [124]

C - KUR'AN VE HZ. MUHAMMED (S)'İN UYGULAMALARI IŞIĞINDA ÇEVRE VE HAYAT DENGELERİNİN KORUNMASINA BAKIŞ

1 - Hayvan Türlerinin Korunması

Hayat olmasa yeryüzü bir işe yaramaz. Çünki fayda hayata bağlıdır. Hayat yoksa fayda da yoktur. Canlı türler ne kadar çeşitli olursa faydalanma olayı da o kadar çeşitlenir. Yeryüzünde hayat milyonlarca yıl eskilerde başlamış ve hayatın

başhyabilmesi için de dünya milyarlarca yıl geçirmiştir. Her canlı tür, kendi Özelliği ile binler ve milyonlarca yıl içerisinde ortaya çıkabilmiştir. Bir türü ortadan kaldıran insanoğlu, milyonlar ve yüz milyonlarca yıllık bir sürecin bir daha yerine koyamıyacağı bir mahsulünü bir oluşumunu ortadan kaldırmış olmaktadır. O bununla sâdece bir türü ortadan kaldırmış olmamakta ayrıca türler arası dengeleri de bozmuş olmaktadır. Bu, meleklerin saygıya davet edildiği saygın insanın yolu değildir. Yeryüzünde hayatı başlatan ve bitkiler olsun, hayvanlar olsun canlı türler arasında ve hatta bizzat yeryüzeyinin kendi fizikî yapısı içerisinde dengeleri kuran insan değildir. O halde insanın her hangi bir türü ortadan kaldırmaya ve dengeleri bozmaya hiç bir şekilde hakkı yoktur.

Yeryüzündeki tüm hayatı veya her hangi bir canlı türü yok etmeğe yönelik zararlı faaliyetler ya bilgisizlikten veya kasıttan kaynaklanabilir. İktisadî zaruretler de insanları bu yola itmiş olabilir. Bazan bir türün çekiciliği veya ondan sağlanacak iktisadî faydalar onun yok edilmesine yol açtığı gibi bazan da nefret bir türün imhasına yol açabilir. İnsan oğlunun, bir türden kendisine gelebilecek zarar ile ona karşı duyduğu nefreti birbirinden ayırması gerekir. Kim bir canlıdan nefret ediyorsa bu canimin kendisine bir zararı olup olmadığını ve onun tabiattaki yerini düşünmelidir. İnsan bu konuda gereksiz korkulara kapılmamalıdır. Hz. Muhammed (571-632 m)'in bir sözleri bu alanda bize yol göstericidir. O, bu sözlerinde;

" Allah'ın bütün yaratıkları güzeldir"[125]

diyorlar. Canlılara bu gözle bakılmayınca onlar gereksiz tahribata uğrarlar. Eğer canlılardan sinekler ve fareler gibi zararlı olanlar varsa onların imhasına dinde izin verilmiştir. İslâmda bir kaideye göre önüne geçilemiyen zararlı hayvanlar öldürülürler. Bunun da yerleşim yerleri ve ziraat alanlarıyla sınırlı olacağı açıktır.

İslâm dininde insanın yalnız insan ve devletle olan ilişkileri değil aynı zamanda insanın tabiat ve çevreyle olan ilişkileri de düzenlenmiştir. İnsan bu dinde tabiattan ve hayvanlardan Allah'a karşı sorumlu tutulmuştur. Biz Hz. Muhammed (S)'in, gereksiz yere her hangi bir canlının öldürülmesini yasakladığım görürüz. Meselâ o bir defasında şöyle konuşur:

" Kim haklı bir sebebe dayanmadan bir serçeyi, hatta ondan daha küçük bir canlıyı öldürürse o canlı kıyamet günü dâvasını Allah'a götürür ve; ey Rabbim, falan kimse beni, bir fayda olmaksızın öldürdü, der"[126]

Peygamberin, tabiattaki canlıların korunması için yaptığı benzer bir konuşma da şöyle olmuştur.

" (Gereksiz yere) bir serçe öldüren hiç kimse yoktur ki öteki hayatta bu serçe ondan Allah'a davacı olmasın. Serçe bu dâvasını Allah'a şöyle açar; Rabbim! Şu kimse beni boş yere öldürdü. O beni öldürmekle bir fayda temin etmediği gibi Senin dünyanda benim yaşamama izin de vermedi".[127]

Peygamber 'in bu sözlerinden dinde; bir canlının sâdece bir faydaya yönelik avlanmasına veya bir zararın giderilmesi için öldürülmesine izin verildiği anlaşılıyor. O, bu konuşmalarında özellikle kuşların en küçüğü olup İnsanlarca Önemsiz görülen serçeden söz etmiş ve ayrıca o daha küçük canlılara dikkat çekmiştir. Nitekim biz başka konuşmalarında, bir örnek olarak, onun bu gibi canlıların isimlerini verdiğini görürüz. Bu hayvanlar yanlış kanaat veya insanların onları önemsememesinden öldürülüyor olmalılar ki onlar yasak içerisinde ismen söylenmişlerdir. Onun koyduğu bu yasakta aynen şöyle denilir.

" Gerçek şuki Peygamber (S); karıncanın, (yaban) arının, hudhu-dun ve serçe yiyen göçeğen kuşu ile kurbağanın öldürülmelerini yasaklamışlardır"[128]

Burada görüldüğü gibi bir kuş türünü yiyen öteki türün öldürülmesi yasaklanarak tabiat kendi kanunlarıyla başbaşa bırakılmıştır.

Bu sözünü ettiğimiz yasaklara karşılık biz, Peygamber 'in, yılan ve benzeri bazı zararlıların öldürülmelerine izin verdiğini görmekteyiz. Hatta hadisçi Taberânî (260-360 h/874-971 m) onun bütün yılanların öldürülmesiyle ilgili bir sözlerini nakleder. O, ilgili sözlerinde şöyle der: "Bütün yılanları öldürün, Kim onların intikamından korkarak, öldürmeyip onları serbest bırakırsa o benden değildir" .[129] Birinci derecede sahih hadis kaynaklarından almadığımız bu sözün Peygamber (S)'e aidiyeti tartışılabilir. Fakat onun yılanların öldürülmesiyle ilgili en muteber kaynaklardaki sözleri kısmen bunu destekler mâhiyettedir. Şu kadar varki Hz. Peygamber burada bazı sınırlamalar getirmiştir. Nitekim o, öldürülecek ve öldürülmiyecek yılanlara âit tarifler vermiştir. Hatta Peygamber devrinde her çeşit yılanı öldürmeğe kalkışanların uyarıldığı olmuştur.[130] Bu arada, Hz. Peygamber'in; yılan, akrep, fare, ısırgan köpek, alaca karga ve çaylakların öldürülmelerinin günâhı olmadığına ilişkin sözlerine gelince bu onlardan gelebilecek zararlarla kayıtlanmıştır. Çünki o gerekçe olarak bunların kötü yola giriş (:fısk) lerini göster-miştir.[131] Yılanların hepsinin öldürülmesiyle ilgili emrin hangi ortamda verildiğini bilemiyoruz. Bu, bir sefer sırasında konaklama yerinin onlardan temizlenmesi için verilmiş bir emir olabilir, Diğer yandan burada esas gaye onların intikamından korkanlara bunun yersizliğini anlatmaktır. Burada bazı islâm hukukçularının tesbit ettikleri bir kaideyi de hatırlatmak gerekir. Buna göre;

yasaktan sonra gelen emir tarzındaki ifâdeler, gerçek bir emir olmayıp sâdece bir müsaadeden ibarettirler. Burada da aynı şey söz konusu olabilir.

Hayvanlar elbet zararlı olacakları yerlerde öldürülürler. Böyle olmı-yan yerlerde onlan imha hareketine girişmenin zararı bertaraf etmekle bir ilgisi bulunmaz. Onlar kendi dünyalarında serbest bırakılmalıdırlar. Tabiat kendi dengeleri içerisinde onlar üzerindeki hükmünü icra edecektir. Akrep ve yılan gibi kendilerinden korktuğumuz ve tiksindiğimiz hayvanların bazan bizlere zararları dokunsa da onlardan sağlıyacağımız faydalar çok olmalıdır. Diğer yandan onlar da genel dengenin bir parçasını teşkil ederler.

Hadisçi Ebû Dâvud'dan öğrendiğimize göre Peygamber (S) kuş yavrularının yuvalarından alınmasını yasaklamıştır. Bir yuvadan aldığı yavruları torbasına doldurup şehre getiren birisine Hz. Peygamber; onları derhal analarının yanına, aldığı yuvaya iade etmesi uyarısında bulunmuştur.[132] Yavrular ana merhametiyle kendi tabii ortamlarında büyümeğe terkedilmişlerdir.

Peygamber, istihdam edilen hayvanlara, insanlar gibi dinlenme hakkı vermiş ve yolculuk sırasında yapılan dinlenmelerde önce hayvanların İhtiyaç ve istirahatları teinin edilmiştir. Enes b. Mâlik bu durumu şöyle anlatır:

"Biz bir konaklama yerine geldiğimizde hayvanların yüklerini çözüp (onları istirahata terketmeden) namaza başlamazdık. Gene Medine'de Peygamber aç bırakılmış ve çok yorgun düşürülmüş develerin sahiplerini araştırıp buna müdahale etmeyi de ihmal etmemiştir."[133]

Hayvanlar insanlar gibi can taşıdıklarından onların da işkence yapılmama ve rahatsız edilmeme hakları bulunmaktadır. Kullandığımız ehil hayvanların, istihdam ettiğimiz insanlar gibi kendilerine göre haklan vardır ve meselâ onlara güçlerini aşan işler yaptırmak ve sırtlarına taşıyamıyacakları yükler vurmak onların haklarını çiğnemek olur. Taberânî'nin kaydettiği bir sözlerinde Hz. Peygamber, bir.binek hayvanın üzerine üç kişinin birden bindiğini görünce; "Üçüncüsü lanetlenmiştir1' diye söylemiştir.[134] Hayvana yapılan bu eziyet tenkitlerde kullanılan en ağır dille tenkid edilmiştir. Sahih hadis kaynaklarında yazıldığına göre, Peygamber (S) hangi türden olursa olsunlar hayvanlara işkence ve eziyetin her çeşidini yasaklamıştır ki bunlar arasında, hayvanı bir yere hapsederek veya bağlıyarak onu silâhla vurmak da vardır.[135] Hayvanlar bizim gibi yaşama haklarına sahiptirler. Biz onları ancak nesillerini tüketmemek şartıyla yararlanmak için veya zararlarından korunmak için öldürürüz. Hz. Muhammed, hayvanlara hiç bir hak tanımıyan zihniyetleri yıkmış ve bu cümleden olarak o; bir

kediyi bağlayıp onu aç-susuz ölüme mâruz bırakan bir kadının cehennemi hak ettiğini bildirmiş[136] ve Öte yandan da; susuzluktan ölmekte olan bir köpeği hayata döndüren bir günahkârın cenneti kazandığını haber vermişlerdir. Dinleyicilerden birinin; hayvanlara yaptığımız iyiliklerden sevapmi alacağız, sorusuna Hz. Peygamber;

" Her yaş ciğeri olana yapılan iyilikte sevap vardır"[137]

karşılığını vermiştir. Hayvanların bile baş ve yüzlerine vurulmasını yasaklayan Peygamber bu cümleden olarak onların yüzlerine damga vurulmasını da yasaklamiştır.[138] Bu yasağın hikmeti elbet araştırılmalıdır.

Bilim adamları tabiatı araştırarak ona fayda ve zarar getiren faaliyetleri insanlığa öğretmek durumundadırlar. Aksi halde çoğu insan yaptıklannın tabiat açısından durumunu değerlendiremez. Çünki onlar tabiat varlıkların] bitmez tükenmez olarak görürler. Bu konuda insanlığı eğitmek bilim adamlarına düşen bir görevdir ki onlar bunu yaptıklarında tüm canlı tabiat varlıklarının dualarına mazhar olurlar. Bunu söyliyen Hz. Muhammed (S)'den başkası değildir. Her çeşit hayrın öğretilmesiyle ilgili geniş anlamlı sözlerinde o şöyle diyor:

" Gerçek şuki; Allah, melekler, gökler ve yerler halkı hatta yuva-sındaki karınca ve (sudaki) balıklar insanlara hayır ve (faydayı) öğretene düa ederler".[139]

Her tür canlı ancak kendi yaşadığı dünyanın ve yaşadığı çevrenin korunması sayesinde varlığını sürdürür. Eğer balıklar ve karıncalar kendi dünyalarında yaşayıp varlıklarını sürdürebiliyorlarsa onların dualarından söz edilebilir. Eğer onlar bundan mahrum bırakılmışlar ve ortadan kaldırılmış larsa orada hayır kalmamıştır ve dolayisiyle orada dualar yerlerini en az bizim kadar hayvanların da Rabbi olan yüce Allah'a şikâyetlere bırakmıştır ki biz Pey-gamber'in serçe örneğinde bunu açıkça görürüz.

Hz. Peygamber (S)'in tebliğ ve uyanları doğrultusunda İslâm hukukçuları yazdıkları eserlerine avlanma hukukuna ilişkin bir bölüm koymayı da ihmal etmemişlerdir. Peygamber'in öğretilerini toplayan hadis kaynaklarında da bunlara ilişkin "ez-Zebâih ve'ssayd: hayvan kesimi ve Avcılık" adı altında özel bölümler bulunmaktadır. Hatta biz Peygamberin tabiatla ve canlıların hukuku ile ilgili sözlerini hadis kaynaklarının Edeb, ilim, ve yüksek ahlâk anlamına gelen el-Birr gibi bölümleri içerisinde de görebilmekteyiz. Bundan anlaşılan şudurki müslüman kişinin yalnız insanlar karşısında değil tabiat ve hayvanlar karşısında da uyması gereken bir edebi ve onlar için yapması gereken şeyler vardır ve o en yüksek ahlâka ancak bir bütün içinde ulaşabilir. Bu bölümlerden öğrendiğimize

göre avlanma bir kıyım ve vahşete dönüşmeden sâdece bir ihtiyacın teminine yönelik olmalıdır ve iktisadîlik ilkesine uygun bulunmalıdır. Gerçekten İslâm hukukunda gelişmiş bir avlanma hukuku ve tabiat varlıklarının korunması konusunda gelişmiş bir ahlâk vardır. Hayvanlara vahşî duygularla yaklaşanların insanlara yaklaşımları da vahşî olabilir. İnsan elbet gereken yerde, avlanmanın hukuk ve ahlâkına uyarak avın ve tüm tabiatın nîmetlerinden faydalanacaktır. Önceden de söylediğimiz gibi Hz. Muhammed (S)'in bildirimleri içerisinde hayvanlara da haklar tanınmıştır. Onun bu tebliğinden dolayıdirki İslâm fıkhında (Hukukunda) hayvan haklarının son derece gözetilmesi istenmekte ve hayvanlardan af dileyip onlarla helâlleşmek mümkün olmadığından öteki hayatta bunun mutlaka cezasının çekileceği hatırlatılmaktadır.[140] Bu konuda ilginç olan bir şey de rivayet biliminin en önde gelen ustası Buhara kentinden İmam Buhârî (194-256 h/809-869 m)'nin hayvanlarla ilgili Peygam-ber'in bazı öğretilerini; "yaratılışın başlangıcı: bed'ü'l-halk" adını taşıyan bir başlık altına kaydetmiş olmasıdır. Hadisleri kendi anlayışına göre başlık-landıran Buhârî şüphesiz burada, canlıların gereksiz yere ortaya çıkmadıklarını ve onların devam ettirilmesi gerektiğini anlatmak istiyordu. Yâni, o insanların dikkatini ilk başa çeviriyordu, neden yaratıldılar ve ne için öldürülüyorlar? Az sonra "Bitki Varlığının korunması" başlığı altında daha ayrıntılı ele alacağımız üzere Hz. Peygamber, Medîne çevresinin belli bir kesiminde her tür avcılığı yasaklıyarak bu kesimin hayvan ve bitki varlığını kesin korumaya almış ve Mekke 'yi fethettikten sonra aynı uygulamayı orada da başlatmıştır.[141] Peygamber (S)'in hâkim olduğu bölgelerde gecikmeden böyle bir uygulama başlatması onun tabiatın korunmasına verdiği önemi gösterir. Ebû Hureyre Medine'deki yasaktan sonra gerek bu kırda ve gerek Medîne içinde yayılıp duran ceylanlar görülse onların ürkütülemiyeceğini söylerken Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) Peygamberin vefatından sonraki zamanlarda bu yasaklar çerçevesinde, birinin elinde kuş görse onun ipini çözdürüp serbest bıraktırmıştır.[142]

îslâmda hukukî mezhepler, bitkilerden olsun hayvanlardan olsun canlı mal varlıklarına gerekli bakımı yapmayıp onların ölümüne ve zarar görmelerine yol açan kişilere kanunî bir müdahale yapılıp yapılamıyacağını tartışmışlardır. Genellikle İslâm hukukçuları hayvan sahiplerini, etleri yenilen cinsten olsun yenilmiyen cinsten olsun sahip oldukları hayvanların nafakalarım temine mecbur ederler. Şu kadar varki hukukçular hayvan sahiplerine bazı seçenekler tanımışlardır. Hayvanlarının nafakasını temine yanaşmıyan kişi, etleri yenilen türden olan hayvanlarını; mülkünden çıkarma, kiraya verme ya da kesme şıklarından birini tercihe mecbur edilir. Etleri yenilmez türden hayvanlarını ise o

mülkünden çıkarma yahut kiraya verme zorunda bırakılır. Şafiî .veHanbelî mezheplerinden hukukçulara göre hayvanlarm bu yollardan biriyle nafakaları temin edilemez ve etleri yenilenlerin kesimi de uygun ve mümkün görülmezse onların nafakaları sahipleri adına borç olarak devlet hazinesinden karşılanır. Hatta Şâfiîlere göre böyle bir durumda hayvan sahibi mâlî acz içindeyse onun hayvanları Hazîneden karşılıksız yemlenirler. Kisinin malları üzerinde tasarruf hürriyetini en önde tutan ünlü hukukçu Ebû Hanîfe (ö. 150 h/767 m) hâkime hayvan sahiplerini sâdece uyarma yetkisi verirken onun talebelerinden ve Harun Reşid devrinde kadılar başkam (:kadi'l-kudât) olarak görev yapan Ebû Yûsuf (ö. 182 h/798 m) hayvan sahiplerini onların nafakalarını temine veya onları satmaya mahkemece mecbur tutar. Irak'da doğup bir ara Endülüs'te uygulama alanı bulan Zâhi-riyye mezhebinin görüşü de bu konuda Ebû Yusuf'un görüşünden farklı olmamıştır. Bu mezhebe göre de herkes hayvanının nafakasını temine veya onu yaşıyabileceği bir meraya salmaya mecburdur. Bunlardan kaçınanın hayvanları hâkim tarafından onun adına satılır. Bu mezhebin ünlü hukukçusu İbn Hazm (ö. 456 h)1063 m)'a göre, hayvanın yaşama ve gelişmesini sağ-lıyan şeylerden onu mahrum bırakana kanunen müdahale edilir. Sözkonusu mezhep bu görüşlerini Kur'an' dan bir âyete dayandırmaktadır. Bu âyette; inançsız ve kötü niyetli olup da idareyi ele geçiren ve ülkeye hâkim olan güçlerin ülke ziraat ve hayvancılığını ve bir diğer anlayışa göre de ülkenin genç nesillerini tahribe yönelecekleri uyarısı yer almaktadır.[143]

Bu yukardaki görüşlere ilâve çeşitli mezheplerden İslâm hukukçuları; sağmal hayvanların, yavrularına zarar verecek ölçüde sağılmalarını ve kovanlardan arılara yeter miktarda yiyecek bırakılmadan bal alınmasını din açısından istenmiyen bir tutum (:mekruh) olarak nitelendirdiler. Gene onlar hayvanlara ağır yükler yüklenmesini yahut onların çok yorucu yürüyüşlere zorlanmasını ve hayvanlara eziyet olan her türlü muameleyi hayvan haklarına aykırı gördüler ve İslâm dininde bunların istenmiyen davranışlar olduğunu vurguladılar. Bu arada şunu da söyliyelimki E bu Hanîfe gibi bazı hukukçular bu konularda hâkime sâdece uyarma yetkisi verdiler ve hayvanları hakkında, kişiyi kendi dindarlık ve ahlâkı ile başbaşa bıraktılar.[144] Hâkimin veya H ı s b e gibi diğer yetkili kuruluşların sürekli uyarıları elbet insan üzerinde faydalı bir etki yapacaktır. Bu konuda kanunî zorlamalardan çok, kişilerin eğitimi ve onlara kazandırılan ahlâk önem taşımaktadır ve insanlarda bu gibi alt yapılar oluşturulmadan sâdece kanun yoluyla istenen sonucu sağlamak süreklilik gösteremez ve bu, hayvanlara karşı da bir münafıklık olur. Dinde istenen bu değildir. İstenen içten ve gönülden gelen davranışlardır.

İslâm din olarak hiç bir canlıya eziyeti tecviz etmez ve hiç bir canlının gereksiz ortadan kaldırımı asına müsaade etmez. İnsan olsun hayvan olsun her canlının kendine göre hakları vardır ve bunlara saldıranlar ya kanunî yetkililerce engellenirler veya onlar öteki hayatta bunun hesabını verirler. Hiç kimse kendi üstün gücünü diğerine zulüm ve onun hayatına son vermek için kullanamaz. Hz. Muhammed (S) bu durumları anlatmak için bir gün şöyle bir konuşma yapar:

" Şu bir gerçekti?- ki öteki hayatta hak sahiplerine bütün haklarım ödiyeceksiniz. Hatta boynuzsuz koyun kendisine vuran boynuzlu koyundan kısas yoluyla hakkını alacaktır"[145]

Peygamber'in burada esas muhatabının insanlar olduğu açıktır. O bu sözleriyle insanlara; yaratılıştan kaynaklanan veya sonradan kazandıkları güçlerini birbirleri aleyhine ve hatta hayvanlara karşı bile kullanamıyacakla-rmı anlatmak istiyordu.

Hayvanların sâdece yem ve su haklan yoktur, onlar insanlar gibi tedavi olma hakkına da sahiptirler. Hukukçular hayvanların nafaka haklarım münakaşa ede dursunlar biz Abbasîler döneminde ünlü vezir Ali b. isa'nın hicrî 3. asır (milâdî 9. asır) sonlarında veya 4. asır başlarında hekimler başına onun başvurusu üzerine gönderdiği ilgi çekici bir talimatına rastlamaktayız. O bu talimatında gezici sağlık görevlilerinin din farkı gözetmeden insanları tedavi etmelerini istemekte ve insanlardan sonra da bu hakkın hayvanlara geçtiğini bildirmektedir. Hekimler başı Sinan b. Sabit'in; gayri müslim halka sağlık hizmeti götürmelerinin görevleri arasında olup olmadığını bir yazıyla sorması üzerine vezirden o böyle bir talimat almıştı.[146] Baytarlıkla hekimliğin henüz daha birbirinden ayrılmadığı o dönemde hayvanlara da tedavi olma hakkı tanınması İslâm din ve hukukunun hayata yaklaşımını göstermektedir. Şu kadar varki canlı hayata yönelik bu erken dönemde ortaya çıkan anlayış ve hukuk İslâm devletleri tarafından gerekli müesseselerine kavuşturulamadi. Ancak İslâm hisbe(:be1ediyecilik) kuruluşu, ehil hayvanlarla ilgili bazı hakların korunması görevini üstlendi. Hicrî 5. asır hukukçularından Mâ verdî eserinde belediye (hisbe) kuruluşunun, hayvan sahiplerini; hayvanlarını yemlemekteki kusurlarından ve onları köle işçilerde olduğu gibi güçlerini aşan işlerde ve yükler altında çalıştırmaktan sorumlu tutacağını yazar ki [147]onun bu anlayışı şüphesiz Hz. Peygamber'in uygulama ve uyarılarıyla ayrıca Hz. Ömer'in uygulamasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Ömer de hilafeti zamanında hayvanlara ağır yükler vurulmasına izin vermemiştir.[148] O dönemlerde hayvan haklarının idare ve amme hukuku içine alınması gerçekten önemli bir gelişmedir ve İslâm medeniyetinin büyüklüğünü gösterir. Osmanlılar döneminde de bazı hayvanların yararlanabileceği küçük

çapta hizmetler kendini gösterdi. Cami duvarlarına yapılan kuş sarayları ile kedi, köpek ve kuş gibi çeşitli türden hayvanların su ihtiyaçlarını giderebilmeleri için evlerin bahçelerine konulan su yalakları bunlar arasında sayılabilir. Hukukta ise hayvan haklan konusu hâkimlere havale edilen bir ciddiyetle ele alındı. Şüphesiz bu hususta önemli olan hayvan haklarıyla ilgilenecek ve kanunî yaptırım gücü olan bir kuruluşun bulunmasıdır. Bugün şehirler, en basitinden, hayvanların su ihtiyaçlarını karşılıyamıyacakları bir duruma getirilmişler ve ayrıca onlar yeşil alanlardan mahrum bırakılmışlar ve böylece de çoğu şehri terk edip gitmiş ve kalanlar da sıkıntılar içine düşmüşlerdir. Şehirlerimiz ve hatta medeniyetimizin önemli bir kısmı yanlış temeller üzerine kurulmuştur. Gereksiz yere bir serçenin ve hatta bir böceğin öldürülmesine izin vermiyen Hz. Muhammed (571-632 m)'in getirdiği dinin Öngördüğü medeniyet böyle değildir. Cılız hayvanların barınıp beslenmeleri için mer'a ve çayır vakıflar kuran Osmanlılar bu medeniyeti iyi anlamışlardır.[149] Hatta onlar zamanında göçe devam edemeyen leğleklerin bakım ve korunması ve diğer kuşlar için çok sayıda vakıf kurulduğu da bilinmektedir. [150]

2 - Yeryüzü Bitki Varlığının Korunması

Canlı hayatın en büyük bölümünü teşkil eden bitkiler hem hayvanlar ve hem de insanlar için yaratılmışlardır. Bitkisiz bir dünyada diğer iki türün varlığını düşünmek mümkün değildir. Hatta bitkiler kendi dünyaları içinde kendi aralarında büyük bir dayanışma içindedirler. Durum böyle olunca bitkisiz bitkiyi düşünmek de mümkün olmaz.

Yer ve göklerin genel ölçü ve dengelerinin konu edinildiği Rahman sûresinde ay ve güneşin tam bir hesab içindeki hareketleri dile getirildikten sonra âdeta bu ikili gibi, biri yukarılara doğru öteki yerde yayılarak büyüyen iki ana türde bitkilerin de "secde" içinde oldukları vurgulanır. Burada secde onların kendileri için konulan kanunlarına tam itaat içinde bulunduklarını ifade için kullanılmış olmalıdır. Eğer İnsanoğlu onların fıtrat ve kanunlarını tam bilebilse İlâhî Kudret karşısında kendisi secdeye kapanır. Zâten Rahman sûresinin genel çağrı ve hedefi de budur. Burada 10. âyette başta insanoğlu olmak üzere yeryüzünün tüm canlılar için belli bir konuma getirilip düzenlendiği dile getirilir ve ardından da bazı misalleriyle orada oluşan bitkilerden söz edilir. Ondan sonra da insanoğlunun yaratılışı gelir. 8. âyette bu İnsana, göklerdekine benzer, yeryüzü için konulan ölçü ve dengeleri bozmaması uyarısı yapılır. İnsan için burada ve

ebedî hayatında hazırlanan çeşitli nîmet ve imkânların söz edildiği bu Sûreye Allah, kendisinin en yüce isim ve sıfatlarından olan "Rahman" adıyla başlamıştır. Yeryüzünün denge ve imkânları içinde ortaya çıkan canlı hayat ve onun ilkini oluşturan bitkiler âlemi işte bu Rahman isminden bir tecelli olarak varlık dünyasında yerlerini almışlardır. Şimdi biz de Allah'ın, bütün merhametleri içinde barındıran bu yüce sıfatının bize vermek istediği yüksek insanlık ilhamını içimize alıp yerleştirmeliyiz.

İnsanoğlunun dışında yeryüzünde canlı hayat, bilindiği gibi hayvanlar ve bitkilerden oluşmaktadır. Her iki tür de akıl almaz bir şekilde çeşitlenmişlerdir. Bizim burada daha çok üzerinde duracağımız bitkiler; hem hayvanlar ve hem de insanlar için yaratılmışlardır. Bitkisiz bir dünyada diğer iki türün varlığını düşünmek mümkün değildir. Biz Kur'an-ı Kerîm'de, bu kitabın indiği ortamda görülemeyen bir bitki örtüsü anlatımını görürüz. İlk müslü-manlar Kur'an'da anlatıldığı şekilde; bağlık, bahçelik, sık ağaçlı, çeşitli mahsul ve hububatın yetiştiği, hayvanların yayıldığı çayırlan bol, yer altı ve yer üstü su kaynaklarıyla sulanabilen yeşil bir dünyayı çevrelerinde bulamayınca onun ne kadar tahrib edilmiş olduğunu anlamış olmalıdırlar. Hz. Peygamber (S) binlerce yıl öncesini görerek çöl arap topraklarının geçmişte verimli ova ve bahçeler ile bol akarsulara sahip olduklarını anlamıştı. O, gene binlerce yıl ileriyi görerek bu bölgelerin yeniden ilk hâline kavuşacağını şu sözleriyle anlatıyordu:

"Arap topraklan, eskiden olduğu gibi verimli ova ve bahçelere ve nehirlerine kavuşmadıkça kıyamet kopmaz.[151]

O, şüphesiz sâdece içinde bulunduğu bölgeyi misal veriyor ve dünyanın diğer çöl bölgelerinin de geçmişte böyle olup imara müsait imkânlar taşıdıklarını anlatmak istiyordu.

Kur'an'da, bitkiler arasındaki erkekli-dişili cinsiyetlere ve onlardaki çeşitliliğe değinilirken iki ayrı yerde onlar için "kerîm" sıfatı kullanılmıştır[152] onıarın yüksek değerler taşıdıklarını ve cömertçe birbirlerine kendilerindeki hayatî değerleri aktarıp iyilikler yaptıklarını anlatmak için olabilir. Bu sıfata ayrıca azız ve saygın anlamını vermek de mümkündür. Bu da bizim onlara karşı tavrımızı belirleyici olacaktır. Bilindiği gibi bu sıfat Yüce Allah'ın da sıfatlarından biridir ve O, karşılıksız nice nimetler bahşeder. Allah'ın bitkilere kendi sıfatını vermesinin herhalde çok yüksek bir anlamı olmalıdır. Hayvan türleri ve daha sonra insan hep bu bitkiler âleminin cömertliği ile ayakta dururlar. Sözkonusu âyette erkekli-dişili bitkilerin birer aile (:zevc) oluşturdukları ifade edilirken onların bu sıfatı dile getirilmiştir. İnsan eşleri de birbirlerine karşı herhalde öyle olmalıdır. Bu kerîm

sıfatı, kökü itibariyle bulutla beraber kullanıldığında arapçada; bol yağmur getiren anlamına gelmektedir. Burada Şuarâ süresindeki âyette hem bitkilerin bitiş kanunlarına ve hem de onlardaki erkekli-dişili çeşitlere dikkat çekilmiş olmaktadır. "Kerîm" sıfatına karşılık iki ayrı âyette de bitki aile ve türleri için, arapçada; güzel, ferahlık, iç açıcı, sevinç getiren ve tazelik gibi anlamlara gelen "behîc" sıfatı kullanılmıştık.[153] Burada önce onların göze hitab eden durumları ele alınmış görünüyor. Belki nefes alıp verme gibi bir hayat iksirine yaptıkları katkılar da onun anlam boyutları içinde yer alıyor. Nefes alma ve verebilme gibi hayatiyyete yol açan iki büyük olay insan ve pek çok canlı için ve belki de, alıp verme şekilleri farklı olarak bütün canlılar için İlâhî bir nefha sayılır. Bu sebeple aralıkla iki yerde kullanılan "behîc" sıfatı iki göze verdiği sururun yanı sıra alınan ve verilen nefeslerin de güç kaynağı olmaktadır.

Biz, Kur'an-ı Kerîm'in yanı sıra Hz. Muhammed (S)'in de insanları, dünyalarını îmar etme bilincine sahip kılmaya çalıştığını görürüz. Bu yolla tabiat, kendisinden alınanların bir kısmına yeniden kavuşmuş olacaktır. Onun uygulaması; mevcudu korumak ve onlara yeni şeyler ilâve etmek şeklinde kendini gösteriyor. O bu gaye ile insanları tabiatı îmara ve ona birşey-ler katmaya özendiriyordu. Bu maksatla Hz. Peygamber; kurdun, kuşun yediklerinin insanlar için sadaka olacağını duyuruyor ve şöyle diyordu:

"Hiç bir müslüman yokturki o bir ağaç diksin yahut bir ekin eksin de bir insan veya bir hayvan ondan yeyince bu onun için bir sadaka olmasın.[154]

Ağacın verdiği meyve kadar ve gene dikilen ağaçtan yenildiği sürece o ağaçları dikenlere sevap yazılacağı da gelen hadisler arasındadır.[155] Bu arada Peygamber, çevrede bulunan yabanî hurma ağaçlarını ziraî bir gaye olmadan kesenlere cehennemde bir yuva hazırlanacağı uyarısında bulunur.[156]

Hz. Muhammed (S) Kur'an'daki anlatımlara dayanarak kentlerin yakın çevresini çok tahrib edilmiş bulmalıki o, Medine'de devletini kurunca bu şehrin çevresindeki belli bir kuşağı koruma altına almıştır. Peygamber, Özellikle ehil hayvanlar için tabiatı korunmaya alınan yer anlamına gelen "hımâ : koruluk" lar tâyin etmiştir ki biz bu yerlerin isimlerini dahi bi-lebiliyoruz.[157] Bu arada o, Medine'nin 12 mil kadar genişliğindeki bütün çevresini Hımâ veya mutlak anlamıyla Haram Bölge îlan edip korumaya almıştır ki ünlü fakıh İmam Ebû Yûsuf (ö. 182 h / 798 m) kitabında Hz. Pey-gamber'in bu koruma bölgesi hakkında şu bilgileri verir:

"Muhammed (S) Medine'nin ağaçlık kesiminden ve çevresinden 12 mil kadar bir kuşağı dokunulmaz (:haram) bölge îlan etti. Bunun 4 mil genişliğindeki bir kesiminde ise (her çeşit) avlanmayı yasakladı. (Önceki) âlimlerden bir kısmı bunun; otluk ve ağaçlık kısımların olduğu gibi bırakılması demek olduğunu söylerler. Çünki bu bölümler deve, sığır ve koyun gibi hayvanların otlağıdır. İnsanların ihtiyacı ancak süttür ve halkın gıdaya olan ihtiyacı oduna olan ihtiyacından daha önde gelir".[158]

Günümüzde millî bahçe gibi adlarla anılan "hımâ" ve gene bunun gibi ve belki daha sert koruma kanunlarına tâbi "haram bölge "lerin türk-çe tam karşılığı koruluktur ve bu yerler her şeyi ile tabiatın tam korunmaya alındığı bölgelerdir. Ağaç ve otların yetişmesine engel tüm faaliyetler bu bölgelerde yasak olduğu gibi, Hz. Peygamber'in uygulamasmda görüldüğü üzere, duruma göre bu yerlerde her çeşit avlanmanın yasaklandığı bazı kesimler de vardır. Bu kesimler tabii çevrenin tüm vahşî hayatıyla korunmaya alındığı yerler olmuştur. Genişliği yaklaşık 20 km.yi bulan Medine kuşağının, kentin havası ve mesîre yeri oluşu bakımından da büyük faydalar sağlayacağı açıktır.[159] Şüphesiz korunmaya alınan bölgeler dışında da Peygamber (S)'in koyduğu genel av hükümleri uygulanacak ve oralarda da sorumsuz davranışlar ahlakî veya hukukî görülmeyecektir.

Hz. Peygamber'in, Medine bölgesinde, tabiatını korumaya aldığı şüphesiz daha başka bölgeler de vardır. Meselâ kaynakların, adını Bakî ve bazan Nakı' olarak verdikleri Medine'ye 20 fersah uzaklıktaki ağaçlık ve sulak bir bölgeyi O, özellikle de at sürüleri için korunmuş bölge îlan etmiş bulunmak-tadır.[160] Burası korumaya alman bir mer'a olmuştur.

Hz. Muhammed (S)'in sâdece Medine çevresini korumaya almadığı, onun aynı şeyi Mekke'nin fethinden sonra orada da başlattığına ilişkin pek çok hadis vardı.[161] Hatta o, bazı hadislerden anlaşıldığına göre Medine'de sözkonusu uygulamaya geçerken Hz. İbrahim'in Mekke'deki geleneğini hatırlatmış ve ondan yola çıkmıştır. Hz. Peygamber işi o kadar resmileştirmiş ve sağlama almıştır ki meselâ o, Medine, Curaş ve diğer bazı yerlerde olduğu gibi yasak bölge hudutlarını ve oralardaki yasak faaliyetleri ve cezaî müeyyidelerini resmen yazıyla da tesbit etmiş veya antlaşma maddeleri içerisine koymuştur. Müslim, Ebû Dâvud ve diğer kaynaklarda yer alan bazı hadislerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber'in, Medine haram bölgesi ile diğer bazı fıkhı konulara ilişkin tanzim ettirdiği bir yazı, daha sonra hilâfeti zamanında Hz. Ali (r.)'ye intikal etmiş ve o da bunu kılıcının mahfazasında taşır olmuştur. Hz. Peygamber'in Medîne bölgesi ile ilgili düzenlemesinin sonunda bunu ihlal edenler için bir de manevî müeyyide

olarak lanet derecesinde bir beddua bölümleri vardır. Gene Mekke'nin, fethi günlerinde o burasını da Medine'deki gibi haram bölge îlan ettiği sırada yaptığı konuşmayı Yemenli Ebû Şâh adında bir müslüman kendisi için yazılı olarak isteyince Resûlüllah ona özel bir yazı tanzim ettirmiştir. Peygamber avlanmaya yasak bölgelerde silâh taşınmasını da yasaklamıştır. Ebû Hureyre (r.) onun yasak-larından söz ederken; "Ben Medine'de şehir içinde ceylanların yayılıp otla-dtğını bile görsem onları rahatsız edemem" der. Mekke, Medîne yasak bölgelerinde hayvan otlatmak serbest bırakıldığı halde buralarda ot biçmek de yasaklar arasına girmiştir.[162] Sahabeden Abdullah b. Sellâm (r.) Medîne yasak bölgesini anlatırken kendisinin bu yerde ne bir ağaç kesebildiğinden ve ne de kuş avlayabildiğinden söz eder.[163]

Hz. Peygamber (S)'in diğer bazı yerleşim yerlerinde de aynı yönde bir uygulama içine girdiği görülür. Eğer onun ömrü yetseydi şüphesiz o bütün kent çevrelerinde de aynı uygulamayı başlatır ve dünyanın daha İslâm öncesi devirlerinde bu çokça tahrib edilmiş bölgesinde gerekli tüm tedbirleri alırdı. Nitekim Hz. Peygamber Tâ i f kenti İslâm'a teslim olduktan sonra veya muhasara öncesinde oranın vadisini de tabiatına dokunulmaz (:haram) bölge îlan etmiştir. Onun bu bölge için koyduğu yasağın metni şöyledir:

"Vacc (:Tâif) vadisinin dikenli ağaçları ve (diğer) ağaçları tahrib edilmeyecektir. Orasının av hayvanları da öldürülmeyecektir.

Bunları yapan birisi görülürse o, kamçı ile dövülecek ve elbisesi de soyulup alınacaktır. Bu yasaklan çiğneyen yakalanıp Peygamber Muhammed'e götürülecektir. Bu emir Peygamber Muhammed'dendir".[164]

Ebû Yûsuf'un yazdıklarından anladığımıza göre Tâif vadisinde arıcılık yapılmaktadır. Hz. Peygamber burasını dokunulmaz bölge (:hımâ) îlan ettikten sonra arıcılar bal ürününden öşür (zekât) ödemeğe başladılar. Arıcılar Hz. Ömer (r.)'in hilafeti zamanında ondan da buranın korunmasını istediler. Hz. Ömer de baldan öşür ödemeleri şartıyla buranın korunacağını bölge valisi aracılığıyla onlara bildirdi. Bazı hadislere bakılırsa burada korunması istenen iki ayrı ana vadi olduğu anlaşılır.[165] Ebû Davud'un kaydettiği bir hadise bakılırsa Hz. Peygamber Tâif vadisini, henüz kenti muhasaraya yönelmeden önce orayı ele geçirdiği sırada dokunulmaz (haram) bölge îlan etmiş olmaktadır. Hatta Vâkıdî (ö. 207 h) Peygamberin Sa'd b. Ebî Vakkas (r).'ı buraya korucu yaptığını yazar[166] Peygamber, geri çekildikten sonra buranın tahribine yönelik faaliyetlere engel olmak için acele etmiş olabilir. O'nun, hicret öncesinde Taife yaptığı o malum işkenceli ziyaretten dönerken yolda uğradığı üzüm bağı da

muhtemelen bu bölgede bulunuyordu. O, buranın tüm yeşilliğinin korunması gerektiğine o zaman karar vermiş olabilir. Nitekim biz Hz. Peygamberin ticarî bir seferle gittiği Yemen yönündeki Cu-raş kasabası çevresini daha sonra korumaya alırken de aynı tahminlerde bulunmaktan kendimizi alamıyoruz.

Hz. Peygamber uygun gördüğü daha pek çok yerde tabiatı korumaya almış ve bazı yerlerde de ormanlar tesisi yoluna gitmiştir. Ünlü tarihçi Belâzurî (Ö.279 h / 892 m)'den öğrendiğimize göre meselâ O, Zî-Kard denilen bir gazveden dönerken uğradığı ensardan Harise Oğulları mer' asını onların muracâtı üzerine dokunulmaz bölge îlan etmiştir. Burası nisbeten ormanlık bir yerdi ve orada hayvanlar otlayıp barınıyor, hanımlar oraya gezintiye gidiyorlardı. Peygamber burada tabiatı korumaya aldıktan sonra: "Bir ağaç kesen onun yerine bir fide dikip yetiştirecektir" talimatını verdi. Burası kısa zamanda tam bir ormanlık haline dönüştü .[167] Harise Oğulları'nm, vakit geçirmeden Medine çevresindeki yeşil kuşak uygulaması benzeri bir uygulamadan faydalanmak istedikleri anlaşılıyor. Hz. Peygamber'in Yemen tarafındaki Curaş kasabası çevresindeki tabiatı da belli sınırlarla korumaya

aldığını az önce görmüştük. Burada ilginç olan, bu kasabanın çevresindeki yeşil kuşağın korunacağına ilişkin bir şartın, Hz. Peygamber tarafından bu bölgenin İslâm devletine tâbi olma şartları arasına yazdırılmasıdrr.[168] Hz. Peygamber'in, peygamberlik öncesinde ticarî bir seferle gittiği bu yerin [169]yeşilliği hakkında bir bilgisi olmalıdır. Onun bu yöre temsilcilerinin karşılarına böyle bir şartla çıkması bu ihtimali güçlendirmektedir. Ağaç dikimine çok önem veren ve bunu sahibine meyvesiyle sürekli sevap getiren bir sadaka ilân eden Peygamber bir köleye yardım amacıyla da olsa kendisi de bizzat bu dikim işlerinde bulunmuştur!.[170] Tabii bunlar yöreye uygun ağaçlardır ve bunların başmda da hurma gelmektedir. Yasak bölgeler hukukuna ve Peygamber (S)'in uyarılarına baktığımızda onun ağaçlar arasında herhangi bir ayırım yapmadığı görülür. Ona göre canlı tabiat bütün çeşitleriyle kendi ortamı içinde yaşatılmalıdır.

Yasak Bölgeler (: haram) hukukunu çiğneyenler Hz. Peygamber tarafından konulan cezalar doğrultusunda cezalandırılır ve onların suç malzemelerine ve hatta elbiselerine bile el konulur. Halk bile bu konuda duyarlı ve hatta bir ölçüde yetkili ve de hak sahibi hale getirilmiştir. Meselâ sahabeden Sa'd b. Ebî Vakkas (r.) suçüstü yakaladığı birisinin malzeme ve elbiselerini kendi hesabına bir ganîmet gibi onun elinden almıştır. Çünki korunmaya alınan bir tabiatı Hz. Peygamber döneminin imkânları içinde başka türlü korumak çok zordur. Bazı hadis kaynaklarında yer alan hadislerden anlaşıldığına göre Sa'd Hz.

Peygamber'in vefatından sonraki bir zamanda Medîne yasak alanında ağaç kesen ve oranın hukukunu çiğneyen bir köle işçiye onun efendileri aleyhine olmak üzere bu türlü bir ceza uygulamıştır. Belâzurî (ö. 279 h / 892 m)'den öğrendiğimize göre ise Hz. Ömer kendi zamanında bu gibi yerlerin korunması için korucular tâyin etmiş ve onlara suç âlet ve malzemelerine el koyma emrini vermiş ve kendi döneminin şart ve imkânları içerisinde elbiselerin soyulup alınmasına gerek olmadığını bildirmiştir.[171] Bölge olarak korumaya alınamayan, çöllerde ve yolcuların uğrak yerlerinde kalmış tek tük ağaç topluluklarına gelince elbet bunlar için Devletin bir müeyyide getirmesi düşünülemezdi. Hz. Peygamber bunlar için manevî müeyyideler haber vermiş ve; onları ortadan kaldıranların başlarının cehennem ateşine sokulacağı, uyarısında bulunmuştur.[172] Buna göre burada insan ve hayvanların kızgın güneş altında başlarını sokacak gölgeler bırakmayanlar ötede başlarını ateşe sokmuş olurlar. Günümüzden 1400 sene kadar önce Hz. Muhammed'in kentler etrafında, hiç olmazsa kalan mevcutları koruyarak yeşil bir kuşak oluşturmaya çalışması herhalde günümüzde dünyanın takdir edeceği, tarihte ilk uygulama olsa gerekir. Ne yazık ki dünyanın Ortadoğu ve Orta Asya bölgeleri tarihî hareket ve çalkantılardan kaynaklanan en büyük bir tahribata mâruz kalmışlar ve bugün tabiatlarındaki yaraları kapatabilmek için ciddî bir eğitim ve köklü çâre ve çalışmalara ihtiyaç duyar hale gelmişlerdir. Afrika ve diğer bazı bölgeler de ötekilerden daha az beter değildir. Hz. Peygamber'in gösterdiği hedefler doğrultusunda ilerleyen İslâmî ilk çağlardaki büyük îmar çalışmalarının meyveleri daha sonraki zamanların karışıklık veya bilinçsizliğine dayanamamışlardır. Oysa dünyanın bu gibi hassas bölgelerinde tabiat ve ziraat ancak sürekli bakım ve geliştirmekle ayakta durabilir.

Biz burada Hz. Muhammed (S.)'in bir başka uygulamasına daha yer vereceğiz. Onun, koruluk (:hımâ) veya "haram" bölgeler dışında kalan yerlerin ihyası için de bir duyuru ve teşvik yaptığını görmekteyiz. O bu duyurusunda:

"(Ülke topraklarından sahipsiz) ölü bir yeri ihya eden o yerin sahibi olacaktır"[173]

diyordu. Peygamber bununla da kalmamış ayrıca o, bu duyurusuna; İnsan ve hayvanların buradan temin edeceği faydaların orayı canlandıran adına bir sadaka olacağı, bildiriminde de bulunmuşlardu [174]ki biz onun benzer bir teşvikine ilk başlarda da yer vermiştik[175] O, Tâif'in güneyinde Bîşe bölgesine gönderdiği yazısında halkı ölü toprakları ihyaya ve koruluklar oluşturmaya teşvik ediyordu [176]

Tabiatta hiç birşey tükenmez ve yok olmaz değildir. Biz, bize yeter ve fakat imkânları sınırlı bir dünyada yaşıyoruz. Kâinat ise bütün imkân ve boyutlarıyla

sonsuzluklara doğru gider ve fakat biz o sonsuz imkânların tümü içinde değiliz. Biz buradakileri akıllıca kullanıp onlarla yetinmek durumundayız. Bu gerçek Kur'an'da şöyle dile getirilmektedir:

"Sizin yanınızdakiler tükenir ve fakat Allah katındakiler bitip tükenmez"

Gene Kur'an'da; Kâinatın bitmez tükenmez hazineleri yanında yeryüzü bitki örtüsünün dengelerinden ve bu arada imkân sınırlılığından söz edilerek şöyle denilir:

"-Biz yeri yayıp döşedik ve orada sabit dağlar yaratıp (yerlerine) yerleştirdik ve gene orada miktar ve ölçüsü belli (ve dengeli) her çeşidinden bitkiler bitirdik

-Orada hem sizin için ve hem de nzıkları size ait olmayan varlıklar için (gerekli) geçim sebepleri yarattık.

-Her şeye ait hazîneler sâdece ve sâdece Bizim yanımızdadır. Biz onları ancak belli bir miktar ve ölçüde indiririz.

-Biz rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik ve gökten de bir su indirdik ve onunla sizleri sıvardık. Bunların hazinedarları da sizler değilsiniz"[177]

Burada ilk âyette, yeryüzü bitki örtüsündeki ölçülmüş ve dengelenmiş (ımevzûn) duruma dikkat çekilmiş ve daha sonra; insan, hayvan ve bitkilerin ihtiyaç duydukları gıda ve diğer şeylerin onlara yeterince verildiği anlatılmıştır. Şüphesiz bitki örtüsünün tahrib edilip dengelerin bozulması, yeryüzündeki tüm canlıların hayatlarını etkileyecek ve bu durum bazı hayvan türlerinin de yok olmasına yol açacaktır. Her bir tür genel dengenin bir parçası olduğundan bir türün ortadan kalkması ile umumî dengede bir gedik açılmış olacaktır. Kelamcı müfessirlerden Neysabûrî (ö. 728 h/1328 m) bu yukardaki âyetleri açıklarken; "Bitki örtüsünün hikmet terazisiyle dengele-nidiğini ve bunun ihtiyaç ölçüsünde takdir edilip belirlendiğini" yazar[178] Türk ve fars illerinde yetişip bu bölgelerde İlmî faaliyetlerini yürütmüş olan müfessir-filozof Fahruddîn er-Râzt (Ö.606 h/1210 m) söz konusu âyetleri daha geniş açıklamaya tâbi tutar. O, bu açıklamasında; dünyamızın ve âlemin sebepler âlemi olduklarını, mâden, nebat ve canlıların bu âlemin terkibiyle yaratıldıklarını, hayata yol açan unsurların ve bütün bunların onları oluşturan sebeplere bağlı olarak belli ve kendilerine özel ölçü ve miktarlar-da olacağım, anlatır. Râzî bu âyetlerde Yüce Allah'ın bizlere; mâden, nebat ve canlıların oluşmaları için gerekli olan şeyleri, bunların oluşmasına imkân vermeyecek bir fazlalık ve eksiklikte yaratmadığını, anlatmaktadır, tjerd [179]bu arada biz bazı Kur'an müfessirlerinin âyette geçen ve belli miktar ve ölçüde ve

dengelenmiş anlamlarına gelen "mevzun" ifadesini dağların terkibinde yer alan mâdenler için düşündüklerini de burada kaydetmeliyiz.[180]

Varlığın ve evrenin özetini bize veren Kur'an-i Kerîm tüm kâinattaki denge kanunlarını ve denge unsurunu bir bütün olarak ele almış ve bizim dünyamızı da bu genel denge içerisine yerleştirmiştir. Evrenin ve onun bazı sırlarının özet olarak anlatıldığı Rahman sûresinde bu denge ve ölçü unsuru meselâ şöyle ifâde edilmiştir:

"-Göğe gelince onu da Allah yükseltti ve birde ölçü (ve dengeler) koydu;

- Ki sizler de ölçü ve dengeleri, taşkınlık yapıp da bozmayasınız, diye" .[181]

Burada gökleri ayakta tutan denge kanunlarına dikkat çekilerek, bir toplumun ayakta durup huzurla yükselebilmesi ve hayatın tümüyle varlığını sürdürebilmesi için Yaratıcı'mn toplum ve tabiat her iki kesim için koyduğu kanunlarına uymak gerekeceği vurgulanmaktadır. Varlık terazisinin kefeleri dengesiz olunca tüm hayatın düzeni bozulur. Meselâ bitki örtüsünü bozduğumuzda, ayağımızın altında ince bir hesapla döşenmiş olan o güzelim yeryüzeği kendi dengesini kaybedip ihtiyarlar. Artık o, hayvan türünde canlılar için bir hayat kaynağı olmaktan da çıkar. Onun ölüme giden kırışık suratı artık gülümseyemez. Bu durum çok geçmeden dünyanın, tahrib olmamış bölgelerini de tehdide başlar. Çünki dünya bölünmez bir denge üzerine kurulmuştur.

Yüce Allah bir kısım Kur'an âyetlerinde; akıllıca kullanmamız için bize bu yerin dengelerini ve sınırlı imkânlarını anlatırken öte yandan da nî-met ve imkânların sayilamıyacak kadar çokluğundan bahsederek şöyle der:

"O, size (ihtiyaç duyup da) istediğiniz her şeyden verdi. Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışırsanız sayamazsınız. Doğrusu insan çok zâlim ve çok nankördür"[182]

Bu âyetten önce aynı sûrede; ay, güneş ve dünya imkânlarının insan emrine verilip ona tahsis edildiği anlatılır. Fakat bu âyetin son ifadesinde görüldüğü gibi, nîmet ve imkânların değerini bilmemek anlamındaki "nankörlük" insana yakıştırılmamış ve insanın bunları "zâlimce" kullanması Allah katında tasvib görmemiştir. Dünyanın bugün ki yüzüne baktığımızda gerçekten insanın nankörlük ettiği ve ona karşı zâlimce davrandığı sonucuna varırız. Burada zulmün sâdece insana karşı sözkonusu olmadığı görülür. Nîmet ve imkânların sayısız olması onlardan hiç birini ortadan kaldırma hakkım insana vermez. İmkânlar ve tabiat varlıkları her çeşidiyle korundukça ve akıllıca kullanıldıkça nimetleri saymak mümkün olmaz. Fakat dünya tabiatını tahribe başladığımızda bu

durumda; "Sizin yanımzdakiler tükenir" anlamındaki âyet hükmünü icra eder. Bunun için olmalıdır kiHz. Peygamber (S); akan bir nehirden abdest alırken dahi israf yasağına uyulmasını istemiştir[183] Nehir ve göllerde yıkanmanın yasak olmadığı bir dinde Pey-gamber'in böyle bir israftan bahsetmesi; ırmakların kirletilmemesine dikkat edilmesi ve kaynakların kötü ve gereksiz tüketilmemesi bilincini insanlara yerleştirmek için olabilir. Bu bilince ulaşılamadığı içindir ki bugün, dünya ırmak ve gölleri kirlenmiş durumdadır.

Günümüzde yeryüzünde yaklaşık altı milyar insan yaşamaktadır. Eğer her bir insanın bir defa gereksiz herhangi bir ağacı kesmesi ve herhangi bir hayvanı öldürmesi hoşgörü ile karşılansa dünyadan altı milyar ağaç ve bir o kadar da hayvan yok edilmiş olur ki yerküremizin bu tahribe dayanması mümkün olmaz. Bitki olsun hayvan olsun yok ettiğimiz hiç bir türü uzaydan getirip onun yerine koymamız mümkün değildir veya şimdilik mümkün görünmüyor. Hatta kirlettiğimiz su, hava ve toprağı uzaydan temizleriyle de-ğiştiremeyiz. Bu noktada; "Irmak kenarında abdest alan birinin bile onun sularını israf edemiyeceğini" söyleyen Peygamber'in, buradan ileri hangi boyutları düşündüğünü kavramak gerekir. Bu konuda Kur'an'da insan türü için konulmuş bir esası bütün tabiat için düşünmemize hiç bir engel yoktur ve aslmda tüm canlı tabiatın korunması bu kaidenin genelleştirilip uygulanmasına bağlıdır. Kur'an'ın bu âyetinde şöyle söylenir:

"Bir can veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarma karşılığı olmadan kim haksız yere bir cana kıyarsa o bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim de bir cam hayata döndürürse, o bütün insanları hayata döndürmüş gibi olur."[184]

insanlık ailesinin bir üyesi olarak tek bir insanın hayatı yüce Allah katında bu ölçüde bir değer taşıyınca tüm insanlığın hayatını tehdit eden bir tabiat ortamının insan eliyle hazırlanışı Allah'ın hiç bir zaman bağışlayacağı birşey olamaz. Kur'an'da; "İnsanların kendi elleriyle hayatlarını tehlikeye atamıyacakları" genel bir ilke olarak kaydedilmiştir[185] Toprağı, su kaynaklarım, bitki örtüsü ve her çeşit canlı türüyle tabiatı kirletip yok eden insanlık bu yerkürede kendi eliyle kendi varlığını tehlikeye atmış olmaktadır. İnsanlık bu noktada medeniyetini gözden geçirmek durumundadır. Bir serçenin ve ondan daha küçük bir canlının gereksiz yere öldürülüşünü[186] ve yabanî hurma ağaçlarının ziraî gayeler dışında kesilmesini İlâhî Mahkemede yargılatan bir din tüm tabiatı tehdit eden davranışlara ve gelecekte dünyamızı etkileyecek uzay tahribatına elbet izin vermeyecektir.

İslâm hukuk ve ahlâkında bitki sahipleri onların bakımından sorumlu tutulmuşlardır. Kur'an'da; hayvan varlığının yanı sıra ekin ve ziraatı yok eden kasithı kötü idare kınanmıştır.[187] İlgili âyet Devlete, hayvan varlığını ve ziraatı geliştirme görevini yüklerken bunların tahrib ve geriletilmesine yönelik kasdî davranışlara da hukukî bakımdan engel olma hakkını verir. Mâliki, Hanbelî ve Şafiî gibi hukukî mezhepler,ekin ve ağaçlarına bakmasını şahsın görevi saymışlar ve bunu yapmayıp onları kurumaya terkedenlerin mekruh (istenmeyen) bur tutuma girecekleri, görüşünü benimsemişlerdir. Mâlikfler bu konuda hâkime sâdece uyarı yetkisini verirlerken[188] Zahirîlerin ünlü hukukçusu Ibn Hazm (ö. 456 h/1063 m) az önce değindiğimiz âyete dayanarak, kişinin ekin ve ağaçlarına bakmaya mahkemece mecbur tutulacağı görüşüne varmıştır.[189] Sözkonusu âyetten ve Hz. Peygamber'in beyan ve uygulamalarından anlaşılan şudur ki sahipsiz yerlerin yeşİllendirilmesi ve bu yerlerde tabiatın korunması Devletin görevleri arasında yer almaktadır. Eğer toprak ve su korunmazsa âyette öngörülen ziraat ve hayvan varlığının korunup geliştirilmesi mümkün olmaz. Müslümanların idaresi kendi hâkimiyyet alanı içerisinde itisadî kullanıma aykırı olarak hayvan ve tabiat varlıklarına yönelik tahribata izin veremiyeceği gibi fütuhat alanlarında da savaş zaruretleri olmadan bu tür işlere izin veremez. Peygamber Mûte'ye ordusunu uğurlarken onlara; ağaçları kesmemeleri, hurmalara zarar vermemeleri talimatını vermişti. Halîfe Ebû Bekir (r.)'in, Şam seferine uğurlarken ordu komutanına verdiği talimat da ilgi çekicidir ve peygamberinkinin tekrarı mahiyetindedir. O bu talimatında; halkın hayvan varlıklarına, anlara ve yuvalarına zarar verilmesini yasakladığı gibi ziraî bitkilerin ve ağaçların kesilmesini de yasaklıyordu.[190] Eğer düşman, Nadir Oğulları harbinde olduğu gibi ağaçları siper olarak kullanma yoluna giderse o takdirde Kur'an, bunların ortadan kaldırılmasına müsamaha gösterilip izin verilmiştir.[191] Bu da harp dahi olsa asıl olanın bitkilere zarar vermemek olduğunu ifade eder. Hele bir fetih harekâtı zaruret olmadan böylesi tahriblere dayandıralamaz.

Konumuzun sonuna doğru gelirken Hz. Peygamber'in bir iki sözüne daha yer vermek istiyorum. O, sâdece insanî ilişkiler ve toplum alanında değil aynı zamanda bu konumuzun da ilkesi olacak olan bir sözlerinde şöyle buyururlar.

"Merhamet etmeyene merhamet olunmaz"[192]

Rivayet biliminin ünlü üstadı İmam Buharı (Ö.256 h/870 m)'nin bu hadîsi sâdece "Çocuklara merhamet" başlığı altma değil aynı zamanda "hayvanlara merhamet" başlığı altına da kaydetmesi bu merhamet ve insancıl yaklaşımın tüm canlı hayatı kapsayacağını gösterir. Tüm canlı hayata sevgi ve merhametle yaklaştığımızda o

bize sayısız nîmet ve güzellikleriyle kucak açar. Biz ona kötü yaklaşırsak o da bize kendisine yaklaştığımız gibi yaklaşır. Hz. Muhammed (57İh/632 m) bir başka sözlerinde; "Kıyamet koparken birinizin elinde ağaç fidesi varsa hemen onu diksin'"[193] diyerek yeryüzü yeşilliğini son anına kadar korumamızı ve onun eksiğini tamamlayıp geliştirmemizi istiyor. İnsanlığın işi kıyameti koparmak değil, dünyayı yaşanır halde Allah'a teslim etmektir. însan hayatına olduğu gibi dünya hayatmada son vermek sâdece ve sâdece Allah'a âit bir iştir.

Bütün dengeleri ve bütün güzellikleri korunmuş cennet bir dünyadan insanlık kendini mahrum etmemelidir. Ayrıca şunu da bilmeli ve insanlığa hatırlatmalıyız ki Yüce Allah burada, bu yerküresinde bizimle beraber hayvanlara da yaşama ve var olma hakkını tanımıştır. Onlarda insanlık gibi bitki örtüsüne ve karmaşık bir hayatın dengelerine muhtaçtırlar. Kur'an'daki ifâdeye göre; her bir hayvan türü, bu yerküresinde insanlık gibi ve onlardan ayrı birer ümmet ve birer topluluk olarak bulunmaktadırlar. İlgili bir âyette bu şöyle dile getirilir:

"Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve iki kanadıyla uçan kuşlardan her bir tür ancak sizler gibi birer ümmettirler"[194]

Bu dünya hayvanlara ve bitki türünden canlılara hayat ve huzur veremiyorsa bunları insanlara da veremez. Kur'an-ı Kerîm'den ve Hz. Muhammed (S)'in sözlerinden açıkça anlaşılan şudur ki; Allah sâdece insanların değil O, aynı zamanda hayvanların, bitkilerin ve tüm cansız nesnelerin de Rab-bidir. İnsan Yüce Allah'ı sâdece kendi Rabbi olarak görme hatasından vazgeçmelidir. Bütün bu söz ve uygulamalara baktığımızda dünya Hz. Muhammed (57 İh/632 m)M insaniliğin ilk çevrecisi olarak îlan edip kutlamaya hazır olmalıdır, dersek bilmem hata etmiş olurmuyuz. Ona selâm olsun. [195]

---

[1] Müslim, Zühd, 60; Ahmed, Müsned, VI/133, 168; San'anî, XI/425. No. 20904; F. Râzî, XXIV/I6; İbn Kesir, IH/417.
[2] Kchf, 18/50.
[3] Araf, 7/12; Sâd, 38/76.
[4] Kamer, 54/49-50.
[5] Nur, 24/35.
[6] Bu konuda geniş bilgi için Delici ve Kovalayıcı Yıldızlar ile Dünyanın Ateş-Gaz Dönemi gibi başlıklara bak.
[7] Rahman, 55/15; Hıcr, 15/27; Âyetlerin îefsiri İçin sözünü ettiğimiz başlığa bak. Cinler hakkında ayrıca "Delici ve kovalayıcı yıldızlar" başlığına bak.
[8] Sebe', 34/12-13.
[9] Bak. "Nâs" sûresi.
[10] Sâd, 38/36-38.
[11] Rahman, 55/31.
[12] Rahman, 33-35.
[13] Sebe', 34/12.
[14] F.Râzî,XXVI/122; Neysabûrî, XXIII /45-46, X1V/II; Aynntnçin bak. "Delici ve kova-layıcı Yıldızlar" başlığı.
[15] Bak. Sebc', 34/14.
[16] Cin, 72/1 vd.
[17] Nemi, 27/39.
[18] Geniş bilgi için "Yeryüzü şartlarında uzay hızını gerçekleştirme" konusuna bak.
[19] Cin, 72/8-9.
[20] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 279-284.

[21] Ankebut, 29/20.
[22] cl-Hindî, Kenzu'l-'Ummâl, VI/I5215.
[23] Taşkın Tuna, uzayın Sırları, 50.
[24] Müslim, Münafıkûn, 27; cl-Hındî, XI, No. 15125; Taberî, XII/3, XXIV/61.
[25] Bak. "Yer ve göklerin oluşum devreleri" ile "Kâinatta mesâfe-zaman" başlıkları.
[26] Hâkim, Mîistedrek, 11/451: Zehebî Telhîs, 11/451; Farklı hir rivayet için bak. Hakim, 11/453; Hadis için ayrıca bak. Taberî, XXIV/61.
[27] Fussılet, 41/10.
[28] Bu görüşler için bak. Taberi, XIV/62-63; F. Râzî, XXVII/102-103; Kuriubî, XV/342-343; İbnıTl-Cevzi XI1/243 vd.; Neysabûrî, XXIV/63.
[29] İbn Kcsîr. III/257.
[30] Nâzial, 79/29-33.
[31] En'âm, 6/143-144.
[32] Bak. Taberânî, cl-Mu'cem el-Kebîr, X/3O1-3O2 No. 10594.
[33] Rahman, 55/10; bu âyetin geniş tefsiri için "Yer kabuğunun oluşumuna genel bakış" başlığına bak.
[34] Enbiya, 21/30.
[35] Neysabûrî, XVII/18-19.
[36] Hadis için "suyun Yaralılışı" başlığına bak.
[37] Bak. Râzt, XX1I/163-164; Kurtubî, XI/284.
[38] Şûra, 42/11; Mu'minûn, 23/79; Mülk, 67/24; En'âm, 6/136; Nahl, 16/13.
[39] Bak. '-Maddelerin yaratıl ması-Maddelerde bölünme" başlığı.
[40] Şûra, 42/11.
[41] Yasin, 36/36 (Bütün rakamların 36 olması garip bir tesadüf).
[42] Şuarâ. 26/7-8; Benzer âyet için bak. Lokman, 31/10.
[43] Hâcc, 22/5.
[44] Kaf. 50/7.
[45] Tâhâ, 20/53.
[46] Zuhruf, 43/12.
[47] Zârıyat. 51/47-49.
[48] Bakara, 2/164; Lokman, 31/10; Şûra, 42/29.
[49] Bak. Kırlubî, 11/196.
[50] Hadîd, 57/25.
[51] Zümcr, 39/6.
[52] Bu görüşler için bak. KurtubîXV/235; F. Râzî, XXVI/245; Zemahşerî, V/155.
[53] Kurtubî, VII/84; İbnu'l-Ccvzî, 111/181; F. Râzî, XIV/51.
[54] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları:285-296.
[55] Müslim, Münafıkûn, 27: el-Hindî, XI/Î5İ25; Taherî, IH/1, XXIV/61.
[56] Hâkim, Müsledrek, 11/453; Zeııebî,EI/453: Ayrıca bak. Tabcrî, XXI V/61.
[57] Bakara, 2/34; A"raf, 7/11-12; Isrâ, 17/61; Kehf, 18/50; Tâhâ, 20/116; Hıcr, 15/30-33; Sad, 38/73-75.
[58] Bakara, 2/34; A"raf, 7/11; İsrâ, 17/61; Kehf, 18/50; Tâhâ, 20/116.
[59] Hıcr, 15/29; Sad, 38/72.
[60] Kamer, 54/50.
[61] İnsan, 76/1.
[62] Bak. Tiîbcrî, XXIX/126; F. Râzî, XXX/235; Kurtubî, XIX/1I9; İhnıTI -Cevzî, VIII/428.
[63] F. Râzî, X1X/179; Kurtubî, X/21, X1X/1I9.
[64] F. Râzî, XXX/235; Neysabûrî, XXIX/I09.
[65] Âl-i İmran, 3/59; Kehf, İS/37: Hâcc,22/5; Rûm, 30/20; Fâtır, 35/il; Gâfir, 40/67.
[66] En'âm, 6/2; A'râf, 7/12; İsrâ\ 17/61; Secde, 32/7; Sâcî, 38/71, 76.
[67] Hıcr, 15/26, 28, 33: Mu'miniin, 23/12; Saffât, 37/11; Rahman, 55/14.
[68] "Falara" için bak. Hfıd. il/51; fsrâ, 17/51; Tâhâ, 20/72; Rûm, 30/30; Yâsîn, 36/22; Zuh-rııf, 43/27; Ana karındaki safhalar için bak. Mu'minûn, 23/14.
[69] Lokman 31/14; Ahkaf. 46/15.
[70] Mu'mınûn, 23/12.
[71] Bak. Kurtubî, 12/109; E Rib.î, XIV/84; Kadı Beydâvi, 11/115; Suyûlî, 11/100; Neysabûrî, XVIII/8.
[72] Saffât, 37/11.
[73] Taberî, XXlII/28; Kurtubî, XV/69.
[74] Neysabûrî, XXIII/48; Kurtubî, XV/69.
[75] F.Râzî, XXVI/125.
[76] Enbiya, 21/30.
[77] Hıcr, 15/26; Diğer âyetler için bak. 15,28,33.
[78] Dilciler ve müfessirler bu âyetin ikinci kısmına çok değişik anlamiar verdiler ki biz bunları tercümede yansıtmaya çalıştık. Bak. Kurtubî, X/21-22; F. Râzî, XIX/I79 vd.
[79] Hıcr, 15/29; Sâd, 38/72.
[80] Secde, 32/7.
[81] Rahman, 55/14
[82] Kurtubî, X/21.
[83] Bak. Kurtubî, X/621, XVII/]60.
[84] Kurtubî, X/21; Ayrıca bak. Taberî, XVII/73.
[85] Bak. Arapça sözlükle; Ayrıca bak. S. Hayri Bolay, T.D.İ.A. "Âdem" md.
[86] İbn.Saad. 1/26. İbnHibbân, Salîh. VIIİ/ll.No. M27: d-Himiî, Kcnzü"l- 'Ummal. VI. No. I5126.
[87] Hûd, 11/48.
[88] Bakara, 2/61.
[89] Bakara, 2/74.
[90] Tahâ, 20/116-123; Bakara, 2/36-38: A"raf, 7/19-24.
[91] A'raf, 7/26-27.
[92] Tânâ, 20/122.
[93] Bakara, 2/38; Yâsin, 20/122.
[94] Bakara, 2/30; Adem'in gökler için değil dünya için yaratıldığı konusundaki bir haber için bak. İbn Sa'd, 1/34-35.

[95] A'raf. 7/13, 18.
[96] Bu görüler için bak. F. er-Râzî, III/3, 4, i 6: Ncysabîirî, 1/253: Kurlubî, 1/302 vd., 327; Ibn Kesîr, 1/54.
[97] Bak. Hâkim, el-Mîistcdrek, 11/542; Zehebî, Telhis, 11/542: Ibn Sa'd, 1/34-35; Kurtubı, 1/319-320.
[98] İbn Sa"d, 1/34-35.
[99] Bu tarihçiler için bak. S. Hayrı Bolay. "Adem" md. T.Ü.I.A.
[100] Müslim, Kader, 14-15; Ahmcd, Müsned, H/134; Tirmizî, Cuma, 2; İbn Mâcc, İkâmet, 79; Mâlik, Mııvatta1, Cuma. 16; Hâkim, H/544: İbn Sa'd, 1/30.
[101] Ahmed, Müsned, V/136.
[102] Nîsâ, 4/1; Diğer âyeiler için bak. EiTâm, 6/98; A'râf, 7/189; Zümer, 39/6; Hııcıirât, 49/13.
[103] Hııcurat, 49/13.
[104] Bak. Rûm, 30/22.
[105] Fâtir, 35/27-28.
[106] Müslim, Radâ\ 61-65; Biraz farklı bir rivayet için bak. Buhârî, Bed'ü"!-halk, 19, Nikâh, 80; Ahmed-Müsned, V/8, 151.
[107] F. Razî, IN/2-3; Taheri. 1/182; Neysabûrî, 1/252.
[108] A'raf, 7/189.
[109] Mu'minûn, 23/12-14; Peygamer'den rivayet cdiien bir hadise göre, insanda 360 eklem bulunmaktadır, bak. San'anî, XI/37.
[110] Bir misâl olarak bak. Fâtır, 35/11.
[111] Sâd, 38/75.
[112] Bakara, 2/30.
[113] Bakara, 31-33.
[114] Bakara, 37-38.
[115] Bakara, 38; Tâhâ. 20/122.
[116] Bakara, 37.
[117] Bakam, 2/65; Mâide, 5/60; Asraf, 7/166.
[118] Bak.cl-Hindî,VI/15254.
[119] Olayın geçtiği Fılislında ve Eyle liman bölgelerinde bunlara âit garip fosiller bulmak mümkün olabilir.
[120] F. Râzî, XIX/179.
[121] Bak. S. H. Bolay, "Âdem"md. T.D.İ.A.
[122] Nisa, 4/1.
[123] Haşr, 59/21; Ahzâb. 33/72.
[124] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 297-318.
[125] Ahmed, Müsned, IV/390; el-Hisıdf, Kenzü'I-Ummâl, VI/15211.
[126] San"anî, Musanncf, IV/450, No. 8413; Nesâî, Sayd, 34. Dalıâyâ. 42; Alımccl, Müsncd. İH/166.
[127] Taberâm, el-Mu'ccm el-Kebîr. XXII/245, No. 638.
[128] Taberânî. VI/156, No. 5728.
[129] Taberânî, X/211, No. 10355.
[130] Bak. Buhârî, Bed'ü'1-halk, 14-15.
[131] Buhârî, Bed'ü'1-Halk, 16; Bu hadiste yılan sâdece Müslimdeki bir hadiste yer almıştır. Müslim. Hacc, 66-67 vd.
[132] Ebû Dâvud, Cenâiz, 1.
[133] Ebû Dâvud, Cihad, 47.48, No. 2548-49.
[134] Taberânî, XX/33O, No. 782.
[135] Bııhârî, Zebâih, 25; Müslim, Sayd, 58.
[136] Bulıârî, Bcd'ü'1-halk, 16: Müslim, Birr, 135.
[137] Buharı. Bed'ii'1-halk. 17, Edeb. 27.
[138] Müslim, Libas, 106; Timıizî, Cihâd, 30 Ebû Dâvud, Cilıâd, 52.
[139] Timıizî, İlim, 19.
[140] Halîl b. Abdülkadir el-Nahlavî, el-Hazar ve'1-İbâha, 271.
[141] Ebû Yûsuf, Kitabu'I-Harac, 112; Mekke İçin bak. Taberânî, XI/335, No. 11928.
[142] Müslim, Hâcc, 471-72, 478; Ağaç kesim ve kuş avlama yasağı için bak. Ahmed, Müsned, V/451
[143] Bakara, 2/205.
[144] Hukukçuların bu görümleri için bak. Ö. Nasuhı Bilmen, Hukuki İslâmiyye, 11/511, İstanbul, 1968; Zahİriyye mezhebi için bak. İbn Hazm, el-Muhallâ, X/İ00, Mısır, 1347-1352 h.
[145] Müslim, Birr, 60; Alımed, Müsned, 11/235.
[146] Vezîr Cemâlüddîn Ebu eİ-Hasan, İhbâru'l-"Ulemâ bî- Ahbâri'I-Hukemâ, 132.; Ayrıca bak. Celâl Yeniçeri İslâmda Devlel Bülçcsi, 325.
[147] Mâverdî, 399 (Beyni! 1990 m/l 010 h).
[148] Kcllanî'den naklen, C. Yeniçeri, İslâmda Devlet Bütçesi, 356.
[149] Bilmen, IV/302.
[150] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 319-327.
[151] Müslim, Zekâ!. 60; Ahmed, Miisnet, II/370,4]7.
[152] Şuarâ, 26/7; Lokman 31/10.
[153] Hâcc, 22/5, Kaf, 50/7.
[154] Buharı, Edeb, 27; ayrıca bak. Ebû 'Ubeyd, el-Emvâl, 285, No: 700.
[155] Ahmed. Müsned,V/4I5.
[156] Taberanî, XVII/41, No: 86.
[157] Ehil hayvanlar için korumaya alınan yerier için bak. Buharı, Müsâkat, 12; el-Mâverdî, 176.
[158] Ebû Yûsuf, Harâc, 112.
[159] Hımâlar konusunda daha geniş bilgi için bak. Celâl Yeniçeri, İslâm İktisadının Esasları, 42-43,55 vd.; C. Yeniçeri, İslâmda Devlet Bütçesi, 86, 131.
[160] el-Huzfiî, 653.
[161] Müslim, Hâcc, 445 vd; Ebû Dâvud. Mcnâsİk, 90 vd. 20! 8 vd,; Taberânî, XI/335, No:! 1928.
[162] bak. Müslim, Hâcc, (bâb 82 vd.) No: 445 vd., Hz. Ali için bak. 466, Ebû Hureyre için bak, 471; Ebû Dâvud, Menâsik, 99 vd. No: 2034 vd.; Tirmizî, Velâ', 3.
[163] Ahmed, Müsned, V/45I.
[164] M. Hamdullah. el-Vesâık el-Siyâsiyye, 287, No: 182.
[165] Ebû Yûsuf, 76; Hz. Ömer'e yapılan şahsî başvurular için bak. Ebû Dâvıid, Zekât, 12, No: 1600.
[166] Ebû Dâvud. Menâsik, 97, No: 2032, Vâkıdî. III/972 vd..

[167] Belâzuri, Futûh el-Buldân, 17.
[168] ibn Sa'd, et-Tabakat, 11/102.
[169] İbnu'l-Kayyum,Zadu'l-me'âd, 1/161-162.
[170] Ahmed-Müsned, V/354,415,440; Müslim, Musâkat, 7-12.
[171] Müslim, Hâcc, 461; Ebû Dûvud, Menâsik, 99, No:2037; Alımed, Müsned, 1/168; Belâzurî, 14-16.
[172] bak. Ebû Dâvud, Edeb, 171, No. 5239.
[173] Mâlik, Muvatra', Akdıya, 24 (C. 11/43); Ebû 'Ubeyd, 286.
[174] Ebû'Ubcyd.285. No. 700.
[175] İhya lıarekelleri konusunda geniş bilgi için bak. C. Yeniçeri, islâm İktisadı, 37-59 168/b. M. Hamıdullah, el-Vesâiku's-Siyâsiyye, 292, No. 188.
[176] NahI, 16/96.
[177] Hıcr, 15/19-22.
[178] Neysabûrî. XIV/13.
[179] F. Râzî, Tefsir X1X/I7I-172.
[180] bak Taberî, Tefsir. XIV/12.
[181] Rahman, 55/7-8.
[182] İbrahim. 14/34.
[183] İbn Mâce, Taharet, 48; Ahmed, Müsned, 11/221.
[184] Mâide,5/32.
[185] Bakara, 2/195.
[186] San'anî, Musannef, IV/450, No.8413: Nesâî, Sayd, 34, Dalıâyâ. 42: Ahmcd, Müsncd, 111/166.
[187] Bakara, 2/205.
[188] O. Nasuhİ Bilmen, 11/511.
[189] İbnHazm.el-Muhallâ, X/100.
[190] Muvatta', Cihad,10 (bab.3); Peygamberin talimatı için bak. Vâkıdî, 11/758.
[191] Haşr,59/5.
[192] Buharı, Edeb, 18,27; Müslim. Fadâii, 65; Ebhu Dâvd, Edcb 145; ayrıca bk. Tirmizî, Birr,16.
[193] Ahmcd, Müsncd, 111/184,191.
[194] En'âm,6/38.
[195] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları:327-339.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÂLEMİN SONU

A - GİRİŞ

Yaratıcı yüce Allah hâriç her şeyin bir başlangıcı olduğu gibi her başlangıcı olanın da bir sonu vardır. Fakat bu son, anladığıma göre mutlak bir yokluk şeklinde olmayıp bu, bazı varlıklar için yeni maddeler, nesneler ve âlemler oluşturacak ve yeni yapılanmalara yol açacak bir mâhiyet ve şekil değişikliklerine uğrama biçimlerinde ve bazıları için de gene yeni bir yaratılış ve yapı ile ortam değiştirme biçiminde tezahür edecektir. Yıldızlar parçalanıp yeni âlemlerin kurulmasına yol açarlarken, insanlar yeni bir yaratılışla ve fakat yaptıklarına göre iki ayrı âlemde yerlerim alacaklardır. Her şeyin bir sonu olacağı Kur'an'da şu genel ifâdeyle duyurulmaktadır:

" Allah'ın kendisi hâriç her şey helak olup gidecektir. (Alemlerin) idare ve hükümranlığı ancak O'na aittir ve sizler O'na döndürülüp götürüleceksiniz"[1]

Helak olmak mutlak yok olmak değildir Kur'an-ı Kerim'de, yıkılan âlemlerin yeni âlemlere dönüşeceği şöyle anlatılır:

- O gün yer, başka bir yere, gökler de başka göklere çevrilecek ve insanlar da Bir ve gücüne karşı konulmaz Allah'ın karşısına (hesap vermek için) çıkacaklardır.[2]

Kur'an'dan anlaşılan şudurki; sâdece madde ve karşıt maddelerin kendileri değil insanların fiil ve davranışları bile yeni âlemde görüntüye gelecek ve bunlar hesap için bir delil olarak kullanılacaktır.[3]

Daha ilk başta insan oğluna; bu gezegende belli bir süre kalacağı ve bu gezegenle beraber kendilerinin de sonlarının geleceği anlatılmış ve şöyle denilmiştir:

" Sizin için, yeryüzünde bir süreye kadar yerleşip kalmak ve (oradan) faydalanıp geçinmek vardır".[4]

Bu âyet, üzerindeki canlıları besliyecek ve barındıracak imkân ve nimetlere sahip olduğu sürece yerkürenin yıkılmıyacağına bir işaret sayılabilir.

Kıyametin ne zaman kopacağına gelince bu, Kur'an'da bildirilmemiş ve hatta Peygamber (S)'in kendisi bile bu bilgiye sahip kılınmamıştır. Buna karşılık Kur'an-

ı Kerîm'de ve Hz. Peygamber'in sözlerinde kıyametin bazı belirtilerinden söz edilmiştir. Kıyametin kopacağı zamanın bildirilmemesi, insanlığı son âna kadar görevde tutmak ve her hangi bir kargaşaya meydan vermemek için olabilir. Dünyalar ve âlemler bir sona aniden gelmi-yecekler ve bundan önce bazı belirtiler ortaya çıkacak ve nihâi yıkım öncesi onlarda bazı fizikî ve kimyevî değişiklikler olacaktır.

Kitabımızın başından buraya kadar anlattığımız mükemmel gezegenimiz bu yer ve bu gök, yeni ve daha mükemmel oluşumlara imkân vermek için korkunç bir yıkıma uğriyacaklardir. Belki de cehennemler bile kendi türlerinin mükemmelleri olacaklardır. Şimdi biz bütün bunları teker teker ele alarak o korkunç yıkılışları gözler önünde canlandırmaya çalışacağız. Daha şimdiden insanlığa kurtuluşlar ve onun en mükemmel bir âlemde yerini almasını dileriz. [5]

B - KIYAMETİN GENEL OLARAK BELİRTİLERİ

Her büyük olay önce bazı belirtiler gösterir. Bunların bir kısmı uyan kabilindendir. Kıyamet öncesinde de İnsanlık, kulluk yoluna girmesi için, önceden olduğu gibi bazı olaylarla bir defa daha uyarılacaktır. Bu uyarılar kıyametin engellenmesi için değildir ve bu olay evrende şaşmaz bir hesabı hareket sonucu, kararlaştırılan bir zamanda, vuku bulacaktır. Bunu engelli-yebilecek hiç bir güç bulunmamaktadır. Çünkü tüm güçler onu kararlaştıranın elindedir ki müslümanlar bu durumu her gün; "lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" zikriyle dile getirirler. Bu tesadüfi bir olay değildir. Tüm güçlerin elinde bulunduğu yüce Allah'ın kâinatında hiç bir an tesadüflere yer yoktur. Bu, evrenin kuruluş öncesinde kararlaştırılan bir olaydır ve göklerin ilk kuruluşu bu karara göre yapılmış ve evren buna göre belli oluşum ve hareketler içine sokulmuştur. Sonlara doğru gelindiğinde ve son iyice yaklaştığında özelliklede yeryüzünde ve çevresinde bu oluşum ve hareketlerde bozulmalar gözlenecektir. Bunlar kıyametin en önde gelen belirtileri olarak karşımıza çıkarlar. Her halde bunların daha büyükleri bizim dünyamızın dışında göklerde kendilerini göstereceklerdir.

Hz. Muhammed (S) kıyamet öncesi meydana gelecek 10 adet belirtiden bahsetmiştirki ondan gelen bazı sözlerden bunlara ilâve daha başka belirtilerin de olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar onun şu sözünde şöyle sıralanmışlardır:

" Sizler daha önce on belirti görmeden asla kıyamet kopmıya-caktır. Bunlar; î-Duman çıkışı, 2- Deccal, 3- Dâbbetü'l-ard'ın çıkışı, 4- Güneşin batıdan doğması, 5- Hz. îsanın inişi, 6- Ye'cûc ve Me''cûcun çıkışı, 7- Doğuda, 8- Batıda, 9- Arap

yarımadasında olmak üzere üç yer çöküntüsü ve 10. su da Yemeri in iç kesimlerinde çıkıp da insanları toplantı yerlerine doğru önüne katıp sürecek olan bir ateştir'.

Peygamber'den gelen bazı rivayetlerde, insanları denize atacak olan bir kasırgadan bahsedilirken bu rivayetlerin bazılarında da, sözkonusu ateşin Hicaz arazisinden çıkacağı ve bunun ışığının Suriye'de Busra kasabasındaki develerin boyunlarını bile Hicaz'dan aydınlatacağı, anlatılır. Gene bazı hadislerde, adı geçen ateşin, insanları doğudan batıya doğru önüne katıp götüreceğinden sözedilir.[6] Peygamber (S) bir başka konuşmasında da gene çeşitli kıyamet belirtilerinden söz eder. Onun burada sözünü ettiği belirtiler şunlardır; "Kızıl rüzgâr, Yer sarsıntısı, Yer çöküntüleri, Canlıların vücutlarında şekil bozuklukları, Havadan yapılan atış (;kazf^-ils) lar ve bunları iz-liyen diğer belirtiler"[7] Görüldüğü gibi burada öncekilerden farklı bazı belirtilere de yer verilmiştir.

Sahih kaynaklarda yer alan Peygamber'in sözkonusu anlatımlarında yer alan bu olay ve belirtilerden sâdece; gökyüzünü bürüyecek olan duman ile ye'cuc ve me'cuc kavminin çıkışı[8] -ki bunlar önlerindeki engelleri aşıp istilâlara girişeceklerdir- ve bir de yer hayvanı anlamına gelen konuşan "dâbbetü'1-ard" in zuhuru[9] ve ayrıca da yer sarsıntıları Kur'an-ı Ke-rîm'de açıkça yer almışlar, diğerleri ise ya hiç yer almamışlar veya bizim şimdilik anlıyamıyacağımız bir kapalılıkta bulunmaktadırlar. Kur'an'da yer alanların mâhiyetleri ve zamanları hakkında da müfessirler değişik görüşler ileriye sürmüşlerdir. Peygamber'in anlatımlanndaki sıralamada ilk sırayı işgal eden ve Kur'an'daki bir sûreye de ismini veren "duhan: duman" ile ilgili âyette şöyle denilir:

" Şimdi sen göğün, insanları bürüyecek apaçık bir duman çıkaracağı günü gözetle. Bu çok acıklı bir azaptır".[10]

Bunu takıbeden âyette ise dumanla verilen bu azabın bir süre kaldırılacağı anlatılır. Bu duman hakkında müfessirler arasında iki ayn görüş ortaya çıkmıştır. Bunlardan birine göre duman, Peygamber devrinde, fetihten önce Mekke bölgesinin mâruz kaldığı kıtlık ve kuraklık demektir. Müşrikler açlıktan ve yerden kalkan tozlardan Ötürü gök yüzünü dumanlı görmeğe başlamışlardır. İkinci anlayışa göre bu duman Peygamber'in sözünü ettiği kıyamet belirtilerinden olan dumandır.[11] Bu ikinci görüş hem kıyametin alâmetlerinden söz eden hadislerce ve hem de bir başka-âyetle desteklenmektedir ki bu âyetin ifâdesi şöyledir:

" O gün gök bulutlarla yarılacak ve melekler bölük bölük indirilecektir"[12]

Bu âyetler, göklerin, yaratılmadan önceki ilk bulutsu hallerine[13] doğru bir değişim içine gireceklerini bize anlatıyor olmalıdırlar.

Hz. isa'nın gökten inmesi gibi Önemli bir olay ise Kur'an'da yer almamış veya bizim açıkça aniiyamıyacağimiz kapalı bir ifâdeye bürünmüştür.

Dâbbetu'1-ard'a gelince onun üzerinde biraz duracağız. Onunla ilgili âyetin ifadesi şöyledir: "Onlar için bu söz (.-kıyamet) ün gerçeği ortaya çıktığı zaman onlara yerden bir hayvan çıkarırız da bu canlı, insanlara; Bizim âyetlerimize kesin bir îmanda bulunmadıklarını söyler".[14] Bu hayvanın nasıl konuşacağını elbet onu görüp dinlemeden bilemeyiz. Ancak ondan bahseden âyet Hz. Süleyman'ın kuş ve karıncaların dillerinden anladığını ve Hudhud ile de konuştuğunu anlatan bir sûrede yeralmıştır. Bu hayvan Salih Peygamberim devesi gibi bir tek midir yoksa o bir türden mi ibarettir? Bunu da şimdilik bilemiyoruz. Ancak Kur'an'dan anlaşılan bu hayvanın konuşacağıdır ve onun gökten değil yerden ortaya çıkacağıdır. Çünki burada "inzal" yerine "ihraç" fiili kullanılmıştır. İnsan türü de dâbbe mefhumu içine girdiğinden bunun bîr veya birden fazla İnsan olacağı da düşünülebilir. O veya onlar yerin altından çıkıp geleceklerse Ashabı Kehf misali onlar bir yer harekâtı veya bir buzul harekâtı sebebiyle derinliklerde mahsur kalıp oralarda uyur durumda olabilirler. Eğer böyleyse onlara yüzeye çıkma şansı verilecek demektir. Allah için elbet hiçbir şey imkân harici değildir. Kıyamete doğru giderken garip şeylerin olacağı şüphesizdir.

Adı geçmişken biraz da Salih Peygamberin devesinden söz edelim. Onun hakkında Kur'an'da 6 sûrede 7 yrı âyet bulunmaktadır kî bu da olayın üzerinde önemle durulması gerekc oir konu olduğunu gösterir. Ayetlerden öğrendiğimize göre Semûd kavminin bir mucize istemesi üzerine aniden bir dişi deve ortaya çıkarılır. Bu deve çok fazla suya ihtiyaç gösterdiği için şehir halkı sularını onunla eşit olarak paylaşmak zorunda bırakılırlar. Halkla devenin belli günlerde nöbetleşe su haklan vardır ki bu düzenleme Allah emridir. Sonuçta saldırıp onu öldürürler ve böylece kendi sonlarını da getirmiş olurlar.[15] Mucize isteklerinin karşılanması dâima ağır sorumlulukları da beraberinde getirmiştir. Semûd kavmi Şam ilâ Hicaz arasında Hıcr denilen dağlık ve kayalık bir arazide yaşarlar. Rivayetlere göre deve bir kayanın içinden çıkar. Allah bir şeyi ânında yaratabilir. Ancak O bize bazı sırlar hakkında ipuçları da vermek isteyebilir. Buna göre kayalar ve yerin derinlikleri bazı hayvanların veya onlara âit yumurta yahut element ve hücrelerin donup kaldığı ve bu şekilde de canlılıklarını korudukları mekânlar olabilirler. Bu devenin çok farklı olduğu açıktır. Onun içebildiği su miktanna uygun olarak da süt verme kabiliyeti olmalıdır. Dâbbetu'1-ard'a gelince onun günümüze

kadar bilinen hayvanlarla fıtrat benzerliği olmayan bir yaratık olduğu açıktır. Yüce Allah bunları herhalde bizi yerküresinin imkânları hakkında daha fazla bilgilendirme ve hem de uyarma vesilesi yapıyor. Tabiî olaylar sebebiyle topluca yok olup gitme dışında dünyamızın yüzlerce ve belki de binlerce canlı türü İçin kıyameti biz kopardık. Bu bizi de kendi kıyametimize doğru yaklaştırabilir.

Hz. Peygamber'in, kıyamete doğru insanlarda ve toplumlarda görülecek bazı değişimlere daha temas etmesini göz önüne alırsak kıyamet belirtilerinin bunlardan çok daha fazla olacağı sonucuna açıkça varabiliriz. Elbet bütün belirti ve değişimler bize söylenecek değildir. Muhtemelen bazı olayların da kötülüğünü belirtmek için onlar kıyamet belirtisi olarak nitelendirildiler. Çünki son iyice yaklaştığında hayra alâmet şeyler ortaya çıkmaz. Bu sebeple bazı şeyleri kıyamet belirtisi saymak bunların iyi şeyler olmadıklarını vurgulamak için olabilir. Bundan sonra biz yer ve gök yıkıma giderken onlarda meydana gelecek olaylar ve onların alacakları şekiller üzerinde duracağız. Burada şunu da söylemeliyim ki Kur'an'da anlatılan gelecekteki denge bozulmaları, yıkım süreçleri ve nihayet yıkılışlar bize onların hem yaratılış ve kuruluşları ve hem de hâlihazır durumları hakkında önemli bilgiler vermiş olurlar. Bu, olumsuzluktan müsbeti (olumluyu) ve çözülüşten de terkibi yakalama imkânını verecektir. [16]

C - DÜNYA SON BULURKEN ONDA MEYDANA GELECEK OLAYLAR VE DEĞİŞİMLER

1 - Yerkürede Sarsıntılar, Zelzeleler Ve İç Kısımların Dışarıya Savrulması

Yüce Allah tüm yer ve göklerde bir düzen ve denge kurmuştur. Bu düzen ve dengelerin mükemmelliği insan oğlunu şaşırtmaya devam ediyor. Uzayın derinlikleri ve kâinatın boyutlarından bazı kesimler keşfedildikçe insanın şaşkınlığı da artmaya devam ediyor. Fakat sonsuz mükemmellikte olan Allah bizim mükemmel gördüğümüz bu âlemi çok daha ileri mükemmelliklerde yaratabilir. Bir âlemi yıkmak ve onun yerine başkasını, yenisini ve daha mükemmelini yaratıp getirmek ve âlemleri çoğaltmak Allah için zor ve uğraştırıcı bir iş değildir. Eskiyenlerin yenilenmesine ve daha mükemmel ve daha korkunç âlemlerin ortaya çıkmasına imkân vermek ve bu arada kendi yolunu izliyen insanları mükâfatlandırmak ve kendi dünyasmda yoldan çıkıp taşkınlıklar yapanlara hesap sormak için Allah bu âlemi yıkacaktır. Bu âlem ve bu dünya

mutlak bir yokluğa gitmek için değil Kur'an-ı Kerîm'de anlatıldığına göre "son inşâ" için yıkılacaklardır:

(Ey Muhammed) deki; Yeryüzünde gezip dolaşın da Allah'ın ilk yaratmaya nasıl başladığım gözleyip araştırın, işte bundan sonra Allah (öteki hayat) son yaratılışı da (onun gibi) inşâ edecektir"[17]

Bu dünya kendi göğü ile beraber çökerken elbetteki bütün düzen ve dengelerini de beraber çökertecek, daha doğrusu bu düzen ve denge bozukluğu dünyanın gökle beraber çöküşüne yol açacaktır. Düzen ve dengeler bozulurken dünyamızda ve göklerde olağanüstü korkunç olaylar serisinin yaşanılması kaçınılmazdır. Buradaki boyutlar, hacimler, güçler ve dengeler ne kadar büyük iseler yıkılış da o kadar büyük ve onlar ölçüsünde ürkütücü olacaktır. Kur'andan öğrendiğimize göre bu durum meleklerde bile müthiş bir korkuya yol açacaktır".[18] Oysa onlar göklerin nice korkunç yıldız ve âlemleriyle beraber yaşıyorlar.

Göklerde denge kanunları altüst olunca dünyamız, diğer gezegenler, güneş ve öteki yıldızlar kendi yörüngelerindeki ve düz hareketlerindeki âhenklerini kaybedecekler. Bu da onlardaki olağan, zararsız ve hatta hissedilmez sallantıları çok ileri boyutlara vardıracaktır. Bu ileri derecede şiddetli, küresel sallantılar bir kürenin kendi iç yapısının ve iç düzenlemesinin yıkılışına yol açacaktır. Bunlar benim Kur'an-ı Kerîm'in anlatımlarından anla-dığımdır. Kâinat kitabı olma özelliğine sahip Kur'an, dünyanın ve göklerin bu sallantı ve çalkantılarından çok açık biçimde bahseder. Meselâ orada şöyle denilir:

" - O gün sarsan sarsacak,

- Onu, ardından gelip bindirecek olan izleyecek".[19]

Burada, dünyanın onu yıkıma götürecek büyük bir sallantı ve sarsıntıya uğrayacağı anlatılır. Dünya o güne kadar üzerindekiler i çalkalayıp sarsmadığı halde artık o sarsan ve çalkahyan bir durum kazanacaktır. Bu iki âyette geçen "râcife" ve "râdife" kelimelerine birbirlerine yakın değişik anlamlar verilmiştir. Râcife; şiddetli ve korkunç biçimde sarsılan ve sarsan veyahutta müthiş bir ses anlamlarına gelirken[20] Râdife; ikinci yaratılışa geçişin hareketidir.[21] Mücâhid (100 h/718 m) gibi müfessirler bunu, ilk şiddetli sarsıntıyı takip eden bir gürültü olarak[22] veya göklerin yarılıp dağılarak birbirlerine toslamaları olarak?[23] anlarlarken bazıları bunu, ilk yerküre sallantısı (:râcife) den sonra dünyada meydana gelecek yer sarsıntıları (zelzele) olarak yorumlarla.[24] Aynı

zamanda sallantı ve sarsıntıların belirsiz ve korkunç seslere yol açmaları da elbet tabiidir.

Yerkürenin sallantı ve çalkalanmasını ve bunun yeryüzüne ve özellikle de dağlara yapacağı etkileri anlatan başka âyetler de vardır. Onlardan birinde şöyle denilir:

" O gün yeryüzü ve dağlar sallanıp sarsılır. Dağlar akıp saçılan bir kum yığınına döner"[25]

Toprak ve katı taş olan dağlar ufalanıp kum yığınlarına dönüşecek ve yerlerinden savrulup atılacaklardır.[26] Bu, dağların taş tabakalarını ufalanmış kum yığınlarına döndürecek ve onları da savurup atacak olan bir sarsıntıdır. Bu da yerküre sallantısının büyüklüğü hakkında bir fikir verir kanaatındayım.

Yer sarsıntısı ve ardından dağların parçalanıp ufalanması olayı bir başka sûrede biraz daha değişik bir dille şöyle anlatılır:

" - O gün yer bir sarsıntı ile sarsılacak.

- Dağlar didik didik ufalanıp parçalanacak,

- Ve böylece (hepsi de) dağılacak, toz duman hâline gelecektir''.[27]

İlk devir müfessirleri sarsıntı anlamına gelen burada ilk âyetteki "racc:" fiiline deprem anlamını verdiler. Bundan anlaşılıyorki onlar bunu, dünyanın yörüngesindeki şiddetli küresel sallantı olarak düşünmediler. Çünki onlar böyle bir düşünce seviyesine daha henüz gelmiş değillerdi. Oysa burada böyle bir sallantı ve çalkalanma kastedilmiş olabilir. Bu tür sallantı da şüphesiz arzın içinde de sarsıntı ve depremlere yol açacaktır. Ayrıca bu mü-fessirlerin çoğu, ilgili âyetlere; sarsıntıyı müteakip dağların un gibi ufalanacağı, anlamını verdiler ve gene onlardan bir kısmı, âyette geçen "heba':" kelimesine dayanarak bu toz duman bulutlarının, ışık huzmeleriyle aydınlanan görüntülerinden bahsettiler.[28] Muhtemelen sözkonusu âyetlerde, yer sallantı ve sarsıntısı için kullanılan değişik fiillerden her biri, yörünge içi sallantı da dâhil olmak üzere, ayrı tür sallantı ve sarsıntı biçimlerini anlatı-yorlarki bunlardan biri de herkesin bildiği deprem sarsıntı sidir. Bu sarsıntıya ismini veren sûrede; yerin derinliklerindeki ağırlıkların böyle bir sarsıntı ile yüzeye savrulacakları anlatılır.[29] Bu âyet, ağır nesnelerin zamanla dibe doğru çökmüş olduklarına da bir işaret sayılabilir. Böylece dünyanın içi dışına boşalacak ki bu olay Kur'an'da bir başka yerde şöyle anlatılır:

" - Yer dümdüz edildiği,

- içinde bulunanları dışarı atıp boşaldığı

- (Ve bu halde de) o, Rabbini dinleyip görevini yapmaya mecbur edildiği zaman (insan yaptıklarıyla karşılaşacaktır)"[30]

İlgili âyetlerde anlatılan biçimde yer yüzeyinden dağlar kaldırılıp yüzeyler düzlenince[31] yerin içerisi dışarıya boşalacaktır. Bu da, Kur'an'daki anlatış sırasına bakılacak olursa dağların baskısı ortadan kalktıktan sonra olacaktır ve bu sırada denizler de ortadan kalkmış olacağına göre yerin derinliklerindeki ağırlıklar iyice baskıdan kurtulmuş bulunacaklar ve böylece de bu ağırlıkların, şiddetli sarsıntılarla yüzeye savrulmaları kolay hâle gelecektir. Dağların ve diğer baskıların aniden ortadan kalkmasıyla yerküre içe-

risinde sıkışmış güçler ve ağırlıklar yüzeye ve oradan havaya doğru fırlayacak ve bu esnada havaya savrulmuş olan dağlarla bunlar çarpışıp hepsi toz duman olacaklardır. Bu sırada gök toz bulutu ve yerküre toz yığını halindedir. Kur'an-i Kerîm'de bu olayın anlatımı ve bu dehşet manzaranın tasviri şöyle yapılmıştır:

" - Artık sûra birinci üfürülüşle üflendiği zaman,

- Yerle dağlar yerlerinden alınıp kaldırılarak birbirlerine tek çarpışla darmadığınık edildiği zaman,

- işte o zaman olan olmuştur.

- Gök de yarılmış ve artık o gün o zaafa uğramış (çökmeğe yüz tutmuştur)"[32]

Aslında biz burada, daha sonra ayrı bir başlık altında ele alacağımız dağların durumunu değil yerkürenin sallantılarını ele alıyoruz. Konuyla ilgili buraya kadar gördüğümüz âyetlerden öyle anlaşılıyorki bu sallantı ve sarsıntılar, yerin kendi yörünge ve hareketleri içerisinde uğrayacağı küresel ve kütlesel sallantılar ve bir de kendi iç sallantıları olmak üzere iki şekilde gerçekleşecektir. Bizim gene Kur'an-ı Kerîm'den öğrendiğimize göre, yerküre bu birinci çeşitten sarsıntılara mâruz kaldığı zaman gök de aynı sallantılara mâruz kalmış olacak ve daha doğrusu, dünya göğün bir cüzü olarak bu sallantılar İçerisinde yer alacaktır. Çünki bozulan denge kanunları yerkürenin de böyle bir sallantıya uğramasını kaçınılmaz hâle getirecektir. Daha sonra bir daha ele almak zorunda kalacağımız şu âyet yer ve göğün sallantıları arasındaki ilişkiyi şöyle anlatır:

" - O gün gök sallanıp çalkalanır,

- Dağlar (yerlerinden kopup) yürür"[33]

Burada dağlar aslmda yeryüzünü temsil ederler ve onunla gök arasındaki etkileşime bir misâl olurlar. [34]

2 - Dağların Alacağı Şekiller Ve Ortadan Kalkışı

Dünya yıkılırken dağların alacağı şekilleri yukarda kısmen görmüş bulunuyoruz. Biz gene Kur'an'daki bazı anlatım ve tasvirler içerisinde bunlara bazı ilâveler daha yapmak durumundayız. Yeryüzeyinin en heybetli yapıları dağlar hep insanların merakını çekmişler ve hayrete nıûcib olmuşlardır. Her yerde insanın karşısına dikilen bu dev yapıların nasıl yaratıldıkları sorusu gibi nasıl ortadan kalkacağı sorusu da insanları hep meraki andırmış-tır. Bu yüzden olmalıdırki Kur'an-ı Kerim'de, dağların yaratılışı olduğu gibi kıyamet sırasındaki yıkılışları da çokça ele alınmış bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dağları yerinden koparıp yürüten güç, tabiatiyle onları bir bütün olarak yerde sürüklemiyecek aksine onları Endülüslü müfessir Kurtubî (Ö. 671 h/1272 m)nin de işaret ettiği gibi havada sürükleyip götürecektir.[35] Daha doğrusu onlar, Önceki konuda geçen âyetlerde görüldüğü üzere ufalanmış kum ve toz bulutlan hâline gelecekler ve yerde de onlara âit kum ve toz tepecikleri (ıküsâb) oluşacaktır. Dağların yerlerinden sökülüp yürütülmesiyle İlgili ve benzeri âyetler genellikle o sıralardaki gök olaylarını anlatan âyetlerle beraber bulunmaktadırlar [36]ki bu da göklerde de benzer olayların yaşandığını gösterir.

Savrulan bir kum veya toz yığını yahut bir toz bulutu hâline gelen dağların Kur'an'da bu tasvirleri yapılırken; onların atılmış renkli yün yığınları gibi olacağı, söylenir.[37] Bu da zayıfta olsa hâla onlara vuran bir ışığın olduğunu gösterir. Nitekim dağların bu durumunu anlatan âyetten önce;

" O gün gök erimiş (kurşun ve tunç) mâden gibi olacak"[38]

denilerek gökyüzünün zayıf ışıklarına dikkat çekilmiştir. Türk H arz em ilinden Zemahşerî (467-538 h/1074-1143 m) ise ufalanan ve havaya savrulan dağların, çeşitli toprak renkleri sebebiyle savrulmuş renkli yün yığınlarına benziyeceklerini yazar[39] Eğer dağ demek uygun olursa, dağların bu rengi, yerküre ateşinin onlarla beraber savrulan kıvılcımlarından da kaynaklanabilir. Nitekim Taberî (224-310 h/838-922 m)'den öğrendiğimize göre ilk devir müfessirlerinden bazıları bizim "toz-duman" olarak tercüme ettiğimiz, ilgili âyetteki "hebâ:" kelimesine[40] uçuşan ateş kıvılcımları anlamını verdiler.[41]

Yüzeyi ve hava tabakası toz yığın ve bulutlarıyla dolan dünya bundan böyle yüzeyindeki çukur ve engebelerini kaybedecek ve bu olaylar sırasında tabiatiyle canlı hayat da bütün çeşitleriyle son bulmuş olacaktır. Kur'an-ı Kerîm'de bu son şöyle anlatılmaktadır:

" - (Ey Peygamber) sana (kıyamet sırasında) dağların durumunu sorarlar. Deki; Rabbim onları temellerinden sökerek ufalayıp savuracaktır.

- O, böylece dağların yerini dümdüz (ve hayattan arınmış olarak) bomboş bırakacaktır.

- Öyleki sen orada ne bir iniş, ne de bir yokuş görebileceksin".[42]

Bu âyetlerden bir kısım müfessirler; dağların yerlerini su birikintilerinin alacağı ve arz üzerinde hiç nebat ve yapının kalmıyacağı, anlamını çıkardilar.[43] Az önce sözünü ettiğimiz dilci müfessir Zemahşerî, âyetteki "nesf: kelimesine dayanarak, dağların elekten geçmiş hububat gibi olacakları, yorumunda bulunur.[44] Bu âyetlerden anlaşıldığına göre dağlar, yeryüzeyinde bir toz ve kum yığıntısı olarak bırakılmayıp yüzey tamamen düzlenecektir. Gene Kur'an'ın anlatımına göre, dağların yerleri bir seraba dönecek[45] ve yeryüzü düz bir çöl gibi çırılçıplak ortaya çıkacaktır.[46]

Dağların Kur' an 'da anlatılan şekilde mâruz kalacağı bu olaylar bazı müfessirlerce bir sıraya konulmuşlardır. Bu sıraya göre olaylar zinciri şöyle olacaktır: 1- Yer sarsıntısından önce dağlarla yer birbirlerine toshyacaklar. 2- Bundan sonra dağlar atılmış yün yığınları gibi olacak ve bu sırada gök de erimiş kurşun veya tunç mâdeni rengini alacaktır. 3- Atılmış yün yığınları gibi olan dağlar, bunun ardından toz-duman bulutu (veya bir diğer anlayışa göre uçuşan kıvılcımlar) hâline gelecekler. 4- Toz ve duman olarak yerlerini koruyan dağlar, kasırgalar vasıtasiyle parçalanıp savrulacak ve altlan ortaya çıkacaktır. 5- Toz yığını dağlar kasırgalar tarafından savrulup kaldırıldıktan sonra bu yığıntılar havada bir dağ gibi ışık huzmesi görüntüsünü alacaklardır. 6- Sonuçta dağlar silinip yerleri bomboş bir seraba dönecek ve bundan sonra da toz bulutları yüzeye inerek arzı tamamen düzleyeceklerdir.[47] Burada altı safha verilmektedir ki çok ilginç bu da yer ve göklerin oluşum safhaları sayısına eşit olmaktadır.

Dağlar anlatıldığı şekilde toz-duman olunca tüm yerküresinin de bir toz ve duman bulutu hâline yâni ilk başlangıç durumuna gelmesi tabiidir. Çünki her şey, dinde genel bir kaide olarak ilke dönecek ve oradan yeniden yaratılacaktır. îşte bütün heybetleriyle karşımızda dikilip bizleri büyüleyen ve bizlere sayısız faydalar sunan o güzelim dağların akıbetleri! [48]

3 - Denizlerin Kaynaması Ve Fışkırip Boşalmaları

Karalardaki hayat suyunun ana kaynağı denizlerdir. Onlar da dağlar gibi bîr heybete sahiptirler ve insanlığa sayısız nimetler sunarlar. Denizler onun karşısında veya ortasında olanlara her zaman bir sonsuzluk duygusu vermişlerdir. Bu durumda olan bir insan, âdeta uzaydaymış gibi, kendini sonsuz ufuklara doğru açılmış hisseder. Denizlerin derinlik ve genişliği karşısında, her zaman insan onların ebedîliği duygusuna kapılmış ve soğuk sularını da tüm ateşleri söndürecek bir güç zannetmiştir. Kur ' an 'da ise, bu duygu ve düşünceler içinde olan insana, tam tersi, denizlerin kızacağı ve boşalacakları haberi verilmiştir bu çok şaşırtıcı olmalıdır.

Kur'an-ı Kerîm'de denizlerin, yerkürenin son anlarını yaşadığı sıralardaki iki ayrı durumu dile getirilmiştir. Bunlardan biri; müfessirlerin anlayış farkları bir tarafa, başlıkta da görüldüğü gibi denizlerin ısınıp kaynaması, öteki de fışkırıp boşalmalarıdır. Şüphesiz önce ısınıp kaynama olayı gerçekleşecektir. Günümüzde, havaya yayılan zararlı gazların sera etkisiyle dünyanın ve denizlerin ısınacağı endişesi başlamıştır. Kur'an'ın bir sûresinde; "Isınıp kaymyan denize yemin" edilirken[49] bir başka sûrede; güneşin dürülüp söndürülüşü, yıldızların kararıp dağılması ve dağların yerlerinden koparılıp götürülmesi olayları anlatılırken bu arada denizlerin de ateşleneceği ifâde edilir.[50] Farklı sûrelerde yer almalarına rağmen ilgili her iki âyetin de 6. âyet sırasında bulunuşları gerçekten ilginçtir. Bu, dağların yıkılış safhalarını konu edinen âyet sayısıyla da eşittir. Bu da çöküş safhalarının, tersinden yaratılış safhalarını izleyeceğine bir işaret sayılabilir. Denizlerin ısınıp kaynaması veya ateşlenip tutuşması acaba sera etkisiyle oluşan sıcaklık sebebiyle mi yoksa yerin altındaki kızgın tabakaların alttan denizlere çıkmasıyla mı olacaktır? Her ikisi de mümkündür.

Hz. Ali (ö. 40h/661 m) veîbn Abbas (ö. 68 h/687 m)'dan başlı-yarak müfessirler, denizlerin ısınıp kaynaması veya ateşlenip yanmasıyla ilgili Kur'an âyetlerine çok farklı anlamlar verdiler. Bunlar arasında; denizlerin su ile dolması, denizlerin taşması ve tek deniz hâline gelmesi, deniz sularının fışkmp çekilmesi ve kuruması, anlamlan da vardır. Bütün bu anlamlara konu olan ilgili âyetlerdeki "tescîr:" fiiline, ısınıp kızma veya ateşlenip yanma gibi anlam verenler, arap dilinde, fırının ateşlenmesi yahut kızdırılması ameliyesi için bu fiilin kullanıldığını kaydederler. Ünlü tarihçi ve müfessir Taberî (838-922 m) bu fiilin; yanma ve dolma olmak üzere iki temel anlamı olduğunu ve denizlerin durumlarına bakılınca ona dolma

anlamı vermenin daha doğru olacağını, yazar. Hz. Ali (r.) ve onu izliyen bazıları ise burada, ısınma ve tutuşup yanma gibi anlamları tercih ederler.[51]

Denizlerin son durumları olan fışkırıp boşalmalarıyla ilgili âyete gelince o şöyle bir anlatım arasında yer almıştır:

" - Gök yarılıp ayrıldığı zaman,

- Gezegenler dağılıp döküldüğü zaman,

- Denizler fışhrtıldığı zaman,

- Kabirler altüst edildiği zaman,

- Herkes (öteki dünya için) ne yapıp gönderdiğini ve neyi yapmayıp ihmâl ettiğini anlayıp bilecektir".[52]

Kabirlerin altüst edilmeleri, yerin alt tabakalarının yüzeye firhyacağım gösterir. Bu anlatımdaki sıraya bakılacak olursa, iç tabakaların yüzeye fırlamalarından önce kızgın denizlerin havaya fırlıyacakları anlaşılır. Dağların önce yerlerinde tuz-buz edilip sonra göğe doğru savrulmalarına yol açan güç elbet aynı anda denizleri de savurup atacaktır. Fakat bundan önceki sarsıntılarda denizler kendi hudutlarını karalara doğru çoktan aşmış olacaklardır. Böylece denizlerin kızgın veya lav karışımı suları ile toz, duman hâline gelen dağ bulutlan birbirlerine karışmış rengârenk bir bulut manzarası vereceklerdir ki bu da toz bulutunun, hiç olmazsa ilk zamanlarında nemli olacağını gösterir. Arzın içinde sıkışmış güçler, üstlerindeki baskının hafiflemesi veya tamamen ortadan kalkmasıyla dışa doğru fırlarlarken bunlar denizleri de havaya doğru fırlatabilirler. Yerkürenin dönüşündeki durma ve yer çekiminin ortadan kalkması gibi etkenler her halde deniz sularını yataklarından dışarı ve göğe doğru savuracaktir. Bu sırada çekim güçleri zayıflamış veya kalmamış olan güneş, ay ve diğer gezegenlerin de elbet dünya üzerinde olumsuz etkileri olacak ve dünya bu yüzden en azından içini dışına boşaltacak ve yüzeyde-kilerini; denizleri, dağları havaya fırlatacak olan kütlesel bir sallantıya mâruz kalacaktır. Zıplıyarak koşan bir atın yahut aniden duran bir arabanın üzerin-dekileri fırlatması gibi dünya da üzerindekileri silkeleyip atacaktır.

Kur'an yorumcuları, denizlerin fışkırmasıyla ortaya çıkacak durum hakkında da farklı şeyler sölemişlerdir. Bir kısımlarına göre, denizlerin suyu boşalıp yerleri kuruyacaktır. Bazılarına göre de, denizler acısıyla-tatlısıyla birbirlerine karışarak tek deniz hâlini alacaklardır. Bu arada denizlerin tamamen dolacağı görüşünü savunanlar da vardır.[53] Hulâsa dünya, dağlarını olduğu gibi bütün canh

çeşitleriyle denizlerini de kaybederek bugün içinde hayat olmayan bir gezegenden daha acâip bir hâle gelecektir. Bu durumda insanlığın ve özelliklede hayatlarını Allah iradesine uygun yaşıyanlann ruhu Yüce Yaratıcıdan yeni bir hayat temenni edecektir. [54]

4 - Yerkürenin Alacağı Son Şekil Ve Yeni Bir Dünyanın Kuruluşu

Dağları ve denizleri ortadan kalkmış ve içi dışına boşalmış ölü bir dünya şüphesizki iç dengelerini ve yüzey düzenini kaybetmiş bir dünyadır. Artık onun küre biçimi bozulmuş ve yapısındaki hendesî ve hasabî dengeler ortadan kalkmıştır. O şimdi kendi çevresinde ve güneş etrafındaki (mihveri ve yörüngesel) hareketleri hantallaşarak sendelemeğe başlamış veya tamamen durmuş cansız bir kütledir. Küre biçimini ve dengeleri oluşturan bütün boyut ve şekillerini kaybeden dünyanın bu durumu Kur'an-ı Kerîm'de şöyle anlatılır:

" - Yer dümdüz edildiği,

- İçinde bulunanları dışarı atıp boşaldığı

- (Ve bu halde de) o, Rabbini dinleyip görevini yapmaya mecbur edildiği zaman (insan yaptıklarıyla karşılaşacaktır)".[55]

Hz. Peygamber, dağlarını ve bütün yüzey engebelerini kaybedecek olan bu dünya için: "Arz, deri gibi düzlenecektir" diyor.[56] İlk ünlü müelliflerden Taberî ve diğer bir kısım müfessirler bu yukardaki âyetlerin tefsirini yaparlarken; dünyanın yayılıp fazlasıyla genişliyeceğini, söylerler. Harzem ilinden Zemahşerî gibi bazıları da bu âyetlere; dünya yüzeyinin pürüzsüz düzleneceği, anlamını vermişlerdir.[57] Birinci yorum Sahabeden İbn Ab-bas ve İbn Mesûd (r.a)'akadardayanmaktadır.[58]

Bütün bu değişikliklerden sonra yerküresi artık bizim tanıdığımız bir dünya olmaktan çıkacak ve muhtemelen gene onun malzemesinden yeni bir gök içerisinde başka bir dünya kurulacaktır. Biz Kur'an'da, eskilerin yerini alacak olan bu yeni âlemler ve bu yeni dünya için şöyle denildiğini görürüz:

" O gün yeryüzü başka bir yere, gökler de başka göklere tebdil olunacaktır"[59]

Hz. Peygamber 'den gelen bir hadiste bu yeni dünyanın; beyaza çalan bir renkte ve elenmiş undan yapılan bir çörek topağı gibi üzerinde hiç bir insan eser ve yapısının olmayacağı pürüzsüz bir yere dönüşeceği anlatılır.[60]

Dünya ve gökler tamamen yokluğa karışıp yerlerini başka dünya ve gökleremi terkedecekler yoksa onlarda sâdece bir nitelik değişmesi ve yeniden yapılanma mı söz konusu olacaktır? Bu konuda Kur'an müfessirleri ikiye ayrılmış bulunmaktadırlar. İran ve Türk illerinde yetişip gene bu bölgelerde ilmî faaliyetlerde bulunan Kureyş asıllı ünlü bilgin Fah-ruddîn er-Râzî (544-606 h/1150-1210 m)'nin bildirdiğine göre; "Bütün islâm bilginleri, Allah'ın, âleme âit madde ve cisimleri yok etme gücüne sahip olduğunda birleştiler ve fakat onları yok edip etmiyeceği hususunda ayrılığa düştüler[61] Kendisinden önceki müfessirierin benzer görüşlerine de yer veren F. Râzî sözkonusu âyette öngörülen bu değişim için şunları yazar:

"Değişimin iki ihtimali vardır: 1. Ya yer ve göklerin zatları (:esas madde ve cevherleri) bakı kalıp onların sıfat ve nitelikleri, başka sıfat ve niteliklerle değişikliğe uğrıyacak, 2. Veya onların ilk zatları (:aslî madde ve cevherleri yok olup yerlerini başka madde ve cevherler alacaktır. Söz konusu ayette söylenenler hakkında iki görüş ortaya çıkmıştır;

a) Değişimden kasıt nitelik değisinesidir. Madde ve cevher (zat ve öz) değişmesi değildir. Bu görüşte olan sahabeden İbn Abbas (Ö. 68 h/687 m) şunları söyler: O yer gene bu yerdir ve fakat onun nitelikleri değişmiş olacaktır. Bu cümleden olarak onun dağları yerlerinden alınıp götürülmüş (kaybedilmiş) ve denizleri fışkırtılıp boşaltılmış ve böylecede yeryüzü, ne çukur ve ne de tümsek olmıyan pürüzsüz bir yer olmuştur. Ebû Hurey-re 'nin Peygamber (S)den naklettiği bir sözlerinde o şöyle diyorlar: Yüce Allah o gün yeri ba§ka yerle değiştirecektir; Onu tabaklanmış deri gibi yapacak ve uzatıp düzliyecektir. Öyleki onda ne bir yükseklik ve ne de bir çukur görülmiyec ektir.

Yıldız ve gezegenlerin yarılıp dağılarak saçılmaları, güneşin dürülüp söndürülmesi ve ayın kararması, göklerin kapı kapı olup bazan kırmızı sahtiyan gülü ve bazan erimiş kurşun rengini almalarıyla tüm gökler başka göklere çevrilmiş olacaklardır.

b) İkinci görüşe göre, değişimden kasıt madde ve cevherin değişmesi-dir. İrak hukuk mektebi kurucusu İbn Mesûd (ö. 32 h/652 m) 'un temsil ettiği bu görüşe göre; yeryüzü, saf beyaz bir gümüş renginde ve üzerinde hiç kan dökülmemiş ve hiç günâh işlenmemiş bir yerle değiştirilecektir." Râzî bunları kaydettikten sonra sıfat değişikliğinin yeryüzü üzerinde olacağım ve bu sebeple de yerkürenin temel maddesinin yerinde kalması gerekeceğini savunur. Râzî, kendisinden önce bu görüşü savunanların; "Kıyamet sırasında Allah'ın, cevher ve cisimleri değil ancak onların sıfatlarını ve hallerini değiştireceği" görüşünü ortaya koyduklarını da kaydeder. Bu arada gene Râzî, Taberî gibi kendisinden önceki bazı müelliflerin

eserlerinde de görüldüğü üzere; cehennemin bu dünya üzerinde, cennetin de göklerde kurulacağını, kuvvetli bir ihtimal olarak görür.[62]

Yer ve göklerin değişimi ile ilgili F. Râzî 'nin derli toplu olarak yazdığı her iki ana görüş ondan daha önce ilk müfessirlerden ünlü bilgin Taberî (224-310 h/838-922 m) ve ardından türk asıllı müfessir Zemahşerî (1074-1143 m)'nin ve daha pek çok müfessirin eserlerinde de yer almıştır ve bu görüşlerin ilk temsilcileri de, az önce söylendiği gibi, tefsircilerin pîri kabul edilen İbn Abbas ile Irak fıkıh mektebi kurucusu İbn Me-sûd'dur. Taberî, bu iki görüşten; yeryüzünün tamamiyle başka bir yerle değişeceği, görüşünü benimsemiş ve bu arada hemen bütün müfessirler Peygamber (S)in; yerin başka yerle değiştirileceği ve tabaklanmış bir deri gibi uzatılıp düzleneceği, sözüne yer vermişlerdir.[63] Biz gerçekten, Kur'an-i Kerîm 'de, yıldız ve gezegenlerin tamamiyle maddeleriyle beraber yok edileceklerine dair bir fiilin ve meselâ "idam:" gibi bir fiilin kullanıldığını görmüyoruz. Fakat onun yerine, dağılma, toz olma (:intişâr) ve sönüp kararma (:inkidâr) v.s. gibi oluşumları ifâde eden fiilerin kullanıldığım görürüz. Bu da yer ve gökleri oluşturan madde cevher ve enerjilerinin yok edilmiyeceğine bir delil olabilir kanaatındayım.

Allah için şüphesizki imkânlar söz konusu değildir. Eğer yeni bir yaratılış ve yapılanmayı, imkân açısından ele alırsak ben, cennetin bu dünya üzerinde, cehennemin de göklerde; kızgın yıldız ve ateş topu güneşlerde kurulabileceğini söylerdim. Fakat cennet için de bu dünyanın kâfi gelmi-yeceği açıktır ve bunun için göklerden ona ilâveler yapılmasının gene Allah açısından değil de bizim açımızdan zarureti ortadadır. Gökler, her biri dev güneşlerden ibaret trilyonlarca cehennem gibi yıldızlarla doludur. Oysa bizler henüz oralarda içleri hayat dolu gezegen ve âlemlerin varlığına şahit olmadık. Eğer "imkân" ölçüsünden hareket edilirse cehennemin varlığına inanmak, cennetin varlığına inanmaktan çok daha kolaydır. Fakat Allah cennet ve cehennemi imkânlar ölçüsüne göre değil onları sâdece kendi yüce güç, merhamet ve gazabıyla ve adaletinin bir gereği olarak kuracaktır. Kendi ifadesiyle; gazabına üstün olan merhametinden[64] hareket edecek olursak yeni kurulan kâinatta cennetlere cehennemlerden daha geniş yer verileceğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunlar özel değişmez Alemler olarak Allah'ın varlık kâinatında çok daha önceden yerlerini almış da olabilirler. İşte insanların yeni dünyaları cennet veya cehennem bunlardan biri olacaktır.

İşte paylaşilamıyan ve herkesin benim olacak dediği dünya! Şimdi onun ve onun gibi olan göklerin enkazı karşısında yüce Rabb soruyor: "Bugün mülk kimindir?".[65] İşte cennetin veya cehennemin bir parçası hâline gelecek olan dünyamızın hikâyesi! İnsanlığın çok değer verdiği bütün medeniyet eserleriyle

toz-duman uçuşan bir dünya ve daha da ötesi altüst edilen kabirlerinden havaya savrulup toz-duman uçuşan bir insanlık! Bu dünyayı ve bu insanlığı yeniden ancak Yüce ve Bir Allah yaratabilir. Ve O yeniden yaratacak, her şeyi ve herkesi âit olduğu yere koyacaktır. [66]

D - GÖKLERDEKİ DEĞİŞMELER

Kur'an-ı Kerîm'deki ifâdelerden öyle anlaşılıyorki yıkılıp son bulma olayı sâdece dünya veya güneş ailesi için söz konusu olmayıp çok daha geliş âlemler bir yıkılış ve bir kıyamet olayı ile karşı karşıya geleceklerdir. Tüm kâinat mı yoksa bazı gökler mi çökecek? Çöküş farklı zamanlardami yoksa aynı andamı olacak? Bunlar tabiiki merak edilen hususlardır. Şimdi biz kıyamet olayına mâruz kalacak olanları tek tek ve sonra da bir bütünlük içerisinde ele alacağız. [67]

1 - Yıldızlarla Güneş Ve Ayın Sonları

a - Yıldızların Kararıp Dökülmesi Ve Gezegenlerin Dağılması

Biz daha önce Kur'an'daki anlatımlarda, yıldızlara genellikle "necm:", gezegenlere de "kevkeb:" denildiğini görmüş vo ba-zan da bunların birbirleri'yerine kullanılmış olabileceğini söylemiştik.[68] Gezegenler anlamında kullanılan "kevâkib" in kıyamet sırasındaki durumlarını anlatan bir sûrede,

" - Gök yarılıp ayrıldığı zaman

- Gezegenler (:kevâkib) dağılıp döküldüğü zaman..[69]

denilerek onların, yıldızlarda olduğu gibi sönmelerinden değil sâdece parçalanıp dağılmalarından söz edilmiştir.[70] Çünki gezegenlerin bizatihi kendi ışıkları yoktur. Burada görüldüğü gibi, göğün yarılıp ayrılması (rinfıtâr) ile birlikte gezegenlerin dağılıp parçalanmalarından söz edilmiş ve bunun için "intişâr" fiili kullanılmıştır. Benim anlayışıma göre "İnfitar: "; kuvvetlerin zaafa uğrayıp veya ortadan kalkıp güç boşluklarının meydana gelmesi ve böylece de dengelerin yıkılması, demektir. Burada gezegenlerin durumunu anlatan âyetin hemen ardından ise kendisi de bir gezegen olan dünyanın yıkılışından; savrulup atılmalarından söz edilmiştir. Ünlü bilgin F. Râzî bu yıkılışı; Bir binanın çatısından başlanarak temellere doğru olan yıkılışına benzetmişti.[71] Kur'an'da 81.

sıralamada yer alan Tekvir sûresinde güneş ve diğer yıldız (:nucûm) ların kıyamet sırasındaki sönüp kararmaları ve dağılmaları konu edilirken onu izleyen İnfıtâr sûresinde gezegen (:kevâkib) lerin parçalanıp dağılmalarından söz edilmiştir. Bu sıralama ile güneş ve yıldızların merkez güç olup gezegenlerin yıkılışta dahi onları izleyecekleri anlatılmak istenmiştir. Zaten Tekvîr'de yıldızlardan sonra 3. âyete dünyayı temsilen olacak dağların yerleştirilmesi bunu gösterir. Ötekinde bu sıraya denizler konulmuştur.

Yıldızlar (:nucûm) a gelince, gezegenlerin aksine Kur'an-ı Kerîm'de onların söndürülmelerinden ve kararıp dökülmelerinden söz edilmektedir. Bunun için de "inkidâr" ve benzeri fiiller kullanılmaktadır. Bu da onların bizatihi ateş olmaları dolayisiyledir ve burada yıldızların sönüp kararmaları ve sonra da parçalanıp dağılmaları söz konusu olmuştur. Kur'an'da ilgili âyetlerden birinde ise doğrudan, yıldızların solup sönmesi (:tams) olayından bahsedilmektedir. Şöyleki:

" - Yıldızlar solup söndürüldüğü zaman,

- Gök yarılıp açıldığı zaman,

- Dağlar ufalanıp savruldukları zaman..."[72]

şeklinde anlatılan olaylar dizisi içerisinde ilk baştan yıldızların ateş ve ışıklarının soldurulup söndürülüşünden bahsedilmektedir. Bu olay tüm göklerin, dengelenmiş çekim kuvvetlerinde boşluklara yol açacağından ikinci sırada oralarda açılacak gediklere değinilmiştir. Burada yıldızların sönüşünü ifâde eden "tams" fiili bu anlamın dışında; izi silinme ve eskiyip gitme gibi anlamlara da geliyor.[73] Yıldızların kütlesel asıllarımı yoksa sâdece onların ateşleri ve bundan kaynaklanan ışıklarımı ortadan kalkacaktır? İran ülkesinde ve Türk illerinde yetişip gene buralarda ilmî faaliyetlerde bulunan Fahruddîn er-Râzî,bir kısım âyetlerde geçen; dağılma ve kararıp dökülme gibi ifâdelere bakarak; yıldızların asıl kütlelerinin ortadan kalkacağına hükmetmenin daha doğru olacağını yazar.[74] Gerçekten Kur'an'ın bu anlatımına göre, yıldızlar sâdece ateş ve ışıklarını kaybetmiyecekler aynı zamanda onlar ve dolayisiyle onlara bağlı gezegenler tüm kütlesel varlıklarını da kaybedeceklerdir.

Yıldızlarla ve kendisi de bir yıldız olan güneşle ilgili olarak Kur'an-ı Kerîm'in bir başka süresinde onların kararıp dağılmalarından ve dökülmelerinden söz edilmiştir. Burada insana dehşet veren bir anlatım içinde olaylar peşi sıra şöyle dile getirilmiştir:

" - Güneş dürülüp söndürüldüğü zaman,

- Yıldızlar (kararıp) parçalanarak dağıldığı zaman
- Dağlar (yerlerinden koparılıp) yürütüldükleri zaman.[75]

Genellikle müfessirler bu âyetlerin açıklamasında, yıldızların kararmasından değil de sâdece parçalanıp dağılmalarından ve dökülmelerinden söz ettiler.[76] Çeşitli İslâmî ilimlerde şöhrete eren 13. Milâdî asır müelliflerinden Şirazlı Kadî Beydavî ise buna ek olarak yıldızların kararma ihtimalini dile getirmiştir.[77] Yıldızların sönüşü elbetteki onların ihtiva ettikleri maddelerin, gaz ve zerre (: atom) lerin patlayıp yanma faaliyetlerine son vermeleri demek olur. MüfessMerin hep "dağılıp saçılma" anlamını verdikleri, âyetteki "inkidâr " fiili arapçada, hızlanma anlamına da gelmektedir. Biz onun bu anlamını esas alırsak sözkonusu âyeti; "Yıldızlar hızlarını artırdığı zaman" şeklinde tercüme ederiz. Fakat yıldızlar söz konusu olunca hiç bir müfessir böyle bir anlamdan söz etmemiştir.

Uzayın içinde savrulan toz duman hâlindeki yıldız bulutlarında her halde ışıma gücü kalmaz veya çok zayıf olur. Toz-duman hâline gelmiş milyarlarca yıldızın ve onlardan oluşan yüz binlerce veya daha çok gökada (:galaksi)nın toz-duman hâline gelişi, göklerin ilk yaratılışına esas olan bulutsu tek kütleye yeniden dönüşü ifâde eder. Bu bulutsu kütle ilkinden daha farklı maddeler ihtiva edebilir. Kütlenin madde yapısı tamamiyle görünmez gizli güç (enerji) hâline de dönüşebilir.

Burada şunu da söyleyelimki bir yıldızın çöküşü, ona bağlı gezegen ve diğer uyduların da çöküşü demektir. Bu da bir gökada (: galaksi) veya tüm göğe nisbetle küçük bir kıyamet olayıdır. Kimbilİr göklerde böylesi nice kıyametler kopmakta ve buna mukabil de nice güneş aileleri vücut bulmaktadır. Bizim güneş ailemizin kıyameti de bu çapta bir kıyamet mi olacaktır? Dünyamız böylesi bir kıyametle yıkılsa bile önceden de kaydettiğimiz gibi Kur'an'daki ifâdelere bakılacak olursa sonuçta gene tüm gök bir kıyamete mâruz kalacaktır. Burada Nasreddin Hoca 'nın bir fıkrasına yer vermeden geçemiyeceğim. Hocaya kıyametler hakkında soru sorulmuş, o da; hanım ölürse küçük kıyamet, ben ölürsem büyük kıyamet kopmuş olacaktır, demiş. Elbet dünyamız İçin en büyük kıyamet onun kendi yıkılışıdır. [78]

b - Güneşin Dürülüp Sönüşü Ve Ayın Kararması

Güneşimiz aslında bir yıldızdır ve diğer yıldızlar İçin söz konusu âkı-bet onun için de geçerlidir. Bunun gibi, güneş için söylenenler de yıldızlar için söz konusu olur. Güneşin, dünya insanlığı için özel bir yeri ve buradaki hayatın sebebi olması

dolayİsiyle Kur'an'da ve Hz. Peygamberin sözlerinde ondan özel olarak bahsedilmiştir. Hayatımızın kaynağı, gözlerimizin nuru ve dünyamız ailesinin reisi olan güneşin ihtiyarlayıp ölümü hiç bir Ölüme benzemez. Bu öyle bir ölümdürki gökler onunla birlikte tepemize yıkılacak ve yıkımlar yıkımları izliyecektir. Evrenin enkazından yeni bir kâinat yaratacak olan tek güç, ilk başlangıçta olduğu gibi gene Allah'ın Gücüdür.

Güneşin sönüş olayı Kur'an-ı Kerim'de bir sûreye de ad olmuştur. Hz. Peygamber (S) bir konuşmasında; "Kıyameti izlemekten hoşlananlar Tekvîr sûresini okusunlar" [79]diyerek özet de olsa orada bu olayların gözler önünde canlandırıldığını hatırlatıyordu. Burada hem yer ve göklerin yıkılışı ve hem de insanların kendi hazırlıklarına göre bundan sonraki cennet ve cehennem âlemlerine yapacakları intikaller anlatılmaktadır. Biz kendimizi Peygamberin sözünü ettiği kimselerden sayarak bu söz konusu sûrenin ilgili kısımlarını buraya alacağız:

" - Güneş dürülüp söndürüldüğü zaman,

- Yıldızlar (kararıp) parçalanarak dağıldığı zaman,
- Dağlar (yerlerinden koparılıp) yürütüldükleri zaman,
- Bulutlar yağmursuz (yahut gebe develer bası boş) sahverildiği[80]
- Vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman,
- Denizler kızıştırıldığı zaman,
- Ruhlar (yeni bedenleriyle) birleştirildiği zaman,
- Diri diri gömülen kızdan; onun hangi suçtan öldürüldüğü sorulduğu zaman,
- (Hesap) defterleri açıldığı zaman,
- Gök yerinden sökülüp koparıldığı zaman,
- O alevli ateş (cehennem) kızıştıkça kızıştığı zaman,
- Cennet (onu hak edenleri kabul için) yaklaştırıldığı zaman,
- Herkes hazırladıklarının ne olduğunu görüp öğrenecektir".[81]

Bu anlatım gerçekten insanın ruhunu teslim alıcı bir ifadeye sahiptir. Bizi burada konumuz açısından şüphesiz ilk âyet ilgilendirmektedir. Müfessirle-rin genellikle "tekvîr" fiiline verdikleri iki ayrı anlamdan hareket ederek biz güneşin hem katlanıp dürülmesini ve hem de sönüşünü tercümede dile getirdik. Tefsir

biliminde pîr sayılan Abdullah b. Abbas (ö. 68 h/687 m) dan başlıyarak müfessirlerin bir kısmı bu "tekvîr" fiiline; güneşin sönüp kararması, anlamını verirlerken, bazıları da ona; katlanma ve dü-rülme, anlamını verdiler. îslâmî ilimlerin hemen hepsinde söz sahibi olan ilk büyük müelliflerden Taberî (ö. 310 h/922 m) ve daha sonra Endülüs'ün ünlü müfessiri Kurtubî (ö. 671 h/1272 m) sözkonusu fiilin anlamına bakarak, güneş üzerinde her iki olayın birden gerçekleşeceğini, yazarlar[82] ki kanaatımca doğrusu da budur. Burada, güneşin, uzayın derinliklerinde kaybolup gitmesinden ve gene onun parçalanıp dağılmasından söz edenler de olmuştur. İbn Abbas ise bu görüşlerin çoğu içerisinde gösterilmektedir.[83] Büyük bir araştırıcı olan Bağdatlı İbnu'l-Cevzî (ö. 597 h/1200 m); bazı bilginlerin güneşin ilk yaratıldığı maddeye döneceği, görü-şünde olduklarını yazar ve fakat kendisi bunu zayıf bir ihtimal olarak görür.[84]

Âyetteki ifâdeden güneşin sönmesinin yanı sıra çevre kısımlarının da içe doğru katlanıp dürüleceği anlaşılmaktadır. Güneş bundan sonraki bir zamanda da patlayıp parçalanarak dağılma sürecine girmelidir. Çünki diğer yıldızlar bu şekilde bir dağılmaya mâruz kalacaklardır. Türk Harzem ilinden müfessir ve dilci Zemahşerî (ö. 538 h/1143 m) ise sözkonusu âyete anlam verirken iki ihtimal üzerinde durmaktadır; Ya güneşin ışığı kısılıp artık onun ışıklarının uzay içinde yayılması duracak veyahutta güneşin kütlesi yörüngesinin dışına atılacak ve yıldızlarda olduğu gibi o da dağılıp gidecektir [85]ki bu son yorumu benimsiyen başkaları da olmuştur.[86]

Bazı hadis kaynaklarında; güneşin arza çok yaklaşacağı ve o kadarki insanlardan ter boşalacağına dâir Peygamber (S)in bir sözlerine yer verilmektedir.[87] Bu, güneşin patlayıp ondan kopup gelen nesnelerin dünyayı kızdırmasıyla da olabilir. Veyahutta burada ilk toplanma bölgesi mahşerdeki bir durum anlatılmaktadır ve bu güneş de başka bir güneş olabilir.

Ayın akıbetine gelince Hz. Peygamber bir konuşmasında; kıyamet günü güneş ve ay her ikisinin de katlanıp dürüleceklerini, söylemişlerdir.[88] Ayın katlanıp dürülmesi olaymda elbetteki onun ayrıca sönmesi söz konusu değildir. Çünkü ay güneş gibi bizatihi ateş bir kütle değildir. Güneş sönünce, ay ondan ışık alamıyacağı için tutulma olayı gibi bir durum meydana gelecektir. Bu sebeple olmalıdırki Kur'an-ı Kerîm 'de; son günlere doğru meydana gelecek bir ay kararmasından bahsedilmiş ve bunun için de, tam ay tutulması, anlamına gelen "husuf: fiili kullanılmıştır.[89] Bazı müfessirler bu olayla ilgili âyete; güneşin olduğu gibi ayın da gözden kaybolacağı, anlamını vermişlerdir^. Böyle bir durumda tabiyatiyle hiç buseyi görmek mümkün olmaz . Güneş ve ayın tam kararmaları

öncesinin zayıf ışıkları, onlara alışkın olmıyan gözlerde bir kamaşmaya yol açmalıdırki Kur'an bu duruma temas etmeği de ihmâl etmez.[90] Biz ay ve güneşin başka durumlarını bundan sonraki konular içerisinde ele alacağımızdan şimdilik bukadarla yetineceğiz. [91]

c - Güneşin Batıdan Doğuşu

Kıyametin belirtilerini konu alan pek çok konuşmasında Peygamber (S); güneşin batıdan doğacağını, bildirmiştir. Şüphesiz bu, güneşin sönüp dağılmasından önce olmalıdır. Aksi halde bir doğuştan bahsedilemez. Güneşin batıdan doğuşu nasıl olur? Bunu ancak konunun uzmanları açıklıyabilirler. Ben ise bu konuda bazı şeyler düşünmekteyim: Meselâ dünyanın kuzey kutbu güneye dönebilir ve bu durumda doğu taraf batı tarafa geçmiş olur. ikinci olarak, güneş gökada (: galaksi) ile beraber dönüşünü tamamladığı sırada ters yönden bir harekete başlıyabilirki biz bu ihtimâle "toplam göğün ve gökadaların hareketi" başlığı içerisinde değinmiştik. Orada belirtiğim gibi, Hz. Peygamber'in konuyla ilgili sözlerinden;[92] güneşin sürekli bir tarafa doğru gittiği ve onun bu gidişi sırasında gece-gündüz olaylarının oluştuğu ve fakat varacağı son noktada hareketinin tersine döneceği ve bu sebeple de dünya ile ters düşüp; onun batı tarafından doğuş yapacağı, anlaşılmaktadır. Güneş en son dönüş noktasından, defalarca gelip gittiği yönde geri dönme imkânına sahip olmuştur. Fakat böyle bir dönüşün gerçekleşmiyeceği bir son gelecektir. Peygamber'İn bazı sözlerinde anlatıldığına göre; güneş Arş 'in altında bir noktada bulunduğu bir sırada ona, olduğu yerden doğması emri verilecek ve o da buna göre batıdan geri dönüp doğacaktır.[93]

Güneş, dünyanın belli boylam dâirelerinde battıktan sonra yön değiştirip batıdan geri gelse bile, dünya yuvarlak olduğu için bazı noktalarda bu ters yöndeki hareketine onun gün içerisinde başlaması gerekir. Burada yön değiştiren ya güneşin kendisi olacak veya dünya yön değiştirecektir.

Güneşle dünyanın birbirlerine göre olan önceki tabiî konumları bu olayın çok öncelerinden bozulmaya başlamış olmalıdır. Hz. Peygamber'İn bir konuşmasından, gelip geçici de olsa, bazı ön dengesizliklerin ortaya çıkacağı anlaşılıyor. O, bir açıklamasında, Deccâl'in dünyada kalış (veya hâkimiyet) süresini 40 gün olarak belirttikten sonra: "(O günlerde) İlk gün bir yıl kadar ikinci gün bir ay, üçüncü gün bir hafta kadar uzun olacak. Geriye kalan günler ise gene sizin günleriniz gibi olacaktır, dediler. Sahabe (r.a) Peygamber1 e: Bir sene kadar

uzun olacak günde sâdece beş vakit namaz yeterli olacak mı, diye sordular da Peygamber: Hayır, yetmez: Sizler namazların vakit sürelerini (tabiî günlere göre) takdir edip hesab edin de namazları ona göre kılın1' dediler.[94] Peygamber'İn bu açıklaması aynı zamanda hem yerküresinin mesela kutuplar gibi zaman bakımından istisnaî bölgelerinde ve hem de uzay zamanı içerisinde tüm ibadet vakitlerinin hesap edilip ayarlanması konusunda bizlere ışık tutmaktadır. Allah hiç bir yerde ve ne türden olursa olsun hiç bir zamanda kendi Rablığından ve bizim kulluğumuzdan vazgeçmiyor.

Hz. Peygamber (S)'den gelen hadislerden anlaşıldığına göre, güneşin batıdan doğduğu sırada henüz yeryüzünde hayat devam ediyor olacaktır. Gene onun burada verdiği bilgilere göre, böyle bir olayla karşılaşan yeryüzü insanlığı toptan İslâm gerçeğine inanacaklar ve fakat Kur'an-ı Kerîm'de de belirtildiği üzere artık bu noktadan sonra îman bir değer ifâde et-miyecektir.[95] Bazı hadislerde; Güneşin batıdan doğması ile konuşan arz hayvanı (: dâbbetü'l-ard)ın ortaya çıkışının aynı zamanlara rastlıyacağı, söylenir.[96]

Hz. Peygamber'İn hadislerinde, güneşin batıdan doğması sırasında ayın durumundan bahsedilmezken, onun kendilerini bilime vermiş arkadaşlarından Abdullah b. Mesûd[97] ve gene îbn Abbas;[98] güneşin batıdan ayla beraber doğacağını, söylerler. Biri hukukta öteki genel olarak Kur'an bilimlerinde üne kavuşan bu iki bilgine göre; güneş ve ay beraberce batıdan doğduklarında, katlanıp durulmuş ve kararmış olarak doğacaklardır.[99] Bu katlanıp dürülmeyi biz, belli tabakanın veya onların kütlesel varlıklarını etkiliyecek önemli bir maddenin ve önemli bir gazm içe doğru çöküşü olarak anlıyabiliriz.

Daha sonra konusu içerisinde tekrar ele alacağımız gibi Kur'an-ı Ke-rîm'de, ayın güneşle bütünleşeceği, açıkça belirtilmiştir. Orada bu olay şöyle anlatılır:

" - insan, kıyamet günü ne zaman, diye sorar;

- Göz kamaştığı,

- Ay tutulduğu,

- Güneş ve ay (bir araya) toplandıkları zaman" .[100]

Irak fıkıh mektebi kurucusu îbn Mesûd (ö. 32 h/652 m) buradaki son âyete, diğer müfessirlerden farklı olarak, güneşle aym bizzat maddî kütlelerinin birleşeceği, anlamını vermiştir.[101] Fakat o, bu birleşip bütünleşmenin zamanı hakkında bir şey söylememiştir. Acaba ayla güneş batıdan bütünleşmiş olarak mı doğacaklar? Kurtubî'nin yazdığına bakılırsa o ve İbn Abbas, ay ve güneş her ikisinin de ayrı

varlıklar olarak batıdan doğacaklarım ifâde etmişlerdir. Bu yukardaki âyetlerin sıralanışına bakarsak şunu söy-liyebiliriz; Önce gözleri kamaştıran bir ışık değişikliği olacak ve bu sırada ay tutulacak veya kararacak, ardından da ayla güneş bir araya getirileceklerdir. Bu bir araya geliş dünyanın da sonu olmalı ve yerküresi de toz-duman olarak bu bütünleşme içerisinde yer almalıdır.

Güneşin batıdan doğması elbetteki, sâdece alışkın olduğumuz duruma ters bir görüntü olmıyacak aynı zamanda bu, güneş ailesi düzeninin bozulup parçalanmaya gittiğine bir işaret olacaktır. Fakat güneşin batıdan doğuşundan sonra dünya daha ne kadar yaşıyacak ve bu yerküresi üzerinde hayat daha ne kadar sürecektir? Bunu bilemiyoruz. [102]

2 - Göklerin Düzen Ve Dengesini Kaybedip Parçalanmaları

Göklerin o büyüleyici ahenk ve düzeni sâdece ona tanınan süre İçin varlığını sürdürecektir. Kur'an-ı Kerîm'de dikkatimiz çekilen ve araştırma konusu yapmamız istenen bu muazzam ve sağlam yapının yıkılabilme-si için ondaki düzen ve dengeleri bozmak gerekir. Daha mükemmel bir yapının ve yeni bir âlemin kurulması için mevcutlar yıkılıp ortadan kaldırılacaktır. Yıkmanın da kendine göre kanunları ve kendi içinde bir düzeni vardır. Yıkım bile bizleri hayrete düşürecek bir ahenk ve mükemmellikte gerçekleşecek ve yeniden yaratılış ve yapılanma da bu yıkıma bağlı olacaktır. Her şeye rağmen bir binanın yıkımı dehşet verici bir olaydır. Hele bu bina toplam bir gök veya tüm gökler olursa! Dünyâdaki binaları herkes yıkabilir. Kâinat binasını ise ancak onu yapan yıkabilir. Gökleri yaratıp şekillendirmek kadar onları yıkmak da büyük bir güç gerektirir. Bu kâinat yapısının eskidiğine ve yenilenmesi gerektiğine karar verecek olan da sâdece onu yapandır. Şu kadar varki evrenin ömrü, kuruluşunda veya kuruluş öncesinde kararlaştırılmıştır.[103] Yüce Allah, ister varlığa doğru olsun ister yokluğa doğru olsun her oluşumu bir seyre ve bir kanuna bağlamıştır. Onun iradesi böyle olmuştur. Aslında O ne yaratırken ve ne de ortadan kaldırırken zamana, kanuna ve sebeplere gereksinim duymaz.

Yıldız ve gezegenler ile bunların oluşturdukları gökadalar ve nihayet gökler sallantisız hareketler ve dönüşler içerisindedirler veya bunlar, dengeleri ve sükûneti bozmıyacak az bir sallantıya sahiptirler. Kuvvetler arası dengeler bozulunca çalkantılar da küresel ve kitlesel yıkımlara yol açacak boyutlara ulaşırlar. Hatırlanacağı gibi biz, kıyamet öncesinde yerküresinin mâruz kalacağı

sallantı ve çalkalanmaları konu edinen âyetleri ayrı bîr başlık altında ele almıştık. Şiddetli salınım ve çalkantılar yerkürenin izlediği yörünge düzenini bozacağı gibi muhtemelen onun kütlesi içinde de şiddetli sarsıntılara ve yüzey kısmının uzaya doğru savrulmasına ve iç kısımların da yüzeye itilmesine yol açacaktır. Benzer şeyler şüphesiz diğer gezegenlerde ve özelliklerine göre farklılıklar göstersede yıldızlarda da olacaktır. Böylece tüm bir gökada ve tüm bir gök şiddetli bir salınım ve çalkantıya mâruz kalmış olacaktır ki yerkürenin sallantısı da bunun bir parça-sıdır ve onun başına gelenler diğerlerinin başına da gelecektir. Bu bakımdan Kur'an-ı Kerîm'de olaylar, birbirlerine bağlantılı olarak anlatılır. Toplam göğün burada anlattığımız türden sallantısına değinen Kur'an bunu şöyle dile getirir:

" - O gün gök sallanıp çalkalanır,

- Dağlar (yerlerinden kopup) yürür".[104]

Kur'an bilimlerinde pîr sayılan İbn Abbas (68 h/687 m)'dan bu tarafa pek çok müfessirin; sallanıp çalkalanma ve dalgalanma, anlamını verdikleri burada ilk âyetteki "mevr " fiiline, hicrî ilk asır müfessir ve hukukçularından Mücâhid (ö. 100 h/718 m) ve daha sonra tüm islâmî bilimlerde şöhrete eren Taberî (ö. 310 h/922 m) ve bir görüşünde müfessir Dah-hak (ö. 105 h/723 m) ona, dönme, anlamım vermişlerdir. Biz bu anlayıştan hareket edersek zaten bir dönüş hareketi içerisinde olan göğün bu hareketinde daha da hızlanacağım söyliyebiliriz. Endülüslü Kurtubî (ö. 671 h/1272 m)'nin yazdığına bakılırsa bazıları, sözkonusu âyetteki gök kelimesine "felek: yörünge" anlamım vermişler ve bu feleğin düzeninde ve seyrindeki değişim ve çalkantılardan söz etmişlerdir. Ve nihayet tabiat ve gök bilimleriyle en çok ilgilenen müfessir - filozof Fahruddîn er-Râzî (ö. 606 h/1210 m) bu âyete; göğün yerinden çıkması, anlamım verdi. Buna göre bir gök veya gökada kendi yeri dışına doğru yol alacaktır. Bu arada "mevr" kelimesine, diğer âyetlerde sözü edilen, çatlama ve yarılma, anlamını verenler de olduki kanaatımca burada sözkonusu yapılan bu değildir.[105] Gök sallanıp çalkalanır ve her şey kendi yörüngesinden ve doğrultusundan çıkarsa bütün bir gök veya gökada yıldız ve gezegenlerinin birbirleriyle çarpışması kaçınılmaz hâle gelir. Böylece de gökler toz-duman olup yeniden ilk hâli gibi tek bir bulutsu kütle hâline dönüşür. Ve belkide bu noktada tüm varlık, maddî niteliğini kaybedip görünmez bir güç (enerji) niteliğine inkılap edecektir.

Göklerdeki sallantı ve çalkantıların bir zaaftan ve kuvvetler arası denge bozukluklarından kaynaklanacağı açıktır. Bir küreyi döndüren güç zayıflarsa onun dönüşü yavaşlar ve o yalpa yapmaya başlar. Gereğinden fazla hız da aynı şekilde bir kütlenin parçalanmasına yol açabilir. Kıyamet dediğimiz yıkılışa doğru

göklerdeki güçler zaafa uğrıyacak ve denge boşlukları meydana gelecektir. Bir kâinat kitabı olma özelliğine sahip Kur ' an' da bu durumun şöyle anlatıldığı görülür:

" - Ve sûra birinci üfürülüşle üflendiği zaman,

- Yerle dağlar, yerlerinden alınıp kaldırılarak birbirlerine tek çarpışla darmadağınık edildiği zaman,

- İşte o zaman olan olmuştur.

- Gök de çatlayıp yarılmış ve artık o gün o zaafa uğramış (çökmeğe yüz tutmuştur"[106]

Burada son âyette ifâde edilen, göğün çatlayıp yarılması olayı, yıldız ve gezegen kütlelerinin dağılması anlamına gelebileceği gibi onlar arasındaki güç dengesi boşluklarının oluşması anlamına da gelebilir. Zâten kütlelerdeki çözülüp parçalanmalar da onları güçten düşürür ve böylece güçler dengesine dayanan bir yapı da yıkılmaya yüz tutar. Bu son âyetteki "vahiye: " kelimesine müfessirlerin pek çoğu; zayıflık, gevşeklik, gibi anlamlar verdiler. Kurtubî; bir binanın ciddi bir zayıflık gösterdiğinde bu kelimenin kullanıldığını, yazarken F. Râzî bunun; çok sağlam bir yapıda olan göğün gevşeyip güçten düşmesi, anlamına geldiğini söyler. Daha sonra gelen iranlı kelâmci - müfessir Neysabûr î (ö. 728 h/l 328 m) ise ona; birbirine tutkun göğün gevşemesi, anlamını verii.[107] Bütün bunlardan anlaşılan şudurki gök artık kendi ağırlığını taşıyamıyacak bir gevşeklik ve zafiyete uğramış ve o, yıldız ve gezegenler arası kuvvet bağlantılarını ve dengelerini kaybetmiştir.

Kur'an-ı Kerîm'de göğün yıkılıp çökmesi ile ilgili birbirlerine yakın anlamlarda değişik fiiller kullanılmıştır. Bunların her biri bize ayrı bir durumu anlatmış olabilir. Diğer yönden yerküresi, ay, güneş ve yıldızlarla ilgili haberleri toplam gök veya gökadadan ayırmak da mümkün değildir. Toplam gökle ilgili haberler, hem onun içindeki ecram (:yıldiz ve her çeşit uydu cisimler)ın bizzat kütlelerindeki değişimleri ve hem de aralarındaki güç dengesine dayanan bağlantıları ve ayrıca da gökler ve gökadalar arası ilişkileri anlatmış olabilirler. Az Önce kaydettiğimiz âyetlerden sonuncusunda göğün çatlayıp yarılmasından söz edilmiştir ki bu olay Kur'an'da bir sûreye de ad olmuştur. Bu sûrede, yeryüzünün düzlenip içindekini dışarı boşaltması olayı ile göğün çatlayıp yarılması olayı arasında bir ilişki de kurulmuş bulunmaktadır.[108] Yaratılış ve oluşumlardan ve gök olaylarından isim alan, Kur'an'da pek çok sûre vardır ve burada sözü edilen de bunlardan "İnşikak" süresidir.[109] Kur'an'nm bir başka âyetinde ise göğün bulutlarla parçalanacağı,[110] bildirilmiştir. Gene benzer bir âyette, gökyüzünde oluşacak

dumana dikkat çekilmiştir. Bu duman (:duhan) dan isim alan sûrede anlatıldığına göre, sözkonusu duman insanları çok rahatsız edecek ve sonra o kısa bir süre için ortadan kaybolacaktır.[111] Daha önce gördüğümüz gibi Hz. Peygamber (S) duman çıkışını, kıyamet alâmetleri arasında saymıştı. Bununla beraber, âyette sözü edilen dumanı, müşrik Kureyşli-ler'in açlık sebebiyle dünyayı dumanlı görmeleri, gibi dar ve mecazî bir anlamda yorumlayanların sayısı az olmamıştır.[112] Bu olayın, göğün kıyamet öncesinde bulutlarla parçalanması olayı ile bir bağlantısının olması gerekir. Öyle anlaşılıyorki bu zamanda dünya kendisine kadar sokulan bir gaz kütlesinin tehdidi altına girmeğe baş Uyacaktır. Dağılıp bulutsu hâle gelen yıldızlar nedeniyle gök yapısında gedikler ve çatlaklar ortaya çıkacağa benziyor. Göğün çatlayıp yarılması olayına en ilginç yorumu Hz. Ali (ö. 40 h/ 661 m) getirmiştir. Ona göre; gök "mecerra: dan dolayı çatlayıp yarılacaktır ki bunların günümüzde kendilerinden söz edilen Kara Noktalar olabileceğini daha önce ayrı bir başlık altında ele almıştık.[113] Çağımızda konunun uzmanlarınca iddia edildiğine göre bu noktalar dev yıldızları içlerine çekip yok etmekte ve bunların zıddı olan Ak Noktalar da yokluğa kansan yıldızları tersine bir işlemle yeni bir varlığa iade etmektedirler. Tariflerden anlaşıldığına göre bu akıl almaz güç noktaları bir gökadayı imha edecek güçlerle donatılmışlardır. Bu noktalar bir tarafa, bir tek noktadan yaratılan âlemlerin gene bir nokta içinde yok edilmeleri bizi şa-şırtmamaktadır.

Kur'an'da geçen "inşikak " fiili muhtemelen üst seviyede kütlesel bölünüp parçalanmaları ve "İnfitar: " fiili de daha küçük madde ve zerre (:atom) parçalanmalarını ifade ediyor. Her ikiside çöküş için kullanılmışlardır. Bu sebeple yekpare bulutsu kütlenin patlayıp bölünerek göklerin oluşması olayı Kur'an'da ayrı bir fiille "fatk:" fiiliyle dile getirilmiştir. Bu ilk büyük patlayıp bölünme bir kere olduğu için Kur'an'da bu fiil, olay sayısına uygun yalnız bir kere kullanılmıştır.[114] Yıkım için yarılıp parçalanma olayından isim alan"İnfitar" sûresinde:

" - Gök yarılıp ayrıldığı zaman,

- Gezegenler (kevâkib) darmadağınık saçtldığı zaman.."

tarzında bir anlatım yer alır ve bu olayla bağlantılı olarak gezegenlerin toz-duman hâlinde dağılmalarından söz edilir. Biz daha önce bütün bu fiillerden ayrıntılı olarak bahsetmiştik.[115] Oradan hatırlanacağı gibi "infitar" fiilinin kökü olan "fatr:" fiili, benim anlayışıma göre Kur'an-ı Ke-rîm'de; zerre (:atom) ve hücreleri bölüp çoğaltarak ve çeşitlendirerek, canlı olsun cansız olsun, onlardan bir başka varlık ve bir âlem meydana getirme, anlamında kullanılmıştır. Bu fiilde yapılanma

söz konusudur. Bunun tersi, maddenin ve gök kütlesinin çözülüp dağılması olayları için de Kur'an'da gene bu kökten gelen söz konusu "infitar" ve "tafattur:" fiilleri kullanılmıştır. Allah'ın yapılandıran gücünden isim alan "fâtır: " sûresine karşılık da Kur'an'da, bunun tam tersi bir işlemi ifâde eden "infitar" adıyla bir sûre yer almıştır. Böylece evrenin, oluşum ve yapılanma ve çözülerek yıkılma, olmak üzere iki büyük olayı Kur'an'in iki ayrı sûresine ad olmuşlardır. Bu olaylardan biri varlığa, öteki varlıktan yokluğa geçişi, biri evrenin kuruluşuna öteki çözülüp yıkılışına gidişi, ifâde etmektedirler, infitar: bir nesneyi ve bir kütleyi yâni herhangi bir yapıyı oluşturan onun yapı taşlan maddelerin tersine bir işlemle ondan çözülüp ayrılmasıdır. Bölünüp çoğalarak ve çeşitlenerek yapılanma burada yerini, tam tersi, yarılıp çözülerek yıkıma terketmiştir. Göklerde kuvvet ve denge boşluğu alanlarına, Kur'an-ı Kerîm'de gene "fatr" fiilinden türeyen ve çatlak anlamına gelen "futûr " denilmiş ve göklerin eşsiz düzeni içerisinde bu türlü çatlakların ve düzen bozucu boşlukların bulunmadığına dikkat çekilmiştir.[116] înfitar; gökler yıkıma geçtiğinde böylesi çatlakların oluşması, anlamına da gelebilir. "Futûr", tüm kâinatın idare ve hükümranlığından isim alan Mülk sûresinde, göklerdeki uyum ve düzen anlatılırken dile getirilmiştir. İşte "infitar" fiiliyle hem yapısal çözülme ve hemde bu tür çözülmelerin yol açtığı denge boşlukları ve düzensizlik, anlatılıyor, olmalıdır.[117]

Evrenin değişik oluşum ve olayları Ku r ' an 'da kendilerini tam ifâde eden bir anlatımla ele alınmışlardır. Şu kadar varki biz bu oluşumları ve_ meydana gelecek olayları görmediğimiz için onların farklı safha ve boyutları hakkında Kur'an'da yer alan anlatım inceliklerini kavramakta güçlük çekmişiz veya bu incelikleri hiç fark edemiyerek hepsine aynı anlamı vermişizdir. Bu ise sâdece Kur'an'nm kendi içinde değil aynı zamanda tabiat ve varlığın içindeki araştırmalarla çözümlenecek bir konudur. Kur'an'la Kâinat yan yana getirilmeden her ikisini de anlamakta güçlük çekeriz. Bu sebeple İslâm'da gelen ilk âyet, insanın önüne, okunup öğrenilmesi ve araştırılması için Kur'an ve Varlık olmak üzere iki şey koymuştur.[118] Biz bu bilgileri verdikten sonra esas konumuza dönebiliriz. Şimdi biz az önce sunup açıkladığımız âyetlerden az farklı bir anlatıma sahip olan bir başka âyet üzerinde duracağız. Kur'an'ın buradaki anlatımı şöyledir:

" - Yıldızlar (sönükleştirilip) söndürüldüğü zaman,

- Gök yarılıp açıldığı zaman,

- Dağlar, ufalanıp savruldukları zaman.."[119]

Görüldüğü gibi burada, göğün yarılıp açılması (: furûc) olayı hem yıldızların sönüp dağılmaları ve hem de yerkürenin parçalanması olayları ile beraber ele alınmıştır. İbn Abbas (r.) bu âyetin tefisirinde; bir kitap sayfaları gibi katlanıp dürülmesi için göğün yarılıp açılacağından, söz ederken[120] Şam beldesinin ünlü müfessir ve tarihçisi İbn Kesîr (ö. 774 h/1372 m) burada; yarılıp açılmakla beraber göğün iç kısımlarının sarkması ve çevresinin güçten düşüp çökmesinden, söz eder.[121] Kendisinden çokça söz ettiğimiz Harzemli Zemahşerî ve gene türk Buhara beldesinden Nesefî (ö. 710 h/1310 m) ise, gökteki yarılıp açılmayı, orada açılacak kapılara yordular [122]ki bunlar boşluk alanlar olmalıdır.

Kur'an-ı Kerîm'de; göğün açılmasıyla giriş boşluklannın ve oradaki ifâdeyle kapıların oluşacağından açıkça söz edilmiş ve şöyle denilmiştir:

" - O gün gök açılmış, kapı kapı olmuş,

- Dağlar (yerlerinden koparılıp) yürütülmüş, (yerleri) bir serab olmuştur".[123]

Bu ifâdelerin yer aldığı sûrede önce göklerin, açık kapısı olmayan ve geçit vermez sağlamlığı vurgulanmış ve daha sonra da kıyamete doğru giderken bu kapıların açılacağından söz edilmiştir[124] Görüldüğü gibi gökleri bu duruma uğratan güç yeryüzünün dağlarını da yerinden koparıp atmıştır.

Güneşin katlanıp dürülmesi olayından isim alan Tekvîr sûresinde tüm gök hakkında daha önceki anlatımlardan farklı şöyle bir İfâde görürüz:

" Gök (yerinden) soyulup kopanldığı zaman.."[125]

Müfessir ve dilciler; soyup yerinden koparma, anlamını verdiğimiz bu âyetteki "keşt " fiiline; bir nesnenin kabuk ve örtüsünün soyulup çıkarılması, anlamım verdiler. Buna göre tüm bir gök, soyularak yerinden çekilip alınacak ve katlanıp dürülecektir[126] Güneşin dürülüp söndürülüşün-den başka bu Tekvîr sûresinde, yıldızların kararıp düşmesinden ve dağların yerlerinden alınmalarından da söz edilmiştir. Bütün bunlardan sonra da göğün soyulup sökülerek yerinden alınması olayı dile getirilmiştir. Aslında sıyırıp alma üstten başhyan bir işlemdir. Buna göre yıldız ve gökadaları tüm gök kendi yerinden çekilip kaldırılarak o bir yıkım ve bir yokluğa doğru itilecektir. Böylece yıldız ve gezegenler de kendi yörüngelerinden çekilip alınmış olacaklar. Tüm gökleri içindekilerle birlikte yerlerinden alıp kaldıran ve imhaya götüren güç elbet onları yaratan güçtür.

Buraya kadar sunduğumuz bazı âyetlerden de anlaşılacağı gibi güneş ve yıldız ışıklarının zaafa uğraması ve nihayet sönüşleri onlarda parlaklık ve renk değişimine yol açacaktır. Parlaklıkları giden yıldız ve güneşlerin önce, kızgın yağ

kızıllığında bir gül rengini alacaklarını Kur'an'in şu âyetine dayanarak söyliyebiliriz:

" Gök yarılıp da kızgın yağ rengine benzer kırmızı bir gül olduğu zaman..[127]

Kur1 an'ı, dili esas alarak açıklıyan bazı müfessirlerin de belirttikleri[128] gibi gök bundan sonraki bir aşamada, tunç, kurşun veya erimiş gümüş mâdeni rengine bürünecektir. Bu; "O gün gök erimiş mâden gibi olacak"[129] anla-

mındaki âyete dayanan bir yorumdur. Acaba bu son iki âyette gerçekten muhtelif aşamalarda göğün alacağı renkler mi konu ediliyor yoksa göklerin gireceği kalıp ve şekiller ile madde de meydana gelecek değişimler mi konu ediliyor? Gerçi şekil ve maddede meydana gelecek değişimler elbet renklerde de değişimlere yol açacaktır, fakat bu âyetlerde öncelikli olan hangisidir? Müfessirler hep renk üzerinde durmuşlardır. Göklerin bir gül gibi olacağını söyliyen âyet hem renge ve hemde açılan göğün tomurcuk bir gül biçiminde yeniden kapanacağını bize anlatmış olabilir. Böyle bir gül gerçekten kızgın bir yağ gibi kirli-benekli bir kırmızılığa sahiptir. Eğer burada doğrudan bir biçim kastediliyor ve renk ikinci derecede kalıyorsa biz bundan sonraki konuda göklerin bu kapanış biçimini ayrıntılı olarak ele alacağız. Göklerin erimiş mâden gibi olacağını söyliyen âyetten de sâdece bir renk değişimini anlamak doğru değildir. Burada rengin ötesinde maddenin kazanacağı niteliklere yer vermek ve belkide öncelik vermek gerekir.

Sonuç olarak şunu söyliyebilirizki gökler, betbenizi gitmiş, şekil ve düzenleri bozulmuş ve böylece de ayakta duramaz bir durum alacaklar ve sonra yeni bir âlemde yer almak üzere kâinat mezarlığında ölüm veya yokluk uykusuna yatacaklardır. Artık burada kâinata "fatiha" okuyacak yalnız Allah vardır. Rahman, Rahîm, eski ve yeni tüm âlemlerin Rab ve Meliki olarak O, yeniden her şeye "ol ve kalk" emrini verecektir. Kıyamet işte bu kıyam ve bu kalkıştan isim almıştır. [130]

E - YER VE GÖKLERİN, YENİ ÂLEMLER OLUŞTURMAK İÇİN BİTİŞİK OLDUKLARI İLK NOKTA DURUMUNA GETİRİLMELERİ

Biz, yer ve göklerin başlangıçta bitişik dumansı bir kütle olduğunu ve bu kütlenin daha sonra bölünerek yer ve göklerin oluştuğunu anlatan Kur'an âyetlerini ve konuyla ilgili açıklamaları kendi bahsi içerisinde ele almıştık.[131] Sözkonusu kütle şüphesiz, gökleri oluşturacak ana parçalara ve onlar da yıldız, gezegen ve diğer nesneleri oluşturacak olan daha küçük parçalara bölünüp ayrılmıştır. Çağımız gök

bilimcilerinin bir buluş olarak açıkladıkları bu gerçek aslında Kur'an-1 Kerîm'de çok açık biçimde ortaya konulmuştur.

Bir kütleden bölünüp ayrılan parçalar, patlıyan bir havaî fişek gibi açılıp birbirlerinden uzaklaştılar. Bu açılma nereye kadar sürdü veya nereye kadar sürecek onu bilemiyoruz. Evrenin açılma dönemini bitirip kapanış dönemine girdiğini söylemek ancak ilgili bilim dalına düşer. Bilim henüz bu konuyu aydınlatacak bir düzeye gelmemiş bulunmaktadır. Bizim Kur'an-ı Kerîm'den öğrendiğimize göre; açılma bittikten sonra geriye dönüş başlıya-cak ve gökler veya gökada (:galaksi)ler ilk ayrıldıkari bitişik kütle ve diğer bir değişle tek nokta durumuna yeniden geleceklerdir. Yörüngelerinden çıkan ve kendi doğrultularından ayrılan bütün bir gök ve gökada yıldız ve gezegenlerinin birbirleriyle çarpışması sonucu ortaya çıkacak olan toz-duman dev kütlenin, ilk başlangıçtaki gibi bulutsu bir yapıda olacağı kuvvetle muhtemeldir. Göğün bulutlarla parçalanacağı[132] ve göğün duman çıkaracağına dâir bir önceki konuda gördüğümüz âyetler[133] bu ihtimali güçlendirmektedirler. Hâlen kâinatta toz-duman hâline gelmiş pek çok yıldız ve gezegen vardır. Bir yıldız takımının veya tüm bir gökadanın böyle bir duruma gelmiş olması da imkân dahilindedir. Göklerin fethine çıkan veya yaptıklarının İlâhî hesabından korkup kâinatta kaçıp kurtulacakları bir yer arıyan-lar Kur'an'da bildirildiğine göre, kendilerini kuşatan duman ve gene alev kı-vılcımlanyla karşılaşacaklardır. Kâinatın pek çok önemli konularını bize sunan Rahman sûresinde bu olay şöyle anlatılır:

" - Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çevresinden aşıp geçmeğe gücünüz yetiyorsa geçin. Fakat büyük bir güç olmadıkça (o sınırları) asla aşıp geçemezsiniz.

- (Böyle bir durumda)üzerinize yalın ateş alevi ve duman salıveri lir de, birbirinizi yardımlaşıp kurtaramazsınız"[134]

Bazı müfessirler, bizim burada; duman, olarak tercüme ettiğimiz "nuhas:" kelimesine bakır veya tunç anlamı verirlerken pek çoğu ona bizim tercih ettiğimiz duman anlamını vermişlerdir. Gene bütün müfessirlere göre, insan ve cinlerin, yerlerinden ve göklerinden çıkıp gitme arzuları, kıyametin dehşetinden ve İlâhî hesaptan kaçışa yöneliktir ve bu da kıyamet sırasında ortaya konulacak bir davranıştır. İnsan, bütün yer ve göklerin yıkıldığı bir sırada, gerçekten, ya yerin derinliklerinde bir sığınak aramaya veya bu yıkımdan etkilenmiyeceğini düşündüğü göklere doğru bir kaçışa yönelir. Fakat yerin alt tabakaları ve gökler bu sırada, âyette anlatıldığı gibi ateş kıvılcımları ve zehirleyici duman ve gazlarla dolmuştur. Burada hiç bir müfes-sir, sözkonusu durumun şu anda da yerin alt

tabakaları ile göklerin bazı kesimlerinde, hiç bir şekilde geçit vermez yahut aşılması çok güç bölgeler oluşturduğundan söz etmemiş ve onlar bu durumu hep kıyamet zamanı için düşünmüşlerdir.[135] Oysa daha önce üzerinde durduğumuz ve ilerde yeniden ele alacağımız bu âyetin ifâdesi bütün zamanları içine alacak bir genelliğe sahip görünüyor.[136]

Kur'an-ı Kerîm'in pek çok yerinde, varlığın ilk yaratılış durumuna iade edileceğinden söz edildi. İlgili âyetlerin bir kısmında, insanın öteki âleme iadesinden söz edilirken bazılarında genel olarak Varlığın; yer ve göklerin, ilk yaratılış noktasına geri döndürülüşü söz konusu yapılmıştır. Bir misâl olarak burada şu âyeti verebiliriz:

" Allah, mahluku önce (yoktan) yaratan sonra onu iade edendir ve sonra da sizler Ona döndürüleceksiniz"[137]

Bu âyette genel bir geriye dönüş (: iade) den söz edilir sonra da bundan ayrı olarak, insanlığın yeni bir hayat ile ve tabiiki yeni bir dünyada Allah'a döndürülüşü (:ircav) olayı dile getirilir. Bu iki olay birbirinden farklı olmalıki kullanılan fiiller farklı olmuştur. İade; arapçada, bir şeyi geri döndürme anlamına geldiği gibi aynı olayı tekrarlama anlamına da gelir. Bu son anlama göre ilk yaratılışların ondan sonra da tekrarlanacağı, kâinatta ye tabiatta sürekli yaratılış ve yenilenme yapılacağı hükmü ortaya çıkar. Müfes-Sirlerin bir kısmı ise bu ve benzeri âyetlerin tefsirinde sâdece insanın buradan öteki hayata götürülüp orada yeniden yaratılışından söz ettiler. Bunlar burada diğer cansız âlemlerden söz etmediler.[138] Buna karşın milâdî 14. asrın ünlü tarihçi ve müfessiri Şam beldesinden İ bn Kesîr, yer ve gökleri de bu iade kapsamı içerisine aldı.[139]

Havaî bir fişek patlaması veya açılan bir şemsiye gibi açılan yer ve gökler bu ilk açılma noktasında yeniden bir araya getirileceklerdir. Onlar bu noktaya parçalanmış ve toz-duman bir halde yığılacaklardır. Her göğü veya gökadayı bir kitap sayfası gibi nitelendiren Kur'an, açılan bu sayfaların, sonunda, ilk açıldıkları noktaya veya belli bir hatta doğru dürülüp katlanacaklarından söz eder. Bu sırada yer ve gökler muhtemelen bölünüp açılma öncesindeki kimyevî ve fizikî yapılarına da irca edileceklerdir. Kâinatın kapanması anlamına gelen bu olay Kur'an-i Kerîm'de şöyle anlatılır:

" (Düşünün) o günü ki; Biz göğü, kitapların sayfalarını katlayıp büker gibi düreceğiz. Onu tıpkı yaratmaya başladığımız ilk durumuna döndürürüz. Bu, üzerimize aldığımız bir va^d olmuştur.

Biz (irâde ettiğini) yapanlarız".[140]

Burada "iade" fiiline dil bakımından, "yeniden yaratma ve yeni bir varlık kazandırma" anlamını vermek de mümkündür. Bu durumda, âyetin ilgili bölümünü; "Onu ilk yarattığımız gibi yeniden yaratacağız" şeklinde tercüme edebiliriz. Buna göre âyette; göklerin kapanması olayı (:tayy ile yeniden açılması olayı gibi iki ayrı oluşum söz konusu edilmiş olacaktır. Aslmda bu iki ayrı olaya az ilerde sunacağımız Kur'an'ın başka âyetlerinde çok açık biçimde değinilmiştir. Dürülüp bir noktaya kapanma sonucunda ilkten olduğu gibi elbet yeniden bir kâinat çekirdeği oluşacak ve bu çekirdek de patlayıp yeniden açılacağı bir günün beklentisi içine sokulacaktır. İşte "İade" fiili, açılan göklerin bir noktaya kapanması anlamına gelebildiği gibi oluşan bu noktanın ve bu evren çekirdeğinin yeniden patlayıp açılması, anlamına da gelebilmektedir. Bizim şu anda esas üzerinde durduğumuz şey ise kapanma olayıdır. Tüm bir göğün veya göklerin yahut gökadaların bir noktaya kapanması herhalde korkunç bir olay olmalıdır ve bu belkide ilk patlamadan çok daha dehşet verici bir olaydır. Tüm evrenle ilgili olan iade olayı ölen bir insanın yeniden bu dünyaya gelişi gibi gerçek dışı bir anlama yorumlanamaz. Bazılarının zannettiği gibi Allah bir şans daha tanımak için insanlara ikinci kere dünyaya gelme hakkı verse onlar birinci hayatlarını çok kötü ve gayrı ahlakî yaşarlar. Bu, dinin hikmetine ve hukukun da ruhuna ters düşer. İnsanlığa, dönüşü olmayan böyle bir hata yaptırılırsa bu, şeytanın kutluyaca-ğı en büyük zaferi olur.

Kâinatın sözkonusu en büyük dürülüp toplanma olayı, (:tayy buna yer küresi de dahil edilerek bir başka âyette şöyle dile getirilir:

" Onlar (inkarcılar) Allah'ı gereği gibi tanıyıp bilemediler. Oysa kıyamet günü, yeryüzü tümüyle onun avucundadır. Gökler de O'nun üstün gücüyle dürülüp toplanmış olacaklardır. Allah onların ortak koştuklarından beri ve O yüce bir varlıktır"[141]

Burada İlâhî Güç ve bu gücün kullanımı anlatılırken yer ve göklerin top-lanık durumlarına dikkat çekilmiştir. Aslında İlâhî Güç eksiksiz bir hükümranlıkla her zaman onlara mâlik olmuştur.[142] Burada ise hâkimiyet onlara âit birleşik tek kütle üzerinde kurulmuş görünüyor. Kaynaklardan anlaşıldığına göre Hz. Peygamber (S) bu son âyeti çeşitli vesilelerle okumuş bulunmaktadır. Kaynaklardan öğrendiğimize göre o, yer ve göklerin bu toplanma olayını ayrıca kendi ifadesiyle de insanlara anlatmıştır. Onun anlattığına göre, tüm yer ve gökler böyle bir işlemle yerlerinden alınıp ortadan kaldırıldıkları bir noktada yüce Allah; "Melik benim, (bugün) nerde yeryüzünün melikleri" diye seslenecektir.[143] Kendilerini ilâh gibi görüp yeryüzü insan topluluklarına, onların

her türlü meşru hak ve hukuklarını çiğniyerek hükmeden o kırallar bugün nerede! İnkarcılar nerde!

Acaba kapanma ve diğer bir adıyla kıyamet bütün gökler için sözkonusu olacakmıdır? Bu son âyette, dürülüp katlanan tek bir gökten değil de çoğul olarak göklerden söz edilmiştir. Bu da tüm göklerin kıyamet olayına mâruz kalacaklarının açık bir delilidir. Diğer yandan, İnsanlığın kıyamette yeni bir hayata döndürülüşlerini konu edinen âyetleri[144] bir yana bırakırsak, genel olarak Varlığın iadesinden söz eden, Kur' an' da altı sûrede yedi âyet bulunmaktadır. Kanaatımca bu sayılar tesadüfi" olmayıp bazı oluşumlarla bağlantılı bulunmaktadırlar ki biz bunlara daha önce de muhtelif vesilelerle işaret etmiştik. Kur'an'da yedi yer ve gökten söz edildiğini hemen herkes bilir. Göklerin sayısı ile bu "iade: sa11" kelimesinin yer aldığı âyetler sayısı eşittirler. Bu da, durulup kapanma (:tayy ile yeniden açılma (:iâde) olayına tüm göklerin dâhil olacağına bir işaret sayılmalıdır. Söz konusu "iade" işlemine altı sûrede yer verilişinin de elbet gene bir anlamı vardır. Bana göre bu, yer ve göklerin altı günde yaratılmaları yânî altı oluşum safhasıyla ilgili olmalıdır. [145]Muhtemelen altı oluşum safhası, tersine bir işlemle geriye doğru ilk başa katlanacaktır. Yer ve göklerin, tümüyle bir değişime uğrıyarak başka bir yaratılışa konu olacakları, Kur'an'ın bir başka âyetinde şöyle dile getirilir:

" O gün, yeryüzü başka bir yere, gökler de ba§ka göklere çevrilecektir".[146]

Arş âleminin ise kıyamet olayı içinde yer alıp almryacağından Kur'an'da çok açık söz edilmez ise de gene de oradaki ifadelerden onun bundan uzak tutulacağı söylenebilir. Yer ve gökler öncesinde mevcut olan ve kendisini müstakil bir başlık altında incelediğimiz "su âlemi" hakkında da biz kıyamete mâruz kalıp kalmayacağı açısından bir şey bilmiyoruz. Ancak; "Allah'ın zat ve varlığı hâriç her şey helake gidecektir"[147] anlamındaki âyetin genelliğine bakarsak bu âlemlerin ebedîliğine hükmedemeyiz. Şu kadar varki onların kıyametleri ve değişim süreçleri farklı olabilir. Hatta onlar, Özelliklerinden dolayı yer ve göklerinkinden ayrı bir değişime de uğrayabilirler. Helak olma ise mutlak yok olma anlamına gelmez. Arş bütün âlem ve göklere göre en mükemmel olandır fakat Allah'a göre, değişti-rilemiyecek bir mükemmel yoktur. Eğer Arş 'a, değiştirilemez ve aşılamaz bir mükemmellik verirsek, bu, yüce Allah'ın gücünü sınırlandırmak anlamına gelir. İslâm imanında ise böyle bir şey kabul edilmez. Ancak gene de kıyamet sırasında Arş'm, meleklere yorumlanan "Sekiz" güç tarafından ayakta tutulacağına ilişkin Hakka sûresi 17. âyetteki ifade onun bundan uzak tutulacağına kesin bir delil sayılabilir.

Biz göklerin kapanması olayı üzerinde biraz daha duracağız. Kur'an yorumcuları bu geriye doğru dürülüp toplanma (:tayy) olayı hakkında görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Endülüslü ünlü müfessir Kurtubî (ö. 671 h/1272 m) bunun; a- Yaymanın zıddı olarak bir yerde toplama, b- Gözden kaybetme ve imha edip yok etme, olmak üzere iki ayrı anlama gelebileceğini yazar. Bu müfessirin yazdığına bakılırsa Mekke Medresesinin ünlü bilgini İbn Abbas (r.) bunu; her şeyin helak edilip varlık öncesindeki gibi yokluğa döndürülmesi, tarzında anlamıştır. Gene Kurtubî'nin yazdığına göre, bazı İslâm bilginleri; âlemin dürülüp toplanarak yok edilmesinden sonra yeniden yaratılacağı, yorumunu getirdiler ki onlar; Yer ve göklerin başka yer ve göklere dönüştürüleceğini bildiren âyeti bu konuda delil olarak ileriye sürdüler.[148] Bu âyet ise varlığın tamamiyle yok edileceği hükmünü getirmemekte, sâdece kütlesel değişimlerden ve evren çapında yeni bir yapılanma ve düzenlemeden söz etmektedir ki bîz daha önce de bu konu üzerinde durmuştuk.[149] İran ve Türk illerinde büyüyüp yetişen Kureyş asıllı Fahrud-din er-Râzî (ö. 606 h/1210 m) göklerin dürülüp toplanmasıyla ilgili âyet hakkında kendisinden öncekilerin görüşlerini şöyle tesbit eder:

"Bilginler, geriye dönüş hakkında görüş ayrılığına düştüler. Bazıları; Allah, cisimlerin cüz (:atom) lerini dağıtacak ve fakat onları yok etmiye-cektir. Allah sonra onları yeniden birleştirip terkib edecektir, işte "iade" budur, dediler. Diğer bir zümre ise; Allah'ın, cisimleri tamamiyle yok edeceğini ve sonra onları aynı cevher olarak yeniden yaratacağını savundular. Onlara göre, göklerin dürülmesi (:tayy) ile ilgili âyet bunun böyle olacağını, gösterir. Çünki yüce Allah, bu âyette, geriye döndürmeyi, ilk başlangıca benzetmiştir. İlk başlangıç ise dağınık cüz (:atom)leri terkib etme şeklinde değil tam tersi, yoktan varlığa dönüştürme şeklindedir.

Birinci görüşü savunanlar; "Gökler Onun üstün gücüyle dürülüp toplanmış olacaklar-Zümer, 67" anlamındaki âyete tutundular. Burada ise göklerin katlanıp toplanmış olmasından söz ediliyor ki bu da onların varlıkta devam ettiklerini gösterir. Bu görüşte olanlar aynca; "O gün yeryüzü başka bir yere, gökler de başka göklere çevrilecektir-İbrahîm, [150]" anlamındaki âyeti de delil olarak ileriye sürmüşlerdir. Bu âyet, yeryüzü zerrelerinin bakı kalacağını ve fakat onlardan, başka bir yer yaratılacağını, gösterir". Bu görüşleri ileriye sürenlerin delillerini de bu şekilde kaydeden Râzî, eserinin bir başka yerinde; "Bütün İslâm bilginlerinin; Allah'ın, âleme âit madde ve cisimleri yok etme gücüne sahip olduğunda birleştiklerini ve fakat onları yok edip etmiyeceği, konusunda görüş birliğine varamadıklarını, yazar.[151]

Allah ilk varlığı hiç bir esasa dayanmadan yarattığı gibi şüphesiz onu yeniden yokluğa dönüştürebilir. Fakat Kur'an âyetlerinde geçen ilk başlangica iade ve toplayıp dürme anlamındaki "tayy; " mutlak yok etme anlamına gelmezler. Tabii burada, "iade" nin yeniden varlığa döndürme anlamını da unutmamak gerekir. Söz konusu bu iki fiil, ilk basit madde ve zerreciklerden çoğalıp çeşitlenme suretiyle oluşan âlemlerin ilk ibtidâî durumlarına dönüşleri, anlamına da gelebilir. Tüm insanlık, içine gömülü olduğu bu yerküresinden öteki hayata geçeceğine göre meselâ bu gezegenin tam bir yokluk içine düşmemesi gerekir. Aksi halde;

" Orada yacıyacaksınız, orada öleceksiniz ve yine oradan diriltilip çıkarılacaksınız'[152]

anlamındaki âyete bir anlam vermemiz zorlaşacaktır. Yerküresi, ait olduğu göğün diğer gezegen ve yıldızlarıyla birleşse bile o, kendi cevherinde barındırdığı tüm insan ve diğer canlılara ait özleri, yeni bir hayata döndürecek bir değişime uğrama hususunda bir engelle karşılaşmıyacaktır. O, dürülen sayfalar arasmda çok özel bir sayfayı teşkil edecektir.

Şimdi biz katlanıp bir noktada bütünleşme olayını daha değişik bir açıdan ele alacağız. Genel olarak göklerin dürülüp toplanmasından söz eden âyetlerin yanı sıra biz gene Kur'an'dan güneş ile ayın bir araya getirileceklerini öğreniyoruz. Bu olay bize orada şöyle takdim edilir:

" - Jnsan, kıyamet günü ne zaman, diye sorar: - Göz kamaştığı, Ay tutulduğu, ''- Güneş ve ay (bir araya) toplandıkları zaman"[153]

Güneş ve ayın bir araya gelmeleri, dünya enkazının da sonuç itibariyle onlara bitişmesi anlamına gelecektir. Bu da tüm güneş ailesi fertlerinin birleşerek tek kütle olmaları demektir ki tabiatiyle bu kütle de konuyla ilgili sunduğumuz âyetlerin doğrultusunda diğer gök kütleleriyle bütünleşecektir. Ay ve güneşin toplanması, müfessirlerce değişik şekillerde yorumlanmıştır. İbn Abbas (ö. 68 h / 687 m) ve Irak fıkıh mektebi kurucusu İbn Mesûd (ö. 32 h / 652 m)'a göre; bu ikisi batı taraftan az farkla birlikte doğacaklar.[154] Müfessir İbnu '1-Cevzî'nin yazdığına bakılırsa İbn Mesûd (r.) bu âyetten; ay ve güneşin kütlesel olarak maddî varlıklarının birleşecekleri, anlamını çıkarmıştır. Öte yandan Harzemli Zemahşerî (ö. 1143 m) ve diğer pek çok müfessir sözkonusu âyete; ay ve güneşin, batı yönden aynı zamanda doğacakları, anlamını vermişlerken bir kısımları da ona; her ikisinin birlikte ışıklarını kaybedecekleri ve güneşin de ay gibi ışıksız kalacağı, anlamını vermişlerdir. İslâmî ilk asır âlimlerinden Mücâhid (ö. 100 h/718 m) ve gene onun çağdaşı İbn Zeyd'e göre burada, ay ve güneş her ikisinjn de

dürülecekleri anlatılmaktadır. Özellikle İbn Zeyd,ayve güneşin beraberce dürülüp katlanacaklarından söz eder.[155] Bu âyete, göklerin dürülüp toplanması hakkındaki âyetler doğrultusunda anlam verenler kana-atımca daha isabetli olmuşlardır.

Bir önceki konuda değindiğim gibi; göğün, yarıldıktan sonra kızgın yağ benzeri kızıl bir gül olacağını, bildiren Kur'an âyetinde eğer onun renginin yanı sıra biçimi de esas alınıyorsa bu olayı, açılan göklerin ilk açılma noktasına kapanmaları olayı ile bağlantılı açıklamamız gerekecektir. Bir gül içerisinde hepsi bir noktaya bağlı üst üste yığılmış yapraklar vardır. Açılan bir gök katları veya tüm gökler ilk açılma noktasına doğru kapanarak gül tomurcuğu benzen bir kütle oluşturabilirler. Müfessirlerin burada hep göklerin rengi üzerinde durup şekil ve biçim üzerinde durmadıklarım daha önce söylemiştim. İbn Abbas (r.) dan başlıyarak pek çok müfessir, söz konusu âyetten; göklerin o sırada kızıl at rengini alacağı ve hatta bu rengin de ya-nar-döner olacağı, anlamım çıkarmışlardır.[156] Bizim bu âyetten; göklerin kızıl renkte ve ayrıca da gül biçimi bir kütle veya bir nokta oluşturacakları, anlamını çıkarmamız mümkündür. Gökler bütün güçleriyle beraber bu kütle içine sıkıştırılmış durumdadırlar. Bu noktada gökler maddeden uzak tama-miyle görünmez bir güce (enerji) de dönüştürülmüş olabilirler. Fakat bir güç görünmese de o gene vardır ve onu yoklukla nitelendirmemiz doğru değildir. Bu akıl almaz güç noktası ve bu kızıl kâinat tomurcuğu açılıp saçılarak yeni gök ve âlemleri oluşturmak için Yüce A11 a h 'in emrini bekli-yecektir.

İlk insandan son insana herkes yeni bir dünyada yerini alacaktır. Bu yeni dünya, c e n n e t ve cehennemi olan bir âlemdir ve ona göre yapılanmış olacaktır. Veya burası cennet ve cehennem âlemleri için bir toplanma yeridir. Tüm insanlığın bir araya getirileceği güne Kur'an'da ''toplanma günü: adı verilmiştir[157] ve muhtemelen üzerinde hayat olan daha başka nice yerküreler vardır ve onlar da birleşik bir kütle üzerinde bizim dünyamızın insanlarıyla bir araya geleceklerdir. Bu durumda, toplanma günü, sâdece bizim gezegenimiz canlılarına özel bir gün olmıyacak, tüm kâinat canlılarının bir araya geldikleri bir gün olacaktır. İlerde genişçe açıkhyacağımız[158] şu âyet bu konuda gerçekten ilgi çekici işaretler vermektedir:

" Göklerin ve yerin ve bunlar içinde üretip yaydığı bütün canlıların yaratılışı Onun (varlığım belgeliyen) delillerindendir. O, dilediğinde, gerçekten bütün onları bir araya toplamaya da güç yetirendir"[159]

Biz burada kısa olarak gezegenimizin ve göklerin yıkılışında üflenen Sû-r'un yerini anlatmaya çalışacağız. Kur'an-ı Kerîm'de bu konuda on âyet

bulunmaktadır.[160] Bunlardan beşi göklerin çöküşü ve beşi de onun karşıtı olarak yeni yaratılış ve yapılanma ile ilgili görünüyor. Biri yıkan, öteki yeniden varlığa dönüştürüp yapılandıran ters yönlü iki güç. Göklerin Sûr ile yıkımından sözeden âyet sayısı, göklerin altı oluşum safhasından 1 sayı eksik bulunmaktadır. Bu da çöküp ortadan kalkışın, ilk iptidaî maddeye ve ilk oluşum merhalesine kadar olacağına bir işaret sayılabilir. Buna göre ilk iptidaî varlık ve varlığa ilk geçen nesne sabit kalmalıdır. Diğer yandan Zümer sûresinde her iki Sûr çeşidi birlikte tekrarlanmıştır. Böylece 10 âyet içerisinde yeniden yaratılışla ilgili Sûr sayısı 6'ya yükselirken evrenin çöküşü ile ilgili Sûr sayısı 5'de kalmıştır. Bu, yeniden yaratılışın, çöküşün aksine 1 fazla sûra ihtiyaç göstermesi sebebiyle olabilir. Ancak benim ilk sûr ile ilgili olarak düşündüğüm En'âm süresindeki Sûr'un hangi tarafla ilgili olduğunun çok belirgin olmadığını da burada belirtmeliyim. Sûr boynuz anlamını taşımakla beraber ne onun ve ne de üfleme (:nefha) nin mâhiyetlerini bilemiyoruz. Üfleme olayında dâima biz bir hava hareketi düşünürüz. Yer ve gökleri parçalayıp yıkacak şiddette olan bu hava akım ve faaliyetinin boynuz biçiminde bir kaynaktan ortaya çıkacağı düşünülebilir. Veyahutta bu, hava hareketli bir kaynak ve boynuz biçiminde bir hortumdur ki o, tüm gökleri yutup imha edecek bir güce sahiptir. Kur'an'dan anlaşıldığına göre sâdece yerküre değil gökler de aynı Sûr üflemesine mâruz kalıp çökeceklerdir.[161] Göklerde yıldız ve gezegen kütlelerini parçalayıp dağıtan kasırga benzeri bir güç oluşacak ve bu güç muhtemelen başlangıçta ecramı (kütleleri) kendi yörüngelerinden çekip çıkaracaktır. Bundan sonra da o, ya yutarak veya kendilerini şiddetli rüzgarına tutarak onları İmha edecektir. Eğer dünya böyle bir gücün etkisine mâruz bırakılırsa herhalde o hem yörüngesinden çıkar ve hem de bu sırada kütlesi paramparça olur. Zaten böyle bir zamanda göklerin genel güç dengesi de bozulmuş olacaktır.

İlgili âyetlerin bir kısmında açıkça görüleceği gibi Kur'an iki Sûr üflemesinden bahsetmiştir. Bunlardan biri, imha ve yoketme gücüyle donatılmışken öteki aksine yok edilenleri yahut değişikliğe uğratılmış olanları yeniden varlığa dönüştürme ve onları yeni bir yaratılışla var etme gücüyle donatılmıştır. Bu iki güç birbirinden farklı mâhiyette olmalıdırlar ki böyle farklı işlevleri yerine getirebilsinler. Az önce belirttiğim gibi biz ne üfleme olayının ve ne de kendisine üflenilen "Sûr: mâhiyetlerini biliyoruz. Ancak bildiğimiz bir şey varsa o da ilk insan Adem'in ve olağan dışı bir yaratılışa konu olan Hz. İsâ (S)' nın ve gene öldürülen bir kısım kuşların İlâhî ruh üflenmesiyle hayat kazanmalarında aynı yaratıcı "nefha: üfleme" fiilinin kullanılmış olmasıdır.[162]

Konumuzun başında da belirttiğim gibi kâinatta açılmanın kapanmaya geçip geçmediğini henüz bilemiyoruz. Kapanma sürecinin açılma süreci kadar olup olmıyacağım da bilemiyoruz. 15 ilâ 20 milyar yıl kadar önce başladığı tahmin edilen bu açılma hareketi[163] acaba kapanmasını da aynı eşit süreç içindemi tamamhyacaktır. Yoksa kapanmaya geçişle kıyamet olayı arasında böylesi uzun bir süreç işlemiyecekmidir? kapanma çok kısa süredemi tamamlanacak? Bunları bilmiyoruz. Kur'an'dan'öğrendiğimiz bir şey varsa o da nihâî yıkımın bir an gibi kısa bir sürede tamamlanmış olacağıdır. Şüphesiz bundan önce pek çok arızalar ve belirtiler ortaya çıkmış olacaktır. Kur'an 'daki ilgili âyetin ifâdesi aynen şöyledir:

" Göklerin ve yerin sırlarını bilmek ancak Allah'a aittir. Kıyamet kopması, ancak göz kırpması kadar yahut ondan da kısa bir sürede olacaktır. Gerçek şuki Allah her şeye kadirdir'.[164]

Bundan anlaşılan şudurki henüz insanlığın beklemediği bir anda nihâî son gelecek ve bir an içinde herşey olup bitecektir. Çok âni bir patlama ile dünyanın içi dışına çrkacak, dağlar, denizler uzaya doğru savrulacak ve yerküre bir toz yığını hâline dönüşecektir. Böylece, birinci Sûr üflemesi, görevini yapmış olacak ve bundan ne kadar zaman sonra olacağı bilinmez bu sefer hayat ve can veren bir üfleme devreye girecektir.

Eğer göklerin ilk noktaya kapanışı ışık hızıyla olursa bu demektir kî; kıyamet, evrenin en uzak noktasından kapanış noktasına gelen ışık zamanı kadar sonra olacaktır. Bu da şimdiki buluntulara göre, dünyamız merkez alındığında 20 milyar ışık yılından daha fazla bir zaman demektir. Geriye kapanış ancak nûr hızıyla olmalıdır ki hiç kimsenin bilemeyeceği o âni kapanış ve kopuş gerçekleşebilsin. Bundan önceki kısmî olayları o zamanların insanlığı elbet izleyecektir. En sona doğru gelindiğinde kıyamet tahmini yapılabilir. Hava bulutlanıp bütün şartlar oluşunca artık yağmurun yağacağını söylemek gaybı bilmek değildir.

Sonlara doğru gelirken biz burada birazda insanlık ve kulluk ile Varlık ve Levh-ı Mahfuz ilişkileri hakkında bazı bilgiler vermek ve bazı tahminler yürütmek istiyoruz. Kâinat sayfaları olan yer ve gökler yeni bir yaratılışla tekrar açılışa geçtiklerinde insanlık için de elbet inançlarına, dünyadaki hal ve gidişlerine uygun olarak yeni bir sayfa açılacaktır. Ancak İlâhî değer Ölçülerinin geçerli olduğu bu zamanda insanlar dünyadaki hayatlarını sesli ve görüntülü olarak izleme imkânına sahib kılınacaklardır. Sorgulama İlâhî Kayıt Merkezindeki görüntü ve ses kayıtlarına göre yapılacak ve Kur'an'daki İfâdeye göre insan sorgulama sırasında

dünyadaki hayatını görüntülü olarak izleyip hakkındaki kararı bizzat kendisi onaylamak zorunda bırakılacaktır. İşte âyet şöyledir:

" - insan bilâkis, kendi aleyhine gören bir (§âhid) olacak, - O bütün özürlerini ortaya koysa bile"[165]

Gene Kur'an'dan Öğrendiğimize göre insanların uzuvları yaptıklarını söyliyecek[166] ve sorgulama ayrıca mâhiyetini bilemediğimiz konuşan defterlere göre yapılacaktır.[167] Sevap ve günah iki ayrı kazanç çeşidine denk olarak böylesi defterlerle ilgili iki adet âyet gelmiştir. Kur'an'daki bu anlatımlardan anlaşılan şudur ki insanın tüm hayatı sesli ve görüntülü kayıtlara geçmekte ve bu kayıtlar öteki hayatta insanın karşısına çıkarılmaktadır. Bu da madde ve karşıt madde cevherlerinin, çeşitli türden dalgaların ve enerjilerin mutlak yok edilmiyeceğine öncekilere ilâve bir başka delil olabilir. Evrende kaybolmadan milyarlarca ışık yılından ışıkları bize gelen yıldız ve gökadalar varken insanların hal ve gidişlerine ait ses ve görüntülerin bir başka âleme aktarılmasına şaşmamak gerek. Öyle anlaşılıyorki herşey ve hatta hareket ve davranış biçimleri bile kâinatın ve belki de bundan sonra kurulacak öteki âlemin ve Arşın beyni veya Bilgi İşlem Merkezi niteligindeki "levh-ı mahfuz" da kaydedilip korunmaktadır. Kur'an'ın tanımıyla "korunmuş levha" adını taşıyan bu İlâhî kayıt merkezinin hiç bir şekilde bir tahribe ve yokluğa uğramıyacağı onun hem niteliğinden ve hem de işlevinden anlaşılmaktadır. O içindekileri de mutlak koruyan bir kitap durumundadır ki bu anlamda onun için Kur'an'da ayrıca "kitab ha-fîz" denilmiştir [168]Levh-ı mahfuz sâdece insanlık ile cin ve melekler âleminin idare kanunlarının yazılı olduğu bir yer olarak görünmüyor. Muhtemelen orası tüm kâinatın ve tüm varlıkların geçmiş ve geleceklerinin kayıtta bulunduğu bir merkezdir. Bu merkezi, elbet bizim bildiğimiz madde, karşıt madde, ışık ve dalgalarla açıklamamız ve bu merkezin işlevini bunlarla anlatmamız mümkün değildir-. Onu kendi manevî kimliği ile kabul etmemiz gerekecektir. O, tâbir caizse bir kara kutu gibi hiç bir yıkımdan ve kıyamet olayından etkilenmiyecektir. Kur'an'da levh-ı mahfuz adının açıkça geçtiği bir tek âyet vardır ki bu da onun tekliğini gösterir. Elbet ona ve işlevine işaret eden başka âyetler vardır. Biz her insanın oraya Allah katında makbul bir sicil göndermesini temenni ederiz.

Şu bir gerçektir ki tüm hayat ve tüm ibâdet ve ahlâkî davranışlar ve hatta zerre faaliyetler kayda alınıp tescil edilmektedir. Bu, yüce Yaratıcının kayıt ve tescil düzeni tarafından yapılır. İyi olsun kötü olsun zerre iş ve davranışların hassas ölçümlere sahip İlâhi terazilerde değerlendirileceği Kur'an'da açıkça bildirilir.[169] Zerre (: atom)'dan küçük ve onun altında ve ötesindeki nesne ve

işlevlerin Allah'dan kaçamıyacağı ve bunları da kayda alıp açıklayacak bir kitabın varlığını gene Kur'an haber vermektedir [170]insan en küçük bir ibadet, iyilik ve güzelliklerin ziyan edilmeyeceğini bilirse o kendi hesabına daha fazlasını yapma gayreti içine girer. Kötülük alanında da bunun tersi olur ve o sonuçta tevbeye yani merhamet sahibi Rabb'a sığınır. Allah kulun ef'ali ile ilgili ayrıntı hesap cedvelleri (çetere) tutmaz gibi sözlerin şirin görünmekten öteye hiç bir gerçekliği yoktur. İlâhî affa gelince O elbet kayıt, tescil ve hesaptan sonra gelir.

Buraya kadar ben ilk yaratılış ve ondan sonraki oluşum ve gelişmeleri ve son olarak da yeniden ilke dönüşü ve oradan da yeni bir âleme geçişi ele alıp anlatmaya çalıştım. Bunu Levh-ı Mahfuz'un bir parçası olan ve bir kâinat kitabı olma özelliğine sahib Kur'an-ı Kerîm'de bir emir olduğu düşüncesiyle yaptım. Bu gibi konuları araştıran merkezlerin kapılarına yazılması gereken şu ve benzeri âyetler beni ister istemez böyle bir konu içine çekmişlerdir:

- Allah yarattıklarını ilk baştan yaratmaya nasıl başlıyor ve sonra onları nasıl geri döndürüyor, bunu görmüyorlar mı? Gerçek şuki bu, Allah'a göre kolay bir iştir,

(Ey Muhammed) deki; yeryüzünde gezip dolaşın da Allah'ın yaratmaya nasıl başladığını gözleyip araştırın, işte bundan sonra Allah (âhiret hayatı) son yaratılışı da (onun gibi) inşâ edecektir. Şu bir gerçektirki Allah'ın bütün her şeye gücü yeter.[171]

Ben ilk yaratılışları ve ondan sonraki oluşum ve gelişmeleri ve göklerin gidişatım yerküremiz üzerinde dolaşarak ve göklere çıkarak araştırma imkanlarına sahip olamadım. Bu tür çalışmalar içiresinde olanlar, inansalar da İnanmasalar da onlar bu konuda Kur'an'a uymuş olmaktadırlar. Onlarm bu çalışmalarını biz takdirle karşılıyoruz. Ben ise bir ilâhiyatçı olarak bu incelemeği, Kur ' an-ı Kerîm 'in âyetleri ve Hz. Muhammed (S)'in sözleri ile Kur'an yorumcularının açıklamaları arasında dolaşarak yaptım. Kendim de tamamiyle bir yorumcu gibi davrandım. Öncekilerden benimsediklerim ve benimsemeyip onlardan ayrıldıklarım olmuştur. Son olarak şunu da belirteyim ki; ne türlü olursa olsun Varlık ve tabiat bilimlerini din biliminden ayirmıyan İslâm dini gibi bir dinin esasları içerisinde ben bu konuları ele alırken inanç açısından hiç bir zorlukla karşılaşmadım.

Biz yeni dünyamızın ve yeni kâinatımızın çok daha güzel olması dileği ile bir başka konuya geçiyoruz. [172]

F - İNSANLIĞIN KIYAMETİN BİR BÖLÜMÜNÜ İZLEMESİ VE CANLILARDA RUH VE ŞEKİL BOZUKLUKLARININ BAŞGÖSTERMESİ

Daha önceki konular içerisinde gördüğümüz gibi kıyamet öncesi pek çok belirti ortaya çıkacak ve insanlık sırasıyla bunlarla karşılaşacaktır. Hz. Peygamber (S)'in anlattığı kıyamet belirtilerinden pek çoğunun mal ve can kaybına yol açmaması mümkün değildir. Biz bir kısım Kur'an âyetlerinden kıyametin bazı bölümlerinin o günki insanlık tarafından izleneceğini öğreniyoruz. Meselâ Kıyâme sûresinde ayın kararması ve bu arada gözlerin kamaşmasından söz edilirken[173] Zilzâl sûresinde; sarsılan ve içi dışarı boşalan yeryüzünün insanı şaşırtacağı, anlatılır.[174] Gene Duhân sûresinde; göğün çıkaracağı dumanın gözlenmesinden, söz edilmiştir.[175] Tekvîr sûresinde; kıyamet öncesi gebe develerin veya diğer bir anlayışa göre yağmursuz bulutların başıboş salıverileceği ve bu arada vahşî hayvanların bir araya toplanmaları anlatılır. Gebe develerin başıboş bırakılması, insanların gözde mallarına bile aldırış etmiyeceklerinin mecazî bir anlatımıdır. Artık insanlar bu gibi şeylerle ilgilenmiyecek bir hâle gelmişlerdir. O günki ortam yabanî ve vahşi hayvanlardaki yabanilik ve vahşeti bile ortadan kaldırmıştır. Bu sırada yağmurun oluşma şartları da kaybolup gitmiştir

Genel dengesi bozulan ve asarsıntılara mâruz kalan yerkürede meydana gelen olayların insanlar üzerindeki ruhî ve cismânî etkileri Kur'an-ı Ke-rîm'de şöyle anlatılır:

" - Ey insanlar! Rabbinizden sakının. Çünki kıyamet gününün depremi müthiş bir şeydir.

- Onu göreceğiniz gün, her emzikli emzirdiği yavrusunu unutup gider. Her gebe (karnında) taşıdığı yükünü düşürür, insanları sarhoş olmuş gibi görürsün, oysa onlar sarhoş değillerdir. Fakat Allah'ın azabı pek çetindir".[176]

Bu âyetin ifâdesinden korku veya olumsuz çevre ortamının istisnasız çocuk düşüklerine yol açacağı ve gene bu arada insanları sarhoş eden bir durumun ortaya çıkacağı anlaşılıyor. Bir başka âyetten ise biz, olumsuz ortam ve şartların veya onlarm yol açtığı korkuların genç insanlarda erken yaşlanmaya yol açacağını öğreniyoruz. Burada da şöyle denilir:

" - Siz eğer inkâr ederseniz, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek olan bir günden kendinizi nasıl koruyabileceksiniz!

- Gök bile o yüzden (o dehşetle) yarılacaktır. Allah'ın vaadi mutlaka yerine gelmiş olacaktır.[177]

Biz bundan ayrı olarak Hz. Pey gamber'in de bir konuşmasında, kıyamet öncesi insanlarda ve diğer canlılarda meydana gelecek ciddî şekil bozuklukları (:mesh) na dikkat çektiğini görmekteyiz.[178] Bugünün bazı olumsuz ortamlarında bile bunlar kendini göstermektedirler.

Kıyamete âit bütün belirtilerin ortaya çıkmasından sonra onun insanlığı aniden yakalıyacağına dâir Kur'an'da pek çok âyet bulunmaktadır. Meselâ onlardan birinde anlatılanlar şöyledir:

" (Ey Muhammed) sana, kıyameti; onun ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. Deki onun bilgisi ancak Rabbimdedir. Onu ancak Allah açıklayıp tam vaktinde onu O gerçekleştirir. Kıyamet göklere de yere de ağır gelmiştir. O size ancak ansızın gelecektir.[179]

İlgili âyetlerden, kıyametin, insanlığı dünyevî işlerindeyken yakalıyacağı[180] ve nihâî sondan önce de insanlığın onun bir bölümünü izliyeceği anlaşılıyor. Bundan sonra yerkürenin kendisi bile artık insanlığa mezar ola-mıyacak bir durumdadır ve insanlık, başından beri kendisini taşıyan bu gezegen ile beraber yeniden yaratılacakları günü beklemek üzere kâinat mezarlığı içinde yokluğa gömüleceklerdir. Sonra yeni bir âlemde yeni bir yaratılışla herkes kendini Rabbin huzuruna sevkedilmiş bulacaktır. Cennet veya cehennem iki ayrı âleme ayrılacak insanlığa bu noktada dünyadaki inanç ve kulluklarından başka fayda sağlıyacak yoktur.

Kur'an, şu anda var olan evren hakkında geniş bilgi verdiği ve bu evrenin ortadan kaldırılmasından sonra onun yeni bir yaratılışla iade edilip düzenleneceğinden söz ettiği halde, cennet ve cehennem hâriç bu yeni evren hakkında hiç bir bilgi vermemektedir. Bu kitapta sâdece çeşitli misâllerle A11ah 'm bu mevcut kâinatı hiç yoktan yaratıp kurduğu gibi O'nun aynı güçle yeni bir kâinatı da kuracağı anlatılır ve Allah'ın, sonsuz güce sâhib olarak yaparmyacağı hiç bir şey olmadığı vurgulanır. Bu gerçekler insanın önüne çeşitli mantıkî delillerle konulur. Evet Kur'an'da insana yalnız bu evren anlatılır ve yeni evrenin de sâdece cennet ve cehennemleri anlatılır. Çün-ki insanı şimdilik ve sâdece bunlar ilgilendirmektedir. Gerek Kur'an'da ve gerek Hz. Muhammed (S)'in öğretileri arasında, yeni evrende kurulacak cennetler ve cehennemler hakkında genişçe bilgi verilmektedir. Bu da insanlığı, bu dinde anlatılan yaratılış hedeflerine yöneltmek, kulluğa özendirmek ve yoldan çıkışları da engellemek içindir. Bu arada yüce Rabb, tüm kâinat ve

varlıkla olduğu gibi cennet ve cehennem âlemleriyle de kendi yüce gücünü ve sahip olduğu üstün sıfatlarını ortaya koymaktadır. Her bir yıldızın ve hatta bildiğimiz gezegenlerin bile cehennem gibi olduğu bir evren içinde güzel bir dünya üzerinde bulunuyoruz. Bunun için Yüce Allah'a hangi şükrümüz yeter! Yeni kurulacak evrenin de elbet cennet denilen ve Kur'an'daki anlatımlardan hârika oldukları anlaşılan dünyaları vardır. Orada cehennemler de tam tersi bunların karşıtlarıdırlar. Kur'an'm çeşitli yerlerinde; Allah'ın, yer ve gökleriyle evreni ve tüm varlıkları yaratmakla bir oyun oynamadığı anlatılır.[181] İşte cennet olduğu gibi cehennem de onu hak edenlerin karşısına böyle bir gerçekle çıkarılacaktır. Burada Allah katmda iyi ve kötü kullar birlikte yaşamaktadırlar. Hatta birbirlerine eş ve arkadaş olmaktadırlar. Çünki dünyaları tektir. Orada ise insanlara, çeşitleriyle beraber cennet ve cehennem iki ayrı dünya hazırlanmış bulunmaktadır. Kur'andaki ifâdeyle orada; "Bugün artık ayrılın ey günahkâr ve suçlular" denilecek[182] ve herkes kendi hak ettiği dünyasında yerini alacaktır.

Tabii ömrü içerisinde yapılanmanın en üst noktasına erişen kâinat mesâbesindeki insan vücut binasının en üstten ve içten geriye doğru çöküş olayından söz eden Yasin sûresi 68. âyetteki "tenkîs" fiili ile gök kütlelerinin içten çöküş olayını ifade eden "tafattur" fiili gerçekten benzerlik göstermektedirler. Her ikisi de kendi mezarlığından yeni bir âleme geçiş yapacaklardır.

İşte cennetin veya cehennemin bir parçası hâline gelecek olan dünyamızın ve onun içindeki insanlığın hikâyesi. Ve işte aslı "Levh-ı mahfuz" da olan insanlığın kâinat kitabı olma özelliğine sahip Kur'an-ı Kerîm'in ve onun beşeriyete sunmakla görevli Hz. Muhammed (S)'in; yer, gökler ve varlık hakkında söyledikleri! Eğer ispatlanmış ilmî gerçeklere aykırı şeyler söylediysek ona, müfessirlerle benim yorumumdan kaynaklanan bir hata olarak bakılması dileği ile burada kitabımın bu ilk cildini bitiriyorum. Kur'an ve Hz. Muhammed (571-632 m)'in, yer ve gökler hakkında söyleyip anlattıkları daha henüz bitmemiştir. Ben bundan sonraki kısımda, göklerin biz insanlığa sunabileceği iktisadî imkânları ve göklerde hayat gibi konuları ele alacağım ve böylecede sizlere, bütünlük içerisinde bir çalışma sunmuş olma bahtiyarlığına ermiş olacağım.

Yalnız siz değerli okuyuculara değil, meleklerin yaptığı gibi insanlığa ve insaniyyete saygılar sunar, tüm âlemlerin, yeni kurulacak Kâinatların, varlığın ve yokluğun Rabbi yüce Allah huzurunda islâmî secde saygısıy-la eğilirim: Ey en yüce olan Rabbim! En yüce nitelikler Senindir.

Bu kitabın satırları arasında hep benimle birlikte olan siz muhterem okuyucular, 2. kitapta buluşmak üzere hoşçakalın. Sizlere güzellikler diliyor ve selâmlar sunuyorum.

1 Eylül 1993

Doç. Dr. Celâl Yeniçeri

M.Ü. İlahiyat Fakültesi

İstanbul-Üsküdar[183]

İKİNCİ KİTAP

İSLÂM AÇISINDAN KAİNATIN İMKANLARI

GİRİŞ

Biz kitabımızın bu kısmında, kâinatın biz insanlığa sunabileceği iktisadî imkânların boyutlarım İslâmî düşünce ve kanaat açısından ele almaya çalışacağız. Ayrıca göklerde hayat ve içinde hayat olan başka dünyalar olup olmadığım inceliyeceğiz. Göklerden faydalanmak mümkünmüdür ve eğer mümkünse bunun mâhiyeti ve boyutları ne olabilir? Göklerin yeryüzü insanlığı tarafından fethi gerçekleşebilirmi? Eserimizin bu cildinde bunlara cevap aramaya çalışacağız. Bundan önceki ciltte biz İslâm açısından, kâinatı tanıtmaya çalıştık. İçinde yaşadığımız yerkürenin dışında bu kâinatta başka yerküreler daha bulmamız ve gidip oralardan faydalanmamız veya içinde hayat olmıyan bir kısım gezegenlerin toprak ve mâdenlerinden yararlanmamız mümkün olacakmıdır? İnsanlık uzayda üretim yapmaya ve uzaya yönelik bir sanayi kurmaya muvaffak olabilirini? Eğer bunlar başarılabilirse ilerde, genel iktisat ilmi içerisinde "Uzay iktisadı" adı ile özel bir bölüm oluşturmak gündeme gelebilir mi? İnsanlığın uzayı fethi konusunda Kur'an-ı Kerim neler söylemektedir? İşte biz burada İslâmî açıdan bunları ve diğer benzeri konuları ele alıp bu sorulara cevap bulmaya çalışacağız.

Bilindiği gibi üretim ve istihsal için dört temel unsura ihtiyaç vardır. Bunlar: 1- Tabiat 2- Emek 3- Sermaye 4- Zihnî yapı ve bilgiden ibarettir.[184] Üretimin birinci ve ana unsuru tabiatın kendisidir. İnsan tabiatın içinde ve dünyanın sırtında yaşar ve tabiat varlıklarını işleyerek onları kendisine faydalı hâle getirir. Tamamiyle

külfetsiz elde edilen tek şey vardırki o da havadır. Çünki ona her an ihtiyaç vardır. Ondan sonra biraz daha az külfetle elde edilen sudur. Canlı varlıkların en çok ihtiyaç duydukları şeyler dünyada en çok bulunan ve ve diğerlerine göre daha kolay elde edilen nesnelerdir. Bunlar bir nevi derece derece bir sıra takip ederler. Yiyeceklerde bile ihtiyaca göre bol ve kolay elde edilme bakımından bir sıra vardır. Kendilerine en çok ihtiyaç duyulan yiyecekler aynı zamanda en çok dayanıklı olan yiyeceklerdir. Meselâ sebzelere göre hububat cinsi gıda maddeleri böyledir ve bunlardan en önde gelen buğday dünyanın hemen her yerinde yetişir. Bulunması ve elde edilmesi en zor olana insanlığın ihtiyacı daha azdır. Mücevherata olan ihtiyaç daha az olduğu için onlar daha az ve aynı zamanda zor bulunurlar. Demire ihtiyaç ise bütün mâdenlerden fazladır ve sanayinin kurulup insanlığın ilerlemesinde ondan daha fazla iş gören bir mâden olmamıştır. Bu bakımdan biz demirin dünyada her mâdenden daha fazla ve onlara göre daha kolay bulunur halde olduğunu görürüz. Sanayi ve ısınma için kömürün önemini hiç kimse inkâr edemez. Kömürün de bütün çeşitleriyle dünyada ne kadar bol bulunduğunu herkes bilir.

Toprak işimize en çok yarayan bir nesnedir ve o olmadan hayat düşünülemez. Ancak hava, su ve güneş üçlüsü olmadan da toprağm bir işe yara-mıyacağı bir gerçektir. İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerinden biri de onun toprağı işleyebilmiş olmasıdır. İçindeki bütün mâdenleri, havası, suyu, bitki ve hayvanlarıyla tüm yerküresi, üretimin unsurlarından olan tabiatı oluştururlar. Acaba İslâm faydalanılır tabiatı sâdece bu yerkü-resiylemi sınırlı tutmuştur yoksa diğer inanç ve düşüncelerden farklı olarak dünyanın ötesindeki âlemleri de faydalanılır ve işlenebilir tabiat olarak mı görmüştür? İslâmî düşüncede, göklerin bir kısmı veya oralardaki bazı tabiat varlıkları, iktisadî alan içerisine dâhil edilmişmidir? İşte bizim burada hareket noktamızın esasmı bu sorular oluşturmaktadır. Açık denizler, güç ve imkânları oralara kadar erişebilen devletlerin faydalanma alanı olmuş ve az gelişmiş ülkeler dünyanın bu en büyük sofrasına oturamamışlardır. Eğer başa-rılabilirse uzay konusunda da durum tabiatiyle gene böyle olacaktır ve fakat biz konuyu ondan ayrı tutup bunu tüm insanlığın menfaatına bir başarı olarak göreceğiz. Biz insanlığa başarılar dileyerek önce burada göklerde hayat ve rızık konularını ele alacağız.

[1] Kasas, 28/88.
[2] İbrahîm, 14/48.
[3] Bak. Kıyâme, 75/14.
[4] A' raf, 7/24.
[5] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 340-341.
[6] Bütün bu hadisler için bak. Müslim, Filen, 39-42; Ebû Dâvıud, Melâhım, 12; İbn Mâce, Filen, 28; Tirmizî, Fiten21; Buhârî, Filen, 24, 26; Ahmed, Müsned. IV/6-7.
[7] Tirmizî,Fiîen, 38.
[8] Enbiya, 21/96.
[9] Nemi, 27/82.
[10] Duhan, 44/10-11.
[11] İbn Kuteybe, 402; Zemahşerî, V/237; İbn Kesîr, 111/300; F. Râzî, XVII/247.
[12] Furkan, 25/25.
[13] Fussilet, 41/11; Geniş bilgi için Yer ve Göklerin Oluşumu konusuna bak.
[14] Nemi, 27/82.
[15] A'raf, 7/73,77; Hûd, 11/64; İsra, 17/59 Şuarâ, 26/155; Kamer, 54/27; Şems, 91/13.
[16] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 342-345.
[17] Ankebûl, 29/20.
[18] Nemi, 27/87.
[19] Nâziat, 79/6-7.
[20] el-Isbahânî, 276; "Râcife"nin çok şiddetli gürültü anlamı için bak. F. Râzî, XXXI/34.
[21] Neysabûrî,XXX/17.
[22] Kumibî.XIX/I95.
[23] Tabcrî, XXX/21: F. Razî, XXXI/34.
[24] F. Razî, XXXI/34; Kurtubî, XIX/195; Neysabûri, XXX/17.
[25] Müzzemmil, 73/14; Âyclin tefsiri için bak. Tabcrî, XXIX/14; M. Fuad Abdülbaki, 177.
[26] Bak. İbn Kesîr, 111/565; Kurtubî, XIX/228.
[27] Vakia, 56/4-7.
[28] Taberî, XXVII/97.
[29] Zilzal. 99/1-2.
[30] İnşikak, 84/3-6
[31] Bak. F. Râzî, XXXI/İ03-104.
[32] Hakka, 69/13-16.
[33] Tür, 52/9-10.
[34] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 346-349.
[35] Kurlıubî, XIX/228.
[36] Bak. Tür, 52/10; Nebe", 78/19-20; Tekvîr, 81/1-3; Kehf, 18/47. Bu son âyet tek basma bulunmakladır.
[37] Kâria, 101/5; Meâric, 70/9; Tefsir için bak. İbn Kuleybc, 485; F. Râzî, XXX/125; İbnu'l-Cevzî, dağların zayıf ve yumuşaklığı sebebiyle yüne benzeti İdiklerin i, söyler, C. VIII/360.
[38] Meâric, 70/8.
[39] Zemahşerî, VI/155.
[40] Vâkia, 56/6.
[41] Taberî, XXVII/97.
[42] Tâhâ, 20/105-107.
[43] Taberî, XVI/155-156 X1/246; F. Râzî, XX1I/117
[44] Zemahşerî, VT/196.
[45] Nebe', 78/20.
[46] Kehf, 18/47.
[47] Râzî, XXXI/I1-12; Kurtubî, XII1/242-243.
[48] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 349-352.
[49] Tûr, 52/6.
[50] Tekvîr, 81/6.
[51] Bu görüşler için bak. İbn Kuteybe, 516; Taberî, XXVII/12, XXX/43-44; Zemahşerî, VI/40, 212; İbn Kesîr, IH/389; Kurlubı, XIX/230; İbnu'l-Cevzî IX/39.
[52] İnfilar, 82/1-5.
[53] Bak. Taberî, XXX/54; Zemahşerî, VI/214; E Râzî, XXXI/77; îbn Kesîr, III/610; Kıırtubî, XIX/244; Ebu's-Suûd, IX/120.
[54] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 352-354.
[55] İnşıkak, 84/3-5.
[56] İbn Mâce, Fiten, 33.
[57] Taberî, XXX/72; F. Râzi, XXXI/103-104; Zemahşerî, VI/220; Ebu's - Suûd, Tefsir, IX/131.
[58] Kurtıubî, XIX/270.
[59] İbrahim, 14/48.
[60] Bagâvî, IH/525, No. 4284.
[61] F. Râzî, XVII/30.
[62] F. Râzi, XIX/146-147; Taberî, XIII/165.
[63] Taberî, XIII/163-166; Zemahşerî, tII/126; İbnu'l-Cevzî, IV/376; Kurtubî, IX/383

Hz. Ali kendisine isnad edilen bir sözlerinde o; yerin gümüş mâdenine göklerin de altlına döneceğini, söyler. Bak. Taberî ve İbnu'i-Cevzî. Yerin, üzerinde hiç günâh İşlenmemiş ve hiç kan akmamış tamamiyie başka bir yerle değiştirileceğine ilişkin Hz. Ali (r.)'ye atfedilen haberin râvilerinden biri de yalancılıkla itham edilmiştir. Bak. el-Hindî, 11/4460. Yer olsa olsa gümüş rengine, gökler de altun rengine dönebiiirler. Bu da elbet belli bir süre için olabilir.
[64] Buhârî, Tevhid, 55, 15, 22, 28, Bed'ül-Halk, I; Müslim, Tevbe, 14.
[65] Gâfir, 40/16.
[66] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 354-357.
[67] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 358.
[68] Geniş bilgi için "Yıldız ve gezegenlere genel bakış" başlığına bak..

[69] İnfitar, 82/1-2.
[70] Dağılma anlamı için bak. Râgıb cl-lsbahânî, 734.
[71] F. Râzî, XXXI/77.
[72] Murselât, 77/8-10.
[73] Taberî, XXIX/143; Tefsir için bak. Kurtubî, XIX/157; Zemahşerî, VI/196; îbn Kesir, III/578; Neysabûrî, XXIX/134.
[74] F Râzî, XXX/269.
[75] Tckvîr, 81/1-3.
[76] Taberî, XXX/42; İbn Kuteybe, 516; Zemahşerî, VI/211-212; F. Râzî, XXXI/67; Neysabû-rî, XXIX/32 Kurtubî, XIX/228.
[77] Kadî Beydavî, 11/587.
[78] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 358-360.
[79] Hâkim, Müstedrek, 11/515.
[80] Ben burada meşhur olmıyan görüşü öne aldım. Bak. Kurtubî, XIX/229; Neysabûrî, XXX/33.
[81] Tekvîr, 81/1-14.
[82] Taberî, XXX/41-42; Kurtubî, XIX/227.
[83] Bu görüşler için bak. İbn Kuleybe, 516; Taberî, XXX/41-42; İbnu'l-Cevzî, IX/38; Kurtubî XIX/227; İbn Kcsîr, IH/604; F. Râzî, XXXI/66.
[84] İbnu'l-Cevzî, IX/38.
[85] Zemahşerî, VI/211-212; Ncysabûrî ve Ebu's-Suûd da eserlerinde aynı görüşleri tekrarladılar. Bak. Ncysabûrî, XXIX/32; Ebu's-Suûd Ef, IX/114.
[86] Güneşin yörünge dışına çıkıp dağılacağı görüşü Asma'i'de de vardır. Bak. F. Râzî, XXXI/66.
[87] Hâkim, IV/571; Zehebî, IV/571.
[88] Buhârî, Bed'ül-halk, 4.
[89] Kıyâme, 75/8.
[90] Kıyâme, 7.
[91] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 361-363.
[92] Müslim, İman, 250; Buhârî, Tevhîd, 22-23, Bed'ü'f-halk, 4, Tefsir, 36; Ahmed, Müsned, V/152; Bu hadisin tam metin tercümesi için "Güneşin Düz Hareketi" başlığına bak.
[93] Ahmed, Müsned, 11/201, V/145, 152.
[94] Müslim, Fiten, 110; Ebû Dâvud, Melâhım, 14; Timıİzî, Fıten, 59. İbn Mâce Fiten, 33.
[95] Buhârî, Fiten, 25; Müslim, İman, 248; îbn Mâce, Fiten, 32; Ebû Dâvud, Melâhım, 12; Hadisle geçen âyet için bak. En'âm, 6/158; Güneşin batıdan doğusuyla ilgili çeşitli hadisler için bak. Taberî, VII1/71.
[96] Ebû Dâvud, Melâhım, 11; İbn Mâce, Fiten, 32.
[97] Taberânî, IV/237, No. 9019-20; Taberî, Tefsir, V1I1/75.
[98] Kurtubî, XIX/96-97.
[99] Kurtubî, XIX/96 vd.
[100] Kıyâme, 75/6-9.
[101] İbnu'l-Cevzî, VIII/419; Bu âyetin yorumu hakkında daha geniş bilgi için "Yer ve göklerin, yeni âlemler oluşturmak için bitişik oldukları ilk nokta durumuna getirilmeleri" başlığına bak..
[102] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 363-366.
[103] Bir misâl olarak bak. Ncbe', 78/17.
[104] Tûr, 52/9-10
[105] Bu görüşlerin hepsi için bak. Taberî, XXVII/I3, Neysabûrî, XXVII/21; F. Râzî, XXVI-11/243; Kurtubî, XVII/63; Kadı Beydavî, U/468; Suyûtî, 11/449; îbn Kesir, IH/389.
[106] Hakka, 69/13-16.
[107] Kurlubî, XVİİI/265; F. Râzî, XXX/108; Neysabûrî, XX1X/31; Kadı Bcydavî, H/544; Ne-sefî, fV/287.
[108] İnşikak, 84/1-5.
[109] Bu sûreler için kitabımızın ilk başlığına bak.
[110] Furkan, 25/25; Tefsir için bak. Kurtubî, XIX/269.
[111] Duhan, 44/10-15.
[112] Bak. Zemahşerî, V/237; İbn Kuteybe, 402; F Râzî, XXVII/247; İbn Kesîr, IH/300.
[113] Hz. Ali'nin görüşü için bak. Kadî Beydavî, 11/592.
[114] Enbiya, 21/30; "Yer ve göklerin tek kütle hali" başlığına bak..
[115] Maddelerin yaratılması, maddelerde bölünme, başlığı.
[116] Geniş bilgi için "Kâinatın düzen ve dengelerine genel bakış" başlığına bak.
[117] Ayrıca bak. "Yıldızların kararıp dökülmesi" başlığı.
[118] Alak, 96/1-2.
[119] Mıırselât, 77/8-10.
[120] Kurtubî, XIX/157
[121] ibn kesîr, III/578.
[122] Zemahşerî, VI/I96; Nesefi, İV/322; Göğün yarılıp çatlaması, anlamı için bak. Taberî, XXIX/143
[123] Nebe', 78/19-20.
[124] Bak. Taberî, XXX/6-7; Kapılardan yolların kastedildiği, yorumu için ayrıca bak. Kurtubî, XIX/176.
[125] Tekvîr, 81/11
[126] îbn Kuleybe, 516; Râgıb ei-Isbahâni, 651; Taberî, XXX/47 Zemahşerî, VI/213; F. Râzî, XXX1/70.
[127] Rahman, 55/37.
[128] Bak. İbn Kuieybe, 485; Zemahşerî, VI/155.
[129] Meâric, 70/8.
[130] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 366-373.
[131] Enbiyâ, 21/30; Fussılet, 41/11; Geniş bilgi için "yer ve göklerin ortaya çıkışı" başlığına bak..
[132] Furkan, 25/25.
[133] Duhân, 44/10-15.
[134] Rahman, 55/33, 55.
[135] Bak. îbn Kulcybe, 43S; Taberî, XXVII/81-82; Taberânî, X/3O5, No. 10597; Râgib el-Is-bahânî, 397; İbnu'l-Ccvzî, VHI/I16; Kurtubî, XVI1/171; F. Râzî, XXIX/114; İbn Kesîr, III/419; M. Fuad Abdiilbâkı, 201.
[136] Yerkürenin tabakaları ve yapısı ile Göklerin Fethi, konularına bak.
[137] Rûm, 30/11; Diğer ayetler için bak. Rûm, 30/27; Yûnus, 10/4, 34; Nemi, 27/64; Ankebût. 29/19; Burûc, 85//I3; Enbiyâ, 21/104.
[138] Bak. Taberî, XI/60, XX/S9, XXI/18T Kurtubî, VIII/309; İbnu'l-Cevzî, VI/265.

[139] İbnKcsîr, 11/193.
[140] Enbiya, 21/104.
[141] Zümcr, 39/67.
[142] Mülk, 67/1.
[143] Buharı, Tcvhîd, 6, 19, Rikak, 44, Tefsir, 39; Müslim, Münafıkun, 19-23; İbn Mâce, Mukaddime, 13.
[144] İsrâ, 17/51, 69; Tâtıâ, 20/53; Nûh, 71/18.
[145] Geniş bilgi için "yer ve göklerin oluşum devreleri" başlığına bak.
[146] İbrahim, 14/48.
[147] Kasas, 28/88.
[148] Kurtubî, XI/347-348.
[149] Yerkürenin alacağı son şekil" başlığına hak..
[150] F. Râzî, XXH/229.
[151] F. Râzî, XVH/30.
[152] Araf, 7/25.
[153] Kıyâme, 75/6-9; Açıklama için aynca "Güneşin baüdan doğuşu" başlığına bak..
[154] Kurtubî, XIX/96-97.
[155] Bu görüşler için bak. Tabcri, XXIX/1I3; Zemahşerî, VI/186; İbnu'l-Cevzî. VIII/4I9; Kurtubî, XIX/96; E Râzî, XXX/220.
[156] bak. Taberî, XXVlII/82-83; Neysabûrî, XXVIII/90; Kurtubî, XVII/173.
[157] Şûra, 42/7; Tegâbün, 64/9; Hûd, 11/103.
[158] Bak. 2. kitap "Göklerin fethi ve göklerde hayat" konulan.
[159] Şûra, 42/29.
[160] En-âm, 6/73; Kehf, 18/99; Tâha, 20/102; Mu'minûn, 23/101 ; Nemi, 27/87; Yâsîn, 36/51; Zümer, 39/68; Kaf, 50/20; Hakka, 69/13; Nebe' 78/18 (Bunlardan 1. surla İlgili olan sûreler için bak. Zümer, Kaf, Hakka, En'âm, Nemi).
[161] Bak. Nemi, 27/87; Zümer, 39/68.
[162] Secde, 32/9; Hıcr, 15/29; Sad, 38/72; Enbiyâ, 21/91; Tahrîm, 66/12; Mâidc, 5/110.
[163] Bak. Taşkın Tuna, 122.
[164] Nahl, 16/77.
[165] Kıyâme, 75/14-15.
[166] Fussılel, 41/20-22; Nûr, 24/24, Yasin, 36/65.
[167] Mu'minûn, 23/62; Câsiye, 45/29.
[168] Burûc, 85/22; "Kitab hafız" tâbiri için bak. Kaf, 50/4
[169] Zilzal, 99/7-8.
[170] Yûnus, 10/61; Sebc', 34/3.
[171] Ankebüt, 29/19-20.
[172] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 374-386.
[173] Kıyâme, 75/6-8.
[174] Zilzâl, 99/1-3.
[175] Duhân, 44/10.
[176] Hâcc, 22/1-2.
[177] Müzzcmmil, 73/17-18.
[178] Tirmizî Filen 21, 38, Kader, 16; Ibn Mâce, Fiten, 29; Ebû Dâvud, Melâhım, 10.
[179] "raf, 7/187; Diğer âyetler için bak. En"anı, 6/31; Yûsuf, 12/107; Enbiyâ, 21/40; Hâcc, 22/55'; Ankebût, 29/53; Zuhruf, 43/fifi; Muhammed, 47/18.
[180] Bu konuda bir hadisin açıklaması için bak. İbn Kesir, 11/71.
[181] Misâl olarak bak. Âl-i tmmn, 3/191; Sad, 38/27; En'am, 6^73 Hicr, 15/85.
[182] Yasın, 36/59.
[183] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 387-390.
[184] Geniş bilgi için Celâl Yeniçeri, İslâm İktisadının Esasları, "İstihsal ve unsurları" bölümüne bak.

ALTINCI BÖLÜM

GÖKLERDE HAYAT VE RIZIK

A - GÖKLERDE HAYAT

Hayat ve rızkı birbirinden ayırmak aslında mümkün değildir. Bir yerde hayat varsa orada rızık da vardır. Hayat ve nzık her ikisi de bazan aynı şey olarak karşımıza çıkarlar. Meselâ bazı hayvan ve bitkiler bizim için hem nzıktırlar ve hem de onlar hayat sahibidirler. İlerde göreceğimiz gibi rızkı geniş anlamında ele alırsak onu bazı bakımlardan hayattan ayırabiliriz. Hayat ve nzık her ne kadar büyük ölçüde birbirlerinden ayrılamaz iseler de biz sâdece konulan işlemek açısından burada onları birbirinden ayıracağız. Bununla beraber tam bir ayırıma gidemiyeceğimizi burada açıkça belirtmeliyiz.

Bir nesnenin hayat bulması veya canlı bir nesnenin yaratılması kâinatın "yok" tan varlığa geçişten sonra en büyük olayıdır. Yüce Rabbin bizim açımızdan en büyük eseri bu "hayat" denilen şeyi yaratmış olmasıdır. Hayat ve canlılık Öyle şeydirki o, mâhiyetini bilmediğimiz İlâhî ruhun bir keyfiyyetidir. En küçük canlı bir varlığın ortaya çıkması belkide milyonlarca şartların bir araya gelmesine bağlıdır ve bu şartlan da tesadüfler değil ancak iradî olarak tek İlâhî Güç ortaya koyabilir. Durum böyle olunca maddeden en basit bir canlıya geçişi evrende en büyük bir olay olarak görmemiz yadırganmamalıdır. Bu en büyük olay olmalidırki insanlığın kulluk ve varlık kitabı olma özelliğine sahip Kur 'an 'da, insanlann en hakir ve basit gördükleri bir sivrisinek ve hatta ondan daha küçük canlı nesneler bile insana Allah'ın önemli eser örnekleri olarak sunulmuş ve bundan dolayı da Allah'ın bir utanç içinde olmiyacağı orada çok açık belirtilmiştir.[1]

En basit ve en ilkel bir canimin ortaya çıkması için bin bir şartın bir arada bulunması gerektiğini söylemiştik. Biz burada bazı gezegenlerde bulunabilecek hayat için gerekli temel unsurlardan sâdece bir kaçını ele alacağız. [2]

1 - Göklerde, Hayat İçin Gerekli Su Ve Hava Ortamının Bulunup Bulunmadığı

Günümüze kadar yapılan çalışmalarda göklerde, dünyamız gibi, bir hayat ortamının bulunduğu isbat edilmemiştir. Fakat bu alandaki bilgiler her gün

değişebilir ve hergün yeni keşif ve bulguların olması söz konusudur. Uçsuz bucaksız göklerin küçücük bir noktasında bulunan bizlerin, evrene göre sınırlı bir çalışma ile onun hakkında hemen her şey söylememiz uygun ve mümkün değildir. Kâinatı elbet onun kendi içinde araştırmak gerekir. Biz burada bir kısım İslâmî kaynaklarda bulunan haberlerden ve yorumlardan söz edeceğiz ve önce, kendisi olmadan hayatı düşünemediğimiz "su1' dan işe başlayacağız.

Göklerde hayat denilince şüphesiz oralardaki gezegenleri düşünüyoruz. Acaba bir kısım gezegenler hayat için gerekli suya sahipmidirler? İşte şimdi üzerinde duracağımız konu budur. Biz daha önce, ilk maddeler ile yer ve göklerin yaratılışını, incelerken "su" denilen nesnenin ve onun temel unsurlarının bu yaratılışta yerlerinin ne olabileceğini, anlatmaya çalışmıştık. Yer ve gökler yaratılmadan önce Arş 'm su üstünde bulunduğunu ve yaratılışa sudan başlandığını bildiren âyet ile Hz. Muhammed (571-632 m)'in bu konudaki sözlerin [3]göz önünde bulundurulursa suyun veya onun temel unsurları olan gazların yâni hidrojen ile oksijenin kâinatta bol miktarda bulunduğu söylenebilir. Fakat bu iki temel unsurun bizzat suya dönüşebilmele-ri için gerekli şartların her yerde bulunabileceğini söylememiz imkânsızdır ve gördüğümüz kadarıyla da göklere hâkim unsur daha çok "ateş: nar" unsurudur. Bununla beraber, yaratılışta önceliğe sahib olan suyun tek dünyamızda yeniden kendi tabiatına dönüşebildiğim veya suyun katkı maddeleri hidrojen ile oksijenin sâdece dünyamız ortamında çiftleştiklerini söylememiz de zordur. Evren hiç bir zaman boyutlarını ölçemiyeceğimiz kadar geniş ve büyüktür ve yüce Allah muhtemelen evrende tek olan bir şey yaratmamıştır. Bu açıdan hayatın ve onun ihtiyaç duyduğu suyun tek bizim yerküremizde bulunduğunu söyleyemeyiz ve fakat başka dünyalar olduğunu da uzay araştırmalarına dayanan bir keşifle bilmiyoruz. Araştırmacılar bu alanda çalışmalarına devam etsinler biz de burada İslâmî kaynaklarda söylenenleri aktarmaya çalışacağız.

Hz. Muhammed (S)'in mîrac olayını herkes bilir. Biz burada böyle bir olayın imkân ve mâhiyeti üzerinde durmayacağız. Bu bir îman meselesidir. Biz onun sâdece konumuzla ilgili, göklerde gördüklerinden söz edeceğiz. Bu arada şunu da söyleyelim ki onun miracı, manevî unsurlarla ve manevî misâl ve remizlerle doludur ve o, bazı şeyleri bizlere anlatabilmek için böyle bir yolu seçmek durumunda kalmış olabilir. Bununla beraber her şeyi bu anlatım içinde görmek de doğru değildir. Biz onun gökler hakkında verdiği bilgi ve haberleri kendi konuları içerisine serpiştirmiş bulunmaktayız. Bu konumuzla ilgili gördüğüm bir sözlerinde Hz. Peygamber; yedinci gökte bulunduğu bir sırada oranın gökyüzüne baktığında orada gökgürültü-sü, şimşek ve yıldırımlar gördüğünü, anlatır.[4] Bu,

yağmur ve hava hareketleri olayına bir işaret sayılabilir. Hz. Peygamber gene miracı anlatırken 7. gökte dört nehir gördüğünü ve bunlardan derinlerde (bâtını) olan ikisinin cennette olmalarına karşılık diğer açıktaki iki nehrin Fırat ve Ni1 nehirleri olduklarını söyler.[5] Ünlü hadisçi Buhârî'nin kaydettiği diğer bir sözlerinde ise o; dünyamızın dâhil bulunduğu en yakın gökte devamlı akan iki ırmak gördüğünü ve bunları Cebrail 'e sorduğunu, anlatır. Cebrail de ona; bunların Fırat ve Nil 'in unsurları yâni asılları olduğunu, söyler. Göklerde yol alan Hz. Peygamber, bundan sonra, kıyısında inci ve zebercedden yapılmış bir saray bulunan bir başka nehir daha görür ve misk kokan bu nehrin, kendisine Kevser olduğu söylenir.[6] Kevser ise bir cennet ırmağı olduğundan burada o bizi ilgilendirmemektedir. Göklerde Peygamber'e Fırat ve Nil nehirlerinin temel unsurları diye tanıtılan nehirlerden kasıt nedir? Acaba burada, devamlılık, istikrar ve verimlilik bakımından onların daha üstün oldukları mı anlatılmak istenmiştir? Burada, ilk müslümanlann tanıdıkları, verimli toprakları sulayan bu nehirlerin bile o nehirler karşısında bir gölge oldukları mı anlatılıyordu? Yoksa, varlık dünyasında biri asıl öteki onun benzeri ve misâli iki ayrı varlık bulunduğundan mı söz ediliyordu? Şüphesiz bunlar bizim aklımıza gelen sorular olmuşlardır. Bütün bu durumlarda göklerde nehirler olduklarına hükmetmemiz gerekecektir.

Alimlerin Kur'an'a dayalı yorumlarına gelince bunlar yer ve göklerin oluşum merhalelerinin anlatıldığı Fussılet süresindeki bir âyet üzerinde yoğunlaşmaktadır. Burada önce yer ve göklerin oluşumu anlatılır ve ardından da şöyle denilir:

" Allah bu şekilde onları yedi gök olmak üzere iki gün (merhale) de vücuda getirdi ve her gökte ona âit emri (: kanun ve görevi) bildirdi..".[7]

Aslında bu âyette görünürde konumuz olan su ve hava ile ilgili bir şey söylenmemektedir. Arapçada "emr:" kanun koyma ve görevlendirme dışında, durum anlamına da gelmekte ve buna göre Allah, her gökte oluşması gereken varlık ve durumları bildirmiş olmaktadır. Diğer bir deyişle onlara "ol" emrini vermiş bulunmaktadır. İşte bazıları bunlar arasında deniz ve buz dağlarını da düşünmüşler veya bu şekilde bir yoruma gitmişlerdir. Eğer biz göklerde emir alan canlıları sâdece melekler olarak düşünmez ve bundan ayrıca oralarda bizim gibi canlılar olduğu hükmünü de çıkarırsak bu takdirde göklerde gerekli hayat ortamını da kabul etmemiz gerekecektir.

Her gökte görevlendirilen veya bir hizmete yönlendirilen varlık ve nesnelerin neler olabileceği elbette Kur'an okuyucusu için bir merak konusu olur. Bu konuda müfessirler kendi anlayışlarına göre bir şeyler söylediler. Hz. Peygamber'i hariç

tutarsak Kur'an'm ilk müfessirlerinden İbn Abbas (ö. 68 h/687 m) sözkonusu âyetin tefsirinde; her gökte, meleklerin yanı sıra denizlerin ve buz dağlarının yaratıldıklarından söz eder.[8] İbn Abbas (r.)'in bu görüşü hicrî 2. asrın başlarında vefat eden dönemin ünlü âlimlerinden Katâde (ö. 118 h/736 m) ve özellikle de onun çağdaşı ve kaynaklardan gök bilimine meraklı olduğu anlaşılan es-Suddî (ö. 127 h/744 m) tarafından da benimsenmiştir.[9] Bu arada müfessirlerin çoğunluğu tarafından; kızgın deniz yahut dolu veya fışkıran deniz, diye anlam verilen Tûr sûresinde sözü edilen deniz, Hz. Ali (ö. 40 h/661 m) ve gene bazılarınca göklerde bir deniz olarak düşünülmüştür. Hz. Ali (r.) bu denizin yoğun ve kalın bir su ile dolu olduğunu söylerken diğer bazıları bunun, türkçede canlılar denizi anlamına gelen "bahru'l-hayvanadım taşıdığını söylerler.[10] Bu nitelikleriyle bir denizin ise biz, Peygamber (S)'in öğretileri arasında bir yerini bulamıyoruz.

Kur'an'da, arşın su üstünde (Ötesinde) olduğunun bildirilmesi yamnda[11] Hz. Peygamber de göklerde bir su âleminden bahsetmiştir. O bir konuşmasında yedi gök ve yedi dünyayı ve bunlar arasındaki mesafeleri anlatırken yedinci gökten sonra, derinliği iki gök arası kadar olan çok büyük bir deniz âleminden söz etmiştir ki A r ş bu deniz âleminden sonra gelmektedir.[12] Peygamber (S)'in verdiği bu bilgiden, Kur'an'da, yer ve gökler yaratılmadan önce varlığından söz edilen su âleminin hâlen varlığını sürdürdüğü, anlaşılmaktadır. Tefsir biliminde pîr sayılan İbn Abbas (r.) da muhtemelen Peygamber'den aldığı bir açıklamasında böyle bir su âleminin varlığından söz etmiştir.[13] Bu su âlemi belkide sâdece hayata değil tüm yer ve göklerin oluşumuna kaynaklık etmiştir. Fakat burada konumuz açısından en önemlisi müstakil bir su âlemi değil bazı gezegenlerde suyun bulunmasıdır.

Hayat için gerekli havaya gelince dünyamız gibi hava tabakasına sahip başka gezegenlerin olup olmadığını bilemiyoruz. Eğer bazı gezegenlerde su veya hayat varsa orada bunlar için gerekli hava da var demektir. [14]

2 - İçinde İnsan Ve Hayvan Türünde Canlılar Olan Başka Dünyalar

a - Kur'an-ı Kerîm'de Göklerdeki Hayata Değinen Genel İfâdeler

Cinler ve melekler, hayat sahibi olarak şüphesizki canlı varlıklara dahildirler. Fakat biz burada, göklerde bu tür canlıların varlığı üzerinde değil, insan ve hayvan türünde canlılar olup olmadığı üzerinde duracağız. Her ne kadar Kur'an'daki bazı genel ifâdelerden göklerde canlılar olduğunu öğreniyor isek de biz bunların insan ve hayvan türünde olduklarını kesin bir şekilde söyliyemiyoruz. İnsanlar

ötedenberiye gökleri kendi zihinlerinde meleklere tahsis etmişlerdir. Oysa biz Kur ' an-i Kerîm 'de, göklerin sâdece onlara tahsis edildiğine ve oralarda başka canlıların yaşamadığına dair kesin hükümler bulamıyoruz. Bunun aksine Kur'an'daki ve Hz. Peygam-ber'in ilgili bazı sözlerindeki genel ifâdeler, göklerde yeryüzündekilere benzer canlılar olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir. Şu kadar varki bizler Kur'an âyetleri üzerinde her zaman peşin hükümlerimizi bir yana bırakıp düşünemiyoruz. Bazan Allah'ın, melek olsun, insan ve diğer nesneler olsun bütün yaratıkları için aynı genel hükmü ortaya koyması da bizi kesin kana-ata varmaktan alakoymaktadir. Bütün bunlara rağmen göklerde hayat olduğu işaretini veren âyetler vardır.

Bazı gezegenlerde insan için uygun ortamlar olmalıdır. İnsan bu gibi yerleri bulup oralara gidebilirse onun yüce Allah karşısındaki durumunda gene de hiç bir değişme olmaz ve Allah şu yerküresi üzerindeyken insandan istediği kulluğu oralarda da ondan ister ve kâinatın her yerinde O kendi rablığını ortaya koyar. İnsan ise Onun karşısında dâima âciz bir kul olarak kalır. Kur'an'daki bazı hitaplar acaba melekleremidir yoksa göklerde bizden ayrı bir insanlık var da bu hitaplar bizimle beraber onlaramı yöneltilmiştir? Veyahutta fetihlerle yeryüzü insanlığından oralara gidip yerleşenlerini olacaktır? İnsanlık böyle bir şeyi başarırsa buradan ayrılıp gidenler orada da aynı İlâhî çağrının muhatabı olma durumundadırlar. Bu girişten sonra biz şimdi bazı Kur'an âyetlerine dikkat çekeceğiz. Meselâ şu âyette hem yerde ve hem de gökte olan insanlığa seslenilmekte ve şöyle denilmektedir:

"Siz ne yeryüzünde ne de gökte Allah'ı âciz bırakamazsınız. Ve siz Allah'ı bırakıp da Ondan başka bir dost ve bir yardımcı da bulamazsınız"[15]

Bu âyet, insanlığa; yeryüzünde gezip yaratılışın nasıl başladığını araştırmaları çağrısının yapıldığı bir âyetten hemen sonra gelmektedir ve dolayisiyle burada muhatap tamamiyle yeryüzü insanlığıdır. Burada yerde ve göklerde Allah'ın safdışı yapılıp Ondan kurtuluşun mümkün olmıyacağı ve insanlığın kendisine Ondan başka bîr dost ve yardımcı bulamıyacağı, anlatılmaktadır. Bu âyette açıkça gökyüzünde bir insanlık muhatap alınmıştır. Öte yandan; "Ne göklerde ve ne de yeryüzünde hiç bir şey Allah'ı âciz bırakamaz" [16]anlamındaki âyette ise muhatap insanlar da dahil olmak üzere çok geneldir. Bu arada İnsanlığı doğrudan göğe çıkarıp yeryüzünde olduğu gibi Allah'ın varlık ve birliğinin nişane ve belgeleri üzerinde insanları gezdiren âyetler de vardır. Konuyla ilgili âyette aynen şöyle denilir:

" Göklerde ve yeryüzünde nice deliller vardır ki onlar bu delillere aldırış etmeden üstlerinden basıp geçerler"[17]

Burada kendilerini Yüce Allah'a yöneltecek olan varlık âyetlerine ve tabiat belgelerine aldırış etmeyen, onları bu gözle incelemiyen inkarcı ve müşrikler tenkid edilmektedir. Bu âyetin ifâdesinden anlaşıldığına göre böyle bir tutum içinde olanlar sâdece yeryüzünde değil aynı zamanda gökyüzüne gidip oralarda yaşayan kimselerdir. Bu da insanlık için oralarda yaşama imkânları bulunduğunu gösterir. Geçmişte ise müfessirler bu âyetten bizim anladığımız bir hüküm çıkarmamışlar ve onlardan bazıları da âyetteki dünya anlamında olan "ard:" kelimesini kendi anlayışları doğrultusunda ha-rekeliyerek buna göre insanları sâdece yeryüzü üzerinde dolaştirmişlar-dır. Bizim ise bunlara katılmamız mümkün değildir ve mushaflarımızdaki harekeleme de bizi destekler durumdadır. Biz uzayın yeryüzü insanlığınca fethini kendi özel konusu İçerisinde genişçe ele alacağımızdan burada daha çok esas konumuza yöneleceğiz.

Bazan biz Kur'an-ı Kerîm 'de; canlı, cansız, melek, insan ve hayvan bütün yaratıklar için ortak kullanılmakta olan; "herkes, herşey:" gibi isimler buluruz. Bu sebeple de âyette hangi tür canlının kastedildiğini kesin ortaya koymadığımızda, göklerdekileri meleklere ve bazan da cinlere, yerdekileri de insan ve hayvanlara yorumlarız. Meselâ şu âyet bunun çok ' güzel bir örneğini teşkil eder:

" Görmedinmi; göklerde olan herkes ve herşey ve yeryüzünde bulunan herkes ve herşey; güneş, ay, yıldızlar, dağlar, bitkiler,

hayvanlar ve pek çok insan gerçekten Allah'a secde ediyorlar.

İnsanlardan çoğu da vardırki onlara azab hak olmuştur."

Burada biz bütün müfessirler gibi, göklerde olanları, oralarda secde ile meşgul meleklere ve gene orada Allah'ın kanunlarına boyun eğen yıldız, ge-t zegen ve diğer cansız nesnelere yorumlarız. Âyetin öteki bölümünde yer ' alan insan, hayvan ve bitkileri de sâdece dünya için düşünürüz. Kur'an'da bu şekilde genel ifadeli pek çok âyet vardır. Bunların bazılarında meselâ; yerde ve gökte, Allah'tan başka hiç kimsenin gay bı ve nihâî sonlarının ne zaman geleceğini bilemiyecekleri analatılır. Bir âyette de; Allah'ın yerde ve göklerde gizlenen her sırrı açığa çıkarttığı, ifâde edilir. Burada biz ister istemez, göklerde kimin bir sırrı olabilir, diye düşünürüz ve meleklerin sır gizleme gayreti içinde olmalarını kabullenenleyiz. Çünki onlar her zaman itaat içindedirler ve onların gizlemek isteyecekleri bir suçları bulunmaz. Şeytan da her şeyi aleni yapar. Geriye ise sâdece insan ve cin türü canlılar kalır. Ancak Allah'ın yer ve göklerin Rabbi olarak

genel ifâdeler kullanmış olması mümkündür. Bir başka âyette İse, yüce Allah'ın dininden başka bir din ve yol peşinde koşanlara karşı çıkılarak yer ve göktekilerin is-teselerde istemeselerde Allah'a boyun eğdiklerinden söz edilir.[18] Burada benim anlayışıma göre anlatılan şudur; Yer ve göklerdeki herkes ve herşey sonuçta kendisini İlâhı kanunlar içinde ve Allah'ın gerek din ve gerek ta-bİat olarak koyduğu kanunların hükmü altında bulacaktır. Bu âyeti okuduğumuzda elbet, göklerde İlâhi kanunlara boyun eğmiş olanların kimler ve neler olduklarını düşünürüz. Aklımıza ilk gelen şüphesiz melekler ve diğer tüm cansız nesnelerdir. Şu âyette de gene biz buna benzer unsurlar ve anlatımlar görmekteyiz:

" Göklerde ve yeryüzünde bulunanlarla, kanatlarını açıp çırparak uçan kuşların hep Allah'ı tesbîh ettiklerini görmezmisin? Onların hepsi kendi düâ ve teşbihini bilmektedir, Allah da hepsinin yaptıklarım bilir" [19].

Yüce Rab canlı - cansız yer ve göktekilerin hepsine kendi davranış biçimlerini öğretip onları yönlendirmiştir. İşte burada bana öyle geliyorki inkarcılar, Allah yolunda ve Onun tabiî kanunları içinde yürüyen tüm kâinat varlıklarına bakıp bundan ibret almaya ve hatta utanmaya davet ediliyorlar. Bir başka âyette ise, Allahm yanında durmadan ibâdet edenler, göklerde olanlardan ayrı tutulmuşlardır. Bu âyetin ifâdesi aynen şöyledir:

" Göklerde ve yeryüzünde kimler varsa hepsi Ona aittir. Onun yanında bulunanlar ise Ona ibâdetten büyüklük taslayıp geri durmazlar ve yorulmazlar da.[20]

Onun huzurunda sürekli ibadette bulunanlar şüphesiz meleklerdir. Fakat göklerdeki diğerleri kimlerdir? Âyette meleklerle ilgili bölüm göktekilerin özlüklerini anlatmak için getirilmiş de olabilir.

Daha önce de belirttiğim gibi yüce Allah, yeryüzünde olsun göklerde olsun her yerde ve bütün mekânlarda herkesi kulluğa çağırmıştır. Bildiğim kadarıyla meleklerin sürekli ibâdette olmalarına karşın insanlar belli zamanlarda belli ibâdet şekillerini yerine getirmeğe çağrılmışlardır. Şu âyette ise namaz ibâdeti yerde olduğu gibi göklerde de belli zamanlarda istenmiş gibidir.

" Göklerde ve yerde hamd Onadır. Gündüzün sonunda ve öğle vaktine ulaştığınızda Allah'ı teşbih edin".[21]

Allah'ı yüceleme ve Onun yüceliğini dile getirme anlamına gelen "tesbîh" belli zamanlarda istenildiğinde bu, islâmda belli bir ibâdet şekli olan namazı ifâde eder. Burada İlâhî hitap doğrudan insanlığadır ve göklerde söz-konusu ibâdet için bir zaman tesbiti yapılmış gibidir. Yedi gök ve yerdekile-rin Allah'ı tesibih ettiğini ve fakat bizlerin onların teşbihlerini tam olarak anlayamiyacağımızi, söyleyen

âyetin[22] tefsirinde bazı âlimler bu anlaşılmaz teşbih işini hayvanata, nebatlara ve cansız nesnelere has olarak görürlerken bir kısımları da onu sâdece ruh sahibi hayvan ve nebatlara tahsis etmişlerdir.[23] Bu anlayış tarzı bizleri göklerde bu gibi canlılar olabileceği, düşüncesine götürürler.

Benim buradaki konumuz açısından fazlasıyla dikatimi çeken ve fakat tefsir kaynaklarında düşündüğümü bulamadığım âyetlerden biri de şöyledir:

" Göklerde ve yeryüzünde kimler varsa onlar da gölgelen de sabah, akşam ister istemez Allah'a secde ederler"[24]

Secde; boyun eğme ve itaatin en ileri mertebesidir. Din sözkonusu olunca herkeste bu derece bir itaat yoktur. Allah'ın tabiat kanunlarına gelince canlı ve cansız tüm varlıklar yüce Rabbin bu kanunları çerçevesinde seyrederler ve ister istemez buna uymak zorundadırlar. Dinlerin hepsi, Allah'ın istediği ibâdet biçiminin yalnız kendilerinde olduğunu savunurlar. Fakat aslında bunlardan yalnız biri doğrudur. Bununla beraber hiç bir varlık kendini Allah şuurundan kurtaramamış ve Onun koyduğu tabiat ve varlık kanunları sözkonusu olunca dini inkâr etse bile onlara uymak zorunda olmuş ve onların dışına çıkamamıştır. Bu da insan nesli ile cin neslinden olan bir kısımlarına âit bir tutumdur ve bu, Allah'ın varlık kanunları ile önlerine konulan din kanunları arasında bir fark görmeyen meleklerin tutumu değildir. Onlar istekle itaat ve secde içindedirler. Şimdi gelelim benim burada asıl dikkatimi çeken noktaya: Bildiğimiz kadarıyla melekler ve cinler latîf varlıklardır. Böyle olunca da onların gölgeleri yoktur? Oysa âyette yeryüzünde olduğu gibi göklerde de kendileriyle birlikte gölgeleri de secde yapan kimselerden ve nesnelerden söz edilmiştir. Bunlar melek ve cinlerin dışında canlılar olmalıdır. Gölgelerin secdesine gelince bu, güneşin veya herhangi bir ışık kaynağının hareketine göre gölgenin uzama, kısalma ve yön değiştirme hareketidir ve bu konuda az önce bahsettiğim tabiat kanunlarından biri hükmünü icra etmektedir. İbadet içinde olan bir kimse de ona göre bir gölgeye yol açacaktır.

Kur'an-ı Kerîm'de konumuzla ilgili, genel ifadeli daha başka âyetler de vardır. Bunlardan birinde şöyle denilir:

"Sûra üfürüleceği gün, Allah'ın diledikleri müstesna, göklerde kimler var, yeryüzünde kimler varsa dehşetle korkarlar ve hepsi de boynu bükük ve zelil olarak Ona gelirler".[25]

Buna benzer bir başka âyette de ilk sûrda, bazıları hâriç, yer ve göklerdeki herkesin öleceği, bildiriliri.[26] Müfessirler bu ilk surda ölmiyecek olan veya

korkuya kapılmıyacak olanların büyük melekler yahut huriler veya şehitler olduğu görüşlerini ortaya koydula.[27] Buna karşılık onlar, gördüğüm kadarıyla korkuya kapılan ve ölenlerin kimler olduğu üzerinde durmadılar. Burada benim düşünüp de kendi kendime sorduğum şu olmuştur: Acaba meleklerden de isyancı diğer canlılar gibi Allah huzuruna hor ve hakir olarak gelenler olacakını? İlâhî hesap sözkonusu olunca tabii olarak her yaratık endişeye düşer. Fakat biz Kur'an'da meleklerden kötüleneni hiç görmüyoruz. Göklerden İlâhî huzura boynu bükük ve hor kimler sevkedilecek? Bu konuda ilgimizi çeken diğer bir âyet de şöyledir:

" Göklerde ve yeryüzünde kimler varsa hepsi Ondan ister. O (Allah) her gün (her an) bir yaratma işindedir"[28]

Melekler dâhil bütün yaratıklar her an Allah'a muhtaçtırlar. Her yaratığın kendi varlığına göre istediği şey Allah'ın yarattığı bir şeydir.[29] Eğer göklerde Allah'tan rızık isteyenler varsa bunlar meleklerin dışında varlıklar olmalıdır. Fakat biz bu âyetin genel ifâdesi içinde istenen şeylerin neler olduğunu bilemiyoruz. Allah bu istekler için her an yaratma hâlinde olduğuna göre, isteklerin maddî şeyler olma ihtimali manevî talepleri karşılama ihtimalinden daha az olmıyacaktir. Kur'an-ı Kerîm'de, göklerdeki hayatla ilgili bu genel ifadeli âyetlerden sonra biz şimdi konumuz açısından biraz daha açık olan âyetler üzerinde duracağız. [30]

b - Göklerde İnsan Ve Hayvan Türünde Canlılar (: Devâbb) Olduğu İhtimâlini Güçlendiren Âyetler

Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de bizleri ciddi düşüncelere yönelten âyetler vardır. Biz önce burada, bazı âyetlerde sözü edilen ve canlı anlamına gelen "dâbbe:" kelimesi üzerinde duracağız. Bu kelimenin geçtiği ve konumuz bakımından en ilgi çekici ifâdeye sahip âyetlerden birinde şöyle denilir:

" Göklerde ve yeryüzünde olan canlılar ve melekler, onlar hepsi de büyüklük göstermeden Allah'a secde ederler[31]

Diğer bazı âyetlerde de gördüğümüz ve bizim burada, canlı, diye tercüme ettiğimiz "dâbbe" mefhumu içerisine meleklerin dâhil olup olmadıkları konumuzun önemli noktasını teşkil etmektedir. Bu âyetteki "dâbbe" kelimesi, mushaflarda esre harekelenmesine karşın "melâike" kelimesi ötre hareketi en m iştir. Bu da arap dili açısından secde işinde meleklerin "dâbbe" den ayrı kişilikleri olan diğer failler olduklarını gösterir. Buna göre sözkonusu âyette, yerde ve göklerde Allah'a secde eden canlılar ile bunlardan ayrı olarak aynı ibâdeti yapan

meleklerin varlığından sözedilmiş olmaktadır. Göklerde varlıklarından söz edilen "devâbb: canlılar" dan kasıt bazı müfessirlerin dediği gibi gerçekten sâdece melekler midir ve melekler bu tür canlılar içerisinde düşünülebilirini? Biz şimdi bazı müfessirlerin bu konudaki görüş ve düşüncelerine yer vereceğiz.

Türk Harzem ilinden dilci müfessir[32] Zemahşerî (467-538 h/1074-1143 m) sözkonusu âyetin anlam ve tefsiri üzerinde değişik ihtimallere yer verir ki bunlar arasında "dâbbe" nrn, göklerde insan gibi adımlarını atıp gezen canlılardan olması ihtimâli de vardır.[33] Çeşitli alanlarda eser veren Bağdat'ın ünlü bilginlerinden İbnu'l-Cevzî (508 - 597 h/1114-1200 m); meleklerin kanatlı olmalarından ötürü bu âyette "devâbb" türünde canlılara dâhil edilmediklerini yazar.[34] Bu müellif Zemahşerî'den yarım asır kadar sonra yaşamış ve onun çağdaşı sayılır. Türk ve İran illerinde büyüyüp yetişen, aslı Kureyşli ünlü müfessir Fahruddîn er Râzî (ö. 606 h/1210 m) ise, hareket etme anlamındaki "debb: va " filinden yola çıkarak melekleri de bu tür canlılara dâhil eder. Bununla beraber bu ünlü bilgin, göklerde de yerdeki insanlar gibi yürüyen canlıların olabileceği ihtimalini gözardı etmez.[35] Ondan sonra gelen Endülüslü Kurtubî (ö. 671 h/1272 m) de Râzî gibi melekleri "dâbbe" türü canlılar içerisinde görmekte ve diğer bir deyişle bu mefhumu tüm canlıları kuşatan bir genişlikte ele almakta ve o ayrıca karşıt görüşlere de yer vermektedir.[36] Aslmda kendisi de müfessir olduğu kadar bir filozof sayılan F. Râzî; İslâm filozoflarının; cismâni varlığı olup hareket eden ve ayaklarıyla yürüyen canlıları "dâbbe" olarak gördüklerini ve meleklerin âyette bu tür canlılardan ayrı tutulduklarını, savunduklarını yazar. Bu görüşte olan bilgin ve müfessirler; kuşların kanatlı olmaları dolayi-siyle onları "devâbb: " dan ayrı tutan Kur'an'ın bir başka âyetim delil olarak ileriye sürerleri [37]Gerçekten bu âyete baktığımız da uçan canlıların "devâbb" denilen, yerde gezen türlerden sayılamıyacakları kanaatini elde ederiz. Sözkonusu bu âyette şöyle denilir:

" Yeryüzünde yürüyen hiç bir hayvan (: dâbbe) ve iki kanadıyla uçan hiç bir kuş hâriç olmamak üzere hepsi sizin gibi ümmetlerdir..".[38]

Burada ana canlı türler sınıflandırılırken kuşlar "devâbb" denilen yerde yürüyenlerden ayn bir smıf oluşturmuşlardır. Bundan hareketle melek ve cin gibi uçarak gittiklerine inandığımız canlıların da onlara dâhil olamıyacakla-rını söyleyebiliriz, Kur'anın garib kelimeleri üzerine eser yazan Râgıb el-Isbahânî (ö. 502 veya 565 h) arapçada "debb" fiilinin hafif yâni yavaş yürüyen anlamına geldiğini yazar[39] ki uçarak giden hayvanlar ile melek ve cinler böyle yürümeyip hızlı giderler. Öte yandan biz Kur'ân-ı Kerîm'de doğrudan insan için de "dâbbe" denildiğini görmekteyiz.[40] Bu mefhum canlıların her türünü kapsamadığında biz

ilk başta sunduğumuz âyete göre, göklerde adımlıyarak gezen canlılardan söz edebiliriz.

Melek ve cinlerin "devâbb" kavramı içinde yer alamıyacaklarına bir başka delil de şu âyet olabilir:

" Allah her canlıyı sudan yarattı. İste bunlardan kimi karnı üstünde yürüyor, kimi iki ayağı üstünde yürüyor ve kimi de dört ayağı üstünde yürüyor. Allah ne dilerse yaratır" .[41]

Bu âyette her dâbbe (: canlı)mn sudan yaratıldığı bildirilmekte ve ardından da özellikle sürüngenler ile ayakları üstünde yürüyenler bu türün bir tanıtımı olarak sunulmaktadır. Daha önce gördüğümüz gibi melekler nurdan; cinler de nârdan yaratıldıklarına göre[42] onların sudan yaratılan bu canlılar içinde yer almamaları gerekir. Bununla beraber İbn Kesîr (ö. 774 h/1372 m) ve az önce kendilerinden bahsettiğimiz pek çok müfessir melekleri de bu mefhum içine katmışlardı.[43] Daha Önceki âyette melekleri dâbbe kavramı içinde gören Kurtubî sudan yaratılış sözkonusu olunca burada onları bundan ayrı tutmuştur. Bu arada Kurtubî, bazı İslâm bilginlerinin; melek ve cinler dâhil her tür canlının ilk mebde (esas) olan sudan yaratıldıkarı görüşünde olduklarını, yazar. Onlara göre önce su, daha sonra da ondan ateş ve hava ve sonra da diğer her tür şey yaratılmıştır[44] ki biz önceden bu konuyu genişçe işlemiştik.[45] Melek ve cinleri "dâbbe" mefhumu içinde gören F. Râzî de burada onların sudan yaratılmadıklarını kabul etmekte ve fakat ikinci görüş olarak da temelde her şeyin aslmm ilk esas olan suya dayandığı-nı ve bu sebeple onların da asılda sudan yaratıldıklarının söylenebileceğini, yazar. Konunun çeşitli yönleri üzerinde duran Râzî, en son olarak; devâb-bın yeryüzü canlıları olduklarını, melek ve cinlerin bunun içinde yer almadıklarım ve yeryüzündeki canlıların çoğunluğunun su mesabesindeki meni (tohum) dan yaratılmaları veya onların hayatları için suya muhtaç olmaları dolayisiyle âyette çoğunluğa ait hükmün genel hüküm mesabesine konulduğunu anlatır.[46]

Göklerde melek ve cinlerden başka insan ve hayvan türünde bir canlı düşünemiyenler burada ilk başta verdiğimiz âyeti şu şekilde bir anlam ve tercümeye tâbi tutmuş olmaktadırlar:

" Göklerde olan (melek)ler, yeryüzünde olan canlılar ve o melekler; onlar büyüklük taslamadan Allah'a secde ederler"

Bu tercüme ise bizim ilk başta sunduğumuz tercümeden farklıdır. Burada son kısımda yer alan melekler, göklerde olanların bir açıklaması gibi düşünülmüş ve buna görede oralarda insan ve hayvan türünden canlıların varlığına

hükmedilememiştir. Bu âyet ifâdesi itibariyle ise bizim oralarda aradığımız canlıların varlığına hükmetmeğe daha uygun bulunmaktadır. Şu âyet de bu konuda önemli bir anlatıma sahiptir.

" Gökleri, yeryüzünü ve bunlar içinde üretip yaydığı canlıları yaratması da Onun (varlığının ve yüceliğinin) delillerindendir. O, dilediği zaman bunların hepsini bir araya toplamaya da güç yetirir.[47]

Bu âyette de "dâbbe" kelimesi kulanılmış ve bu canlıların üreyip bir noktadan diğer yerlere doğru yayılmasından söz edilmiştir. Meleklerde erkeklik ve dişilik olmadığından onların çoğalıp yayılma kanunlarını ve hatta çoğalıp çoğalmadıklarını bilemeyiz. Bu âyet daha çok, üreyen ve çoğalıp yayılan canlılardan söz eder durumdadır. Müfessirler her zaman olduğu gibi burada da gökleri meleklere, yeryüzünü de biz insanlara ve hayvanlara tahsis etmişler ve âyetin son kısımmda yer alan yer ve gök canlılarının buluşmalarını da sâdece kıyamet sonrası hayatla ilgili görmüşlerdir[48] ki biz bu konuyu "Yer ve Göklerin Fethi" konusu içerisinde yeniden ele alacağız. Onlara göre gökteki canlılar tabiiki melek ve cinlerden ibarettir. Esas görüş bu olmakla beraber önceden de kaydettiğimiz gibi Zemahşerî, Râzî, Neysabûrî ve hatta Ebu's-Suûd Efendi gibi müfessirler bu âyetin tefsirinde, göklerde insan ve hayvanlar gibi yürüyüp gezen canlıların var olabileceği ihtimali üzerinde durmaktan da kendilerini alamamışlardı.[49]

Melekler için, bulundukları ortamdan başka bir ortama geçip gitmek zor olmasa gerekir. Burada önemli olan bu yerküresi insanlarının başka dünyaların insanlarıyla buluşmalarıdır. Buradaki insanlar ve eğer varsa başka gezegenlerdeki insanlar birbirleriyle buluşmak için gerekli atılımları yapabilecek kabiliyetlerle donatılmışlarsa bu buluşma yer ve göklerin kıyamet günü bir yere toplanmalarından önce gerçekleşebilir. Kabiliyet ve imkânları yaratan, bunlara sahip olanları aynı yerde buluşturup bir araya getirmenin de gerçek faili olacaktır ki o da âyete göre Allah 'tır.

Kâinatta dünyamızdan ayrı dünyaların olma ihtimali dâima vardır. Günümüze kadar yapılan çalışmalar bu konuda kesin bir sonuca erişememiştir fakat evrenin büyüklüğüne bakılacak olursa henüz bu çalışmaların bir hiç mesabesinde olduğu kolayca anlaşılır. Biz daha önce "Yerlerin Sayısı" başlığı altında Kur'an-ı Kerîm Men ve Peygamber (S)'in sözlerini içeren hadis kaynaklarından başlıyarak tefsirlerde bu konuda yer alan bilgi ve haberleri sunmuştuk. Orada da belirttiğimiz gibi Kur'an'da gök anlamında ki "semâ" kelimesinin çoğul gelmesine karşın yeryüzü anlamındaki "ard: kelimesi hep tekil olarak gelmiştir. Bu sebeple

ilgili âyetler, yeryüzünü tekil gösterir biçimde "yer ve gökler" olarak tercüme edilmişlerdir. Bununla beraber Kur'an'da, yedi gök ifâdesi kadar açık olmasa bile, yerlerin de gökler sayısınca olduğunu bildiren bir âyet bulunmaktadır. Bu âyetin ifâdesi şöyledir;

" Allah yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratmış olandır. Onun emri bütün bunlar arasında durmadan iner durur. Allah'ın bunları yaratıp emirler indirmesi Onun gerçekten her şeye gücü yettiğini ve bilgisiyle her şeyi kuşatmış olduğunu, bilmeniz içindir" .[50]

Bir kısım müfessirler yerlerin sayısının yedi olduğunu gösteren Kur'an âyetinin tek bu olduğunu söylerler. Fakat onlar çoğunlukla bunu yerin tabakları olarak anlarlar. Hz. Peygamber'in hadislerine gelince onun anlatımlarında, yerler genellikle gökler gibi yedi adet olarak geçmektedir ki biz daha önce ele aldığımız bu konuyu burada aynen tekrarlamak durumunda olmayacağız.[51] Eğer kâinatta başka dünyalar daha varsa bunlar elbet boş alanlar olmayıp dünyamız gibi kendi ortam ve şartlarına uygun canlılarla dolu olacaklardır.

Peygamber (S) yedi arzdan, diğer bir deyişle gökler sayısınca yerkürelerden söz ederken bununla o, içinde hayat ve hayat imkânları olmıyan içleri boş gezegenleri kasdetmiş olamaz. Eğer Peygamber onları arz (: yerküresi) olarak nitelendirmişse bu, oralarda dünyamızda olduğu gibi canlılar bulunduğunu anlatmak için olabilir. Öte yandan Hz. Peygamber, bizim dünyamızdan başlayarak diğer dünyaları sayarken sonuncu arz için "en uzak arz " tâbirini kullanmıştır. Bu, bizim yerküremiz için kullanılan, en yakın arz anlamındaki "dünya" kelimesinin zıddıdır. Yoksa burada dünyanın zıddı olan " süf1â " yi en aşağıdaki veyahutta değer ve hayat seviyesi bakımından en düşük şeklinde anlamak elbet doğru değildir. Peygamber, yerküreleri sayarken Önce bulunduğu yerden başladığı için en sonuncusunu bu şekilde nitelendirmiş olmalıdır. Aslında uzayda aşağılık ve yukarılık yoktur, sâdece uzaklık ve yakınlık vardır. Dünyamızı en yüksekte ve diğerlerini hep aşağılarda düşünen bazı kimseler dünyamız için en yüksek anlamında "el-ulyâ:" tâbirini kullanmışlardı.[52] Oysa dünya kelime olarak en yakın anlamına geldiği gibi'" uly â"nın zıddı olarak en düşük anlamına da gelir. Diğer yandan böyle düşünenler dünyamızı en yüksekte düşünürler ve fakat onu yedinci gök içerisine değil de genede "dünyâ" anlamına uygun olarak "en yakın gök: " içerisine yerleştirirler. Her bir arz-küresi yaşamaya uygun bir yer olmalıdırki Hz. Muhammed (571-632 m) ilgili sözlerinde; "Eğer siz en uzak arza iple (bir yol bulup) bir adam sarkıtıp gönder seniz o adam orada da gene Allah'a (Onun

hükümran olduğu bir yere) inmiş olur"[53] demektedirler. Bu da orasının yaşanabilir bir yer olduğunu gösterir.

Başka dünyaların varlığını ve oralarda insanlar gibi canlıların bulunduğunu ihtimalsiz ve açık olarak kabul eden, eğer kaynakların verdiği bilgi doğruysa, tek İbn Abbas (ö. 68 h/687 m) olmuştur. Pek çok kaynak onun, yerlerin sayısıyla ilgili olarak üzerinde durduğumuz bu son âyetin tefsirinde şu sözlerine yer verirler ki biz onun bunu Peygamber'den alıp almadığını bilemiyoruz". "Allah yedi arz yaratmıştır. Her arzda sizin Peygamberiniz gibi bir Peygamber, Âdem gibi bir âdem, Nûh gibi bir nûh, ibrahim gibi bir ibrahim ve İsa gibi bir isa vardır." [54]Her arzda dünyamız insanları gibi insanlar olduğunu söyliyen İbn Abbas (r.) bu sözleriyle oralarda bir halk ve onların da yol gösterici peygamberleri olduğunu anlatmak ister.[55] Bu, ibn Abbas 'in kendi görüşü veya benimsediği bir görüş olmalıdır. İlk müelliflerden Taberî (ö. 310 h/922 m) ve daha diğer bazılarının yazdıklarına göre İbn Abbas yerkürelerin çokluğu ile ilgili âyeti bu şekilde açıkladıktan sonra; "Eğer size bu âyetin açıklamasını yaparsam kâfir olur yâni onları inkâr edersiniz" der.[56] Hatta İbn Abbas'a mâledilen bir sözlerinde o; kıyamete doğru yeryüzüne inen çeşitli gök melekleriyle insanları konuşturacak kadar ileri gider.[57] Yerlerin birden fazla olduğunu kabul eden hicrî ilk asır âlimlerinden Katâde (ö. 118 h/736 m) ve gene onun çağdaşı B asra kentinden ünlü bilgin Hasan el-Basrî(ö. 110 h/728 m) oralarda insan şeklinde canlılar olduğundan söz etmezler. Fakat yerlerin çokluğu görüşüne sahip olanlar, üzerinde durduğumuz bu son âyete dayanarak Allah emrinin bütün yerlere ve göklere indiğinden söz ederler. Endülüslü Kurtubî'nin eserinde yer alan İbn Ebî H âli d'e âit diğer arzlardaki acaib yaratıklarla ilgili iddianın ise hiç bir sağlam ve mâkul bir dayanağı yoktur. Yerlerin çokluğu görüşünde olanların birkısmı da az önce açıkladığımız gibi bizim içinde bulunduğumuz dünyayı dünyaların en yükseği ve en önde geleni olarak kabul etmişlerdir[58] ki bu görüşün ilk temsilcisinin de gene İbn Abbas (r.) olduğu anlaşılmaktadır. O bu konuyla ilgili sözlerinde şöyle der:

" Göklerin efendisi içinde arş olan göktür. Yerlerin efendisi de bizim üzerinde bulunduğumuz yeryüzüdür"[59]

Daha önce söylediğim gibi Hz. Peygamber (S) yedinci yere: "en aşağı arz" derken o bununla onun düşüklüğünü kasdetmiş olamaz. Eğer başka yerlerde hayat varsa biz oralardaki hayatın seviyesini şimdilik bilemeyiz. Bizler bu dünyanın sakinleri olarak diğerlerinden üstün olmaktan kıvanç duyar isek de eğer faydası dokunacaksa bizden daha yüksek medeniyetlerle temasa geçmeği de büyük bir

nîmet sayarız. Öte yandan burada yedi sayısının çokluktan kinaye olarak kullanılmış olabileceğini unutmamak gerekir. Bu durumda gerçek sayı elbet çok farklı olacaktır.

Benim burada son olarak üzerinde durmak istediğim bir âyet daha vardır. Bilindiği gibi Allah, insanı yaratacağı sırada meleklere; yeryüzünde bir halîfe yaratacağını bildirmiş ve melekler de; kendileri Allah'ı yüceltip takdis ederken Onun yeryüzünde kötülükler yapacak ve kan dökecek bir varlık yaratmasını, yadırgamalardı.[60] Bu yeni canlı türün kötülük yapacağını ve kan dökeceğini melekler nereden biliyorlardı? Sözkonusu âyet değişik yorumlara konu olmuştur. Fakat gördüğüm kadarıyla burada hiç kimse meleklerin diğer dünyalardan böyle bir tecrübeye sahip bulunmuş olabilecekleri ihtimali üzerinde durmamıştır. Yeryüzünde hayvanlar insandan önce ortaya çıktılar ve bunların pek çoğu da kan döküp et yiyen canlıları oluşturuyorlardı. Melekler bu yeni canlının da böyle olacağını düşünmüş olabilirler. Burada elbet bu nokta üzerinde de durmak gerekir. Yeryüzünde Adem 'den önce âdemlerin olduğu görüşü ise hiç bir esasa dayanmamaktadır.[61]

Burada insan için kullanılan "halîfe" sözcüğü üzerinde de durmak gerekir. Bu, bir üst makam adına iktidar ve idareyi üstlenen yahut öncekilerden sonra idareye hâkim olan anlamlarına geldiği gibi sâdece "sonra gelen" anlamına da gelir. Hz.Dâvud 'un öncekilerden iktidarı ele alması ona halîfe niteliğini kazandırmış[62] ve gene iktidar ve hâkimiyeti elde eden bir toplum veya bir ümmet, öncekilere göre halîfe durumuna geçmiştir.[63] Yeryü-

zünde herhangi bir hayvan türünün ona hâkim duruma geçmesi elbet sözko-nusu değildir. Ancak insan hâkim duruma geçmiştir. Dünyamız insanlığı halîfe unvanını acaba kendisinden önce başka dünyalarda ortaya çıkan insanlıklar var da onlara göremi almıştır? Yoksa sâdece bu unvan ona kendi dünyasında İlâhî irâdeye uygun yaşayıp ona ters düşmiyen bir yaşantı ve toplum düzeni gerçekleştirme görev ve sorumluluğundan dolayı mı verilmiştir? Meleklerin bu yeni canlı türün yapacağı kötülükleri dile getirmelerine bakılacak olursa burada her iki şıkka da birlikde hak vermek daha doğru olabilir. Bunu kabullendiğimizde diğer dünyaların hiç olmazsa bazılarında bizden önce bir insanlığın ortaya çıktığına hükmetmemiz gerekecektir.

Dünyamızın çeşitli iklim ve kıtalarına göre insanlarda renk değişikliği ve buna ek olarak da cüz'î de olsa bir şekil farklılığı ortaya çıkmıştır. Hayvan ve bitkilerde de aynı şey söz konusudur ve hatta onlar tabiî ortamlarına uygun olarak çok çeşitlenmişlerdir. Bizim dışımızda içinde canlılar olan dünyalar varsa oralardaki

insan ve diğer canlıların da kendi tabiat ortamlarına göre farklı renk ve şekiller almaları tabiidir. Fakat bunlar kanaatımca hiç bir zaman bazı kimselerin tahayyül ettikleri biçimde acâib ve garâib mahluklar olmazlar.

Göklerde bizim dünyamızdakiler gibi canlılar olduğu konusunda Kur'an'da Allah belkıde bizimle çok açık konuşuyor. Biz onlarla tamşa-madığımız için bu açık sözleri başka türlü anlama ve yorumlama yoluna sapmış olabiliriz. Eğer evrende bizden başka bir insanlık yoksa o takdirde bu yerküresi insanlığı Allah katında bizim bildiğimizden ve düşündüğümüzden çok daha değerli olmalıdır. [64]

c - Hz. Muhammed'in Göklerdeki Bazı Canlı Faaliyetlerine İlişkin Sözleri

Peygamber (S)'in bir önceki konuda sözünü ettiğimiz, diğer dünyalarla ilgili sözlerini burada da hatırlamamız gerekir. Kur'an'da olduğu gibi Peygamber de bazı sözlerinde göklerdeki yaratıklarla ilgili olarak melek ve diğer türlerden canlıları kapsıyacak şekilde genel ifâdeler kullanmıştır. Bazan o; "yer ve göktekiler"[65] derken bazanda biz onun, halk ve canlılar anlamında "ehl: " kelimesini kullandığını görürüz. Meselâ o, insanlığa fayda ve doğruyu anlatan bilim adamlarının üstünlüklerinden bahsederken şöyle bir konuşma yapar:

" .. Allah, Allah'ın melekleri, gökler halkı ve yerler halkı, hatta yuvasındaki karınca ve sudaki balıklar insanlığa hayrı öğreten (âlim)'e düa ederler".[66]

Burada Hz. Peygamber, dünyalardan çoğul olarak bahsetmiş ve diğer yandan meleklerden ayrı gökler halkından söz etmiştir. Bu ifâde meleklerin bulundukları mekânların bir açıklaması da olabilir ise de bu sâdece bir yorumdan ibaret kalır. Hz. Peygamber bir başka konuşmasında; Allah'ın, hac mevsiminde Arafat alanında toplanan halkla gök halkına karşı övündüğünü anlatırken;[67]

" Allah gök ehline karşı Arafat halkı ile övünür"

Burada gök ehli, şüphesizki öncelikle melekler olarak yorumlanacaktır. Peygamber'in pek çok kaynakta geçen şu sözleri de gene konumuz açısından düşündürücü bulunmaktadır:

" Eğer Allah, gökler halkına ve yer halkına azap ederse haksız olarak azab etmez. Eğer onlara Allah merhametli davranırsa Onun bu rahmeti kendilerinin ibâdet ve iyi işlerinden daha üstün olur"[68]

Sırf itaat içinde olan meleklerin cezayı gerektirecek bir davranışları bulunmaz. Bu yönden "gök ehli" ifadesi burada onların dışındaki canlılara yorumlanabilir. Peygamber (s) bir konuşmasında da göktekiler için "abd: kul" tâbirini kullanır. O; Allah'a bir övgü ve Peygamber'e gönderilen bir selâmın; "gökteki veya gökle yer arasındaki her kula erişeceği"ni sÖyler.[69] Allah'a kul olma bakımından elbet melekle insan arasında bir fark yoktur. Her ikisi de aynı sıfatı taşıdıklarından burada yalnızca melekler kastedilmiş olmalıdır. Ancak Buhâra'Iı ünlü hadisçi İmam Buhârî (256 h./870 m.)' nin bu hadisi kitabının "Ezan" bölümüne kaydetmesi onun, ezanın da yeryüzünü aşıp tüm uzaya yayıldığı görüşüne sahip olduğunu gösterir.

Hz. Peygamber acaba bütün bu sözlerinde biz alelade insanların, meleklere ve bazan da onların yanı sıra cinlere tahsis ettiğimiz göklerde sâdece bu canlıları mı kasdediyor? Yoksa o, önce ki konuda kaydettiğimiz ilgili Kur'an âyetlerini bizden farklı anlıyarak oralarda başka canlıların da bulunduğuna mı hükmediyor? Veya o, miracında bizzat bu canlıları müşahede eden birisi olarak mı konuşuyor? Onun bazı sözleri bu sorulara bir nebze ışık tutacak gibidir. Hadisle ilgili pek çok kaynakta geçtiği üzere o, kıyamete doğru yerkürede meydana gelecek önemli değişiklikleri anlatırken bunlar arasında "kazf:" olayından da bahseder. Kazf; mancınıkla taş atma ve kuvvetle bir şeyi atıp fırlatma gibi anlamlara geliyorki daha sonra arap dilinde top v.s. mermilerinin atımı için de bu fiil kullanılmıştır. Hz. Peygamberdin ilgili sözlerinden, öteye beriye öldürücü bir şeylerin atılıp savrulacağı anlaşılıyor.[70] Bunlar uzaydan yeryüzüne top mermisi gibi düşecek olan gök taşları da olabilir ki onun aynı konuşmasında geçen yeryüzündeki çöküntülerin sebebi de bunlar olabilir. O "kazf" ile gezegenler arası savaşları kasdetmiş de bulunabilir. Burada anlatılmak istenen bizim yorum ve tahminlerimizden tamamen ayrı bile olsa Pey gamber 'in bir anlatımından bizim bu tür savaşların olacağı hükmünü çıkarmamıza bir engel bulunmaz. O bir konuşmasında, dünyayı tahribe yönelen Ye'cûc veMe'cûc toplumunun bu tahriplerini şöyle anlatır:

" .. Neticede Ye'cûc ve Me'cûc; işte şu dünya halkının işlerini bitirdik, şimdi gök halkının işlerini bitirelim, derler ve silâhlarını çekip göğe doğru atarlar. Mermiler kana bulanmış olarak (yere) geri döner. Bunun üzerine onlar göktekileri öldürdük derler. Bu sırada Allah, onları boğazlarından yakalıyan, çekirge öldürücü kurtçuklara benzer hayvancıkları onların üzerine gönderir de onlar çekirgeler gibi ölüp giderler"[71]

Atılan mermilerin yere kanlı düşmeleri, havada ve uzayda cereyan edecek savaşlara bir işarettir. Fakat bu savaşlarda öteki taraf kimdir? Buradaki anlatımdan onların, gök insanları oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca hedeflerini vuran mermilerin orada imha olmayıp yere geri döndükleri anlaşılıyor. Sonuçta ise Ye'cûc ve Me'cûc'a fazla ileri gitme fırsatı verilmemekte ve onlar kesin bir imhaya tâbi tutulmaktadırlar. Bunlar hadisten anladıklarımız-dır. Buna göre muhtemelen 1. dünya, 2. dünya savaşları misâli artık 1. uzay 2. uzay savaşları gibi adlarla anılan savaşlardan söz edilecektir. Müsebbibleri ise dinde kötülenen bir kavimdir. Hz.Peygamber'in bu tür savaşlarla ve gökyüzü insanlığı ile ilgili olabilecek bir diğer sözleri de şöyledir:

"Eğer gök halkı ve yeryüzü halkı bir mü'min kişinin kanına ortak olsalar Allah onların hepsini cehenneme atıp kapatır"[72]

Sahih hadis kaynaklarından sayılan Tirmizî'de yer alan bu hadis her ne kadar sıhhat bakımından garib görülmüşse de az önce sunduğumuz hadislerin konusuna benzer bir konuya değinmiş bulunmaktadır. Kim olursa olsun hukuk dışı cana kıymak aslında dinde şiddetle yasaklanmıştır. Burada Yüce Rabb inancma ve gerçek bir dine bağlananlara hayat hakkı verilmeyişinin günâh açısından büyüküğü dile getirilmekte ve bu suça katılanların çokluğuna bakılmaksızın hepsinin şiddetli bir cezaya uğratılacakları bildirilmektedir. Burada, görüldüğü gibi yeryüzü halkının yanı sıra gökyüzü halkından da söz edilmektedir.

Gerek yeryüzünde ve gerek göklerde insana zarar verebilecek bir takım kötüler olmalıdır ki biz Peygamber'in uzay duası diyebileceğimiz onun şöyle bir besmele çektiğini ve şöyle bir duada bulunduğunu görürüz:

"Allah'ın adıyla, öyleki (bir iş) Onun adıyla olunca ne gökte ne yerde hiç bir şey (bize) zarar veremez. O tam işiten ve tambilendir"[73]

3 - Gökten Yeryüzüne İndiği Düşünülen Bazı Canlılar Ve Hayvanlar

a - Gökten İnen Melekler Ordusu Ve İnsanların Düşüncesindeki Hızır Mefhumu

aı - Gökten İnen Melekler Ordusu

Biz meleklerin çeşitli görevlerle yeryüzüne indiklerine ve hatta bazılarının burada bizimle yaşadıklarına inanırız. Esas itibariyle melekler ve öteki hayat bizim inceleme alanımızın dışında kalırlar. Bununla beraber biz burada bir nebze

gökten inen ordular üzerinde duracağız. Kur'an'da Allah, kendi dini adına büyük mücâdele veren bazı kişilere yardım için gökten ordular indirdiğinden bahseder. İslâm öncesinde kendi hak dinini savunanlara yardım için bu ordular indirildiği gibi[74] Hz. Peygamber zamanında da Bedir, Hendek ve Huneyn savaşları gibi şiddetli çatışmalar sırasında bu ordulardan indirilmiştir. İlgili âyetlerin bir kısmında, mâhiyetlerinden bahsedilmeden görünmeyen ordular indirildiğinden söz edilir.[75] Bu ilk bakışta bize uzaydan buraya bir takım yaratıkların indiği intibaını verir ise de konuyla ilgili Kur'an'm bir kısım âyetlerinde bunların İlâhî irâde doğrultusunda bazı savaşlara katılan melekler oldukları açıkça anlaşılır ve hatta onların sayıları hakkında bile bilgi verilir.[76] Hatta bir âyette bu gelen meleklerin kendilerine özel bir nişanlan yâni özel işaret ve giysileri olduğundan söz edilir.[77]ki bazı tefsir kaynakları Peygamber (S)'in arkadaşlarına dayanarak bu nişanların renklerini bile verirler ve onların başlarına giydikleri başlıklardan ve kullandıkları atlardan bahsederler.[78] Bulundukları ortama göre çeşitli şekillere girebilen melekler ve manevî unsurlarla dolu olan bu olaylar az önce söylediğim gibi bizim inceleme alanımızın dışında kalıyorlar. Fakat biz esas ele aldığımız konularla ilgilen Ölçüsünde onlardan bahsediyoruz. [79]

a2 - İnsanların Düşüncesindeki Hızır Mefhumu

Hızır konusuna gelince insanlar onu gökten inen yardım melekleri gibi ve fakat insanla melek arasında kişiliğe sahip bir kimse olarak düşünürler. Gene insanların düşüncesinde Hızır (a.s.) melek ve cinler gibi değişik ortamlara göre şekil değiştirebilen ve yeryüzünde olduğu gibi göklerde de dola-şabilen bir uzay adamıdır. Daha doğrusu çevremden bana gelen Hızır düşüncesi böyle olmuştur. İnsanlar çok sıkıldıklarında son çâre olarak dâima Allah'tan yardım isterler ve bu yardımı beklerler. Bu yardımın âdeta melekleşen bir insan eliyle geleceği düşünülür. Yahutta onu insan kişiliğine bürünen bir melek getirmektedir. Bir kısım insanlar kendilerine Hızırm göründüğünden söz ederler. Hızır hep aniden göriinmezliğe karışmaktadır. Bazanda insanlar kendilerine gelen umulmadık bir yardımın Hızır eliyle geldiğini düşünürler.

Kur'an-ı Kerîm'de "Hızır" adı geçmemektedir. Orada Hz. Musa ile bilge bir kişi arasında geçen olaylar zinciri içerisinde biz bu bilge kişinin çeşitli ve hepsi bir hikmete dayanan yardımlarına şahit oluruz. Adı verilmeyen ve gerçek hüvviyyeti açıklanmayan bu kişinin Kur'an'da sâdece kulluğu dile getirilir ve ona Allah tarafından verilen bir rahmet ve gene Onun tarafından verilen bilgiden söz edilir. Musa (S)'nin aklının ermediği ve her defasında kabulü mümkün olmayan pek çok iş yapan bu kişi sonuçta yaptıklarının sebeplerini açıkhyarak haklılığını ortaya

koyar ve Hz. Musa'ya da; "Ben bunları kendiliğimden yapmadım" de.[80] Bütün bu olaylar zinciri içerisinde, bilge kişinin, ileriyi gören yüksek ilmini insanî gayeler için kullandığı anlaşılıyor. Hz. Musa onun bu ileri bilgisine talip olmuş ve Kur'an'dan anlaşıldığına göre o bunun için bir yardımcısıyla pek kısa olmı-yan ve iki denizin birleştiği bir yere doğru bir yolculuğa çıkmıştır. Bugün burasının neresi olduğu kesin bilinmemekte ve tarife uygun yerlerden her birine ora halkınca adı geçen "iki denizin birle§tiği yer" diye inanıl maktadır ki bunlardan biri de İstanbul boğazının başlangıç noktasıdır. Hâlen burada Hz. Musa'ya eşlik eden yardımcısı Hz. Yûşav adına bir mezar bulunmaktadır. Biz gelelim esas konumuza. Kendi zamanının peygamberini bile şaşırtan bu kişi geçmişi, ileriyi ve geleceği gören bilgisini Allah'tan hangi sıfatla almaktadır? Bunu kesin olarak bilemiyoruz. Bildiğimiz bir şey varsa o da Kur'an'da ona "Allah'm bir kulu" denilmesidir.

Bu olaylarda geçen kişinin Hızır olduğu Peygamber (S)'den nakledilen bazı hadislerden öğrenilmektedir. Ondan nakledilen bir hadiste, Hızır'ın İsrail Oğullarından ileri bir kişi olduğu ve bir râhib tarafından eğitilerek onun daha sonra evlendiği, anlatılır[81] Hz. Peygamber gene bir konuşmasında; Musa'nın kendisini en bilgili kişi olarak görmesi üzerine Allah'ın ona; ilimde kendisinden daha üstün Hızır denilen bir kulu bulunduğunu, söylediğini ve İsteği üzerine de M û s a 'yi onunla tanıştırdığını, anlatır.[82] Bütün bu anlatımlardan, Musa'nın, varlığından haberdar olmadığı ve yüksek ilmine hayran kaldığı bu bilge kişinin, ilmini Musa'nın dininden almadığı anlaşılmaktadır. Öyle olsaydı Musa (S) onun ilmine tâlib olmazdı. Onun İsrail Oğullarından olmasına gelince eğer bu konuda bazı hadisler olmasaydı Kur'an'dan bu hükmü çıkarmamız çok zor olurdu. Hz. Musa tüm kavmine peygamber olduğu halde bu kişinin ona uyması ve ona gitmesi sözkonusu olmamış aksine Musa onun peşine düşmüştür. Gene bu cümleden olarak sözkonusu bilge kişi daha işin başında Mû s a 'ya kendisiyle yapamiyacağını bildirmiştir. Nitekim öyle olmuş ve sonunda da ondan ayrılmıştır. Hernekadar burada konumuz açısından bu kişinin milliyeti değil sâdece hüvviyeti önem taşıyorsa da genede onun hakkında gelen hadislerin hadis uzmanlarınca sıhhat yönünden bir kere daha gözden geçirilmesi uygun olacaktır.

Peygamber (S)'in konuyla ilgili sözlerinde Hızır sâdece ileri gelen bir kişi olarak tanımlandığı halde büyük çoğunluk onu bir nebi olarak görmüş ve gene bu çoğunluk onun Öldüğüne hükmetmiştir.[83] Bu arada onu sâdece iyi bir insan olarak görenler ve fakat o günden bugüne hâla yaşadığına inananlar vardır. Bunlara göre Hayat Pınarından içen Hızır yaşamaya devam etmekte ve her yıl Kabe'yi ziyaret etmektedir. Bazılarına göre de o, aynı durumda olan İlyas Nebi ile her yıl Kabe'de buluşmaktadır. Bu arada Hızır'ın İran asıllı olduğunu savunanlar

da olmuştur.[84] Dünyada ölümsüzlüğe erdikleri düşünülen Hızır ile İlyas (s.a)'m buluşma günleri ise bazı İslâm ülkelerinde her yıl bir bayram gibi karşılanmaktadır. Hızırın hâlen yaşadığını savunanların ellerinde kesin delilleri yoktur. Adetin dışmda çok uzun süre yaşamak mümkündür ve fakat ölümsüz hâle gelip kıyamete kadar hayat sürmek yeryüzü canlıları için ne tabii bir durumdur ve ne de mümkündür. Çeşitli rivayet ve görüşler ileriye süren taraflardan hiç biri ise gördüğüm kadarıyla Hızır'ın uzayla ilişkisinden söz etmemişlerdir. Hayat pınarından içmekle değil ve fakat o, yüksek bilgisini kullanarak uzun süre yaşamayı gerçekleştirmiş olabilir. Onun dünya var oldukça yaşıyabİlmesi için ise bizim dünyamızın bir canlısı olmaktan çıkması gerekir. Eğer Hızır yaşıyorsa hakkında yanlış bir şey yazmış olmamak ve onun yüksek ilminden faydalanmak için onunla tanışmayı elbet biz de isteriz. [85]

b - Gökten Yeryüzüne İnen Hayvanlar

bı - Hz. Peygamber'in Mîrac Yolculuğunda Kullandığı Burak Ve Bazı Harplerde Meleklerce Kullanılan Atlar

Meleklerin, bulundukları ortama ve aldıkları göreve göre çeşitli şekillere girebileceklerini düşünürüz. Bu düşüncemize uygun olarak bir meleğin eğer gerekliyse bir binek şekline girebileceğini de kabul ederiz. Aslında meleklerin atlara ihtiyacı olmamakla beraber daha önce gördüğümüz gibi bazı harplerde onların kullandıkları atlardan bahsedilmiştir. Eğer bu doğruysa bu atların da şekil değiştirmiş birer melek olmaları gerekir. Bu olaya inanan insanlar, onların göklerden getirilmiş gerçek atlar olduklarım düşünebilirler. Fakat bu konuda dinde kesin bir delil bulunmaz. Ben, sahih hadis kaynaklarından sayılan Müslim'de kaydedilen İbn Abbas (r.)'m naklettiği bir olayı burada anlatmadan geçemiyeceğim:

" Bedir günü bir müslüman, önündeki müşriklerden birinin arkasından hızla koştuğu bir sırada, yukardan bir kamçı darbesi ve ayrıca da; Haydi ya Hayzûm diyen bir süvari sesini işitti. Bu sırada önündeki müşriğe baktı, o düşüp arka üstü yatyordu. Yanına gelip baktığında onun burnu vurulmuştu ve yüzü de kamçı darbeleriyle yarılmıştı. Bütün bu dövük yerler yemyeşildi. Ensardan bunları gören kişi gördüklerini gelip Peygamber'e anlattı. O da; Doğru söyledin, bunlar üçüncü göğün yarr dımındandır, dediler".[86]

Bu olayda kullanılan atın mâhiyeti hakkında bir bilgi verilmemiş sâdece yardımın ulaştırıldığı göğün hangisi olduğu söylenmiştir. O dönemin harp imkânlarına göre meleğin bir süvari olarak görünmesi tabiidir.

Hz. Muhammed (S)'in mîrac yolculuğunda kullandığı "Burak adındaki bineği herkes biliyor. Peygamber bu bineği şöyle anlatır:

" Bana katırdan küçük ve merkepten büyük olan Burak adında beyaz bir hayvan getirildi. O, adımlarını gözünün gördüğü en son yere atıyordu. İşte ben ona bindirildim".

Peygamber, Burak için, doğrudan hayvan veya genel anlamda canlı demek olan "dâbbe" sözcüğünü kullanmıştır. İlgili hadislerin bir kısmında bu hayvanın, Kudüs 'e gelindiğinde orada bir halkaya bağlandığı da anlatılır. Gene hadislerden anlaşıldığına göre Peygamber bu hayvanla yolculuğunun sâdece Mekke ile Kudüs arasındaki bölümünü katetmiştir. O, bundan sonra, göklere olan yolcuğunu hep Cebrail'le sürdürdüğünü anlatır ve bu hayvandan bir daha bahsetmez.[87] Muhtemelen gökten gelen bu uzay binitinin görevi yer yüzündeki yolculukla sınırlıydı. Fakat bundan sonra ona ne oldu? Hz. Peygamber'in doğrudan bir hayvan olarak tanıttığı bu binek de mîrac olayının diğer unsurları gibi bir rumuz ve mîsal olarak kalmaya devam edecektir. Fakat biz burada şunu söyleyelimki sözcük olarak "burak" şimşek anlamındaki "bark " kelimesiyle aynı kökten gelmektedir. Buna göre Hz. peygamber nerdeyse sıfır zaman içerisinde kendisini Kudüs'te bulmuş olacaktır. Biz miracın bundan sonraki kısmını ayrı bir başlik altında ele alacağız. [88]

b2 - Hz. İbrahim'in, Oğlu İsmail'e Bedel Kestiği Koç

Ibrahîm (S) peygamber'in oğlunu kurban etme hikâyesini herkes bilir. Allah tarafından Hz. İbrahim 'in kendisine bağlılık derecesi denenir. Baba ve oğul bu sınavı başarıyla verirler. Bunun üzerine yüce Allah İsmail (S)'in yerine kurban edilmek üzere bir koç gönderir. Böylece bunun bir deneme olup insanın kurban edilmesinin sözkonusu olamıyacağı anlatılmış olur. Bu olay belki de insan kanının akıtılamiyacağını da simgelemektedir. Kur'an-ı Kerim'de bu olay anlatılırken:

" Biz İsmail'e bedel ona büyük bir kurban verdik"[89]

denilir. Bu koçun gökten indirildiğine ilişkin Kur'an'da herhangi bir şey söylenmez. Hz. İbrahim bu sırada büyük ve muhtemelen çok güzel bir koça kavuşmuştur.

Hz. Peygamber (S)'den söz konusu koçun gökten geldiğine dâir herhangi bir söz bize ulaşmış değildir. Bununla beraber ötedenberiye müslüman-lar bu koçun gökten indiği veya cennetten getirildiği düşüncesine sahip olmuşlardır. Sahih hadis kaynaklarından sayılan Ahmed b. Hanbel (ö. 241 h/855 m)'in kitabında,

Cebrail tarafından Mina'daki şeytan taşlama yerine getirilen koçun beyaz, iri gözlü ve boynuzlu olduğu kaydedilmiş ve fakat bu bilgiler Hz. Peygamber'e mâledilmemiştir.[90] Eğer bu iş meleğe havale edilirse onun gökten gelme ihtimali güç kazanır. Fakat koçun yeryüzünden temini de dâima mümkündür. Bazı rivayet kaynaklarında, kurban edilen bu hayvan için, gökten söz edilmeden, sâdece "indi" fiili kullanılmaktadir.[91] Göklerdeki yerkürelerde insanlar gibi canlıların varlığını kabul eden İbn Abbas (ö. 68 h/687 m) bu koçun cennette 40 yıl otladıktan sonra kurban için Hz. İbrahim'e getirildiğini, söyler. İbn Abbas (r.)'tan ve gene bazılarından gelen bir başka görüşe göre de bu koç Âdem'in oğlu Hâbıl'in kurban edip de sonra cennete sokulan koçun kendisidir.[92] Hatta hadisçi İbn S av d (ö. 230 h/845 m)'ın yazdığına göre İbn Abbas, ehil hayvanların başlangıçta, yeryüzüne cennetten çıkarılıp indirildiklerini savunur ki[93] biz bu hayvanların yaratılışları ile ilgili Kur'an'da geçen "inzal: indirme" fiili üzerindeki görüşleri bundan sonra ele alacağız. Bazı kaynaklar da İbrahim'in kurban ettiği hayvanın Mekke'de bir tepeden aşağı inip geldiği, yazılır ki bu rivayet Hz. Ali (r.) ve Hasan el-Basrî (ö. 110 h) gibilere dayanır. Genellikle bu görüşte olanlar sözkonusu hayvanın bir koç değil de dağ tekesi olduğunu söylerler.[94] Koçun cennet meralarında otladığını savunanlardan bazıları bu yüzden onun Kur'an'da söylendiği gibi çok irileştiğini söylerler ve bir kısımları da onun bu büyüklüğünü değeri ile açıklarlar.[95]

Taberî veZemahşerî gibi ilklerden sayılan tefsir müelliflerinin yazdıklarına göre, İbrahim peygamberin kurban ettiği koçun boynuzlanyla birlikte kafası Kabe'ye asılı duruyordu ve Haccac'in Mekke harbi sırasında bu kafa Kabe ile beraber yandı.[96] Böylece de uzmanların onu inceleme fırsatı ortadan kalkmış oldu. Hz. İbrahim (S)'in koçunun hikâyesi de işte böyledir, görüldüğü gibi bu görüşlerin içerisinde Peygamber yoktur. Diğer yandan ebedîlik cennetinden bir hayvanın çıkarılıp buraya getirilmesiyle de onun ebedîliği bağdaşmaz. Bu koç bizzat yeryüzünden temin edilmiş olabilir fakat İlâhi irâde sözkonusu olunca onun başka bir gezegenden buraya indirilmesi için de her hangi bir engel bulunmaz. [97]

b3 - Etleri Yenilen Sekiz Eş Ehil Hayvanın İlk Yaratılış Mekânları

Erkekli dişili olarak deve, sığır, koyun ve keçi olmak üzere etleri yenilen sekiz eş hayvanın yaratılışı için Kur'an'da, esas anlamı indirmek olan "inzal: " fiilinin kullanıldığı görülür ki biz bu fiile verilen anlamları ilerde ayrı bir başlık altında yeniden ele alacağız.[98] Kısaca söylemek gerekirse, yaratma ve inşâ etme gibi anlamlarda da kullanılmış olan bu fiil, esas itibariyle vahiy ve emir gibi manevî ve gene aynı şekilde maddî şeyleri yukardan ve gökten indirme anlamlarına gelir.

Sözkonusu hayvanların yaratılışını bu fiille anlatan Kur'an âyetinin ifâdesi şöyledir:

" Allah sizi bir kişiden yarattı ve O sonra da ondan eşini meydana getirdi. O sizin için hayvanlardan da sekiz es indirdi"[99]

Genelde muteber bir görüş kabul edilmese de az sayıda müfessir burada sözü edilen hayvanların cennetten indirildiği görüşüne kapıldılar. Diğer bir değişle onlar bu âyetteki indirme fiilini aslî anlamında ele aldılar.[100] Bir önceki konuda söylediğim gibi ebedîlik cennetinden bir canlının çıkarılışı onun bu ebedîlik niteliği ile bağdaşmaz.

Hz. Peygamber'e gelince bu konuda ondan herhangi bir açıklama bize ulaşmış değildir. Çok değerli bir yaratık olan Âdem 'in, biz, önce cennet gibi bir yerde korunup orada tekâmüle tâbi tutulduğunu biliyoruz. Sözkonusu hayvanlar için ise böyle bir şey söylenmediği gibi onların yaratılışında "inzal" fiili hâricinde doğrudan gökle bir bağlantı da kurulmamıştır. Eğer burada "inzal" gerçek anlamında kullanılmışsa o takdirde bu hayvanların cennetten değil ve fakat onların, içinde hayat olan göklerdeki başka dünyalardan buraya indirildiklerini düşünmek daha doğru olur. En doğrusu ise, canlı varlıkların ortaya çıkışında ve devamında yer ve gök her ikisinin ortak imkânlarının birlikte seferber edilmiş olabileceğini düşünmektir. Sözkonusu canlı varlıklar yer ve gök her ikisinin izdivacıyla vücut bulmuşlardır. Ancak bu canlılar hangisinden ne almıştır? Canlıların ilk yaratılışlarında ve ilk vücut bulurken yeryüzünden ve göklerden neler aldıklarını tesbit bir uzmanlık işidir. Güneş ışınları dışında gökten nelerin buraya gelip hayatı etkilediğini ve geçmişte gökten ne gibi madde ve nesnelerin dünyamıza serpilerek burada canlı türlerin ortaya çıkışına nasıl bir katkı yaptıklarını tesbit ise hiç kolay bir iş değildir. Genellikle biz insanlar yerküreden olan yaratılışları biliriz ve bu sebeple de Kur'an'da olayın göklerle bağlantısına dikkat çekilmiş olabilir. Muhtemelen bizim dünyamızda ortaya çıkan canlılar bir kısım temel elementlerini ve onları canlılığa götüren bazı temel madde ve iksirlerini göklerden aldılar. Sözkonusu canlıların yaratılışı için bu "inzal" fiili Kur'an'da rastgele seçilmiş olamaz. Bu olayın mutlaka gökle ve daha doğrusu diğer gezegen ve hatta yıldızlarla bir ilgisi olmalıdır. Uzaya serpilen aynı tür madde ve elementlerin hayata uygun diğer gezegenlerde de bu gibi canlıların vücut bulmasına yol açmış olmaları mümkündür. Burada dikkati çeken diğer bir husus da Hz. Peygamber'in, yedinci gök ile Arş arasındaki denge unsurlarından ve koruyucu güçlerden sözederken bu güçleri "sekiz dağ tekesi: " diye adlandırmış olmasıdır.[101] Bu sayı âyette sözü edilen hayvanlar sayısına eşit bulunmaktadır.

Bu koruyucu güçleri melek olarak tanımlayanlar vardır. Bunlar burçlar gibi hayvan adlarını taşıyan bazı âlemler olabilirler. Sekiz eş hayvan ise İslâmda kurbanlığa kabul edilebilen cinsleri oluştururlar. Hakka sûresi 17. âyette meleklere değinildikten sonra arşı tutan Sekiz 'den sözedilmiş ve bu da meleklere yorumlanmıştır. [102]

4 - Göklerdeki Bazı Mâbedler

Eğer göklerde yapılar varsa orada onları yapanlar vardır. Kur'an-ı Ke-rîm'de; "Andolsun mâmur eve" denilerek[103] içinde ibadet edilen ve bu yolla mecazî olarak îmara kavuşturulmuş sayılan bir eve yâni bir mabede yemin edilmiştir. Bu yapının yeri hakkında Kur'an'da herhangi bir bir şey söylen-memekle beraber biz Hz. Peygamber (S)'den gelen açıklamalardan bunun göklerde olduğunu öğreniyoruz. O, mîrac yolculuğunu anlatırken 7. gökte, Kur'an'daki adıyla; "el-beytü'l-mavmûr" denilen bir mâbedte Hz. İbrahim'le karşılaştığını ve bu mabedi, bir daha geri dönmemek üzere her gün 70 bin meleğin ziyaret ettiğini, söylei.[104] İbrahim burada da Kabe gibi merkez bir mabetle ilgili olabilir. Bir kere yapılan bu ziyaret acaba onların hac ibadetlerimidir. Yoksa bununla ziyaretçilerin çokluğumu anlatılıyor, bilemiyorum. Ölmüş peygamberlerin bedenî ve maddî varlıklarıyla buluşma mümkün olmaz. Ancak Hz. Peygamber'in miracına inananlar onun bu yükseliş içinde Allah'ın müsâdesi ölçüsünde peygamberlerin ruhlarıyla ilişki kurabileceğine inanmakta güçlük çekmezler. İlk hadis toplayıcılardan biri sayılan San'anî (Ö.-211 h/826 m)'nin kitabında kaydedilen anlatımında Hz. Peygamber; mâmur evin, dünya göğünde ve Kabe'nin hizasına gelen bir noktada bulunduğunu ve adına da "Durah:" denildiğini söyler. Bunu da öteki gibi günde 70 bin melek, ziyaretleriyle mâmur hâle getirmektedir ve yedinci gökte de aynı şekilde bir Harem (: ibâdete ayrılan bir yer ve bina) vardır.[105] Hz. Peygamber'in bu anlatımından her gökte böyle yapılar olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan Buhârî'nin kaydettiği bir hadise göre; Peygamber (S), mîrac sırasında göklerde yol alırken, inci ve zebercedten yapılmış bir saray gördüğünden söz eder. Bu yapı Kevser denilen bir ırmağın kıyısına kurulmuş bulunmaktaydı.[106] Eğer burası cennette bir yer ise konumuz açısından o bizi ilgilendirmemektedir. Burası cennetteki aslından isim almış, göklerde bir yer ise elbet o bizi ilgilendirecektir. O takdirde de bu yerin çok zengin imkânlara sahip olduğunu hükmetmemiz gerekecektir.

Çeşitli İslâmî ilimler alanında ilk müelliflerden biri sayılan Taberî (ö. 31 0 h/922 m) Peygamber'in mîrac sırasında yedinci gökte "Beytül-mâ-mur" da namaz kıldığını kaydederken, müfessir İbn Kesîr, her gökte bulunan ibâdet evlerinden

dünya göğündekinin, izzet ve şeref evi anlamında "beytü'l-'ızze" adım taşıdığını, yazar.[107] Hasan el-Basrî (ö. 110 h/728 m) Kur'an'da kendisine yemin edilen evin, doğrudan Mekke'deki beytüllah olduğunu söyler.[108] Göklerde, melekler dışında canlı hayatın varlığına inanan İbn Abbas (ö. 68 h) Kurtubî'nin yazdığına bakılırsa, yedi gökte, yedi yerde ve bir de bizim dünyamızda olmak üzere toplam 15 merkezî ibadet evinin bulunduğunu savunurk[109] bu sayı aynı görüşü benim-siyen hicrî ilk asır âlimlerinden Mücâhid tarafından toplam 14 olarak kabul edilir.[110] Önceden de söylediğimiz gibi yedi yer ve gök ifâdesi aslında çokluktan kinaye olmalıdır ve o yüzden de burada sayı önemli değildir. Bir peygamberden öğrenilmesi gereken konuda elbet görüş beyanı olmaz. Bu sebeple de böyle haberlerin Peygamber (S)'e dayanması gerekir. Eğer bunlar önceki dinlerden alıntı haberler ise biz onların geçmiş peygamberlere âidiy-yetini bilemeyiz. Bu sebeple böylesi görüş ve haberlere İslâmda itibar edilmez. Öteden beriye bilinen ve Kur'an'da da kendilerinden söz edilen burçları bazıları, göklerde bekçilerle korunmuş saray ve kaleler olarak düşün-müşlerse de genelde bu kabul görmemiştir'.[111]

Göklerdeki ibadet evleri ister istemez bazı soruları akla getirecektir. Neden buralar bir mekân olarak gösterilmeyip onlara "beyt:e v " denilmiştir? Ev bir yapıdır ve meleklerin de ibâdet için böyle yapılara ihtiyaçları olmamalıdır. Eğer bu tâbir, ibadet için ayrılan ve "harem" denilen özel bir mahalli ifâde ediyorsa ona diyecek bir şeyimiz yoktur, aksihalde insan aklına meleklerin dışında, bu yapılan yapan ve kullanan bazı canlılar olduğu düşüncesi gelecektir. Kur'an'da sözü edilen "Beytü ' 1-mâmur" kanaatımca öncelikle Mekke şehrindeki Beytü İlah olmalıdır ve ayrıca da göklerde, ibâdet için bunun benzeri merkezî mahal veya yapılar bulunmalıdır. Konumuz açısından önemli olan ise bu mahallerde ne gibi canlıların ibâdet ettiğidir. Peygamber (S)'den nakledilen sözlerde bu mâbedlerin ziyaretçileri melekler olarak gösterilmektedir. Buralar yalnız meleklere mahsus ibâdet yerlerimidir yoksa melekler bizim gibi canlıların ibadet yerlerini ziyaretmi etmektedirler? Bunlar hep kendi kendime sorduğum sorular olmuştur. Fakat gökler sözkonusu olunca insan zihninde melekler her zaman Önde gelirler. Ancak bu yapıların Mekke'deki BeytuIlah gibi merkezî yapılar veya haremler olduğu açıktır.

Biz buraya kadar, göklerde insan ve hayvan türünde canlılara ilişkin, gördüğümüz dinî metinlerde yer alan ifâdeleri ele alıp onları değerlendirmeğe çalıştık. Elbetteki hayat sâdece bu türlerden ibaret değildir ve onlardan Önce bu türlerin muhtaç oldukları bitkisel hayat ve gıda olayı gelmektedir. Eğer bizim dışımızda bazı gezegenlerde bitkiler varsa bu, oralarda insan ve hayvan türünde canlıların

da olacağını gösterir. Eğer göklerde hayvansal gıdalardan söz ediliyorsa bu demektirki oralarda hayvanlar yaşamaktadır ve muhtemelen onlardan faydalanan insanlar vardır. Biz bundan sonraki konular içerisinde gökte rızık olayını ele alarak aynı zamanda geçtiğimiz bu konuları daha da geliştirmeğe çalışacağız. Biz elbet varlığı bizzat izleyerek ve gözleyerek araştıranlardan değiliz. Biz sâdece konuya dinî kaynaklardan ışık tutmaya çalışıyoruz. [112]

B - GÖKLERDEKİ İMKÂNLAR VE NÎMETLER

1 - Nîmet Ve Rızık Kavramları

Nîmet kelimesinin geçtiği Kur'an âyetlerine bakılacak olursa onun sâdece yediğimiz ve içtiğimiz şeylerden ibaret olmadığı anlaşılır. Faydası olan ve bizi mutlu kılan her şey bizler için birer nimettirler. Nîmet kavram olarak "rızık"dan daha geniş bir anlam ifâde eder. Yediğimiz, içtiğimiz ve giydiğimiz şeylerden tutun da kullandığımız her şey bizim için birer nimettirler. Güneş ışığı ve sırasında karanlık birer nimettirler. Koklamaktan veya görmekten yahut dinlemekten zevk duyduğumuz şeyler birer nîmettir. Hava hiç bir an kendisi olmadan yapamıyacağımız bir nimettir. Toprak en büyük nîmet ve nîmetlerin kaynağı olduğu gibi taş dahi bir nîmettir ve hem de küçümsenmiyecek bir nîmettir. Kullandığımız ve kullanabileceğimiz tüm tabiat güçleri ve tüm tabiat varlıkları bizim için birer nîmet olmuşlardır. Hatta Kur ' an 'a göre doğru bir yolda olmak[113] bir büyük nîmet olduğu gibi huzur içinde olmak ve huzurlu bir toplumda yaşamak da gene bir nimettir.[114] Kur'an-ı Kerîm'de, nîmetlerin sayılamıyacak kadar çok oldukları ve Allah'ın insanlarca ihtiyaç duyulacak her şeyi yarattığı şöyle bir âyetle ifâde edilmiştir:

"O size (ihtiyaç duyup) istediğiniz her şeyi vermiştir. Eğer siz Onun nimetlerini tek tek saymaya kalkışırsanız, onları sayamazsınız.[115]

Nimetin genelliğine karşılık Kur'an'da ilgili âyetlerin hepsinde "rızık" kelimesi sâdece yenilen ve içilen şeyler için kullanılmıştır [116]ki halkımız arasında da nîmet ve rızık mefhumları Kur'an'da olduğu gibi yerleşip kullanılır olmuştur. Rızık; Kurtubî'nin de belirttiği gibi canlı varlıkların gıdalandığı şeydir.[117] Biz bundan sonraki bölümlerde, nimetlerin yanı sıra daha çok, göklerde rızık olup olmadığına ilişkin konuları ele alacak ve böylece de "göklerde hayat" konusunu biraz daha ileriye götürmüş olacağız. [118]

2 - Yer Ve Göklerdeki İmkânların İnsana Sunulması

Yüce Allah yer ve gökleri imkânlarla doldurmuştur. Pek azı müstesna Allah nimetleri insanlara hazır olarak vermedi. Eğer böyle olsaydı insan tembelleşir ve yaratılıştan mevcut yeteneklerini geliştiremezdi. Sonuçta da insan gelişemezdi ve o, hayvandan fazla farkı olmayan bir hayata yönelirdi. Allah ise insanın daima sıçrama yapmasını ve gittikçe daha uzaklardaki nîmet ve imkânlara doğru yönelmesini istemektedir. Eğer mâruz görürseniz ben bunu, eğitmek için gittikçe daha yukarda tutulan bir yiyeceğe sıçratmak istediğimiz bir hayvanın durumuna benzetmek istiyorum. Şu kadar varki Allah'ın insandan istediği onu yiyeceğe tırmanması veya gösteri yapması değil, aksine, yükseldikçe Allah'ın yüceliğini daha iyi takdir etmesi ve insanın kâinattaki yerini daha iyi belirlemesidir. Böylece o, sonsuz yüce Rabbe doğru yönelip gidecektir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi üretim ve istihsalin temel unsurlarından biri ve en başta olanı "tabiat varlıkları" dır. Bu varlıklar da yer ve göklere dağılmış durumdadırlar. Az sonra göreceğimiz âyetlerden anlaşılan şudur ki iktisadî alan olarak Kur'an'da sâdece yerküresi seçilmemiş, gökler de bu iktisadî kullanım alanı içerisine dâhil edilmişlerdir. Kur'an'ın gönderildiği insanlığın ilerde göklerdeki tabiat varlıklarından faydalanabilecek bir gelişme göstereceği biliniyordu ki onun dikkati buralardaki imkânlara çevrildi.

Kur'an-ı Kerîm'in pek çok âyetinde, yer ve gökyüzü imkân ve nimetlerinin insan için yaratılıp onun faydasına sunulduğundan söz edilir. Bu sunuluş, ilgili âyetlerde "sehhara:" fiiliyle dile getirilmiştir. Bu fiil arap dilinde; boyun eğdirme, emre verme, yaptırma ve tam istifâdeye sunma gibi anlamlar taşır. Kur'an'da, hemen her şeyin insana boyun eğdirilip onun istifade ve hizmetine sunulduğu vurgulanır. Deniz nimetlerinin ve onun içinde akıp gidecek olan gemilerin insan istifâde ve hizmetine sunuluşu anlatılırken bu fiil kullanıldığı gibi[119] nehir sularının[120] ve rüzgâr gibi güçlerin[121] insan istifâde ve emrine verildiği anlatılırken de gene bu fiil kullanılmıştır. Irmağa bend yapılınca, çeşitli faydalar temini için o yedeğe alınmış oluyorki işte boyun eğdirip idare altına sokma; "tashîr" olayı budur. Gemilerin olduğu gibi çeşitli binek hayvanlarının ve etleri yenilen diğer hayvanların insana teslim oluşları da Kur ' an'da gene bu "tashîr" fiiliyle dile getirildi.[122]

Kur'an'da, bu sayılanlardan daha ileri mesafeler gösterilerek tüm yer-yüzündekiler olduğu gibi göktekilerin de insan faydasına sunulduğu açıkça ifâde edildi. Yerler olduğu gibi gökler de insan emrine hazır durumda tutulmaktadırlar.

Meselâ bir kısım âyetlerde, gemiler ve nehirler gibi ay ve güneşin de, faydalanması için insan emrine sokuldukları şöyle bir sıra takibiyle anlatılır:

" - (O öyle lütüfkâr) Allahtır ki gökleri ve yeri yarattı ve gökten de su indirip onunla size rızık olarak türlü meyve (ve ürün) ler çıkardı. Emriyle (-.tabiata koyduğu kanunlar içinde) denizde akıp gitmeleri için O, gemileri sizin yedeğinize verdi. Nehirleri de (aynı şekilde) faydalanmanız için size boyun eğdiren O'dur.

- Adetleri üzere seyreden güneş ve ayı o sizin istifâdenize soktu ve O, gece ve gündüzü de gene sizin istifâdenize verdi,

- (Kısacası) O, size (ihtiyaç duyup) istediğiniz her şeyi vermiştir. Eğer siz Onun nimetlerini tek tek saymaya kalkışırsanız, onları sayamazsınız. Doğrusu insan çok zâlim ve nankördür".[123]

Zulüm asıl itibariyle, haksızlık edip herhangi bir nesneyi kendi yerinde kullanmamak anlamına gelir ki burada da insanın tabiata karşı haksızlık yaptığı ve kendisinin yer ve göklerde sayılamıyacak kadar çok nîmet ve imkânlar içine bırakıldığı halde nankör olduğu yâni bunları takdir edemediği ona hatırlatılır. Burada sâdece ay ve güneşten söz edilmesi, diğer yıldız ve gezegenlerden istifâde edilemiyeceği anlamına gelmez. Müfessir İbn Ke-sîr'in dediği gibi bu ikisi en göze batar durumda olduklarından özellikle onlardan söz edilmiştir.[124] Aslında burada, Allah dünya da dahil olmak üzere uzay denizi içinde yüzüp gidenlerle denizlerde seyreden gemiler arasında bir ilgi kurarak hepsinin insan hizmetinde seyrettiklerini anlatmaktadır.

Kur'an'da, insanın madde ve mâna yollarında yürüyüp ilerlemesi istendi ve insana madde ve mâna alemleri olabildiğince açıldı. İnsanın ve fizikî ve maddî âlemlerde ve de manevî bir alanda ilerleyip yükselmesine dinde bir engel konulmamıştır. İnsan her iki alanı da ihmal etmeden yükselebildiği kadar yükselmelidir. Ancak dinde, bir müslümanın günlük hayatı ile ilgili buyruklar vasat bir insan seviyesine göre ayarlanmıştır. Fakat bu dinde insanların Önü tıkanmamış, maddî ve manevî alemlerde yükselebilecek olanlara en ileri hedefler gösterilmiştir. Bunun için K u r ' a n, az önce sunduğumuz âyetlerde gösterilen hedefleri de aşıp daha ileri giderek yeryüzünün olduğu gibi tüm göklerin de insan emir ve istifâdesi altına sokulduğu duyurusunu yapmıştır. İşte o duyurunun yer aldığı âyetlerden bir kaçı şöyledir:

" Allah göklerde ve yerde ne varsa tümünü, kendi tarafından sizin hizmet ve istifâdenize vermiştir. Şüphesiz bunda düşünen topluluklar için birtakım dersler vardır".[125]

Bu âyetin bir üstündeki âyette, rızık için denizlere hükmetmekten ve bu maksatla orada gemiler seyrettirmekten söz edilirken bu âyette âdeta uzay denizine ve onun tüm adalarına açılmaktan söz ediliyor. Şeyhülislâm Ebu's-Su-ûd (ö. 982 h/1574 m)'un yorumladığı gibi burada bütün varlık insanların faydalanma vesilesi ve istifâde yeri hâline getirilmiş olmaktadır.[126] Bunun gibi, gökler çapında hedef gösteren âyetlerden biri de şöyledir:

" Allah'ın, göklerde ve yerde olan (nice varlık ve imkânjları sizin hizmet ve istifâdenize verdiğini ve nimetlerini açık ve gizli olarak size bolca yağdırmakta olduğunu, görmedinizmi? Bununla beraber insanlardan, bilgisi, doğru yol göstericisi ve aydınlatıcı bir kitabı yokken Allah hakkında tartışan kimseler vardır.[127]

Burada açıkça yer ve göklerdeki nimetlerden sözedildi ve bu arada insana faydası olup da çıplak gözle görülmeyen nice nimetlere dikkat çekildi. Denizdeki gemiyi insan nasıl evirip çeviriyor, dilediği faydayı temin için onu istediği yere götürüyorsa insan bunun gibi tabiat güçlerine, denizlere, nehirlere hâkim olabilir, ay, güneş ve göklerden de faydalar temini yoluna gidebilir. İşte Kur'an'da bütün bunların hepsi için emrine ve istifâdesine verme anlamında aynı "tashîr" fiili kullanılmıştır. Buna göre en azından nehir suları gibi güneş ışınlarının da bir yere toplanmasıyla nice faydalar temini mümkün olacaktır ki günümüzde güneş enerjisi üzerinde yapılan çalışmalar herkesin malumudur.

Sunduğumuz bu âyetlerin yanı sıra, kâinatta hiç bir şeyin boş yere yaratılmadığını ve her şeyin bir görev için oluşturulduğunu vurgulayan âyetler de sayıyca az değildir. İnanan, düşünen ve araştıran bir insan, her şeyi ile tüm varlık ve kâinatın bir hedefi ve temel görevleri olduğunu kavrar ki Kur ' an 'da bu durum şöyle anlatılır;

" .. Onlar göklerin ve yerin yaratılışı hakkında inceden inceye düşünürler ve; Rabbimiz Sen bunları boşuna yaratmadın, biz Seni yüce sıfatlarınla anarız, bizi ateş azabından koru, derler"[128]

Müfessir-filozof Fahruddîn er-Râzî'nin kaydettiğine göre, İslâm bilginleri bu âyete dayanarak, kâinatın maslahatı ve dünya sâkinlerinin de menfaati için her yıldız ve gezegene; onlara hareket veren ve onları birbirlerine bağlayan belli güçler yerleştirildiği hükmüne varmışlardır.[129] Başka bir âyette ise, yer ve göklere, daha açık ifâdeyle yıldız, gezegen ve diğer uydular gibî ecrâma dahil olamıyan ve muhtemelen ilk oluşumlar sırasında dışar-da kalan ilkel madde unsurlarının da gereksiz olarak değil ancak bir görev için ve Yaratan ile yaratılış gerçeğinin ortaya

çıkışma yardımcı olmaları için yaratıldıkları anlatılır.[130] İnsanın yaratılışının temel hedefi, onun Rabbi için gereken ibadetleri yapması ve güzel işler ortaya koymasıdn". Bu sorumluluk ve görevlerine karşılık o, imkân ve nimetleri çok geniş olan bir evren içine konulmuştur. Şu kadar varki insan daha henüz yeryüzünün bile tüm imkânlarını harakete geçirememiştir. Eğer burada insanlar açlıktan ölüyorlar, yeterince beslenemiyorlar ve soğuktan donuyorlarsa bu, dünyanın yetersizliğinden değil insanın kusurundan ve bazan da aptallığından kaynaklanır.

İnsanın yüce Allah'a ve Onun tarafından takdir görecek iş ve davranışlara yönelmesi Kur ' an 'da, tüm evrenin yaratılış sebebi olarak gösterilmiştir. Kur'an'ın konuyla ilgili âyeti şöyledir:

" - Yeıyüzünde yürüyen hiç bir canlı yokturki onun rızkı Allaha âit (Onun tekeffülünde) olmasın.

" - O, hanginizin ibâdet ve işlerinin daha güzel olacağı hususunda sizi denemek için gökleri ve yeri altı gün (merhale)de yaratandır. (Bundan Önce) Onun arşı su üstündeydi..''.[131]

İnsanlık için en büyük görev ve hatta insanlık kimliğine sahip olmanın tek şartı bu âyette gösterilen görev ve o hedefe yönelmektir. Evren, faydalanılabilir imkânlarıyla insana sunulmuş bir ön ödeme gibidir ve cennet âlemi ona yapılacak esas bağışı teşkil edecektir. Fakat bu arada, insanlık içinde, yönlerini cehenneme doğru çevirenler vardır. F. Râzî (544 - 606 h/1150-1210 m)'nin de belirttiği gibi bu âyete göre, toplam âlem, bir görev ve sorumluluk altına sokulan insanın menfaati için yaratılmış olmaktadır.[132]

Bütün bu âyetlerden anlaşıldığı gibi Kur'an'da çizilen iktisadî kullanım alanı, bugün bile insanlığın düşünemiyeceği kadar geniştir ve bu kitaba göre, üretim ve istihsalin unsurlarından işlenebilir veya doğrudan kullanılabilir tabiat varlıklarını göklerde de bulmak imkân hârici değildir. Burada kaydettiğimiz âyetlerde de açıkça görüldüğü gibi Kur' an gerçekten, insanlığı göklere doğru atılım yapmaya davet etmektedir. Şüphesiz sonsuz gibi görünen kâinatı tümüyle ele geçirmek mümkün değildir Fakat bu sonsuzluk denizine dalmak ve oralarda avlanmak ve oranın adalarına ayak basmak mümkündür. Biz burada göklerin Kur'an'da anlatılan genel imkânlarından söz ettikten sonra şimdi oralarda rızık ve nimetlerin var olup olmadığına ilişkin Kur'an âyetlerini ve Peygamber (S)'in sözlerini ele alacağız. [133]

3 - Göklerdeki Rızkı Konu Edinen Genel İfadeli Âyetler

Kur'an-ı Kerîm'de rızka değinen âyetlerin bir kısmında, rızkm yerden ve gökten geldiği ifâde edilir. Bu tür anlatıma sahip pek çok âyet vardır ve bu âyetlerin hepsinde Allah; "yerden ve gökten mıhlandıran" tek varlık ve yaratcı olarak tanımlanmıştır.[134] Kur'an müfessirleri genellikle yerden gelen rızıkları çeşitli nebatlara yorumlarlarken gökten gelen rızkı da öncelikle ve genellikle yağmura yormuşlardır.[135] Bu arada ilk müelliflerden biri sayılan ve aslen Taberistanlı olup daha çok Bağdat merkezli ilmî faaliyetlerde bulunan ünlü bilgin Taberî (ö. 310 h/922 m) ve daha sonra Endülüslü müfessir Kurtubî (ö. 671 h/1272 m) gibi bazıları, yağmurla beraber yeryüzündeki hayat üzerinde etkili olan ay, güneş ve yıldızları da bu tür bir rızık içine almışlar[136] ve gene bu müellifler ve özellikle de Taberî bazı âyetlerin açıklanmasında, yer ve gök her ikisindeki menfaat ve rızıklara dikkat çekmişlerdir. Kurtubî, daha yaratılışta yer ve göklerin canlılar için men-faatlarla donatıldıklarından sözede.[137] Bu yaklaşımlarına rağmen onlar, doğrudan göklerde bir hayat ve bu hayatın ihtiyaç duyacağı nzıktan sözet-memişler ve daha çok bu konuyu, dünyanın göklerden etkilenişi biçiminde ele almışlardır.

İlgili âyetlerde geçen "yerden ve gökten rızık" ifâdesi, elbetteki göğün yeryüzü bitkisel ve canlı hayatı üzerindeki etkilerini anlatmakla beraber bol rızık anlamım da ifâde eder. Rızık konusunda süreklilik esas olup bir defaya mahsus bolluk fazla bir değer taşımadığından Kur'an'da, yukardan gelip yeryüzü hayatı ve nimetleri üzerinde olumlu etkiler yapacak olan sürekli tesirlerden söz edilmiştir. Hud sûresi 52. âyette sözü edilen devri (:midrar IjljA*) yâni muntazam süreli ve bol olarak gökten inen şeyin ne olduğu söylenmemiş olmakla beraber bunun öncelikle yağmura yorumlanacağı açıktır. Fakat sözkonusu âyetin ifadesiyle; gücümüze güc katacak olan bu şeyin sâdece yağmur olarak görülmesi de kanaatımca doğru olmaz. Yeryüzünün nîmet ve rızıkları şüphesiz yer ve gök her ikisinin birden imkânlarıyla oluşmaktadırlar ki âyetlerde geçen; "yer ve gökten rızık" ifâdesinin altında yatan gerçek de bu o İmalıdır. Yerküresi, bizim dünyamız, içinde bulunduğu kâinatın bir parçası olduğundan onun elbet tek başına bir hayatı olamaz. Bir bütün içerisindeki parçacıkların dâima kendi bütünleriyle bağlantıları ve al iş-verişleri vardır. Kur ' an 'da, yerküresi ile gök arasında, görünen ve gö-rünmeyen alış - verişlere dikkat çekilmiştir. Çok düşündürücü bir anlatıma sahip olan şu âyette bu durum şöyle dile getirilmiştir:

" Yere ne giriyor, oradan ne çıkıyor, gökten ne iniyor ve oraya ne yükselip çıkıyorsa Allah onları bilir. O, çok merhamet eden ve çok bağışlayandır" .[138]

Burada yerküresinin kendi kütlesi üzerindeki ve tabakaları arasındaki giriş ve çıkışlar dile getirildiği gibi gökten yere inen ve yerden de göğe doğru yükselip gidenler de dile getirilmiş ve fakat bunların neler olduklarından söz edilmemiştir. Müfessirlerin aklına ilk gelen tabiatıyla, yerin derinliklerine doğru inen yağmur suları ve gene yerden çıkan nebatlar ve bir kısım hayvancıklar olmuştur. Gene onlara göre gökten inen şey de öncelikle yağmur ve onun getirdiği nzıktir. Kur'an yorumcular] bu arada gene çeşitli bereketlerden, yıldırım ve meleklerden söz etmişlerdir. Yerden göğe doğru çıkışları da onlar, meleklere ve kulların yukarıya iletilen hesaplarına yormuş-lardır.[139] Gökten gelen ışınlar, ışın dalgaları, uzay tozlan, yerin mıknatıs dalgalar neşri gibi hususlar da şüphesiz ki bu âyetin kapsamı içerisine gireceklerdir. Fakat geçmiş dönemlerde bilim henüz bunları düşünecek bir düzeye gelmemiştir. Burada doğrudan bir rızkın gelişinden söz edilmemiştir. Şu kadar varki yeryüzünde rızkın olmuşumuna etki eden etkenlerden bazıları yukardan gelmektedirler.

Gök olmadan rızık olmaz. Bu bakımdan rızık söz konusu olunca Kur'an'da onun genellikle gökle ilişkisi de ortaya konmuştur. Ayrıca "semâ: gök" Allah'ın takdirinin, insan zihninde bize göre geliş yönünü ifâde eder ve bize gelen azıklar Onun bu takdir ve yaratmasıyla gelirlerki bir kısım müfessirler gökten inen nzık konusunun bu yanını da dile getirmişlerdir. Bir kısım Kur'an âyetlerinde, yeryüzünde olduğu gibi göklerdeki bereketlere de dikkat çekilmiş ve oralardaki nîmet hazînelerinden söz edilmiştir. Geçmişte İlâhî iradenin tamamiyle dışına çıkıp azgınlık yolunu seçen toplumların kötü akıbetlerini dile getiren bir âyet, onların yer ve gök bereketlerinden mahrum bırakıldıklarını anlatır.[140] Bir başka âyette ise; bütün her şeyin hazînelerinin Allah yanında olduğu ve oradan yeryüzüne ancak ölçülü ve belirli miktarlarda indirme yapıldığı anlatılır.[141] Bu âyetlerde, yeryüzündeki nimetler ve çeşitli nesneler üzerinde göğün ve güneşin etkilerinin yanı sıra İlâhî irade ve takdirden de söz edildiği açıktır. Hazîne söz konusu olunca onun içinde birikmiş güçlerin ve çeşitli nesnelerin belli bir ölçüye göre oradan dışarı çıkarılıp kulanımı da söz konusu olur ki bu tasarruf mecazî olarak "anahtar" sözcüğü ile ifâde edilir. Bazan anahtar sözcüğü kinaye olarak hazîne ve iktidar anlamını da ifâde eder. Hazîne kelimesi ise genellikle değerli ve yararlı nesneler anbarı anlamında kullanılır. Bazı âyetlerde, yer ve göklerde bulunan bütün bu yararlı şeylerin ve topyekün kâinata âit anahtarların Allah'ın olduğu bildirilir. Allah bu hazînelerinden rızkı istediğine bol verir ve kiminin rızkını da az tutar.[142] Yer ve göklerin tüm mülkiyet ve idaresinin Yüce Allah'a ait olduğu hususunda Kur'an'da pek çok âyet vardır. Bir âyette bu mülkiyet içerisine gökten gelen rızık da dahil edilmiştir.[143] Zaten elde anahtar bulundurmak demek,

hazîneler içindeki nîmet ve eşyaya mâlik olmak demektir ki anahtarların gerçek sahibi Allah'tır. Dinde insanlar Allah'ın rızkından kazandıkları ölçüde mâlî görevlere davet edilirlerken sonuçta yer ve gökler mîrasmın dâima Allah'a kalacağı bildirilir. Böyle bir uyanda bulunan bir âyette:

" Ne oluyor sizeki Allah yolunda yerip harcamıyorsunuz! Halbuki göklerin ve yerin bütün mirası Allah'indir" [144]

deniliyor. Bu da insan oğlunun yerde olduğu gibi göklerde de mirası olacağına bir işaret olabilir. Muhtemelen bundan sonra insanların oralarda da sahip olacakları ve bırakacakları mirasları olacaktır. Ve belkide yakın gelecekte uzay mülkiyet ve mîras hukuku devreye sokulacaktır.

İnsanlar gerçekten müsait gezegenlerde hayatı başlatıp oralarda üretim yapabilecekler mi yahut içi hayat ve nîmetler dolu birtakım gezegenler bulabilecekler mi? Göklerden getirip yeryüzü nimetleriyle birlikte soframıza koyacağımız yiyecekler olacak mı? Yer ve göklerin İnsanlığın istifâdesine sunulduğu duyurusunu yapan âyetleri burada hatırlamak uygun olacaktır. Buraya kadar gördüğümüz âyetlerin yanı sıra şimdi sunacağımız iki âyet özellikle konumuz açısından daha düşündürücü ifâdelere sahiptirler. Bunların ilkinde şöyle denilir:

" Eğer onlar Tevratı, İncili ve (bunlardan sonra) Rablerinden kendilerine indirilen (Kur'an hükümlerini) dosdoğru uygulasalardı şüphesiz hem üstlerindekinden hem ayaklarının altında-kinden yiyeceklerdi. Onların içinde orta yolu tutan (iktisatlı) bir zümre de vardır. Fakat çoğunun yapmakta oldukları ne kadar kötüdür".[145]

Semavî dediğimiz kitaplar kaynak itibariyle Allah'tan gelirler ve hepsi de insanlığın yücelmesini hedef almışlardır. Biz Kur'an öncesi kitaplarda zamanla yapılan tahrifat üzerinde durmıyacağız. Allah'tan geldiği biçimiyle her kitap, insanlığı belli bir yere getirmeyi amaçlamış ve sonra devreye bir yenisi sokulmuştur. Sunduğumuz bu âyette; Allah'tan geldiği biçimiyle kitaplarda gösterilen yolun izlenmesiyle insanlığın iktisadî bakımdan yükseleceği vurgulanmıştır. Kur'an insanın kazançlarını ve basanlarını tabiatiyle ancak onun çalışmasına bağlamış ve bunu İlâhî bir kanun olarak tesbit etmiştir.[146] Burada "orta yolu tutan" diye tercüme ettiğimiz bu son ayetteki "muktasid" kelimesi; önceki din mensuplarından olup da dinî taassuba takılı kalmayıp Kur'an gerçeklerine inanan kimseler demektir. Bol nimetlere erişme olayının anlatıldığı bu âyette sözkonusu kelime "iktisatçı" gibi bir anlam daha kazanabilir.[147] İnanıp

inanmamak bir tarafa Kur'an'da gösterilen hedeflere doğru yürüdüğünde, insanlık âyette anlatıldığı biçimde hem ayağının altındaki yeryüzünden ve hem de üstündeki gökten bol nîmet ve rızıklara kavuşacaktır. Bu âyetin, gökten indirilen sofradan isim alan M aide sûresinde yer alışı da kunumuz açısından ayrıca önem taşımaktadır. Görüldüğü gibi bu âyette yer ve gök kelimeleri kullamlmayıp onların yerine alt ve üst sözcükleri kullanılmıştır. Yeryüzündeki nimetlere sebep olma dışında göklerde bizatihi nîmet ve rızık kabul etmi-yen müfessirler her zaman olduğu gibi burada da genellikle, üstten gelecek bereketi yağmura alttan geleni de ekinlere, meyvelere ve her çeşît nebatlara yormuşlardır. Bu arada bazıları genel bir ifâdeyle gökten gelecek nzık-tan söz etmişlerse de bununla onların herkesçe bilinen yağmuru kasdettik-leri açıktır. Bir kısım müfessirler de, yukardan gelen rızkı, meyve yüklü sarkık ağaç dallarıyla açıklamışlardır. Bütün müfessirler bu âyete, her taraftan gelecek bol ve sürekli nimetler, anlamını vermekte birleşmişlerdü.[148]

Bu âyetin benzeri bir başka âyette ise şöyle denilir:

" O ülkeler halkı iman edip de (Allah ve kul haklarını yerine getirmemekten) sakınsalardt elbet onlara gökten ve yerden nice bereketler açardık. Fakat onlar yalanladılar da Biz de ettikleri yüzünden onları yakalayıverdik"[149]

Burada geçmiş bazı toplumların durumları dile getirilmektedir. Bu âyetlerde, isyandan ve haksızlıklardan anndrnlmış bir yeryüzünün nimetler açısından âdeta cennete çevrileceği anlatılır.

Konumuz açısından esas dikkatimizi çeken ikinci âyette İse şöyle denilir:

" Göklerde de rızkınız ve size vâdedilen şeyler vardır".[150]

Bu âyetin üst tarafındaki âyetlerde insanlar toplumsal güvenlik için mâlî görevlerini yerine getirmeğe davet ediliyorlar, yeryüzünü ve kendilerini incelemeğe teşvik ediliyorlar. Öyle anlaşılıyorki bu görevleri yerine getirenler göklerdeki rızka da hak kazanacaklar. İnsan oğlu yeryüzünü ve kendisini incelemeden ve burada huzurlu ve sağlam dayanaklara dayanmadan göklere atılım yapamaz. Yahut çok sınırlı bir atılım içinde olur. Bu âyette insanlara göklerde rızıklari olduğu haber verilmiş ve bu arada başka şeyler de vâdedil-miştir. Daha önceki açıklamalarından da anlaşılacağı gibi müfessirlerin pek çoğu göklerdeki rızkı yağmurla ve ondan ayrı olarak vâdedilen şeyi de cenımetle açıklamışlardır. Hiç bir müfessir burada, bizzâtihi göklerde rızık ve nimet düşünmemiştir.[151]

Gökten rızık beklemek ile göklerde rızık ve canlı hayatın varlığını dü-fünmek veya böyle bir şeye inanmak ayrı ayrı şeylerdir. İslâm İnsanlara, flkydasız zühd olan birinci yolu tavsiye etmedi ve kutup noktalarına kadar öffiünyayı işliyerek onun nimetlerinden yemelerini emretti.[152] Geçmişte ümmetler ise peygamberlik müessesesine tam inanabilmek veya onu inkâra bir bulmak için hemen gökten yiyecekler ve servetler isteme yoluna gitmiş-İktrdir. Havariler Hz. îsâ (S)'dan, içlerindeki şüphe kalıntılarını gidermek gibi haklı bir sebeple gökten bir sofra isterlerken,[153] Firavn; Hz. Musa gökten altun zînetler gelmiyor diye saltanatı karşısında peygamberliği Ürece saydı.[154] Mekkeli inkarcılar da aynı gelenekle Hz. Muhammed için benzer şeyler talep ettiler.[155] Ona inananların ise hiç bir zaman Miyle bir beklentileri olmadı ve onlar sâdece İlâhî emirlerin ve aydınlatıcı Hgilerin peşine düşmüşlerdi. Hz. Muhammed (571-632 m)'in onlara Söylediği şey ise; "Rızkı, arzın hazînelerinde arayın"[156] demek olmuştu. Endülüslü müfessir Kurtubî 'nin de belirttiği gibi temel kaide; çalışmak ve sebeplere sarılmaktır ve hiç bîr topluma gökten kaplarla ekmek ve et indirildiği görülmemiştir. Bununla beraber bazı şahıslar, özel sebeplerle İlâhî ikrâ-ıma mazhar kılınmış olabilirleri.[157]

Çalışmadan gökten rızık beklemek ile göklerin iktisadî açıdan imkân-İkrını araştırma işini birbirine karıştırmamak gerekir. Tüm göklerin insan ögftn yaratılıp onun istifâdesine sunulduğu ve çalışmadan da bir yere vanlayacağı anlatılarak[158] Kur'an'da bu ikinci yolun izlenmesinden yana bir konulmuştur. Diğer yandan göklerin, Kur'an'da, sâdece maddî fay- sağlamak için araştırılması istenmemiş, onun yanı sıra ve hatta ondan af&ha çok insanın kâinattaki yerini belirliyerek yüce ve tek Rabb inancına yönelmesi için bu istenmiştir. Bu araştırmaların kaçınılmaz sonucu olarak maddî ve iktisadî faydalar da sağlanmış olacaktır. Biz bundan sonra, erin iktisadî imkânları hususunda ip uçları olabilecek Kur'an ve hadis-flförde geçen bazı olaylar üzerinde duracağız. [159]

4 - Gökten İndirildiği Bildirilen Ve Gökten Geldiği Düşünülen Bazı Yiyecek Ve Eşyalar

Dünyada kendisine her şey verilmiş olmasına rağmen tarihte insanlık gene de göklerden bir şeyler ummuştur. O, bunu bir merak olarak veya aç gözlülüğünden yahut tembelliğinden ummuş olabilir. Fakat onun, düşünen bir varlık olarak merak dürtüsüyle böyle bir umut ve istek içine girmiş olması burada ağır basmış olabilir. Allah, insanı, göklerde imkânlar olduğu bilincine erdirmek için bir mucize

olarak oradan bazı şeyler göndermiş de olabilir. Kendi nezdinden vahiy gönderen ve burada onu konuşulan bir dile çevirip seslendiren Allah, bazı hikmetlerle ve bizim bilemiyeceğimiz bir yoldan maddî birtakım şeyleri göklerden buraya indirmiş olabilir. Vahyin gelişini imkân dâhilinde görenler, Onun tarafından maddî bazı şeylerin gönderilmiş olabileceğini de imkân dâhilinde görebilirler. Eğer Allah, maddî bazı şeyler gönderdiyse bunu, ihtiyaçları karşılamak için değil ancak bir fikir vermek için yapmış olabilir. Kur 'an'da ve Hz. Muhammed (S)'den gelen bazı haberler içinde geçen, konumuzla ilgili olabilecek bir kısım olayları biz burada tarihî sırasıyla ele alacağız. Bu konudaki yorum ve düşüncelere yer vereceğiz. [160]

a - Kur'an'da Geçen "İnzal" Fiilinin Aldığı Anlamlar

Kur'an-ı Kerîm'de geçen "inzal" fiili genellikle gökten ve yukardan yapılan indirme ve gelişleri ifâde eder. Bu fiil vahiy gibi hem manevî ve hem de meselâ yağmur gibi maddî nesnelerin indirilişi için kullanılır. Bu cümleden olarak, ilâhî Takdirin, bir oluşum ve yaratmayı başlatmak üzere ilgili mahalline inmesi için de bu fiil kullanılmıştır. Bu yolla ilâhı Emir bir oluşum ve bir varlık olarak ortaya çıkmaktadır. Eğer ilâhî irâde bir şeyin olmasını isterse ona sâdece "ol" der ve o da istenilen biçimde oluşup Olur[161] Burada ya yokluktan bir varlık doğar, yahutta mevcut olan bir nesne başka bir oluşum ve yapıyla ortaya çıkar. Kur'an'dan anladığım kadarıyla "inzal" olayı, bir nesnenin mekân değiştirmesi ve yeni mekânda başka bir oluşum veya nitelikte ortaya çıkması olayıdır. Bunun için, indirime tâbi tutulan nesne başka nesneleri de bünyesi içine almış olabilir. Bazı nesneler temel maddelerini yeryüzünden ve bir kısım cüzlerini de gökyüzünden almış olabilirler veya bunun tersi de olabilir. Bir "inzal" olayında, İlâhî "ol: kün" emrinin bulunduğunu unutmamak gerekir. Bu sebeple gökten gelişlerde esas fâü dâima yüce Allah olmuştur.

Daha önce de bazı vesilelerle değindiğim gibi, demir mâdeninin ve etleri yenilen sekiz çift ehil hayvanın yaratılışları, Kur'an-ı Kerîm'de "inzal" fiiliyle ifâde edilmiştir. Demir mâdeninin gökle bağlantısının vahyin bağlantısı gibi kesin olduğu şuurunu vermek için olmahdırki her iki olay da aynı âyet içinde anlatıma konu olmuşlardır. İlgili âyette bu olay şöyle anlatılır:

" Andolsun Biz elçilerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için onlara kitaplar ve ölçüler indirdik. Biz ayrıca, kendisinde hem çetin bir sertlik ve hem de insanlar için faydalar bulunan demiri indirdik. ."[162]

Bu anlatım tarzı, demir cevherinin, vahiy gibi peyderpey bir toz hâlinde yeryüzüne indiğini gösterir. Bu inme olayı, onun arzın yüzeyinden merkezine doğru çökelmesini de ifâde edebilir. Bu olsa olsa ikinci bir safha olmalıdır. Vahyin ışığı ve onunla konulan hükümler ve adaletle nasıl insanlığa bir yön ve düzen verilmek isteniliyorsa bunun gibi gökten serpilen demir cevheriyle de yerküresi yapısal olarak ve boşluktaki konumu itibariyle bir denge-(ye kavuşturulmuş olmaktadır. Âyet bu iki olay arasında bir benzerlik kurmaktadır. Bazı tefsir kaynakları Hz. Peygamber'in şöyle bir sözlerine yer verirler:

" Allah, gökten yeryüzüne; demir, nar (ateş), su ve tuz olmak üzere dört bereket indirmiştir"[163]

Bu sözün Peygamber (S)'e âidiyyeti doğruysa, demir gibi tuz mâdeninin de buraya uzaydan serpildiği söylenebilir.

Ote yandan, erkeği ve dişisiyle birlikte deve, sığır, koyun ve keçi olmak üzere sekiz çift hayvanm[164] ve ayrıca da çeşitli giyimliklerin ve zînetlerin[165] yaratılışları gene Kur'an'da, indirme anlamındaki bu "inzal: fiiliyle dile getirilmiştir. Görüldüğü gibi burada olaya bazı canlı unsurlar da dâhil edilmiştir. Daha önce de açıkladığımız gibi, hayvan ve bitki varlığının oluşumu ve hayatlarının devamında başta güneş ve ailesi olmak üzere içinde bulunduğumuz gökadanın elbet katkıları vardır. Biz burada dte-mir mâdeninde olduğu gibi temel unsurun uzaydan indiğini söyliyemiytöir isek de bazı önemli veya hayatî madde ve elementlerin oradan gelmiş olabileceğini söyleyebiliriz ki günümüzde de bilim bu noktaya gelmiş durumdadir.

Müfessirlerin bir kısmı bütün bu âyetlerde ve rızıkla ilgili diğer âyetlerde geçen "inzal" fiilini, İlâhî emir ve takdirin mahalline gönderilişi ve dolaylı olarak da yaratma, inşâ etme ve hazır hâle getirme anlamlarında efe alırlarken diğer bir kısmı hayat ve rızık söz konsu olunca onu, bunlar üzerinde en büyük etkiye sahip olan yağmurla açıklamıslardır. Bu arada, yenine göre söz konusu fiili, insana üretim yollarının ilham edilişi biçimimde anlıyanlar da olmuştur.[166] Bundan sonra ele alacağımız konularda bütiâm bu anlam ve anlayışların göz önünde bulundurulması elbetteki uygun çaktır. [167]

b - Hz. Âdem'in Cennetten Beraberinde Getirdikleri

Hz. Âdem (S)'in, içine konulduğu cenneti, onun yaratılışını koma alan başlık içerisinde daha önce ele almıştık. Eğer bu cennet yeryüzünüm herhangi cennet gibi bir köşesi değil de göklerde bir yer ise elbette bu takdirde Âdem ve Havva'nın

bu dünyaya inişlerinden söz edilecektim. Âdem bu arzküresi içinde ve burası için yaratılmıştır. Onun cennet gibi bir [yere konulusu bu esası değiştirmez. Âdem önce burada yaratıldı. Cennette 1 konulusu bundan sonra gelir. Hz. Âdem herhangi bir gezegenden buraya bırakılmış olamaz. Eğer böyle olsaydı, o, daha işin başlangıcında çok iltenü bir medeniyet ve sanayi ile tanışmış olur ve burada da kısa süre de aynı oliat-' yi gerçekleştirme yoluna giderdi. Hatta o, içinden kopup geldiği o yüksdk 1 medeniyetle temasa geçerdi veya onu buraya bırakan medeniyet burada oma ! yalnız bırakmaz ve o günden bugüne dünya ile sürekli, görünür ilişkiler ne girerdi. Bunların hiç biri olmadı. Âdem yüce Allah tarafından, doğrudbm bu dünyanın âdemi olarak yaratılmıştır.

Âdem ve Havva'nın buradan alınıp geçici süre için konulduklara cennet eğer göklerde bir yer ise acaba bu ikisi oradan buraya tamamiyle elbisesiz, çıplak ve eşyasız olarakmı gönderildiler? Daha ilk dönemlerde İbm Abbas (ö. 68 h/687 m)'dan başlıyarak bir kısım müfessirler burada yâni dünyada kendilerine lâzım olacak bazı yolcu beraberi eşyadan ve gene Adem'in oradan getirdiği meyve bitkilerinden söz etmişlerdir. Dünyada çeşitli giyimliklerin yaratılışını konu alan âyette bu yaratılışın "inzal: indirme" fiiliyle ifâde edilişine bakarak bazıları, Hz. Âdem ve Havva'nın, beraberlerinde giyimlik eşyalar getirdikleri zannına kapılmışlardr.[168] Bu, itibar görmiyen bir yorum olarak kalmıştır. Âdem (S)'in beraberinde, demirden mamul bazı eşya getirdiğini ileri sürenler, bir önceki konuda geçen; demirin ve mîzanın indirilişini ifâde eden âyete tutundular. Kaynaklarîbn Abbas (r.)'a dayanarak Hz. Âdem'in, cennetten berabe-' rinde; örs, çekiç, kürek, kerpeten, kırbaçrirrve-iğne gibi eşyalar getirdiğin den söz ederler.[169] Hatta tarihçi ve hadisçi İbn Sad (ö. 230 h/845 m) bu eşyalara ek olarak İbn Abbas'm adını vermeden Hz. Musa'nın asası ile Haceru'l-esved'i ve çam ağacını yahut onun zamkını Âdem'in cennetten getirdikleri arasında kaydeder ve hatta bu eserde verilen bilgiye göre Âdem bu getirdikleri edavâtm da yardımıyla ilk defa iri bir bıçak ve daha sonra da Hz. Nûh 'un gemisinde kullandığı fırrnfyapa.[170] Sa V bu bilgileri İbn Abbas'm adını vermeden nakleder. Allah'ın Hz. Âdem'e bütün sanatları öğrettiği gene gelen haberler arasındadır.[171] Sözkonusu bu eşyalar şüphesiz bir ev için veya yaban bir yerde yahut ilkel bir sanayiye başlangıç için gerekli olan âletlerdir. Fakat hiç bir kaynak bu tür haberleri Hz. Pey-1 gamber'e mâledememiş, bunlardan bazıları ancak en son İbn Abbas (r.)'a bağlanabiimiştir. Öte yandan, birinci derecede sağlam hadis kaynaklarında bu haberleri bulmak mümkün olmamaktadır.

Hz. Nûh 'un, gemisinde kullandığı fırına gelince biz Kur'an-i Ke-rîm'den bu geminin bir fırm (tennûr) yardımıyla çalıştığı sonucunu çıkarabilmekteyiz.

Kur'an'da; fırın ateşlenince geminin harekete hazır hâle geldiğinden açıkça söz edilmektedir[172] İlgili âyette bu geminin, Allah'ın gözetim ve talimatı altında inşâ edildiği anlatılmaktadır ki buna göre sözkonusu fırın ve ona âit kazanın Âdem tarafından yapılmış olma ihtimali bulunmamaktadır. Bu, tamamiyle, ikinci Âdem olarak da nitelenen Hz. Nuh'un eseridir. Ne varki o günki sanayi bunu yapacak düzeyde olmadığı için Hz. Nûh bu konuda Allah'tan gerekli beceri ve bilgileri almıştır.

Demirin indirilişinden söz eden Kur'an âyetinde; kitapların ve bir de mîzanm indirilişinden söz edilmiştir. "Mîzan"; terazi, denge ve ölçü gibi anlamlara geliyor ki kutsal kitapların yanı sıra mîzanm indirilişi olayına başka bir âyette de değinilmiştir!.[173] İbn Abbas (r.), Katâde (ö. 118 h/736 m) ve diğer müfessirlerin çoğu buradaki "mîzan"ı adalet olarak yorumlarlarken pek azı da bunu terazi denilen o malum âlet olarak anlamışlardır. Bu anlayışın başını çekenlerden Mücâhid (ö. 100 h/718 m) âyete; terazi yapım ve kullanımının insana ilham edildiği şeklinde anlam verirken gene bu kümede yer alan bazıları onu, doğrudan gökkten terazi indirildiği biçiminde anlamışlardır.[174]

Ayetlerde sözü edilen demir ve mîzanın indiriliş olaylarını, göklerden basit eşyanın gelişine yormak elbetteki doğru olmaz. Bunu, daha önce açıkladığım gibi yerküresi demir cevherinin, toz hâlinde uzaydan buraya inişi ile açıklamak en doğru olur. Bunun gibi buradaki "mîzan"ı da terazi ve diğer ölçüm âletleri olarak görmek uygun bir anlayış değildir. Mizanı, insanlar arasında denge sağlıyan adalet olarak anlamak elbetteki mümkündür. Fakat bu adalet ilkeleri Allah tarafından gönderilen kutsal kitapların içinde olduğuna göre, onlardan ayrı indiriliş konusu yapılan bu mîzanı nasıl onlarla açıklıyacağız? Mîzan, gene Allah'ın ilhamı ile, kitaplara ek olarak peyam-berler tarafından yapılan düzenlemeler olabilir. Mîzan, insanlığın ruhuna yerleştirilen tabii adalet duygusu da olabilir. İlâhî kitaplarla peygamberler ve gene ilâhî kitaplarla bu tabii adalet duygusu insanlığa yön verirler. Fakat biz mîzanı, toplumsal hayatta olduğu gibi, yerküresi fizikî yapısında, coğrafyasında ve canlı hayatındaki dengeler olarak da anhyabiliriz. Bu dengeler de mukaddes kitaplar gibi İlâhî irâdeyle oluşturulmuşlardır ve her ikisinin de ihmali o iradeye ters düşmekle kalmıyacak aynı zamanda beraberinde denge bozuklukları ve felâketler getirecektir. Ancak Allah önceki kitapları Kur ' an içinde özetliyerek ve onların özünü bu kitap içinde koruyarak onları yürürlükten kaldırmış ve böylece dünyaya uzay çağı insanlığına uygun yeni bir kitap sunmuştur. Rahman sûresinde göklerdeki dengeler için "mî-zan" kelimesinin kullanılışı, bizim yerküresi için burada da aynı şeyi düşünmemizi güçlendirmektedir.[175] İddia edildiği gibi gökten bazı edevat buraya indirilmiş

olsa bile sözkonusu âyetleri bu basit eşyalarla açıklayıp onların değindiği o büyük oluşum ve dengeleri görememek isabetli bir anlayış ve uygun bir tefsir olmaz.

Biz burada yeniden Adem'in gökten getirdikleri şeyler konusuna dönüyoruz. Zehebî ve Hâkim gibi hadisçiler Ebû Musa el-Eş'arî (r.) 'nin oğluna dayanarak şöyle bir haber kaydederler:

"Allah Adem'i cennetten çıkardığında onu cennet meyveleriyle donattı ve ona her şeyin sanatını öğretti. Sizin şu meyveleriniz cennetin meyvelerindendir. Şu kadar varki bunlar değişikliğe uğrar (bozulurlar, onlar ise değişikliğe uğramazlar".[176]

Hz, Peygamber (S)'e bağlanamıyan bu haberi, ilk râvinin nereden aldığını bilemiyoruz. Biz kaynaklardaki bilgileri, kendi değelendirmelerimizle sizlere aktardık. Bilim ilerledikçe neyin gerçek olduğu daha iyi ortaya çıkacaktır. [177]

c - Hz' İbrahim'e Gelen Koçun Hikâyesi Ve Hz. Musa Kavmine Sunulan Yiyecekler Ve İndirilen Levhalar

cı - Hz. İbrahim'e Gelen Koçun Hikâyesi

Biz Hz. İbrahim (S)'e gönderilen koçtan daha önce genişçe söz etmiştik. Ne Kur'an'da ve ne de Hz. Peygamber (S)'in sözlerinde bu koçun gökten indirildiği şeklinde bir ifâde bulunmamaktadır. Buna karşılık bazı haberlerde sözkonusu bu koçu Cebrail'in getirdiği kaydedilmektedir. Göklerde canlı hayatın varlığını kabul eden İbn Abbas (ö. 68 h/687 m) ve onu izliyen bazıları da bu koçun cennetten gönderildiği görüşüne sahip olmuşlardır. Hz. Peygambere mâledilemiyen bu görüşlerin nereden kaynaklandığını bilemiyoruz. [178]

c2 - Hz. Musa Kavmine Sunulan Bazı Yiyecekler

Kavmi ile Hz. Musa Mısır'dan Sina'ya geldiğinde buradaki Tûr dağı yamaçlarında Allah onları bazı yiyecek ve içeceklerle nziklandırrr. Hz. Musa burada Allah'ın talimatı üzere asasının darbesiyle 12 kaynak su elde eder. Gene bu sıralarda yüce Allah onları belli bir bulutla gölgeler ve arkasından da onlara yukardan kudret helvasıyla bıldırcın indirir. Bunlar Kur'an-ı Kerîm'de anlatılanlardır".[179] Yahudiler Hz. Meryem veîsa'ya dil uzattıkları zaman Hz. Peygamber, Allah'ın bu ikisine bazı mucizeler verip ihsanlarda bulunduğunu söyler ve Allah'ın daha önce yahudilere

indirdiği bıldırcın ve kudret helvasını onlara hatırlatır.[180] Kur'an'da bu iki nesnenin indirilişinden söz edilirken gökten bahsedilmez. Gölge yapmak üzere gelen bulutun bu olayla bir ilgisi olup olmadığını da biz bilemiyoruz. Muhtemelen bu sırada hava çok nemli ve boğanak idi ve sözkonusu kuşlar uça-mayıp yerlere döküldüler; bu da mümkündür.

Kudret helvası (: menn) aslında, havadaki nem ile çiçek tozlarının birleşmesi sonucu oluşan süzülmüş bal gibi bir mâyidir. Bu karışım, ortamını bulunca ağaç yapraklan üzerine yağmur gibi yağar. İbn Abbas (r.)'dan başhyarak müfessirlerin pek çoğu sözkonusu kudret helvasının bu şekilde oluştuğu kanaatındadırlar. Bazıları onun tatlı bir içecek ve bazıları da onun yufka ekmeği olduğunu savunurlar. Bu arada sözkonusu tatlının kardan beyaz ve baldan tatlı olduğu da gelen haberler arasındadır. Bıldırcın kuşuna gelince bazı tefsirlerde onu güney rüzgârlanmn getirdiği yazılıdır. Kudret helvası o kadar çok ve bıldırcın o kadar büyüktürki istiyen onlardan dilediği kadar alabilmektedir.[181] Bunlar benim kanaatim dünyanın kendi nîmetle-rindendir. Onların gökten geldiklerine dâir bir şey söylenmemektedir, fakat onlar yukardan inmişlerdir. [182]

c3 - Hz. Musa'ya İnen Levhalar

Hz. Musa (S)'ya gelen Tevrat levhalarını herkes bilir. Bunlar gökten yazılı olarakmı indirildiler yoksa diğer kutsal kitaplar gibi vahyin yeryüzünde yazıya geçirilmesi ile mi ortaya çıktılar? Kur'an'da bu levhalardan söz edilir. Buzağıya tapan milletine kızan Musa, bundan sorumlu tuttuğu kardeşini hırpalamak için bir ara sözkonusu levhaları yere bırakır ve öfkesi geçince de onlan yerden kaldırır.[183] Kur'an'da levhaların gökten yazılı olarak indirildikleri söylenmez.[184] Buna karşılık Taberî, Zemah-serî ve Kurtubî gibi şöhretli müelliflerin eserlerinde zümrüt, zeberced veya yakut mâdeninden olan bu levhaların cennetten geldiğine dâir görüşlere yer verilir. Hasan el-Basrî (ö. 110 h/728 m)'nin, gökten gelen bu levhalann ahşap olduğu, görüşüne sahip bulunduğu kaydedilmektedir. Zümrüt olan bu levhaların Cebrail tarafından getirildiğine dâir görüşler de vardır. Cebrail aslında kutsal kitapların vahyini getirir. Bunların yamsıra levhaların sert taştan olduğuna ve bu taş levhaların bizzat Allah tarafından veya Onun emri üzere Cebrail eliyle nakşedilip yazıldığına ve hatta bunların bezden olduğuna dâir görüşler de vardır. İbn Abbas (r.)'a dayandırılan rivayetlere göre Hz. Musa Levhaları yere attığında bunlar kinlmış ve onlardan pek çoğu alınıp göğe çekilmiş ve levhalardan ancak altıda biri gibi az bîr kısmı yerde kalmıştır. Levhalardakİ özet bilgiden başka bütün ayrıntıların ortadan kalktığına dair haberler de vardır. Tefsir kaynaklarında levhaların boyut ve

sayılarına da yer verilmektedir. İki levhadan 70 deve yükü levhaya kadar sayı verilmektedir. Burada dikkati çeken şey, Levhalar hakkındaki bütün bu rivayet ve görüşlerin içinde ibn Abbas, Hasan el-Bas-rîg Mücâhid, Mukatil ve Saıd b. Cubeyr gibi şahsiyetlerin yer alması ve fakat rivayet zincirlerinin başında Hz. Peygamber (S)'in bulunmamasıdır[185] Buda haberlerin yahudilerden kaynaklandığım göstermekte veya en azından böyle bir ihtimali güçlendirmektedir. Aynı rivayet ve görüşleri kitabına alan F. er-Râzî (ö. 606 h/1210 m); Kur'an'm, sözkonsu Levhalar hakkında bu türlü açıklamalar getirmediğim ve bu durumda onlar hakkında bir şey söylenemiyeceğini, yazar.[186]

Yüce Allah m her şeye kadir olduğu münakaşa edilemez. O, emir ve irâdesini, istediği yerde ve istediği biçimde yazılı talimatlara dönüştürebilir. Fakat Levhalara geçen vahyin göklerde yazıya dönüştürüldüğünü kabul edebi I cm iz için kesin deliller gerekir. Diğer yandan Allah'tan doğrudan emir alan Musa (S), onlan burada yazıya geçirme imkân ve iktidarına da sahiptir. Dahî tâli matla an. yukardan yazılı olarak geldiği kanaati, pek çoklarında, vahyin kaynağı hakkında bir şüphe uyandırabilir. İster istemez bu, bir kısmı insanların zihnine, bunların göklerdeki muhtemel medeniyetler tarafından buraya alılmış olabileceği şüphesini getirir. Inanmıyanlar için gerçi bahaneler çoktur ve onlar din olayını burada insanların uydurduğu kanaatındadırlar. Fakat bu da onlara söz fırsatı verir. Göklerde bir medeniyetin olması elbetteki hiç bir zaman Allah 'ı mâbud olmaktan çıkaramaz. Semavî dinler, insanın sâdece Yaratan 'a ibâdet etmelerini istemişler, yer ve göklerin neresinde olurlarsa olsunlar, başka varlıklara ibâdeti en büyük ve bağışlanmaz isyan saymışlardır. Kur'an-i Kerîm bu türlü uyanlarla doludur. [187]

d - Hz. Meryem'e Gelen Yiyecekler Ve Hz. Îsa'ya Gökten İndirilen Sofra

d1 - Hz. Meryem'e Gelen Yiyecekler

Bilindiği gibi Hz. Meryem küçük yaşta teyzesinin kocası Zekeriyya(S)'mn görevli bulunduğu mabedin bir odasında kalmaya başlar. Burası manevî gelişme için ayrılan küçük bir odadır ki arap dilinde böyle yerlere "mıhrâb" denilir ve camilerin mihrapları da küçük bir oda şeklinde oldukları için bu kelimeden isim almışlardır. İşte küçük Meryem, muhtemelen mabedin bahçesinde olan böyle bir odada hem bedenî ve hem de ruhî gelişmesini sürdürür. Bu dönemde ve onun bölgesinde Hz. Musa (S)'nm dîni yürürlüktedir ve Hmstiyanlık, daha sonra, onun oğlu Isa (S)

tarafından getirilip tebliğ edilecektir. Kur'an-ı Kerîm'de ve onun yanı sıra Hz. Muhammed (571-632 m)'in öğretilerinde bütün insanların saygıya davet edildiği bu büyük kadının hayatı bir peygamber gibi mucizelerle doludur ve bunların en büyüğü de o nezih kadının evlenmeden bir çocuk doğurmasıdır. Onun yolundan gidip bekâr kalan rahibelerin ise evlenmeden bir çocuk doğurmaları mümkün değildir. Bu olay hem Meryem 'in ve hem de oğlunun evet bu ikisinin bizzat kendi milleti ve dindaşları tarafından hakaretlerle dolu reddedilmelerine yol açmıştır. Daha sonra İslâm, Hz. isa'nın mucizevî doğuşunu kabul etmekle kalmamış aynı zamanda bu ikisini, bugünki hırıstı-yanhktan ayrılarak beşerî çerçevede en nezih yerlerine oturtmuştur. İslâm, bu mucizevî doğumu gerçekleştiren Meryem 'in karşılaştığı başka bir olayı daha kendi gündemi içerisine almıştır. Bu da, odasında Hz. Meryem'e sunulan yiyeceklerin hikâyesidir. Kur'an'da bu olay şöyle bir ifâdeyle anlatılır:

"Bunun üzerine Rabbi, Meryem'e hüsnü kabul gösterdi ve onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi. Zekeriyya'yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyya onun yanma, ibâdet odasına her girişinde orada bir rızık bulur ve; Ey Meryem! Bu sana nereden geliyor, diye sorardı. O da; bu Allah tarafındandır; Allah dilediğine sayısız rızık verir, derdi".[188]

Bazı camilerin mihraplarına da yazılan bu âyette sözkonusu edilen yiyecekler neden ibarettir ve nereden gelmektedirler? Kur'an müfessirlerinin büyük çoğunluğu, odada Meryem'in, yaz mevsiminde kış meyvelerini ve kış aylarında da yaz meyvelerini bulduğunu yazarlar. Genellikle kaynaklarda meyvelerin cinsinden söz edilmez. Ancak ilk tefsir müelliflerinden biri sayılan Taberî (ö. 310 h/922 m) eserinde, çoğunlukla bu meyvelerin üzüm olduğuna dâir görüşleri kaydeder. Onun yazdığına göre İbn Abbas (r.) bu üzümlerin ona bir sepetle gönderildiğini söyler![189] Burada olağanüstü bir olayın gerçekleştiğini gören Zekeriyya, bundan cesaret alarak, hanımı yaşlı ve kısır olmasına rağmen Allah'tan bir çocuk isteme hevesine kapılır. Kur'an'da anlatıldığına göre bunun üzerine kendisine Yahya isminde bir oğlan çocuğu verilir.[190] Hz. isa'ya doğru giderken böylece bazı olağanüstü şeyler gerçekleşir ve bir imkânsızlık içinde Yahya'yı yaratan güç Hz. Isa'yi daha büyük bir mucizeyle ortaya çıkarır.

Tefsircilerin pîri sayılan İbn Abbas (o. 68 h)'dan başlıyarak müfessirlerin çoğuna göre bu meyveler Hz. Meryem 'e cennetten gelmektedirler. Gerek Hasan el-Basrî(ö. 110 h) ve gerek Zemahşerî (ö. 538 h/1443 m) Meryem 'in hiç ana sütü emmediğini ve oun gıdasının bu cennet meyveleri olduğunu, söylerlerdi. [191]Gerçekte Hasan el-Basrî sözkonusu bu meyvelerin gökten geldiği

veya Cebrail aracılığıyla getirildikleri görüşünü, savunur.[192] Bu arada meyvelerin bazı müminlerce getirildiği görüşünü savunan râfizî e1-Cübbâî, er-Râzî tarafından tenkitlere uğramış ve R â z î tarafından bu olayın tamamiyle olağanüstü bir yolla gerçekleştiği vurgulanmıştır.[193] Bu arada gene bazı kaynaklar Hz. Meryem'in, odada kilitli tutulduğunu ve gelen meyvelerin de hiç dünyadakilere benzemediğini ve bütün bunların Hz. Ze-keriyya'nm hayretine yol açtığını yazarlar.[194] Eğer bu yiyecekler, göklerdeki bir yerden indirildiyse insanların onları hemen cennete mâledecekleri ve onun dışında, hayat dolu başka âlemler düsünemiyecekJeri açıktn\

Sözü edilen bu yiyeceklerin Kur'an'da sâdece Allah tarafından verildiği söylenmiş ve bazı müfessirlerin anlattıkları gibi onların gökten indirildiği açıkça söylenmemiştir. İbn Abbas da dâhil olmak üzere bu görüşte olanlar böyle bir bilgiyi nereden almışlardır? Bunu bilemiyoruz. Bazı tefsirlerde, Hz. Peygamber (S)'in çok aç olduğu bir sırada, kızı Fâtıma (r.)'nın ona azıcık bir yiyecek verdiği ve bunun kendiliğinden çoğalması üzerine de Peygamber'in, kızını Hz. Meryem'e benzettiği kaydedilir.[195]

Hz. Meryem 'in yaşadığı bölge, deniz ve kara yollan bakmr.ıdan dünyanın bütün mevsimleriyle temasa geçilebilecek bir konumdadır. Ancak mucize ve kerametler için zorluklar yoktur ve nice esrar daha henüz bilim ötesi olmaya devam edecektir ve bazı şeyler de belki hiç bir zaman çözülemiyecektir. Hz. Meryem'e sunulan bu yiyecekler, eğer bölge halkının yetiştirip ikram ettiği şeyler olsaydı bu olay Kur'an'da önemli bir olay olarak verilmezdi. Daha küçük yaşta olağanüstü gıdalarla beslenen Hz. Meryem kim bilir belkide böylece İlâhî nefha (: üfleme) ile, evlenmeden bir çocuk doğurmaya hazırlanıyordu. Belkide yaşlı Zekeriyy a ve aynı durumdaki ve üstelik kısır olan hanımı da bu gıdalardan yedikleri için çocukları oldu. Yaratıcı Güc için aslında imkân söz konusu değildir. Ancak bu Güç, kendisinin genel bir kanunu olarak varlık lan bazı hazırlıklardan geçirir. Eğer bu gıdalar Hz. Meryem'e, göklerdeki bahçelerden derlenip getiriliyorsa bu takdirde oralarda bir hayatı ve onun eşsiz nimetlerini düşünmeye bir engel kalmaz. Eğer bu olay bir mucizeye bağlanacaksa ha yedi gökten ha dünyanın yedi ikliminden gelmiş olsun arada bir fark olmaz. Âl-i Imrân sûresi 37. âyette geçen: "Rabbi onu güzel bir nebat gün yetiştirdi" tarzındaki ifadenin biz bu yiyeceklerle bir bağlantısı olup olmadığı konusunda da elbet bir şey söyleyecek durumda değiliz. [196]

d2 - Hz. İsa'ya Gökten İndirilen Sofra

Kur'an-ı Kerîm'de Hz. İsâ (S)'ya gökten indirilen bir sofradan söz edilir. Kur'an'ın en uzun sûrelerinden biri olan Mâide, admı bu sofradan alınıştır. Bu surede

anlatıldığına göre; Havarilerin isteği üzerine Hz. îsa, Allah'tan bir sofra göndermesini niyaz eder ve yüce Allah da ona olumlu cevap vererek istenen sofrayı gökten indirir. Şimdi biz bunun ayrıntılarını Kur'an'dan izliydim:

" - Hani Havariler; Ey Meryem oğlu Isa! Rabbin bize gökten bir sofra indirebilirini? demişlerdi de o da; Eğer inanmış insanlar-sanız Allah'tan (Onun gücünden şüphelenmekten) korkun, cevabım vermişti.

""- (Bunun üzerine) Onlar; IstiyoruzM biz ondan yiyelim de böylece kalplerimiz yatışsın, senin bize gerçekten doğru söylediğini bilelim ve biz görerek ona şahitlerden olalım, demişlerdi.

Bu konuda ayrıca maddelerin yaratılması, maddelerde bölünme başlığına bak.

- Meryem oğlu îsa da düa ederek şöyle demişti: Ey Allah, ey Rabbimiz! Gökten bize bir sofra indir ki o bizim için; bizim hem bu ilklerden olanlarımız ve hem de bizden sonra gelecekler için bir bayram ve Senden de bir mucize olsun. Bizi nzıklandır; Sen rızık verenlerin en iyisisin.

- Bunun üzerine Allah da şöyle buyurdu: Ben onu size şüphesiz indireceğim. Artık bundan sonra sizden kim inkâr ederse Ben kâinatta hiç kimseye yapmıyacağım bir azab ile onu cezalandıracağım".[197]

Bir konuşmasında bu olaya değinen ve Kur'an'a ek açıklamalarda bulunan Hz. Muhammed(S)bu sofra hakkında şu bilgiyi verirler:

" Sofra gökten, üzerinde ekmek ve et olarak indirildi. Onlara; hiyânet etmemeleri ve sofradaki yiyeceklerden ertesi güne bir şey ayırmamaları emri verildi. Onlar ise hıyanet edip biriktirme yoluna gittiler; sofradan ertesi günler için yiyecek kaldırıp ayırdılar. Bunun üzerine onlar maymunlara ve domuzlara çevrildiler.[198]

Olağanüstü istek ve arzular karşılanınca bunun sorumluluğunun da büyük olacağı açıktır. Burada sofrayla ilgili son âyette bu durum dile getirilmiştir. Orada sözkonusu edilen ceza muhtemelen Hz. Peygamber 'in, ilgili konuşmasında açıkladığı bünye ve şekil değişikliğine uğrama cezasıdır.

Tefsir kaynaklarında H z. İsa 'nın bu sofrası hakkında geniş bir bilgi verilmektedir ki biz o bilgileri Kur'an'da ve hadis kaynaklarında bulamıyoruz. Bu da ister istemez o bilgilerin inandırıcılığım ortadan kaldırmaktadır.

Sofranın gökten geldiği konusunda Kur'an'ın anlatımı açıktır. Fakat az sayıda da olsa gene de bazı müfessirler, gökten bir sofra inmediği görüşüne sahib olmuşlardır. Onlara göre, böyle bir sofra istiyenler, kendilerine gü-venemeyip

verilecek cezadan korktukları için bu isteklerinden vazgeçmişler ve sofra da inmemiştir. Büyük çoğunluk ise bu sofranın indiği kanatındadır-lar. Bu sofra gökten inmiş olsa da olmasa da konumuz açısından önemli olan bunun imkânı meselesidir. Hicrî ilk asır âlimlerinden Hasan el-Basrt ve Mü-câhid (Ö. 100 h/718 m) sofranın inmediği görüşünü savunan kişiler olarak gösteriliyorlar ise de bu konuda onlardan nakledilen görüşlerin de birbirini tutmadığı görülmektedir.[199] îlk müelliflerden büyük çoğunluk Allah'ın, vaadine muhalefet etmiyeceği ilkesine dayanarak sofranın indirildiği görüşünü savunmuştur ki ilk müelliflerden Taberî (ö. 310 h/922 m) de bu çoğunluk içinde yer almıştır. Ondan sonra Harzern ilinden Zemahşerî (ö. 538 h/113 m) ve onları izleyen diğerleri de hep bu görüşü benimsediler.[200] İbn Abbas, Selmân el-Fârisî ve Ammâr b. Yâsir (r.a) gibi sahabenin ileri gelenlerinden başhyarak tefsirle ilgilenen hicri ilk asır bilginleri arasında da Hasan eUBasrî ve Mücâhid müstesna aksi görüşü savunan çıkmamıştır. Az önce söylediğimiz gibi bu ikisine âit haberler de birbirini tutmamaktadır.[201]

Gerek Kur'an'da ve gerek Hz, Peygamber (S)'in daha önce sunduğumuz hadisinde sÖzkonusu sofranın doğrudan gökten indirildiği açıkça söylenmişken, çoğunluktan ayrılan bazıları sofranın cennetten geldiği görüşünü savunmuşlardır kiAmmar b.Yâsir ve Katâde (ö. 118 h) bu kanaatta-dırlar.[202] Şu kadar varki Ammâr (r.)'in Hz. Peygamber'den rivayet ettiği yukardaki ilgili hadiste bu sofranm geldiği yer gök olarak ifâde edilmiştir. Konumuz açısından gök ve cennet ayrı ayrı şeylerdir. İnsanlar genellikle faraza gökten gelen yiyecek ve hayvanları cennetin dışında bir yere mâlede-mezler. Cennet ise bu dünyadayken beşeriyetin erişemiyeceği bir âlem olduğu için konumuz açısından bizi burada, erişebileceğimiz göklerin imkânları ilgilendirmektedir. Bazı tefsir kaynaklarında yazıldığına göre Hz. İsa 'ya; bu sofradakilerin dünya yiyeceklerinden rni yoksa cennet yiyeceklerinden mi olduğu sorulur. O verdiği cevapta; "Onların ne dünya ve ne de cennet her ikisine de âit olmadıklarını, bu yiyeceklerin Allah'ın sâdece ol emri ile yarattığı şeyler olduğunu'1 söyler.[203] Allah'ın gücü sözkonusu olunca söylenecek hiç bir şey olmaz. Şu kadar varki Kur'an'daki ifâdeye bakılırsa bu sofra gökten indirilmektedir. Bu da bizi, sofrada sunulan yiyeceklerin, göklerde muhtemel bitkisel ve canlı hayata âit mahsul ve ürünlerden olacağı düşüncesine götürür. Şüphesiz ki Allah aynı yiyecekleri dünyanın imkânlarından da derleyip sunabilir. Daha önce de söylediğim gibi eğer mucize sözkonusu ise onun yön ve sahası önem taşımaz.

Kur'an-ı Kerîm'de, Hz.İsa'ya sunulan sofrada ne gibi yiyeceklerin bulunduğuna değinilmezken Hz. Peygamber'in ilgili sözlerinde, sofradakilerin ekmek ve etten

ibaret olduğu bildirilmiştir. Bu iki çeşit yiyecek Hz. Peygamber'in kendi hayatındaki basit sofralara da uygundur. Acaba burada Peygamber (S), et ve un olmak üzere bu iki nev'iden mamul çeşitli yiyecekleri mi kasdetmektedir. Onu bilemiyoruz. Bildiğimiz bir şey varsa o da tefsir kitaplarında, bugün dahi zenginlerin özellikle sabah sofralarında zor bulunduracakları mükellef bir sofradan bahsedilmiş olduğudur. Onlardan, hadiste olduğu gibi basit bir sofradan söz edenler de olmuştur. Bize mükellef bir sofra tarifesi verenler bunu Hz. Peygamber'den almadılarsa onlar, gökten Allah tarafından indirilen bir sofranın basit olamıyacağı noktasından hareket etmiş olmalıdırlar veya bu bilgileri ehli kitaptan almış bulunmalıdırlar. İbn Abbas (r.) genellikle ekmek ve balıktan ve bazan da tirit yemeğinden bahseder. Hicrî birinci asır ile ikinci asrm ilk çeyreğinde yaşamış olan Savîd b. Cubeyr (ö. 95 h), Süddî ve Ata gibiler ise sofrada et, balık ve hatta ekmek de hâriç olmak üzere her şeyin bulunduğunu söylerler. Bunların sâdece et ve ekmekten söz eden hadisten haberleri olmasa gerekir. Kaynaklarda birbirinden az farklarla verilen ve Kurtubî 'nin eserinde Selmân el-Fârisî (r.)'ye mâledilen mükellef sofra tarifesi genelde şöyledir: Pulsuz ve kılçıksız balık, Balığın baş tarafında tuz, kuyruk tarafında sirke, balığın çevresinde pırasa hâriç bütün sebze çeşitleri. Beş adet çörek; birinin üstünde zeytin, diğerlerinden her birinin üstünde bal, tereyağı, peynir ve sucuk. Bazı kaynaklarda çöreklerin üstüne konulanlar biraz değişiktir. Meselâ çöreklerden birinin üstünde beş nar tanesi, bir diğerinde hurmalar ve ötekinde de yumurta vardır. Sofranm ayrıca görülmemiş enfes bir koku yaydığı da söylenmektedir.[204]

Bazı kaynaklarda halkın korkudan, önce bu sofraya oturamadıklan ve Isa peygamberin de bunun üzerine onu fakirlere, körlere, kötürüm ve cüz-zamlılara ve diğer hastalara ikram ettiği ve ondan yiyen bütün bu hastaların hepsinin iyileştiği kaydedilir. Sonra da bunu gören herkes sofraya üşüşür. Gene bazı kaynakların verdiği bilgiye göre, sofra bir kere değil çok kereler ve hatta gün aşırı olarak yahutta 40 gün veya daha çok süreyle sabah- akşam olmak üzere günde iki kere inmiş ve sofradan binlerce kişi yemek yemiştir. 40 günden sonra sofranın sâdece fakirlere tahsis edildiğine dâir görüşler de vardır. Sofranın bir özelliği de yenilenlerin hiç eksilip tükenmemesidir ki biz bu özelliğe, ileride göreceğimiz gibi, Hz. Muhammed (S)'in bazı mucize sofralarında rastlarız.

Kaynaklar sofranın geliş ve gidiş şekli hakkında da bazı bilgiler vermektedirler; Sofra yuvarlak şekilde ve kırmızı renktedir. O, İki bulut arasında ve üstünde bir örtü ile gelmekte ve geri giderken de insanlar onun gölgesini bile izlemektedirler.[205] Bu tür sofraların İsa peygamberden sonra bazı kişilere daha indiğine dâir iddialar da vardır.[206]

Kur'an-ı Kerîm'de ve Hz. Peygamber'in açıklamalarında yer almıyan bütün bu teferruatın o günki hıristiyanlardan alındığı açıktır. Aslı Kur'an'da yer alan bu olayın ayrıntıları hakkında ilgili toplumdan rivayetler toplamak yadırganacak bir şey değildir. Tefsir müelliflerinin daha sonra, hıristiyan kaynaklarına değil de bu ilk asır müslüman araştırmacılarına dayandıkları anlaşılmaktadır. Sözkonusu rivayetler içerisinde bazı doğrular olsa bile onları tarih ve rivayet bilimi açısından sağlıklı kabul etmemiz mümkün değildir. Fakat burada konumuz açısından önemli olan bu ayrıntılar değil olayın aslıdır. O da Kur' an-ı Kerîm'de ve Hz. Peygamber 'İn bir açıklamasında yer almıştır. Bu sofranın hangi âlemlerin ürünlerinden donatıldığını bilmiyoruz ve onun mâhiyeti hakkında da hiç bir şey söyleyemiyoruz. Bu önemli bir olay ve bir vakıa olmasaydı Kur'an'da yer almazdı. İlâhî Yüce Güc onları buradamı yaratmıştır yoksa onları, içinde hayat ve nîmetler bulunan ve gene kendi eseri olan başka bir âlemdenmi getirmiştir? Kaynağı keş-fedilmeden bu sofra bir gayb ve îman konusu olmaya devam edecektir. Eğer Hz. İsa rûh olarak değil de ölmeden bedenen göklerde bir yere götürüldüy-se o bu sofranın kaynağına ve dünyadayken tattığı o nimetlerin içine götürülmüş olmalıdır. [207]

e - Hz. Muhammed'in Mîracda Karşılaştığı Yiyecek Ve İçecekler İle Gökten Kendisine Sunulanlar

eı - Hz. Peygamber'e Mîracda Sunulan İçecekler

Her peygamberin hayatı olağanüstü olaylarla doludur. Aslında vahye muhatab olmak bütün mucizelerin üstünde bir olaydır ve mucizeler onun yanında bir peygamber için daha hafif kalmaktadırlar. Bizim ise aklımız, daha çok, tabiat kanunlarıyla açıklayamadığımız mucizelere takılır. Hz. Muhammed (S)'in hayatında da her peygamber gibi mucizeler olmuştur. Şu kadar varkİ İslâm dininde bizzat Kur'an'in kendisi en büyük mucize sayılmış ve insanlar diğer mucizelerin değil Kur'an'ın peşinden gitmeye davet edilmişlerdir. Peygamberin Kur'an'da anlatılan mucizelerinden biri "İsrâ" olayıdır. Hz. Muhammed bir gece Mekke'den Kudüs'eğitmiş ve kendisinin anlattığına göre oradan da göklere çıkıp dolaşmıştır ki onun yolculuğunun göklerle ilgili bölümü küçük bir istisna dışında Kur'an'da anlatılmamaktadır. Göklere çıkma olayına ise "mîrac" denilmektedir ki bu herkesçe bilinir. Mîrac olayı manevî unsur ve remizlerle dolu bir olaydır. Bazı kavramlar bize böyle bir yolla anlatılmış olabilir. Bu anlatımlardan konumuz

açısından bazı ip uçları elde etmek mümkündür. Biz konuyu işte bu yaklaşımla ele alıyoruz.

Biz Hz. Peygamber'in, gökleri dolaşırken karşılaştığı nehirler hakkında daha önce bilgi vermiştik. Peygamber bu nehirlerden söz eder ve sonra da Cebrail ile eriştiği en son nokta olan ve bir ağaçtan ismini alan "Sidretü'I-müntehâ"da veya daha ileri bir yerde bulunduğu sırada kendisine bazı içecekler sunulduğunu, anlatır ve şöyle der:

" Bana üç kadeh getirildi. Onlardan birinde süt, diğerinde bal, ötekinde de şarap vardı. Ben içinde süt olan kadehi seçtim ve onu içtim. Bana; sen tam kendinin ve ümmetinin yaratılışına uygun olanı seçtin, denildi"

Önde gelen hadis kaynaklarından Buhârî'den aldığım bu hadis Müslim'in kitabındaki hadisten biraz farklıdır. Oradaki kayda göre; Hz. peygamber'e, süt ve şarap olarak iki tür içecek sunulur ve bunlar da Beytü'l-mâmur denilen ibâdet evinin bulunduğu mekânın ötesindeki bir gökte sunulmuşlardır. Hatta Müslim'deki bir başka hadise göre de bu içecekler kendisine daha Kudüs'deyken Cebrail eliyle takdim edilmiştir.[208] Bazı tefsir kaynaklarında ise bu sunulan içeceklerden biri su olarak gösterilir.[209] Eğer biz bunları maddî çerçevede ve kendi aslî tabiat ve nitelikleriyle ele alırsak bu takdirde göklerde süt, bal ve şarap gibi içecek ve yiyecekleri meydana getiren hayvan ve bitki türünden canlı bir hayatm varlığını düşünmekten kendimizi alamayız. [210]

e2 - Sidretü'I-Müntehâ Ve Tayyibe Ağaçları

Sidre; Trabzon hurmasına benzeyen Arabistan kirazı denilen bir ağacın adıdır. "Sidretü'I-müntehâ" son sidre ağacı anlamına gelir.

Kur'an'da anlatıldığına göre Hz. Peygamber (S) bir defasında Cebrail (a.s.)'i bu ağacın yanında görmüştü. "Cennetü'1-me'vâ" denilen ve sığınma cenneti anlamına gelen cennet bu son ağaç noktasına yakın bir yerdedir veyahutta bundan sonra böyle bir cennet âlemi başlamaktadır. Bu konunun anlatıldığı Kur'an âyetlerinde şöyle denilir.

-O (Muhammed) andolsunki onu diğer bir defa da Sidretü'l-müntehanın yanında görmüştü.

- Cennetü'î-me'vâ da onun yanındadır.

- Ki o zaman Sidreyi kaplayan kaplamıştı" .[211]

Sidre gerçekten bir ağaçmıdır ve o neden bir âlem ile diğer âlem arasında bir sınır teşkil etmiştir? Sidre Hz. Peygamber'in miraçla ilgili bir anlatımından Öğrendiğimize göre 7. göğün üst noktasında bir yerdedir ve burada kendisini, az önce kaydettiğimiz son âyette de işaret edildiği gibi bir sis ve bir bulut kaplamıştır. Onun hadis kaynaklarından Nesâî'de kaydedilen sözleri aynen şöyledir:

"Sonra ben yedi göğün üstüne çıkarıldım. Biz orada Sidretü'l-müntehâ'ya vardık. Orada beni bir sis (bulut) kaplayıverdi"[212]

Sözkonusu âyette Sidre ağacı kaplanmışken bu anlatımda bulut Hz. Peygamber 'İ kaplamış olmaktadır. Öyle anlaşılıyorki "Sidre" aralarında pek çok farklar olmakla beraber gene de benzer fizikî ve maddî özellikler taşıyan yedi gök âleminin bitiş noktasını işaretlemektedir ve bundan sonra da Arş ve çeşitli cennetler gibi çok daha değişik özellikleri olan âlemler başlamaktadır. Burada "Sidre"yi ve dolay isiyle Hz. Peygamber'i örten sis ve bulut, bu iki farklı âlemler arasını dolduran ve birinden ötekine görüntüyü engelliyen ilk basit madde kalıntıları ve ilk basit gazlar olabilir. Diğer bir değişle bu bulut âlemi, göklerin ilk duman hâlinden[213] kalma ve herhangi bir değişikliğe uğramamış bir kalıntı tabakası olabilir. Burada ağaçtan söz edildiğine göre bu bulut gerçek yağmur bulutu olarak da düşünülebilir. Eğer Arş altındaki tamamıyla sudan ibaret bir âlem olan su göğünün[214] buharı buraya kadar sarkıyorsa orası zaman zaman bulutlara gömülmüş olabilir. Belkide burası su âleminden çıkan hidrojen bulutlarıyla yedi göğün oluşmaya başladığı bu evrenin ilk var oluş noktasıdır. Peygamber tüm evrene bu noktadan bakmış olmalıdır.

Sidre'nin ne olduğuna gelince Hz. Peygamber (S) onu bize gerçek bir meyve ağacı gibi tanıtmıştır. Biz bu ağacı onun dilinden dinleyelim:

"Sonra Cebrail beni Sidretü'l-müntehâ'ya çıkardı. Gördümki onun meyveleri Hecer bölgesi testilerine, yaprakları da fil kulaklarına benziyor"[215]

Hadisçi Müslim'in kitabında Hecer bölgesi kaydı bulunmamaktadır.[216] Hecer, Arabistanın bugünki Birleşik Emirlikler tarafına doğru me-cûsî yerleşim bölgesiydi ve bu bölge halkı, eski dinlerinde kalmak şartıyla peygamberin devletine tâbi olmuşlardı.[217] Eğer "Sidre" gerçek bir ağaç ise şüphesiz o tek bir ağaçtan ibaret olmayıp bir türü temsil edecektir.

Hz. Peygamber'in miracda görüp karşılaştıkları ile bir ilgisi olmamakla beraber Sidre ağacı gibi bizi düşündüren bir başka ağaç da " Şeceratayyibe" denilen

ağaçtır. Kur'an'da buna bir benzetme içerisinde değinilmiştir kİ bu benzetme şöyledir:

" Görmüyormusun Allah nasıl bir misâl veriyor? Güzel bir söz, kökü (yerde) sabit ve dalları gökte olan güzel bir ağaca benzer.

O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir durur. Düşü- nüp öğüt alsınlar diye işte Allah insanlara böyle meseller getirir".[218]

Burada Allah'a iman ve Onun Peygamber aracılığıyla gönderdiklerini kabul sözü (: kelime-i tevhid) güzel bir ağaca benzetilmiştir. Acaba bu sâdece bir mesel midir? Yoksa göklerde her an meyve veren böylesi ağaçlar var da mesel onun üzerine mi kurulmuştur? İşte ben, müfessirlerin düşünmedikleri bu hususu düşünmekten kendimi alamamış bulunuyorum. Benzetme böyle bir ağaçla yapılmış olsa bile bu mesel mânevi boyutlarından bir şey kaybetmiş olmaz. Bu takdirde de gene biz, göklerde çok değişik türden bir iklim ve tabiat şartları olan ve zamanın çok hızlı akıp gittiği bir hayat ortamını düşünmekten kendimizi alamayız. Öyleki bu ortam içinde bir meyvenin oluşması için geçen zaman sâdece bir "an" dan ibaret kalacaktır. Tam bir İslâmî İman hududu içine giren bir kimse her an meyve veren bu ağaç gibi her an güzel ve makbul iş ve ameller üretip ortaya koyacaktır ki burada söz-konusu ağaç misâli ile esas anlatılan işte budur. [219]

e3 - Hz. Peygamber'in Mîrac Yolculuğundan Getirdiği Yiyecek

İnsanlar uzak ve hele zengin ülkelere gittiklerinde yakınları onlardan bazı hediyeler bekler ve ayrıca da dönüşlerinde onlara gittikleri yerler hakkında merak ettikleri bazı şeyleri sorarlar. Hz. Peygamber de göklere bir sefer yaptığını ilân edince ister istemez bazı sorularla karşılaştı. Hz. Muhammed (S)'in miracı diğer mucizelerden ayrı bir özellik taşıyordu. Mucizeler insanlara gösterildikleri halde burada olayı yaşıyan sâdece Peygamber olmuştu. İnsanlara da buna inanma işi düşmüş ve Mîrac onların önüne Hz. Muhammed'e inanma sınavı olarak konulmuştu. O, çevresindekilere, bu yolculuğunda görüp karşılaştıklarını anlattı. Tamamiyle manevî unsur ve rumuzlarla dolu olan bu seyahattan o, maddî değil gene manevî şeyler getirmişti. Bunların başında da beş vakit namaz ibadeti geliyordu. İnsanlar ona çok çeşitli şeyler sormuş olmalılar ki biz bir meraklının ona; göklerden bir yiyecek getirip getirmediğini sorduğunu görmekteyiz. Onun buna verdiği cevap iki ayrı hadis kitabında yer almıştır. Konuşma bu kaynaklara şöyle geçmiştir:

" Seleme es-Sukûnî anlatıyor: Bir adam; yâ Resûlellah! Gökten bir yiyecek getirdinmi, diye sordu da Resûlüllah; evet getirdim, dedi. Adam (hayretle); neyle getirdin, deyince, Peygamber, sahanla getirdiğini söyledi. Oradakiler hep birden (ve merakla); senden o yiyecekten bir şey arttımı, dediler. O da; evet dedi. Bu sefer adam, bu artana ne olduğunu sordu. Peygamber de; o, göğe kaldırıldı, (çünki) bana sizin aranızda fazla kalmıyacağım ve sizin de benden sonra uzun süre kalmıyacağınız, bildirildi, dedi"[220]

Hadisçi Dârimî (ö. 255 h/869 m) bu konuşmayı kaydettiği başlığa "Resûlüllah'in gökten indirilen yiyeceği ikram etmesi" admı verdi. Onun tesbit ettiği konuşmada, yiyeceğin konulduğu sahan kaydı bulunmamaktadır. Hz. Peygamber'in miraçtan getirdiği tek maddî şey bu olsa gerek. Hadisin son ibarelerinden öyle anlaşılıyorki bu gelen yiyecekten devamlı yiyenler çok uzun bir ömür kazanacaklardı. Oysa insanların burada çok uzun yaşamaları istenmemektedir. Muhtemelen göklerde bu yiyeceklerle beslenenler çok uzun bir ömre sahip oluyorlar.

H z. Isa 'nm sofrasına inananların buna inanmamaları için hiç bir sebep bulunmaz. Ancak ne varki bu yiyeceği gökten Hz. Peygamber'in kendisi alıp getirmiştir. Bununla beraber îsa gibi onun ayağına getirilen sofralara ilişkin haberler de az değildir. Biz şimdi bu tür haberler üzerinde duracağız. [221]

e4 - Hz. Peygamber'e Gökten Yiyecek Gelmesi, Mevcut Yiyeceklerin kendiliğinden Artıp Çoğalışı

Pek çok kaynakta, Hz. Peygamber (S)'in az miktarda bir yiyecekle, onda hiç bir eksilme olmadan, çok sayıda kişiyi doyurduğundan söz edilir. Hadisçi Dârimî böyle bir olayla ilgili bir hadisi bir önceki konuda sözünü ettiğimiz; "gökten gelen yiyeceklerin ikramı" başlığı altında vermiştir. Değişik kaynaklarda yer alan bu hadisin metni şöyledir:

" Semüre h. Cundeb şöyle anlatmıştır; Peygamber (S) bir tepsi tirit yemeği getirip topluluğun Önüne koydu. Onlar sabahtan öğlene kadar nöbetleşe bu tiritten yediler. Bir küme insan doyup kalkıyor, diğerleri gelip sofraya oturuyordu. Birisi Semure'ye; Bu nereden ve nasıl arttırılıyor, diye sordu. O da, eliyle göğe işaret ederek, neden şaşıyorsun? Bu, ancak şuradan arttırılıyor, dedi"

Bazı rivayetlerde herhangi bir yiyecek çeşidinden söz edilmemekte ziyafet süresi de değişik verilmektedir.[222] Burada göğe yapılan işaret, onun, Allah'tan olduğu,

anlamına gelebileceği gibi, sözkonusu bu yiyeceğin bizzat gökten çoğaltıldığı anlamına da gelir.

Bu yukardaki olaya benzer bir başka olağanüstü olay da Buhârî ve diğer pek çok hadis kaynağında yer almaktadır. Anlatıldığına göre; H z. Peygamber'in çok aç olduğunu gören Ebû Talha, annesi Ümmü Süleym (r.a)'e, yalnızca Peygamber'e yetecek kadar yiyecek hazırlatır ve

Resûlüllah'in hizmetinde olan Enes (r.) aracılığıyla onu davet eder. Resûlüllah (S) yanındaki herkesi alarak davete gidince Ebû Talha telâşa düşer ve durumu Peygamber'e bildirir. Resûlüllah bir bereket duası yapar ve Ebû Talha'ya, insanları 10'ar 10'ar içeri almasını söyler. Bu şekilde 70 ve bir rivayete göre de 80 kişi yemek yediler ve ev halkı da doyduktan sonra gene de yiyecekler arttı.[223] Hendek kazımı sırasında da gene buna benzer bir olayın geçtiği anlatılmaktadır.[224] Bunlara benzer bir başka olay da bazı tefsir kaynaklarında kaydedilmektedir. Hz. Peygamber'in kızı Fâtima (r.) kendi ailesinin ihtiyacına rağmen babasına bir yiyecek hazırlar. Bu yiyecek o kadar artıp çoğalırki hem Peygamber ve hem de Ali (r.) ailesi ondan yeyip doyarlar ve kalanı da komşulara ikram ederler. Peygamber, bu bereketin nereden geldiğini kızma sorduğunda oHz. Meryem gibi cevap verir ve bunun üzerine babası onu Meryem'e benzetir.[225]

Bir diğer mucize de bir sefer sırasmda Hz. Peygamber'in içinde az su kalan bir su kabına elini daldırıp bereket duasıyla parmakları arasında su akıtması ve bu şekilde 300 kişinin su ihtiyacını temin etmesidir.[226] Bu nasıl olmakta ve bu şekilde su nasıl oluşmaktadır! Bir kişilik bir yiyecek nasıl sürekli yenilenip 100'e yakın insanı doyuracak miktarlara ulaşmaktadır! Bunlar bizim için bir sır olmaya devam ediyor. Yalnız şu bilinmelidirki bunlar bir sihirbazlık işi değildir. Burada gerçekten yeyip doyan ve içip suya kanan insanlar vardır. Sürekli yenilenip oluşan bir yiyecek insanlar tarafından bîz-zat ele alınıp yenilmektedir. Bu, göz boyama değil gerçekten bir karın doyurmadır. Bu, bir doygunluk hissetmek değildir. Bunlar, göklerin imkânlarına dikkat çekmek için, Allah tarafından oranın imkânlarından mı sunuluyorlar? Yoksa Onun yüce gücü bunları o andamı yaratıyor? Bunu bilemiyoruz. Bildiğimiz bir şey varsa o da Allah'ın Peygamberler eliyle sunduğu mucizelerle insanlığa bazı işaretler verdiğidir. Belkide burada Peygamber elindeki güçle havanın oksijen ve hidrojenini birleştirip onları parmaklarından su olarak akıtıyordu. Bizler aslında, farkında olmadığımız çok yüksek güçlerin içinde yaşıyoruz. Peygamber bazan elleriyle temizlediği bir kaynaktan da bu şekilde su fışkırtmış olabilir. [227]

e5 - Hz. Peygamber'in Gökten Sarkıtılan Bir Meyve Salkımını Almaya Çalışması

Sahih hadis kaynaklarının pek çoğunda, Hz. Peygamber (S)'in küsûf (: güneş tutulması) namazını kılarken epey bir süre namaza ara verip eliyle yukardan bir şeyler almaya çalıştığı ve sonra yeniden namaza devam ettiği kaydedilir. Göğe doğru elini uzatıp oradan bir şeyler yakalamaya çalışan Peygamber'in, daha önce hiç yapmadığı bu tutumu cemaatta bir şaşkınlığa yol açar ve namazın sonunda kendisine bunun sebebi sorulur. O da bu soruya:

" Ben cenneti gördüm. Oradan meyve salkımı almaya çalıştımsa başaramadım. Eğer onu elime geçirebilseydim, hiç eksilmeden, dünya durdukça ondan yiyecektiniz" [228]cevabını verir.

Bu olay, Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in defni sırasında vuku bulan güneş tutulması dolayisiyle kılınan bir zikir namazı içerisinde oldu. Resûlüllah gökten kendisine doğru sarkıtılmış üzüm veya diğer bir meyve salkımını almaya çalışıyordu. Onu halka ikram edecekti, fakat olmadı. Her nedense bu ve benzeri bütün olaylarda gökle veya cennetle bağlantılı olan yiyeceklerin bitmez tükenmez vasıfta oldukları veya ara verilmeden her an yenilenip tekrarlandıkları dile getirilmektedir. Biz diğer önceki misâllerde de hep bunu görüyoruz. Burada Hz. Peygamber'e uzatılıp gösterilen meyve salkımı acaba gerçek cennettenim uzatılmıştır yoksa ona başka dünyaların bahçelerinden mi bir şeyler gösterilmiştir? Eğer burada sözü edilen gerçek cennet ise o bizim bu araştırmamızın dışında kalacaktır. Güneşin tutulduğu bir sırada uzayın derinliklerine doğru görüş mesafesinin de derinleşeceği bir gerçektir. Hz. Peygamber bu namaz sırasında hem göklerin derinliklerini ve hem de oğlunun gideceği cenneti düşünmüş olmalıdır. Manevî yükseliş merhalesinin belli bir basamağında onun gözünün önündeki maddî bazı engellerin kalkmış olması da sözkonusudur ve bu durum Peygamber ve peygamberler (s.a.) için yadırganmamalıdır.

Burada göklerde hayat ve rızık konularını bitirmiş olduk ki aslında bu iki konu birbirinin tamamlayıcı s ıdıriar. A1l a h 'in yüce gücü tartışılmaz. Bizim dünyamızda hayatı başlatıp çeşitlendiren ve her çeşidin kendine has ihtiyaçlarını eksiksiz yaratan İlâhî Güç, buna benzer, belki daha basit belki daha yüksek seviyede başka âlemler, başka dünyalar da yaratmış olabilir. Uzayda yakın komşu dünyalar ve bize komşu olmayan ve fakat aynı göğü paylaştığımız uzak dünyalar bulunabilir. Bitirdiğimiz bu bölüm içerisinde gördüğümüz konular bizde göklerde

pek yalnız olmadığımız kanaatini meydana getiriyor. Fakat biz içinde hayat olan herhangi bir dünya ile bağlantı kuramadığımız sürece gene de bir şüphe içinde olmaya devam edeceğiz. Eğer oralarda bizimkinden daha yüksek medeniyetler kurmuş dünyalar varsa onlar şimdiye kadar bizimle temasa geçmiş olmalıdırlar. Yoksa onlar bizim varlığımızdan haberdarmıdırlar? Eğer böyleyse bizi ilgilenmeğe değmeycek kadar ilkelmi buluyorlar? Kur'an-ı Kerîm'de insanlığa verilen değere bakılırsa bizim önemsiz ve ilkel olmamız düşünülemez. Gerçekten bu Ki t ab insanlığa en büyük önemi vermiş ve onu sâdece bu dünya canlıları arasında değil aynı zamanda kâinat içinde de çok değerli bir yere oturtmuştur. Yalnızca bu dünyanın değil, olabildiğince kâinatın imkânları da bu insanlığa sunulmuştur ki bu da dünyamız insanlığına Yüce Rab tarafından en büyük önemin verildiğini gösterir. Gerçekte kâinat her yerdeki ve her seviyedeki medeniyetlerin tüm ihtiyaçlarını karşılıyacak imkânlara sahiptir ve bizim de bu kâinat içinde önemli bir yerimiz vardır veya biz kendi türümüzde bu kâinatın en önemli varlığını oluşturuyoruz. Yüce Rab tarafından insanlığa, onun kendi içinden elçiler veLevh-ı mahfuz'dan da kitaplar gönderilmesi ona verilen değeri gösteriyor. Bizatihi son kitap Kur'an'da insanlığa ve onun hayatma verilen önem en açık biçimde ortaya çıkmıştır? Bu kitapta insanlığa verilen yön ve ondan istenen hayat biçimi ona verilen büyük önemin bir kanıtıdır. Biz göklerdeki hayatla ilgili sorulara ise cevap verecek durumda değiliz.. Fakat bildiğimiz bir şey varsa oda insanın kendini, göklerde başka dünyalar düşünmekten alakoyamadığı ve göklerdekileri dâima kendinden daha mükemmel olarak düşündüğüdür.

Biz göklerin tüm meleklerine ve selâmımızı alabilecek tüm canlılarına 'Selâm" diyoruz. Bundan sonra biz Kur'an ve hadisler çerçevesinde, göklerin, dünyamız insanlığı tarafından fethini ele alacağız. [229]

---

[1] Bakara, 2/26; Bu âyetin açıklaması için "Kur'an'da insanın Kâinatı araştırıp öğrenmeğe yöneltilmesi" başlığına bak.

[2] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 391-394.
[3] İlgili âyet ve hadisler için, Suyun yaratılışı ite Su Âlemi, başlıklarına bak.
[4] el-Hcysemî,vni/131.
[5] Buhârî, Menâkıbu'l-Ensar, 42, Eşribe, 2; Müslim, İman, 264; Nesâî, Salat, 1; Bir sözlerinde de Peygamber cennet nehirlerinin Arş'tan çıktığını söyler. Bak. İbn Mâce, Zühd, 39.
[6] Buhârî, Tevhid, 37.
[7] Fussılet. 41/12.
[8] Beyhakî, el-Rsmâ ve's-Sıfât, 380; Kurtubî, 1/257.
[9] Kurtubî, XV/345; Taberî, XXIV/64; F. Râzî, XXVII/107; Katâde'nin görüşünü sâdece Kurtubî kaydeder.
[10] Taberî, :XXVII/12; Suyûtî, el-Hey'e, v. 2/a; F. Râzî, XXVIII/239; Kurtubî, XVII/6I-62.
[11] Hûd, 11/7.
[12] Ebû Dâvud, Sünnet, 18; İbn Mâce, Mukaddime, 13; Bagâvî, IV/29, No. 4454; Hâkim, 11/378; Zehebî, 11/378; Suyûtî, el-Hey'e, v. 5/b, 6/a.
[13] Taberî, XXVIII/99.
[14] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 395-399.
[15] Ankebût, 29/22.
[16] Fâtir, 35/44.
[17] Yûsuf, 12/105.
[18] Al-i Imran, 3/83.
[19] Nûr, 24/41.

[20] Enbiyâ, 21/19.
[21] Rûm, 30/18.
[22] İsrâ, 17/44.
[23] Bak. İbn Kesîr, 11/379; Kurlubî, X/266 vd; F Râzî, XX/218 vd.
[24] Rad, 13/15.
[25] Nemi, 27/87.
[26] Zümer, 39/68.
[27] Bak. Taberî, XXIV/20-21; İbnu'l-Cevzî, VI/195.
[28] Rahman, 55/29.
[29] Âyetin tefsiri ve değişik istekler için bak Kurtubî, XVn/166.
[30] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 399-404.
[31] Dilci müfessir demek, Kur'anı arapçamn incelikleriyle açıklayıp bunun için başka ilimlere ihtiyaç duymiyan, demek.
[32] Nahl, 16/49.
[33] Zemahşerî, III/I50.
[34] İbnu'l-Cevzî, IV/454.
[35] F. Râzî,XXVII/170.
[36] Kurtubî, X/113.
[37] F. Râzî, XX/44; Ayrıca bak. Neysabûrî, XIV/72; Kurtubî, X/l 13.
[38] En'am, 6/38.
[39] Râgıb el-Isbahânî, 237.
[40] Fâtır, 35/45; Nahl, 16/61.
[41] Nûr, 24/45.
[42] Melekler ve Cinler, başlığına bak..
[43] İbn Kesîr, III/278.
[44] Kurlubî,XII/291.
[45] îlk maddelerin ve suyun yaratılışı, konusuna bak.
[46] F. Râzî,XXIV/16.
[47] Şûra, 42/29.
[48] Bak. Tabcrî, XXV/20; Kurtubî, XVI/29; İbn Kcsîr, IH/278.
[49] Zemahşerî, IH/150; F. Râzî, XXVII/170; Neysabûrî, XXV/42; Ebu's-Suûd, VIII/32.
[50] Talak, 65/12.
[51] İlgili hadisler ve müfessirlerin görüşleri için "Yerlerin Sayısı" baslığına bak.
[52] Bak. Kurlubî,XVIII/174-I75.
[53] Tirmizî, Tefsir, 57,1 ; Ahmed. Müsned, 11/370; Taberî, XXVII/124; Kurtubî, 1/259-260.
[54] Beyhakî, el-Esmâ, 389-390; Hâkim, 11/493; Zehebî, 11/493; Suyûtî, el-Dürru'1-mensûr, VI/238; Kurtubî, 1/260; Bu sözün İbn Abbas'a isnadını zayıf bulanlar ve hatia onu İsrâ-iliyyattan almış olabileceği ihtimali üzerinde duranlar da vardır. Bak. Neysabûrî, XXVI-11/94-95; Mevzuât-ı Aliyyu'1-Karî, 37, (tere. Ahmed Serdaroğlu), Ankara 1966; el-'Aclû-nî. Keşfu'1-Hafâ, 1/113, Beyrut 1351.
[55] Bak. Taberî, XXVIII/99; İbnu'l-Cevzî, VIII/300.
[56] Taberî, XXVIII/99; Suyûtî, el-Dürrü'I-Mensur, VI/238; İbn Kesîr, IH/518.
[57] Hâkim, IV/569; Zehebî, İV/569 (Haşiyede).
[58] Bak. Kurtubî, XI/283, XVI1I/174-I76, XIX/228; F. Râzî, XXX/40; İbnu'l-Cevzî, VIII/300.
[59] Suyûtî, el-Dürr, VI/239.
[60] Bakara, 2/30.
[61] Bu görüş için bak. "Yeryüzünde insanın ortaya çıkışı" başlığı.
[62] Sad, 38/26.
[63] En am, 6/165; Yûnus, 10/14, 73, A'raf, 7/69, 74; Nemi, 27/62; Fâtır, 35/39.
[64] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 405-412.
[65] İbn Mâce, İkame, 180, Mukaddime, 20; Ebû Dâvud, İüm, 1.
[66] Tirmizî, İlim, 19.
[67] Hâkim, Müstedrek, 1/465; Zehebî, Tcihîs, 1/465.
[68] İbn Mâce, Mukaddime, 10; Ahmcd, Müsned, V/182; İbn Hıbban, Sahîh, N/55, No. 725.
[69] Buhârî, Ezan, 150; San'anî, U/199.
[70] EbûDâvud, Melâhım, 10; Tirmizî, Kader, 16, FİIten, 21, 38; İbn Mâce, Fiten. 29.
[71] İbn Mâce, Filen, 33; Tirmizî, Fiten, 59, Tefsir, 19.
[72] Tırmizî, Dıyât, 8; Bağâvî, 11/508, No. 2601.
[73] İbn Mâce, Düa, 14.
Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları:412-415.
[74] Yasin, 36/28.
[75] Tevbe, 9/26,40; Ahzâb, 33/9.
[76] Âl-i İmran, 3/124-125; Enfâl, 8/9; Tefsir için bak. Zemahşerî, H/194, V/94; İbnu'l-Cevzî, IH/416..
[77] Âİ-ı İmran. 3/125.
[78] Taberî, IV/54-55; Kurtubî. İV/198; İbn Kesîr, 1/316.
[79] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 415-416.
[80] Kchf, 18/65-82.
[81] İbn Mâce. Filen, 11.
[82] Bııhârî, İlim, 16; İbn Hıbban, VIII/36, No. 6187; Kurtubî, XI/10-16.
[83] Hızırın öldüğünü savunanların delili için bak. Taberânî. cl-Mu'cem el-Kebîr, XH/279, No. 13110.
[84] Kıırtubî. XI/10-16, 41 vd. ; İbnu'l-Cevzî, IX/168.
[85] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 416-418.
[86] Müslim, Cihad, 58; Ayrıca bak. Zehebî, el-Megâzî, 85.
[87] Bak. Buhârî, Bed'ül-halk, 6, Menâkıbu'I-Ensar, 42; Müslim, îman 259-264; İbn Hıbbân, Sahih, I/İ28, No.47.
[88] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 418-419.
[89] Ahmed, 1/297.
[90] Ahmed, 1/297.
[91] Hâkim, 11/556; Zehebî, Telhis, 11/556 (haşiyede).
[92] İbn Sa'd, 1/14; Taberî, XXIII/53-56; Zcmahşerî, V/120; İbn el-Cevzî, VII/77; F. Razî, XXIII/53-56; İbn Kesîr, III/178.

[93] İbn Sa'd, 1/36.
[94] Hâkim, 11/556; Zcmahşerî, V/120-125; Kurtubî, XV/104-107; îbn Kcsîr, 111/178; İbnıTl-Cevzî, VII/77.
[95] F. Râzî, XXVI/158; Kurtubî, XV/107.
[96] Taberî, XXIII/53-56; Zemahşerî, V/121; Kıırtubî, XV/I04 vd..
[97] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 419-421.
[98] Bıı fiil için ayrıca "Maddelerin yaratılması, Maddelerde bölünme" başlığına bak.
[99] Zümer, 39/6; Bu sekiz çift hayvan için bak. En'âm, 6/143-144.
[100] Bak. Zemahşerî, V/155; F. Râzî. XXVI/245; Kurtubî, XV/235.
[101] İbn Mâce, Mukaddime, 13, Ebû Dâvud, Sünnet, 18; Bagâvî, IV/29, no. 4454; Hâkim, 11/378; Suyûtî, d-Hey'e, v. 5/b; Zehebî, Telhis, 11/378.
[102] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 421-422.
[103] Tur, 52/4.
[104] Müslim, İman, 259; Ayrıca bak. Ncsâî, Salat, 1; Taberî, XXVII/IO.
[105] San" anî, Musannef, V/28.
[106] Buhârî.Tevhîd, 37.
[107] Taberî, XV/11; İbn Kesîr, IH/388.
[108] İbnu'l-Cevzî, VIII/46-47.
[109] Kurtııbî, XVII/59-60.
[110] Taberî, XXVIII/99.
[111] İbnul-Cevzî, IV/387.
[112] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 422-424.
[113] Fatiha, 1/7; Mâide, 5/3.
[114] Âl-İ İmran, 3/103.
[115] İbrahim, 14/34; Ayrıca bak. Nahl, 16/18.
[116] Rızk" kelimesinin geçtiği yerler için bak. M. Fıiad Abdülbakı, el-MıfcemıTl-Müfehres li'l-Kıır'an, "Razaka" md..
[117] Kurlubî, IX/6.
[118] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 425.
[119] Nahl, 16/14; Câsiyc, 46/12; Hacc, 22/65.
[120] İbrahîm, 14/32.
[121] Sad, 38/36; Sebc', 34/12.
[122] Zuhruf, 43/13-14.
[123] İbrahîm, 14/32-34; Güneş ve ayın tashîri için ayıca bak Rad 13/2.
[124] İbn Kesîr, 11/269.
[125] Ebu's-Suûd, Tefsir, VIH/70.
[126] Ebu's-Suûd, Tefsir, VIH/70.
[127] Lokman, 31/20.
[128] Âl-imran, 3/191.
[129] F. Râzî, VITI/140.
[130] Câsiye, 46/3.
[131] Hûd. 11/6-7.
[132] F.Razî,XVII/188.
[133] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 426-430.
[134] Yûnus, 10/31; Nemi, 27/64; Sebe\ 34/24; Fâtır, 35/3.
[135] Bak. F. Râzî, XVII/86; Nesefî, 11/162; Kurtubî, XIV/322.
[136] Taberî, XXII/64; Kurtubî, XVl/298; Ayrıca bak. Zemahşerî, III/ll.
[137] Taberî, IV/139-140; Kıırtubî. XV/343.
[138] Sebe',34/2; Ayrıca bak. Hadîd, 57/4.
[139] bak. Zemahşerî, V/58; F. Râzî, XXV/239-240; Kurtubî, XIV/259; İbıı Kesîr, III/I20.
[140] A'raf, 7/96; Tefsir için bak. Zemahşcrî, 11/122; Kurtubî, VH/253.
[141] Hıcr, 15/20; Ayrıca bak. Miinâfıkûn, 63^7; İbnu'l-Cevzî, IV/392.
[142] Zümer, 39/63; Şûra, 42/12; Tefsir için bak. Taberî, XXIV/16; İbn Kutcybe. 391; İbııu'I-Ccvzî. VII/194; Kurtubî, XV/274; İbn Kcsîr, III/228.
[143] Müminûn, 40/13.
[144] Hadîd, 57/10.
[145] Mâide, 5/66.
[146] Necm, 53/39.
[147] H. Basrı Çantay mezkur kelimeyi 'iktisatçı" diye tercüme etmiştir.
[148] ibn Kuteybe, 144; Taberî, VI/197; Zemahşerî, 11/38; f. Râzî, XII/47; ibnu'l-Cevzî, 11/395; İbn kesîr, f/533; Kurtubî, VI/241; Ebu's-Suûd, IH/60.
[149] A raf, 7/96.
[150] Zâriyat, 51/22.
[151] Taberî, XXVI/126-127 Zemahşerî, VI/35; E Râzî, XXVIII/208; İbnu'l-Cevzî, VIII/34; Kurtubî, XVII/41; Ebu's-Suûd, VIII/I39.
[152] Mülk, 67/15.
[153] Mâide,5/112-115.
[154] Zuhruf, 43/51-53.
[155] İsrâ, 17/90-93.
[156] İbnHacer, el-Matâlibel-~Aliyye, 1290; Kurtubî, XII1/15.
[157] Kurtubî, X1I1/15.
[158] Necm, 53/39.
[159] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 430-435.
[160] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 436.
[161] Bakara, 2/177; Âl-i İmrart, 3/47, 59; En-âm. 6/73: Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yasin, 36/82; Gâfir, 40/68.
[162] Hadîd, 57/25
[163] Zemahşerî. VI/86; E Râzî, XXIX/242; Kurtııbî, XVII/26O.
[164] Zümer, 39/6.
[165] Araf, 7/26.

[166] Râgıb el-Isbahânı, 744; Zemahşcrî, V/155; F. Râzî, XIV/51, XVII/120, XXVI/245\, XX°IX/242; İbnu']-CcvzîT IH/181, IV/41, VII1/174; Kurtubî, VII/I84, VIII/354, X/li5,, XV/235; İlâcın indirilişi için bak. İbn Hıbbân, 11/621,6039.
[167] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 436-438.
[168] Bak. Kurtubî, VIİ/184.
[169] Tabcrî, XXVH/137; F. Râzî, XXIX/241-242; İbnu'I-Cevzî. VIII/174; Kurtubî, XVII/260-261; İbn Kuteybe, 454; Zemâh^erî, VI/86 (Bu son iki müellif İbn Abbas'ın adını vermezler).
[170] İbn Sa'd, 1/35.
[171] Hâkim, Müstedrek, 11/543, Zehebî, Telhis, 11/543.
[172] Hûd, 11/40; Muminûn, 23/27.
[173] Hadîd, 57/25; Şûra, 42/1S.
[174] Taberî, XXVI/137; Zemahşerî, VI/86; F. Râzî, XXIX/241; İbn eİ-Cevzî, VII/280; Kıırtııbî, XVI/15; İbn Kesîr, III/455.
[175] Rahman, 55/7; Buradaki mîzanı da ölçü âleti olarak anhyanlar olmuştur. Bak. Nesefî, Tef-sîr, IV/208; İbnu'l-Cevzî, VIII/107; Ebu's-SuÛd, VIH/177.
[176] Hâkim. 11/543; Zehebî, Tehlîs, 11/543.
[177] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 438-441.
[178] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 441.
[179] Bakara, 2/57; Araf, 7/160; Tâha, 20/80
[180] Ebû Dâvud, Akdıya, 27.
[181] A'râf, 7/145, 150, 154.
[182] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 441-442.
[183] A'râf, 7/145, 150, 154.
[184] Levhaların bizzat Allah taralından yazıldığına dâir bir hadis de rivayet edilmektedir. Bak. Taberî, IX/45-46 Kurtubî, VII/281. Tabii bunu gerçek anlamında kabul etmek mümkün değildir..
[185] Görüşler îçso bat Taberî, K/46; Zemahşerî, 11/134; İbn el-Cevzî, 111/258; Kurtubî. VII28I,288.
[186] F.Râd,XIVİ237.
[187] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 442-443.
[188] AI-i İmran, 3/37 444.
[189] Taberî, III/165-166.
[190] Âl-i İmran, 38-41.
[191] Zemahşcrî, 1/172; el-Basrî için bak. İbnıı'l-Cevzî, 1/380; Zekeriyya tarafından bakımı üstlenildiğindc Meryem'in sütten kesilmiş olup olmadığı hakkındaki görüşleri çin bak. E Râzî, VIİİ/29.
[192] Taberî, 111/166; Suyûtî, el-Dürr el-Mensûr, 11/20-21
[193] F.Râzî, VIII/30-31.
[194] Zcmahşerî, 1/172; İbnu'l-Cevzî, 1/380; E Râzî, VIII/30.
[195] Zemahşerî, 1/172; Suyûtî, e!-Diirr, 11/20-21.
[196] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 444-446.
[197] Mâide, 5/112-115.
[198] Tirmizî, Tefsir, 7; Bagâvî, III/414, No. 39%; Teberi, VII/86 vd. Kurtubî, VI/372; İbn Ke-sîr, 1/563.
[199] Bak. Taberî, VII/86-88; Zemahşerî, 11/55; F. Razı, XII/132 vd.; Kiirtubî, VI/366-370; İb-nu'1-Cevzî, 11/458-462; İbn Kesir, 1/563-564.
[200] Taberî, VII/86-S8; Zemahşerî, 11/55.
[201] Bu salıabe için bak. Kurtubî, Vl/370-372; İbnu'l-Ccvzî, 11/459-462; Taberî, VII/S6.
[202] Taberî, VII/86-88: Ammar ve Katâda için bak. İbnu'l-Ccvzî, 11/459-462.
[203] Zemahserî, U/55; İbnıf 1-Cevzî, "59-460; F. Râzî, XIi/133; Kurtııbî, VI/370 vd.
[204] Bak. Zemahşerî, 11/55; F. Râzî. XH/133; Kurtubî, VI/370; İbnu'l-Cevzî, 11/459-460; Ayrıca bak. Taberî, VII/86 vd.
[205] Sofranın tüm özellikleri İçin bak. Tabcrî, VII/86; Zemahşerî, 11/55; F. Râzî, XII/133; İb-nu'1-Cevzî, VI/371, 372, 458-462; Kurtubî, Vl/366-370.
[206] Kurtubî, VJ/372-373.
[207] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 446-450.
[208] Buhârî, Eşribe, 12; Mcnâkıbu'l-Ensar, 42; Müslim, İman, 259, 264, 272.
[209] ibn Kesîr, 11/357-360.
[210] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 450-451.
[211] Necm, 53/13-16.
[212] Nesâî, Saiat, 1.
[213] Fussilct, 41/11; Geniş bilgi için "İlk maddeden bulutsu kütleye geçiş" başlığı ile "Yer ve göklerin tek kütle hâli" başlıklarına bak.
[214] Hud, 11/7; Geniş bilgi için "Su âlemi" başlığına bak.
[215] Nesâî, Salat, I.
[216] Müslim, İman, 259; Ayrıca bak. İbn Kesir, 11/357.
[217] Celâl Yeniçeri, îslâmda Devlet Bütçesi, 200,242, 304.
[218] İbrahim, 14/24-25.
[219] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 451-454.
[220] Ahmed, Müsned, IV/10; Dârimî, Mukaddime, 9.
[221] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 454-455.
[222] Dârimî, Mukaddime, 9; Tirmizî, Menâkıb, 50 (Ha. No. 3625), Bâb fî âyât-ı isbâıı'n-nu-buvve, 5; Bağâvî IV/121, No. 4644; Hâkim, 11/618; Zehebî, 11/618.
[223] Buhârî, Al'ıma.6, Menâkıb, 25; Müslim, Eşribe,141-l42; Mâlik, Muvatta, Sıfat en-Nebî, 19.
[224] Müslim, Eşribe, 141.
[225] Zemahşerî, 1/172-173; İbn Kesîr, 1/279.
[226] Buharı, Menâkıb, 25.
[227] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 455-456.
[228] Buharı, Küsûf, 9, Nikâh, 88, Ezan, 91; Müslim, Küsûf, 9-10, 17; Nesâî, Küsûf, II, 17; Mâlik, Muvatta', Küsûf, 2; Ahmed, Müsned, V/137; İbn Hibban, Sahih, IV/21S, 223, No. 2830,2842.
[229] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 456-458.

YEDİNCİ BÖLÜM

GÖKLERİN FETHİ

A - GİRİŞ

Biz son olarak bu bölümde göklerin fethini ele alacağız. Yer yüzü insanlığı gökleri fethe adım atmıştır. Biz bunu takdirle karşılıyoruz. Göklerde dolaşmak ile oralardaki gezegenlerde konaklamak şüphesiz birbirinden farklı şeylerdir. Uzayın boşluklarında dolaşmak keşifler için gereklidir ve fakat bunu fetih saymak mümkün değildir. Fetih bizzat gezegenlere inmek, onlar üzerinde dolaşmak ve gezegenlerden uygun olanlarda konaklamak ve hatta sürekli yerleşim yerleri kurmak, demektir. Göklerin fethi, tamamının fethi anlamına da gelmez. Yıldız - güneşlere inemiyeceğimiz gibi, onlar gibi kendilerine inemiyeceğimiz veya erişemiyeceğimiz nice gezengenler olacaktır.

Göklerde hayat dolu yerler veya hayatı başlatmaya uygun yerler bulma ihtimali dâima mevcuttur. Göklerde hayat, oralardaki uygun yerlere bizim yerküremizden bitki, hayvan ve insan türünden canlılar götürmek suretiyle de başlatılabilir. Bu hem bir fetih ve hem de bir îmar ve ihya faaliyeti olur. Eğer göklerde bizimkinden daha yüksek bir sanayi ve daha ileri medeniyetler kurmuş dünyalar varsa insanlığın oralara sokulması mümkün olamaz. Eğer Amerika kıtası daha üstün silâhlara sahip olsaydı Avrupa 'mn o kıta insanlığını teslim alıp imha etmesine izin verilmezdi. Gökler için de aynı şey sözkonusu olacaktır. Medeniyetler birbirlerine denk olduklarında barış ortamı içinde uzlaşmak ve her iki tarafı memnun eden ilişkilerin kurulması imkân dâhiline girer. Dileriz, göklerde, bizim dünyamızın erişe-miyeceği bir sanayi ve erişilemez bir medeniyet ile karşılaşmayız. Veya in-sansız ve fakat içi bitki ve hayvan türleriyle dolu ve onlarınkinden ayrı sahipsiz dünyalarla karşılaşırız. Hatta hava ve su gibi, hayat için gerekli ilk nesnelerin oluşturulmasına imkân verecek gezegenler bulmak bile insanlık için çok büyük bir nîmet olacaktır.

Her ne olursa olsun insanlığın göklerde fethedeceği yerler olacaktır. Biz Kur'an-ı Kerim'in pek çok âyetinde, göklerde dolaşan yeryüzü insanlığına yapılan hitaplar buluruz. Göklere çıkış olayı Kur'an'da çok çeşitli münâsebetlerle dile getirilmiştir. Kur'an'da esas hedef, insanlığa hem Yüce Allah'ı ve hem de bu insanlığa bizzat

kendini tanıtmak ve böylece ona gerçek yönünü ve yolunu göstermek olduğundan diğer konular bu ana konular içine serpiştirilmiş bulunmaktadır. Şimdi biz bunları tek tek inceliyeceğiz. [1]

B - İNSANLIĞIN GÖKLERE GİDECEĞİNE İŞARET EDEN VE İNSANIN UZAYDAKİ BAZI DURUMLARINI KONU ALAN KUR'AN ÂYETLERİ

1 - Göklerin Keşfi

Var olduğu günden beri insan gökleri merak etmiş olmalıdır. Uzayı gözlemenin tarihi aslında insanın bu merakı ile başlar. Diğer bir değişle insanlığın tarih ile gökleri gözlemenin tarihi birbirlerine eşittirler. Gökler her nedense insan zihninde tamamiyle tehlikelerle dolu âlemler olarak yer etmiştir. Bu, sudaki balığın onun dışındaki âlemi öldürücü görmesi gibi bir şeydir. Gerçekte her canlı için kendi hayat ortamının dışı tehlikeli ve öldürücüdür. Göklerde cennetlerin varlığı da düşünülmüştür, fakat orası bu hayatın dışında kalmaktadır. Arş ise mükemmel bir âlem olarak insanın hiç bir zaman adım atamıyacağı bir yer olarak düşünülür. Buraya ne bu kâinat içinden ve ne de kıyamet sonrasının kâinatı içinden yükseliş mümkün değildir. Yüce Allah orayı yalmz kendine tahsis etmişe benziyor.

İnsan göklerden gelecek tehlikelere karşı oraları gözlerken bu arada elbet âlemde başka dünyalar olup olmadığını da merak etmiştir. Şu kadar varki geçmişte insanlığın elindeki imkânlar, gökler hakkında sağlıklı bilgiler toplamaya yeterli olmamıştı. Yapılan bazı tahminler ise insanı gerçekler karşısında gülünç duruma düşürücüdür. Meçhul, gizemli ve esrar dolu yerler olarak kalan gökler, peygamberler yolunun dışında kalanlar için birer ilâh durumuna bile geçmişlerdir. Meselâ B âbil böyle bir inancı yaşarken ve birer ilâh olarak gördüğü yıldızların hareketlerini yüksek kulelerden gözlem altına alırken bu inanca karşı çıkan İbrahim Peygamber (S)'i yakarak öldürme cezasına çarptırmış ve bunu başaramayınca da onu bölgeyi terke mecbur etmiştir. Kur'an'dan Öğrendiğimize göre Hz. İbrahim'in kendisi de bir insan olarak gökleri merak etmiş ve uzayı gözlemiştir.[2] Fakat yüce Allah ona Babil kulelerinden görülemiyen gerçekleri göstermiştir. Göklerin gerçek yüzünün İbrahim Peygamber'e gösterilişi Kur'an-ı Ke-rim'de şöyle bir ifâdeyle dile getirilir:

"Biz aynı şekilde İbrahim'e, kesin ilme erenlerden olması için göklerin ve yerin tüm idare ve hükümranlığını (: melekûtunu) göst eriyorduk'.[3]

Yer ve göklerin tümüne şâmil derİnleme bir gözlem imkânının- aklî ve ruhî kabiliyet olarak İlâhî güc tarafından Hz. İbrahim'e bahşedilmesinden sonra artık o evrenin kanunları hakkında gerçekleri ortaya koyuyordu; Yıldızlar ve onların uyduları yaratıcı güc değil, yaratılan güçlerdir.

Hz. İbrahim 'den çok sonra Fir'avn Hz. Musa (S)'nın yalancılığını ortaya koymak gayesiyle gökleri gözlemek için vezîri Hâmân'a yüksek bir kule yaptırttı. Firavn yukarılara doğru çıkarak Allah'ın uydurma bir varlık olduğunu göstermek istiyordu. Kur'an bize bu olayı da şöyle anlatmaktadır:

" Fir^avn dediki; Ey Hâman! Bana yüksek bir kule yap, belki ben o sebeplere; göklerin sebep ve yollarına erişirim de Musa'nın İlâhına yükselip çıkarım! Ben onun tam bir yalancı olduğunu düşünüyorum"[4]

Dünyanın pek çok yerinde ve her kıtada insanlar çoğu dinî olan çeşitli gayelerle gökleri gözlediler ve bu maksatla da değişik türden binalar yaptılar. Gök biliminin geliştiği çağımızda bile yeryüzünde hâla yıldız ve gezegenlere tapanlar bulunmaktadır. Dünyada cehaletin yakalarını bırakmadığı daha çok insan vardır. Göklerin keşfedilip kendi gerçeklerine uygun tanınması ise İslâmm temel isteklerinden biri olmuştur. Çünki Yüce, Kadir ve Bir Allah gerçeğine erişmenin en sağlıklı yollarından biri de budur. Hz. İbrahim'den sonra soyda ve peygamberlikte onu izliyen Hz. Muham-med (571-632 m)'in de tebliğ ve öğretileri içerisinde yerküremizin ve göklerin yeri çok büyük olmuştur. Biz araştırmamız içerisinde bunu açıkça görmekteyiz. Hatta H z. Peygamber (S) gökleri dolaştığını ilân ederek insan düşüncesine oraların gidilemiyecek yerler olmadığı şuurunu yerleştirmiştir. Kıır'an'da, onun gönderildiği insanlığın, Hz. İbrahim misâlinde olduğu gibi, yer ve gökleri derinlemesine keşfedip kavrıyacak bir seviyeye çıkarılacağı müjdesi verilmiştir. Gerçekten insanlık bu alanda ileri adımlar atmaya başlamış bulunmaktadır. Şu kadar varki insanlığın bir " mîrac " boyutunda evreni kavraması ve ona nüfuz etmesi düşünülemez. Başarı ne kadar büyük olursa olsun o, mîrac karşısında küçük kalır. Çünki Peygamber'e evrenin tüm ufuklarını ve tüm boyutlarını açan Yüce Güç 'dür. Diğer yandan miracın, insanlığı aşan manevî boyutları vardır.

Kur'an-ı Kerim'de, tüm yerler-gökler ve varlık, hatta bizzat insanın kendi yapısı hakkında verilen bilgilerden o kadar emin olunmuşturki, insanlık bunları keşif

yolunda ilerledikçe kendisini bütün açıklığıyla Kur'an gerçeği karşısında bulacağı çok kesin vurgulanmıştır. İşte Kur'an'daki ifâde şöyledir:

" Gerek onları çevreliyen âlemlerdeki ve gerek onların kendi var-lıklanndaki (varlığımızın belgeleri) âyetlerimizi onlara göstereceğiz. Sonuçda Kur'an'in gerçek olduğu onlar için apaçık ortaya çıkacaktır. Rabbİnin herşeyi görüp bilmesi sana yetmezmi.[5]

Daha önce de açıkladığımız gibi "âyet" kelimesi, bir şeyin varlığını ve gerçekliğini ortaya koyan sağlam belgeler ve deliller anlamına geliyor. Burada varlığı ve gerçekliği sözkonusu olan Yüce ve Bir Allah ile Onun, Kur'an'da açıkladıklarıdır. Tüm kâinat ve varlık, Yüce, Bir Allah'ın varlığına ve Kur'an'in da gerçekliğine birer belge ve delil niteliğindedirler. Varlık ve kâinat âyetleri tanındıkça bu ikisinin gerçekliği apaçık ortaya çıkacaktır. Âyette geçen ve bizim, âlemler, diye tercüme ettiğimiz "âfak" kelimesi bir kısım müfessirlerce, yer ve gökler olarak yorumlanmış ve ondan sonra gelen "enfüs" kelimesi de insanın maddî ve ruhî yapısı olarak anlaşılmıştır.[6] Gerçekten bilim her iki alanda da önemli aşamalar kaydetmiştir. Burada konumuz açısından önemli olan bilim çağına gelineceğinin ve göklerde keşiflerin baş Uyacağının Kur'an'da haber verilmiş olmasıdır. İnsanlar artık gökle ilgili gerçekleri bizzat oralara gidip öğrenebileceklerdir. Nitekim bu yola girilmiş bulunmaktadır.

Gerçek bir dinin varlığa ve tabiata aykırı bir yanı bulunmaz. Bu bakımdan dinden aldığımız bilgilerle tabiattan ve evrenden aldığımız bilgiler arasında, eğer doğru ahnmışlarsa, bir çelişki olmaz. Hz. Peygamber insanların uzaydan bilgi toplama arzularını şöyle dile getirmiştir:

" Eğer din süreyya yıldızında olsaydı fâris milletinden bazı adamlar oraya gider ve o ilmi oradan alırlardı".[7]

Hz. Peygamber bu konuşmasını Selmân el-Fârisî (r.)'nin kendi yanında bulunduğu bir sırada yapmış ve onun gerçek dini arama hırsını dile getirirken arap olmıyan unsurların da bilime yapacakları katkıyı anlatmıştır. İslâmiyet bilimi dinden ayrı bir şey değil onu dînin bir parçası ve bir uzantısı olarak görmüştür. Gerçek din gerçek bilimle kucaklaşıp bütünleşmekte tereddüt göstermez. Bütünleşmenin olamadığı bir yerde ya din iyi anlaşılamamıştır veya bilim diye ortaya konulan şey varlığın gerçeklerine uygun değildir. Gerçek bir bilim o konudaki varlığa ilişkin âyetlerin en doğru tefsiri olacaktır. Ancak bilimi ortaya koyan insan belli bir yere kadar varacak fakat İlâhî Beyan daha da ötelere ışık tutmaya devam edecektir. Uzayı keşif ve oralardan veya oralar hakkında bilgi toplama insanlığa göklerin

fetih yolunu açmış olur. Uzay ve varlığa ilişkin gerçeklerin ortaya konulması bilim çevrelerinde pek çok dinin yıkılışını da beraberinde getirecektir. Kur'an kendi gerçeğinin ortaya çıkması için bu yönde ilmî çalışmalara destek vermektedir ki biz buraya kadar bununla ilgili pek çok Kur'an âyetine yer vermiş bulunmaktayız. Uzayın keşif ve fethini hararetle bekliyoruz. [8]

2 - Göklere Çıkmanın Zorlukları Ve İmkânları

Göklere doğru yükselip çıkmanın kolay bir şey olmadığını herkes bilir. İnsanoğlu birkaç metre yukarıya bile sıçnyamıyor. Bedenî yetenekleriyle uçmaya müsait olmayan insan, akıl gücüyle, kendini uçuracak âlet ve maki-nalar yapabilmiştir. Göklere yükselip gitmenin pek çok zorlukları arasında, havasızlık ve yer çekimi iki önemli engeli teşkil ederler. Geçmişte insan hava tabakasının belli bir mesafeden sonra bittiğini bilemiyor ve sonsuza doğru boşlukların hava ile dolu olduğunu düşünüyordu. Kur'an-ı Kerîm 'de, göğe çıkacak olan insanın karşılaşacağı zorluklar arasında havasızlığa işaret edilmiştir. Bu gerçek orada başka bir münâsebetle şöyle dile getirilmiş bulunuyor:

"Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun göğsünü İslama açar. Kimi de sapıklık içinde bırakmayı dilerse, sanki göğe çıkıyormus gibi onun göğsünü daraltıp ona zorluk verir. Allah, îman etmiyenlere iste bunun gibi murdarlık çökertir".[9]

Burada uzaya doğru çıkmakta olan bir adamın göğsünün daralıp sıkışacağı ve nefes alma zorluğunun ortaya çıkacağı, dolaylı olarak anlatılır. Kalbini Kur'an gerçeklerine açık tutmıyan ve gerçeklerin oraya nüfuz etmemesi için onu tıkayan kimse göğe çıkarken havasız kalan adamın durumuna benzetilmiştir. Bunlardan birinde gerçekler ötekinde ise hava içeriye nüfuz etmemekte ve her ikisi de biri manen öteki de maddeten kararıp ölmektedirler. Geçmişte müfessirler bu âyete dayanarak insanın göğe çıkma imkân ve yeteneklerinin olmadığını ileriye sürmüşlerdir.[10] Onların devrinde sanayinin bu düzeye gelmediği açıktır. Bu âyette, göğe çıkarken karşılaşılacak zorluklardan biri olan havasızlığa dikkat çekilmiş bulunulmaktadır.

Yerden havalanıp uzaya giderken insanın karşısına çıkacak olan diğer bir zorluk bilindiği gibi yer çekim gücüdür. İnsanın beden olarak uçma yeteneklerine sahip olmamasına karşın o, kendini uçuracak âletler yapma güc ve yetenekleriyle donatılmıştır. Gerek akıl gücü ve gerek ellerinin mahareti onu yer çekimini yenecek âlet ve cihazlar yapmada başarılı kılmıştır. Kur'an-ı Kerîm'de, yüksek bir

güce sahip olunmadan yerin ve göklerin aşılamıya-cağma bir âyette şöyle değinilir:

" - Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çevresini aşıp içenlere gitmeğe gücünüz yetiyorsa haydi aşıp gidin. Fakat büyük bir güc vasıtasıyla olmadıkça sizler oraları asla aşıp içerilere gidemezsiniz.

- Öyleyse Rabinizin hangi nimetlerini yalanlıyabilirsiniz!

- (Göklerin ve yerin çevresini aşarak içerilere nüfuz ettiğinizde) üzerinize yalın bir ateş alevi ve kıvılcımlarla bir duman salıverilir de sizler birbirinizi yardımlaşıp kurtaramazsınız".[11]

Bu âyetlerde gerçekten geçmiş müfessirlerin yorumladıkları gibi Allah'ın nihaî azabı ile kuşatılan insanın bundan bir kaçış yeri bulamıyacağı mı anlatılmak isteniyor,[12] yoksa bunun ötesinde, insana; dünyayı aşması, bir güneş ailesinden ötekine ve bir gökadadan diğerine doğru yol alıp gitmesi ve buradan da daha ötelere; her bir göğün hududunu aşıp ötekine geçme çağrısı mı yapılıyor? Bunu kesin bilemiyoruz. Şu kadar varki biz bu âyetlerden; insanın büyük bir güc yardımıyla dünyayı aşıp gideceği ve göklerin bazı bölgelerinde yalın ateş kıvılcımları olan "şuvaz: ve ayrıca da öldürücü gazlardan ibaret bir duman "nuhas: veya diğer bir anlamıyla ba-kırımsı bir mâden eriyiğine mâruz kalacağını öğreniyoruz [13]Daha önce de değindiğimiz üzere bu gibi durumlar yerkiitlesi iç tabakalarında olabileceği gibi bunlar yıldızlardan ve hatta bazı gezegenlerden de kaynaklanırlar. İlgili âyet aslında göklere nüfuz ve gökleri aşmaktan söz ettiğine göre İnsanoğlu bu gibi durumlarla elbet oralarda karşılaşacaktır. Bu âyetin, göklerin derinliklerine nüfuz etme anlamının yanı sıra yerkütlesinin derinliklerine nüfuz etmekten de söz ettiği düşünülebilir. Burada aşılıp geçilmesi istenen ve kutrun çoğulu olan "aktar:" merkez esas olmak üzere yerkütlesinin ve göklerin çevreleri anlamına gelmektedir.[14] Burada esas anlatılmak istenen şudurki insanın gerçeklerden kaçması mümkün değildir ve her gittiği yerde o kendisini İlâhî Güç tarafından kuşatılmış bulacaktır. Bu şimdi böyle olduğu gibi kıyamet sırasında da böyledir ve yüce Allah'ın hükümranlık ve idaresi altında olmıyan hiç bir yer yoktur. Müfessir-filozof Fahruddin er-Râzî (ö. 606 h/1210 m) gökleri aşıp gitmekle ilgili bu meydan okyucu çağrının öteki hayatta yapılacağı ihtimalinin daha güçlü olduğunu kayde-der.[15] Biz sözkonusu bu âyette zaman olarak herhangi bir kayıt bulamadığımız için olayı genel zaman içerisinde ele almayı daha uygun görüyoruz. Diğer yandan âyette sözü edilen ve etki alanı içerisinde mutlak ölüme götüren yakıcı, zehirleyici ve boğucu nesneler sâdece göklerde değil yerküresi iç tabakalarında da bulunmaktadırlar.

Bİzim, aşıp gitme, anlamını verdiğimiz sözkonusu âyetteki "nufûz:" fiiline tefsircilerin pîri sayılan İbn Abbas (ö. 68 h/687 m) diğer bütün müfessirlerden farklı olarak "bilme" anlamını vermiştir. Ona göre burada insanlar yer ve gökleri öğrenip bilmeğe çağırıldılar. Fakat onlar bu konuda Allah'ın yol göstermesine muhtaçtırlar.[16] Bir şeye nüfuz etme onun mâhiyetini kavrayıp bilme anlamına da gelirse de burada, doğrudan, sözkonusu yerlere gitmenin kastedildiği açıktır. Sözkonusu yerlere doğru insanı götürecek olan büyük güce âyette "sultân: OIM«" denilmiştirki pek çok müfessir buna iktidar ve kuvvet anlamını vermişlerdir. Kur'an'ın garib kelimeleri üzerine eser yazan ve bu alanda ilklerden sayılan İbn Kutey-be (ö. 276 h/889 m) ise ek olarak ona "kahr" ve daha açık ifâdeyle zor kullanıp hükmetme anlamını vermiştir.[17] Biz buna göre insanın, kendine direnen ve zorluk çıkaran güçleri altedebilecek bir kuvvetle göklere nüfuz etmeğe devam edeceğini söyleyebiliriz. Şu kadar varki kaydettiğimiz âyette de belirtildiği üzere kurtuluşu olmıyan tehlikeli bölgeler vardır. Bundan da anlaşılan şudurki insanın ayak basamıyacağı kütleler ve gidemiyeceği alanlar ve daha da ötesi semtine uğnyamıyacağı âlemler vardır. O halde başarı mutlak olmiyacak ve göklerin fethi kendi imkânlarıyla sınırlı kalacaktır. Ancak bunlardan bazı bölgelere geliştirilmiş insansız cihazlarla ulaşmak mümkün olabilir.

Göklere yükselip gitmenin engelleri karşısında bulunacak bazı çareler de vardır. Göklere gidişi imkân dâhilinde gören Kur'an buna ilişkin çarelerin bulunmasından da söz etmiştir. Kur'an bir din ortaya koyan bir kitab olarak ve üslûbu gereği gerçeklerin bir kısmını doğrudan değil de değişik vesilelerle ortaya koyar. Meselâ şu âyette, inkarcıların, bir takım çareler bulup sebeplerine tutunarak göklere çıksalar bile Allah'ın hükümranlığını ve ona âit işleri kendi ellerine alamıyacakları ihtarı yapılırken şöyle denilir:

" Yahut göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunanların idare ve hükümranlığı onların elindemidir? Böyle diyorlarsa sebeplerine yapışıp yolunu bularak göğe yükselsinler"[18]

Görüldüğü gibi bu âyette sebeplerine tutunarak göklere yükselişin gerçekleşebileceği ifâde edilmektedir. Burada esas anlatılmak istenen, İlâhî İktidara ve dini ortaya koyan vahiy kaynağına hiç bir zaman müdahale imkânının bulunamıyacağıdır. Bunun için inkarcı insanlar bu konudaki acizliklerini görsünler diye ellerindeki imkânları kullanarak göklere yükselip gitmeğe çağrılmışlardır. Vahyin geliş süresi içinde dini kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek istiyen inkarcılar bunu başaramadılar. Din tamamlandıktan sonra da günümüze kadar tarih içinde bir kısım insanlar ve hatta bazan iktidarlar dini kendi düşünce ve

arzularına göre şekillendirme yoluna gittiler. Bunların vahye doğrudan müdahele etmek i st'iy enlerden bir farkları bulunmaz.

Bazı müfessirler âyette geçen " esbâb" gök yolları ve gök kapıları olarak yorumladılar. Hatta ilk İslâmî asır müfessirlerinden Dahhak (ö. 105 h/723 m) burada yedinci göğe çıkılmasından söz edildiği görüşündedir.[19] İran ve Türk illerinde yetişip gene bu bölgelerde ilmî faaliyetlerine devam etmiş olan F. er-Râzî'nin dediği gibi gerçekten bu âyette, bütün evrene hükmettiklerini zanneden ve bu sebeple vahyi kendi ellerine alıp arzularına göre bir peygamber tayin etmek istiyenler A r ş 'a kadar çıkıp yükselmeğe davet ediliyorlar.[20] Tabiiki bu noktaya kadar varmak mümkün değildir ve nereye gidilirse gidilsin İlâhî Gücün her yerde hükmünü icra ettiği görülecektir. Mekândan münezzeh olan yüce Allah'ın hükümranlığını hiç bir yerden kısıtlamak ve Onun iradesine el koymak mümkün değildir.

Biz Kur'an'da yaklaşık benzer şeylerin anlatıldığı başka bir âyet daha görmekteyiz. Fakat müfessirlerin, hemen hepsi diyebileceğimiz büyük çoğunluğu ona bizim tercih ettiğimizin dışında bir anlam vermişlerdir. Bu çoğunluğun anlayışı yönünde bu âyeti tercüme ettiğimizde şöyle bir anlam ortaya çıkmaktadır:

"Herkim Allah'ın, dünya ve âhirette, Peygamber'e asla yardım etmiyeceğini düşünüyorsa o kimse tavana bir ip uzatıp atsın (:ipi bağlayıp boğazına geçirsin) ve sonra da onu kessin (Peygamberi çekememenin hıncı ile intihar etsin) ve bu kimse şimdi baksın, acaba hîlesi, öfke duyduğu şeyi gerçekten engelliyecekmi.[21]

İbn Abbas (r.) dan başliyarak hemen bütün müfessirlerin âyete verdikleri anlam böyle olmuştur. Kaynaklardan öğrendiğimize göre İslâmî ilk asır âlimlerinden İbn Zeyd ilk defa, âyette geçen ve gerçek anlamı gök olan "semâ" kelimesini, ev tavanı değil de kendi aslî anlamında ele almış ve buna göre de âyetin anlamı tümüyle değişik olarak ortaya çıkmıştır. Buna göre artık âyetteki " sebeb " kelimesine de ip değil, bir yol ve bir çâre anlamı verilecektir. Gene bu anlayışa göre, burada kişinin, ipi keserek kendini îdam etmesi gibi bir anlam sözkonusu değildir. Burada esas sözkonsu edilen göğe bir yol bulup çıkarak vahyi ve Peygamber (S)'e gelen yardımları eğer güçleri yetiyorsa oradan durdurmaya çağırmak ve onların bu alanda yerde olduğu gibi göklerde de aczini ortaya koymaktır. İlk tefsir müelliflerinden Taberî (224-310 h/838-922 m) ve diğer bazı müfessirlerden öğrendiğimize göre İbn Zeyd, Peygamber'e gelen vahyi durdurmak istiyenlerin, en son bunu kaynaklarından yâni göklerden kesmeğe uğraşacakları, açıklamasını yapar.[22] İki ayrı anlayışa da yer veren Fahruddîn er-Râzî de bu ikinci anlayışı daha doğru görür veEbû Müslim'i de[23] bu anlayışa sahip

olanlar arasında gosterir.[24] Sözkonusu âyeti bu anlayışa göre ele aldığımızda, gerçekten birincisiyle hiç ilgisi olmayan şöyle bir tercüme ortaya çıkacaktır:

"Herkim Allah'ın, dünya ve ahrette Peygamber'ine yardım etmiyeceğini sanıyorsa o, göğe erişmek için bir yol ve çâre bulsun da oradan (Peygamber'e gelen vahiy ve yardımları) kessin ve baksın bakalım hîle ve çâresi öfke duyduğu şeyi engelliyebilecekmi!"

Bana göre de en doğru anlayış budur ve bu anlamı ile âyet ondan önce açık-ladığımız âyetle de anlam ve hedefler bakımından benzerlik içindedir. Bu âyetlere göre göklere çıkan insanlar oralarda dahi vahyin kaynağına erişemi-yecekler ve onlar heryerde yüce A11 a h 'in mülk ve hükümranlığı içinde kalacaklardır. İşte bu gerçek Kur'an 'da dile getirilirken İnsanoğlunun göklere çıkıp oralarda dolaşabileceği imkânları olduğu da bu vesileyle açıklanmış olmaktadır. Her iki âyette bu imkânlar " s e b e b " kelimesiyle ifâde edilirken onlardan önce açıkladığımız âyette bu, iktidar ve aym zamanda büyük güç anlamına gelen "sultan" kelimesiyle anlatılmıştır. İnsan kendi yeteneklerinin boyutlarını kavnyabilirse varabileceği hedefleri daha iyi belirler. Fakat o herşeyden önce Yüce İrâdenin dışına çıkmamalıdır. İnsanın Yüce, Kadir veBir Allah'ın hâkimiyyeti dışına ve hükümranlığı dışında bir yere çıkması mümkün değildir. Yüce Allah, tüm kâinat ve varlık içinde olduğu gibi O, varlığın dışında da vardır. Yokluk madde bakımından yokluktur. Allah'ın mevcudiyet ve varlığı ve Onun sonsuz gücünün kuşatıcı-lığı bakımından yokluk yoktur.

Göklerin keşif ve fethinde en önemli engellerden biri hiç şüphesiz mesafelerin korkunç uzaklığıdır. Bu mesafeleri günümüz uydularıyla aşmak mümkün değildir. İnsan yeni bir hız bulmak zorundadır. Işık hızına yakın bir hız veya onun ötesinde bir hız; Bu da ancak nur hızı veya başka bir hız olabilir. [25]

3 - Kur'an'da Göklerdeki İnsana Yapılan Hitaplar Ve Onun Gökteki Bazı Durumlarını Dile Getiren Âyetler

Biz, şu veya bu sebeple insanı göklere yükselip çıkmaya çağıran âyetleri bir önceki konuda gördük. Bu âyetlerden sonra artık biz bazı âyetlerde, göklerin kapılarını zorhyan ve buradan içeri adını atıp göklerde dolaşan insanlara ilişkin durumların ele alındığını ve onlara bazı uyarılar yapılıp emirler verildiğini görürüz. Kur'an inanmıyan insanlarla mücâdele eder ve inananlara da görevlerini bildirir ve onları insanlık ve kullukta ileri merhalelere ulaştırmya çalışır. Bu sebeple orada, Kâinatla

ilgili gerçekler ve insanın bu âlem içindeki yeri ve durumu bazan her iki insan çeşidine yapılan hitaplar içinde dile getirilir. Meselâ bu Kitapta, göklerin kapısından içeri giriş sırasında inkarcıların ruh halleri şöyle anlatılır:

" - Biz onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalar, yine de onlar; Gözlerimiz sarhoşluktan döndürüldü, daha doğrusu biz büyülenmiş zümreleriz, derler.[26]

- Andolsun Biz gökte birtakım burçlar yapmış ve temaşa edenler iğin onları süslemişizdir" .[27]

Burada önlerindeki hiç bir gerçeğe inanamıyan ve Kur'an'ın açtığı ufukları göremiyen insanlar anlatılıyor. Kapıların açılması demek, bir mekâna girişe imkân vermek ve müsaade etmek demektir. Yoksa bu, gerçekten bir kapı değildir. Burada hemen burçlardan sözedilişi; kule saraylar benzetmesiyle bir takım âlemlerin giriş kapılarını düşündürmek için olmalıdır. Burada, göğe adım atan ve yıldızlar ile burçlar arasında dolaşan insanın şaşkınlığı ve büyülenmiş hâli dile getiriliyor. Bunun gibi İslâm gerçeği ile karşılaşan ve onun mükemmelliğini gören ve fakat bir türlü inanmak istemiyen, geçmişlerini bırakamıyan insanlar da böylesi bir şaşkınlık içinde telâşa kapılmışlardır. Bu olay göklerde insanın düşeceği şaşkınlığa benzetilmiştir.

Burçlar yeryüzünden temaşa edildikleri gibi uzayın derinliklerinden de temaşa edilebilirler veya bu derinliklerde insanın karşısına başka burç görüntüleri ortaya çıkabilir. Fakat onları seyredilebilir bir yakınlıktan seyretmek herhalde çok büyüleyici olur. Ve belkide; "Nerede olursanız olun, isterse yüksek burçlarda olun, ölüm size gelecektir" W âyeti, yeryüzündeki müstahkem ve yüksek kalelerden değil göklerdeki burçlardan sözetmekte ve bu burçlara dâhil bazı gezegenlere yerleşenlerin de orada ölümsüz olamıyacaklannı anlatmaktadır. Göğe çıkıp orada gördüklerinden şaşkına dönecek olanların melek-lermi yoksa insanlarını olacağı hususu ilk devir müfessirleri arasında ihtilâf konusu olmuştur. Basra'nın ünlü âlimlerinden Hasan el-Basrî (ö. 110 h/728 m) burada muhaliflerine karşı gelerek faraza oraya çıkacak olan insanın şaşkınlığını esas almıştır. Melekler zaten gökleri tanımaktadırlar.

Kur'an'da, Allah'ın yüce gücünün takdiri için yerkürenin olduğu kadar gökyüzünün de incelenmesi istendi. Bu cümleden olarak elimize aldığımız, üzerinde dolaştığımız yahut gözümüzün gördüğü tüm nesne ve varlıkların incelenmesi bu Kitapta karşımıza bir esas olarak çıkmaktadır, içlerinde dolaştıkları âlemlerde Allah'ın birlik ve yüceliğini göremiyenler Kur'an-ı Kerîm'de

kınanmışlardır. Göklerde dolaşıp da oralarda bir Yaratıcının varlık belge ve delillerine aldırış etmiyenler de bir âyette bu kınananlar arasında yer almışlardır. İlgili âyetin anlatımı şöyledir:

" Göklerde ve yerde nice deliller (.-âyetler) vardırki o insanlar, aldırış etmeden bunların üzerine basar geçerler"

Bu âyette, içlerinde dolaşacağımız göklerin ve belkide üzerlerinde ya-şıyacağımız gezegenlerin yerküresi gibi bir incelemeğe tâbi tutulması öngörülmüş olmaktadır. Bu âyet konumuz açısından gerçekten çok ilgi çekici bir anlatıma sahipken, insanoğlunun göklerde dolaşmasını düşünemiyenler âyeti değişik biçimlerde okuyarak insanı sâdece yerküresi üstünde dolaşır hâle ge-tirmişlerdir.[28]

İnsan artık göklerdedir ve bununla beraber onun yeryüzünde olduğu gibi oralarda da acizlikleri vardır ve belkide o, göklerde daha fazla âcizdir. Heryerde Allah'ın yardım ve himayesine ihtiyacı olan insan, sorumluluklarından kaçamaz ve bu konuda Allah'ı altedemez. Kur'an'ın bunları anlatan âyetleri de gerçekten konumuz açısından ilgi çekicidirler ki onlardan birinde meselâ şöyle denilir:

" Siz ne yeryüzünde ne de gökte Onu âciz bırakamazsınız. Siz Allah'tan başka bir dost ve yardımcı da bulamazsınız"[29]

Kendi konusunda benim en çok ilgimi çeken ve yaratma olayının nasıl baş-ladığının araştırılmasını istiyen ve sürekli oluşumlar ile yeniden yaratılışlara dikkat çeken bir âyetin hemen ardından böyle bir âyetin gelmesi hayretimizi bütün bütüne artırmaktadır. Varlık başlangıcının araştırılması istenen söz-konusu âyette ise şöyle denilir:

" Deki yeryüzünde gezip dolaşın da bakıp araştırın; Allah yaratmaya ilkten nasıl başlamıştır?"[30]

Sonuçta bu araştırmalar insanı göklere doğru götürecek ve insan kendini oralarda bulacaktır. Bir kısım bilginler Allah'ın göklerde de acze dü-şürülemiyeceğini anlatan bu yukardaki âyetin tefsirinde; göklere çıkan insanın orada da Yaratıcı'dan kaçamıyacağını dile getirdilerki biz bu tür açıklamalara ilk müelliflerden Taberî'nin eserinde de rastlamaktayız. İlk İslâmî asır müfessirlerinden İbn Zeyd; arzlar halklarının kendi arzlarında, gökler ehlinin de göklerde Allah'ı acze düşüremiyeceklerinden söz etmiştir.[31] Onun çoğul olarak kullandığı arzlardan ne kasdettiğini kesin olarak bilemiyoruz. Türk Harzem ilinden Zemahşerî (ö. 1143 m) de, insan göklerde olsa bile Allah'ın hüküm ve idaresinden

kaçamıyacağını anlatır![32] ki biz benzer bir açıklamayı Fahru d din er-Râzî'de ve daha başka tefsir kay-

naklannda da görürüz.[33] Endülüslü Kurtubî (ö. 671 h/1272 m) gibi bir kısım müfessirler ise buradaki hitabı yeryüzünde insanlara göklerde de oraların ehline yâni meleklere tahsis etmişlerdir.[34] Oysa sözkonusu âyette görünürde meleklerden söz edilmemektedir. Nitekim buna benzer bir anlatıma sahip olan şu âyette de doğrudan insanlara hitab edildiği görülür:

" Bunlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görmedilermi? Halbuki onlar kuvvetçe bunlardan daha güçlü fliler. Ne göklerde ne yerde hiç bir şey Allah'ı âciz bırakamaz. O her şeyi bilen ve herşeye gücü yetendir"[35]

Acaba bu âyette insanların bazı gezegenlerde oluşturacakları toplumların ve kuracakları medeniyetlerin günâhlar ve yanlışlıklar yüzünden oralarda da yıkılacakları mı anlatılmak isteniliyor? Tabiiki burada son olarak tüm canlı yaratıklara hitab edilmiş olabilir. Fakat âyetin baş tarafında doğrudan inanmıyan insanlara hitab edildiğinden âyetin "Allah'ın göklerde de âciz bırakılamıyacağı"na ilişkin son bölümü de öncelikle melek ve cinlere değil insanlara yöneltilmiş olacaktır.

Yüce Allah göklerde de kendisine ibâdet edilmesinden ve insanın Ona kulluğundan vazgeçmemekte, yeryüzünde insandan istediklerini oralarda da istemektedir. Şu âyetlerde bu durumu açıkça görmek mümkündür:

" - Haydi akşama girdiğinizde ve sabaha kavuştuğunuzda Allah' ı teşbih edin.

- Göklerde ve yerde hamd Ona mahsustur; Gündüzün son bölümünde ve öğle vaktine eriştiğinizde de Onu teşbih edin".[36]

Bu âyetlerde namaz kılınacak vakitler tâyin edilmiştir. Burada ilgi çeken nokta, insandan göklerde de hamd etmesi ve daha doğrusu oralarda da, bir hamd ve şükür ifâdesi olan namaz ibâdetinin ondan istenmesidir. İnsan burada belirtilen zamanları bulduğunda göklerde de namaz ibadetiyle yükümlü kılınmıştır ki bu da elbet mü'min bir kişi olacaktır. Böylece göklerde de dünyada olduğu gibi inanan ve inanmıyanlar ve çeşitli dinler yerlerini alacaktır. İnsanlığın evrenle ilgili bilgi seviyesinin yeterli olmayışı sebebiyle geçmişte bu gibi âyetler müfessirlerin dikkatini çekmemiş veya onlar daha önce de belirttiğim gibi bazı müşterek genel ifâdeleri ayrı ayrı muhataplara meselâ yeryüzünde insanlara gökte de meleklere yöneltmişlerdir.

Hak ve bâtıl din ve mezheplerle bunların öngördüğü tüm ibadetler ve ahlâk da elbet buradan göklere giden insanlarla oralara taşınacaktır. İslamda-ki namaz, oruç ve zekât gibi vecîbeleri oralarda yerine getirmek zor olmayacaktır. Kıble tâyinine gelince bu bir uzmanlık ve ictihad işi olacaktır. Hac İbadetinde ise bir zorluk olacağı açıktır. Göklere giden müslümanların Bey-tullah'ı bu yerküresindedir. Hac için oradan buraya geliş ise kolay olmayacaktır. Kur'an'da haccm "Beytullah'a bir yol (imkân) bulanlara farz oldu-ğw"nun bildirilmesi (Âl-İmrân, 99) bu konuda anlamlı ve de rahatlatıcı bir ifade olmaktadır.

Müslim ve gayri müslim olsun buradan göklere gidenler genel anlamıyla Hz. Muhammed'in ümmeti olma durumlarını kaybedemezler. Eğer bu dünyanın insanlığı faraza göklerdeki başka dünyaların insanlık ve dinleriyle karşılaşırlarsa durum ne olacaktır? Şüphesiz İslâm orada da kendisi gibi tevhîd inancına sahip en son gelmiş bir dinle karşılaşacaktır. Hz. Peygamber'in daha önce gördüğümüz; "Yedinci arza gönderilen bir insanın orada da gene Allah ile karşılaşacağını" bildiren sözleri buna imkân vermektedir. Allah heryerde aynı Allah'dır. Her yerküresinde temel İslâm inanç esasları ve hukukun temel ilkeleri aynı olacaktır. Ancak her yerin şartlarına göre teferruat elbet farklı olma durumundadır. Şu kadar var ki her yerküresine gönderilen peygamberler İbn Abbas'mda belirttiği gibi farklı kişiler olacaktır. Bu farklı dünyalara gidip yerleşenlerin buradaki İslâm yerine oradaki İslama uymalarının cevazı herhalde o zamanın insanlannca tartışılacaktır. Şu bir gerçektir ki Allah'ın gönderdiği bir din nerde ve hangi zamanda olursa olsun o İs1âm 'dır. Uyulması gereken ise en son olandır.

Konumuz açısından en dikkat çekici âyetlerden biri de En^am sûresi 3. âyettir ve bu âyet müfessirler tarafından çok değişik tarzlarda anlaşılmış ve gördüğüm kadarıyla türkçe tercümeler de genel anlayışın etkisinden kurtulamamış ve bu tercümelerde benim tercih ettiğim doğrultuda bir tercüme yapılamamıştır. Sözkonusu âyete bizim tercih etmediğimiz iki ayrı anlam verilmiştir ki bunlar da şöyledir:

a - " O, göklerde de yerde de (tek) Allah'dır. O sizin gizlinizi de açığınızı da bilir. O (iyi ve kötü) ne kazanacağınızı da bilir"

b - O, göklerde (tek) Allah'dır ve O, yeryüzünde sizin gizlinizi de açığınızı da bilir..."

Pek çok müfessirin eserinde bu âyete üçüncü bir ihtimal olarak verilen bir anlam daha vardır ki ben burada bu muhtemel anlamı daha çok tercih etmekteyim. Bir ihtimal olarak düşünülen bu anlama göre âyetin tercümesi şöyle olmaktadır:

" O, Allah'dır ve O hem göklerde ve hem yerde sizin gizlinizi de açığınızı da bilir ve O (iyi ve kötü) ne kazanmakta olduğunuzu da bilir"[37]

Ayetin bu tarzda anlaşılıp tercüme edilmesine dil yönünden bir engel bulunmamaktadır ve üstelik Lokman (S)'ın, oğlunu bilgilendirmek için yaptığı konuşmayı ele alan âyet de bu tercümeyi desteklemektedir. Konumuz açısından önem taşıyan Lokman'ın oğluna nasihati da şöyledir:

" Yavrucuğum! Yaptığın iş (iyi veya kötü) bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa ve bu (iş) bir kaya içinde yahut göklerde veya yeryüzünde yapılmış olsa genede Allah onu (senin karşına), getirir. Doğrusu Allah en ince işleri görüp bilen ve herşeyden haberdar olandır"[38]

Bu âyete göre insanın iyi veya kötü göklerde yapacağı bir iş Allah'a gizli kalmayıp Onun tarafından tesbit edilecektir. Değişik anlamlar verilen bir önceki âyette de esas itibariyle anlatılmak istenen budur. Müfessirler her nedense bu son âyette geçen ve bizim kaya diye tercüme ettiğimiz "Sahra: gökler ötesinde bir başka âlem olma ihtimali üzerinde durdukları haldef[39] bu âyetin; insanın göklerdeki iş ve hareketleriyle ilgili kısmı üzerinde pek durmamışlardır.[40] Aslında bu ve benzeri âyetler, övgüye lâyık iyi ve güzel işlerle insana yakışmıyan kötü işlerin yerde olduğu gibi göklerde de aynen izleneceğini anlatıyorlar. Bütün bu Kur'an âyetlerinde uzay çağı insanları daha o zamandan bilgilendirilip uyarılmakta ve Din olayı göklere de taşınıp götürülmektedir.

Akıllı olarak yaratılıp kendi dünyası içine konulan insan bu dünya üzerinde ve bu dünya dışında nereye giderse gitsin akim hesabını verecektir. Bu akıl ve bu yetenekler ona Yüce İrâde'ye karşı çıkmak için değil Onu anlayıp Ona uymak için verilmiştir. Yüce Yaratıcının bu irâdesi ilâhi kitaplarda ve en son olarak da bu kitapların sonuncusu olan Kur'an-ı K e -rîm'de tecelli etmiştir. Orada sâdece insanla Allah, insanla insan arasındaki ilişkiler değil aynı zamanda insanla varlık ve kâinat arasındaki ilişkiler de tanzim edilmiştir. Fakat hepsinde de hedef yüce Allah'a yönelmek olmuştur. [41]

4 - Yerler Ve Gökler Arası İlişkiler

Biz burada yerlerde ve göklerde yaşıyan veya göklerin fethinden sonra oralara giden insanlarla dünyalılar arasındaki ilişkilerden ve ayrıca yerle gökler arası fizikî ve manevî ilişkilerden söz edeceğiz. Fakat bizim esas gayemiz fetih olayının ve onunla birlikte yerle gökler arası beşerî ilişkilerin gerçekleşip gerçekleşmiyeceğini ortaya koymaktır. Kur'an-ı Kerîm'de iki ayrı âyette yerle gökler arası ilişkiler çok düşündürücü bir anlatımla ortaya konulmuştur. Bu âyetlerden biri Hadîd

sûresindedir ve ilk baştan orada; yer ve göklerdeki her şeyin Allah'ı teşbih edip yücelttiği ve yer ile göklerin idare ve hükümranlığının Allah'a ait olduğu anlatıldıktan sonra şu anlamda bir âyet gelir:

" O, gökleri ve yeri altı gün (merhale) de yaratan sonra da (hükmü) arşa yönelip onu kaplıyandır. Yere giren ve ondan çıkan, gökten inen ve oraya yükselen şeyleri O (Allah) bilir. Nerede ' olursanız olun O sizinle beraberdir. Ne yaparsanız Allah onu görür".[42]

Buna benzer diğer bir âyet de Sebe' sûresinde yer almaktadır. Bu âyette de şöyle denilir:

" Yere ne giriyor, oradan ne çıkıyor ve gökten ne iniyor, oraya yükselip çıkıyorsa Allah bilir. O çok merhametli ve bağışlıyandır.[43]

Müfessirler bu âyetlerin tefsirinde; yere giren ve oradan çıkan nesneleri yağmur ve çeşitli tohumlar ile bunlara âit bitkiler v.s. şeyler olarak yorumlarlarken, gökten yeryüzüne inenlerin başında da gene yağmura ve sonra da meleklere dikkat çekerler. Göğe yükselip çıkanlar da gene onların anlayışına göre melekler ile insanların melekler tarafından ilgili yerine arzedi-len amelleridir.[44] Her iki âyetin bulunduğu sûrelerde önce, yer ve göklerde yapılan zikirler, Allah'a hamd ve Onu yüce sıfatlarla vasıflandırma gibi ibâdetlerden söz edilmiştir. Aslında yerle gök arasında nice fizikî ve kimyevî alış-verişler vardır ve her bir kütle etki alanı içerisindeki diğerine bir şeyler aktarıp vermekte ve ondan da bir şeyler almaktadır veya değişik biçimlerde biri diğerinden etkilenmektedir. Meselâ dünyamızın güneşten aldığı pek çok şey vardır. Muhtemelen yerkütlesi de içinde bulunduğu güneş ailesinin diğer fertlerine bazı şeyler veriyor. Burada sunduğumuz ilk âyetteki; "Nerede olursanız olun Allah sizinle beraberdir" ifâdesi, yere inen ve buradan yükselip göklere çıkanlar arasına insanları da dâhil etmiş olmaktadır. Şüphesiz her iki âyet de çok genel ifâdelere sahiptirler ve her türden geliş ve gidişler ile her türden alınan ve verilenleri kaphyacak bir genişliğe sahiptirler. Biz burada mîrac sırasında, cin ve şeytanların ileri gelenlerinden Hz. Peygamber (S)'e gelebilecek kötülüklere karşı ona Öğretilen bir duaya değin-meden geçemiyeceğiz. O bu duasında; "Gökten inen ve yerden oraya çıkanların kötülüğünden Allah' a sığındığını' söylerki'[45] biz bu düa ile başta sunduğumuz âyetler arasında bazı benzerlikler bulmaktayız.

Hz. Peygamber'in mîrac'ma ilişkin bazı haberlerde, yerden göğe yükselişlerin en son altmcı gökte bulunan "Sidretü ' I-müntehâ" denilen noktaya kadar çıkabilecekleri ve 7. gökten aşağı inişlerin de gene bu noktaya olduğu

kaydedilir[46] bu haberlerden buranın, emir alma ve kullara ilişkin durumların tesbiti gibi manevî bir iletişim yeri ve kayıt merkezi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Hatırlanacağı gibi daha önce kaydettiğimiz haberlerde Sidretu l-muntehâ 7. gökte gösterilmiştir ki doğrusu da bu olmalıdır. Hadisçi Ti rm i zî (ö. 270 h/392 m) böyle bir haberi kaydettikten sonra o ayrıca; insanın ancak bu noktaya kadar bilgi edinebileceği ve onun bundan ötesine ilişkin bir bilgi sağhyamıyacağına, dair bir görüşe yer verir.[47] Bu da araştırmaların erişeceği boyutlar açısından önem taşımaktadır.

Yerler ve Gökler Arası İlişkiler başlığı altında bulunması gereken bir hususu da burada sunmak durumundayım. Şu bilinmelidir ki bilgi kaynağı ve bilgi elde etme yolu Kehânet yolu değildir. İnsanlık tarihinde bir yandan İlâhî vahye dayanıp bilgi veren peygamberlerle çoğu kez kendi ve bazan da cin ve şeytan vesveselerine kapılan müneccim ve kâhinler birbirleriyle çarpışmışlardır. İnsanlığı vahyin sesine kulak vermeğe çağıran Hz. Muhammed (571 h/632 m) kâhinlere, peygamber olarak en son savaş açan olmuştur.

Hadîd sûresi 4 ve Sebe sûresi 2. âyetlerde de belirtildiği gibi yerle gökler arası elbet ahş-verişler ve etkileşimler vardır. Bunlar fizikî, kimyevî ve ışın, ses dalgaları biçimindeki çeşitli türden ahş-verişler ve hatta 8 eş hayvanın indirilişinden söz eden âyette anlatıldığı gibi biyolojik element alış-verişleri de olabilir. Uzay ses ve görüntü dalgalarıyla doludur. Göklerde şeytan, ve cin vesveseleri ve meleklerin zikir ve teşbihleri dolaşır. Kâinattaki her cisim ve hareket olduğu gibi bu yerküre sindeki insanların söz, fiil ve hareketleri de uzaya ses ve görüntü dalgalan bırakırlar. Sevap ve günâh evrene . yayılırlar ve İlâhî kayıt merkezi en küçük ayrıntılarıyla onları kayda alır. Vahye gelince o da buraya Allah'dan Peygambere gönderilen bir alıntıdır. Yüce Allah'ın irâde ve kelâmı olan vahyin Peygambere çrkış yeri onun yansıdığı Levh-ı mahfûz'dur. Peygamber hâriç hiç kimse buradan, ilgili melek aracılığıyla bağlantı kurup bir alıntı yapamaz. İnsanlar akıl ve sezgi güçlerini geliştirebilir ve onları harekete geçirebilirler. Bunu yapmalılar da. Ancak bunlarla elde edilenler de insanlığa kutsal kitap olacak bir vahiy değildir. Son vahiy Kur'an'dır ve her sezgi ve ilham kendi doğruluk ve meşrûiyyetini mîhenk taşı gibi Kur'an'la anlamak zorundadır.

İnsanlık geliştirdiği bilim ve yüksek fenle göklerden ses ve görüntülere ilişkin dalgaları almaya muktedir olsa bile bunlar hiç bir zaman İlâhî Kitapların kaynağından gelen alıntılar olmazlar. Eğer bunlar ve uzaya yayılan vesveseler ve hatta diğer dünyalardaki insanlıkların evrene yaydıkları sesler vahiy zannedilirse

o takdirde insanlık kimi iyi kimi kötü ve sonuç itibariyle hepsi birer yaratık olan varlıklara tapınmağa başlamış olur. Bu dünya insanlığı buna layık değildir.

Kur 'an-1 Kerîm'den açıkça anlaşılan şudur ki Levh-i mahfuz 'la Peygamber (S) arası vahiy yolu her türlü sızmalara karşı korunmuştur. Şu da bilinmelidir ki şeytanların haber kapmak için sokulmaya çalışıp da her seferinde koruma görevli yıldızlarca vuruldukları "me1e-ia1â " da o malum Levh-ı mahfuz değildir. Orası sâdece melekler meclisidir. Kur'an-ı Kerîm'in gösterdiği bilim ve tefekkür yolunu bırakıp her çeşit kehânet ve falcılık usulleriyle göklerden bilgi toplamaya kalkışanların Kur'an, varlık ve kâinat gerçekleriyle bağlantıları kopmuştur. Bu yolla, Dini de karıştırarak, nice sahte peygamberler, sahte şeyhler ve onların nice zavallı tabileri ortaya çıkmıştır. Yerle gökler arası alış-veriş ve tesirler kehânetlerle değil ilgili bilimlerle araştırılır. Günümüzde nıüslüman insanların önemli bir kısmı bile en basiti kahve falından tutunda burçnâmelere kadar kendilerini kehânetlere kaptırmışlardır. Bu, gerçekten inanmış İnsanın ne işi ve ne de avunma ve eğ-lencesi olmuş ve ne de bu yol onun kader ve geleceğini belirleyici bir işlev üstlenebilmiştir. Haram, mu'minin, değil inandığı şey, eğlencesi bile olamaz. Akıl ve Sezgi İslâm dininde devre dışı bırakılmış değillerdir. Ancak hiç kimse bunlarla peygamber ve hatta şeyh olamıyacağı gibi sezgi ve ilhamların kehanetlerle de ilgileri yoktur. Bunlar kehânet ve fal malzemeleriyle zuhur etmezler. İlhamlarını vahiy zannedip onları insanların önüne dinî bir duştur gibi koyanlar kendilerini peygamber zannediyorlar. Her insan sezgi ve ilhamlara açıktır fakat peygamber hâriç hiç kimse vahye açık değildir. İslâmda Şeyhlik Kur'an ve Sünnetin inceliklerine nüfuz ile olur. Şeyh olmak için göklere gözlerini dikenler Hz. Peygamber'in merdud saydığı kâhinler olmuşlardır. Biz Kur'an, Peygamber ve doğru tesbit edilmiş, gerçeklere ulaştırıcı ilmî usullerin dışında bir bilgi kaynağına ve bilgi elde etme yoluna itibar edenlerden olamayız.

İnsanlar acaba gökleri veya onun bir kısmım yol edinebileceklerini? Kur'an âyetlerinin birinde göklere; üst üste yedi tabaka veya diğer bir anlamıyla yedi yol, denilmiştir.[48] Sözkonusu âyette geçen "Tarâık:" kelimesi esas itibarıyla üst üste tabakalar, anlamına gelmektedir.[49] Meleklerin gökleri yol yapması dolayisiyle onların böyle bir adla anıldığını söyleyenler de vardır.[50] Melekler kadar olmasa da insanların yedi gökte bazı yollar ve geçiş yerleri edinip edinemiyecekleri konusunda şimdilik kesin bir şey söylememiz güçtür. Bir başka âyette ise yüce Allah kendisini; "dereceler sâhibi" veya diğer bir tercümesiyle " yükse1iş yerleri sahibi" olarak tanıtmış ve bu son anlayışa göre gökler, yeni yükseliş yerleri olarak bir tavsife tâbi tutulmuştur.[51] Bu âyette esas anlatılmak istenen şu ol-malıdırki; insan âlemde ne kadar yükseklere çıkarsa çıksın ve melekler ne kadar

yükselirlerse yükselsinler Allah dâima en yüce kalacaktır. İnsanın yaşama şartlan ve kullanacağı vasıtaların imkânları elbet onu göklerin pek çok yerine gitmekten alakayocaktir.

Yaratılış önce hiçten başlamış ve sonra da bir noktadan başlayarak akıl almaz büyüklükte ve genişlikte âlemler oluşmuş ve zaman içinde varlık çeşitlenip gitmiştir. Tüm kâinat sözkonusu olduğunda canlı türlerin zamanla geliştiğini ve gerilerde kalanların yok olup gittiğini söylememizin ise her zaman ve her tür için doğru olamıyacağı kanaatındayım. insanların, kendilerinden önce yaratılmış meleklerden daha gelişmiş olduklarını söyliyeme-diğimiz gibi bugün nesli kalmamış eski ve yakın çağların bitki ve hayvan türlerinin de bugünkilerden daha az gelişmiş canlılar olduklarını söyleyemeyiz. Günümüzde de dünya pek çok canlı türü yaşatıp devam ettirme mücâdelesi veriyor. Elbet genellikle canlılar kendi yaratılış süreçleri içinde ve ondan sonraki merhalelerinde gelişmeler ve değişmeler göstermiştir.

Biz insanoğlunun da birden bire ortaya çıkmayıp belli oluşum merhalelerinden geçtiğini Kur'an'dan öğreniyoruzki bu konu "Yeryüzünde insanın ortaya çıkışı" başlığı içerisinde genişçe ele alınmış bulunmaktadır. Orada da söylediğim gibi, insanın yaratılışı, daha ilk baştan bu varlığın insan olması için başlatılmıştır. İnsan denen bu varlık tesadüfi bir aşama ve istihale sonucu ortaya çıkmamıştır. Yüce İlâhî İrâde insanı ilk baştan, başka bir şey değil sâdece insan olarak başlatmıştır. Geçirdiği bedenî ve ruhî oluşum merhalelerinden sonra insan bilgi, beceri ve tecrübelerinde sürekli gelişmeler göstermiş, kendini ve dış dünyayı tanımada daimî ilerleme kaydetmiştir. Onun bu gelişimine uygun olarak inanç esaslarında bir değişime gidilmeden ilâhî bilgilendirme ve yönlendirmeden ibaret olan dinde de değişime gidilmiş ve islâm inancına göre son ve değişmez şekil bu dinle ortaya konulmuştur. Gerçekten insan kendi kabiliyetlerini ve dış dünyayı tanıdıkça atılımlar yapmış ve nihayet bilindiği gibi yerküresinin dışına adım atmayı başarmıştır. Kendi tarihi içerisinde ilk baştan bedenî (biyolojik) yaratılış olarak bir aşamadan diğerine gelen ve daha sonra, kazandığı sürekli tecrübe ve edindiği bilgilerle kendi ruhî varlığını geliştiren, akıl ve zekâsını gittikçe daha çok kullanmayı başaran insan bundan sonrada daha ileri merhalelere adım atacaktır.

insan yaratılış itibariyle yerinde sayan bir varlık değildir ve yükselişin her aşamasında en yüce varlık olan Allah'ın ondan istediği kulluk ve insanlık vardır. Kur'an'a göre insan olarak yaratılmak bu demektir.[52] Bu açıklamadan sonra biz artık sizlerin karşısına kâinat kitabı olma özelliğine sahip Kur'an-ı Kerîm'deki şu âyeti getirebiliriz. Âyetin yer aldığı înşi-kak sûresinde önce; yer ve göklerin ne

şekilde son bulacakları anlatılır ve insanın da Rabbine kavuşuncaya kadar sürekli bir didinme ve çaba içinde olacağı bildirilir. Daha sonra şafak atması, gece olayları ve ayın, geçirdiği safhalar sonucu tekemmül etmiş görüntüsü ile dolunay safhasına geçişinden söz edilir. Bunlardan sonra işte bizim esas üzerinde durmak istediğimiz şu âyet yer alır:

" Siz (ey insanlar) hiç şüphesiz halden hale binip geçeceksiniz.[53]

Kanaatıma göre burada anlatılmak istenen şey, tabiatta nasıl bir durumdan diğerine geçişler oluyorsa insan da sürekli bir durumdan diğerine geçecek ve ayın kendi safhalarından geçtiği gibi insan da böylesi safhalardan geçip gidecektir. Daha doğrusu tümüyle insanlık belli safha ve aşamaları katedecektir. Ay (:kamer) dolunay safhasında mütekâmil bir hal alır ve sonra bunu kaybeder. Eğer toplumlar ve medeniyetler de bu şekilde bir seyir içinde olacaklarsa bu, onların zirveden çöküntüye, çöküntüden de zirveye doğru bir gidiş içinde olacaklarını gösterir. Eğer bu âyet genel olarak insan türünün sürekli bir atılım seyri içinde olacağını anlatıyorsa o takdirde biz insanın dâima daha ileri boyutlara ve göklerin daha derinliklerine doğru bir aşama ve kademeden ötekine geçip gideceğini söyleriz.

Bir durumdan diğerine doğru geçip gidecek olan ve âyetteki ifâdeyle bir durumu bırakıp ötekine binecek olan kimdir ve hal diye tercüme edilen bu âyetteki "tabak:" kelimesi gerçekte ne anlama gelmektedir? Sahabe içerisindeki müfessirlerden başlayarak çoğu müfessire göre ayette Peygamber'e hitap yapılmıştır ve o bir aşamadan ötekine doğru yol alıp gidecektir. Daha çok hukuk biliminde şöhret bulan ve Irak hukuk mektebinin kurucusu İbn mesûd (ö. 32 h/652 m), Hasan el-Basrî (ö. 110 h/728 m), bir görüşünde İbn Abbas (r.) ve diğer bazıları ise burada Hz. Peygamber'e, daha mîrac öncesindeyken, ona mîrac yolculuğu müjdelenmiş ve kendisinin bir gökten ötekine doğru yapacağı yükselişler ona haber verilmiştir. Diğer bir anlayışa göre ise burada genel olarak İnsanların bir durumdan ötekine inkılab edip geçmeleri sözkonusudur. Bu arada İbn Mesûd (r.) ve gene bazılarından gelen diğer bir görüşte ise sözkonusu bu âyette, insanların, kıyamete doğru giderken göklerde meydana gelecek değişim-lere şahit olacakları anlatılır.[54] Örtü, yemek tabağı ve hatta değirmen taşı gibi anlamlara da gelen "tabak" kelimesini biz burada gök katları olarak ele alır ve hitabı da tüm insanlığa yöneltirsek o takdirde insanın evrende ka-tedeceği boyutlar hakkında daha cesur konuşabiliriz. Nitekim Mushaflardaki okuyuş tarzına göre burada hitab doğrudan insanlığa yapılmaktadır.[55] Bu âyet, çeşitli değişim ve oluşların ele alındığı İnşikak sûresinin 19. âyet sırasında yer

almaktadır. Bir başka âyete dayanılarak Kur'an'daki tertibin 19 sayısının katları üzere kurulduğu şeklinde çağımızda ortaya çıkan ve henüz is-batlanmamış bir iddia ve yaklaşımı da burada ayrıca hatırlamalıyız.[56]

Biz daha önce Hz. Peygamber (S)'in, yerkürelerin sayısına ilişkin sözlerini ilgili başlık altında kaydetmiştik. Onun bu sözlerinden anlaşıldığına göre çok sayıda yerküre bulunmaktadır. Hatırlanacağı gibi Peygamber ilgili açıklamasının sonunda; " Eğer siz en aşağıdaki arza bir iple bir adam sarkıtıp indirseniz şüphesiz o orada da gene Allah'a iner".[57]

demişlerdi. Eğer insan böyle bir olayı gerçekleştirebilirse o takdirde artık kıtalar arası değil yerküreler arası ilişkiler önem kazanır hale gelecektir. Biz daha önce Hz. Peygamber 'in; yer ve gök halkları arasındaki çatışmaları veya uzay savaşlarım konu alan sözlerini açıklamıştık. Hatta o, hatırlanacağı gibi, yer ve gök ehli arasında kan dökülmeğe yönelik kurulacak bir ittifakın Allah tarafından cezasız bırakılmıyacağı, uyarısında da bulunmuştu!.[58] Şüphesiz bütün bunlar da yerler ve gökler arası ilişkilerin bir bölümünü oluşturacaklardır.

Göklerde, insanlar gibi akıllı canlılar olmalıdır veya en azından gökler bu yeryüzü insanlığının gidip geleceği yerler olacaktır. Artık göklerde dolaşacak insanlar Hz. Muhammed'inuzay duası diyebileceğimiz şu duasını okumak durumunda kalacaklardır:

"Allah'ın adıyla; (Bir iş) Onun adıyla olunca yerde ve gökte hiç bir şey (Onun adıyla iş yapana) zarar veremez. O tam işiten ve her şeyi bilendir".[59]

Bu duanın yanı sıra Peygamber (S)'in mîrac sırasında göklerde yaptığı şu düa da göklerde dolaşan insanların ister istemez dâima kalplerinden geçirecekleri ve onu bazan dilleriyle mırıldanmaktan kendilerini alamıyacakları bir niyazları olacaktır:

"Allah'ın kelimeleriyle... Onun yarattığı ve üretip yaydığı şeylerin kötülüğünden O'na sığınırım. Göklerden inmekte ve yerden göklere çıkmakta olanların kötülüğünden de gene Ona sığınırım.[60]

Artık göklerde dolaşan insan vardır. Tedbirler bir yana o da yüce Allah'ın himayesine sığınma durumundadır. İnsanın yapacağı işler, onun hedef ve gayesi tüm varlık ve kâinatı yaratan Rabbin irâdesine ters düşmemelidir. Bir isi Allah adıyla yapmanın dinde esas anlamı budur. [61]

C - GÖKLERE ÇIKTIKLARINA İNANILAN PEYGAMBERLER

Biz burada çağımızda uzay araştırmaları çerçevesinde uzaya giden veya aya ayak basanlardan değil göklere çıktıklarına inanılan bazı peygamberlerden söz edeceğiz ki bunlar da sırasıyla Hz. İdris,Hz. îsa ve son olarak Hz. Muhammed (s.a.) dir. Biz şimdi kaynaklara dayanarak sırayla bunları açıklayacağız.

1 - Hz. İdris ve Hz. İsa'nın Göğe Çıkışları

a - Hz. Idris'in Göğe Çıkışı

Hz. İdris, Nuh'dan çok önce ve Âdem soyundan dünyaya ilk gelen peygamber olarak bilinir.[62] Tabii bu konuda ilk olma vasfının Hz. Adem (S)'e âit olduğunu burada söylemeğe gerek yoktur. Kur'an-ı Kerîm'de, yüksek sadakat ve doğruluğu dile getirilen İdris Peygamber için:

" Biz onu pek yüce bir yere yükselttik"[63]

denilirken Hz. isa'nın yükseltiliş inden söz eden âyetlerde olduğu gibi burada da "rafv: fiili kullanılır. îsa ile ilgili bu konuda gelen âyetlerden biri 3. sûrenin 55. âyetinde yer alırken İdris ile ilgili bu âyetler Meryem sûresinde olmalarına rağmen orada da; konu bağlantısına işaret ediyormuş gibi 56 ve 57. sırada gelmişlerdir. İlgili âyetlerde bu ifâde, dünyada onun makamım yükseltme anlamına gelebileceği gibi, ruhunu alıp onu yüce bir âleme yerleştirme veya doğrudan onu maddî ve ruhî varlığıyla göklere kaldırıp yükseltme anlamlarına da gelebilir. Kur'an'da her iki peygamber'in de bu yükselişleri anlatılırken herhangi bir "gök" ifâdesi kullanılmamıştır. Biz İdris Peygamber (S)'in göğe kaldırılışı hakkında Hz. Muhammed (S)'den gelen bir açıklama bilmiyoruz. Buna karşılık tefsir kaynakları Hz. İdris'in göklere kaldırılışına ilişkin malumatlarla doludur. Bu haberlerin bir kısmı ilk kaynak olarak sahabeden yahudi asıllı Ka'b b. Ahbar (ö. 32 h/652 m)'a dayanırken[64] bir kısmı da İbn Abbas (ö. 68 h/687 m)'a dayanır veya dayandırılır.[65] Hâkim'in hadis kitabında; Hz. İdris'in 6. göğe yükselişine ilişkin, sahabeden S emüre b. Cündeb (r.)'in bir sözüne yer verilirse de bu haber hadisçi Zehebî tarafından sağlam bir rivayet olarak görülmez.[66] İdris 'in kaldırıldığı göğün kaçıncı gök olduğu konusunda da tefsir kaynakları değişik şeyler nakletmişlerdir. Bu kaynaklarda, 4, 6 veya 7. gökten söz edilirken bazı haberlerde de onun doğrudan cennete alınıp götürüldüğünden söz edilir. Çoğunlukla sahih hadis kaynaklarının verdiği bilgilere göre ise Hz. Muhammed (571 h/632 m) mîrac sırasında İdris ile 4. gökte karşılaşmıştır.[67] Peygamber mîrac sırasında bütün

peygamberlerle karşılaştığım söylediğinden onun İdris ile buluşması bu peygamberin oraya sağ olarak yâni bedenen yükselip gittiği anlamına gelmez.

İdris peygamberin göklere çıkışı kaynaklarda şöyle anlatılır: İlk müelliflerden biri olan Taberî (ö. 310 h/922 m) onun sağ olarak 4. göğe kaldırıldığını yazar. Bu müellif, Kab b. Ahbar, İbn Abbas (r.a) ve Dahhak (ö. 105 h) gibi ilk müfessirlerin; Hz. İdris'in 4. veya 6. gökte olduğuna ilişkin sözlerini kaydederki biz bu çeşit haberlere Taberî'den sonra diğer tefsir kaynaklarında da rastlarız.[68] Bazı kaynakların verdiği bilgilere göre, Hz. İdris, ölümün nasıl bir şey olduğunu anlamak için, tekrar dirilmek üzere, Allah'tan ölümü ister ve bu arada gene o, cennet ve cehennemin nasıl bir yer olduklarını da merak edip onları da görme arzusunu dile getirir. Bu istekleri yerine getirilen İdris bazı haberlere göre güneş meleği tarafından 4. göğe çıkartılır ve orada geçici ölüme tâbi tutulup ruhu, istediği yerlerde dolaştırılır ve cennete girince de bir daha oradan çıkmak istemez. Bunun üzerine onun cesedi Öldüğü yerde gömülür veya o, cennete sağ olarak yâni dünyadaki bedeniyle girer ve başından bir kere Ölüm geçtiğim ileri sürerek orada kalmayı başarır.[69] Harzem ilinden ünlü müfessir Zemahşerî (ö. 538 h/1143 m) onun kavmi arasında bin yıl yaşadıktan sonra göğe kaldırıldığını yazarken[70] İslâmî ilk asır bilginlerinden Mü c âh i d onun Hz. İsa gibi sağ olarak göğe kaldırıldığı görüşünü savunur.[71]

Endülüslü müfessir Kurtubî (ö. 671 h/1272 m) İdris peygamberi ilk kalem kullanan ve ilk elbise dikip giyen bir kimse olarak tanıttığı gibi gene o Hz. İdris'in, hesapla, yıldızlar ilmiyle ve onların hareketleriyle ilgilendiğini, yazar.[72] İslâm inançlarına göre kendisine otuz sayfalık İlâhî talimatlar kitabı verilen Hz. İdris 'in, eğer Kurtubî 'nin yazdıkları doğruysa fen ve bilimde kendi zamanına göre bir atılım yaptığı söylenebilir. Fakat bir mucize olmadan onun kendi kabiliyetlerini kullanarak göklere çıktığını söyliyeme-yiz. Eğer sözkonusu âyette onun manevî bir yükselişi anlatılıyorsa bu takdirde elbet göklere yükselişten söz edemeyiz. [73]

b - Hz. Îsa'nın Göğe Çıkışı Ve Yeryüzüne İnişi

Hz. îsa (S) için iki şey sözkonusudur. Bunlardan biri onun gökyüzüne çıkıp çıkmadığı öteki de tekrar yeryüzüne inip inmiyeceğidîr. İdris peygamberin ise sâdece göklere çıkıp çıkmadığı söz konusudur. Hz.İsa ve annesi Meryem'in Kur'an-ı Kerîmde çok mümtaz yerleri vardır ve İslâm kendi müntesiblerinden, hayatları mucizelerle dolu bu iki yüksek şahsiyete, saygının da ötesinde îman edilmesini istemiştir. Hatta Meryem adı, Kur'an'da bir sûreye ad olmuştur. Buna göre yetişen müslümanlar gerçekten saygı açısından Hıristiyanlık için bir sıkıntı kaynağı olmamışlardır. Şu kadar varki H z. îsa İslâm nazarında saygı değer bir

peygamber olduğu halde Hıristiyanlığın ona bakışı herkesin bildiği gibi çok farklı olmuş ve O Allah'ın oğlu olarak ilâh seviyesine yükseltilmiştir.

Biz burada önce Hz. İsa'nın göğe çıkış meselesini ele alacağız. Onun göğe çıkışma yorumlanan Kur'an âyetlerinden birinde şöyle denilir:

" O zaman Allah şöyle demişti: Ey îsa, şühesiz ki seni öldürecek olan (onlar değil) Benim, seni kendime yükseltip kaldıracak, seni inkarcılardan (kurtarıp) arındıracak... olan da Benim,"[74]

Kanaalimca bu âyette Hz. isa'nın, onu öldürmek istiyenlerden kaçıp güvenilir bir yere sığınışı anlatılıyor. Allah bu emin yerde onu hiç kimsenin öl-düremiyeceğini ve bunun ancak kendi elinde olduğunu söylüyor ve sonra da, onu kendisine kaldırıp yükselteceğini ona bildiriyor. Eğer bu yükseliş onun, ölüm sonrası ruhuna âit bir yükseliş ise bu takdirde sağ olarak bir yükselişten söz edemeyiz. Önce ölüm ve sonra yükselişten söz edilen bu âyette sıra gözetilmemiş de olabilir. Çünki burada saldırgan inkarcılara karşı Hz. isa'nın hayatının korunması ön sırada gelmektedir. Her peygamberin kavmi tarafından bir hicrete mecbur edildiği esasından hareket edecek olursak burada da îsa Peygamber'in güvenilir bir bölgeye çekilmesinden söz edildiğini düşünebiliriz.

Hz. isa'nın hiç kimse tarafından öldürülmediği ve onun Allah tarafından "raf"edildiği yâni kaldırılıp yükseltildiği bildirilen diğer âyetlerde ise şöyle denilir:

" - Ve; Allah'ın peygamberi Meryem oğlu mesih İsa'yı öldürdük, demeleri yüzünden (Biz onları kovduk). Halbuki onlar onu ne öldürdüler ve ne de astılar. Fakat (öldürdükleri kişi) onlara İsa gibi gösterildi. İsa hakkında onlar da görüş ayrılığına düşüp tam bir şüphe içinde olmuşlardı. Bu konuda onların zatına uymak dışında hiç bir (sağlam) bilgileri yoktur ve onu kesinlikle öldürmemişlerdir.

Bilâkis Allah onu yükseltip kendisine kaldırmıştır. Allah en üstündür ve hikmet sahibidir"[75]

Bu âyetlerden ilkinde Hz. İsa'nın ölümünün ancak Allah tarafından olacağı söylenmiş ve inkarcı güçlerin, onu öldürdüklerine ve astıklarına dair iddiaları da tümüyle reddedilmiş ve ayrıca bu iddia sahiplerinin de bu konuda tam i ı bir şüphe içinde bulundukları vurgulanmıştır. İsyan ve karışıklık içinde Öl-h, dürdükleri veya öldü diye yaydıkları kişi İsa (S) değildir. Hz. Muhammmed (S)'in, kendisini kuşatan Mekke müşrikleri arasından çekilip Medîne'ye ulaştırıldığı gibi işte bu sırada Hz. İsa da onların içinden çekilip yandan temiz ve güvenilir bir yere alınmıştır. Yüce Allah, mücadelelerinde xâ gerçekten dâim peygamberlerini korumuş ve onları azgın insanların eline"(rakmamıştır. Ateşin ortasından alınıp

güvenilir bir bölgeye ulaştırılan Hz. hi İbrahim, gemisiyle korkunç tufanı aşıp giden Hz. Nuh, kuyudan alınıp çıkarılan Yûsuf peygamber, kendisine denizin geçit yapıldığı Hz. Musa ve kim bilir daha niceleri hep bunun birer misâlini teşkil ederler. Aynı şey elbet Hz. İsa için de sözkonusu olmalıdır. Burada sunduğumuz son âyette , de görüldüğü gibi İsa Peygamber'in Allah'a yükseltiliri bir daha dile getirilmistir. Acaba bu, onun ruhunun kabzedilip yüce bir makama yerleştirilmesi " anlamına mı geliyor yoksa onun sağ olarak göklere kaldırılması anlamına mı geliyor? İdris Peygamber hakkında olduğu gibi bu konuda Hz. İsa . hakkında da âyetlerde kesin bir ifâde bulamıyoruz. Yahut âyetler kesin konuşuyor da biz hâla bazı ihtimaller düşünüyoruz.

Hz. Isa 'mn gökten inmesi olayına gelince bu konuda muteber hadis kaynaklarında Hz. Muhammed (S)'in pek çok sözüne yer verilir ve isa'nın inişi onun tarafından kıyametin büyük belirtilerinden biri olarak gösterilir.[76] Biz bazı hadisleri tenkid edebiliriz, fakat sahih olarak bilmen hadis kaynaklarını kaynak olarak reddetmeyiz. Ancak şunu söyliyebilirizki hiç bir hadis kaynağı Kur'an-ı Kerîm ölçüsünde mutlak bir sağlamlıkta olamaz. Ancak bazı hadîsler bu Ölçüde bir sağlamlığa erişmişlerdir. Hz. isa'nın gökten inmesine ilişkin hadislerin Hz. Muhammed'e aidiyeti kesinse ki bu konuda ben yetkili hadisçilerden bir tenkid bilmiyorum- o takdirde İsa'nın gökten inişi de kesin olacaktır ve bu durumda, onun yükseltilmesine ilişkin âyetlere; onun sağ olarak göklere yükseltilmesi dışında bir anlam vermek son derece yanlış olacaktır.

Hz. Peygamber'den nakledilen hadislerden anlaşıldığına göre, Hz. İsa, kendisinin getirdiği dinin mütekâmil bir devamı olan İslâm dinini bu dinin bir mürşidi olarak yayma görevi ile gökten inecek ve o, İslâm inancı dışında bir inanca ve ondan başka bir dine yer vermiyecektir. Bu cümleden olarak o, domuz eti yeme ve haç işaretine dayanan inanç ve ibâdetler gibi günümüz Hıristiyanlığının İslama aykırı tüm yönlerini ve uygulamalarını ortadan kaldıracaktır. Hz. Isa eğer gelecekse buraya artık bir Peygamber olarak değil, Hz. Muhammed'e ümmet, en mümtaz bir mürşid sıfatıyla gelebilecektir. O bunu yaparken vaktiyle kendi getirdiği dinin hedefiyle bütünleşmiş olacaktır, Zaten Kur'an'da bu iki din asılları itibariyle birleştirilmiştir, işte Hz. Isa hakkında müslümandaki inanç böyledir. Gene Hz. Peygamber'in sözlerinden anlaşıldığına göre Hz. İsa,Deccal tarafından bozulan dünya huzur ve barışını yeniden tesis edecektir. Bundan sonra dünya, vahşi olsun ehil olsun tüm canlı hayatın birbirine zarar vermiyeceği ve bir arada yaşıyabİlecekleri bir ortama girecek ve bu arada çok bol yağan yağmurlar sonucu toprak verimliliğe kavuşacak ve dünya bitki ve hayvanları olağanüstü bir verime ulaşacaklardır. İşte bunlar, İsa Peygamber'in gökten inişiyle ilgili hadislerde Hz.

Mu-hammed (S)'in anlattıklarıdır. Ona atfedilen gene bazı hadislerde de Hz. Isa'nın iki melek tarafından Şam 'm doğu tarafındaki beyaz minareye indirileceği ve dünyadaki görevini tamamlayınca da öleceği ve cenaze namazının da müslümanlar tarafından kılınacağı anlatılır. Hatta Hz. Peygamber gökten inecek olan Isa (S)'nın tanınması için onun boy ölçülerini, renk tonunu ve elbisesinin renklerini bile verir.[77] Hz. Peygamber'den nakledilen bu haberlerin rivayet sağlamlığı bakımından konunun uzmanları tarafından gelen ciddi tenkidler varsa elbet onlar değerlendirilmelidir.

Konumuz açısından önemli olan âyetlerden biri de şudur ve bu âyet az önce sunduğumuz âyetlerden hemen sonra gelmektedir. Ayette şöyle denilir.

" Ehl~i kitabdan herbiri, ölümünden önce ona (:İsaya) muhakkak iman edecektir. Kıyamet gününde de o onlara şahitlik yapacaktır".[78]

Bazıları bu âyeti, gökten inecek olan Hz. İsa'nın çağrısıyla hıristiyanların İslâm safına geçeceği ve Hz. isa'nın da hâlen göklerde yaşamakta olduğu biçiminde yorumladılar. Diğer bazıları da bu âyeti, hıristiyanların Ölüm halinde İslâmca anlatılan Isa gerçeğini görüp ona göre bir İmana sahip olacakları tarzında yorumladılar.[79] Gerçekten bu âyet her iki anlayışa da uygun bulunmaktadır. İslâm inancına göre Allah'ın bir tek dini vardır[80] ve her peygamber gerçekte Yüce ve Bir Allah'ın bu dinini getirip yaymaktadır. Buna göre Hz. İsa aslmda insanlığı, mensub olduğu genel İslâm dinine çağırmış olacaktırki vaktiyle kendisinin getirdiği din de o zaman için bu İslâm dinini temsil etmektedir. Eğer tarih semavî denilen dinlerde bir tahribat yapmasaydı bugün her şey daha güzel olurdu.

Bütün bu anlattıklarımız içerisinde, konumuz açısından burada bizi en çok ilgilendiren Hz. İsa'nın sağ olarak göğe çıkmış olması ve Hz. Muhammed 'in mîrac sırasında kendisiyle karşılaştığı ikinci gökten[81] kıyamete yakın bir sırada yeryüzüne inmesi meselesidir. Daha önce de belirttiğim gibi Hz. Peygamber bu yolculuğunda çeşitli peygamberlerle karşılaştığını beyan ettiğinden biz onun gökte îsa ile buluşmasını, îsa Peygamberin oraya sağ olarak çıktığına bir delil sayamayız. Eğer biz Hz.îsa (S) 'nın göklerden birinde hayatını sürdürdüğünü kabul edersek onun bulunduğu yerde canlı bir hayatın varlığım ve hayat için gerekli her şeyin mevcudiyetini de kabul etmemiz gerekir. Onun göğe çıkma ve yeniden buraya, dünyaya dönme imkânlarına gelince bu konuda bir şey söyleyecek durumda değiliz. Ancak söyleyebileceğimiz bir şey varsa o da yüce Allah'ın istediğini yapabildiğidir[82].

2 - Zülkarneyn'in Seyahatları

Zülkarneyn'in peygamber olup olmadığı tartışmalıdır. Aynı şekilde onun Büyük İskender olup olmadığı da tartışılmıştır. Hızır misâli onun yüksek iman ve hikmet sahibi bilge kişi olduğu hususu yani onun bu yanı herkesçe kabul görmüştür.

Kur'an-ı Kerim'de Kehf sûresinde Zülkarneyn'in kıssası, onun seyahatları ve bu seyahatlar içerisinde karşılaştıkları ve yaptıkları dikkat çekicidir. Kehf sûresi 83-98 âyetleri arasında bu konular anlatılmaktadır. Ona uzunca bir bölümün ayrılması bu seyahatin içinde Önemli dersler olduğunu gösterir. Eğer Zülkarneyn'in seyahatlart yeryüzü yerine göklerde tasavvur edilirse bu durumda ilgili âyetleri buna göre bir anlayışa tâbi tutmak gerekecektir. Hâdiseler bu durumda karşımıza çok ilginç yön ve boyutlarda çıkacaktır. Buna göre O, göklerde bir seyahat gerçekleştirmiş, oralarda bazı kavimlerle ve bu arada Ye'cüc ve Me'cüc'le karşılaşmış olacak ve meşhur şeddini de orada inşa etmiş bulunacaktır. Bu sed artık bizim burada kullandığımız madde ve mâdenler yerine muhtemelen başka tür malzemeler ve belki de bunlara ilâve gaz kütleler kullanılarak inşa edilmiş olacaktır. Bu da ona geçit vermez veya ancak çok yüksek bir fenle aşılabilecek bir nitelik kazandırmış olacaktır. Sözkonusu seyahatları göklerde düşündüğümüzde oradaki âyetlerden birinde sözü edilen; Güneşin bir pınar veya bir gözede batışı da çok farklı bir anlam kazanmış olacaktır.

Ayette; Zülkarneyn'e yeryüzünde iktidar ve kudret verildiği, ifâdesi onun olağanüstü bir güce sahip kılındığını belirtir. Ancak bunun elbet sınırları vardır ve mutlaka da olmalıdır ve bu zat insanların yorum ve anlayışlarıyla ilâh mertebesine yükseltümemelidir. Onun yıldızlar veya gezegenler arası sed yaptığı düşüncesi ister istemez zihinlerde ona ilâh gözüyle bakılması tehlikesini doğurur. Bu ise Kur'an'da ilk esas olarak sakındırılan bir hususdur.

Her alanda bazı yanılma ve kayma noktaları bulunur. İnsan buralarda yanılırsa ondan sonra bakış, görüş ve düşünceler insana hep doğruymuş gibi gelir. Oysa sapma noktasında "doğru" yakalanabilseydi, insan bundan sonra-sınada ona göre bakacaktı. Zülkarneyn meselesinde de çok dikkatli olmak gerekir. Seyahatin yeryüzünde gerçekleştiğini savunanlar da -ki tâbir caizse nerdeyse icma derecesinde kanaat bu yönde gelişmiş görnnüyor-onun göklerde gezdiğini söyleyenler de burada Kur'an'daki anlatım ve kelimelerin mâna ve işaretleri üzerinde dikkatli olmalıdırlar. Çünki yanılmanın ana noktalan bu ifade ve kelimeler üzerinde cereyan eder. Kur'an'da onun seyahat yerleri arasında "semâ : gök" kelimesinin geçmemesi ve üstelik kendisine yeryüzünde bir güç ve imkân verildiğinden sözedilmesi iddianın ciddi ve açık delillere dayanmasını zaruri hâle

getirir. Burada: Güneşi/ı doğuş ve batış yerlerine doğru yönelişler bu konuda bir kapı aralayabilir. Ancak bunlar yeryüzünde de şark ve garp için kullanılan tâbirlerdir ve iddia, kendisine bunları destekleyici anlamlar yakalamalıdır. Burada şunu söyleyelim ki

Kur'an'da hiçbir peygamber ya da bilge kişi için açıkça gök kelimesi verilerek onların göklere seyahati sözkonusu edilmemiştir.

Zülkarneyn kıssasının anlatıldığı Kehf Sûresinde gerçekten hep mucizevî ve hikmetli iş ve hâdiseler anlatılır. Sûreye adını veren Ashâb-ı Kehfhâdisesinden tutun da Hz. Musa'nın Hızır olarak düşünülen bilge bir kişiyle seyahatları, Zülkarneyn ve nihayet yaşlı Zekeriyya ile onun kısır karısından (s.a) çocukları olması, adı geçen sûrenin ana konularıdır. Bütün bu olaylarda bizce bilinen fizik ve tıp kanunları bir nebze altüst edilmiş ve "zaman" mefhumunun da farklı yön ve boyutları ortaya konulmuştur. Belki de buralarda bize verilmek istenen hikmetlerin bir kısmını, fizik, tıb, biyoloji ve zaman olayına farklı bir açıdan da bakmamız gerektiği hususu teşkil ediyor. Kehf sûresinden hemen sonra gelen Meryem sûresinde de aynı şekilde bu sefer Hz. isa'nın mucizevî doğuşu ve bebekken konuşması sözkonusu edilir.

Kehf sûresinde Hz. Musa'nın bilge kişiyle iki denizin birleştiği yer anlamında "mecma'ul-bahreyn" de buluşmasına karşılık Zülkarneyn de; güneşin battığım gördüğü ve çoğunun deniz veya göl olarak anladığı siyah bir kaynak veya kara balçıklı bir göze: "' ay n hami'e :"yakınlarında azgın bir kavimle karşılaşır. Daha sonra O, ters yönde güneşin doğusuyla karşılaştığı bir yerde başka bir kavim bulur. Sonra Ye'cûc ve Me'cûc'dan başı dertte başkalarını... Eğer seyahat göklerde ise bütün bu kavimler hep oraların toplulukları olacak ve yukarda adı geçen '"ayn hami'e" nin de güneşin içine gömüldüğü veya gömülmek üzere olduğu bir kara kuyu mâhiyetini alma ihtimali veya başka tür ihtimaller belirecektir.

Günün birinde Kur'an'daki anlatımların gerçeği yeryüzünde veya gökyüzünde elbet ortaya çıkacaktır. Fakat bunun için de ilgili bilimler kendilerine düşeni yapmalıdırlar. Bu alanlarda yapılan araştırma ve çalışmalar elbet bizce takdir görecektir. Biz bilim edebi olarak "en doğrusunu Allah bilir" demekten öteye geçemiyoruz.[83]

3 - Hz. Muhammed'in Göklere Seyahati (: Mîrac)

Büyük zorluk ve sıkıntılar bazan büyük ferahlama ve yükselişlere sebep olur. Veya onlardan sonra düzlüğe çıkılır, ferahlama olur yahut yükselişe geçilir. Hz.

Peygamber (S) eşi Hz. Hatice (r.)'yi ve amcasını kaybettiği ve Kureyş'in de şiddetini iyice artırdığı bir zamanda, bilindiği gibi Tâif e bir seyahat gerçekleştirmiştir. Bu, onun Mekke dışına gerçekleştirdiği ilk tebliğ ziyaretidir. Burası yüksek bir yerdir ve bu seyahat ona bir hava alma imkânı da bahsedebilecektir. Fakat durum beklenildiği gibi olmaz ve o buradan taşlanarak geri dönmek zorunda bırakılır. Hz. Muhammed (S) geri dönüşünde Mekke yakınlarına geldiği bir sabah vakti bu zamana ait namaz kılmaya başlar. Beş vakit namazın farz olmadığı Mîrac öncesinde Resûlullah sabah ve akşam olmak üzere ikişer rek'at namaz kılmaktadır. Bu namazda O açıktan Kur'an okumuş ve cinlerden bir topluluk hem bu namazı İzlemiş ve hem de okunanları dinlemişlerdir. Bu hâdise Kur'an-ı Kerim'de ondan isim alan Cin sûresinde (â. 1-19) anlatılmaktadır. Buradaki anlatımdan anlaşıldığına göre Kur'an onlar arasmda kendilerini ilgilendiren boyutuyla yayılmaya başlar. Bu sırada insanlardan hemen hepsi diyebileceğimiz büyük çoğunluğun karşı koydukları bu kitabın sûre ve âyet-lerini cinlerden bir zümre dinlemeğe tâlib olmuştur. Bu yerde daha sonra mescid-i cin adıyla bir cami yapılmıştır.

Cin süresindeki anlatımlardan anlaşıldığına göre Hz. Peygamber bu cinleri görmediği gibi onların Kur'an dinlediklerinin de farkında değildir. Bu, daha sonra Allah tarafından ona haber verilmiştir. Cinler bu sûrede kendilerinin de beyinsizler (: süfehâ) tarafından aldatılmakta olduklarını birbirlerine anlatmaktadırlar. Eğer cin soyundan şeytan cinleri olduğu gibi insanları da aldatıyorsa beşerden bir peygamberin cinlere de peygamber olmasını tabii görmek gerekir. Yeni gelen vahyin o sırada cinler arasında revaç bulması ve bu hâdisenin Peygambere bildirilmesi elbet onda insanlar için de bir ümit doğmasma yol açmış olmalıdır.

Bu olaydan çok geçmeden bir beşer için çok daha büyük bir mucize gerçekleşir, o da mîracdır. Ben buna en büyük mucize demiyorum; çünki bana göre en büyük mucize Yüce Allah'dan vahiy alabilmektir. Miraç onun içinde bir cüzdür. Miraç elbet büyük sıkıntıların ardından Hz. Peygambere, tarif edilmez bir ufuk ve tarif edilmez bir rahatlama ve sevinç getirecektir. Yüce Allah onu Tâif'le mukayese edilmez yükseklere "sidretu l-müntehâ"ya kadar yükseltip seyahat ettirmiştir. İnşirah sûresinde peş peşe zorlukların ardından gelen bu yükselişler, bu ferahlama ve düzlüğe doğru çıkışlar dile getirilmektedir. Biz Mîrac öncesi bu durumları anlattıktan sonra şimdi bizzat onun kendisini anlatmaya çalışacağız. Burada şunu da söyleyelim ki peygamberler mucizeleri halklarına gösterdikleri halde Miraç olayı böyle olmamıştır. Bunu görüp yaşayan, gidip gelen sâdece Peygamberin kendisidir. Bizden inanmak istenmektedir. Zâten îman da budur.

Kur'an-ı Kerîm'de "İsrâ" diye bilinen sûrede Hz. Muhammed (S)'in bir gece Mekke'den Kudüs 'teki Mescid-i Aksa'ya götürüldüğü anlatılır. Kur'an seyahatin bundan sonrası hakkında fazla bir şey söylemez ve bunun anlatımını bizzat o seyahati yapan Peygamber'e bırakır. Şu kadar varki Necm sûresinde Hz. Peygamber'in 7. göğün ötesindeki son nokta "Sidretü'l-münteha" da karşılaştığı bazı durumlar anlatılır.[84] Biz daha önceki konular içerisinde onun bu seyahatına ilişkin anlatımlarına çeşitli vesilelerle yer verdiğimizden burada onları tekrar etmiyeceğiz. Bu mîrac olayı hicretten bir buçuk yıl kadar önce gerçekleşmiş ve Peygamber (S) bu yükselişin en son zirvesindeyken ona, tüm inananlara farz kılınan bir görev duyurusu yapılmıştır. Bu da belli şekli olan namaz ibadetidir ve mü'min bununla yükselişe erecektir.

Hz. isa'nın gökten ineceğine ilişkin açık ifâdeler Hz. Peygamber'in sözleri içerisinde yer aldığı gibi Peygamber'in göklere çıkışı anlamına gelen "mîrac" olayı da açık ifâdesini gene onun sözlerinde bulur. Sahih hadis kaynaklarında mîracla ilgili çok sayıda hadis bulunmaktadır. Hz. Peygamber, Mescid-i Aksa 'dan başlayan mîrac seyahatinde bütün gökleri katet-miştir. Onun Mekke'den bu Mescid-i Aksa'ya kadar olan seyahati ise Kur'an'da"isrâ" kelimesiyle ifâde edilmiştir.

Isrâ ve mîrac seyahatları nasıl yapılmıştır? Peygamber ruhî varlığıyla mı yoksa bizzat bedenî varlığıyla mı bu seyahati gerçekleştirmiştir? İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğunun kanaati bu seyahatin bedenî olarak yapıldığı yönündedir. Bu mîrac rüyada veya ruhen yahut düşüncede yapılan bir seyahat değildir. Şu kadar varki biz Peygamber'in verdiği bilgilerden; onun, seyahat öncesinde, bedeninin uzay ve gök şartlarına uydurulduğunu ve bunun için kendisinin bir ameliyata tâbi tutulduğunu öğreniyoruz. Gene ondan öğrendiğimize göre, onun zihnî ve ruhî varlığına, derin bilgi anlamına gelen "hikmet" doldurulmuş ve diğer bir değişle onun manevî varlığı hikmet yüklenmesine tâbi tutulmuş ve ek olarak kalbi îmanla doldurulmuştur. Bu îman doldurma işi, benim anlayışıma göre, seyahatla ilgili kuşkuların giderilmesi ve bu olaya onun kalben tam hazırlığının teminine yönelik bir ameliye olmalıdır. Çünki bir peygamberde öteki türden bir iman eksikliği bulunmaz. Burada önemli olan ruhen, aklen ve bedenen hazırlık yapılmadan gök-lere seyahatin yapılamıyacağının insana anlatılmasıdır. Bizim bundan alacağımız ders budur. Bu işlemlere tâbi tutulan Hz. Peygamber olayı şöyle anlatır:

" Cebrail göğsümü yarıp açarak onu zemzem suyu ile yıkadı. Sonra da İman ve hikmet ile dolu olan ahundan bir tas getirip, içindekini göğsümün içine boşalttı ve göğsümü kapadı. Daha sonra da beni göğe doğru çıkardı"[85]

İşte Peygamber bu olayı böyle anlatır. Kendisine 10 yıl kadar hizmet eden En e s (r.) Resûlüllah'ın göğsünde bu ameliyeden kalma iğne yarası bîr iz gördüğünü anlatır.[86] Böyle bir işlem ve hazırlığın ardından Hz. Peygamber Mescid-i Aksa'ya götürülmüştürki o bu yolculuğunu havadan yapmış olmalıdır. Peygamber bundan sonra Cebrail eşliğinde göklere çıkmıştır. Halta o, göklerin son hududu olan " Sidretü'I - müntehâ " yi da aşıp oradan cennet ve cehennem denilen âlemleri de izlemiş ve "Arş" hâriç kendisine tüm âlemler ve tüm evren temaşa ettirilmiştir. Böylece o, şu anda Hz. isa'nın bulunduğu göğün çok daha ötelerine geçmiş olmaktadır. Üstelik o görevini tamamlamak ve insanlara bu seyahati hakkında bazı şeyler anlatabilmesi için çıktığı o kâinat zirvesinden hemen geriye, dünyaya iade edilmiştir.

Mîrac denilince Burak 'tan söz etmeden olmaz. Yolculuğun özellikle Mekke ile Mescid-i Aksa arasındaki bölümü bu binit ile yapılmıştır ki Peygamber onu bize şöyle anlatır:

"Bana katırdan küçük ve merkepten büyük olan bur ak adında beyaz bir hayvan getirildi. O, adımlarını gözünün gördüğü en son yere atıyordu, işte ben ona bindirildim".

Peygamber burak için doğrudan hayvan veya genel anlamda canlı demek olan "dâbbe" sözcüğünü kullanmıştır. İlgili hadislerin bazılarında bu hayvanın Mescid-i Aksa'ya gelindiğinde orada bir halkaya bağlandığı da anlatılır.[87] Gökten gelen bu binitin görevi muhtemelen seyahatin yeryüzüyle ilgili bölümüyle sınırlıydı ve ondan sonra göklere olan yolculuk Cebrail eşliğinde sürdürüldü. Çünki Peygamber (S) bundan sonra göklere olan yolculuğunda burak yerine hep Cebrail'den söz eder. Biz daha sonra Burak'a ne olduğunu bilemiyoruz. Peygamber'in bize doğrudan bir hayvan olarak tanıttığı bu binek de mîrac olayının diğer unsurları gibi bir rumuz ve misâl olarak kalmaya devam edecektir. Biz burada şunu da hatırlatalımki sözcük olarak burak şimşek anlamındaki "bark; kelimesiyle aynı kökten gelinektedir. Buna göre Hz. Peygamber ışık hızı bir süratle nerdeyse sıfır zaman içerisinde kendisini Mescid-i Aksa'da bulmuş olmalıdır.[88]

Burada Mescid-i Aksa'yı illâ da bir yapı olarak düşünmek yanlış olabilir. Yapılar ortadan kalkmış olabilir veya zaman zaman yıkılıp yerlerine yenileri yapılırlar. Allah yapılar yerine sabit yerler olarak onlarm bulunduğu mahal ve mekânı esas alıp buna göre anlatımda bulunmuş ve hükmünü de binaya göre değil mekâna göre koymuş olmalıdır. Nitekim Beytullah için esas olan onun binası değil mekânıdır. Kıble, o bina orada olsa da olmasa da o mekândır. Tavafda da asıl olan

böyle olur. Mescid-i Aksa için de durum böyle olmalıdır. Aksi halde onu göklerdeki mescidlerden biri olarak düşünmemiz gerekecektir.

Hz. Muhammed (S) gecenin çok küçük bir zaman dilimi içerisinde, uçsuz bucaksız evreni nasıl dolaşıp tekrar evine nasıl dönüyor! İşte bunun imkânsızlığını düşünen az da olsa bazıları seyahatin tamamiyle ruhî olduğu zehabına kapılmışlardır. Peygamber bize bu yolculuğuyla ilgili bazı şeyleri manevî rumuzlarla anlatmış olabilir. Böyle bir seyahatta elbette ruh, akıl ve diğer manevî güçler faal halde olurlar ve beden sadece kendine tanınan imkânlar ölçüsünde onlara ve bu olaya katılır. Peygamber'in kalbine doldurulan derin bilgi (rhikmet) ve iman, onun, aklî ve ruhî varlığını bütünüyle kullanmasını sağlamak için olmalıdır. Bu olayda kanaatıma göre hareket hâlinde olan beden değil onu hareket ettiren imkân ve güçlerdir. Meselâ insan yürüyen merdivenlerde veya uçakta hareketsiz olur ve fakat yer değiştirir.

Hz. Muhammed 'i alıp götüren gücün hızı nedir ve bu güç hangi zaman birimini kullanmıştır? İşte mîraç olayının aydınlatılmasında önemli olan bu sorunun cevaplandırılmasıdır. Peygamber, gökler seyahatma melek eşliğinde gittiğine göre kanaatımca burada ona melek hızı tatbik edilmiştir. Topraktan yaratılan varlıkların hızları bellidir. Nardan kaynaklanan ışığın hızı da, bilindiği gibi saniyede 300.000 km. dir ve günümüzde uzay mesafe ölçümlerinde bu hız birimi kullanılmaktadıı. Fakat Hz. Peygamber, nardan çok daha latif ve yaratılışta bir öz ve Öncelik oluşturan "nur" dan yaratılmış bir melek eşliğinde bu seyahata çıktığına göre ona, ışıkla ölçülemiyecek bir hız uygulanmış olmalıdır. Kanaatıma göre bu, nûr hızı olmalıdır veya o bu yolculuğunu, henüz bilemediğimiz daha başka bir zaman birimine göre gerçekleştirmiş olmalıdır. Biz Kur'an-ı Kerim 'den, göklerin derinliklerine ve kâinatın üst katlarına doğru gidildikçe hız ve zaman olayının da çok farklılaştığını öğreniyoruz. İlgili Kur'an âyetlerinden öğrendiğimize göre, yerküre üzerindeki 1000 yıl göklerin bazı kesimlerinde bir güne ve buradaki 50.000 yıl da göklerdeki bazı bölgelerde ve özellikle de üst katmanlarda gene bir güne tekabül etmekdedir.[89] Bunlar Kur'an'da sâdece birer misal olarak verilmiş ve aslında bunlarla zaman olayının izafiliğine ve değişkenliğine dikkat çekilmiştir.[90]

Bir nûr hızıyla veya evrenin en yüksek hızıyla alınıp götürülen Hz. Peygamber'in, kâinatı bir kaç saat içinde dolaşması mümkün olabilir. Böyle bir hızla seyahata çıkan insanın artık bu yolculuğa ruh olarakmı yoksa ruh ve beden olarakmı çıktığı münakaşasının bir değeri kalmaz. Çünki bu hız içerisinde beden de ruh kadar bir seyyâliyet ve letafete sahip olmalıdır. Burada aslında daha çok önemli olan onu

göklerin en üst noktasına çıkaran ve oradan tekrar geri getiren gücün mâhiyetidir. Biz Hz. Peygamber'in ne olduğunu biliyoruz, o bir insandır ve fakat onu miraca götüren gücün mâhiyetini bilemiyoruz. Burada esas üzerinde durulması gereken Hz. Peygamber 'in bedenî imkân ve yetenekleri değil bu gücün ve onun hızının ne olduğudur. Peygamber (S)'in bir beşer olarak bedenî kabiliyetlerine takılanlar el-betteki böyle mucize bir seyahati imkânsız göreceklerdir. Bu olaya dünyamız ve onun çevresindeki bilinen tabiat kanunları açısından bakarsak haklı olarak onu imkânsız görürüz. Fakat kâinatın yukarı kesimlerinin imkân ve kanunları elbetteki farklıdır. Şüphesiz en farklı olan da Yüce Allah'ın yüce iradesidir.

Mîrac olayının imkânı açısından bir iki noktaya daha değinmek uygun olacaktır. Eğer kurulduğundan bugüne kâinatta en yüksek hız olarak ışık hızını kabul edersek sanırım buna göre evrenin en son kazandığı zaman ve mekân boyutlarını açıklamamız mümkün olmaz. Bu zaman ve mekân boyutlarıyla kıyaslandığında bir nokta hacminde sayılabilecek ilk bulutsu kütlenin[91] bölünüp açılarak[92] sonsuz boşluklarda bugünki çap ve hacmine ulaşması, evrenin bize söylenen yaklaşık 15 ilâ 20 milyar yıllık yaşından [93]çok daha fazla bir zamana ihtiyaç göstermesi söz konusu olabilir. Çünki ışıkları bize evrenin bu yaşından çok daha fazla uzaklardan gelen âlemler olabilir veya böyle âlemler bulunabilir ve bu takdirde bunların ilk bölünmeden sonra böylesi uzaklarda yer alabilmeleri için evrenin yaşından kat kat daha fazla bir zamana ihtiyaçları olur. O halde evrenin ilk çekirdek ve yumurtası sayılan ve akıl almaz enerji gücüne sahip bu kütlenin ilk patlama ile uzaya yayılış hızı ışık hızı değil ondan çok daha ilerde bir hız olmalıdır.

Diğer bir nokta göklerin iç içe olup olamıyacakları hususudur. Kur'an-ı Kerîm'in bir âyetinde, göklerin birbirlerine mutabık (birbirlerine müvâzi veya değirmi) oluşlarından söz edilmiştir.[94] Bu, aynı mekân ve zaman boyutu içerisinde ve fakat birbirlerinden farklı mâhiyetlerde çok sayıda gök ve âlemlerin bulunduğu anlamına gelebilir. Işık ötesi bir hız ve iç içe âlemler ortamında Peygamber (S) donatıldığı olağanüstü güçlerle bir gökten ötekine çok kısa zaman dilimleri içerisinde geçmiş olabilir. Aynı mekânı işgal eden toprak, su ve bunlara verilmiş enerjiyi düşünelim. Bunlar en latîf olan enerjiden en kesif olan toprağa doğru birbirlerinin içine girmiş durumda olurlar. Fakat hepsi iç içe aynı mekân boyutu içerisindedirler. Bunun gibi, birbirlerinden farklı mâhiyetlerde iç içe âlemlerin bulunması mümkün olabilir. Hz. Peygamber'in miracdayken en yakın gökte Nil ve Fırat nehirlerinin asıllarını görmesi[95] ve gene onun yedinci gökte en son noktayı belirliyen "Sidretıı l-müntehâ" denilen ağacın dibinden kaynaklanan dört nehirden Nil ve Fırat 'ı temsil eden ikisinin açıkta (zahir) ve diğer ikisinin de

derinlerde (bâtın) olduklarını müşahede etmesi[96] iç içe âlemler düşünmemize bir temel olabilir.

Hz. İsa'nın göğe çıktığına ve hâlen orada yaşayıp sonra tekrar dünyaya ineceğine inananlar aynı şeyi çok kısa süre için bile olsa Hz. Muham-med için imkânsız görürlerse burada artık tabiat ve kâinat kanunları değil sâdece inançlar konuşmuş olur. O zaman biz de Hz. Ebûbekir'in, mîrac haberine inanmiyan müşriklere; "Eğer Muhammed söylediyse doğrudur" cevabını veririz. Dünyamızın tabiat kanunları açısından böyle bir olaya inanmak gerçekten kolay değildir. İnanmak için sâdece bilimi ileriye sürenler tüm kâinatın imkânlarını ve İlâhî Yüce Gücün evrene hâkim kıldığı tüm kanunları biliniyorlarsa onların inanmaları imkânsız hâle gelir. Allah bazan inananları bile iman denemesinden geçirir. Hz. İsa (S)'nın babasız doğumu veHz. Muhammed (S)'in mîracı bunlar arasında sayılabilir.

Burada, göklere çıkan ve göklerin ilk fethine başlıyan peygamberler konusunu bitiriyoruz. Onlar İlâhî görevlerle veya tamamen İlâhî hikmetle göklere çıktılar. Fakat onların bu çıkışları dinî gayelerden başka bir de ayrıca insanlığı, göklerin fethi ve oraların imkânlarından faydalanma bilincine kavuşturma gayesine yönelik olabilir. Peygamberler insanlığa dâima yücelme yollarını göstermişlerdir. Yüce Allah'a tam kul olmak, maddî ve manevî her iki alandaki yükselişle mümkündür. Mîrac ; evrenin zirvesine çıkışın ve daha da ötesi en ileri derecede Yüce Allah'a yaklaşmanın ve hulâsa en yüksek derecede yükselişin bir remzi olmuştur. Miraçla insanlığa yükseliş hedefi gösterilmiş olmaktadır. Biz insanlık için böylesi bir yükseliş temenni ediyoruz. Son olarak şunu söylemeliyiz ki Peygamber miraca Allah'ı görmek için çıkarılmış değildir. O'nun makamı heryerdir. Bundan amaç Kudüs'den başlayarak çevre ve kâinatın fizîki ve fizik ötesi bazı âyet ve durumlarını ona kendi gözleriyle göstermektir. Nitekim hem İsrâ ve hem de Sidretü'l-Müntehâ zirvesiyle ifgili âyetlerde geçen gösterme ve görme "re'y" fiillerinin tümleci Allah olmamıştır. Burada nazari anlatımdan gös-tererek eğitime geçilmiş olmaktadır. Biz burada miracın daha çok fizîki yönüne dikkat çektik. Elbet o bunun Ötesinde mânâ ile dolu bir olaydır.[97]

D - GÖKLERDE MÜLKİYET VE GÖKLERİN KULLANIMI

Biz bu araştırmamızda son olarak bir nebze de olsa göklerde mülkiyet konusuna değineceğiz. Göklerin fethi şüphesiz oralardaki mülkiyet konusunu da beraberinde getirecektir. "Mülk" ve gene bu kelimeden gelen mülkiyet sözcükleri

arap ülincic, hükümranlık, idare, iktidar ve bir şeye sahiplik gibi anlamlar ifade eder. Bir şeye sahip olan elbet onun idaresine de sahiptir. Kur'an-ı Kerim'de, yer ve göklerin mülk ve mülkiyetlerinin Allah'a ait olduğuna dair çok sayıda âyet bulunmaktadır. Bu âyetlerin bir kısmında toplam tüm yer ve göklerin mülkiyetinden söz edilirken, bazı ayetlerde bunların içlerindeki nesnelerin ve bi; kısmında da gene ötekilere ilâve olarak tüm yer ve gök arası nesnelerin mülidyet ve idaresinin yüce Allah'a ait olduğu dile getirilmiştir.[98] Allah'tan başka bir ilâh olmaması dolayısıyla da mülkiyet ve idarede Onun ortağı yoktur[99] O, her şeyin yaratıcısı Bir Allah olduğu için bunun tabii sonucu olarak da tüm herşeyin mülkiyetinin de Ona ait olacağı tabii ve zarurîdir.

Tüm kâinatın ve tüm varlıkların hükümranlık ve mülkiyetlerinin mutlak ve genel anlamda Allah'a ait olması, insanın mal ve mülk edinmesine engel değildir. Kişiler, yüce Allah'ın topluca insanlığa sunduğu şeylerden kendi gayretleri ile bazı nesneleri elde ederlerse veya bazı şeylere belli şekiller verirlerse onlara sahip olurlar. Diğer taraftan elde ettiklerini başkalarına hibe edebilirler veya onları kendi soylarına mîras bırakırlar. Kur'an'da; insanın çalışarak elde ettiği şeylerin kendisine ait olacağı, genel bir ilke olarak ortaya konulmuştur.[100] Nitekim "mal"[101] ve "mülk" bazı Kur'an âyetlerinde Allah'a nisbet edildiği halde, diğer bazılarında insanlara nisbet edilmiştir. Kur'an'da malların insanlara âidiyyetini gösteren çok sayıda âyet bulunmaktadır.[102] İlk esas olarak mülkün Allah'ın olduğu bildirilmekle beraber ondan Allah'ın dilediklerine dilediği kadar nasib edeceği de gene Kur'an'da ifâde edilmiştir.[103]

İnsanların malî haklarının korunması, İslâm hukukunda en geniş bölümleri işgal etmiştir. Mal ilk esas olarak Allah'ın olduğu için , insan, kazandığı mallarda, âdeta bir vekil sıfatıyla harcama yapar. Nitekim bir âyette ;

"Allah'in size vekâlet verdiği şeyler (mallar) den harcayın"[104]

denilerek mal üzerinde insanlara verilen yetki dile getirilir. Elbet asılın da vekîle bazı sınırlamalar koyabilme hakları vardır. İslâm hukukunda insana çok geniş kazanma hürriyeti ve mülkiyet hakları tanınmakla beraber bu hak ve hürriyetlerin kullanımında toplumun menfaatları veya ona dokunacak zararlar da gözardi edilmemiştir. Bu yönüyle kişilere ait servetler bir başka açıdan toplumun serveti gibi görülmüştür. Topluma zarar vermeden, kişi hürriyet ve mülkiyet haklarım kullanabildiği kadar kullanır. Mülkiyete dayalı hak ve hürriyetleri, topluma hiçbir hak tanımadan kullanma isteğine Kur'an'da karşı çıkılmış ve geçmiş devirlerin bu yanlış düşüncesi orada şöyle dile getirilmiştir:

" (İnanmıyanlar) dedilerki; Ey Şuayb ! Mallarımızdan ne dilersek onu yapmaktan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor?"[105]

Bilindiği gibi Karun da düşünce ve davranışları itibariyle bu kitapta bu alanın en kötü bir misâli olarak yer almıştır.[106]

İnsanın kazancı kendisinin olmakla beraber o bunu topluma ve hatta en ileri boyutlarda insanlığa zarar verici şekilde kullanmamalıdır. Kişi toplumun bir parçasıdır. Buna göre onun malı da toplum servetinin bir parçası, durumundadır. Servetin israf, helak ve ziyanı söz konusu olunca o servet Kur'an'da topluma ait mal-mülk yerine konulmuştur. Bu hükmün ilgili âyetteki ifâdesi şöyledir:

"Allah'ın, geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı aklı ermez (ısefîh) lere vermeyin; O mallarla onları besleyin, giydirin ve

onlara güzel söz söyleyin (nasihat edin)".[107]

Bu âyette, akıl noksanlığı sebebiyle mallarını iyi ve faydalı kullana-mıyan ve onları israf eden kişilerin mallarına "Sizin mallarınız" denilerek onlara topluma âit bir servet gözüyle bakıldığı görülür.

Buraya kadar sunduğumuz âyetlerden anlaşılan şudurki İslâmda mülkiyet ve ona âit hakkın kullanımının üç boyutu vardır. İlk esas yerde ve göklerde olan herşeyin mülkiyetlerinin Allah 'a âit olduğudur. Bu ilkeyi ortaya koyan âyetlerden ilk başta söz etmiştik. Bu, mülkiyetin en yüksek boyutudur. Bundan sonra kişiler Allah'ın insanlığa topluca sunduğu nîmet ve nesnelerden kendi gayretleriyle ve hukukun tâyin ettiği ölçüler içerisinde bazı şeyleri ele geçirirler ya da onlara belli şekiller verirler veya hukukça belirlenen yollardan bir mal elde ederlerse onlara sahip olurlar. Allah kendi mülkünde kulları için bunlara izin vermiştir. Bu da mülkiyetin yukardan aşağıya ikinci derece ve ikinci boyutunu oluşturur. Ferdî servetlerin topluma zarar vermeden ve hatta bundan da ötesi topluma fayda verecek biçimde kullanımı ve ayrıca toplum ile devlet hakkının ödenmesi gibi görev ve mükellefiyetler mülkiyet üzerinde üçüncü bir boyut daha meydana getirirler. Böylece Kur'an 'da, mülkün mutlak sahibi Allah 'tan başlıyarak ferde ve oradan da topluma ve devlete doğru yönelip boyutlanan bir mülkiyet anlayışı ortaya konulmuş olmaktadır. Mülk; idare ve hükümranlık anlamında ele alındığında durum gene böyledir. Hükümranlık ve idare hakkı Allah'tan insana ve oradan da kendisini temsilen görev üstlenen devlet başkanına ve derece derece toplumun ihtiyaç duyduğu kuruluşlara geçer. Kâinat imkânlarının Allah'ın mülküne ve Onun bu kâinatta en değerli varlığı insan ve insanlığa zarar verici kullanımı elbet herşeyden önce İlâhî İradeye ters düşecektir.

Hukukun müsaade etmediği alanlar ve nesneler özel mülkiyete konu olamazlar. Denizler, büyük göl ve nehirler, bazı mâdenler ve herkesin olması gereken meralar[108] ve ormanlar bunlar arasında sayılabilir.

Mülkiyet önce yüce Allah'ın olduğu için O, yeryüzünde ve göklerde, kötü kullanım sonucu genel dengelerin bozulmasını ve yeryüzü tabiî kaynaklarının israf edilip yok edilmesini hoş karşılamaz ve bundan insanı veya insanlığı sorumlu tutar. İşte uzay ve göklerin kullanımı önce bu ana çerçevelerde ele alınmalı ve gene ayrıca İslâm hukukunun konuyla ilgili olabilecek diğer mevzuatı bu yönde değerlendirilmelidir.

İslâm hukukuna göre, hiç kimseye âit olmıyan ve harap durumda bulunan yerler (:arazi-i mevât) îmar ve ihya edilmek suretiyle özel mülkiyete konu olabilirler. Hz. Muhammed (571-632 m) araziden, sahipsiz harap yerlerin îmar ve ihyasına teşvik için;

" Ölü bir yeri ihya eden o yere sahip olur"[109]

bildiriminde bulunmuştur. İslâm hukukçuları Hz. Peygamber (S)'in böyle bir yetkiyi hangi sıfatla verdiğini tartışmışlardır. Onun bu yetkiyi devlet başkanı sıfatiyle verdiğini savunan Ebû Hanîfe (ö. 150 h/767 m) böyle bir îmar ve ihya işlemi ve o yere sahib olunabilmesi için devletin iznini şart koşarken[110] diğer üç büyük mezhep imamı, ihya edenin o yere mâlikiy-yetinin dinde tabiî bir hukuk olduğunu veHz. Muhammed'in bunu bir peygamber ve bir müfti sıfatıyla söylediğini savunurlar.[111] İhya; sahipsiz, ölü ve harap bir yeri, faydalı, kullanılabilir ve maksada uygun bir duruma getirmek demektir. Bir yerin mâdenlerini işletmek için orada gerekli iş ve tesisler yapmak bir ihya olduğu gibi, ölü bir yeri ziraata ve yaşamaya elverişli bir hâle getirerek orada hayvancılık ve ziraat yapmak veya orayı herhangi bir üretime elverişli duruma getirmek de bir ihya işlemidir. İhyadan önce ise belirlenen yer, ön hazırlıklar için belli işaretlerle çevrilebilirki İslâm hukukunda buna "tahcîr" denilir. Kişi bu yolla bir ön hak elde etmiş olurki bunun üç yıl kadar bir geçerliliği vardır ve bu süre sonunda îmar ve ıslah faaliyetlerine başlanılmamişsa o yerdeki ön haklar kaybedilir.[112]

İnsana hayat vâdeden veya kullanılabilir mâdenleri ve diğer iktisadî kaynakları olan gezegenlerde bu ihya ve ön hazırlık (tahcîr) hukukundan faydalanılabilir. Şu kadar varki üç yıllık ön hazırlık elbet uzay için uygun ol-mıyan kısa bir süredir. Elbet böyle bir hukuk ancak bir devlet hâkimiyeti altına girmiş yerler için sözkonusu olabilir. Bir gezegen birden fazla devletin hâkimiyeti altına girmişse oradaki iktisadî kaynakların kulanımının karşılıklı anlaşmalarla belirleneceği

açıktır. Devletlerden önce bir kısım şirketler bazı gezegen ve uyduların mâdenlerine ve onların diğer iktisadî alanlarına eriş-mişlerse burada niza ve çekişmelere meydan vermemek için ön hazırlık ve ihya hukukundan istifâde edilebilir. Bu gibi mubah yerlerde önceliği olana hak tanımak hukukta bir esastır.

Bazı İslâm hukukçuları, ölü toprakların tüm ülke müslümanlarma ait olduklarını ileriye sürerek "ihya" işleminin kişiye sâdece kullanma ve faydalanma hakkı vereceğini savundularki [113]bu yaklaşım uzayda bu sefer tüm insanlık için düşünülebilir. Bu takdirde tüm insanlığın hakları açısından Birleşmiş Milletler gibi bir kuruluşun devreye girmesi gerekecektir.

Devletin olmadığı yerde aslında mülkiyetten söz edilemez. Uzayı ve iktisadî kullanıma uygun olan gezegen ve uyduları açık denizler gibi tüm yerküresi insanlığına mâletmek ve uzay ile gezegenler hukukunu buna göre düzenlemek elbetteki kâinatın imkânlarından tüm insanlığı yararlandırmak bakımından isabetli bir yaklaşım olur. Fakat bazı şeyler vardırki onlar sâdece düşüncede insancıl ve güzeldir ve uyulamada durum karşımıza çok farklı çıkmaktadır. Açık denizler tüm dünyanın olmakla beraber ancak sanayileri ileri düzeyde olanlar oralardan faydalanabilmektedirler. Hukuk müsait olmakla beraber geri kalmış ülkeler böyle yerlerden hiç bir şey elde edemezler. Uzay ve gezegenler için de aynı şey sözkonusudur. Hatta sanayileri uzaya erişemiyenlerin oraların iktisadî alanlarından yararlanmaları açık denizlere göre çok daha imkânsızdır. Eğer Birleşmiş Milletler Teşkilâtı uzayı ve işletilebilir bir gezegeni tüm dünya insanlığının ortak iktisadî kullanım alanı kabul eder ve oralardan sağlanan menfaat ve gelirlerden, geri kalmış ülkelere aktarılmak üzere belli meblağların alınmasını sağlıyabilirse bu elbet güzel bir şey olur. Bu arada şunu da söyliyelimki uzaydan elde edibn nimetlerin dolaylı da olsa az çok herkese faydası dokunacaktır.

Boşluklarda dolaşan mâden yüklü parçalara gelince bunlara da İslâm hukukundaki "ihraz" hukuku uygulanabilir. Bu, herkese mubah ve herkese serbest bırakılan bir şeyi ele geçirenin ona sahip olması demektir. Buna göre bu gibi taş ve parçaları uzayda bir yere toplıyanlar onları ihraz etmiş yâni onları kendi elleri altına sokmuş sayılırlar ve böylece de onlara mâlik olurlar. Bu, denizdeki balığı ağ içine almak gibidir. Balık deniz içinde bulunan ağa takılınca artık o ihraz edilmiş ve diğer bir değişle el altına sokulmuş olur. Bundan sonra onu bir başkası kendi mülkiyeti altına sokamaz.

Göklerde imar ve ihya işlemine ihtiyaç göstermiyecek, içinde bitki ve hayvan varlığı bulunan gezegenler veya bizim gibi insanları olan, başka yerküreler

keşfedilir ve fethedilirse durum ne olacaktır? İnsansız ve fakat bitki örtüsü ve hayvan varlığı ile insanın yaşamasına elverişli gezegenler varsa elbette buralar dünyamız insanlığı için yerleşmeye uygun yerler olacaktır. Böyle yerlerin bulunması imkân hârici değildir. Başlangıçta dünyamızda da sâdece bitki örtüsü ve hayvan varlığı vardı ve yerküresi henüz insansızdı. Bilindiği gibi yeryüzünde insan çok daha sonraları ortaya çıkmıştır. Daha henüz İnsanlı bir aşamaya geçememiş ve bunun için dünya insanlığının oraya gitmesini bekliyen gezegenlerin bulunması elbetteki çok büyük bir keşif olur. Bu, sahipsiz bir cennet bulmak gibidir. Eğer iki gezegen arasında ilişkiler kurulabilirse yaşlı ve tahrib olmuş gezegenimiz bir nebze de olsa nefes alma imkânını bulur. Hatta içinde hayat olmasa bile içi mâdenlerle dolu bir gezegeni ve ay gibi bir uyduyu işletmek bile dünyamıza belli ölçülerde nefes aldırır. Fakat dünyamızın kurtarılması için böyle mucize şeyler beklenmemeli ve o kendi imkânlarıyla kurtarılıp iyileştirilmelidir. Dünyanın kurtuluşunu hayat dolu gezegenlerin keşif ve fethine ertelemek Nasreddin Hoca'mn ölmekte olan eşeğine; "Ölme eşeğim! Baharda yoncalar bitecek" demesi gibi olur. İçi hayat dolu yeni bir gezegen ele geçirenler şüphesiz orasını sahiplenirler ve ihtiyaçları ölçüsünde dünyanın her tarafından oraya insan götürürler. Eğer dünyamız kuruluşlarının müdahale imkânı yoksa orada vaktiyle Amerika'da olduğu gibi yeni bir kö1e1ik ortaya çıkabilir. Eğer elde tutabilme imkânı varsa bu gibi yerler ilk ele geçirenlerin mülkü hâline dönüşmekte gecikmezler. Eğer sâdece mâdenleri işletilebilir meselâ ay gibi bir kütle bulunursa bu sefer bir uzay işçiliği hukuku gündeme gelir.

İçinde insan olan bir gezegen keşfedilirse durum ne olur? Eğer oradaki medeniyet daha doğrusu oranın sanayisi bizimkinden çok yüksek olursa orayı fethetmek imkânsız olur. Eğer orada henüz bizden geride kalmış bir insanlık varsa orası fethedilir ve bu sefer de harp ve ganimet kanunları işlemeğe başlar. Bu durumda en iyi çözüm İslâm uygulamasında görüldüğü gibi arazileri galiplere dağıtmayıp ilk sahiplerine bırakmak ve sâdece onları vergilendirmek olur. Gene bu hukuka göre sahipsiz yerler doğrudan devletin veya tüm halkın ortak ve mubah mülkü hâline getirilir.[114]

Biz baş tarafta mülkiyetin üç boyut içerdiğini ve esas itibariyle tüm yer ve gökler mülkiyetinin Allah'a ait olduğunu gördük. Gene başlarda iktisadî servet ve kaynakların ziyan, israf ve toplum zararına kullanımını yasak-Iıyan bazı âyetlere yer vermiştik. Toplumda üstünlük sağlayıp bu üstünlüklerini dünya hayvan ve ziraî varlığını imha için kullanan ve insanlığa zarar verici tutum içine girenler Kur'an' da şiddetle kınanmışlardır. Ayette bu câ-niyane tutum şöyle dile getirilir:

" O, yeryüzünde iş başına geçtimi orada fesat çıkarmaya ekin ve nesli (hayvan neslini ve insan soyunu) kökünden kurutmaya çalışır. Allah bozgunculuğu sevmez".[115]

Tüm yer ve göklerin sahibi olan Allah'ne yerküremizde ve ne de eğer varsa kâinatın başka yerlerinde bitki ve hayvan varlığı ile insan neslinin mahvına yönelik davranış ve faaliyetlere riza göstermez. Vaktiyle Amerika kıtasında olduğu gibi nerdeyse tüm kıta insanlığının medeniyetleriyle birlikte katliama tâbi tutulması ne Allah'ın ve ne de insaniyetin kabul edeceği bir şeydir. Bundan biz elbetteki bugünki insanları sorumlu tutmuyoruz ve onları bu konuda masum görüyoruz. Fakat bir daha ne dünyamızda ve ne de eğer varsa ve ulaşmak mümkünse başka gezegenlerde böyle şeylere imkân verilmemesi için dünya tarihinin bu en büyük katliam ve imhasını burada dile getirme ihtiyacım duyuyoruz.

Biz göklerde mülkiyet konusunu veya uzayın iktisadî kullanım ve faydalanma hukukunu İslâmdaki ilgili mevzuatı oralara taşıyarak düzenleyip çözmeye çalıştık. Şüphesiz göklerin mevzuatı her zaman ve her yerde yeryü-zündekine uymaz. Bununla beraber genel İslâm hukuk düzeni içerisinde oralara uygun bir hukuk oluşturmak mümkündür. Uzay ve göklere elbet hukuk yeryüzünden götürülecek ve bu hukuk oradaki ihtiyaçlara göre ictihadlarla geliştirilecektir. İctihad İslâm Hukukunun, temel esaslara aykırı olmamak şartıyla, canlılık ve çözüm kaynağıdır ve İslâm bu alanda eşsiz bir yere sahip olmuştur. Uzaydaki ihtiyaçlar oradaki hayat içerisinde ortaya çıkacağından şimdiden onları kestirmek güçtür. Din nasılki buradan uzaya ve insanın bulunduğu tüm gezegen ve uydulara taşınacaksa hukuk da insanla beraber buradan uzaya götürülecek ve oranın şartlarına uyarlanacaklar. Biz konuyu burada İslâm hukuku içerisinde ele aldık. Eğer İslâm dışındaki hukukçuların uzay için başka yaklaşımları olacaksa İslâm hukuku her zaman onları da değerlendirmeğe hazır olacaktır.

Uzayın, şimdilik üzerinde hayat olan tek gezegeni olarak bildiğimiz dünyamız aleyhine işletilip kullanılması elbetteki bu yerkürenin tüm insanlarını ilgilendirir. Ay ve güneş ışıklarının gelişini engelleyici veya bu ışınların zararlı gelişlerine yol açıcı tüm faaliyetler, yahut uzayın çeşitli kirliliklere mâruz bırakılması bunlar arasında düşünülebilir. Eğer yeryüzü bu kirliliklerin serpintilerinden etkilenecekse veya göklerin fethinde onlar bir engel oluşturacaklarsa bu türlü faaliyetler hoş karşılanamaz. Ne yerde ve ne de uzay ve göklerde hiç bir tasarruf yüce Allah 'in iradesine ters, insanlığa ve göklerdeki hayata zarar verici olmamalıdır.

Uzaydan sağlanacak menfaatlar sonuçta tüm dünya insanlığına bu yerküresi ötesinden gelen nimetler olur. Daha önce ayrı bir başlık altında ele aldığımız gibi[116] İslâm yer ve gök imkânlarının insanlığın istifadesinde olduğunu bildirmiş ve üretim unsurlarından tabiat unsurunu sâdece dünya ile sınırlı görmemiş olan bir dindir. Geçekten uzay ve tüm gökler Kur'an âyetlerinde iktisadî kullanım alanı olarak ilân edilmiştir. Uzay hukukunun dünya insanlığına ve bizzat uzayın kendisine ve göklere zarar değil fayda getirecek biçimde düzenlenmesi biz insanlığa düşen bir görev olmaktadır. Bizim dışımızdaki dünyalar inşallah bizden dünyamızın gördüğü kadar zarar görmezler. İnşallah biz göğümüze zarar vermeyiz ve gök de bu tek dünyamıza hep faydalı taraflarını verir. [117]

---

[1] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 459-460.
[2] Bak. En'am, 6/76-78.
[3] En'am, 75.
[4] Gâfir (Mıı'min), 40/36-37; Kasas, 28/38.
[5] Fussılet, 41/53.
[6] Kurtubî, XV/374
[7] San'anî, Musannef, XI/66, No. 19923.
[8] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 461-464.
[9] En'am, 6/125.
[10] Bak. Zemahşerî, 11/86; F. Râzî, XIII/I83; Kurtubî, VII/82.
[11] Rahman, 55/33-35.
[12] Bak. Taberî, XXVII/80; F. Râzî, XXIX/112-1I3; İbn Kesir, III/419; Ebu's-Suûd, VIII/181; İbmı'l-Cevzî,VIII/ll6-l17.
[13] Şuvaz ve Nuhas kelimelerine verilen anlamlar için "Yerkürenin Tabakaları ve Yapısı" başlığına bak..
[14] Aktâr"m tefsiri için bak. İbn Kuteybe, 438, Râgıb el-Isbahânî, 615; Taberî, XXVII/80; îbnu'I-Ccvzî, VIII/116vd.
[15] F.Râzî,XXIX/ll2-113.
[16] Taberi, XXVII/80; Kurtııbî, XVII/170; İbnu'l-Ccvzî, VIH/116.
[17] İbn Kuteybe, 438; Diğer anlamlar için bak. Taberî, XXVII/80; F. Râzî, XXIX/112-113; Kurtubî, XII/170; EbusSuûd, VİII/181.
[18] Sad, 38/10.
[19] Dahhak ve diğerleri için bak. Taberî, XXIII/82; İbn Kuteybe, 376; İbn Kesir, III/19S; Kur-...uı v\/yı<ı

tubî,XV/!53.
[20] F. Râzî,XXVI/180.
[21] Hacc, 22/15.
[22] Taberî, XVII/95; İbn Kesîr, 11/533; Suyûtf, ct-Dürru'i-Mcnsûr, IV/347 .
[23] F. Râzî, XXIII/16; İbn Zeyd ve karşıt anlayışlar için bak. îbn Kuteybe, 291; Taberî, XVII/95-96; Kurtubî, XII/2I-22; İbtuı'l-Cevzî, V/414.
[24] Ebû Müslim el-Isfahfinî (6. 322 H)..
[25] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 464-469.
[26] Hıcr, 15/14-16.
[27] Nîsâ, 4/78.
[28] Bak. Kurtubî, IX/272; E Râzî, XVIII/224; Neysabûrî, XIII/56.
[29] Ankebut, 29/22.
[30] Ankebut, 19-20.
[31] Taberî, XX/90.
[32] Zemahşerî, IV/245.
[33] F. Râzî, XXV/49; İbnu'l-Cevzî, VI/266; Kurlubî, XIII/337; Neysabûrî, XX/88.
[34] Kurlubî, XIII/337; İbnu'l-Cevzî, VI/266.
[35] Fâtır, 35/44.
[36] Rûm, 30/17-18.
[37] Tefsir ve tercümeler için bak. İbnu'l-Cevzî, III/4; E Râzî, XII/i54-156; Kurlubî, VI/390; İbıı Kesir, 1/568; Zemahşerî, 11/58; Ayrıca bak. Nesefî, H/3; H. Basrı Çantay, 1/182.
[38] Lokman, 31/16.
[39] Geniş bilgi için "Sahra" adlı başlığa bak.
[40] Bak. F. Râzî, XXV/148; Kurtubî. XIV/68; İbnu'l-Cevzî, VI/321; îbn Kesîr, 111/66.
[41] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 469-475.
[42] Hadîd, 57/4.
[43] Scbe',34/2.
[44] Bak. Zemahşerî, V/58; R Râzî, XXV/239 vd.; Kurtubî, XIV/259 ; İbn Kesîr, IH/120, 445.
[45] Ahmed, Müsned, III/419; Mâlik, Muvalta', Şe'r, 10.
[46] Müslim, îman, 279; Ahmed, Müsned, 1/422.
[47] Tirmizî, Tefsir, 54.
[48] Mıı'minûn, 23/17.
[49] Taberî, XVİİI/I0; İbn Kuteybe, 296; Râgıb el-Isbahânî, 452; M. Fuad Abdulbakî, 121.

[50] Kurıubî, XII/111.
[51] Bak. F. Râzî, XXX/122.
[52] Zariyat, 51/56.
[53] İnşıkak, 84/19.
[54] Tabcrî, XXX/78-80; F. Râzî, XXXI/109-110; İbnıı'I-Cevzî, IX/67-68; Suyûtî, VI/330; Hâkim, Müstedrek, 11/518-519; Zehebî, 17/518; M. Fuad Abdulbaki, 121.
[55] (b) harfinin ötresiylc okunan "leterkebıınne" fiilinin fâilİ "sizler" dir.
[56] Bu âyet için bak. Müddessir, 74/30.
[57] Tirmizî, Tefsir , 57.]; Yerkürelerin sayısı konusunda ilgili âyel ve hadislerin açıklaması için "Yerlerin Sayısı" başlığına bak..
[58] Tirmizî. Diyat, 8; Bağavî, 11/508, No, 2601; Geniş bilgi için "Hz. Muhammedrin göklerdeki bazı canlı faaliyetlerine ilişkin sözleri" haslığına bak.
[59] îbn Mâcc, Dua, 14.
[60] Ahmed, Miisned, IH/419; Mâlik, Muvatla', Şe'r, 10.
[61] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 475-481.
[62] Ibn Sa'd, 1/40.
[63] Meryem. 19/56-57.
[64] Taberî, XVI/72-73.
[65] İbn Sa'd, 1/40; Kurtubî, XI/118; Suyiitî, el-Dürt el-Mcnsûr, IV/274-276.
[66] Hâkim, Müstedrek, 11/549; Zehebî, 11/549 (Hâkim'in haşiyesinde).
[67] Buhârî, Mcnâkıbu'l-Ensar, 42, Tevhîd, 37, BedVİ-halk. 6; Müslim, İman, 259; Ncsâi, Salat, 1, Tirmizî, Tefsir, 19.
[68] Taberî, XVI/72-73.
[69] Kurlubî, XI/117-119; İbnu'l-Cevzî, V/241-243; Sııyûıî, el-Dürr el-Mensûr, IV/274-276.
[70] Zemahşerî, IV/244.
[71] Taberî, XVI/72-73; İbn Kasır, H/465; Suyîitî, el-Diirr, İV/274 vd.
[72] Kurlubî, XI/117.
[73] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 482-484.
[74] Âl-i İmran, 3/55 484.
[75] Nîsa, 4/157-158.
[76] Bu hadisler için "Kıyametin genel olarak belirtileri" başlığına bak..
[77] Bulun bu hadisler için bak. Buhârî, Mezalim, 31, Enbiya, 49; Müslim, Filen, 110, îman, 242; Ebû Dâvud, Melâhım, 14; İbn Mâce, Fiten, 33; Tirmizî, Fiten, 54, 59; Ahmed, Müs-ned, 11/159,406.
[78] Nîsa, 4/159.
[79] Bu konuda Ebû Hureyra'nin birsözii için bak. Buhârî, Enbiya, 49.
[80] Âl-imran, 3/19.
[81] Hz. İsa'nın bulunduğu gök için bak. Buhârî, Menâkıbu'l Ensar, 42, Bcd'ü'I-Halk, 6; Müslim, İman, 259: Nesâİ, Salat, 1.
[82] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 484-487.
[83] Bu konuda iddialı bîr çalışma için bak. İskender Türe, Zülkarneyn, İstanbul 1997.
Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 487-489.
[84] Necm, 53/13-16; Geniş bilgi için "SİdrelÜ'l-miinleha" başlığına bak.
[85] Buhârî. Tevhid, 37. Sakıt, 1, Enbiya, 5, Menâkıbu'l-Ensar, 42, Müslim, İman, 260-264; Nesâî, Salat, 1.
[86] Müslim, İman, 261.
[87] Buharı. Bed'iül-halk, 6. Mcnâkıbu'l-Ensar, 42; Müslim, İman, 259-264; İbn Hıbbatı, Sa-hîh, 1/128, No. 47.
[88] Burak için ayrıca "Hz. Peygamber'in miraç yolculuğunda kullandığı burak" haslığına bak.
[89] Bak. Hâcc, 22/47; Secde, 32/5; Me'âric, 70/4.
[90] Geniş bilgi için "Kâinatla Mesafe ve Zaman" başlığına bak.
[91] Fussılet, 41/11.
[92] Enbiya, 21/30.
[93] Bak. Taşkın Tuna, 122.
[94] Mülk, 67/3; Bu konuda geniş açıklama için "Göklerin sayısı" başlığına bak.
[95] Bııhârî, Tevlıid, 37.
[96] Buharı, Menâkıbu'l-Ensar, 42; Müslim, İman, 264; Nesâî. Salat, 1.
[97] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 489-496.
[98] Bakara, 2/102; Âi-i İmran, 3/28, 189; Nîsa, 4/126; Maidc,5/17,. 18,40, 120; A'raf, 7/158; Tevbe. 9/116; Nıır, 24/42; Fıırkan, 25/2; Fâlır, 35/13: Sad. 38/10; Zîimcr, 39/6, 44; Şûra. 42/49; Zıuhrûf, 43/85; Câsiye, 45/27; Fetih, 48/14; Hadid, 57/2, 5, Tcgâbım 64/1; Burûc. 85/9: Mülk, 67/1: Mu'minün, 23/88; Yasin, 36/83.
[99] İsra, 17/1! 1; Fıırkan, 25/2.
[100] Necm, 53/39.
[101] Alah'ıı nisbel için bak. Nûr, 24/33.
[102] Bu Ayetler için bak, M. Fuad Abdulbaki, cl-Mıı'cernu'l-mufehres li-Elfâzı'l-Kur'an, "mal: " md.
[103] Al-i İmran, 3/26.
[104] Hadîd, 57/7.
[105] Hûd, 11/87.
[106] Kasas 28/76-82; Ankebût 29/39.
[107] Nîsa, 4/5.
[108] Mâdenler ve mera (: hımâ) lar için bak. Celâl Yeniçeri, İslâm İktisadının Esasları, 55, 68-84.
[109] Mâlik, Muvatta', Akkdıye, 24 (C 11/743); Ebû Ubeyde, 285-286, No. 700.
[110] Ebû Yûsuf, 69 vd.
[111] İhya ve bu konudaki görüş kaynaklar için bak. C. Yeniçeri, İslâm İktisadının Esasları, 37-41,51.
[112] Bak. Ebû Yûsuf, 70-71; Yahya b. Âdem, 90-93, No. 285-293.
[113] Aynî, V/33'dcn C. Yeniçeri, İslâm İktisadı, 40.
[114] Arazi mülkiyeti ve doğuşu hakkında geniş bilgi için bak. C. Yeniçeri, İslâm İktisadının Esasları, 35-59.
[115] Bakara 2/205.
[116] Yer ve Göklerdeki İmkânların İnsana" Sunulması başlığına bak.
[117] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 497-503.

SONUÇ

İnsanın hayranlıkla seyredip karşısında azce düştüğü bu eşsiz kâinat gerçekten Yüce ve Bir Allah'ın eseri olarak ortaya çıkmıştır. Allah, kâinat ve insanı ele alan Kur'an-ı Kerîm ile Hz. Muhammed (S)'in ilgili sözleri, görüldüğü gibi bu çalışmamızın ana kaynağını oluşturmuşlardır. Ben bu çalışmam ile Kur'an'daki kâinatı ve bu kâinat içinde dünyamızın ve insanlığın yerini ortaya çıkarmaya çalıştım. Kur'an'daki kâinat bizim karşımıza gerçek kâinatın bir özeti olarak çıkmaktadır.

Arş bir tarafa Kâinat ve İnsan Kur'an'da bize Yüce Allah'ın en büyük iki eseri olarak takdim ediliyorlar. Bunun için Kur'an'da insana hep yüksek bir kişilik kazanma yolları gösterilmiştir. Alçalma yolunu tutanlar ise bu Kitapta, insaniyetten ayrılmış kişiler olarak yükselişin tam zıddı bir yere oturtulmuşlardır. Evrenin, her iki yolu tutanlara da kucak açacak, biri diğerinin tanı zıddı, âlemleri vardır. Biz, tüm insanlığın doğru bir yol seçerek bu evrenin ve bundan sonra cennet ve cehennemiyle karşımıza çıkacak olan bir başka evrenin en seçkin varlığı olmasını diliyoruz.

İlk insanın ortaya çıkışı konusu içerisinde gördüğümüz gibi Kur'an insanın gerek toprak ve gerek ana karnındaki oluşum aşamalarının sayısını bize 6'şar olarak vermektedir. Bu safhalar göklerin altı oluşum safhasına eşit bulunmaktadırlar. Bu da insanoğlunun yaratılışına gökler kadar itina edildiğini gösterir. Topraktan insana geçişin tamamlanmasından sonra üreyip çoğalmanın ana karnındaki aşamalarına gelince bu olay meni denilen erlik suyu ile başlatılmıştır. Döllenip yeni bir varlığın oluşması için bu insan suyunun duraklamadan sür'atle yer ve hedefine ulaşması gerekmektedir. Aksi halde hemen o canlılığını yahut canlılık güç ve atılganlığını kaybeder. İşle bu hassas noktaya değinen Kur'an ilgili âyette buradaki fışkırma ve atılganlık (:dıfk) olayına dikkat çekmiştir. Târik sûresinde yer alan bu âyet orada insanın oluşum safhaları sayısı olan 6. sıraya konulmuştur. Bu bir tesadüf olmamalıdır. Patlayıp ayrışma (: fatk) suretiyle evren çekirdeğinden altı safhada göklerin ortaya çıkışı ile buradaki "dıfk: fışkırma ve atılganlık" olayı arasında benzerlikler vardır. Her iki olay hakkında da birer âyet vardır ve her İki olayda da biri insana öteki evrene âit olmak üzere çekirdekler 6'şar safhadan geçerek hedeflenen varlıkları ortaya çıkarmışlardır. Her ikisinin kendi iç safhalarındaki yapılanmaları için de daha önce gördüğümüz gibi aynı "f atr" fiili kullanılmıştır. Her büyük başlangıç kendi çapında büyük bir patlama veya bölünme yahut büyük bir hareket ve canlılıkla başlamaktadır. Burada oluşum safhaları itibariyle göklerle insanm eşleştirilmiş olması ve insan denen bu varlığa 7 göğün yaratılışı kadar îtina gösterilmiş olması insan ve insanlık için çok önem

taşımaktadır. İnsan kütle varlığı itibariyle küçük ise de elbet o, ruh, şuur ve îman boyutlarıyla göklerden daha üstte bulunmaktadır. İslâmın îman çizgisi onu tam bir insaniyet kimlik ve kişiliği ile bir ve Yüce Allah'a götürüp evrenin üstünde en yüksek bir yere çıkarmıştır. Söylenildiği gibi insan küçük bir kâinat değil, o kâinata eş ve mâna yönü itibariyle ondan da öteye bir kâinattır.

Hem gökler ve hem insan Allah tarafından belli bir düzen içerisine sokulmuş ve belli bir hedefe yönlendirilmişlerdir. Gökler oralardaki düzen koruyucu yıldızlarla gözlenip korunmaktadırlar ve orada düzen bozucu davranış ve çıkışlara hemen müdahale edilmektedir. Burada sözkonusu sûreye adım veren 'Târik" yıldızı böyle bir görev üstlenen yıldız türlerinden biridir. Bu yıldızdan ve onun görevinden bahseden âyetten hemen sonra gelen âyette de; her insanın bir gözetip duranı (: hafîz) olduğundan söz edilir. Hayatlarını yanlış veya güzel yaşayanlar Kur'an-ı Kerîm'den öğrendiğimize göre gözetlenip kayda alınmaktadırlar. Burada peşpeşe gelen bu âyetlerde düzen açısından insanla gökler eşleştirilip her ikisinden de kendileri için konulan düzen içinde seyredip yürümeleri istenmiştir ki son kitab olarak Kur'an Yüce Rabbin insan ve insanlık için isteyip emrettiği bu düzeni an-latmaktadır. İnsan öteki hayata ruh ve şuuruyla intikal edeceği ve orada bunlarla yeni bir yaratılışla ortaya çıkacağı için hayatında İlâhî rızaya ters bir sapma yaptığında veya hayatını tamamiyle yanlış yaşadığında kanun yoluyla istenen müdahaleler hâriç genelde ona burada hemen müdahale edilmez. O, orada sorumlu tutulur. Fakat gökler böyle değildir. Göklerde düzen bozucu gelişmelere koruma görevli güçlerle hemen müdahale edilir. Kur'an'dan öğrendiğimize göre Hz. Muhammed (S)'e bilmeden, Allah'ın düzen ve dinine ters bir yanlışlık yaptığında hemen müdahale edilmiştir. Çünkü Peygamber'in sapması, tıpkı göklerde olduğu gibi o konuda âlemleri de saptırır. Geçmiş tüm Peygamberleri için de aynı şey söz konusu olmalıdır.

Bazıları, konulan cezalar, sebebiyle Kur'ân'da Allah'ı merhametsiz bulurlar. Oysa Allah rahman ve rahım gibi en üst ve en kapsamlı merhameti ifade eden iki büyük sıfatını Kur'ân'ın en başına yerleştirmiş bulunuyor. Bu kitapta Allah imansızlık ve bir de kendisi için yapılması gerekli ibâdet ihmallerinin cezasını öteki hayata bırakmıştır. Can, mal, namus ve hürriyet gibi insana insanî kişilik veren dokunulmaz haklara karşı işlenen suçlara gelince işte Kur'ân'da cezası belirlenenler bunlardır. İnsanlık âleminin nitelik ve tabiatını bozup onu hayvanlar dünyasının tabiat ve hudutları içine çekmeğe çalışanlara karşı konulan işte bu cezalarda sertlik görülür. Bunların tümünden bir hüküm çıkarmak gerekir; Allah kendisi için bir şey istemez. O'nun yüksek değer olarak yarattığı "insan" ve onun insanlık âlemine merhametsiz davrananlara yüce Rabb'in burada merhameti olmamışsa bu tutumun o yüce sıfatlardan; o yüce merhametten kaynaklandığı açıktır. Hiç kimse O'nun kulu ve bu kulun haklan üzerinde ilâh kesilmemelidir. O

burada gadaplamr; Allah insanlığı yıktırmak istemez. Kur'ân'da insan ve insaniyetin tüm temel dokunulmazlıklarının arkasında Allah vardır ve O bunları burada kendi haklan gibi kabullenmiştir. Değil insan ve insanlık hatta hayvanların ve belki bitkilerin hakları bile ötede hesap görecektir. Allah her bir âlemini kendi hududları içinde korumak ister. Bunlara tecâvüzün cezası hafif olmaz. Bunlar içinde insan ve onun âlemi en güzel olmakla mükelleftir; Çünkü bitkiler, hayvanlar, âlemler ve tüm güzellikler onun için yaratılmıştır. İnsanın, değil başkalarına, onun bizzat kendisine karşı da kötü davranmaya hakkı yoktur; Allah onun da Rabbidir; O bunada müsaade etmez.

Söylediğimiz gibi Kur'an bize en çok; Allah, kâinat ve insanı anlatıyor ve bütün bunları, gerçek İlâhî çizgide kalıp yükselmesi için insana anlatıyor. Gökler zaten kendi düzenleri içerisinde yürüyorlar. Burada önemli olan insanın göklere düzen vermesi değil onu kavraması ve kendine düzen vermesidir. İnsan kendine, kâinata ve oradan da Yüce Rabba daha büyük bir şuurla yönelmelidir.

Bu çalışmamdan sonra Kur'an'dan ayrıca şunu anladım ki insan denilen bu varlık çok yüksek bir değere sahip bulunmaktadır. Fakat bazı insanlar ve bazı insan toplulukları geçmişte hayatlarını çok alçakça yaşamışlar ve bugünde gene pek çoğu öyle yaşıyorlar. Onlara Kur'ân'da âdeta şöyle seslenildiğini duyuyorum: Ey insan ve Ey insanlık sen ne kadar yüksek bir değere sahipsin; Neden bu kadar alçalıp küçüldün ve neden bu kadar alçalıp küçü-îüyorsun! Bu alçaklıktan kalk, Rabbinin yolundan O' na ve gerçek değerine yüksel. Gene Kur'an'dan öğrendiğimize göre elbet tarihte gerçek Tevrat ve gerçek İncil'in nidası da böyle olmuştur. İnsan Yüce Rabbin kendine verdiği manevî değeri ve yüce anlamı kavrayabilse o kendisi ve başkaları için kötü bir insan olamaz. O, iyiliğe yönelir sevgi insanı olur. İnsanın başkasına yaptığı her kötülük ve iyilik sonuçta fazlasıyla kendisine döner. Kur ' an insana; Rabbi katında yüksek değerini ve ona görev ve sorumluluklarını anlatmak için gelmiştir.

Evrenin güzel dünyasına, aslı ve türü itibariyle canlı yaratıkların en seçkini yaptığı bu insanlığı; bizleri getirip yerleştirmesinden ötürü Yüce Rab karşısında saygıyla eğiliyoruz. Bu gezegende ve bu evren içerisinde insanı kendi başına yalnız bırakmayıp onunla her yerde beraber olduğu için ve insana peygamberleriyle kendini ve gerçek yolunu tanıttığı için Yüce Rab'ba sonsuz minnet ve teşekkür ediyoruz. Bizi biz, evreni evren yapan, sonsuzlukların ve sonsuz yaratılışların Rabbi olan Yüce ve Bir Allah var olmasaydı "yokluk" dahi var olamazdı. Bu şuurla O'na olan secdemizi bu kâinatın en anlamlı iradî bir hareketi kabul ediyoruz.

Bu kâinatta elbet yalnız bizler yaşamıyoruz. Bu evrenin bizden ayrı diğer canlılarını; meleklerini, cinlerini, eğer varsa diğer dünyalann insanlıklarını ve son

olarak bizim dünyamızın bu saygı değer insanlığını ve buradan ayrılıp ruhlar âleminde yer alanları, bütün hepsini saygıyla selâmlıyorum. "Yaratılanı severiz Yaratandan ötürü" diyen bir şâir Yûnus zihniyetiyle canlı ve cansız Yüce Allah'ın tüm yarattıklarını, tüm yer ve göklerini selâmlıyorum. İnsanlığı ve Allah'ın diğer yaratıklarını Allah'a ters düşüren şeytanları ve onlarm işbirlikçilerini ise ben de yüce Rabbin yaptığı gibi lanetliyorum. İnsanlığa hep Allah yolunu gösteren Onun elçileri peygamberleri ve bu görevi en son olarak üstlenen Hz. Muhammed (s.a.)'i derin bir saygıyla selâmlıyorum. Selâm hepinize!

Çok şükür Yüce Allah'a, burada çalışmamı bitirmiş bulunuyorum. Bir araştırıcının çektiği sıkıntılara bir nebzede olsa onun eş ve çocukları da katlanırlar, onun zahmetini çekerler. Bu sebeple burada değerli eşime ve sevgili çocuklarıma da teşekkür ediyorum. Bu kitabımın gerçek sonucunu ben değil elbet saygı değer okuyucular yazacak veya gerçek sonucu düşüncelerinde onlar ortaya koyacaktır. Şimdiden onlara teşekkür ediyor ve bu eserimin daha da olgunlaşması ve hatalardan arınması için onlarm değerli tenkitlerim bekliyorum. Yanıldıysam Allah'ın bana doğruyu nasib etmesini ve beni af etmesini diliyorum. Eğer ilim dünyasına bir şeyler verebildiysem ve okuyuculara faydalı olabildiysem kendimi bahtiyar sayacağım.

Kitabımı hâlen kurulu olan ve bundan sonra kurulacak olan evrenlerin ve âlemlerin yaratıcısı ve sahibi Yüce Allah 'm kendisi hakkındaki; "İlk Odur, son Odur. Açıkta (varlığı açık) olan Odur, içte olan (bâtın) Odur ve her şeyi bilen de Odur7' (L'adîd, 3) sözleriyle bitiriyor, O'nun karşısında ve O'nun eserleri bu dünya ve bu kâinat karşısında saygıyla eğiliyorum. Selâm sana ey dünya, selâm sana ey kâinat, şükür sana ey Yüce Yaratıcı!

22 Şaban 1414/3 Şubat 1994

Doç. Dr. Celâl Yeniçeri

M.Ü. İlahiyat Fakültesi İstanbul. [1]

[1] Prof. Dr. Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, Erkam Yayınları: 504-508.

https://www.islamiokul.com/depo/oku/tefsirkulliyati/uzayayetleri/index.htm adresinden alınmıştır.